IJA # 1382

מסכת סנהדרין מן תלמוד בבלי

Masekhet Sanhedrin min Talmud Bavli

Pietrokov, 5695 (1935)

מסכת

סנהדרין

מן

תלמוד בבלי

ם פירש"י ופרשב"ם ותוספות.

ת ואגדות מהרש"א ומהר"ם מלובלין וחכמת שלמה
להגאון מהרש"ל זצללה"ה.

עין משפט נר מצוה. ותורה אור. והגהות הגאון המפורסם
מוהר"ר ישעיה (פיק) ברלין זצ"ל:

זוקן ומוגה מכל השגיאות והשבושים אשר רבו בדפוסים הקודמים:

פיעטרקוב

בהוצאת ובדפוס של יעקב ב"ר מרדכי יהודא ז"ל צעדערבוים

שנת תרצ"ה לפ"ק.

TALMUD BAWILOŃSKI

Rozdział SANHEDRYN

W drukarni J. Cederbauma w Piotrkowie 1935 r.

Printed in Poland.

מסכת

סנהדרין

מן

תלמוד בבלי

עם פירש"י ופרשב"ם ותוספות.

וחדושי הלכות ואגדות מהרש"א ומהר"ם מלובלין וחכמת שלמה
להגאון מהרש"ל זצללה"ה.

מסורת הש"ס. עין משפט נר מצוה. ותורה אור. והגהות הגאון המפורסם
מוהר"ר ישעיה (פיק) ברלין זצ"ל:

כל אלה מתוקן ומוגה מכל השגיאות והשבושים אשר רבו בדפוסים הקודמים:

פיעטרקוב

בהוצאת ובדפוס של יעקב בר' מרדכי יהודא ז"ל צעדערבוים
שנת תרצ"ה לפ"ק.

TALMUD BAWILOŃSKI

Rozdział SANHEDRYN

W drukarni J. Cederbauma w Piotrkowie 1935 r.
Printed in Poland.

דיני

מטונות [ב]בשלשה [ג]בגזילות וחבלות בשלשה [ג]נזק וחצי נזק **תשלומי כפל ותשלומי ד' וה'** בשלשה [ד]האונס והמפתה והמוציא שם רע בג' דר"ט וחכ"א [ה]מוציא שם רע בכ"ג מפני שיש בו דיני נפשות [א] [ו]מכות בג' משום ר' ישמעאל אמרו בכ"ג [ז]עיבור החד"ש בג' עיבור השנה בג' דברי ר' מאיר רשב"ג אומר בג' מתחילין וכה' נושאין וניתנין וגומרין כז' ואם גמרו בג' מעוברת [ח]סמיכת זקנים [ט]ערירית ענלה בג' דברי ד"ש ורבי יהודה אומר [י]בה' החליצה והמיאונין בג' [יא]נטע רבעי [יב]ומעשר שני שאין דמיו ידועין בג' [יג]ההקדשות בג' [יד]הערכין המטלטלים בג' ר' יהודה אומר אחד מהן כהן [טו]והקרקעות [טז]תשעה וכהן [יז]ואדם כיוצא בהן [יח]דיני נפשות בכ"ג [יט]הרובע והנרבע בכ"ג שנא' (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרגו [כ]שור הנסקל בכ"ג שנא' (שמות כא) השור יסקל וגם בעליו יומת [כא]כמיתת בעלים כך מיתת השור [כב]הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בכ"ג ר"א אומר כל הקודם להורגן זכה ר"ע אומר מיתתן בכ"ג [כג]אין [כד]דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כ"ג אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד [כה]ואין [כו]מוציאין [כז]למלחמת הרשות אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד [כח]אין [כט]מוסיפין [ל]על העיר ועל העזרות אלא ע"פ ב"ד של ע"א אין עושין סנהדריות לשבטים אלא ע"פ ב"ד של ע"א [לא]אין עושין עה"ג אלא ע"פ ב"ד של ע"א [לב]אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתי [לג]סנהדרין גדולה היתה של ע"א וקטנה של כ"ג מניין לגדולה שהיא של ע"א שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעי' איש מזקני ישראל ומשה על גביהן ר' יהוד' אומר שבעים ומניין לקטנה [לד]שהיא של כ"ג שנא' (שם לה) ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן כ' ומניין לעדה שהיא י' שנאמר (שם יד) עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומניין להביא עוד ג' טטשטע שנאמר (שמות כג) לא תהיה אחרי רבים לרעות שוטע אני שאהיה עמהם לטובה א"כ למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך [לה]לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה ע"פ א' [לו]הטייתך לרעה ע"פ שניים ואין

דיני ממונות בשלשה. אחר שסיים דיניהם בדיני נפשות מסיים בדיני ממונות כדי שיהא כל הימים כולם על סדר אחד כופר ומשלמים על סדר כתובתן שאף כשהוא י"ט מושכין דיני ממונות בשלשה בשלשה כדתנן בפרק [ד"ה ר"ע] (ב"ק ד', מג) ולעיל כר"ש דתניא ע"י עד ג' ועי"ש הנעלים בפ' ד' וה' (ד' מג.) ואין נראה דסח כיוצא דתפי' ר"ע דריש אמורתי אתם דסנהדרי גדולה כיוצא בה כופר לרבות שלש בכיוצא ונראה לר"ת דכופר ושלשים של עבד הוי בכלל הבלות ג"ע תנא ושייר הני ושייר נמי ויליף עבד כדתני' תיכוס דקנסא הוה ואע"ג נמי שלשה מומחין ועיבור קמא לא הוי אלא בג' כדתנן בפ' ד' ה' ואין לך מיני שלש בממון היתר מיד ליד:

נזילות כופר בפקדון דמשלם בו יד סוי גזלן וכן סתופר מיד מכירו סוי גזלן פגון ויגזול את הבהמה מיד שלוחי (שמות כ כג) תגבל לוה ונלה שיש לו מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: **וחבלות** שמואל בחבירו חייב כה' דכתיב כדאמרינן בב"ק (דף פד.) ואיש כי יתן מום בעמיתו וגו' כן יעשה לו בממון ובגמרא פריך היינו דיני ממונות: נזק. דכתיב סמוך אז מלא שהזיקו ובגמרא פריך היינו חבלות: **תשלומי כפל** דגניבה כגמלת כילו דכתיב (שמות כב) כי ימלא תמלא כילו וגו': **ותשלומי ד' וה'**. דכתיב גו שה שגנבו או מכרו: שמונה ומופתה. בעדים בתולה מחשים כסף: יז מולין שה רע. לא מלאתי לבתך בתולים ועבדו גותו מהם כסף (דברי' כב): **דיני נפשות**. דכתי אמת שי שויתם תחתיו שיש בהקילה ודיני נפשות בעיבור ב"ג יח (לקמן בפרקין) (דף טו): **מכות**. מלקות מ' טעמא דכ' ישמעאל ודבכן מפ' בגמ' (דף י.) מקרוני: עיבור החדש. בגמ' מפרש: **עיבור השנה**. שסיו ב"ד יושבין ורואין אם לריכין לעבר מפני החביב ומתקופה כדתמרי בגמ' מילתיה דר"ם מיפרש בגמ' בבריית (דף י.): **סמיכת זקנים**. על ראש פר שעלם דבר של לבור: תלוי בחלוקה. ביבמות ילוף לה בפ' מלוה חלוקה (דף ק.): **מיאונין**. יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתם יולאת בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה תחתיו ובלאה בעיבור דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומיאונין דרבנן דמדאורייתא לאילו מיאון לא בעיא למין קדושי קטנה כלום ולא ס"ל קדם. מביה דכתי' (דברי' כב) לא בתי נתתי לאחי זה לזה: **נטע רבעי**. מעשר שני: שאין דמיו ידועין. כגון פירות ורקיבו שאין לסה שער בשוק: **והקדשות**. שאין לגזום: **ערכין** שאין לדעת כמה יתן לריך שלשה לשומו: **הערכין המטלטלים**. דמקרקעי לא מסה כסף. דכתיב כסף בפרשה כערכך שכסף וגו' (ויקרא כז): **והקרקעות**. של שקדם לריך תשעה והעשירי כהן לגזום שם בא לאדונו כדתנן בגמ' (דף יב.): **תשעה וכהן**. מפרש ויליף לה מקראי: **ואדם**. שבא לפדות עלמו מיד שקדם לריך י' לגזום וכגמ' (שם) פריך אדם מי קדים: **דיני נפשות**. בעשרים ושלשה לקמן יליף לה מתניתין: **הרובע והנרבע**. שור שרבע אדם וכהמה שנרבעה לאיש מיד ביהמה שנסקל: **בכ"ג**. כאדם שרובע לשוקלים לסדדי יט ושרגת את שהשה ואת שהמה בשהה היינו רובע ושוקלים בשהה מה אדם לעולם בכ"ג אף בשהה בכ"ג: **ואומר** ואת שהמה תהרגו. בנרבע כתיב: **שור הנסקל**. שנגח אדם ומת: כמיתת בעלים. אם סי' נידון בחיוב מיתת ב"ד דבעי כ"ג כך מיתת השור דסתי בעליו יומת קרא יתירא לאך דרשת ולא דתתחייב קטלא כדמפרש טעמא בגמרא (שם): **הזאב והארי**. כו', שהמיתו אדם ומידוען בסקילה כשור דתמרי' ב"ק (ד' כה.) ת' שור ות' כו' בשור שנגח את שפרה: ברדלס. כ חיה היא: **ואין דנין** לא את השבט. כא רובו של שבט שעבדו עכו"ם במוזי: בניא שקר. בהנך בגמ' (דף טז.) בעי מעלן דבעי ע' ואחד: **במלחמת הרשות**. כל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע שסיתה לכבוש את ח"י: **על העיר**. ירושלים: **סנהדריות**. שיהו מושיבים סנהדרי קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר כדתניא' (דברים טז) תתן לך בכל שעריך ולריכין ב"ד גדול שבלשכת הגזית ללאת ולהושיבם וכו' יליף בגמרא (דף טז.): **בספר**. כרך סמבדיל בין ישראל לכותים ובלע"ז מרק"ת ובגמ' (שם) מפ' בעמע: **עדה שופטת**. עשרה מחייבין: **ועדה מצלת**. מזכין המתינן קלת לריך עשרים שאם יחלקו יסיו עשרה מחייבין ועשרה מזכין: לעדה שרשת. במרגלים כתיב: לרעות. שם שרוב מחייבין לא תלך אחריהם לשרוב: שומע אני. דלעובה לזכות הלך אחריהן אפי' מיעוט המזכין ורבים המחייבין כתי' לא תסיס אחרי רבים לרעות ס"ל למה נאמר אחרי רבים להסות משום זכות לא מילטריך ליה הלא כבר נאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות ס"ל דאי לא כתב קרא אלא ע"פ ב"ד של ע"א אין עושין סנהדריות לשבטים אלא ע"פ ב"ד של ע"א [לא]אין עושין עה"ג אלא ע"פ ב"ד של ע"א [לב]אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתי [לג]סנהדרין גדולה היתה של ע"א וקטנה של כ"ג מניין לגדולה שהיא של ע"א שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעי' איש מזקני ישראל ומשה על גביהן ר' יהוד' אומר שבעים ומניין לקטנה [לד]שהיא של כ"ג שנא' (שם לה) ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן כ' ומניין לעדה שהיא י' שנאמר (שם יד) עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומניין להביא עוד ג' טטשטע שנאמר (שמות כג) לא תהיה אחרי רבים לרעות שוטע אני שאהיה עמהם לטובה א"כ למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך [לה]לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה ע"פ א' [לו]הטייתך לרעה ע"פ שניים ואין

עין משפט נר מצוה

א
תמיי' פ"ג מה' סנהדרין ה"ח סמג עשין לו סי"ג ע"ח:

ב
ג ג מיי' שם ה"ט:

ג
ל מיי' שם ה"ג:

ד
ה מיי' שם ה"ד:

ה
ו מיי' שם ה"ו:

ו
ז מיי' שם ה"ה ופ"ד מהלי קידוש החדש ה"ט ושי"ג:

ז
ח מיי' פ"ג מה' סנהדרין ה"ב סמג עשין לד וסי' קפג:

ח
ט מיי' פ"ד מה' סנהדרין ה"ב:

ט
י מיי' פ"ד שם ה"ג יבום ה"ב סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסט ס"ח:

י
כ מיי' פ"ט שם ה"ב סמג עשין נג טוש"ע אה"ע סי' קסט ס"ח:

יא
ל מיי' פ"ח מה' מעשר שני ה"ב:

יב
מ ס מיי' פ"ח מה' ערכין ס"כ:

יג
ס ל קב מיי' פ"ה מה' סנהדרין ה"ב:

יד
ס מיי' שם ס"ח:

טו
ת מיי' פ"ד מה' עכו"ם טז
ע מיי' פ"ח מה' מכרי' סנהדרין ה"ג:

יז
ב מיי' שם פ"ג ופ"ד מהלי סנהדרין ה"ג:

יח
ג מיי' שם פ"ג ה"ח:

מסורת הש"ס

א [לקמן ט.]
ב [לקמן ג:]
ג [מכות ד:]

ד [ביבמות קו: ליתא בכ"י יוסי] ה מלות תלוים שם קו: ו [ע' תו' לקמן יד. ד"ה נעשה] ז מגילה כג: ח [ע' תוס' ערכין יט: ד"ה לו דילמא ותו' מגילה כג: ד"ה עשרה] ט [ב"ק מד: ד"ה לקמן עיי"א ולקמן יח: יב ס"ת דלא קתניא ממי זקן ממרא ומסקנת כותב דדנייהו בכשפים ואחד עי' תוס' כותב ז. ד"ה מה לסלן יג ולקמן ג.] כותב מה: מכשפים יד. עי' תוס' ד"ה ואין וכו' ותוס' שבועות טו. ד"ה שלין וכו' ותוס' שבועות לג. ד"ה ולישבע] טז [תמורה ח.] יז ע' ד' ח' ע"ש כ' לישובי ד"ה ומכשפים ביהרגה [ל"ל כדלקמן במתניתין] יט [סר"ש כתב שזהו לישב תוס] כ [ע' לישב כרש"י לקמן טו: ד"ה כדלעם וכולי ומשם שסנהדרין בא שין לש"ס כב ל"ל ושם כ"ש

מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו. ממונו הו"ל למינקט ברישא שכן דרך בכל מקום בלשון מה לי להקדים הפשוט כדאשכחן בהמפקיד (דף לו.) מלאך המות מה לי הכא מה לי התם וכן ד מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא ובאיזהו נשך (דף ס"ג.) השתא דאמר ר' ינאי מה לי הן מה לי דמיהן מה לי דמיהן מה לי הן כמי אמרי' וי"ל דחבלה שייכא בגוף טפי ופשיטא לכך נקט ברישא הכל בגופו:

דברי הכל אין דיניהן דין. דר' אבהו אדרבי אבהו פריך

ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד זוגות שאם יחלוקו לחצאין הוי להו פלגא ופלגא ולא משכחת לה הטייתך לטובה ע"פ אחד הילכך מוסיפין עליהן עוד אחד ובגמ' (דף יז.) פריך כיון דאין ב"ד שקיל ומלרכת עשרים ושלשה הטייה לרעה ע"פ שנים לא משכחת לה: מאה ועשרים. בגמ' (שם) מפ' כנגד מי: מאתים ושלשים. דהיינו כ"ג עשיריו' שיהא כל אחד מב"ד שר של י' דבליר מעשרה לא אשכחן שררה: גמ' מה הן קתני. הא גזילות וחבלו' פירושא דדיני ממונות הוא דלא תימא כל דיני ממונות במשמע ולמעוטי הלואות והודאות

ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן עשרים ושלשה וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים ר' נחמי' אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות: **גמ'** אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו א"ר אבהו מה הן קתני מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא וצריכא דאי תנא דיני ממונות הו"א דאפי' הודאות והלואות תנא גזילות וחבלות ואי תנא גזילות וחבלות ולא קתני דיני ממונו' הו"א ה"ה דאפי' הודאות והלואות והאי דקתני גזילות וחבלות משום דעיקר ג' דכתיבי בגזילות וחבלות כתיבי גזילות דכתיב (שמות כב) ונקרב בעה"ב אל האלהים חבלות מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו תנא מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא ולמאי אילימא דלא בעינן שלשה [א] והא"ר אבהו [ב] שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהן דין אלא [ג] דלא בעינן מומחין מאי קסבר אי קסבר [ד] עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין אי קסבר אין עירוב פרשיו' כתיב כאן שלשה ל"ל לעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ובדין הוא דליבעי נמי מומחין והאי דלא בעינן מומחין משום דר' חנינא דא"ר חנינא דבר [ג] תורה [ד] אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר

שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ממונות כנפשות וכיון דכתיב דרישה וחקירה בדיני נפשות דכתיב (דברים יג) ודרשת וחקרת ה"ה לדיני ממונות: שלא תנעול דלת. שימנעו מלהלוות שמא יכפור והעדים יטעו ולא תהא עדותן מכוונת ויפסיד וה"נ שמא לא ימלא מומחין לכופו לדין: אלא מעתה טעו. הדיוטות בדיני ממונות לא ישלמו דכיון דדרשות רבנן קא נחתי הוו להו כמומחין וכל המומחה לב"ד אם טעה פטור מלשלם כדלקמן באח' דיני ממונות (דף לג) הא שאינו מומחה חייב: כ"ש שאתה נועל דלת. דסבר דלמא טעו בי דינא ופסדי ליה ומפסידנא: אי הכי. דבהודאות והלואות שלשה בעינן למה לי' לר' אבהו לאוקמה למתני' במה הן קתני: תרתי קתני. מלי למימר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואות בשלשה כל דהו וגזילות וחבלות בג' מומחין ומשום דחלוקין בדיניהן לא כללינהו בחד כללא: ועוד. אי חדא קתני למה למיתני תרי זימני שלשה הכי איבעי למיתני דיני ממונות שהן גזילות וחבלות בג': תרתי קתני. הודאי ג' בעינן דעירוב פרשיות כתיב כאן ומיהו בהדיוטות סגי משום דרבי חנינא והכי קאמר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואו' בשלשה הדיוטות וגזילות וחבלות בשלשה מומחין: מדאורייי' חד נמי כשר. בהודאה והלואה דכתי' תשפוט לשון יחיד ואין עירוב פרשיות כאן ומתניתין ודאי תרתי קתני כדאמרן ומיהו שלשה בהודאות והלואות לאו מדאורייתא אלא מדרבנן: גזירה משום יושבי קרנות.

שנאמר (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקיר' כדי שלא תנעול דלת בפני לווין [א] אלא מעתה טעו לא ישלמו כ"ש אתה נועל דלת בפני לווין אי הכי תרתי קתני דיני ממונות בג' הדיוטות גזילו' וחבלות בג' מומחין ועוד [ב] שלשה שלשה ל"ל אלא אמר רבא תרתי קתני משום דר' חנינא רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר שנאמר (שם יט) בצדק תשפוט עמיתך אלא משום יושבי קרנות אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות א"א דלית בהו חד דגמיר אלא מעתה טעו לא ישלמו כ"ש דנפישי יושבי קרנו' מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא איכא בינייהו דאמר שמואל [ג] שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף לרבא לית ליה דשמואל לרב אחא בריה דרב איקא אית לי' דשמואל: נזק וחצי נזק וכו': נזק היינו חבלות משום דקא בעי למיתנא ח"נ תני נמי נ"ש ח"נ נמי היינו חבלות תנא ממונא וקתני קנסא הניחא למ"ד [ד] פלגא ניזקא קנסא אלא למ"ד פלגא ניזקא ממונא מאי איכא למימר אלא איידי דקא בעי למיתנא תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' דממון שאינו

שאינו משתלם בראש הוא תנא נמי חצי נזק דממון שאינו משתלם בראש הוא א ואיידי דקא בעי למיתנא חצי נזק תנא נמי נזק: ג' מנלן דת"ר (שמות כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים הרי כאן אחד (שם) עד האלהים יבא דבר שניהם הרי כאן שנים (שם) אשר ירשיעון אלהים הרי כאן שלשה דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ראשון תחילה נאמר ואין דורשין תחילות אלא עד האלהים יבא דבר שניהם הרי כאן אחד אשר ירשיעון אלהים הרי כאן שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן ג' נימא ב בדורשין תחילות קמיפלגי דמר סבר דורשין תחילות ומר סבר אין דורשין תחילות לא דכ"ע אין דורשין תחילות אמר לך רבי יאשיה אם כן נימא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט מאי אל האלהים ש"מ למניינא ורבי יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא ורבי יאשיה לית ליה ב"ד נוטה והתניא ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מה ת"ל (שם כג) לנטות אחרי רבים להטות התורה אמרה עשה לך ב"ד נוטה סבר לה כר' יהודה דאמר שבעים דתנן ג סנהדרי גדולה היתה של שבעי' ואחד רבי יהודה אומר שבעי' איטר דשמעת לי' לר' יהודה בסנהדרי גדול' דכתיבי קראי בשאר בי דינא מי שמעת ליה וכי תימא לא שנא והתנן ד סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה דברי ר"ש רבי יהודה אומר בה' ואמרי' מ"ט דרבי יהודה (ויקרא ד) ה וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דרבי יאשיה עדיפא מדר' יהודה דאילו ר' יהודה בסנהדרי גדולה הוא דלית ליה הא בשאר בי דינא אית ליה ור' יאשיה בשאר בי דינא נמי לית ליה ואלא האי לנטות מאי עביד ליה מוקים לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא אלא הא דתנן שנים ו אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרי' חייב וא' אומר זכאי חייב נימא דלא כר' יאשיה אפי' תימא ר' יאשיה מייתי לה בק"ו מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא דיני ממונות לא כ"ש: ת"ר ז דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה אטו בתלתא מי לא גמר דינא בתרי הכי קאמר מפני שנגמר דין בשלשה אלמא קסבר תלתא כי כתיבי בגמר דינא כתיבי מגדף בה ר' אבהו אלא מעתה תהא סנהדרי גדולה צריכה מאה וארבעים ואחד כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד ותהא סנהדרי קטנה צריכה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים אלא (במדבר יא) אספה לי שבעים איש אמר רחמנא משעת אסיפה שבעים (שם לה) ושפטו העדה והצילו העדה נמי משעת שפיטת העדה הכי נמי (שמות כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים משעת קריבה שלשה אלא היינו טעמא דרבי (שם) אשר ירשיעון אלהים תרי נאמר אלהים למטה מה למטה שנים אף למעלה שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה ורבנן

שאינו משתלם בראש. שמשלם יותר מן הקרן וחצי נזק משלם פחות מן הקרן בראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו: אין דורשין תחלות. למניין דלגופי' אתא דליבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: ואין עושין ב"ד זוגות דצריך לקיים בו אחרי רבים להטות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים: א"כ. דלא למידרשיה אתא לכתוב אל השופט: לגבי דיינא. אלא דיין הרגיל ולא אלא הדיוט: ור' יאשיה. דבעי קרא לאתויי שלישי מי לית ליה ב"ד נוטה שצריך שלא יהא ב"ד שקול כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים ולדידיה ארבעה או ששה כשרין דאי בעי ב"ד נוטה קרא לאיתויי שלישי ל"ל: ותסתיים כו'. והא קרא ח דריש: סבר לה. כר' יאשיה כר' יהודה דאמר סנהדרי גדולה ע' דהוו להו זוגות וקרא מוקי לה לקמן לדרשה אחריתי: דכתיבי קראי. לקמן (ד' יז) בשילהי פירקין: סמיכת זקנים. על ראש פר העדה: ואין ב"ד שקול. והתם זקנים בית דינא משמע: עדיפא מדרבי יהודה. כלומר רבי יאשיה מיזק את דבריו יותר מדרבי יהודה: אלא האי לנטות מאי עביד ליה. בשלמא לר' יהודה מוקי לה בשאר ב"ד: בדיני נפשו'. שתתקיים בו הטייתך לטובה ע"פ אחד כדאמרן במתני' ואי הוו זוגות ליכא הטייה בפחות משנים: לימא דלא כרבי יאשיה. דאי כר' יאשיה כיון דשלישי מקראי יליף להו ולאו משום נוטה צריך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא רבי יאשיה. מודה דהיכא דחלוקין אזלינן בתר רובא: כדי שיגמר הדין. אם יחלקו שיהא שלשתן רוב וכלך אחריהם: אטו. כי הוו תלתא מעיקרא מי לא גמר דינא בתרי: מפני גמר דין. שצריך ג' בגמר דין: אלא מעתה. דקראי בגמר דין קיימי: תהא סנהדרי גדולה כו'. אלא מ"ט לא אמרת הכי: דאספה לי כו'. רבי אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושי': ושפטו העדה. וילפי' מיני' במתניתי' כ"ג לסנהדרי קטנה: ונקרב בעה"ב אל האלהים. דילפי' מיניה משעת קריבה קאמר: ירשיעון. לשון רבים: למטה. ירשיעון אלהים: למעלה. עד האלהים יבא ושניה דונקרב לא קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות: ים

אין דורשין תחילות. פי' בקונטרס משום דאיצטריך למומחין וקשה דמסיק לכ"ע אין דורשין תחילות ור' יאשיה אמר לך אם כן נכתוב קרא אל השופט דהא משופט לא ידעינן מומחין כמו שפירש בקונטרס עצמו ור' יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא הרגיל לא אלא הדיוט לכך נראה דה"ק אין דורשין תחילות למניינא ואע"ג דלא איצטריך למומחין וכן משמע בפלוגתא דר' שמעון ורבנן דלקמן (דף ד) ט דבסכת בסכת בסכות מפרש בפ"ק דסוכה (דף ו) בחד לישנא דכ"ע יש אם למסורת ופליגי בדורשין תחילות ומשמע דלכ"ע סככה לא בעי קרא ואפ"ה מדלינן חד לגופיה ולא מוקמינן למניינא למאן דלא דריש תחילות וצריך לדקדק בכל הנהו דלקמן (דף ד) דקרנת קרנת קרנות לטטפת לטטפת לטוטפות וי' כהנים דסוף פירקין (דף יד:) דדרשי' כולהו למנינא ולא אמרי' אין דורשין תחילות:

רבי יהודה אומר שבעים. וה"ז דאמר ר' יהודה בפ' החליל (דף נא: ושם) גבי אלכסנדריא של מצרים שהיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים של סנהדרי גדולה היינו משום דמשה על גבייהו וכן כל סנהדרי גדולה היה שם מופלא שבב"ד שלא היה מן החשבון: מוקי לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא. משום דקרא משמע בדיני נפשות דכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות דמשמע דבר שהוא רע לכל דהיינו דיני נפשות אבל בדיני ממונות זכות לזה וחובה לזה ואע"ג דדיני נפשות נמי קרי ליה זכותיה דניצל הדם בריש אחד דיני ממונות (דף לג:) מ"מ חשיב לי' רעות כיון דאין מרויח כלום במיתתו של זה ועדים זוממין אע"ג דכי מיחייבי מיפטר רוצח בכך מ"מ איפשר דמיפטרי כולהו בהכחשה הילכך חשיב ליה רעות כי מיחייבי עדים זוממין מיתה ועוד מצי למימר דע"כ נמי קרא בדיני נפשות משום דדרשי' בריש פירקין (דף ג.) לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה ולא שייך בדיני ממונות דרע לזה וטוב לזה: דיני ממונות לא כל שכן. תימה דבריש המוכר פירות (דף צב.) קאמר שמואל דאין הולכים בממון אחר הרוב ואמאי לא נילף בק"ו מדיני נפשות כדאמר הכא י ואין לומר דדיני נפשות גופייהו לא אזלינן בתר רובא ברובא דליתיה קמן אלא ברובא דאיתיה קמן דהא בריש פרק סורר ומורה (דף סט.) משמע דבכל דוכתא אזלי' בתר רובא בדיני נפשות כגון רוב נשים לחשעה ילדן ורובא דאינשי דטעו בעיבורא דירחא וי"ל דרובא לרדיא זכוי לא חשיב כי הנך רובא הילכך לא סמכינן אהך רובא בדיני ממונות: מסנהדרי גדולה פריך שפיר דשבעי' ואחד כתיב כדדריש בסוף פירקין (דף יז.) אבל סנהדרי קטנה דעשרים כתיב ותו לא כדדריש בריש פירקין עדה שופטת ועדה מצלת ואי עשרים בגמר דין כתיב בשלשים ותשעה הוי: ורבנן

א [יבמות ג. וש"נ]
ב [סוכה ו:]
ג [לעיל ב.]
ד [לעיל ב. יבמות קא: ע"ש]
ה [לקמן יג:]
ו לקמן כט.
ז תוספתא פ"א
ח נ"ל דרשינן
ט בסכת בסכת בסכות דמפרש כל"ל רש"ל
י עיין תוספות יומא עה. ותוספ' כתובות ד' טו: ד"ה להחזיר וב"ק כ"ז: ד"ה קמ"ל וב"מ כ: ד"ה איסורא

ורבנן ירשיען כתיב א א"ר יצחק בר ב (יוסי) א"ר יוחנן רבי ורבי יהודה בן רועץ ובית שמאי ור"ש ור' עקיבא כולהו סבירא להו ג יש אם למקרא רבי הא דאמרן ור' יהודה בן רועץ דתניא שאלו תלמידים את ר' יהודה בן רועץ אקרא אני (ויקרא יב) שבעים יכול תהא יולדת נקבה טמאה שבעים אמר להן טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה מה כשטיהר בזכר בנקבה כפלים אף כשטימא בזכר בנקב' כפלים לאחר שיצאו ויצא ומחזיר אחריהם אמר להן אי אתם זקוקים לכך שבועיים קרינן ויש אם למקרא ב"ש דתנן ד ב"ש אומרים ה כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר ה (שנא' (דברים יב) ודם זבחיך ישפך) ובחטאת שתי מתנות ובית הלל אומרים ז אף בחטאת שנתנן במתנה אחת כיפר ו ואמר רב הונא מ"ט דב"ש (ויקרא ד) קרנות קרנות קרנות הרי כאן שש ארבע למצוה ושתים לעכב וב"ה אומרים קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע ג' למצוה ואחת לעכב ואימא כולהו למצוה כפרה בבדי לא אשכחן ר"ש ז דתניא ג שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור"ש סבר יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ארבע דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת אתאי הלכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח ור"ש סבר בסוכות בסוכות בסוכות הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע אתאי הלכתא גרעתא לרביעית ואוקמי' אטפח ר"ע דתניא ח ר"ע אומר מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמטמא באהל שנאמר (ויקרא כא) על כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור א' ורבנן ז נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב מי איכא דלית ליה יש אם למקרא והתניא (שמות כג) בחלב אמו יכול בחלב אמרת

יש אם למקרא. בתר קרייה אזלינן דהיא עיקר: הא דאמרן. ירשיעון קרינן: אקרא אני. יכולני לקרות וטמאה שבעים כנדתה (ויקרא יב) דהא לא כתיב שבועיים מלא: טמא בזכר. שבעת ימים: וטיהר. שלשים ושלשת ימים: וטימא בנקבה. לשבועיים וטיהר. ששים יום וששת ימים: כפלים. וטומאה דיולדת זכר שבעת שלכך דנקבה שבועיים: כל הניתנין. עולה ושלמים ואשם הטעונין שתי מתנות שהן ד' שנתנם במתנה אחת: כיפר. דכתיב ודם זבחיך ישפך שפיכה אחת במשמע: קרנות קרנת קרנת. (ויקרא ד) בחטאת של מזבח החיצון כתי' בשעיר דנשיא כתיב קרנת חסר ובכבשה דיחיד כתיב (שם) ט קרנות מלא ובשעיר' דיחיד כתיב (שם) קרנת חסר אבל הנך דפר כהן משיח והעלם דבר במזבח הפנימי כתיב (שם) והתם כולהו מודו דמתנה אחת מעכבת בהן וב"ש אזלי בתר קרייה: ואימא. לב"ש כולהו למצוה דהא כולהו צריכי למכתב למצוה ועיכוב דהדא מנא לכו אימא אע"פ שלא נתן כלום כיפר: בבדי. בלא כלום: שתים. דפנות של סוכה: כהלכתן. שלימות: אפילו טפח. ברוס י' טפחים: למסורת. שכמסרה כתיבתו לכתבו חסירה: אתאי הלכתא. דאמרינן התם מחיצות הלמ"מ ומוקמינן לה לגרוע לדופן תיא': נפשות. היינו דם דאיקרי נפש: רביעית. היא שיעור חיותו של אדם ובלא"ה לא איקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה: שתי נפשות. משמע משני ב"א וכתב מת כדי מיתה היינו רביעית: ורבנן פליגי עליה ואמרי עד שיהא השיעור מאדם אחד דנפשת חסר כתיב: בחלב אמו. יכול בחלב אמו אבל בחלב מותר לבשל: אמרת

ורבנן ירשיעון כתיב. י ויטכבן כתיב דפרק כמה בהמה (שבת דף נה:) אפי' רבי מודה משום דקרא מוכח דפנחס לא חטא שייחסו הכתוב: כולהו סבירא להו יש אם למקרא. הא דלא חשיב הכא רבי יוחנן בן ברוקא דמסכת סוכה פרק לולב וערבה (דף מה:) דאמר חריות של דקל יא היו מביאין ומפרש בגמ' משום דכתיב כפות אחת ללולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרשי' כפת כתי' משום דרבי לוי מפרש התם טעמא אחרינא ונראה דדוקא הכא שמקרא ומסורת מכחשי אהדדי אית להו יש אם למקרא אבל היכא דלא מכחשי אהדדי דרשי תרווייהו דהא רבי ורבי עקיבא ור' שמעון דסברי הכא יש אם למקרא מחייבין בפרק ספק אכל (כריתות דף יז:) ובפרק דם שחיטה (שם דף כב:) בחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן אשם תלוי משום דמצות כתיב אלא היינו משום דקרא ומסורת דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצוות קרינן לחייב אשני מצות דהיינו ב' חתיכות והמסורת בא לחייב על כל מצוה אחת ובפרק כל שעה (פסחים דף לו. ושם) נמי דריש ר"ע גבי לחם עוני מקרא ומסורת ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לד:) תנא נמי ר"ע אומר כשם שלולב אחד כו' ומפרש בגמרא יב לולב אחד משום דכתיב כפת וכן ר"ש דריש בפ"ק דקדושין (דף יח:) גבי בבגדו בה מקרא ומסורת ומיהו קשה מר' עקיבא דלא דריש התם אלא מקרא לחוד ואמאי יג לא דריש התם תרווייהו כמו גבי לחם עוני וע"ק דמסקינן בפרק קמא דסוכה (דף ו:) לחד לישנא דכ"ע רבי שמעון ורבנן יש אם למסורת ובפרק כיצד צולין (פסחים דף פו:) גבי בבית אחד יאכל קסבר יש אם למקרא וע"ק דפ"ק דסוכה (דף ט:) פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא אמרי' יש אם למקרא יד: אקרא אני שבעים. ה"ה לשנויי כדמשני בפ' ב"ש (זבחים דף לח:) משום דכתיב כנדתה פירוש כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טומאה דזכר: מה כשטיהר בזכר. ה"מ למימר מה בזכר ימי טהרה מרובי' על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טומאה: כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר. בזבחים בריש ב"ש (דף לו:) תניא מניין לניתנין על מזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר ת"ל ודם זבחיך ישפך ונראה דהך דרשה איתיא אליבא דב"ש דלב"ה לא צריך קרא דלא עדיפי מחטאת וכן משמע התם בסיף הסוגיא דקאמר דלהנך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפך לדרשה אחרינא כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו כב"ה דאמרי אף חטאת שנתנה במתנה אחת כיפר וילפי כולהו מחטאת ותימה למ"ל קרא דמהי תיתי דמעכבי הא אפי' לב"ש לא ילפי מחטאת דאיכא למיפרך שכן חטאת וד' קרנות ועוד דמשמע התם דאפילו לב"ה ה"א דמעכבי אי לאו דילפי מחטאת ונראה לפרש דהיינו טעמא משום דמתנות של קרנות נפקא לן בפ' איזהו מקומן (שם דף נג:) מדכתי' סביב והוה חשבינא כולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב סביב טובא ובינה הכתוב לעכב להכי איצטריך קרא בין לב"ש בין לב"ה: ושתים לעכב. וא"ת הוה לי' למימר שלש לעכב דכי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעינא אחת לעכב ולכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי ב"ה. ולכתי מייתרי תרי לרבות שנים וי"ל דב"ש לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי היא טו: מניין לרביעית דם כו'. תימה למ"ל קרא להכי מ"ש משני חצאי זיתים מב' מתים שמטמא ובפ' בהמה המקשה (חולין דף עב:) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הבא מן המת שמטמא למה לי קרא תיפוק ליה מידי דהוה אבשר המת דדם חשוב כבשר כדמוכח בה' המוציא יין (שבת דף עז. ושם:) ובהמנחות והנסכים (מנחות דף קד. ושם) גבי דם נבלה דמטמא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית מטמא מידי דהוה אבשר וי"ל דשאני מת דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דמקומו נעשה ללקת כדאמר במס' נדה בפ' דם הנדה (דף נה.) דבעי אין גזעו מחליף הלכך דם כיון דגזעו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתי מטהר והא דנקט מניין לרביעית דם הבא משני מתים שמטמא לאו משום שיהיה פשוט לו במת אחד בלאו האי קרא דאי במת אחד היה טמא ה"ה בשני מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן בפ' קדשי מזבח (זבחים דף יז. ושם) כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה טז והא דמטהרי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר נפשת כתיב והא דאיצטריך קרא בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב כבשר מ"מ איצטריך לדם גלול דמטמא בכעדשה אע"ג דכי מיקרים מפחית טובא ונלהכי תנן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין דשיעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר יז דם הנבלה טמא והתנן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין לנו כיוצא בו ומיהו קשה דבפ' כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקושיא דדם כשהותרה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב וגיד משמע דדם לא חשיב כבשר לכך נ"ל שיש שום ריבוי דמרבינן ביה דם נבלה ולבתר דמרבינן מסתבר לאוקמי ברביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כזית אבל קשה דא"כ דם שרץ נמי דאית ביה ריבויא נבעי מיניה כל כך שיכול לקרוש ולעמוד על כעדשה: ורבנן נפשת כתיב. תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והיינו כרבנן דדרשי נפשת ואם כן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב.) דפליגי ר' ישמעאל ור"ע דדריש ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש רביעית דם מטמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים מטמא לרבי ישמעאל למה לי תרי קראי בדם המת דמטמא: דיין

כב
א ב מיי' פ"ב מהל' פסולי מוקדשין הל' א:
כה
ג מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ב:
כו
ד מיי' פ"ד מהלכו' טומאת מת הל' א:

מסורת הש"ס
א מגית ח.
ב [נ"ל יוסף]
ג [קדושין יח: וש"נ]
ד פסחים סט. זבחים לו:
ה מהרש"א מ"ז
ו זבחים לז:
ז סוכה ו: נדה כו.
ח [נזירלת. מט: נג:]
[חולין עב.]
ט [בכל התוספו' ותיקונים גם במסורה קרנת חסר כתיב]
י עיין ר"מ
יא אפי' של תמרי' היו מביאין אלא שמוכח ומס' בגמ' כל"ל ר"מ
יב [שם לב.]
יג לא דריש תרווייהו כר"מ כמו גבי כו' כל"ל רש"ל
יד [ועי' תוס' סוכה ו: ד"ה ור"ש ותוספות זבחים מ. ד"ה לא נצרכה ותוס' נדה טו. ד"ה לא ותוס' סוכה לב. ד"ה כפת ותוס' פסחים לו. ד"ה עוני]
טו [וע"ע תוס' זבחים לו: ד"ה מניין]
טז [עי' תוס' יומא פא. ד"ה כלן]
יז דם נבילה אינו מכשיר שאלא לטמאות טמא וכן תנינן דם השרץ כו' כל"ל רש"ל

דנין חטאת וארבע קרנות. תימה הא אפי׳ פנים מפנים לא גמרינן בפרק ב״ש (זבחים דף לט:) דבעי קרא לפר כהן משיח ולפר העלם דבר של ציבור ולשעירי ע״ז אע״ג דכולהו חטאות ניהו וכ״ש דלא אתו חילונות מפנימיות ושמא כיון דאשכחן דלא פליג קרא התם מהשתא לא מחלקינן אפי׳ חילונות מפנימיות:

אמרת יש אם למקרא. וליכא מאן דפליג דאי פליגי בשר בחלב מנא לן דאסור: ירשיעון אלהים אחריני. לבד מאלהים שאמור למעלה בעינא תרתי ולמעלה דומיא דלמטה הרי ד׳: דהאיך והאי. ז ירשיעון אלהים שאמור למעלה ואלהים שאמור כאן ולעולם לשון רבים משמע: וכפר וכפר וכפר. בשעיר נשיא ובשעירה דיחיד ובכבשה דיחיד כתיב (ויקרא ד) ומשמע דסגי בכפרה אחת כדמפ׳: מפני הדין. הוצרכו ליכתב כולן דאי לא הוו כתיבי הוו מייתינא מדינא דכולהו מתנות מעכבי שיכול לא גרסינן: והלא דין הוא. דלא ליצטרכו למה לי לרבויי דבכפרה אחת סגי: נאמרו דמים. בפרשה למטה גבי חטאת העוף דשמיעת הקול דכתי׳ (ויקרא ה) והזה מדם החטאת על קיר המזבח: ונאמרו דמים למעל׳. בחטאת בהמה: שנתנו במתנה אחת כיפר. דהא לא כתיב קרנות. לשון אחר נאמרו דמים למטה למטה מחוט הסיקרא בעולה ושלמים ואשם ונאמר דמים למעלה למעלה מחוט הסיקרא דהיינו חטאת בהמ׳ דכתיבי בה קרנות (ויקרא ד) מה דמים האמורי׳ למטה שנתנן במתנ׳ אחת כיפר דהא אפי׳ ב״ש מודו בשאר קרבנות דכתיב (דברים יב) ודם זבחיך ישפך. לשון אחר למטה בפרשה התחונה דויקרא באשמות כתיבי לשון אמצעי עיקר: בפנים. חטאות הפנימיות דפר כהן משיח והעלם דבר שטעונים שבע הזיות על הפרוכת ועל מזבח הזהב ותנן בהו מתנה אחת מהן מעכבת באיזהו מקומן (זבחי׳ מז.) ונפקא לן מקראי בהקומץ רבה (מנחות דף כז.) ועשה כאשר עשה מה ת״ל לכפול בהזאות מלמד שאם חסר אחת מכל המתנו׳ לא עשה כלום: דנין חטאת. ונאמרו בה קרנות מחטאות הפנימיו׳ שהן חטאות ונאמרו בה (ויקרא ד) קרנות המזבח קטורת הסמים: ואל יוכיח זה. דם האשם שאינו חטאות ולא נאמרו בה קרנות אלא סביב וליכא דחטאת העוף נמי איכו חטאת וארבע קרנות כלומר אע״פ שמן חטאות לא נאמרו בו קרנו׳ וכולן שמעתי׳ ודחטאת העוף לא סלקא לו: ור״ש ורבנן. כולהו יש אם למקרא סבירא להו וכי מדלית חד בסוכות לגופיה פשו להו ארבעה אבל רבנן סברי סככה בעי קרא פשו להו ג׳ דפנות וגרעתא הלכתא לשלישית ור״ש סבר סככה לא בעי קרא דמקרא דמדלינן לגופי׳ נפקא דהא בלא סככה לא מיקרי׳ סוכה: נפשות דעלמא. ולעולם חדא משמע אלא ה״ק על אחת מכל נפשות מת שבעולם לא יבא: בפרשת שמע ובפ׳ כי יביאך כתי׳ לטטפת ח חסר וי״ו אבל בפ׳ והיה אם שמוע כתי׳ לטוטפות מלא הרי כאן ד׳ בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת: כתפי. שם מקום כשרוצים לומר שתים אומר טט: ואפריקי. נמי מקום וקורין לשתים פת: דשני קרא ממסורת. באותיות הקריא יתירות על המסורת כמו לטוטפות בסוכות קרנות דאיכא למימר מדשני ודאי תרווייהו דרשי׳: אבל חלב וחלב דכי הדדי נינהו כתי׳. וקריבא יֵרָאֶה תרווייהו דרשי׳ יִרְאֶה כל זכורך שירא ופני השכינה יֵרָאֶה משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותו היקיש ראייתך לראיתו כדרך שהקב״ה בא לראותך כך בא ליראות לו מה הוא מראשית אף אתה רואה אותו בשתי עיניך אלמא אע״ג דכי הדדי נינהו דרשינן מסורת וגבי חלב אמו מאן לימא דלא לידרש חלב אמו בתר מסורת: דרך בישול. חלב צלול כמים ואיכא בישול אבל חלב אינו בישול אלא טגון:

אמרת יש אם למקרא אלא דכ״ע יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר (שמות כב) ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך והאי ור״י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב״ה א דתניא (ויקרא ד) וכפר (שם) וכפר (שם) וכפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמי׳ למעל׳ מה דמים האמורי׳ למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר ב אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דנין חטאת וד׳ קרנות מחטאת וארבע קרנו׳ ואל יוכיח זה שאין חטאת וד׳ קרנות ת״ל וכפר וכפר וכפר מפני הדין כיפר אע״פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אע״פ שלא נתן אלא שתים כיפר אע״פ שלא נתן אלא אחת ור״ש ורבנן בהא פליגי ר״ש סבר סככה לא בעי קרא ורבנן סברי סככה בעי קרא ור״ע ורבנן בהא פליגי ר״ע סבר (שם כא) נפשות תרתי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכולי עלמא יש אם למקרא ג והתניא (שמות יג) לטטפת (דברים ו) לטטפת (שם יא) לטוטפות ח הרי כאן ארבע דברי ר׳ ישמעאל ר״ע אומ׳ אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי וחני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי (שמות כג) יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא כ הסומא באחד ד מעיניו פטור מן הראיה ה שנא׳ יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא (שם) לא תבשל גדי י דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה
ואם

לטטפת לטטפת לטוטפות. תימה דלא כתיב וי״ו בין פ״א לתי״ו בכולהו ויש מפרשים משום דכתי׳ ולטוטפת וגורעין וי״ו דברים התיבה ומוסיפין בסוף התיבה ודורשין כדאשכחן בפרק ב׳ דזבחים (דף כה.) ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו וכריש יש נוחלין (ב״ב דף קיא:) דרשי׳ ונתתם את נחלתו לשארו נחלת שארו לו וקשה דבפרק הזהב (ב״מ דף נד:) אמר גבי הקדש כתיב ויסף חמישית אע״ג דכי שקלת לוי״ו דויסף ושדית לי׳ אחמישית סוף סוף הוו ליה חמישיתו ולא נימא לשדיה בין יו״ד לתי״ו דהוה חמישיות משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין ומיהו אשכחן בפ׳ מומין אלו (בכורות דף מד:) גבי מרוח אשך דתנן ר׳ חנינא בן אנטיגנוס אומר שמראיו חשיכין ומפרש בגמרא דגורעין ח׳ ממרוח ושדינן אאשך והל״ף דאשך שדינן אמרוח וקרי ביה מראו חשך ובירושלמי איכא פלוגתא דר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן אמר גורעין לדרוש מתחלת הפרשה לסופה סירוס מתחלת התיבה לסופה ור׳ יוחנן בשם ר׳ ירמיה אמר אפי׳ באמצע תיבה ור״ת מפרש דוי״ו דולטוטפת דריש וה״ג לטטפת לטטפת ולטוטפת הרי כאן ד׳ ואע״ג דר״ש לא דריש וי״ו וי״ו למ״ד דריש כדאמרי׳ בהערל (יבמות דף עב:) גבי והנותר ט:

טט בכתפי שתים. פי׳ כתיבה אחת רמז הכתוב ארבע בתים בין שתי הלשונות כתפי ואפריקי ומכיון דאשכחי׳ ליה בחד תיבה לית לן לרבויי טפי א״נ הא דלא דרשי׳ בתים טובא משום דלא מצינו בתורה כתיבים אלא כד׳ פרשיות וי״מ דלרבי עקיבא דל חד לגופיה ומשני טוטפות דריש ד׳ בתים לכל לשון שני טוט ושני פתי:

כדרך שבא לראות. פי׳ בקונטרס כדרך שבא לראותך יא כן אתה בא ליראות לו מה הוא רואה אותך שלם אף אתה רואה אותו בשתי עיניך ולפי זה קאי יראה אקדוש ברוך הוא וקאי יראה אזכורך ואין הלשון משמע כן אלא תרווייהו משמע אזכורך לכך מפרש רבינו תם איפכא כדרך שזכורך בא לראות את פני השכינה שהקדוש ברוך הוא רואהו בשתי עיניו כך זכורך רואהו בשתי עיניו שלו וניחא השתא לשון בא דשכינה תמיד בבית המקדש: דרך בישול אסרה תורה. ובחלב אינו בישול אלא טיגון כדפי׳ בקונטרס והאי דקרי ללוי קדר בישול בפרק כל שעה (פסחים דף מא. ושם) שאני התם דכתיב ובשל מבושל מ״מ וי״מ דרך בישול אסרה תורה דבלא בישול שרי וע״י בישול אסור לאפוקי חלב דבלאו הכי אסור וקשה לפי זה דחלב ומתה אסרינן בחלב בפרק כל הבשר (חולין דף קיג: ודף קטו.) למ״ד איסור חל על איסור וקאמר התם חלב ומתה לא צריכא קרא:
ואם

כז
א מיי׳ פ״א מהל׳ תפילין הל׳ א סמג עשין כב טוש״ע א״ח סי׳ לב סעיף א:

כח
ב מיי׳ פ״ב מהל׳ חגיגה הל׳ א סמג עשין רכו:

מסורת הש״ס
א זבחים לח. ב שם לג: ג זבחים לז. מנחות לד: ד חגיגה ב. ה: ע״ש ערכין ב: ע״ש ה שנא׳ יראה [ר״ל הרי״ש כשו״א] וקרינן יראה הרי״ש בקמץ כל״ל רש״ל ו [חולין קח.] ז נ״ל אלהים האמור למעלה והאלהים שאמור כאן ולעולם ירשיעון לשון רבים משמע ח [דע דלפנינו בפ׳ כי יביאך ובוהיה אם שמוע לטוטפת כתיב ועי׳ תוס׳ דהכא ובזבחים ובמנחות] ט [וע״ע תוס׳ זבחים לז: ותוס׳ מנחות לד: ד״ה לטוטפות] י [ע״ע זבחים שם ותוס׳ מנחות שם ד״ה טט] יא כן הוא בא כל״ל רש״ל [עיין רש״א]

דן

ואם היה א מומחה לרבים דן אפי׳ יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי וכן אמר ר׳ חייא כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא אבל לא נקיט רשותא דיניה לא דינא או דילמא אע״ג דלא נקיט רשותא דיניה דינא ת״ש דמר זוטרא בריה דר״נ דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א״ל ב אם קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ש״מ ג כי לא נקיט רשותא דיניה דינא ש״מ אמר רב ד האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעה מיבעי למיפטרא לישקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל לשקול רשותא מבי ריש גלותא ה פשיטא מהכא להכא ומהתם להתם ב (מהני) ומהכא להתם (נמי) מהני דהכא שבט והתם מחוקק ג כדתניא (בראשית מט) לא יסור שבט מיהודה ו אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מהתם להכא מאי ת״ש דרבה בר חנה דן דינא וטעה אתא לקמיה דרבי חייא א״ל אי קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים והא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט ש״מ ז מהתם להכא לא מהני ש״מ ולא מהני והארבה בר רב הונא כי הוה מינצי בהדי דבי ריש גלותא אמר לאו מינייכו נקיטנא רשותא נקיטנא רשותא מאבא מרי ואבא מרי מרב ורב מר׳ חייא ור׳ חייא מרבי במילת׳ דעלמא הוא דאוקים להו וכי מאחר דלא מהני רבה בר חנה רשותא דנקט למה לי ח לעיירות העומדים על הגבולין מאי רשותא כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל א״ל רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל ט יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות יתיר כי הוה נחית רב לבבל א״ל רבי חייא לר׳ בן אחותי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות אל יתיר מ״ש למר דקא קרי בן אחי ומ״ש למר דקא קרי בן אחותי וכי תימא הכי הוה מעשה והאמר מר איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא כ להו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו ד רב בר אחוה דהוה בר אחתיה רבה בר חנה בר אחוה דלאו בר אחתיה ואי בעית אימא
על

[ד]ן אפי׳ ביחיד. דכתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט וקסבר אין כאן עירוב פרשיות: דגמירנא. שמועות דינין מרבותי: וסבירנא. יודע אני לסוסיף ולייסב טעמים מדעתי: ונקיטנא רשותא. מריש גלותא דייכנא דיני ממונות ביחידי: דיניה לאו דינא. והדר דינא לגמרי: דן דינא. ביחידי: אי קבלוך עלייהו. לגמרי לילך אחריך אם לדין אם לטעות ולא יתבעוך לא תשלם: ואי לא זיל שלים. ואי לא קבלו טעותך עליהם דאמרו לך דיינת לן דין תורה זיל שלים ומיהו מיהדר דינא לא אלמא גמיר וסביר וכי לא נקיט רשותא דיניה דינא ולא מהדר: לישקול רשותא. דכיון דברשות נחת לא משלם: מהכא להכא. מריש גלותא לבבל למידן דינא בבבל: ומהתם להתם. מנשיא דארץ ישראל לדון בארץ ישראל: שבט. לשון שררה ויש לכן רשות להפקיר דהפקר ב״ד הפקר דכתי׳ (עזרא י) וכל אשר לא יבא וגו׳ ביבמות בהאשה רבה (דף פט:): מחוקק. שררה מועטת: שרודים את העם. שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס: בני בניו של הלל. הלל נשיא היה כדאמר בפסחים באלו דברים (דף סו.) שהושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם: דן דינא. בבבל וטעה: אתא. לא״י לקמיה דרבי חייא: ש״מ מהתם להכא לא מהני. דהא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט מרבי דנשיא דא״י הוי׳ כדאמרן לקמן בשמעתין בן אחי יורד לבבל וכו׳: לאו מינייכו נקיטנא רשותא. ואיני כפוף לכם: על הגבולין. שבמשכות אחר ארץ ישראל: מאי רשותא. דרבה בר חנה: יורה. איסור והיתר אמר לשם רבי יורה ולקמן פריך אי גמיר למה ליה רשותא בהוראה: ידין. ברשות ויפטר מלשלם: יתיר בבכורות. יראה במומין ואם קבוע הוא יתירנו לשוחטו דביומיה דרבי אין לבכור תקנה עד שיפול בו מום דאחר חורבן היה: אל יתיר. לקמן מפרש טעמא: איבו. אבוה דרב הוה כדאמרינן באור לארבעה עשר (פסחי׳ דף ד.) א״ל אייבו קיים כו׳: וחנה. אבוה דרבה: מכפרי. מקום:
על

ואם היה מומחה לרבים כו׳. פירש הקונטרס דכתיב בצדק תשפוט וקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דא״כ תקשה ליה הך ברייתא לר׳ אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין לר״ה וע״ק דמשמע לפי׳ הקונטרס דלמאן דאית ליה עירוב פרשיות אין יכול לדון יחידי והא רב יוסף ס״ל בפ׳ המגרש (גיטין דף פח:) דבהודאות והלואות עבדינן שליחותייהו אלמא אית ליה עירוב פרשיות ואפ״ה משמע בסמוך מעובדא דמר זוטרא דאית ליה לרב יוסף דיחיד מומחה דן ואפי׳ יחידי ועוד מדקאמר בסמוך אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא משמע דסבר כר׳ אבהו ואפי׳ הכי יחיד מומחה דן דלשמואל אפילו יחיד שאינו מומחה דינו דין דלאו דוקא נקט שמואל שנים כמו שאפרש לקמן בע״ה ודוחק לפרש דיניה לאו דינא לכתחלה לכך נ״ל דאפי׳ למאן דבעי ג׳ מומחין מדאורייתא תקנתא דרבנן היא דיחיד מומחה לרבים דן אפילו יחידי והשתא הא דקאמר דיניה לאו דינא אכגון דרב נחמן קאי דאיהו סבר לה כשמואל לקמן דשנים שדנו דיניהן דין אלא אכגון אנא דר׳ חייא קאי דלית ליה דשמואל ולהאי פי׳ הא דפריך לקמן (דף ו.) לר׳ אבהו מדן את הדין ה״מ לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים ומיהו קשה דבפרק ראוהו בית דין (ר״ה דף כה:) משמע דמדאורייתא קאמר דמומחה לרבים דן ביחידי דתנן התם שאין היחיד נאמן ע״פ עצמו ומפרש בגמרא דאיצטריך למיתני דלא תימא דנאמן מידי דהוה איחיד מומחה דהכא ופריך ואימא ה״נ ומשני אין לך מומחה יותר ממשה ואי מדרבנן מאי מייתי ממשה וי״ל דהתם פריך ומשני למ״ד לעיל דבר תורה חד נמי כשר: מומחה לרבים כו׳. אע״ג דהאי מומחה לרבי׳ היינו גמירנא וסבירנא כדמסיק מ״מ הא דקאמר לקמן בזה בורר (דף כג.) לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב״ד במומחה לרבים לאו דניבעי גמיר וסביר כר׳ חייא ורב נחמן דהתם ב״ד קאמר וכיון שהם ג׳ אפי׳ שהם בני אדם מומחין לרבים אבל יחיד לא חשיב מומחה לרבים עד דגמיר וסביר: דן אפי׳ יחידי. ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה עילויה אפי׳ שאינו מומחה נמי ומכאן דשהם ג׳ יכולין לדון את האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לב״ד דהא ג׳ במקום יחיד מומחה קיימי ואפי׳ שנים נמי דנין את האדם בעל כרחו אלא דאיקרו ב״ד חצוף דאי בדקבלו עלייהו מיירי שמואל אמאי הוי ב״ד חצוף והא דתנן (לקמן דף כג.) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד משמע דמדעתו אין בעל כרחו לא הני מילי כשאומר לא אדון לפני זה אלא לפני זה אבל אם אמר שלא יבא כלל לב״ד או אם היה לווה ואינו רוצה לדון כלל בעירו כופין אותו ודנין אותו בעל כרחו: כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי. והא דתנן במסכת אבות (פ״ד מ״ח) אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד הקב״ה עלה טובה קמ״ל שלא יטעה והא דאמר כגון אנא כו׳ היינו כלומר יכול לדון ולא שהיה דן אי נמי רגיל היה בדינין ואין לחוש שמא יטעה: ואי לא זיל שלים. פירש בקונטרס ואי לא כגון דאמרי ליה דיינת לן דין תורה וקשה דא״כ מאי דייק מהכא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדמוכח לקמן (דף ו.) דפריך לרבי אבהו מדן את הדין ומוקי לה בדקבלה עילויה ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור לכך נראה ואי לא דלא קבלוך עלייהו כלל: דהכא שבט והתם מחוקק. משמע דשבט עדיף והא דאמר בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא. ושם) אבל ה מבבל לא״י כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו ואומר רבינו תם דה״מ במילתא דאיסור והיתר דבני א״י חכימי טפי ו דאוירא דא״י מחכים כדאמר הכא דאיקרו מחוקק שמלמדין תורה ברבים אבל לענין הפקעת ממון ליפטר דהפקר ב״ד הפקר עדיפי בני בבל דאיקרו שבט שרודין את העם במקל והיינו טעמא משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא״י מנקבות כדאמר בירושלמי ז: רבה בר חנה. גרסינן דאי רבה בר בר חנה ה״ב היה בן בנו של חנה והכא משמע דבן אחיו של ר׳ חייא היה וחנה אחיו של ר׳ חייא היה כדלקמן אבל רבה ב״ב חנה דבכולי הש״ס היה בימי ר׳ יוחנן ובן בנו של חנה להכי קאמר בר בר וי״מ דשם אביו בר חנה ולא יתכן כדאמר בהמוכר את הספינה (ב״ב דף עד.) כל בר בר חנה סיכסא: נקיטנא רשותא. מאבא מרי ואבא מרי מרב. פי׳ ואבא מרי נטל רשות מרב דמי שיש לו רשות יכול ליתן רשות בענין שמצינו (לקמן דף יג:) לענין דיני קנסות דמי שהוא סמוך יכול לסמוך ויהיב ליה רשותא למידן דיני קנסות כדאמרי׳ (שם) ברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות ואע״פ שהוצרך רבי חייא ליטול רשות מרבי בשביל רבה בר חנה ורב שמא בעירו של רבי היה ובעירו לא היה רשאי אדם ליתן רשות אלא רבי אבל אין סברא לומר דרבה בר הונא היה בימי רבי:
אי

כט
א מיי׳ פ״ב מה׳ סנהדרין הלכה ח סמג עשין כו טוש״ע ח״מ סימן ג סעיף ב ועיין בהג״ה:

ל
ב מיי׳ שם פ״ו הלכה ב סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ כה סעיף ב:

לא
ג מיי׳ שם ופ״ה שם סמג שם טוש״ע ח״מ סימן ג סעיף ב:

לב
ד מיי׳ שם פ״ו הל׳ ב סמג שם טוש״ע ח״מ סימן כה סעיף ב:

לג
ה מיי׳ שם פ״ד הל׳ ז ו:

לד
ו מיי׳ שם הלכה יג:

לה
ז ח מיי׳ שם הלכה יד:

לו
ט מיי׳ שם הלכה ח ופ״ג מהל׳ בכורות הלכה א:

מסורת הש״ס
א ד״ה כה: ב רב״ל מ״ו ג הוריות יא. ד פסחים ד. מו״ק כ. ה נ״ל מאי [ככני] ו [ב״ב קנח:] ז [וע״ע תוס׳ חולין יח: ד״ה כיון]

על שם חכמתו דכתיב (משלי ז) אמור לחכמה
אחותי את יתיר בכורות אליתיר מ"ט אילימא
משום דלא חכים הא קא אמרי' דחכים טובא
אלא משום דלא בקיע במומי והאמר רב
שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה
לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר אלא
לחלק לו כבוד לרבה בר חנה ואיבעית אימא
משום הא גופי' דרב בקיע במומי טפי ושרי
מומי דלא ידעי אינשי ואמרי כי האי גוונא
שרא רב ואתו למשרי מום עובר יורה יורה אי
נמי רשותא למה לי למישקל משום מעשה
שהיה דתניא פעם אחת הלך רבי למקום א'
וראה בני אדם שמגבלין עיסותיהם בטומאה
אמר להם מפני מה אתם מגבלין עיסותיכם
בטומאה אמרו לו תלמיד א' בא לכאן והורה
לנו מי בצעים אין מכשירין והוא מי ביצים
דרש להו ואינהו סבור מי בצעים קאמר וטעו
נמי בהא מי קרמיון ומי פיגה פסולין מפני
שהן מי (בצעים) ואינהו סבור מדלגבי חטאת
פסילי אכשורי נמי לא מכשרי ולא היא התם
לענין חטאת בעינן מים חיים הכא אכשורי
כלהו מכשרי תנא באותה שעה גזרו תלמיד
אל יורה אלא א"כ נוטל רשות מרבו תנחום
בריה דרבי אמי איקלע לחתר דרש להו מותר
ללתות חיטין בפסח אמרו לו לאו ר' מני דמן
צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה הלכה
במקום רבו אלא א"כ היה רחוק ממנו שלש
פרסאות כנגד מחנה ישראל אמר להו לאו
אדעתאי רבי חייא חזייה לההוא גברא דהוה
קאי בבית הקברות א"ל לאו בן א"ש פלוני
כהן אתה א"ל אין אבוה דההוא גברא גבה
עינים הוה נתן עיניו בגרוש' וחיללו פשיטא
לפלגא הא קאמר דמהני על תנאי מאי ת"ש
דא"ל רבי יוחנן לרב שמן הרי אתה בר שותינו
עד שתבא אצלנו גופא אמר שמואל ב'
שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף יתיב
רב נחמן וקאמר להא שמעתא איתיביה רבא
לרב נחמן אפי' שנים מזכין או שנים מחייבין
ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואי
איתא להוו כשנים שדנו שאני התם דמעיקרא
אדעתא דתלתא יתיבי הכא לאו אדעתא
דתלתא יתיבי איתיביה רבן שמעון בן
גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים
ויפה כח פשרה מכח הדין ששנים שדנו
בעלי דינין יכולין לחזור בהן ושנים שעשו
פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן
וכי

וכי תימא פליגי רבנן עליה דרשב"ג והאמר
רבי אבהו שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם
דין גברא אגברא קא רמית גופא א"ר אבהו
שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין
דיניהם דין איתיביה רבי אבא לרבי אבהו
דן את הדין וזיכה את החייב וחייב את
הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה
שעשה עשוי ומשלם מביתו הכא במאי עסקינן
דקיבלוהו עלייהו אי הכי אמאי משלם מביתו
דאמרו ליה דיינת לן דין תורה א"ל רב ספרא
לרבי אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר
משנה והאמר רב ששת א"ר (אמי) טעה
בדבר משנה חוזר אלא דטעה בשיקול
הדעת היכי דמי בשיקול הדעת א"ר פפא
כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי
ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין
דעלמא אליבא דחד מינייהו ואזל איהו ועבד
כאידך היינו שיקול הדעת לימא כתנאי
ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א פשרה
ביחיד סברוה לכ"ע מקשינן פשרה לדין מאי
לאו בהא קמיפלגי דמר סבר דין בשלש' ומר
סבר דין בשנים לא דכ"ע דין בשלשה והכא
בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן פשרה לדין
ומר סבר לא מקשינן פשרה לדין לימא
תלתא תנאי בפשרה דמר סבר בשלשה ומר
סבר בשנים ומר סבר ביחיד א"ר אחא בריה
דרב איקא ואיתימא רבי יימר בר שלמיא מאן
דאמר תרי אפילו חד נמי והאי דקאמר תרי
כי היכי דליהוו עליה סהדי אמר רב אשי
ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי סלקא
דעתך צריכה קנין למ"ד צריכ' תלתא ל"ל תסגי בתרי וליקני מיני' והלכתא
פשרה צריכה קנין תנו רבנן כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה
נגמר

נגמר הדין. שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: אסור לבצוע. משבאו לדין אסור לדיינים לבצוע: המברך. המשבח: אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום. וכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין הי' רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן: תורת אמת וגו'. משמעי באהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): הרי שגזל כו'. ובולע לשון גזיל' דכתי' (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח: כנגד יהודה. שהיה לו לומר כהחזירהו לאביו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו: אתאן לתנא קמא. תנא קמא דאמר אסור לבצוע דריש ליה לאחי משפט ולדקה שהי' דוד דן את הדין וחייב את החייב וראה שהיה עני מחייב ממון והי' משלם לבעל דינו מתוך ביתו: פוטר מים ראשית מדון. אם באת לפטור ולהשליך המריבה המשילה כמים כדלקמן ולשום שלום ביניהן יארחשית מדון. קודם שתשא ותתן בדין פטור אותה: נטשהו. ורדף אחר השלום: קשה. בעל מריבה מטריח דיינין: ה"ג שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו. רודף את הדיין לספך את הדין: שיושב לפני רבו. ובא דין לפני רבו ולא לפניו וראה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין מניין שלא יהלוך כבוד לרבו וישתוק תלמוד כו' ולקמן (דף ז.) מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס הוא: את מי הן מעידין. כאילו הן מעידין בהקב"ה כדאמ' לקמן (ד' ח.) שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב. ואוקימנא במס' שבועות (דף ל.) בעדי' הכ' מדבר: מה לי לצער הזה. שאם אטעה איענש: ת"ל. ביהושפט עמכם בדבר המשפט לפי מה שעם לבבכם שלבבכ' נוטה בדב' כלו' בטעותיה' עמכם במשפט לפי אותן דברים תשפוטו ולא תיענשו: דאין לו לדיין. לירא ולמנוע עצמו מן הדין: אלא לפי מה שעיניו רואות. לידון ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש: היכי דמי גמר דין. דאמרי' לעיל שוב אין אתה רשאי לבצוע:

מלוה

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע: סרמ"ש בנק"ש סימן: [א]ר"א בנו של ריה"ג אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר (תהלים י) בוצע ברך נאץ ה' אלא [ב]יקוב הדין את ההר שנא' (דברים א) כי המשפט לאלהים הוא וכן משה הי' אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלו' ומשים שלום בין אדם לחבירו שנא' (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר"א אומר הרי שגזל [ד]סאה של חטי' וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך [ה]אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' ר"מ אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנא' (בראשית לז) ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה ה"ז מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' ריב"ק אומר [ו]מצוה לבצוע שנא' (זכריה ח) אמת ומשפט שלו' שפטו בשעריכם והלא במקו' שיש משפט אין שלו' ובמקו' שיש שלו' אין משפ' אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומ' (ש"ב ח) ויהי דוד עושה [ז]משפט וצדקה והלא כ"מ שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדק' לזה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו [י](וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא ([ז]רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו ר"ש בן מנסיא אר' שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו משנתגלע הריב אי אתה יכול לנטשו ([ח]וריש לקיש) אמר [ד]שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' (דברים א) לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר [ה]מניין לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנא' לא תגורו מפני איש [ט]רבי חנין אומר לא תכנים דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' (דברים יט) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' [י]והיו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר (דה"ב יט) ויאמר אל השופטי' ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל עמכם בדבר משפט [א]אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין א"ר יהודה אמר רב [ה]איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוה אתו לקמיה דר"ה אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה

מצוה

מצוה למימרא להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו היינו ת"ק איכא בינייהו מצוה ר"י בן קרחה סבר מצוה ת"ק סבר רשות היינו דר"ש בן מנסיא איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר ר"ת בר חנילאי לא נאמ' מקרא זה אלא כנגד מעש' העגל שנא' (שמות לב) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמ' אי לא שמענא להו השת' עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי [א](איכה ב) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הוי"א להו תקנתא בתשובה והני תנאי (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה כדרב המנונא [ב]דא"ר המנונא [ג]אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנא' פוטר מים ראשית מדון אמר ר"ה האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע"י ושת"י שב"ע וזמירו"ת הו"א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתי' פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גנבא לא מיקטל א"ל שמואל לרב יהודה [ג]קרא כתיב (עמוס ב) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתי' (משלי כד) כי שבע יפול צדיק וקם ([ג]ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתי' (שמות יח) וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלו' ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב (קהלת י) בעצלתים ימך המקרה וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא [ד]דרחיצנא עליה [ה]אדייה לגזיזיה וקם א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב (תהלים מא) גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו' ההוא דהוה קאמ' ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר ר"ה קראי כתיבי מעיקרא כתי' (שמות כה) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת [ו]ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן י' [ז]וכתי' (מ"א ו) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששי' אמה ארכו ועשרי' רחבו ושלשי' אמה קומתו ולבסוף כתי' (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו' מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר ר"נ אמר קרא (דברים כח) ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא (משלי י) תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא ברי' דרב איקא אמר מהכא (שם י) אוגר בקיץ בן משכיל: אמ"ת ממו"ן ירא"ה סימן: אמר ר"ש בר נחמני אמר רבי יונתן [ז]כל דיין שדן דין [ח]אמת לאמיתו משרה שכינ' בישראל שנא' (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנא' (שם יב) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמר ר"ש בר ([ט]נחמן) אמר רבי יונתן [ה]כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל ממנו נפשו שנא' (משלי כב) אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר ר"ש בר נחמני א"ר יונתן [י]לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו

שנאמר

שנא' (שיר ג) הנה מטתו שלשלמה ששים גבורי' סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה דרש ר' יאשיה ואיתימא א"ר נ בר יצחק מאי דכתי' (ירמיה כא) בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו ר' חייא בר אבא א"ר יונתן מהכא (משלי ז) אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו ואם לאו אל תאמרהו א"ר יהושע בן לוי עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן פשיטא לא צריכא אלא לתלמיד היושב לפני רבו ר"ה כי הוה אתי דינא לקמי' מיכניף ומייתו עשר' רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיי' שיבא מכשורא רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא כי אתא רב דימי אמר דרש ר"נ בר כהן מאי דכתי' (שם כט) מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומו' יהרסנה אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר א"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל קום עליה באמורא קם גחין עליה ולא א"ל ולא מידי פתח ואמר (חבקוק ב) הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין שנא' (שם) וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ אמר ר"ל כל המעמיד דיין (על הציבור) שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל שנא' (דברים טז) שופטים ושוטרי' תתן לך וסמיך לי' (שם) לא תטע לך אשירה כל עץ אמר רב אשי ובמקום שיש ת"ח כאילו נטעו אצל מזבח שנא' (שם) אצל מזבח ה' אלהיך כתי' (שמות כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי א"ר אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב רב כי הוה אתי לבי דינא אמר הכי ברעו' נפשי' לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה כי הוי חזי אמבוהא (דספרי) אבתריה אמר (איוב כ) אם יעלה לשמים שיאו [וגו'] כגללו לנצח יאבד (וגו') מר זוטרא חסידא כי הוו מכתפי לי' בשבתא דריגלא אמר הכי (משלי כז) כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור דרש ב"ק מנא הא מילתא דאמרו רבנן הוו מתונין בדין דכתי' (שמות כ) לא תעלה במעלות וסמיך לי' (שם כא) ואלה המשפטים א"ר אליעזר מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש שנא' לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטי' אשר תשים אשר תלמדם מיבע"ל א"ר ירמי' ואיתימא ר"ח בר אבא אלו כלי הדיינין ר"ה כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא (דברים א) ואצוה את שופטיכם בעת ההיא א"ר יוחנן כנגד מקל ורצוע' תהא זריז (שם) שמוע בין אחיכם ושפטתם א"ר חנינא אזהרה לב"ד שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בע"ד חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם רב כהנא אמר מהכא (שמות כג) מלא תשא לא תשיא (דברים א) ושפטתם צדק אמר ר"ל צדק את הדין ואח"כ חתכהו (שם) בין איש ובין אחיו (ובין גרו) א"ר יהודה אפי' בין בית לעלייה ובין גרו א"ר יהוד' אפי' בין תנור לכירים (שם) לא תכירו פנים במשפט רבי יהודה אומר לא תכירהו ר"א אומר לא תנכרהו ארשפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר לו לאו ארשפיזכני את אמר לו אין א"ל דינא אית לי א"ל פסילנא

פסילנא לך לדינא א"ל רב לר"כ פוק דייניה חזייה דהוה קא גאים [ביה] א"ל אי צייתא צייתא ואי לא מפיקנא לך רב מאונך (דברים א) בקטן כגדול תשמעון אמר ר"ל שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה למאי הלכתא אילימא לעיוני ביה ומיפסקי' פשיטא אלא לאקדומיה (שם) לא תגורו מפני איש (א"ר חנן אל תכנים דבריך מפני איש) (שם) כי המשפט לאלהים הוא א"ר חמא ברבי חנינא אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו (שם) והדבר אשר יקשה מכם א"ר חנינא ואיתימא רבי יאשיה על דבר זה נענש משה שנא' (במדבר כז) ויקרב משה את משפטן לפני ה' מתקיף לה ר"נ בר יצחק מי כתיב ואשמיעכם (דברים א) ושמעתיו כתי' איגמירנא גמירנא ואי לא אזלינא וגמירנא אלא כדתניא ראויה פרשת נחלות שתיכתב ע"י משה רבינו אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן ראוי' היתה פרשת מקושש שתיכתב ע"י משה רבינו אלא שנתחייב מקושש ונכתב' על ידו ללמדך שמגלגלין חובה ע"י חייב וזכות ע"י זכאי כתי' (שם) ואצוה את שופטיכם בעת ההיא וכתי' (שם) ואצוה אתכם בעת ההיא א"ר אלעזר א"ר שמלאי אזהרה לציבו' שתהא אימת דיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור עד כמה א"ר חנן ואיתימא ר' שבתאי (במדבר יא) כאשר ישא האומן את היונק כתיב (דברים לא) כי אתה תבוא וכתי' (שם ו) כי אתה תביא א"ר יוחנן אמר לו משה ליהושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקב"ה טול מקל והך על קדקדם דבר אח' לדור ואין שני דברין לדור תנא זימון בשלשה מאי זימון אילימא ברכת זימון והתניא זימון וברכת זימון בג' וכי תימא פרושי קמפרש מאי זימון ברכת זימון והתניא זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה אלא מאי זימון אזמוני לדין כי הא דאמר רבא הני בי תלתא דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו הני מילי בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה: תשלומי כפל כו': שלח לי' ר"נ בר רב חסדא לר"נ בר יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה מאי קמיבעיא לי' הא אנן תנן בג' אלא יחיד מומחה קמיבעי"ל דאין דיני קנסות או לא א"ל תניתוה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בג' מאי ג' אילימא ג' הדיוטו' האמר אבוה דאבוך משמי' דרב אפי' עשרה והן הדיוטות פסולין לדיני קנסות אלא מומחין וקאמר ג': וחכ"א מוציא שם רע בעשרים ושלשה: וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי ר"מ סבר אין חוששין ללעז ורבנן סברי חוששין ללעז רבא אמר כו"ע ללעז לא חיישינן והכא בחוששין לכבודן של ראשונים קמיפלגי והכ"ע כגון דאיכא בי עשרין ותלתא למידן דיני נפשות ואיבדור ואמר להו דיינו לי מיהא דיני ממונות מיתיבי

מיתיבי [א] וחכ"א תבעו ממון בשלשה תבעו נפשות בעשרים ושלשה בשלמא ([ב] לרבא) תבעו ממון תחלה בשלשה תבעו נפשות תחלה אפילו ממון בעשרים ושלשה אלא לעולא קשיא אמר רבא [ג] אני וארי שבחבורה תרגימנא ומנו רב חייא בר אבין הכא במאי עסקינן שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום נפשות בעשרי' ושלש' אביי אמר דכו"ע חיישי' ללעז ומשום כבודן של ראשונים הכא במאי עסקינן כגון דאתרו בה סתמא והאי תנא הוא דתניא [ד] ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותם אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתה בבית דין ר' יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג רב פפא אמר הכא באשה חבירה עסקינן וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי בר יהודה [ה] ורבנן דתניא ר' יוסי בר יהודה אומר [ו] חבר א"צ התראה [ז] לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד רב אשי אמר כגון

דאתרו

וחכ"א תבעו ממון כו' ברייתא היא: תבעו ממון תחילה. דלא בא לידון בעדים אלא על פיו ולהפסידה כתובתה מודינן דבשלשה: תבעו נפשות תחילה. דאמר להביא עדים: אפי' ממון. כגון אם לא מצא עדי' ואמר דונו לי מיהא להפסידה כתובה אעפ"כ בעינן עשרי' ושלשה משום כבוד ראשוני': אלא לעולא. דאמר רבנן ללעז חיישי שמא ישמעו עדי' ויבואו תבעו ממון בשלשה היכי משכחת לה לעולם עשרים ושלשה לרבנן בעינן משום דחוששין ללעז: והזימום. דתו ליכא למיחש ללעז דאיגלי מילתא דאסהדי שקרי סמיך והני סהדי שקרי נינהו ואפי' להפסיד' כתובתה לא מהימני דהשתא בתר סהדי שקרי קא מהדר. ושקורי קמשקר ובעי למיתב מאה סלע לאב ולו תהיה לאשה ותבעו ממון דקאמרי רבנן אתביעת מאה סלע שהאב תובע קאי וה"ק בא האב לגבות ממון מבעל שכמלא כבר שקרן בשלשה דהזמנה אחריתי היא ואפילו כבוד ראשונים ליכא למימר הכא דדינא אחרינא הוא דמעיקרא בעל הוה תובע והשתא אב קא תבע: ובמקו' דאיכא דיני נפשות. כלומר וכל היכא דאיכא למיחש לנפשות כגון בתחילת הדין אפי' אין לו עדים יש לחוש שמא ישמעו ויבואו עדים עשרי' ושלשה בעי ואית דמפרשי כל תביעת ממון דהא שמעתתא אמאה כסף דאב תבע לבעל ואי אפשר לומר כן דהא לא מחייב בעל מאה סלעים אא"כ הביא עדים והוזמו דכל זמן שלא הביא עדים כ"מן אף להפסידה כתוב' כדפרישית לעיל ואי בשהוזמו עדיו מיירי מתניתין תו ליכא למימר חוששין ללעז ועוד מדגרסי' בתירוצא דרב חייא בר אבין בא לגבות ממון מבעל דפריש רבי חייא להאי תבעו ממון אמאה סלע מכלל דעד השתא הוה שמעי' תבעו ממון אבעל ואיהו תבע להפסד כתובה: אביי אמר אי בשלא הביא עדי' דכולי עלמא חוששין ללעז ובעינן עשרים ושלשה דילמא שמעי סהדי ואתו ומדבעי' עשרי' ושלשה ברישא אפי' ממון בעשרים ושלשה דחיישינן לכבודן של ראשוני' והכא בפלוגתא דמתני' כגון שהביא עדים בתחילת הזמנתו לדין דתו ליכא למיחש סהדי אחריני והכי אמרי באפי תלתא דהתרו בה מיתה סתם ולא הזכירו לה סקילה כדין נערה המאורסה ר"מ סבר תו ליכא הכא דיני נפשות ובהכי ג' סגי למידן ד"מ דכתובה דכי נמי יוזמו ישלם מאה כסף ורבנן סברי כיון דאתרו ביה מיתה דיני נפשות איכא ומיקטלא והאי תנא הוא וכו' ובריית' דקתני לרבנן תבעו ממון בג' כדתרצה רב חייא בר אבין: ושאר כל חייבי מיתות כו'. גבי מסית קאי דרחמנא אמר (דברי' יג) לא תחמול ולא תכסה ונהרג בלי התראה ע"י הכמנת עדים: עדה. כ"ג: ועד שיודיעוהו. עדיו בשעת התראה שהוא חייב מית' בב"ד אם יעבור עבירה זו ומיהו אע"ג דלא מדכרי לי' איזו מיתה התראה היא ומחייב כרבנן: רב פפא. כדאביי נמי ס"ל דחוששין ללעז ולכבודן של ראשונים והכא דאמר רבי מאיר בג' כגון שהביא עדים עמו בתחלת הזמנתו לדין ואמרו שלא התרו בה לפי שהאשה חבירה היא ולא הוצרכו להתרות בה ורבי מאיר סבר אע"ג דחבירה היא לא מיקטלא הלכך לא צריכין לאיכנופי תו עשרים ושלשה אלא שלשה לדון דיני ממונות דכתובה ורבנן סברי כרבי יוסי בר' יהודה: אלא להבחין. שלא יכול לומר סבור הייתי שמותר:

דאתרו

רבה אמר דכ"ע כו' כגון דאיכניף כ"ג למידן דיני נפשות. שהביא האב עדים להזימום עדי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד דאיבדור מחמת אונס או מחמת פחד או להקביל פני המלך או למדידת עגלה ערופה ונשארו רק שלשה ואין לומר שקיבלו ואח"כ איבדור דלא א"ש דונו לי מיהא: מיתיבי כו' בשלמא לרבה תבעו ממון תחילה. כלו' דלא איכנוף לדיני נפשות: והביא האב עדים והזימום. קודם גמר הדין דהשתא ליכא מיתה כזוממין בא לגבות ממון בג' דליכא למיחש ללעז שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף דכיון דהוזמו ודאי סהדי שקרי נינהו ובמקום דאיכא נפשות כלומר שיכול לבא לידי נפשות שלא הוזמו אלא הוכחשו בעי כ"ג ותבעו נפשות ה"ה תבעו ממון שיכול לבא לידי נפשות ויתא לפי' רבינו תם הא דאיצטריך לאביי למימר דכ"ע חוששין ללעז דכולה סוגיא איירי כשהוכחשו עדי הבעל או לא כוונו עדותן ומשום דחוששין ללעז הוי בכ"ג לרבנן דאיכא חששא דלעז דשייכא מיתה בהתראה סתם דשמא יצטרכו להוסיף אבל לפי' הקונטרס ה"נ הוה מצי למימר דכ"ע אין חוששין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעשרים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס דלהכי נקט דכ"ע חוששין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דחוששין ללעז הוי לר"מ בשלשה כיון דליכא למיחש לסהדי אחריני ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתני' בפלוגתא דרבנן זכאי דהשתא מוציא שם רע דר"מ דאמר בשלשה הוי תביעת מאה כסף דקתבע אב ומוציא שם רע בעשרים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיתת האשה ולא בתביעת ממון דאין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דהאי אהא דאמר דכולי עלמא חוששין ללעז ואי חוששין ללעז כי איתכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו יש ליישב כדמוקי כגון דאיתכחיש בבדיקות איירי נמי שהכחישו אח"כ עדי האב הכחשה גמורה דהשתא לא מקטלא נמי לרבנן ואפ"ה הוו בכ"ג דאיכא למיחש לסהדי אחריני ואע"ג דהני אחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות מ"מ מיקטלא לרבנן דהכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא ולר"מ הוה הכחשה ואין להקשות לפר"ת לאביי ולכולהו אמוראי דלקמן דלא מיחייב מיתה לר"מ היכי מיחייב ק' כסף הא קיי"ל בכתובות דלא מיחייב ק' סלע היכא דלא מצי למיתי לידי חיוב סקילה דאמר בפרק נערה (כתובות דף מד:) המוציא שם רע על הקטנה פטור כיון דלא מצי למיקיימא אם אמת היה הדבר וסקלו וי"ל דמהאי טעמא לא ממעטינן אלא קטנה דלאו בת עונשין כלל אבל נראה דוחק מה שפי' ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' סלעים וצ"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן או כשהוכחשו דאי לאו הכי היכי מחייב ק' סלעים הא לא קרינן בי' (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן דאי אתו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה דבעי דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה וסברא הוא דלא גרע מגזלות וחבלות ובירושלמי מלא רשב"א פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש פלוגתא לענין כתובה כדמפ' בקונט' והיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש רבינו תם:

חוששין ללעז וחוששין לכבודן של ראשונים. אע"ג דחוששין ללעז אכתי נפקא לן במאי דחוששין לכבודן של ראשונים שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר אין חוששין לכבודן של ראשונים אבל אין לפרש מדחוששין ללעז כ"ש דחוששין לכבוד של ראשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה אצל זה ועוד דהא לעולא דחוששין רבנן ללעז ולכבודן של ראשונים לא חיישי' דהיכא דהבעל הביא עדים והביא האב עדים והזימום אמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וא"ת אביי ושאר אמוראי דלקמן היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה דלדידהו ליכא לאוקמי כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דסברי רבנן דכולי עלמא חוששין לכבודן של ראשונים וי"ל דלדידהו תבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיתה אלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבא ורבי חייא שהביא הבעל עדים שזינתה והאב הביא עדים והזימום וליכא למיחש לכבודם של ראשונים דדינא אחרינא הוא דמעיקרא היה בעל תובע ונראה דוחק: בעדה ועדים ובהתראה. ומסית נמי צריך עדה אלא משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ומסית אין מהפכין בזכותו שאין טוענין למסית אבל לענין עשרים ושלשה דרשינן מהאי קרא דאין סברא לחלק בין מסית לשאר חייבי מיתות ועדים והתראה נמי צריך במסית אלא משום שמכמינין לו עדים וגם אין מתרין בו כפירוש אלא אומרים לו היאך נניח אבינו שבשמים ונעבוד עצים ואבנים כדתניא פרק ד' מיתות (לקמן דף סז.): באשה חבירה. וכגון דאמר שבעל וחזר ובעל דאי לאו הכי מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת כדאמרינן בריש היו בודקין (לקמן דף מא.):

דאתרו

עין משפט נר מצוה

עב

א ב מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הלכה ב וע"ש בכ"מ:

מסורת הש"ס

א [תוספתא פ"א ע"ש]
ב רש"ל לרבא
ג [שבת קיא: וש"נ]
ד לקמן ס: [תוספתא פ"י ע"ש]
ה לקמן מא. עב: מכות ו:ט:
ו רש"ל הז"א [וכ"מ מפסקי תוספות]
ז [צ"ל כדתנן]

דאתרו [א] ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן [ב] דתנן מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה רבינא אמר כגון שנמצא א' מן העדי' קרוב או פסול וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבי אליבא דר"ע דתנן ר"ע אומר לא בא [ג] שלישי אלא להחמיר עליו לעשות דינו כיוצא באלו א"כ ענש הכתוב את הניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הניטפל לעושה מצוה כעושה מצוה [ד] ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומניין שאפי' מאה ת"ל עדים א"ר יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונו' תתקיים עדות בשאר רבי אומר [ה] אחד דיני ממונות וא' דיני נפשות [ו] ואימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן

מה

דאתרו בי' מלקות ולא אתרו בי' קטלא. דהא ודאי לא מיקטלא אלא לוקה דאין לך מיתת ב"ד שלא נאמר בה לאו וקסבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו כי אתרו בה מלקות ולא קטלא: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה. טעמא מפרש לקמן (דף י.): אחד מן העדי'. וה"ה שנים שלשה או ארבעה שיכולה עדות להתקיים בשאר: הא דרבי עקיבא. במסכת מכות: לא בא שלישי כו'. דממשמע שנא' (דברים יט) ע"פ שנים עדים (יקום) כל שכן שלשה למה נאמר או שלשה עדים אלא להחמיר עליו ליתן חומר בעדי שקר השלישי זה אע"פ שלא הוי' זה נידון על פיו למית' שהרי בשנים שהעידו תחלה נמי הי' נידון אפי' הכי עשה הכתוב את דינו כיוצא באלו שאם הוזמו יהרג אף השלישי מפני שניטפל לעוברי עבירה: ק"ו שישלם שכר וכו'. דקיי"ל ד מדה טובה מרובה ממדת פורענות הלכך ק"ו הוא: במה דברי' אמורי'. דעדותן בטלה: בדיני נפשו'. דרחמנא אמר (במדבר לה) והצילו העדה דמהדרינן בתר זכותא לבטל העדות ולא יהרג לא הוא ולא הם: רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות. שאין בכך דעדותן בטלה: ואימתי. בדיני נפשות עדותן בטלה: בזמן שהתרו. הקרוב או הפסול בעוברי עבירה שגילו דעתם שאף הם נעשים עדים והרי הכתוב הקיש שלשה לבטל העדות אם יש קרוב או פסול אבל לא התרו הקרוב והפסול בעוברי עבירה אלא שתקו והכשרים התרו בהן אין אלו נעשים עדים ותתקיים העדות בשאר:

דא"כ

דאתרו ביה למלקות. ואת"א כמ"ד (מכות יג:) לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו ואם היינו יכולין לפרש במלקות של מוציא שם רע הי' מתיישב ותימה דמשמע הכא דסבר ר"מ מכות בג' א"כ הוה דריש קרא והצדיקו לענין עדים זוממין דלקו כדלקמן (דף י.) ומה הוה משני מהא דפריך תיפוק ליה מלא תענה דלא מצי לשנויי כדמשני לקמן משום דהוי לאו שאין בו מעשה מ"מ הוה לקי דהא ר"מ גמר בפ"ק דמכות (דף ד: ושם) דעדים זוממין לוקין ומשלמין ממון ממוציא שם רע וה"ל דגמר לענין דלוקין דאע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה וכ"ת דהוה משני משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הדא דאית ליה דלוקין עליו לפי סברת רב אבי ועוד דר"מ אית ליה אזהרה לעדים זוממין מקרא אחרינא בפ"ק דמכות (ג"ז שם) וי"ל דאע"ג דגמר עדים זוממין ממוציא שם רע ה"מ לענין דלא דרשי' כדי רשעתו להכי אלא מוקמינא לה לדרשה אחריתי באלו נערות (כתובות לב:) אבל גבי האי אי לאו דגלי קרא דלקי לא הוה גמרי' כיון דכתיב לעשות דדרשי' מינה באלו הן הלוקין (מכות דף יג:) דבעי' לאו שיש בו מעשה אי נמי י"ל דמוציא שם רע גופיה לא נפקא לן דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמר פרק נערה (כתובות דף מו.) למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן (מבן) מוהיה אם בן הכות הרשע:

לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר עליו. אדר"ש קאי דקתני בפ"ק דמכות (דף ה: ושם) לעיל מהך ר"ש אומר מה שנים אין נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה וכו' ומצי למימר דפליג אדר"ש וס"ל דנהרגין אע"פ שאין שלשתן זוממין דקסבר דאין להקיש שלשה לשנים לענין זה דכיון דכתי' (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם ובקונטרס פירש במכות (שם) לא בא השלישי להקל עליו דלהקל עליו לא צריך קרא דכתי' (שם) והנה עד שקר העד דמשמע כל העדות ואינן נהרגין עד שיוזמו כולן ולא בא הכתוב אלא להחמיר עליו אבל אין לפרש לא בא השלישי להקל עליו גרידא אלא גם להחמיר עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו בתוך כדי דיבור כדמפרש התם בגמ' אבל ר"ע סבר שנענש אע"ג שבא אח"כ מדנקט נטפל דהא כיון דאית ליה לר"ע היקישא דעד שיהו שלשתן זוממין בבאו בבת אחת בבאו זה אחר זה נמי יקישם הלהכי כי היכי דמקיש לענין לענש כמותם: בזמן שהתרו בהן. מפרש בפ"ק דמכות (דף ו. ושם) הכי אמרינן להו לאסהודי אתיתו או למיחזי אתיתו אי אמרי לאסהודי אתינא נמלא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ואי אמרי למיחזי אתינא מה יעשו שני אחים כו' ונראה לר"י דמשום שנתכוונו להעיד לא אמרי' נמלא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אלא שהולכים ומעידים כולן בב"ד אבל משום ראייה להוד שנתכוונו להעיד לא דאי לא תימא הכי כל גיטין כשנותנין אותן בפני קרובים או פסולים יהיו פסולים אם יתכוין הא' ולר' יוסי אפי' לא יתכוין והאי דקאמר מה יעשו ב' אחים ודאי יכולין לתקן שלא ילכו שניהם להעיד אבל פעמים שלא ידע זה בזה ויעיד הא' אע"פ שהעיד אחיו כבר בב"ד אע"פ שהשני העיד לאחר כדי דיבור מ"מ עדותן בטלה דשייך שפיר לאקושי להך מילתא שלשה לשנים אפילו בזה אחר זה כיון דבשעת ראייה רואין יחד ומתכוונין להעיד לכך עדותן בטלה אפי' העידו זה אחר זה אע"ג דלענין שלשתן זוממין לא הוקשו אלא כשהעידו בתוך כדי דיבור דהתם הזמה תלויא בשעת העדאה עדים קא אתיא ואע"ג דפריך במכות (שם) הרוג יציל אע"פ שאינו הולך להעיד בב"ד ה"מ מעיקרא דהכתי לא אסיק אדעתיה יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר אבל לבסוף דמסיק יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר לא צריכי לשנויי קמאי דממעטי' הרוג וההורג מיקום דבר דבעי' שילכו לקיים דבר בב"ד וכן (לקמן דף לד:) לענין אין עד נעשה דיין נראה לר"י דדוקא בעד המעיד אין עד נעשה דיין אבל במתכוין להעיד לא דהא דטעמא דאין עד נעשה דיין נראה או משום דבעי' עדות שאתה יכול להזימה וכיון שהעדים בעצמם דנין לא ירצו לקבל הזמה על עדותן או משום דכתי' (דברים יט) ועמדו שני האנשים וגו' שני האנשי' אלו העדים לפני השם אלו הדיינין דבעי' שיעידו העדים לפני הדיינין ולא שיהו בעצמן דיינין והנך טעמי לא שייכי אלא בעד המעיד בפיו ולא כפי' רבינו שמואל שפי' בעלמא (ב"ב קיג: ד"ה ג' שנכנסו כו') שנתכוון להעיד אמרי' נמלא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה וכן לענין שאינו נעשה דיין ודקדק מדאמרי' בפ' א' דיני ממונות (לקמן דף לד:) שלשה שנכנסו לבקר את החולה כו' משמע דוקא שנכנסו לבקר ולא נתכוונו להעיד אמרי' רצו עושין דין אבל נתכוונו להעיד אין עושין דין ועוד נראה לר"י לדקדק דלא אמרי' אין עד נעשה דיין אלא עד המעיד דאי לא תימא הכי קשיא דרב יהודה אדרב יהודה דהא בפ"ק דמכות (דף ו. ושם) פסיק רב יהודה הלכה כרבי יוסי דבראייה בעלמא נעשה עד אע"פ שאינו מכוין להעיד ורב יהודה קאמר (ב"ב דף קיג:) גבי ג' שנכנסו לבקר את החולה וכו' רצו עושין דין ואמאי הא בראייה בעלמא נעשה עד ועוד להאי פי' לית לי' לרבי יוסי לא תהא שמיעה גדולה מראייה לא בעדות החדש (ר"ה דף כה: ושם) בראוהו שלשה והן ב"ד ולא בסנהד' כא' שהרג את הנפש שראוהו אע"פ שראוהו ביום ומיהו נראה לרשב"א דהכי לא פרכי ניגהו דרבי יוסי על כרחך לית לי' שיעשה עד בראייה ואפי' יעיד לבסוף דהא ר' יוסי הוא דאמר עד שיהיו פי שני עדים מתרים בו כדאמר בסמוך וכמו שמנים אין יכולין להעיד אא"כ התרו בו כך ג' וכו' אלמא אותן יהו השונין עדים אבל השאר לא וכן נראה הדברים דאם הוזמו כולן לא היו נהרגין אותן שלא התרו בו דלא מהני סהדותייהו בלא סהדותא דאחריני ולא אמרי' נמלא אחד מהן קרוב או פסול אלא באותן שהותרו והא דקאמר רבי בזמן שהתרו בהן לאו משום דרבי יוסי לא בעי התרו דהכתי טפי מרבי בעינן דלרבי בנתכוונו להעיד בעלמא סגי כדמוכח במכות (דף ו.) ור' יוסי בעי התראה ממש אלא דיני ממונות אתא לאוסופי והא דמשמע הכא דלר' יוסי בראייה בעלמא אמרי' נמלא אחד מהן קרוב או פסול כו' מדקאמר וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ור' יוסי היינו במה שנחלקו במשנה זו אבל מתוך משנה אחרת יש ללמוד דבעי ר' יוסי התראה ושמא רב יהודה פסק לגמרי כר' יוסי אי נמי לא פסק כוותיה אלא במאי דקאמר אבל בדיני ממונות תתקיים העדים בשאר גרידא אבל בכוונת עדות סבר כרבי והאי דקאמר במכות (שם) היכי אמרי' להו לרבי קאי וכן מוכח דקאמר אי אמרי למיחזי אתינא מה יעשו שני אחים כו' וה"ס היכי אמרי' להו דעל כרחך התראה לאו דווקא דבדיני ממונות לא שייכא התראה אלא ודאי לא בעי אלא שנדע שנתכוונו להעיד והיכי אמרינן להו וכו':

רבי

עג

א ב מיי' פ"ט מהלכות עדות הל' ג ד סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סימן לג סעיף א:

מסורת הש"ס

א צ"ל כה
ב לעיל כ.
ג [ולקמן ס.] מכות ה:
ד [יומא טו.]
ה צ"ל הכי רש"ל

רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהיו פי שני עדיו מתרין בו.

בפלוגתא דבן זכאי.

מה יעשו שני אחים וא' שראו באחד שהרג את הנפש ואיבעית אימא כגון שהתרו בה אחרי' ולא התרו בה עדי' וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן [א]דתנן רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שני עדיו מתרין בו שנא' (דברים יז) ע"פ שנים עדים ואיבעית אימא כגון דאיתכחוש בבדיקות ולא איתכחוש בחקירות וקמיפלגי בפלוגתא דבן זכאי ורבנן דתנן מעשה ובדק [ב]בן זכאי בעוקצי תאנים א"ר יוסף [א]הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין ומשלמין [ג ממון] ממון לזה ונפשות לזה [ד]ואמר רב יוסף [ב]פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא אמר [ה ג]אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע אמר רבא פלוני

מסורת הש"ס

[א] פלוני [א]בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה מאי קמ"ל דמפלגינן בדיבורא היינו הך מהו דתימא [ב]אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אצל אשתו לא אמרינן קא מ"ל ואמר רבא [ג]פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון [ג]ממון לזה ונפשות לזה ואמר רבא [ג]פלוני רבע השור והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון שורו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ממון לזה ונפשות לזה הא תו למה לי היינו הך משום דקא בעי בעיא עלויה דבעי רבא פלוני רבע שורי מהו [ד]מי אמרי' אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו או דילמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו בתר דבעיא הדר פשטה אדם קרוב אצל עצמו [ו]ואין אדם קרוב אצל ממונו: מכות בשלשה כו': מנהני מילי א"ר הונא אמר קרא (דברי' כה) ושפטום שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן ג' אלא מעתה (שם) והצדיקו שנים והרשיעו שנים הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה כדעולא דאמר עולא רמז לעדים [ה]זוממין מן התורה מניין רמז לעדים זוממין והא כתיב (שם יט) כאשר זמם אלא רמז לעדי' זוממין [ו]שלוקין מניין דכתי' (שם) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע משום דהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע [ז]אלא עדי' שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים והי' אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה (שמות כ) מלא תענה משום דהוה לי' לאו שאין בו מעשה [ו]וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה: מ"ט דרבי ישמעאל [ז]אמר אביי אתיא רשע רשע מחייבי מיתות כתי' הכא (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע וכתיב התם (במדבר לה) אשר הוא רשע למות מה להלן בעשרים ושלשה אף כאן בעשרים ושלשה רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת א"ר אחא בריה דרבא לרב אשי אי הכי אומדנא למה לי למחייה ואי מאית לימות א"ל אמר קרא (דברים כה) ונקלה אחיך לעיניך כי מחית אגבא דחיי מחית אלא הא דתניא [ז ח]אמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות הראויות להשתלש וכמה הן תני פרי למחייה

מסורת הש"ס

למחייה עשרים וחדא וכי מיית בהך חדא לימות דהא כי מחית אנבא דחייא קא מחית א"ל אמר קרא (דברים כה) ונקלה אחיך לעיניך אחר שלקה אחיך בעינאוליכא: עיבור החדש בשלשה: חישוב לא קתני קידוש לא קתני אלא עיבור לא ליקדשא וממילא לעבר אמר אביי תני קידוש החדש תניא נמי הכי [א]קידוש החדש ועיבור השנה בשלש' דברי ר"מ אמר רבא והא עיבור קתני אלא אמר רבא קידוש ביום עיבור בשלשה אחר עיבור ליכא קידוש ומני רבי אלעזר ([ב]בן) צדוק היא דתניא ר"א [ג](בן) צדוק אומר [ד]אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו בשמים ר"נ אמר קידוש אחר עיבור בג' ביום עיבור ליכא קידוש ומני פלימו היא דתניא פלימו [ה]אומר בזמנו אין מקדשין אותו שלא בזמנו מקדשין אותו רב אשי אמר לעולם חישוב קתני ומאי עיבור חישוב דעיבור ואיידי דקבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חודש חישוב חודש אין קידוש חודש לאמני ר' אליעזר היא דתניא [ו]ר"א אומר בין בזמנו [ז]בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו שנא' (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים: ר"ש בן גמליאל אומר בשלשה כו': תניא [ז]כיצד אמר רבן שמעון בן גמליאל [ח]בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה אחד אומר לישב ושנים אומרים שלא לישב בטל יחיד במיעוטו שנים אומרים לישב וא' אומר שלא לישב מוסיפין עליהם עוד שנים ונושאין ונותנין בדבר [י]שנים אומרים צריכה וג' אומרי' אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן שלשה אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפין עליהם עוד שנים שאין המנין פחות משבעה הני [ט]שלש' חמשה ושבעה כנגד מי פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה ר"ש בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני חד אמר כנגד ברכת כהנים וחד אמר שלשה כנגד שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך תני רב יוסף הני שלש' וחמש' ושבעה של"ש כנגד שומרי הסף חמש' מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך א"ל אביי לרב יוסף עד האידנא מ"ט לא פריש לן מר הכי אמר להו לא הוה ידענא דצריכיתו [י]מי בעיתו מנאי מילתא ולא אמרי לכו: זמן נשיא צריך גדי סימן: ת"ר [ל]אין מעברין את השנה אלא במזומנין

יב שלא קדשו היום מקדשין אותו בשמים מן השחר והא דאמר בירושלמי רבא בר זבדא בשם רב עטא דר"א בר' צדוק בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותה מקדשין הן יש ליישבו כפי' הקונטרס דהכי פירש בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותו מלמטה ביום ל' מקדשין אותו ה' מן הבוקר ביום ל"א דאין כאן ספק דודאי יקבע היום: ואיידי דתנא עיבור שנה. פירש בקונטרס דהתם לא שני דלא תני עיבור דאמירה בעי שיקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא מיקבע לשם ניסן מה שפירש שיקדשו אדר השני לשם אדר לא דק דלשון קידוש אין. להזכיר להאי תנא דלא בעי קידוש לא מלא ולא חסר ואין אומר בו מקודש מקודש והי' לו לומר שקובעין אותו לשם אדר ומה שמשמע מתוך פי' דביום שלשים קובעין אותו לשם אדר שני אין נראה דאמרי' לקמן (דף יב.) אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן אלא צריך לומר דאמירה של עיבור היינו בשעה שגומרין השבעה שתהא השנה מעוברת קודם שלשים של אדר ובשעה שבאו עדים שראו את החדש אפילו יקבעו אותו סתם לית לן בה ומילא הוי אדר השני: חישוב החדש אין קידוש חדש לא מני ר"א. תימה א"כ תיקשי דר' מאיר אדר' מאיר דבמתני' קתני עיבור החדש בשלשה ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ולעיל קתני בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ואין לומר דברי ר"מ דמתני' אעיבור שנה קאי ולא אעיבור החדש מדקאמר דאיידי דבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש משמע דחד תנא תני תרווייהו: שבעה רואי פני מלך. פירש בקונט' דאאחשורוש קאי ואין נראה שתקנו כנגד שרי העו"ג ומפרש ר"ת דהכא שרי ישראל דאשכחן בסוף מלכים (ב כה) דהגלה נבוזראדן ג' שומרי הסף וה' רואי פני המלך ובספר ירמיה (נב) כתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך וכן מוכח בירושלמי ומוכה אותן גבי סנהדרי גדולה והכי איתא התם אית תנא תני ע"א שנאמר ויקח רב הטבחים את שלשה שומרי הסף הרי שלשה ושבעה אנשים מרואי פני המלך הרי עשר וששים איש מעם הארץ הרי שבעים ומן העיר לקח סריס אחד אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה הרי שבעים ואחד ולמה קרא אותו סריס שיושב ומסרס בהלכה כתוב אחד אומר ה' וכתוב אחד אומר שבעה להביא שני סופרי הדיינין:

במזומנין לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעלייה השכים ומצא שמונה אמר מי הוא שעלה שלא ברשות ירד [א]עמד שמואל הקטן ואמר אני הוא שעליתי שלא ברשות ולא לעבר השנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי אמר לו שב בני שב ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך אלא אמרו חכמי' אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה ולא שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבד כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום אמר מי שאכל שום יצא עמד רבי חייא ויצא עמדו כולן ויצאו בשחר מצאו ר"ש בר' לרבי חייא א"ל אתה הוא שציערת לאבא אמר לו לא תהא כזאת בישראל ורבי חייא מהיכא גמיר לה מרבי מאיר דתניא מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו רבי אחד מכם קדשני בביאה עמד ר"מ וכתב לה גט כריתות ונתן לה עמדו כתבו כולם ונתנו לה ור"מ מהיכא גמיר לה משמואל הקטן ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה משכניה בן יחיאל דכתיב (עזרא י) ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת ושכניה בן יחיאל מהיכא גמר לה מיהושע דכתי' (יהושע ז) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא [ב]ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור אני לך הטל גורלות ואיבעית אימא ממשה דכתיב (שמות טז) עד אנה מאנתם ת"ר [ג]משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואעפ"כ היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן א' [ד]שראוי שתשרה עליו שכינה ([ה]כמשה רבינו) אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא שוב פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן א' שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמי' את עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של הלל אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידן למיתי על עלמא ועל יהודה בן בבא בקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות ת"ר [א]אין מעברין את השנה אלא א"כ ירצה נשיא [ו]ומעשה בר"ג שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבא ועיברו את השנה על מנת שירצה ר"ג וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני [ו]נמצאת שנה מעוברת ת"ר [ז]אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו [ו]אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות ישראל שלא עקרו ממקומן ת"ר [ח]אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאי' ולא מפני הגוזלות שלא פירחו אבל עושין אותן סעד לשנה [י]כיצד רבי ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא [ט]דערקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מיתיבי כמה [י]עיבור השנה שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר חדש אמר רב פפא [י]רצו חדש רצו שלשים יום תא חזי מאי איכא בין תהיפאי

בת קול יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול: מפני הדרכים והגשרים. והאי דלא חשיב ג' סימנין דלקמן משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד מהני מעברין וכברייתא דבסמוך גבי גדיים וטלאים וגוזלות שלא פרחו נמי לא חשיב להו משום דאהנך דבסמוך אפי' אשנים מהם אין מעברין עליו אלא שעושין אותו סעד עם אחד מג' סימנים: ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן. משום דהנך דיתבי בא"י אין צריך לעבר דאפי' האחרון יכול להגיע מר"ח ניסן עד פסח כדתניא פ"ק דתענית (דף י.) גבי שאלת גשמים ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת: רשב"ג אומר חדש. הכא משמע דחדש סתם הוא חדש חסר וכן בפרק המדיר (כתובות ד' עא.) גבי חדש מלא וחדש חסר איכא ביניהו וקשה דבסוף החולץ (יבמות דף מה: ושם) אמרי' ירח שלשים ימים שלשים וכן בפרק קמא דנזיר (ה. ושם) פריך ואימא שלשים כדכתיב עד חדש ימים וי"ל דלשון תורה לחוד ולשון חכמי' לחוד א"נ הכא ובהמדיר דקאמר ת"ק שלשים מוכחא מילתא דאידך תנא חדש חסר: (וע"ע תוס' כתובו' עא. ד"ה רבי):

תקיפאי קדמאי לעינוותני בתראי דתניא [א]מעשה בר"ג שהי' יושב על גב מעלה בהר הבית והי' יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחות אמר לו טול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה שלומכון [ב]יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא מעומרי שיבליא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוות' דישראל שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא [ג]ערקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חביריי ואוסיפית על שתא דא יומין תלתין דילמא בתר דעברוהו: ת"ר [ד]על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין ועל אחד מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין רשב"ג אומר על התקופה איבעיא להו על התקופה שמחין או על התקופה מעברין תיקו: [ה]תנו רבנן [ו]על שלש ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל על שתים מהן מעברין ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שיהודה אחת מהן הכל שמחין שאין עומר בא אלא מיהודה תנו רבנן [ז]אין מעברין את השנים אלא ביהודה [ז]ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנניה איש אונו אם עיברוה בגליל אינה מעוברת א"ר יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מאי טעמא דחנניה איש אונו אמר קרא (דברי' יב) לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום

ת"ר [ט]אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיבורה בלילה אינה מעוברת [י]ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש א"ר אבא מאי קרא (תהלים פא) תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה וכתי' כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב [י]מה משפט ביום אף קידוש החדש ביום ת"ר [ט]אין מעברין את השנה בשני

בשני רעבון תניא [א]רבי אומר (מ"ב ד) ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וגו' ואין לך קלה בכל ארץ ישראל לבשל פירותיה יותר מבעל שלישה ואעפ"כ לא בכרה אלא מין אחד שמא תאמר חטים ת"ל שעורים שמא תאמר לפני העומר ת"ל (שם) תן לעם ויאכלו אחר העומר היה אמור· מעתה ראויה היתה אותה שנה שתתעבר ומפני מה לא עיברה אלישע ששנת בצורת היתה והיו הכל רצין לבית הגרנות ת"ר [ב]אין מעברין את השנה לפני ר"ה ואם עיברוה אינה מעוברת [ג]אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר איני והא שלחו ליה לרבא זוג[ג] בא מרקת ותפשו נשר ובידם דברים הנעשה בלוז ומאי ניהו תכלת בזכות הרחמים ובזכותם יצאו בשלום ועמוסי ירכי נחשון בקשו לקבוע נציב אחד ולא הניחן אדומי הלז אבל בעלי אסופות נאספו וקבעו לו נציב אחד בירח שמת בו אהרן הכהן חשובי מחשבי גלויי לא מגלו מאי משמע דהאי נציב לישנא דירחא הוא דכתיב (מ"א ד) ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ([ד]אנשיו) חדש בשנה והכתיב (שם) ונציב אחד [אשר] בארץ רב יהודה ור"נ חד אמר א' ממונה על כולם וחד אמר כנגד חדש העיבור ת"ר אין מעברין את השנה לא משנה לחברתה ולא שלש שנים זו אחר זו אמר ר"ש מעשה בר"ע שהיה חבוש בבית האסורים ועיבר שלש שנים זו אחר זו אמרו לו [ה]משם ראי' [ו]ב"ד ישבו וקבעו אחת אחת בזמנ' ת"ר [ו][ז]אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר [י]ערב שביעית [ז]של בית רבן גמליאל היו מעברין במוצאי שביעית ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [ח]אין מביאין ירק מחוצה לארץ ורבותינו התירו מאי בינייהו אמר רבי ירמי' חוששין לגושיהן איכא בינייהו [ט]ת"ר [י]אין מעברין את השנה מפני הטומאה רבי יהודה אומר מעברין אמר רבי יהודה [י]מעשה בחזקי' מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה ובקש רחמים על עצמו דכתיב (דה"ב ל) כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולון לא הטהרו כי

(דה"ב ל) כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל חזקיהו עליהם לאמר ה' הטוב יכפר בעד ר"ש אומר אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת אלא מפני מה ביקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני: אמר מר רבי יהודה אומר מעברין אלמא אית ליה לרבי יהודה טומאה דחויה היא בציבור והא תניא ציץ בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי ר"ש ר' יהודה אומר עודו על מצחו מרצה אין עודו על מצחו אינו מרצה א"ל ר"ש כ"ג ביו' הכיפורי' יוכיח שאינו על מצחו ומרצה אמר לו רבי יהודה הנח ליום הכיפורים שטומאה הותרה בציבור וליטעמיך תיקשי לך היא גופה ר' יהודה אומר מעברין ואמר ר' יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה וביקש רחמי' על עצמו אלא חסורי מחסרא והכי קתני אין מעברין את השנה מפני הטומאה ואם עיברוה מעוברת רבי יהודה אומר אינה מעוברת ואמר רבי יהודה וכו' אי הכי ר"ש אומר אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת היינו ת"ק אמר רבא לכתחל' איכא בינייהו תניא נמי הכי אין מעברין את השנה מפני הטומאה לכתחילה ר"ש אומר מעברין אלא מפני מה בקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן אמר מר שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ולית ליה לחזקיה (שמות יב) החדש הזה לכם זה ניסן ואין אחר ניסן טעה בדשמואל דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביו' שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן ואיהו סבר הואיל וראוי לא אמרינן תניא נמי הכי אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן: ר"ש בן יהודה אומר משום רבי שמעון מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני היכי דמי אמר רב אשי כגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורי' ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהם מעיקרא סבר נשים בראשון חובה דהוו מיעוטן טמאים ומיעוטן מידחו לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון רשות דהוו להו טמאים רובא ורובא לא מדחו לפסח שני: גופא אמר שמואל אין מעברין את השנה ביום ל' של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן עיבורה מאי אמר עולא אין מקדשין את החדש קידשו מאי אמר רבא בטל העיבור רב נחמן אמר מעובר ומקודש א"ל רבא לר"נ מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין הוו ומפוריא דרשי' בהלכו' הפסח דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשי' יום רשב"ג אומר שתי שבתות וכי מטי ריש ירחא מרחקין לי' אתי לזלזולי בחמץ א"ל מידע ידיעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא אמרי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא אמר רב יהודה אמר שמואל אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובה של חודש וכמה רובה של חודש ששה עשר יום דברי רבי יהודה רבי

כהן גדול ביום הכפורים יוכיח. מאחר קרבנות לא מצי למידק דתמיד הי' על מצחו כדמשמע בפ' האומר (קדושין סו.) הקם להם ציץ שבין עיניך משמע שהי' על מצחו אפי' שלא בשעת העבודה: שטומאה הותרה בציבור. אין הדבר תלוי בציבור כדאמרי' בפ' הוציאו לו (יומא דף נ.) שהרי פר יוה"כ וחגיגה כהן גדול ופסח דקרבן יחיד הוא ודוחין שבת וטומאה ופר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז וחגיגה דקרבן ציבור הם ואין דוחין אלא נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה ואפילו דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה ואפי' דציבור: ונשים משלימות לטהורים ועודפין עליהן. תימה דבפ' כילד צולין (פסחים דף עט. ושם) פליגי כשהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאין דרב אמר הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ואיכא דאמר רב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאים אין עושין לא את הראשון ולא את השני והשתא סוגיא דהכא כמאן אי כרב אי כליסנא בתרא דרב כהנא למה לי משלימות בעדיפות שני ואי כליסנא קמא דרב כהנא למה לי עדיפות במשלימות שני וי"ל דנקט משלימות ועדיפות דהשתא לכולהו ליפני עשה שלא כתורה ולכך ביקש רחמי' על עצמו וה"מ לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות ולכך ביקש דלאו שפיר עבד דעביד פסח שני אלא אליבא דר"ש קיימינן דאית ליה בפ' האשה (שם דף צא:) דנשים בראשון רשות: מכדי מפוריא לפסחא כו'. אמתני' דעדיות (פ"ז מ"ז) דמייתי בפרק הנחנקין (לקמן דף פז. ושם) הם העידו שמעברין את השנה כל אדר הוה מצי לאקשויי: ורבי

כי אכלו את הפסח בלא ככתוב. שעיבר את השנה מפני הטומאה שלא כדת: ניסן בניסן. לאחר שקידשו לשם ניסן חזר ונמלך ועשאו אדר השני: ר"ש בן יהודה אומר. לא עיברה אלא השיאן לפסח שני שלא כדין לפיכך ביקש רחמים על עצמו: דחויה בציבור. כלומר בקושי הותרה טומאה בציבור וכל כמה דאפשר לה דורי' לעשותו בטהר' מהדרין ולכך מעברין כדי שיעשו בטהרה: ציץ מרצה על טומאת זבחי' לעלות לרצון: ז בין שישנו על מצח. כ"ג בשעת טומאה בין שאינו על מצחו מרצה: כהן גדול. בבואו לפני לפנים ביום הכיפורים יוכיח שאינו לובש בגדי זהב ואם אירע' טומאה בקדשים מרצה עליך: אמר לו. הנח ליום הכיפורים שכולו עבודת ציבור הוא וטומאה הותרה בקרבן ציבור כטהרה גמורה ואין צריך ציץ לרצו' אלמא היתר גמור הוא: רבי יהודה אומר אינה מעוברת. לפי שהטומאה היתר היא בציבור ושלא לצורך עיברוה: לכתחיל' א"ב. דת"ק קאמר אין מעברין לכתחיל' ולר"ש מעברין לכתחילה ואידי דקאמר רבי יהודה אינה מעוברת אמר איהו מעוברת והוא הדין לכתחילה: ואין אחר ניסן. משקבעתו זה ניסן אין אתה יכול לעשות זה אדר והאחר ניסן: ביום שלשים של אדר. אם לא ישבו עד הנה בעיבור שנה לא יעברוה עוד הואיל והיום ראוי לקבוע ניסן אם הי' אדר חסר: ואיהו. מעיקרא סבר הואיל וראוי לא אמרי' ועיברה ולבסוף הודה לשמואל וביקש רחמי' על עצמו: היכי דמי. דמעיקרא השיא ולבסוף חזר בו: מחצה. לאו דווקא אלא כדמפרש ואזיל שהזכרי' היו טמאים יותר מן הטהורי' ונשי' היו רובן טהורות עד שהנשי' טהורו' משלימות את מחצה טהורי' ועודפו' עליהן שכשאתה מונה אנשים ונשים כאחת בטמאים ובטהורים נמצאו טהורי' יתירים ופלוגתא בפ' האשה (פסחים דף צא:) דאיכא למאן דאמר נשים חובה בשבאת הפסח ראשון ואיכא למ"ד נשים רשות וחזקיה מעיקרא סבר נשים בפסח ראשון חובה ומיצטרפו הלכך היו טמאים מיעוטא ומידחו ולבסוף סבר נשים בפסח ראשון רשות ולא מיצטרפי והוו להו טמאים רובא ואיש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין: אין מקדשין את החדש. לומר מקודש הוא לאדר השני דכיון דראוי לקבוע ניסן קרינא ביה זה ניסן ואין אחר ניסן אלא שתקי וכי מטי ריש ירחא אחרינא מקדשי לי' לניסן: ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח. וכיון דלא עיברוה קודם הפורים ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי הדר מעברי ב"ד לשתא ומודעי לעלמא לא מהימני להו לשלוחי ב"ד ומזלזלי בחמץ: בחושבנא תליא מילתא. שסקין והחורף לפי חשבון תקופת החמה הם מתגלגלין וכשרבין ימי שנות הלבנה יותר מדאי מתאחר האביב אחר הפסח שהמועדות אנו קובעין אחר תולדות הלבנה: אין מעברין את השנה. על התקופה אא"כ חישבו ומצאו שתקופת תמוז חסירה מהשלמת תשעים וא' יום שלה רובו של חדש תשרי: ששה עשר יום. ותקופת תשרי נופלת בי"ז אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בששה עשר אין מעברין ולקמיה יליף טעמא:

רבי יוסי אומר א' ועשרים יום ושניהם מקרא אחד דרשו (שמות לד) חג האסיף תקופת השנה מר סבר כוליה חג בעינן בתקופה חדשה ומר סבר מקצת חג בעינן בתקופה חדשה מאיקא סברי אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי לא למ"ד כוליה חג איכא ולא למ"ד מקצת חג איכא אלא קסברי יום תקופה מתחיל מיתיבי יום תקופ' גומר דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר יום תקופה מתחיל ועוד תניא אין מעברין את השנה אלא א"כ הית' תקופ' חסירה רובו של חודש וכמה רובו של חדש ששה עשר יום ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש וכמה שתי ידות בחדש כ' יום ר' יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין ששה עשר לפני החג אין מעברין ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין אחרי' אומרי' מיעוטו וכמה מיעוטו י"ד יום קשיא אמר מר רבי יהודה אומר שתי ידות בחודש כ' יום רבי יוסי אומר מחשבין ט"ז יום לפני הפסח מעברין היינו רבי יהודה יומתקופ' ג' מר ויום תקופה מתחיל איכא בינייהו אמר מר ששה עשר לפני החג אין מעברין אלא לרבי יוסי ששה עשר לפני החג הוא דלא הא שיבסר ותמניסר מעברין והאמר ט"ז לפני הפסח אין בציר לא לא אידי ואידי אין מעברין ואיידי דתנא רישא ששה עשר לפני הפסח תנא נמי ששה עשר לפני החג ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין היינו תנא קמא איכא

רבי יוסי אומר אחד ועשרי' יום. אם צריך להשלים כ"א יום מחודש תשרי על תקופת תמוז שתקופת תשרי נופלת בכ"ב מעברין ומוסיפין חודש אחד ודוחין את המועדו' כדי שתקדים תקופת תשרי לחג אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בכ"א דהיינו יום א' בתוך חולו של מועד אין מעברין: חג האסיף. זמן האסיף שבחג דהיינו חולו של חג שיכול לאסוף בו דבר האבד השמר שיהא בתקופת שנה הנכנסת ולא בתוך תקופת תמוז שהיא משנה שעברה ר' יהודה סבר כולו חג בעינן כלו' כל חולו של מועד בעינן בתקופ' חדשה הלכך כשתקופת תמוז חסירה ששה עשר הרי יום א' מחולו של מועד נמשך לתוכה דחמש' עשר יו"ט ויום ששה עשר חוה"מ אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת ביום ט"ז הרי כל חולו של מועד בתקופה חדשה ואין מעברין ר' יוסי אומר מקצת חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תשרי נופלת ביום כ"ב שהוא יו"ט האחרון מעברין את השנה ודוחין את המועדות כדי להקדים תקופה לחג אבל אם רואין ב"ד באדר שתפול תקופת תשרי ביו' כ"א שהוא שביעי של ערבה דאיכא מקצת חולו של מועד בתקופ' חדשה אין מעברין ולמיעבריה לאלול ולידחייה למועד חד יומא ואיכא לר' יהודה כוליה חג ולרבי יוסי מקצת חג כדפרכי' לקמן גבי תקופת ניסן ליעברוה לאדר לא אפשר משום דלא מיקלע לן תשרי ביומא דחזיא אי מיעברינן לאלול דהא מעיקרא מסדרינן לירחא דהיתא כי היכי דלא ליקלע תשרי באד"ו משום דאתו תרי שבי בסדדי ומשום שביעי של ערבה דלא ליקלע בשבת וכדאמרי' התם (ר"ה דף יט:) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר דלא אילטריך דמעיקרא סדריקן לירחי דלא ליקלע באד"ו ואי אילטריך לעבורי מיקלקלא ר"ה כדאמרי' בר"ה (שם) ובמס' סוכה (דף מג:) כמי גבי שביעי של ערבה אמרי' איכא

ורבי יוסי סבר מקצת חג בעינן. פי' בקונטרס דליכא למיפרך וליעברוה לאלול דא"כ מיקלע תשרי באד"ו ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן הוא דפריך לקמן וליעברוה לאדר משום דמצינן בקייעא לחסר חד ירחא עפי מכסדרן ויחזור תשרי לדוכתיה כיום הגין ור"ת מפרש דלקמן פריך לכולהו תנאי דאשכחנא כמה תנאי דלא הויני לאד"ו כי ההיא דהש"ס אלו קשרים (שבת דף קיג.) דחלבי שבת קריבים ביום הכפורי' דפליגי בה רבי (ג שמעון) ור"ע וכי משני מלמעלה למטה קא חשיב ה"ה נמי לכולהו תנאי ת"ק ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש וקשה דלא יתכן לפרש כן מילתא דר' יוסי דקתני ט"ז לפני הפסח מעברין ט"ז לפני החג אין מעברין ועוד דבש"פ החליל (סוכה דף נד:) לא אשכח תנא דאתיא כותיה מתניתין דחלבי שבת קריבים ביוהכ"פ אלא אחרים ועוד דרבינא דמשני לעולם אחרים בתשרי קיימי משמע דאתא לשנויי דלא תיקשי וליעברו לאדר ולא צריכתו למימר מלמעלה למטה קחשיב ומיהו גם לפירוש הקונטרס צ"ל ע"כ דרבינא לא תירץ כלום מקושיא דליעברי' לאדר דהא אליבא דאחרים קיימא דלא הייסי לאד"ו וצריך נמי לומר לדידיה דמלמעלה למטה קחשיב ומהאי טעמא נמי בהגה דהך בקונט' לפרש דמעברין לאדר שפיר משום דאפשר לתקוני תשרי בחד מירחי קייטא דלא צריך לטעם זה כיון דאליבא דאחרי' קיימי' ואין להקפות דהשתא נמי כי נעבר חדש שלם מיקלע תשרי באד"ו למ"ד דהודש העיבור כ"ט יום דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי מכסדרן וכן למ"ד ל' יום לחסר חד מירחי קייטא: ט"ז לפני הפסח מעברין. פירוש ט"ז ונופלת בי"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב וליכא אפילו מקצת החג ואפילו נופלת תקופת ניסן בט"ז בניסן או בתחילת היום או בשש שעות ביום מיקלע נמי תקופת תשרי בכ"ב שהרי יש בין תקופה לתקופה צ"א יום וז' שעות ומחצה אלא דכי נפלה תקופת ניסן בי"ז פסיקא ליה דלעולם מעברין אבל בט"ז אם בתחילת הלילה נופלת או בחצי הלילה אין מעברין ומשם ואילך מעברין: איכא

לא מיקלע אלול בשבת אלמא אנן הוא דמעיינינן במילתא מעיקרא ומסדרינן לירחי כי היכי דלא ב מיקלע באד"ו הלכך כיון דיום ל' של אלול מיקלע בשלשה או בה' או בז' אי דחית ליה חד יומא בין ע"י עיבור אלול בין ע"י עיבור חדש אחר מיקלע ר"ה באד"ו ואי מיקלע בשני בשבת דאפשר למידחייה למחר הואיל וברוב השנים לא שכיח לא פרכינן ליה ולעבורי תרי ירחי ולדחייה תרי יומי לא אפשר דקיי"ל במס' ערכין (דף ח:) דלא נראה לחכמים לעבר שמנה חדשים בשנה אלא א"כ היתה שנה שלפניה מעוברת וכיון דבסדר החדשים אחד מלא ואחד חסר מיקלע לן תקופה ביום י"ז לרבי יהודה או בכ"ב לרבי יוסי אי מעברין עוד תרי ירחי הוו להו שמנה מעוברין הלכך מעוברין את השנה: אי קסברי יום תקופה גומר. יום שהתקופה נופלת בו הוא גמר תקופה שעברה ואינה מתקופה חדשה למה לי לרבי יהודה ששה עשר חסירה ולרבי יוסי כ"א בלאו הכי אפי' לא חסרה אלא חמשה עשר לר' יוס.דה ותפול חדשה בששה עשר או עשרים או לרבי יוסי ותפול בכ"א לא לר' יהודה איכא כוליה חג ולא לר' יוסי איכא מקצת חג דהא יום שביעי של ערבה שנופלת בו תקופה מאותה שעברה הוא ולר' יהודה נמי יום ט"ז מתקופה שעברה וליכא כוליה חג: מתחיל. הוא ראשון לימי תקופה הבאה הלכך לר' יהודה אם תפול בששה עשר שהוא ראשון לחולו של מועד איכא כוליה חג ולר' יוסי אם תפול בשביעי של ערבה איכא מקצת: מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה. וכיון דיום תקופה גומר למה לי חסירה ששה עשר: ועוד תניא. לר' יהודה עשרים דמשמעינן מינה דר' יהודה מקצת חג הוא דבעי וקשיא לשמואל בתרתי: ששה עשר. ונופלת בשבעה עשר: עשרים. ונופלת בכ"א ואע"ג דהוא יום אחרון לחולו של מועד ליכא מקצת חג דלר' יהודה יום תקופה גומר ואינו מן החדשה: ששה עשר לפני הפסח מעברין. אם תקופה שלפני הפסח דהיינו תקופת טבת חסירה ט"ז בניסן ותקופה נופלת בי"ז מעברין את השנה שכשאתה מונה מי"ז בניסן צ"א יום לתקופת ניסן וצ"א יום לשל תמוז הרי הם כלים בכ"א בתשרי ותקופה נופלת בכ"ב ואע"ג דלרבי יוסי מיום תקופה מתחיל ליכא מקצת חג בתקופה חדשה כיצד מול י"ד דניסן שהוא מלא ואייר וסיון כ"ט ותמוז ואב כ"ט הרי קל"ב ואלול כ"ט שהוא חסר הרי קס"א וכ"א דתשרי הרי קפ"ב ימי שתי תקופות ושל תשרי נופלת בכ"ב משום הכי מעברין אבל נפלה תקופת תשרי ביום כ"א אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא יום אחד מחולו של מועד בתקופה חדשה: ששה עשר לפני החג. אם חסרה תקופת תמוז שהוא לפני החג ששה עשר מימי תשרי ונפלה של תשרי בי"ז אין מעברין דאיכא מחולו של מועד בתקופה חדשה טובא ולקמן פריך אמאי אמר שיתסר אפילו חסרה שיבסר ותמניסר וי"ט ועשרים קאמר נמי ר' יוסי דאין מעברין דהא ששה עשר לפני הפסח הוא דמעברין דהיינו משום דמטית תקופת תשרי בכ"ב: אף ששה עשר לפני החג מעברין. דקסבר כוליה חג בעינן ולקמן פריך היינו תנא קמא: אחרים. מפרש טעמייהו לקמן: היינו ר' יהודה. דתרוייהו מקצת חג בעי: איכא

איכא בינייהו יום תקופה מתחיל ויום תקופה גומר ולא מסיימי אחרי' אומרי' מיעוטו וכמה מיעוטו י"ד יום מאי קסברי אי קסברי יום תקופה גומר וכוליה חג בעינן האיכא א"ר שמואל בר רב יצחק אחרים בתקופת ניסן קיימי דכתי' (דברים טז) שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן וליעבריה לאדר א"ר אחא בר יעקב תנא מלמעלה למטה קחשיב וה"ק עד מיעוטו מעברין וכמה מיעוטו י"ד יום רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי וקסברי אחרים כוליה חג בעינן ויו"ט ראשון יו"ט ראשון חג האסיף כתיב חג הבא בזמן אסיפה: סמיכת זקנים: ת"ר (ויקרא ד) וסמכו זקני יכול זקני השוק ת"ל עדה אי עדה יכול קטני עדה ת"ל העדה מיוחדין שבעדה וכמה הן וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה דברי רבי יהודה ר"ש אומר זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה ור"ש הכתיב וסמכו ההוא מיבעי ליה לגופיה ורבי יהודה לגופי' לא צריך דא"כ דלא אתי וסמכו לדרשה ליכתוב זקני העדה ידיהם על ראש הפר ור"ש אי כתיב הכי הוה אמינא מאי על בסמוך ורבי יהודה גמר ראש ראש מעולה ור"ש לא גמר ראש ראש מעולה תנא סמיכה וסמיכת זקנים בג' מאי סמיכה ומאי סמיכת זקני' א"ר יוחנן מיסמך סבי א"ל אביי לרב יוסף מיסמך סבי בג' מנלן אילימא מדכתי' (במדבר כז) ויסמוך את ידיו עליו אי הכי תסגי בחד וכי תימא משה במקום שבעים וחד קאי אי הכי ליבעי שבעים וחד קשיא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי בידא ממש סמכין ליה א"ל סמכין ליה בשמא קרי ליה רבי ויהבי ליה רשותא למידן דיני קנסות וחד לא סמיך והא א"ר יהודה א"ר ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאילמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל נשתכחו נגרוסינהו אלא בטלו

בטלו דיני קנסות מישראל שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזיר' על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תיחרב ותחומין שסומכין בהן יעקרו מה עשה יהודה בן בבא הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות ובין שני תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ואלו הן ר"מ ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי ור' אלעזר בן שמוע רב אויא מוסיף אף ר' נחמיה כיון שהכירו אויביהם בהן אמר להן בניי רוצו אמרו לו רבי מה תהא עליך אמר להן הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכים אמרו לא זזו משם עד שנעצו בו שלש מאות לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה רבי יהודה בן בבא אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו דרבי יהודה בן בבא ור"מ ר' יהודה בן בבא סמכיה והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל האומר ר"מ לא סמכו ר' עקיבא אינו אלא טועה סמכיה ר' עקיבא ולא קיבלו סמכיה ר' יהודה בן בבא וקיבלו אמר רבי יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ מאי אין סמיכה אילימא דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ והא תנן סנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ אלא דלא סמכינן בחוצה לארץ פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ הא אמרינן דלא אלא סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי ת"ש דרבי יוחנן הוה מצטער עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכיה ר"ש בן זירוד וחד דעימיה ומני ר' יונתן בן עכמאי ואמרי לה רבי יונתן בן עכמאי וחד דעימיה ומנו ר"ש בן זירוד חד דהוה גבייהו סמכוהו וחד דלא הוה גבייהו לא סמכוהו ר' חנינא ורבי הושעיא הוה קא משתקיד רבי יוחנן למיסמכינהו לא הוה מסתייעא מילתא הוה קא מצטער טובא אמרו ליה לא נצטער מר דאנן מדבית עלי קאתינן דא"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן מניין שאין נסמכין לבית עלי שנאמר (ש"א ב) לא יהיה זקן בביתך כל הימים מאי זקן אילימא זקן ממש והכתיב (שם) כל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה רבי זירא הוה מיטמר למיסמכיה דאמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים כיון דשמעה להא דא"ר אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עונותיו אמצי ליה אנפשיה כי סמכוה לר' זירא שרו ליה הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן כי סמכוה לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי כל מן דין כל מן דין סמוכו לנא לא תסמכו לנא לא מסרמיטין ולא מסרמיסין ואמרי לה לא מחמיסין ולא מטורמיסין ר' אבהו כי הוה אתי ממתיבתא לבי קיסר נפקי מטרוניתא דבי קיסר ומשריין ליה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא בריך מתייך לשלם: עריפת עגלה בשלשה: ת"ר (דברים כא) ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים שופטיך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליה' עוד אחד הרי כאן שלשה ור"ש האי שופטיך מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ור"י מזקני זקניך נפקא ור"ש אי מזקני הו"א זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתיב זקניך הו"א סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך מיוחדין שבשופטיך ור"י גמר זקני זקני מוסמכו זקני העדה את ידיהם מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבזקניך אי יליף ליליף כולה מהתם זקניך ושופטיך ל"ל אלא וי"ו ושופטיך למניינא ור"ש וי"ו לא דריש אלא מעתה ויצאו ב' ומדדו ב' לר"י הרי ט' לר"ש ז' ההוא מיבעי ליה לכדתניא ויצאו הן ולא שלוחן ומדדו שאפי' נמצא בעליל

בעליל לעיר צריך לעסוק במדידה מתניתין דלא כי האי תנא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר (דברים כא) ויצאו זקניך ושופטיך זקניך זו סנהדר' ושופטיך זה מלך וכהן גדול מלך דכתי' (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב (דברים יז) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט איבעיא להו ר' אליעזר בן יעקב בחדא פליג או בתרתי פליג במלך וכהן גדול פליג אבל בסנהדרי אי כר' יהודה אי כרבי שמעון או דילמא בסנהדרי נמי פליג דאמר כולה סנהדרי בעינן אמר ר' יוסף ת"ש מצאן אבית פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל (שם) וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם דנפוק כמה אילימא טקצתן דילמא הנך דאיכא גואי קייטי כוותיה אלא פשיטא דנפוק כולהו למאי אילימא לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב (שיר ז) שררך אגן הסהר אל יחסר המזג אלא פשיטא לדבר מצוה היכי דמי לאו למדידת עג"ה ורבי אליעזר בן יעקב היא דאמר כולי סנהדרי בעינן אמר ליה אביי לא כגון שיצאו להוסיף על העיר ועל העזרות כדתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בב"ד של שבעים ואחד תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פאגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה ולהוסיף על העיר ועל העזרות יכול שתהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם: נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה: תנו רבנן איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין פירות שהרקיבו ויין שהקרים ומעות שהחלידו תני רבנן מעשר שני שאין דמיו ידועין פודין אותו בשלשה לקוחות אבל לא בשלשה שאין לקוחות אפי' נכרי אחד מהן אפי' א' מהם בעלים בעי ר' ירמיה ג' ומטילין לתוך כיס א' מהו ת"ש איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין דילמא כגון רב פפא ובת אבא סוראה: ההקדשות בג': מתני' דלא כי האי תנא דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר אפי' צינורא של הקדש צריכה י' בני אדם לפדותה א"ל רב פפא לאביי בשלמא לר' אליעזר בן יעקב דאמר כשמואל דאמר שמואל עשרה כהני' כתובין בפרש' אלא לרבנן שלשה מנא להו וכי תימא דכתיב בהו שלשה קרקעות דכתיב בהו ארבעה תימ:י בארבעה וכי תימא ה"נ אלמה תנן הקרקעות תשעה וכהן אלא מאי דמשלמי בהו עשרה הקדשות דמשלמי בהו שיתא ליבעו שיתא קשיא: הערכין כו': מאי ערכין המטלטלין א"ר גידל אמר רב באומר ערך כלי זה עלי דא"ר גידל א"ר האומר

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו מ"ט אדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשום דמים משום הכי נותן דמיו האי ערכין המטלטלין ערכין של מטלטלין מיבעיא ליה תני ערכין של מטלטלין רב חסדא אמר אבימי במתפיס מטלטלין לערכין האי ערכין המטלטלין מטלטלין של ערכין מיבעי ליה תני מטלטלין של ערכין רבי אבהו אמר באומר ערכי עלי בא כהן לגבות ממנו מטלטלין בג' קרקעות בעשר' א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא בשלמא לאפוקי מהקדש בעינן שלשה אלא לעיולי להקדש שלשה למה לי א"ל סברא הוא מה לי עיולי מה לי אפוקי אפוקי מ"ט דילמא טעי עיולי נמי דילמא טעי: רבי יהודה אומר כו': א"ל רב פפא לאביי בשלמא לר' יהודה היינו דכתיב כהן אלא לרבנן כהן למה להו קשיא: הקרקעות תשעה וכהן: מנהני מילי אמר שמואל עשרה כהנים כתובין בפרשה חד לגופיה הנך הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דאפילו ט' ישראלו וא' כהן מתקיף להרב הונא בריה דרב נתן אימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים קשיא: ואדם כיוצא בהן: אדם מי קדוש א"ר אבהו באומר דמי עלי דתניא האומר דמי עלי שמין אותו כעבד הנמכר בשוק ועבד אתקש לקרקעות בעי רבי אבין שער העומד ליגזוז כבמה כגזוז דמי או כמחובר דמי ובעשרה ת"ש המקדיש את עבדו אין מועלין בו רשב"ג אומר מועלין בשערו וקיי"ל דבשערו העומד ליגזוז פליגי ש"מ נימא הני תנאי כהני תנאי דתנן ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמי' מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש ר"מ מחייב וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ואמר רבי יוסי בר חנינא בענבים העומדות ליבצר עסקי' מר סבר כבצורו' דמיין ומר סבר לאו כבצורות דמיין לא אפי' תימא ר"מ עד כאן לא קאמר ר"מ התם כל כמה דשבקה להו מיכחש כחשי אבל שערו כל כמה דשבקה להו אשבוחי משבח: דיני נפשות כו': קא פסיק ותני ל"ש רובע זכר ול"ש רובע נקבה בשלמא רובע נקבה דכתיב (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה אלא רובע זכר מנא לן דכתיב (שמות כב) כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא בלשון שוכב לאקושי נשכב לשוכב מה שוכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה אף נשכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה: שור הנסקל בעשרי' ושלשה: שנא' (שם כא) השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור: א"ל אביי לרבא ממאי דהאי וגם בעליו יומת לכמיתת בעלים כך מיתת השור הוא דאתא

אימא

אימא לקטלא הוא דאתא א"כ ליכתוב וגם בעליו ולישתוק אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בסקילה בסקיל' ס"ד קטל איהו בסייף ממונו בסקילה ודילמא האי דכתב רחמנא יומת לאקולי עילויה לאפוקי מסייף לחנק אהניחא למ"ד חנק חמור אלא למ"ד חנק קיל מאי איכא למימר לא ס"ד דכתיב (שמות כא) אם כופר יושת עליו ואי ס"ד בר קטלא הוא והכתיב (במדבר לה) לא תקחו כופר לנפש רוצח אדרבה משום היא גופה קטל איהו לא תיסגי ליה בממונא אלא בקטלא קטל שורו ליפרוק נפשי' בממונא אלא אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא (שם) מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו איבעיא להו שור סיני בכמה במי גמר שעה מדורות או לא תא שמע דתני רמי בר יחזקאל (שמות יט) אם בהמה אם איש לא יחיה מה איש בכ"ג אף בהמה בכ"ג: הארי והזאב כו': אמר ר"ל והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא אלמא קסבר יש להן תרבות ויש להן בעלים רבי יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו אלמא קסבר אין להם תרבות ואין להם בעלים תנן רבי אלעזר אומר כל הקודם להורגן זכה בשלמא לר' יוחנן למאי זכה זכה לעורן אלא לר"ל למאי זכה כיון שהמיתו שוינהו רבנן כמאן דגמר דינייהו ואיסורי הנאה נינהו מאי זכה זכה לשמים תניא כוותיה דר"ל אחד שור שהמית ואחד בהמה וחיה שהמיתו בכ"ג ר"א אומר שור שהמית בעשרי' ושלשה ושאר בהמ' וחיה שהמיתו כל הקודם להורגן זכה בהן לשמים: ר"ע אומר כו': ר"ע היינו ת"ק איכא בינייהו נחש: אין דנין כו': האי שבט דחטא במאי אילימא שבט שחלל את השבת אימר דפליג רחמנא בין יחידי' למרובין לענין עבודת כוכבים בשאר מצות מי פליג אלא בשבט שהודח למימרא דבדינא דרבי' דיינינן ליה כמאן לא כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד ק' דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר מק' ועד רובו של שבט ואפי' ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא אמר רב מתנה הכא

בנשיא

בנשיא שבט שחטא עסקינן מי לא אאמר רב אדא בר אהבה (שמות יח) כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול האי נמי גדול הוא עולא אמר רבי אלעזר בבאין על עסקי נחלות וכתחילתה של א"י מה תחילתה שבעים ואחד אף כאן שבעים ואחד אי מה תחילתה קלפי אורים ותומים וכל ישראל אף כאן קלפי אורים ותומים וכל ישראל אלא מחוורתא כדרב מתנה רבינא אמר לעולם בשבט שהודח ודקא קשיא לך בדינא דרבים דיינינן ליה אין אף ע"ג דקטלינן ביחיד אבי דינא דרבים דיינינן ליה מי לא בא"ר חמא בר' יוסי א"ר אושעיא (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' איש ואשה אתה מוציא לשעריך גואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך ה"נ איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך: דלא את נביא השקר: מנהני מילי א"ר יוסי בר' חנינא אתיא גהזדה הזדה מזקן ממרא מה להלן בשבעים ואחד אף כאן בשבעים ואחד והא הזדה כי כתיבא בקטלא הוא דכתיבא וקטלא בעשרין ותלתא הוא אלא אמר ריש לקיש גמר דבר דבר מהמראתו ולהדר זקן ממרא ולגמר הזדה הזדה מנביא השקר דבר דבר נגמיר הזדה הזדה לא נגמיר: ולא את כהן גדול: מנהני מילי דאמר רב אדא בר אהבה דאמר קרא (שמות יח) כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול מיתיבי דבר גדול דבר קשה אתה אומר דבר קשה או אינו אלא דבריו של גדול כשהוא אומר (שם) את הדבר הקשה יביאון אל משה הרי דבר קשה אמור הוא דאמר כי האי תנא דתניא דבר גדול דבריו של גדול אתה אומר דבריו של גדול או אינו אלא דבר הקשה כשהוא אומר הדבר הקשה הרי דבר קשה אמור הא מה אני מקיים דבר גדול דבריו של גדול והאי תנא תרי קראי ל"ל חד לצווי' בעלמא וחד לעשיי' ואידך א"כ לכתוב או גדול גדול או קשה קשה מאי גדול ומאי קש' ש"מ תרתי בעי ר' אלעזר שורו של כהן גדול בכמה למיתת בעלי' דידי' מדמינן לי' או דילמא למיתת בעלי' דעלמא מדמינן לי' אמר אביי מדקא מבעי' לי' שורו מכלל זדממונו פשיטא לי' פשיטא מהו דתימא הואיל וכתב כל הדבר הגדול הכל דבריו של גדול קמ"ל: אין מוציאין כו': מנה"מ יא"ר אבהו דא"ק (במדבר כז) ולפני אלעזר הכהן יעמוד יהוא זה מלך וכל בנ"י אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זה סנהדרי ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא דלישיילו באורים ותומים אלא כי הא דא"ר אחא בר ביזנא אר"ש חסידא חכנור הי' תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוה"ש נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה אמר להן לכו והתפרנסו זמ"ז אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי טואין הבור מתמלא מחולייתו אמר להם לכו פשטו ידיכם בגדוד מיד יועצין באחיתופל ונטלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים א"ר יוסף מאי קרא

יאחרי

א(דה"א כז) ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ וכה"א (ש"ב טז) ועצת אחיתופל אשר יעץ וגו' ובניהו בן יהוידע זו סנהדרין אביתר אלו אורים ותומים וכה"א (דה"א יח) ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא שמן כרתי ופלתי כרתי שכורתין דבריהן ופלתי שמופלאין מעשיהן ואח"כ שר הצבא למלך יואב א"ר יצחק ברי' דרב אדא ואמרי לה א"ר יצחק בר אבודימי מאי קרא (תהלים נז) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר : ואין מוסיפין על העיר : מנה"מ א"ר שימי בר חייא אמר קרא (שמות כה) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכן תעשו לדורות הבאין מתיב רבא בכל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשן מיכן ואילך עבודתן מחנכתן ואמאי נימא וכן תעשו לדורות הבאין שאני התם דא"ק (במדבר ז) וימשחם ויקדש אותם אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה ואימא אותם במשיחה ולדורות אי במשיחה אי בעבודה א"ר פפא אמר קרא (שם ד) אשר ישרתו בם בקודש הכתו' תלאן בשירות אלא אותם ל"ל אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו כתב רחמנא אותם אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: ואין עושין סנהדראות כו': מנאלן כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום שבעים וחד קאי ת"ר מניין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל (דברים טז) שופטים תתן שוטרים לישראל מניין ת"ל שוטרים תתן שופטים לכל שבט ושבט מניין ת"ל שופטים לשבטיך שוטרים לכל שבט ושבט מניין ת"ל שוטרים לשבטיך שופטי' לכל עיר ועיר מניין ת"ל שופטי' לשעריך שוטרים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שוטרים לשעריך ר"י אומר א' ממונה על כולן שנא' תתן לך ר"ש בר"ג אומר לשבטיך ושפטו מצו' בשבט לדון את שבטו : ואין עושין עיר הנדחת : מנה"מ א"ר חייא בר יוסף א"ר אושעיא דא"ק (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך : אין עושין עיר הנדחת בספר : מ"ט (שם יג) מקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר : ולא שלש (ערי הנדחת) : דכתיב אחת אבל עושין אחת או שתים דכתי' (שם) עריך ת"ר אחת ולא שלש אתה אומר אחת ולא שלש או אינו אלא אחת ולא שתים כשהוא אומר עריך הרי שתים אמור הא מה אני מקיים אחת אחת ולא שלש זימנין אמר רב בב"ד אחד הוא דאין עושין הא בשנים ושלשה בתי דינין עושין וזימנין א"ר אפי' בב' וג' בתי דינין לעולם אין עושין מ"ט דרב משום קרחה אמר ר"ל לא שנו אלא במקום א' אבל בג' מקומות עושין רבי יוחנן אמר אין עושין משום קרחה תניא כוותיה דר"י אין עושין ג' עיירות מנודחות בא"י אבל עושין אותם שתים כגון אחת ביהודה וא' בגליל אבל ב' ביהודה וב' בגליל אין עושין וסמוכה לספר אפי' אחת אין עושין מ"ט שמא ישמעו נכרים ויחריבו את א"י ותיפוק לי' דמקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר ר"ש היא דדריש טעמא דקרא : סנהדרי גדולה היתה : מ"ט דרבנן דאמרי ומשה על גביהן אמר קרא (במדבר יא) והתיצבו שם עמך

בניהו בן יהוידע זה סנהדרי'. שהיה מופלא שבב"ד : ואביתר אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי והפלתי. הוא למעלה מהם וקודם היה להם ומדסמך בקרא קרא אביתר בתר בניהו ש"מ אביתר היינו כרתי ופלתי : והספרים דכתבו ואביתר על הכרתי שיבוש הוא שאין מקרא זה בכל הכתובים : שכורתין. חותכין דברים באמונתם : מאי קרא. דכנור תלוי על מטתו דוד ומקילו לדוד משנתו דכתי' אעירה שחר אני מעורר השחר ולא השחר מלכים שהשחר קודם ומעוררן: תעשו לדורות. מה משכן ע"פ מ... והוא במקום סנהדרי גדולה לדורות ע"פ סנהדרי גדולה : מיכן ואילך. כלים שעשו אחרי כן עבודתן מחנכתן משעה שמתחנכים בעבודה מתקדשין : אותם. מיעוטא הוא : אשר ישרתו. לשנא משמע לדורות שבאי' כתבו בשירו' מדכתי' (במדבר ד) כל כלי השרת אשר ישרתו : אי לאו אותם הו"א לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו : דאוקי סנהדראות . בעצת יתרו : ומשה היה שופט ודיין ע"פ הדבור ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים : שוטרים . גולליים חובטין במקל ע"פ השופטים לכל מי שאינו שומע : אחד ממונה על כולן . זו סנהדרי גדולה : מצוה בשבט לדון את שבטו ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט אחר : לשעריך. לב"ד שבכל עיר ועיר : בב"ד א'. כל זמן שסנהדרי זו קיימת אבל מתו אלו ונתמנו אחרים עושין : במקום אחד . כגון בגליל או ביהודה : ר"ש דריש טעמא דקרא בהמקבל (בבא מציעא קטו.) עמך

ואחרי אחיתופל כו'. ה"ג ר"ת והכי כתיבי קראי אחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכה"א ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי למה נקרא שמן כו' אביתר אלו אורים ותומים ואח"כ שר לצבא וכו' ומייתי ראיה דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע אביו כרתי ופלתי הם סנהדרין וק"ק דבדברי הימים (א יח) דבתחלת מלכותו של דוד חשיב בניהו בן יהוידע עם הגבורים של דוד המתחזקים עמו להמליכו והאי קרא דאחיתופל בסוף ימיו של דוד בתחלת מלכים בימי שלמה וקחשיב יהוידע ואיך יתכן שהיה אביו של בניהו וגם בסוף שמואל (ב כג) מונה בניהו עם הגבורים ושמא בני בניהו בן יהוידע הוי א' אביו של יהוידע ואחד בנו : את תבנית המשכן וגו'. ומשה במקום ע"א הוי קאי תימה ל"ל וכן תעשו הא גבי סנהדרין ושבטים אמרינן דבעי ע"א כדאשכחן במשה דמוקי סנהדראות והוא במקום ע"א קאי אע"ג דלא כתיב התם וכן תעשו ועוד ק' דבפ"ק דשבועו' (די"ד.) תנן דאין מוסיפין על העיר ועל העזרו' אלא במלך ונביא וע"א ופי' שם בקונטר' דיליף ממשה דהוי מלך ונביא ובמקום ע"א וא"כ גבי סנהדר' דיליף ממשה דבעי ע"א מהאי טעמא נמי ניבעי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות וי"ל דהכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו משמע דאתא לרבויי כל הנך וא"ת וכלים נמי ניבעי ע"א וכ"ת הכתוב תלאו בשירות דא"ל אלא שירות הא משמע בסמוך דאי לאו אותם הו"א דבעי משיחה ועבודה ואם כן השתא דכתיב אותם למעוטי משיחה ע"א מיהא לא נמעט וי"ל דאתא אותם לגלויי דוכן תעשו לא קאי אכלים ולא בעי לדורות דומיא דמשה : שופטים לכל שבט ושבט. אם יש בעיר אחת מב' שבטים עושין ב' סנהדראות : אחד ממונה על כולן. פ"ה ב"ד הגדול שבירושלי' ולא משמע הכי בספרי דברישא דברייתא בתר שופטים לכל ישראל קתני ר' יהוד' אומר א' ממונה על כולם קודם שהזכיר לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר וי"מ דא' ממונה על כולן הוא הנשיא דקתני בתוספתא שהנשיא יושב באמצע ונראה לפרש דא' ממונה על כולן הוא מופלא שבב"ד אב ב"ד ובכל שופטים ושופטים היה שם מופלא כדאמר גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבבית דינו ונראה דלא היה מחשבון סנהדרין מדקאמר בפ"ק דהוריות (ד' ד:) אההיא דתנן הורו ב"ד וידע אחד מהם שטעו כו' או שלא היה מופלא שבב"ד שם פטור ומפרש בגמ' לפי שהיה להם בילמדו ואי הוה מחשבון מאי איריא מופלא אפי' א' מן האחרים נמי כדאמר התם לעיל מיניה י"ה"ק רחמנא אי אית לכולי סנהדרי הוי הוראה ואי לאו לא הוי הוראה ולפ"ז אתיא ההיא דהורי' כר"י והא דתנן בפרק הנחנקין (לקמן דף פו:) כי יפלא במופלא שבב"ד הכתוב מדבר הא לא הוי כשאר מופלא שבכל דוכתא דהתם לא אתי למעוטי אלא תלמיד כדפי' התם הקונטרס שבכל סנהדרי יש דין המראה חוץ מתלמיד לפי שאינו ראוי להוראה כדתנן התם (שם) תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו : אחת או ב'. פי' אחת בב"ד א' או ב' בשני בתי דינין ולמאי דסרי בב' או בג' ב"ד אפי' טובא (יב בפעם אחת) איירי במקום אחד או בב' מקומות : אחת ולא שלשה. אין להקשות דליפתוק מאחת ואנא ידענא מעריך שתים ולא שלשה דתפסת מועט תפסת וכו'

קלד א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה א :
קלה ב ג מיי' פ"א מהל' כלי המקדש הל' יב:
קלו ד מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין לז :
קלז ה מיי' שם פ"א הלכה א:
קלח ו ז ח ט מיי' פ"ד מהל' ע"ז הל' ד :

מסורת הש"ס

א גיר' הערוך ערך אחר א' ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר ושר לצבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ וכה"א ועצת אחיתופל וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהד' וכן בהכיו הוא אמר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי שהיה בניהו ממונה עליו ובנו עומד במקומו ולמה נקראו סנהדרי' כרתי ופלתי וכו'
ב שבועות טו. יומא יב:
ג [לעיל יג:]
ד [תוס' ספ"ג]
ה [עיין במעבל"ד ולקמן קיב. ע"ב]
[לקמן קיא:]
ז [תוס' פי"ד ע"ב]
ח [לקמן קיא:]
ט [קדושין סח: וש"נ]
י [דף נג:]
יא [נ"ל דתניא]
יב רש"ל מ"ז וע' רש"א

עמך עמך ואת בהדייהו ורבי יהודה עמך אמשום שכינה ורבנן אמר קרא (במדבר יא) ונשאו אתך במשא העם אתך ואת בהדייהו ורבי יהודה אתך בדומין לך ורבנן (שמות יח) טוהקל מעליך ונשאו אתך נפקא וילפא סנהדרי גדול' מסנהדרי קטנה ת"ר (במדבר יא) וישארו שני אנשים במחנה יש אומרים בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה כיצד אעשה אברור ששה מכל שבט ושבט נמצאו שנים יתירים אברור חמשה חמשה מכל שבט ושבט נמצאו י' חסרי' אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ששה ששה והביא שבעים ושנים פיתקין על שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק בללן ונתנן בקלפי אמר להם בואו וטלו פיתקיכם כל מי שעלה בידו זקן אמר כבר קידשך שמים מי שעלה בידו חלק אמר המקום לא חפץ בך אני מה אעשה לך כיוצא בדבר אתה אומר (שם ג) ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת אמר משה כיצד אעשה להן לישראל אם אומר לו תן לי פדיונך וצא יאמר לי כבר פדאני בן לוי מה עשה הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין וכתב עליהן בן לוי ועל שלשה ושבעי' ומאתים כתב עליהן חמשה שקלים בללן ונתנן בקלפי אמר להן טלו פיתקיכם מי שעלה בידו בן לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי מי שעלה בידו חמשת שקלים אמר לו תן פדיונך וצא ר"ש אומר במחנה נשתיירו בבשעה שא"ל הקב"ה למשה אספה לי שבעי' איש אמרו אלדד ומידד אין אנו ראוין לאותה גדולה אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף גדול' על גדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו ומה נבואה נתנבאו אמרו משה מת יהושע מכניס את ישראל לארץ אבא חנין אומר משום ר"א על עסקי שליו הן מתנבאים עלי שליו עלי שליו ר"נ אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין שנא' (יחזקאל לח) כה אמר ה' אלהים האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם וגו' אל תיקרי שנים אלא שנים ואיזו הן שני' נביאי' שנתנבאו בפרק א' נבואה אחת הוי אומר אלדד ומידד אמר מר כל הנביאים כולן נתנבאו ופסקו והן נתנבאו ולא פסקו מנאלן דפסקו אילימא מדכתי' (במדב' יא) ויתנבאו ולא יספו אלא מעתה (דברים ה) קול גדול ולא יסף ה"נ דלא אוסיף הוא אלא דלא פסק הוא אלא הכא כתיב ויתנבאו התם כתיב (במדבר יא) מתנבאים עדיין מתנבאים והולכים בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב (שם) אדוני משה כלאם אלא למ"ד הנך תרתי מאי אדני משה כלאם דלאו אורח ארעא דהוה ליה כתלמיד המורה הלכה לפני רבו בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתי' מי יתן אלא למ"ד משה מת מינח הוה ניחא לי' לא סיימוה קמיה מאי כלאם א"ל הטל עליהן צרכי ציבור והן כלין מאיליהן : מניין להביא עוד שלשה : סוף סוף לרעה ע"פ שנים לא משכחת לה אי אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אכתי חד הוא אי י' מזכין וי"ג מחייבין תלתא הוו א"ר אבהו אי אתה מוצא אלא בטוסיפין ודברי הכל ובסנהדרי גדולה ואליבא דרבי יהודה דאמר שבעים וא"ר אבהו בטוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחילה פשיטא מהו דתימא האי דקאמר איני יודע כמאן דאיתיה דמי ואי אמר מילתא שמעינן ליה קמ"ל דהאי דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה אמר רב כהנא סנהדרי שראו כולן לחובה פוטרין אותו מ"ט כיון דגמירי הלנת דין למעבד ליה זכותא והני תו לא חזו ליה א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים בשבעים לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מה"ת אמר רב אני אדון ואטהרנו
ומה

עמך משום שכינה. עמך יעמדו מתוך לאהל ולא יבאו לאהל משום שכינה לשון אחר משום שכינ' שתשרה שכינ' עליהם שהצרכו להיות משם עמך כדכתי' (במדבר יא) ואצלתי מן הרוח אשר עליך וגו': בדומין לך. מיוחסין ומנוקין ממום: ורבנן. נפקא להו בדומין לך מונשאו אתך דסנהדראות קטנות שנאמרו ביתרו וילפא גדול' מקטנ': שנים חלק. לא נכתב עליהן זקן: מי שעלה בידו חלק כו'. ושנים אותן שבעים שהלכו ליטול עלה בידו חלק ונשתיירו שני פתקין שהיו כתובין בקלפי שהיו של אלדד ומידד שלא הלכו ליטול שנתייראו שלא יעלה בידן חלק : ולקחת חמשת חמשת. בבכורות שעודפים על מנין הלוים: אמר להן. לכל הבכורות באו טלו פיתקין: שהנביאים כולן. אותן שבעים זקנים נתנבאו אותה שעה ראשונה לבדה כנוח עליהם הרוח שביבות האהל ופסקו: על עסקי שליו. לורך שעה היתה: אל תקרי שנים. אלא שנים : אילימא דכתיב בהו. בשאר זקני' ולא יספו ומפרשת ליה ולא יוסיפו: אלא מעתה קול גדול ולא יסף. דשכינה הכי נמי דלא אוסיף אלא על כרחיך דלא פסק הוא קול שכינה אינו פסק: אלא במוסיפין ודברי הכל. דתנן בהיו בודקין (לקמן דף מ.) אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שני' דהשת' הוה ליה ב"ד שקול דאינו יודע כמאן דליתיה הוא ופשו להו כ"ד משכחת ליה על פי שנים י"א מזכין וי"ג מחייבין: ובסנהדרי גדולה. לר' יהוד' זוגות ניכהו: במוסיפין. עושין ב"ד שקול כדפרישית: פשיטא. דהכי בהדיא תנן (שם) וכמה מוסיפין שני' שנים וכיון דחד אמר איני יודע הוו להו ב"ד שקול: ואי אמר טעמא. מראה פנים לחובה ומראה פנים לזכות ומשום הכי מספקא לי': כיון דגמירי. דבעי הלנת דין בפרק היו בודקין (שם) שאם לא מצאו לו זכות יום ראשון מלינין אותו למחרת שמא ימצאו להם טעמי זכות: בעלי קומה ומראה. שתהא אימתן מוטלת על הבריות : ובעלי כשפים. להמית מכשפים שבוטחים בכשפיהם להנצל מידי ב"ד ולגלות על המכשפין שמסיתין ומדיחין בכשפיהן כגון המצרים: מפי המתורגמן. כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם דהוו ליה עד מפי עד :
ומה

והם לא פסקו. פי' נבואתם כלה דאין שכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה : שיודע לטהר את השרץ כו'. וקשה לר"ת דמה לנו בחריפות של הבל לטהר שרץ שהתורה טימאתו ומפרש ר"ת שיודע לטהר מטומאת נבילות שלא יטמא במשא כגון דכיון דאשכחן דנחש ששורץ ורוחש דמיקרי חיה כדדרשי' בפ' ד' מיתות (לקמן דף נט:) ובכלל חיה הרומשת זה נחש אית לן למימר דכל שרצים הוו בכלל או בכלל חיה והשתא מטהר ליה בק"ו מנחש שממית ומרבה טומאה וטהור כדדרשי' בת"כ הולך על גחון וכ"ת חיה תוכיח שאינה ממיתה ומרבה טומא' ומטמאה במשא אף אני אביא שרצים הא לאו פרכא היא דהכי דיינין ק"ו ומה נחש שממית ומרבה טומאה לא הוי בכלל חיה דקרא שאר שרצים מיבעיא והשתא לא שייך חיה תוכיח שאינה ממית' ומרב' טומאה והויא בכלל חיה דהא חיה אינה רוחשת אבל שרצים מה שרוחשים מוציאן מכלל חיה וכענין זה מפרש ר"ת מאי חולדת הסנאים שרצה חרצה ומאי שרצה דמתתאי שקי דמרובה (ב"ק דף פ. ושם) ואין להאריך כאן ובירוש' בריש אחד דיני ממונות קאמר או חילוף ומה עכבר שאינו ממית ומרבה טומאה טמא נחש לא כל שכן הוא ק"ו

קלט א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ח סמג עשין לז :
קם ב מיי' פ"ח מהל' סנהדרין הלכה ב ופ"ט שם הל' ב סמג שם :
קמא ג מיי' וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' י"ח סעי' א וסעיף ב :
קמב ד מיי' שם פ"ט הלכה ב :
קמג ה מיי' שם הל"א:
קמד ו מיי' פ"ב שם הלכה ו :

מסורת הש"ס

א [לקמן לו :]
ב ע"י בפירש"י שבע"י
ג [סוטה י :]
ד [לקמן לד . לח .]
ה מנחות סה
ו בפרש"י שבע"י וסייעו דכתיב וישארו שני אנשים והמה בכתובי' כלומר פתקין כתובין היו להם בקלפי ולא הלכו לטלם
ז [בקדא' בשבת ל :]

ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא טהור ולא היא מידי דהוה אקוץ בעלמא א"ר יהודה א"ר [א]כל עיר שאין בה שנים לדבר וא' לשמוע אין מושיבין בה סנהדרי ובביתר הוו שלשה וביבנה ארבעה ר"א ורבי יהושע ור"ע ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע מיתיבי [א]שלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה הוא דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישי' אין למעל' הימנה למידין לפני [ב]חכמי' לוי מרבי [ג]דנין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכינאי רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון שמעון ושמעון חנן וחנניה [ד]רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבא"י רבי אבא [ה]דייני נולה קרנא [ו]דייני דא"י רבי אמי ורבי אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא [ז]סבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא [ח]חריפי דפומבדיתא עיפה ואבימי בני רחבה אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעי רב חמא [ט]נהרבלאי מתנו רמי בר [י]ברבי [יא]אמרי בי רב רב הונא והאמר רב הונא אמרי בי רב אלא רב המנונא אמרי במערבא רבי ירמיה [יב]שלחו מתם ר' יוסי בר חנינא מחכו עלה במערבא ר"א והא שלחו [יג]מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא אלא איפוך שלחו מתם ר"א מחכו עלה [יד] במערבא רבי יוסי בר חנינא: וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים וכו': מאה ועשרים מאי עבידתייהו [ו]עשרים ושלש' כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדי' ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה וארביסר ותניא [ו]כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין ועונשין [טו]וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ וביהכ"ס רופא ואומן ולבלר ([טז]וטבח) ומלמד תינוקות משום ר"ע אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמי' אומ' וכו': תניא [יז]רבי או'

מאתים

מאתים ושבעים ושבעה והתניא רבי אומר מאתים שבעים ושמנה לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנן תנו רבנן (שמות יח) ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששת ריבוא נמצאו דייני ישראל שבעת ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות[א]:

הדרן עלך דיני ממונות

כהן גדול [א]דן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו [ב]חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין את אשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא אסור באלמנה [ג]מת לו מת אינו יוצא אחר המטה אלא הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה ויוצא עמהן עד פתח שער העיר דברי ר"מ רבי יהודה אומר [ז]אינו יוצא מן המקדש משום שנאמר (ויקרא כא) ומן המקדש לא יצא [ה]וכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברין בזה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם [ו]וכשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן תתברכו מן השמים [ז]וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל [ב]המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו [ג]לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו [ח]אין שומעין לו [ט]ואין נושאין אלמנתו ר' יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר (ש"ב יב) ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך: **גמ'** כהן גדול דן פשיטא דנין אותו איצטריכא ליה הא נמי פשיטא אי לא דיינינן ליה איהו היכי דיין והכתיב (צפניה ב) התקוששו וקושו ואמר [י]ר"ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא איידי דקא בעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי כה"ג דן ודנין ואי בעית אימא הא קמ"ל כדתניא [יא]כהן גדול שהרג את הנפש במזיד נהרג בשוגג גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה והרי הוא כהדיוט לכל דבריו במזיד נהרג פשיטא בשוגג גולה איצטריכא ליה הא נמי פשיטא איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב (במדבר לה) וישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל דאית ליה תקנתא בחזרה ליגלי דלית ליה תקנתא בחזרה לא ליגלי דתנן ההורג

י"ג מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי ואם יחייבוהו חייב דאיכא הטייה לרעה על פי שנים ואם יחלקו לריך עוד להוסיף שנים וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: שרי אלפי' שם מ' וה'. היו שהרי שם מאות אלף רגלי:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול אינו יולא אחר המטה. דילמא אתא למינגע והיינו דאזהר קרא ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כלומר יתרחק מן הכיעור שלא יבא לידי טומאה והאי קרא בכה"ג אכן כתיב דכתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: הן נכסין והוא נגלה. כשהן יוצאין ממבוי זה ונכנסין למבוי אחר נכסין ממבוי הראשון שאינו רואה אותן הוא נגלה ונכנס למבוי הראשון והן נכסין ממבוי השני והוא נגלה ונכנס לתוכו: רבי יהודה. דריש מן המקדש דווקא: וכשהוא מנחם. בשורה כשחוזרין מקבור את המת שאין שלו דרך כל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין את האבל שעומד במעמדו: והממונה. סגן הכהנים ממלעו לכהן גדול בינו לבין העם שהממונ' בימינו וכל העם בשמאלו והוא באמצע: אנו כפרתך. אנו נתכפר אתה והכנו תחתיך לכל הראוי לבא עליך: וכשמברין אותו. כדקיימא לן (במ"ק דף כז:) אבל סעודה ראשונה אסור לאכול משלו: מסובין על הארץ. הן מלירין ומתאבלין על צערו והוא מיסב בכבוד על הספסל: גמ' דנין אותו איצטריכא ליה. סלקא דעתך אמינא לא ליזלזל למיתי קמי בי דינא: ועיבר על עשה. לקמן פריך לא סגי דלא עבר: והרי הוא כהדיוט. לקמיה מיהוקמא ספיר: ההורג

איהו נמי דיינינן ליה משום התקוששו ולא קשיא מידי: והא דתנן כהן גדול בתר פ"ק משום דאיידי פסיק וסיירי ליה והדר תני ליה מעלות של מלך דהשיב גניזה ואחר כך חוזר לעניינו

אינו יוצא משם לעולם. פירוש וכגון שלא מינו אחר עד שנגמר דינו וכגון דליכא משוח שעבר וליכא משוח מלחמה דמשוח שעבר מחזיר הרוצח לדברי הכל ומשוח מלחמה פלוגתא דר' יהודה ורבנן פרק בתרא דהוריות (דף י' י'): מעיד והא תניא והתעלמת וכו'. ואם תאמר ולוקמה בעדות החדש דודאי כהן גדול מעיד דבמידי דאיסורא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' כדאמר גבי צורבא מרבנן פרק שבועת העדות (דף ל:) והא דאמרינן יא דדוחין (יבמה) בשביל כבוד הבריות הני מילי ממונא אבל במידי דאיסורא לא כדפרישית וי"ל דמעיד משמע לכל דבר בין באיסורא בין בממונא דומיא דמלך לא מעיד דמיירי (אפי') בממונא דאי באיסורא אין חכמה וכו' יג: והא אין מושיבין מלך בסנהדרין. תימה לפרוך ממתני' דתנן מלך לא דן ועוד מאי קמ"ל מתניתין היא מלך לא דן וכו' וי"ל דהא דאין מלך דן ה"מ לבדו משום דאין דנין אותו דלא קרינן ביה התקוששו וקושו אבל עם אחרים שפיר מלי דן דאין הדין נגמר על פיו לבד כך נראה למהר"ן ואת"ת מ"מ היאך דן את בנו דמסתמא בבן מלך קאי שמועה עכשיו וי"ל דודאי היה יודע שפיר דלדון לא בא אבל קשה ליה דאפילו ישב וידום נמי לא ובהכי ניחא דלא פריך ממתני' דתנן מלך לא דן: והא תנן מלך לא דן ולא דנין אותו וכו'. וא"ת ולוקי מתניתין דתני מלך לא דן ולא דנין אותו במלכי ישראל ומתניתין דתני מעיד למלך דמשמע דדנין אותו במלכי בית דוד דאמר לקמן (ד' יט.) דדן ודנין אותו וי"ל דכולה מתניתין מסתמא איירי במלכי ישראל דומיא דמלך לא דן ולא דנין אותו: משום צינה. פ"ה משום שכהן גדול טעון טבילה ולא נהירא דמשמע ביומא (דף לא:) שהיו מחממין לו קומקמוס של חמין ביום הכפורים לכן נראה לפרש משום קרירות הרצפה שכל היום היה עומד יחף: שתא בתר ירחא אזלא. פירש הקונטרס קור וחום של שנה אחר החדשים אם לא היתה השנה מעוברת וקור שהיה ראוי לעשות במרחשון אם לא היתה השנה מעוברת יעשה בתשרי דאי בתר חדשי חמה אזלא מה לו לכהן אם נעבר השנה וקשה והלא כל מה שאנו מעברים היינו כדי להשוות חדשי חמה לחדשי הלבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתפול בו תקופת תשרי ותהא מקצת החג בתקופה החדשה והלא ברוב השנים כמו כן היא נופלת תקופת תשרי בתשרי של לבנה ופי' בתוספות דמיירי בשמעתתא משום אביב ופירות האילן דאז משתנה קור של תשרי זה מקור של תשרי של שאר שנים להיות בו צינה כצינה של מרחשון ולהכי פריך שפיר משלשה רועי בקר דמשמע שהפירות והצינה שוים שהרי סימני הרועים האחד היה נותן לפירות והאחד לצינת הרוח:
היינו

אההורג כהן גדול או כהן גדול שהרג את הנפש אינו יוצא משם לעולם איטא לא ליגלי קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא (דברים יט) לנוס שמה כל רוצח אפי' כ"ג במשמע: עובר על עשה ועל לא תעשה: לא סגי דלא עבר הכי קאמר באם עבר על עשה ועל לא תעשה הרי הוא כהדיוט לכל דבריו פשיטא סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין בדנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד גואמר רב אדא בר אהבה (שמות יח) כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול איטא דכל דבריו של גדול קמ"ל ואימא הכי נמי מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא ה(דברים כב) והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד וכהן והוא בבית הקברות וזקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת אמר רב יוסף ימעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא א"ר זירא מעיד לבן מלך בן מלך הדיוט הוא אלא מעיד בפני המלך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב מקבלי ניהלי לסהדותיה קאי הוא ואזיל ומעיינינא ליה אנן בדיניה גופא ויאין מושיבין מלך בסנהדרין טולא מלך וכהן גדול בעיבור שנה מלך בסנהדרין דכתיב (שמות כג) לא תענה על ריב לא תענה על רב לא מלך וכהן גדול בעיבור שנה מלך משום זאפסניא כהן גדול משום צינה א"ר פפא ש"מ שתא בתר ירחא אזלא איני והא הנך ג' רועי בקר דהוו קיימי ושמעינהו רבנן דקאמרי חד אמר אם בכיר ולקיש כחדא יינץ דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר וחד אמר אם תור בצפר בתלג ימות ובטיהרא בטול תאינה ידמוך ישלח משכיה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר וחד אמר אם קידום תקיף לחדא יהא יפח בלועך נפיק לקבליה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר ועברוה רבנן להאיא שתא ותסברא רבנן ארעותא סמוך אלא רבנן חאחושבנייהו סמוך ורועי בקר איסתיועי הוא דאיסתייעא מילתייהו וחולץ וחולצין כו': קא פסיק טותני טלא שנא מן האירוסין ול"ש מן הנישואין בשלמא מן הנישואין הוי עשה ול"ת
ואין

ההורג כהן גדול. בשוגג גולה לעיר מקלט ואינו יוצא משם לעולם דכיון דאין כהן גדול במקדש כשהוא גולה במיתת מי ישוב וכו'. כהן גדול שהרג את הנפש בשוגג במיתת מי ישוב הא ליכא כהן גדול: הרי הוא כהדיוט. לידון בשלשה: דבר גדול ממש. אם עבירה שיש בה מיתת ב"ד הוא דבעי סנהדרי גדולה אבל במלקות לא: הרי שהיה מוצא אבידה. כמו והיה כאבידה בבית הקברות שהי' זה זקן ואינה לפי כבודו שאין דרכו להחזיר: או שהיה מלאכה שלו מרובה משל חבירו. כגון נוקב מרגליות שאם ילך ויחזירנה יפסיד בבטלותו יותר מדמיה: לכך נאמר והתעלמת. אלמא כגון סבריו' דומ' לאו דלא תוכל להתעלם וה"נ זילותא הוא לגבי כה"ג ליה לאסהודי לבעל דין: אמר רב יוסף הא דקתני מעיד למלך קאמר שהמלך בעל דין וכה"ג יודע לו עדות והא לא דנין אותו. מאי סהדות' בעי: בן מלך הדיוט הוא. והדר קושיין לדוכתא דאיכא זילותא לכה"ג: בפני המלך. שהמלך יושב ודן בסנהד': אין מושיבין מלך בסנהד' לקמן מפרש טעמא: משום יקרא דכה"ג. דידע בסהדותא לבריה אתי. מלך יתיב עד דמיקבל סהדותא וקאי מלך ואזיל ומעיינינן אנן בדינא: לא תענה על רב. אינו רשאי לסתור את דברי מופלא שבדיינין ואי אמר מלך חובה תו לא מצי איניך למחזי ליה זכותא: משום אפסניא. מחלק ממון לחיילותיו וכך לשנה ונוח לו שיהו כל השנים מעוברות: כהן גדול. אינו רוצה שתתעבר שנה מפני הצינה שצריך לטבול ולקדש ביום הכפורים חמש טבילות ועשרה קידושין ואם תתעבר שנה הרי תשרי במרחשון וצינת מרחשון תהיה בתשרי: אמר רב פפא ש"מ. מהא דקתני ולא כהן גדול בעיבור שנה: שתא בתר ירחא אזלא. אחר ירחים הראשונים להיות אם לא נתעברה הולך קור וחום של שנה וצינת הראשון במרחשון הויא בתשרי כשמתעברת: אם בכיר ולקיש כחדא יינץ דין הוא אדר. אם יצא חום בקרקע וילמח זרע הבכיר והאפילה יחד חיטין שנזרעו בראש השנה והשעורין שנזרעו עכשיו דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אלא שבט: אם תור בצפר בתלג ימות. אם בבקר יצא קור חזק עד שיהא השור קרוב למות מחמת הצינה ובטיהרא בטול תאינתא ידמוך ובצהרים יגדל כח החום עד שיהא השור מיצל בצל התאנה מחמת החום: ישלח משכיה. ויפשיט עורו כלומר יתחכך בתאינה מחמת החום: אם קידום תקיף לחדא יפח בלועך נפיק לקבליה. אם כבר תשש כח הסורף כל כך שכשיפח רוח מזרחית חזקה מאד והיא מביאה צינה ואתה מנשב בפניו ויוצא לקראתה וכפיתך קם' מן הרוח ומחממתה דין הוא אדר: ואם לאו. שעדיין יש צינה חזקה לית דין אדר אלא שבט: ועברוה רבנן. ועשאוהו כשבט שקבעו אדר השני אחריו אלמא שתא בתר עיבורא אזיל ולא כהנא הוה דניסן באדר אלא מכתב אדר באדר השני: רבנן אחושבנייהו סמיך. ובלא"ה מעבריכן לי' והכא איסתיועי מיסתייעא מילתייהו כלומר איתרמי להו מזל שהיבור דאיקלע עיבור כמלתייהו ומיהו ברוב השבועים שתא בתר ירחא אזלא: קא פסיק ותני. הוא אינו מיבם לא שנא כשנפלה לו יבמה בין מן הנשואין בין מן האירוסין בשלמא מן הנשואין איכא עשה ולא תעשה באיסורא בתולה יקח (ויקרא כא) ולא בעולה דהיינו עשה אלמנה לא יקח (שם) הרי לאו:
ואין

י א מיי' פ"ז מהל' רוצח הל' י:
יא ב מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' כב ופ' יז מהל' סנהדר' הל' ח:
יב ג מיי' פי"א מהל' אבידה הל' יח סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' ערב סעיף ג:
יג ד מיי' שם הלכה יז וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' רסג סעי' א ג ובהגה:
יד ה מיי' שם פי"ב הל' א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רסד סעיף א:
טו ו מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הלכה ט ועי"ש בכ"מ:
טז ז מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הל' ד:
יז ח מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' יא:
יח ט מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' יג:

מסורת הש"ס
א מכות יא: ב לעיל ב. ג לעיל טז. ד [שם] ה [ברכות כ: ב"מ ל.] ו [תוספ' פ"ב] ז [פי' הרועה שנותן לחיילותיו חודש בחודש הוא נוטל המס בשנה ומפזר לכן בכל חודש וחודש ואם יוסיפו חודש צריך ליתן משלו נמצא דוחה את העיבור. ערוך] ח לקמן כו ט יבמות כ סא י [יב: וכמשנה מכות יא.] יא [ברכו' יט:] יב [נ"ל לא תעשה] יג עי' רש"ל [ועי' רש"א תוס' שבועות ל: ד"ה אבל איסורא]

ואין עשה. יבמה יבא עליה (דברים כה): ביאה ראשונה. דייבום מקיימא מצות עשה ביאה שניה לאו מצות יבום הוא: ומן המקדש לא יצא. בכהן גדול אונן כתיב (ויקרא כא) דהא כתיב לעיל מיני' לאביו ולאמו לא יטמא: מקדושתו לא יצא. כלומר יעשה חיזוק לדבריו שלא יגרום לצאת מקדושה וליטמא: מרריה. מרירות לבו: משוח שעבר. כגון שאירע בו פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו וכשעבר פסולו של ראשון חוזר לעבודתו ושני קרא ליה משוח שעבר: חלשה דעתיה. דכהן גדול: חדי בי. שמח באבלי: ש"מ. מדקתני סגן מימין והעם מימין וכהן באמצע היינו סגן היינו ממונה דמתניתין דקתני הממונה משמאלו לכהן וכותנו בינו לבין העם: אבלים לשמאל המנחמי'. מדקתני ואבל וכל העם משמאלו והרי הוא היה מן המנחמין וקתני אבלים לשמאלו: וש"מ כן מנהג תנחומין שורה שיהו אבלים עומדין במקומן וכל העם עוברין איש איש כשמגיע אצל האבל מנחמו ועובר מדקתני כשהוא עובר לנחם וגבי מתנחם קתני כשהוא עומד בשורה להתנחם: ובנה אחריה. בנה הקטן לא יהלך אחריה אלא לפניה: משום מעשה שהיה. שנגנבוהו פריצים מאחריה ונתנוהו בביתו כשחזרה ולא ראתהו התחילה צועקת ובוכה באו א' מהם ואמר בואי ואראנו ליך ונכנסה אחריו ועינו אותה: מספרות. זו עם זו: משום ייחוד. שמא ילך אדם שם ואם לא ישמע קול אדם יכנס ויתייחד שם ותנן (קידושין ד' פ:) לא יתייחד אדם עם ב' נשים ובבית הכסא שבשדות קמיירי שהיה בית הכסא שלהם בשדה חוץ לעיר והכל נפנים שם: בין שאבלים עומדין שם כו'. וכך הורה לי שאין שינוי מנהג בדבר בין שהיו אבלים עומדין בין אבלים עוברין אין כאן קלקול: והוא אומר תתנחמו. ברייתא היא: נחשא קא רמי. הי' הוא מטיל להם לפרש שיצטרכו לנחומים בתמיה: תנו עיניכם. לדונו בדין ולא תחניפו ולא תשאו פניו: ויעידו בך. שעבדך הרג את הנפש דעבדו כממונו והפסד ממון הוא לו לפיכך צריך לדונו בפניו:
נפנה

היינו סגן היינו ממונה. וליכא למימר דהיינו משוח שעבר דפשיטא דלא מיקרי ממונה והר"ר יעקב בר' יהוצדק פירש דמשמע ממתני' גם כשהוא מתנחם מאחרים דממונה ממצעו ומוסיף הוא כל העם אומר לו וכו' ח וכבריי' וקאמר משוח שעבר לא אתי גביה: ושמע מינה אבלים משמאל וכו'. פי' דתנן ממצעי בינו לבין העם ט כברייתא קתני ראש בית האב ואבלים משמאלו וכל העם אלמא שיהו העם ראשונים משמאלו ואם כן האבלים היו משמאל העם: אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו. וא"ת וכי איך יכול לדון והא אמרי' לעיל אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתי' לא תענה על ריב וי"ל דהכא מיירי דוקא לדון דיני ממונות דלא איכפת לן אם לא יוכלו לענות אחריו כדאמרינן (לקמן לב:) דיני ממונות מתחילין מן הגדול ומיהו קשה דאפילו דיני נפשות נמי אשכחן כדכתי' (ש"א כה) ויחגור [גם] דוד [את] חרבו דהא לקמן (דף לו:) ילפינן מיניה דדיני נפשות מתחילין מן הצד וכיון שהיה חושב דוד עצמו למלך היאך היה דן עמהם וי"ל כיון שהיה אותו הדין לכבודו על שמרד נבל בו לא היה לו בושת אם ידברו האחרים לפניו אבל בשאר מלכי בית דוד ודאי אין דנין דיני נפשות כדפרישית: ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך. וא"ת והא אמרינן התם אפי' ת"ח א"צ לעמוד משום דהאי עשה והאי עשה ועשה דכבוד תורה עדיף כדאמר בפרק שבועת העדות (דף ל: ושם) וכיון דהכא אינו צריך לעמוד כ"ש מלך דטפי עדיף מלך מת"ח כדקאמר לקמן דאפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא' שום תשים עליך מלך וכו' וי"ל דודאי עשה דכבוד תורה עדיף וא"כ אעפ"י שאין ת"ח היה צריך לעמוד ינאי הי' צריך לעמוד והאי דת"ח יכול למחול על כבודו משא"כ מלך הוא משום קרא דקאמר שום וגו' שתהא אימתו עליך כי כבודו בא לו משום דמצות המקום כך הוא ואין יכול להפקיע מצות המקום אבל ת"ח תורתו דיליה ויכול למחול היטב על כבודו דשלו היא כדאמרינן במסכת ע"ז (דף יט.) בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: ינאי המלך עמוד על רגליך וכו'. והא דאמרינן פרק שבועת העדות (דף ל. ושם) שאם רצו להושיב שניהם מושיבין דאינו אסור אלא אחד עומד ואחד יושב ואם כן לא היה המלך צריך לעמוד ובלבד שיושיבו אותו

אואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין אמאי יבא עשה וידחה לא תעשה בגזירה ביאה ראשונ' אטו ביאה שניה תניא נמי הכי באם קדמו ובעלו ביאה ראשונה קנו ואסור לקיימן בביאה שניה: מת לו מת כו': ת"ר (ויקרא כא) ומן המקדש לא יצא לא יצא עמהן אבל יוצא הוא אחריהן כיצד הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה: ויוצא עד פתח כו': שפיר קאמר ר' יהודה אמר לך רבי מאיר אי הכי לביתו נמי לא אלא ה"ק מן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא וכיון דאית ליה הכירא לא אתי למינגע ורבי יהודה אגב מרריה דילמא מקרי ואתי ונגע: כשהוא מנחם: ת"ר גכשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים סגן ומשוח שעבר בימינו וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו דוכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים סגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו אבל משוח שעבר לא אתי גביה מ"ט חלשא דעתיה סבר קא חדי בי א"ר פפא ש"מ מהא מתניתא תלת ש"מ דהיינו סגן היינו ממונה ושמע מינה האבלים עומדין וכל העם עוברין ושמע מינה ואבלים לשמאל המנחמין הן עומדין ת"ר בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זו בזו זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת אומרת אני עוברת תחלה התקינו שיהא העם עומדין ואבלים עוברין: (חזר והלך וסיפר סימן): אמר רמי בר אבא החזיר רבי יוסי את הדבר ליושנו בציפורי שיהיו אבלים עומדין וכל העם עוברין ואמר רמי בר אבא התקין רבי יוסי בציפורי טשלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה משום מעשה שהיה ואמר רמי בר אבא התקין ר' יוסי בציפורי ישיהיו נשים מספרות בבית הכסא משום ייחוד אמר רב מנשיא בר עות שאילית את רבי יאשיה רבה בבית עלמין דהוצל ואמר לי כאין שורה פחותה מעשרה בני אדם לואין אבלים מן המנין בין שאבלים עומדין וכל העם עוברין בין שאבלים עוברין וכל העם עומדין: כשהוא מתנחם כו': איבעיא להו כי מנחם הוא אחריני היכי אמר להו ת"ש והוא אומר תתנחמו היכי דמי אילימא כי מנחמי אחריני לדידיה אמר להו איהו תתנחמו נחשא קא רמי להו אלא לכי מנחם לאחריני אמר להו תתנחמו שמע מינה: מלך לא דן כו': אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל מאבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו דכתיב (ירמיה כא) בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט ואי לא דיינינן ליה אינהו היכי דייני והכתיב (צפניה ב) התקוששו וקושו ואמר ר"ל יקשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא מלכי ישראל מ"ט לא משום מעשה שהיה דעבדיה דינאי מלכא קטל נפשא אמר להו שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו ונדוננו שלחו ליה עבדך קטל נפשא שדריה להו שלחו לי' תא אנת נמי להכא (שמות כא) והועד בבעליו זאמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו אתא ויתיב א"ל שמעון בן שטח ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד שנא' (דברים יט) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו' אמר לו לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך
נפנה

יט א מיי' פ"ו מהל' יבום הל' יא:
כ ב ג מיי' שם הל' י:
כא ד ה מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד ופ"ז מהל' אבל הל' ו:
כב ו מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' ט"ז:
כג ז מיי' פי"ג מהל' אבל ה"ח:
כד ח מיי' שם הל' ב:
כה ט מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הלכה יז סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעי' יד:
כו י מיי' שם פכ"ב הל' יד סמג שם טוש"ע שם סעי' יג:
כז כ מיי' פי"ג מהל' אבל הל' א:
כח ל מיי' שם פ"ז הל' ו ופ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד:
כט מ מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הל' ח ופ"ג מהל' מלכים הלכה ז:

מסורת הש"ס
א [יבמות כ: סח.] ב [שם כ:] ג [תוספתא פ"ד ע"ש] ד [עי' תוס' סוטה מג. ד"ה סגן] ה [כתובו' ח.] ו לעיל יח. כ"מ קו: ב"כ ס: ז [ב"ק קיב:] ח וכברייתא קאמר כנ"ל ט וכברייתא קתני כנ"ל

נפנה לימינו כבשו פניהם בקרקע נפנה לשמאלו וכבשו פניהם בקרקע אמר להן שמעון בן שטח בעלי מחשבות אתם יבא בעל מחשבות ויפרע מכם מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע ומתו באותה שעה אמרו מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו: לא חולץ ולא חולצין וכו': איני והאמר רב אשי אפי' למאן דאמר נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא' (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך מצוה שאני: ואין נושאין כו': תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי נינהו מירב ומיכל שאלו תלמידיו את ר' יוסי היאך נשא דוד שתי אחיות בחייהן אמר להן מיכל אחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנא' (שמואל ב ג) תנה את אשתי את מיכל אשר ארסתי לי במאה ערלות פלשתים מאי תלמודא א"ר פפא מיכל אשתי ולא מירב אשתי מאי קידושי טעות דכתי' (ש"א יז) והי' האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול וגו' אזל קטלי' אמר לו מלוה אית לך גבאי והמקדש במלוה אינה מקודשת אזל יהבה לעדריאל דכתי' (שם יח) ויהי בעת תת את מירב בת שאול לדוד וגו' א"ל אי בעית דאתן לך מיכל זיל אייתי לי ק' ערלות פלשתי' אזל אייתי ליה א"ל מלוה ופרוטה אית לך גבאי שאול סבר המלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ודוד סבר מלוה ופרוטה דעתי'ה אפרוטה ואיבעי' אימא דכו"ע מלוה ופרוטה דעתי' אפרוטה שאול סבר לא חזו ולא מידי ודוד סבר חזו לכלבי ושונרי ור' יוסי האי תנה את אשתי את מיכל מאי דריש ביה ר' יוסי לטעמי' דתניא רבי יוסי הי' דורש מקראות מעורבין כתיב (שם ב כא) ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיבושת ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל המחולתי וגו' וכי לעדריאל נתנה והלא לפלטי בן ליש נתנה דכתיב (שם א כה) ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו' אלא מקיש קידושי מירב לעדריאל לקידושי מיכל לפלטי מה קידושי מיכל לפלטי בעבירה אף קידושי מירב לעדריאל בעביר' ור' יהושע בן קרחה נמי הכתי' את חמשת בני מיכל בת שאול אמר לך ר' יהושע וכי מיכל ילדה והלא מירב ילדה ומיכל גידלה לפיכך נקראו על שמה ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו: (חנינא קרא יוחנן ואשתו אלעזר וגאולה ושמואל בלימודי סימן): רבי חנינא אומר מהכא (רות ד) ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי וכי נעמי ילדה והלא רות ילדה אלא רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה רבי יוחנן אמר מהכא (ד"ה א ד) ואשתו היהודית ילדה את ירד אביגדור וגו' אלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח (לו) מרד מרד זה כלב ולמה נקרא שמו מרד שמרד בעצת מרגלים וכי בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה אלא יוכבד ילדה ובתיה גידלה לפיכך נקרא על שמה רבי אלעזר אמר מהכא (תהלים עז) גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה וכי יוסף ילד והלא יעקב ילד אלא יעקב ילד ויוסף כילכל לפיכך נקראו על שמו א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל המלמד בן חבירו תורה מעה"כ כאילו ילדו שנא' (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה וכתיב ואלה שמות בני אהרן לומר לך אהרן ילד ומשה לימד לפיכך נקראו על שמו (ישעי' כט) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם א"ר יהודה שפדאו מצער גידול בנים והיינו דכתי' (שם) לא עתה יבוש יעקב וגו' לא עתה יבוש יעקב מאביו ולא עתה פניו יחוורו מאבי אביו כתיב פלטי וכתי' פלטיאל א"ר יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מן העביר' מה עשה נעץ חרב בינו לבינה אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב זה והכתי' (ש"ב ג) וילך אתה אישה שנעש' לה כאיש' והכתי' (שם) הלך ובכה על המצו' דאזיל מיני' עד בחורים שנעשו שניה' כבחורי' שלא טעמו טעם ביא' א"ר יוחנן תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז דכתי' (רות ג) ויהי בחצי הליל' ויחרד האיש וילפת מאי וילפת א"ר שנעש' בשרו כראשי לפתות

אותו שכנגדו וי"ל דדיני נפשות שאני יו אי נמי הכא הוי קבלת עדות וקבלת עדות כשעת גמר דין וכשעת גמר דין אמרינן פרק שבועת העדות (דף ל: ושם) דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה ואם כן יש ליזהר כשב"ד מושיבין שני בעלי דינין שלא ישבו בשעת קבלת העדות ולא בשעת גמר דין דשעת קבלת העדות כמו גמר דין חשוב: מצוה שאני. וכה"ג לא משני הש"ס גבי המלך שעבר לפני כלה בפרק האשה שנתארמלה (כתובות דף יז.) דמשני פרשת דרכים היא ואמאי לא משני מלוה שאני וי"ל דהתם אין המלוה כי אם בשביל כבוד החתן והכלה וכבוד מלך עדיף טפי מכבוד החתן וא"כ ליכא מלוה אבל הכא גבי יבום מלוה איכא: שפדאו מצער גידול בנים. פירש הקונטרס גידול י"ב שבטים ולא נהירא הדא דאינו צער אלא שמחה כדאמרינן (ברכות דף סג.) גבי עובד אדום שברכו ה' בבנים בשכר הארון שהיה בביתו ועוד דאברהם היו לו בנים מקטורה וצריך לומר צער של יוסף ואחיו וגלגול ירידת מצרים:

תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש כדאמרן א"ר יוחנן מאי דכתיב (משלי לא) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה רבות בנות עשו חיל זה יוסף ובועז ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש א"ר שמואל בר נחמן אר"י מאי דכתי' (שם) שקר החן והבל היופי שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז יראת ה' היא תתהלל זה פלטי בן ליש ד"א שקר החן זה דורו של משה והבל היופי זה דורו של יהושע יראת ה' היא תתהלל זה דורו של חזקיה ד"א שקר החן זה דורו של משה ויהושע והבל היופי זה דורו של חזקיה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעי אמרו עליו על ר' יהודה ברבי אילעאי שהיו ו' תלמידי' מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה: **מתני'** מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו רבי יהודה אומר אם רוצה לצאת אחר המיטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר (ש"ב ג) והמלך דוד הולך אחר המיטה א"ל לא היה הדבר אלא לפיים את העם וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש: **גמ'** תנו רבנן מקום שנהגו נשים לצאת אחר המיטה יוצאות לפני המיטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם נשים לפני המיטה יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנא' (שם) והמלך דוד הולך אחר המיט' אמרו לו לא היה הדבר אלא לפיים את העם ונתפייסו שהיה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים ויצא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים שנא' (שם) וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר דרש רבא מאי דכתי' (שם) ויבא כל העם להברות את דוד כתיב להכרות וקרינן להברות בתחלה להכרותו ולבסוף להברותו אר"י אמר רב מפני מה נענש אבנר מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ר' יצחק אמר מיחה ולא נענה ושניהן מקרא אחד דרשו (שם) ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הוגשו מאן דאמר לא מיחה הכי קאמר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הוגשו מ"ט לא מחית (שם) כנפול לפני בני עולה נפלת ומ"ד מיח' ולא נענה איתמהו' מתמה הכמות נבל ימות ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים מכדי מחויי מחית מ"ט כנפול לפני בני עולה נפלת למאן דאמר מיחה מ"טאי ענש אר"נ (גברבי) יצחק ששהא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה: וכשמברין אותו כו': מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא א"ל רבנן לעולא מי איכא מידי דעד האידנא לא אותבינה והשתא מותבינן ליה מתקיף לה רבא מאי קושיא דילמא מידי דהוה אאכילה ושתיה דעד האידנא לא אכילניה ולא אשקיניה השתא קא מוכלינן ליה וקא משקינן ליה אלא אי קשיא הא קשיא דרגש א"צ לכפותו אלא זוקפו ואי ס"ד ערסא דגדא אמאי אינו צריך לכפותו והתניא הכופה את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה מאי קושיא דילמא מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים דקתני אם היתה מיוחדת לכלים א"צ לכפותה אלא אי קשיא הא קשי' רשב"ג אומר דרגש מתיר קרביטין והוא נופל מאליו ואם ס"ד ערסא דגדא קרביטין מי אית ליה אלא כי אתא רבין אמר אמר ליה ההוא מרבנן ורב תחליפא שמי' דהו' שכיח בשוקא דגילדאי ואמר לי' מאי דרגש ערסא דצלא א"ר ירמי' אר"י דרגש

סירוגו מתוכו מטה סירוגה מעל גבה מיתיבי א כלי עץ מאימתי מקבלין טומאה המטה והעריסה ב משישופם בעור הדג ואי מטה מסורגת (ג היא) מעל גבה למה לי שיפת עור הדג אלא הא והא מתוכו מטה אעולי ואפוקי בבזיוני דרגש אעולי ואפוקי באבקתא ד אמר ר' יעקב אמר ריב"ל הלכה כרשב"ג ה אמר רבי יעקב בר אמי ו מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו: **מתני'** ז ומוציא למלחמת הרשות ע"פ ב"ד של ע"א ח ופורץ ט לעשות לו דרך ואין ממחה בידו י דרך המלך אין לו שיעור כ וכל העם בוזזין ונותנין לו והוא נוטל חלק בראש: **גמ'** תנינא חדא זימנא אין ל מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ ב"ד של ע"א איידי דתנא כל מילי דמלך תני נמי מוציאין למלחמת הרשות אר"י אמר שמואל מ כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו רב אמר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם שנא' (דברים יז) שום תשים עליך מלך נ שתהא אימתו עליך כתנאי ר' יוסי אומר ס כל האמור בפרש' מלך מלך מותר בו ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם שנא' שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך וכן היה ר' יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה רבי ע נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר (שם) ואמרת אשימה עלי מלך וגו' תניא ר"א אומר זקנים שבדור כהוגן שאלו שנאמר (ש"א ח) תנה לנו מלך לשפטנו אבל ע"ה שבהן קלקלו שנא' (שם) והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו תניא ר' יוסי אומר פ ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה ואיני יודע איזה מהן תחילה כשהוא אומר (שמות יז) כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק הוי אומר צ להעמיד להם מלך תחילה ואין כסא אלא מלך שנא' (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק תחלה כשהוא אומר (דברי' יב) והניח לכם מכל אויביכ' וגו' והי' המקו' אשר יבחר ה' וגו' הוי אומר ק להכרי' זרעו של עמלק תחל' וכן בדוד הוא אומר (שמ"ב ז) ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב וכתיב (שם) ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו' אמר ר"ל בתחילה מלך שלמה על העליוני' שנא' (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה' ולבסוף מלך על התחתוני' שנא' (מ"א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העול' וחד אמר תפסח ועז' בהדי הדדי הוו יתבו וכשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו ולבסוף לא מלך אלא על ישראל שנא' (קהל' א) אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו' ולבסוף לא מלך אלא על ירושלי' שנא' (שם) דברי קהל' בן דוד מלך בירושלי' ולבסוף לא מלך אלא על מטתו שנא' (שיר ג) הנה מטתו שלשלמה וגו' ולבסוף לא מלך אלא על מקלו שנא' (קהל' א) זה הי' חלקי מכל עמלי ר רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו הדר או לא הדר רב ושמואל חד אמר הדר וחד אמר לא הדר מ"ד לא הדר ש מלך והדיוט ומ"ד הדר מלך והדיוט ומלך: פורץ לעשות לו דרך: ת"ר ת אוצרו' מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם א"ל אביי לרב דימי ואמרי לה לרב אחא בשלמא אוצרו' מלכי' למלך אורחא דמלתא אלא שאר ביז' שבוזזין מחצ' למלך ומחצ' לעם מנלן דכתי' וימשחו

מלך מותר וכו'. תימה למה נענש אחאב על נבות כיון שלא רצה למכור לו כרמו ועוד דבפרק הכונס לאן לדיר (ב"ק דף ס.) קאמר דדוד שאל אם היה יכול להחליף גדישין של שעורין מישראל לתת בפני בהמתו וי"ל דבפרשת המלך כתיב (שמואל א ח) יקח ונתן לעבדיו ולא לעצמו ועוד י"ל דבחנם היה יכול ליקח אם היה רוצה אבל כשהיה שואל אחאב שימכרו לו חשב נבות שרשות בידו לומר לא אמכור ועי"ל דנענש לפי ששאל הכרם לעשות ע"ז דכתיב (מלכים א כא) והיה לי לגן ירק כמו המתקדשים והמטהרים אל הגנות (ישעיה סו) והנקדן תירץ דאינו מותר רק בשדות הרחוקי' מן העיר דלא מעלי' כל כך אבל כרם נבות היה אצל היכל אחאב בשומרון ועי"ל דדוקא בשדה מקנה אבל שדה אחוזה שירש מאבותיו לא כמו שהשיב נבות חלילה לי מתתי נחלת אבותי לך טו אי נמי דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום ואחאב לא מלך על יהודה וגם לא מלך מאת המקום: דאי

סירוגו. קשירתו: מתוכו. שיש נקבים בארכבותיו ותוחבין בהן ראשי רצועות התלויות בעור ועונבים ואין מרכיבין הרצועה ע"ג ארוכות המטה: סירוגה מעל גבה. שחבלים מרכיבין על ארוכות המטה מיכן ומיכן ואורג והוא סירוג: העריסה. עריסת תינוקות בריי"ך: משישופם בעור הדג. משפשפם בעור הדג כדי להחליק הארוכות ליפותם: ל"ל שיפת עור הדג. שלא אין יופיה ניכר שהרי מכוסות הן תמיד בראשי החבלים המסורגין על גבן: מטה אעולי ואפוקי בבזיוניה. בבזעים ונקבים של ארוכות מכנים ומוציא ראש החבל ומסרג: באבקתא. לולאות התלויות בנקבי ארכובותיו ובהן מכניסין ראשי רצועות התלויות בשפת העור: שנקליטיה יוצאין. נקליטין ב' עלים ארוכים ומעמידין אותן באמצע דופני המטה אחד מראשותיה וא' מרגלותיה ומפוללין הן בראשותיהן ומניחין קנה מזה לזה ועליו פורסין הכילה ויש שמחברין אותן נקליטין למטה והיינו יוצאין שמחוברין ויוצאין מן המטה ואין יכול לכפותה מפני נקליטיה: זוקפה, על מראשותיה או על מרגלותיה וארכובותי' למעלה ודיו: **מתני'** ופורץ. גדרות אחרים לעשות לו דרך. לשדהו ולכרמו: חלק בראש. חלק היפה בירר ראשון ונוטל מאלה: **גמ'** בפרשת מלך. בספר שמואל (א ח) בניכם ובנותיכם יקח ונוטל בהם: רב אמר לא נאמרה פרשה. דשמואל אלא לאיים עליהם שתהא אימת מלכם עליהם אבל אינו מותר לעשות: ה"ג רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם. ולא גרס ליראם ולבהלם דהא לר' יהוד' יפה כיוונו שהרי נלטוו ישראל על כך והכי גרס לה בתוספתא: שלש מלות. להכי נקט שלש שאלו שהן תלויות זו בזו לעשותן כסדרן כדמפרש לקמן בתחלה מלך ואחריה עמלק ואחריה בית הבחירה: בכניסתם לארץ. דבכולהו כתיב ירושה וישיבה וירשתם וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך (דברי' יז) בעמלק כתיב (שם כה) והי' בהניח ה' וגו' ובבנין בית הבחירה כתיב (שם יב) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והדר כתיב והיה המקום וגו': לא נאמרה פרשה זו. דשום תשים עליך מלך משום מלוה אלא כנגד תרעומתם שגלוי לפניו שעתידים להתרעם על כך ולומר והיינו גם אנחנו ככל הגוים שנאמר ואמרת אשימה עתידין אתם לומר כן: ר' נהוראי אמר כו' לא גרסי' ליה בתוספתא ותדע דשיבוש הוא דהא קיי"ל בעירובין (ד' יג:) דהוא ר' נחמי' הוא רבי נהוראי יד: עמי הארץ קלקלו. דאלו זקנים שאלוהו לשופטם ולרדות הסרבנים שבהם אבל עמי הארץ תלו עליו מלחמותיהם ... מלך אף על עליונים: וכשם שמלך על תפסח ועזה ... על מקלו. שהשליכו אשמדאי מכסאו כדאמרי' במס' ... הוא מקידש של חרש ודומה לו חד אמר קודו וחד אמר ... ושוב לא חזר למלכותו: וימשחו

(ד"ה א כט) וימשחו לה' לנגיד ולצדוק מקיש נגיד לצדוק מה צדוק מחצה לו ומחצה לאחיו אף נגיד מחצה לו ומחצה לאחיו וצדוק גופי' מנלן א דתניא רבי אומר (ויקרא כד) והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו: **מתני'** א (דברים יז) לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה ב רבי יהודה אומ' מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר"ש אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה א"כ למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפי' כאביגיל: **גמ'** למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ור"ש לא דריש טעמא דקרא והא איפכא שמעינן להו דתניא ג אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנא' (שם כד) לא תחבול בגד אלמנה דברי ר' יהודה ר"ש אומר עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה ד ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה ואמרינן מאי קאמר ה"ק מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה אלמא ר"י לא דריש טעמא דקרא ור"ש דריש טעמא דקרא בעלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא ה ושאני הכא דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום (שם יז) דלא יסור לבבו ור"ש אמר לך מכדי בעלמא דרשי' טעמא דקרא א"כ לכתוב קרא לא ירבה לו נשים ולישתוק ואנא אמינא מה טעם לא ירבה משום דלא יסור לא יסור למה לי אפי' אחת ומסירה את לבו הרי זו לא ישאנה אלא מה אני מקיים לא ירבה דאפי' כאביגיל הני שמונ' עשרה מנלן דכתי' (ש"ב ג) ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגל' אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון וקא"ל נביא (שם יב) אם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה שית וכהנה שית דהוו להו תמני סרי מתקיף לה רבינא אימא כהנה תרתי סרי וכהנה עשרין וארבע תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מכ"ד ו למאן דדריש וי"ו מ"ח הוו תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר ממ"ח ותנא דידן מאי טעמיה א"ר כהנא מקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא שית אף כהנה בתרא שית והא הואי מיכל א"ר עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר (שופטים יד) לולי חרשתם בעגלתי וגו' ומי הוו לה למיכל בני והכתי' (ש"ב ו) ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה א"ר חסדא עד יום מותה לא הי' לה ביום מותה הי' לה מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון ואילו מעשה דמיכל בירושלים הוה דכתי' (שם ה) ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפניה' ותבז וא"ר יהוד' ז ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל ז למיטרפסה אלא אימא עד אותו מעשה היה לה מכאן ואילך לא הי' לה והכתי' (שם ה) ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים למילויי שמונה עשר מאי נשים ומאי פלגשים א"ר יהודה א"ר ח נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין א"ר יהודה א"ר ט ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות היו וכולן יושבין בקרונות של זהב ומהלכין בראשי גייסות היו והם היו בעלי אגרופין של בית דוד וא"ר יהודה א"ר תמר בת יפת תואר היתה שנא' (שמואל ב יג) ועתה דבר נא (י על) המלך כי לא ימנעני ממך ואי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שריא לי' אלא שמע מינה בת יפת תואר היתה (שם) ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד (כ ויהיה) איש חכם וגו' א"ר יהוד' א"ר איש חכם לרשעה (שם) ויאמר מדוע אתה ככה דל בן המלך ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל וגו' עד ועשתה לעיני את הבריה (שם) ותקח המשרת ותצוק לפניו א"ר יהודה אמר רב שעשתה לו מיני טיגון (שם) וישנאה אמנון שנאה גדולה מאוד מ"ט א"ר יצחק נימא נקשרה לו ועשאתו כרות שפכה וכי נקשרה לו איהי מאי עבדה אלא אימא קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה איני והא דרש רבא מאי דכתי' (יחזקאל יז) ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה שאני תמר דבת יפת תואר הואי (ש"ב יג) ותקח תמר אפר על ראשה (ל ואת כתונת) הפסים אשר עליה קרעה תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה תמר באותה שעה אמרו לבנות מלכים כך לבנות הדיוטות על אחת כמה וכמה אם לצנועות כך לפרוצות על אחת כמה וכמה מ א"ר יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על

ימשחו אותו. בשלמה כתיב: והיתה לאהרן ולבניו. בלחם הפנים כתיב: **מתני'** שמנה עשרה. לקמן נפקא לן: **גמ'** עשירה ממשכנין אותה. לפי שאינה צריכ' לאותו כסות להחזירו לה בלילה: שם רע. שנכנס לביתך שחרית וערבית: למאן דדריש וי"ו. ...מיתות ב"ד (לקמן דף נא.) שמעאל אמי בת ובת אבי דורש: ...כדלפתם בעגלתי. שמשון קרי לה לאשתו כשהגידה להם חידתו: ואמר רב שקלה מיכל למפרפסה. זה היה פרעון העאתה מה שכתב בה ולד לא היה לה ולד אלמא מההוא מעשה ואילך לא הוה לה אבל מקמי הכי איכא למימר דהוה לה: והא כתי' ויקח דוד עוד. אלמא טובא הוו לי' כסים: יפת תואר. הכשבית במלחמ' כדכתי' (דברי' כה) וראית בשביה: תמר. אחות אבשלום בת יפת תואר היתה קודם שנתגיירה בלב שלם מעכה אמו ילדה לו לדוד את תמר והית' אללו בתורת יפת תואר: ועתה דבר נא וגו'. תמר מנסיב ליה עלה לאמנון: מי הוה שרייה לי' אלא שמע מינה. עדיין לא נתגיירה אמו כשילדתה ותנן ולד שפחה ונכרית מישראל אין לו קורבת אב במסכת יבמות (דף כב.) מי שיש לו בן מ"מ וכו': והתחל. עשה עצמך כחולה: הבריה. מאכל טיגון פריי"ט: שלא היו להם לבנו' ישראל. קודם שחטאו ונגבהו בנות ציון (ישעי' ג): לא שער בית השחי. תחת אציליו זרועותיהן: גדר' תמר. בדמעתה וזעקתה וכהנס עצמה בבזיון כשאו שאר נשים ק"ו בעלמן מה בנות מלכי' אירע קלקול זה בהדיוטות על אחת כמה וכמה: על

דאי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שרייה ליה. מכאן קשה לפ"ה שפי' בפ"ק דקידושין (דף כב.) והכאתה אל תוך ביתך מלמד שלא ילהננה במלחמה פי' שלא יבא עליה במלחמה ומשמע מתוך פי' הקונטרס דאפי' ביאה ראשונה אסורה במלחמה עד לאחר כל המעשים כולן וא"כ לא בא דוד על מעכה רק לאחר שנתגיירה וא"כ בת נישואין היא והיכי שריא תמר לאמנון אחתיה היא ועוד דהא אמרי' (שם דף כא.) דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע משמע שבמלחמה ביאה ראשונה הואי לכך פירש ר"ת התם שלא ילהננה במלחמה לבא עליה ביאה שני' ומחלוקת בירושלמי בין רב ושמואל מן הפי' דרב אמר אינה מותרת במלחמה אלא ביאה ראשונה ושמואל אמר אף לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה וזה לשון הירוש' תרתי מילין אתון אמרין משמיה דרב וליתא הכא אתון אמרין משמיה דרב אסור לבא עליה ביאה שניה ואני אומר לא ביאה ראשונה ולא ביאה שני' וא"כ קשיא לשמואל הך דהכא כדפרישי' ע"כ נראה למימר דתמר לא היתה בת דוד שאמה כבר היתה מעוברת כשבאת למלחמה והא דכתי' (שמואל ב יג) כי כן תלבשנה בנות המלכים מעילים מתוך שנגדלה בחיקו של דוד קרי לה בת מלך:

סוסים

סוסים למה לי. פי' דמשמע מדרי הכי גרסינן מי לא כתיב אלא סוס ה"ק לכמה סוסים חד לזה הוה דחיכא כתב רחמנא סוסים על כל סוס לחלק על כל אחד פי' מי כתיב' סוס גבי לא ירבה הוה ממינה סוסים ליכא אלא חד לזה לכך כתיב סוסים למה לי כלו' ולא יתכן לומר הכתוב לעבור על לא תעשה על כל סוס יכול אפילו ים ספירים משוכפים דגרסי לעבור בעשה ולא תעשה פי' לא ירבה סוסים למה לי כלו' אלא אפילו סוס אחד מחד בטל הוא עובר כדמוכח קרא דהרבות סוס ומ"מ לכמה סוסים ליכא אלא חד לזה לכך כתיב הכתוב לעבור על לא תעשה על כל סוס יכול אפילו ים ספירים משוכפים דגרסי לעבור בעשה ולא תעשה פי' לא ירבה סוסים למה לי כלו' אלא אפילו סוס אחד מחד בטל הוא עובר כדמוכח קרא דהרבות סוס ומ"מ לכמה

על הייחוד ועל הפנויה יחוד דאורייתא הוא דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק ארמז לייחור טן התור' מנין שנא' (דברים יג) כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם טסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך כל מי שמייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה אלא אימא גזרו על ייחור דפנויה (מ"ק ח) ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך בא"ר יהודה אמר רב מלמד שביקש להולטנו ולא הולטתו (שם) ויעש לו רכבו פרשים וחמשי איש רצים לפניו מאי רבותא א"ר יהודה אמר רב כורן נטולי דטחול וחקיקי כפות רגלים היו: במתני' לא ירבה לו סוסי אלא כדי מרכבתו וכסף וזהב לאירבה לו מאד אלא כדי ליתן אספניא וכוותב לו ס"ת לשמויוצא מלחט מוציאה עמה נכנס הוא טבניסה עמו יושב בדין היא עמו מסב היא בנגדו שנא' (דברים יז) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: גבן' ת"ר (שם) לא ירבה לו סוסים יכול אפי' כדי מרכבתו ופרשיו ת"ל לו לו אינו מרבה הואכדי רכבו ופרשיו האמה אני מקיים סוסים סוסים הבטלגין מניין שאפי' סוס א' והוא בטל שהוא בלא ירבה ת"ל (שם) למען הרבות סוס וכי מאחר דאפי' סוס א' והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים למה לי לעבור בל"ת על כל סוס וסוס טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי א"א אפי' כדי רכבו ופרשיו נמי לא צריכא לאפושי: וכספ וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא: ת"ר (שם) וכסף וזהב לא ירבה לו יכול אפי' כדי ליתן אספניא ת"ל לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא מעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי הו"א אפי' כדי ליתן אספניא נמי לא לא צריכא להרוחה השתא דאמרת לו לדרשה (שם) לא ירבה לונשים מאי דרשת בי' למעוטי הדיוטות רבי יהודהרמיכתי' (מ"ק ד) ויהי לשלמה ארבעי אלף ארוות סוסי למרכבתו וכתי' (דה"ב ט) ויהי לשלמה ארבעת אלפים (ו)ארוות) סוסים הא כיצד אם ארבעים אלף איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ד' אלפים ארוות סוסים ואם ד' אלפי' איצטבלאות היו כל א' וא' היו בו ארבעי' אלף ארוות סוסי' (רבי) יצחק רמיכתי' (שם) אין כסף נחשבביטי שלמה למאוטה וכתי' (מ"ל יא) ויתן שלמה את הכסף בירושלי' כאבני' לאקשיאכאן קודם שנשא שלמהאת בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה א"ר יצחק בשעה ד'שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה ביט והעלה שירטון ועליו גבנה כרך גדול שברומי וא"ר יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשלבהן נדול העולם כתי' (דברים יז) לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבהולא אסור וכתיב (מלכים א יא) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתי' (דברים יז) לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתי' (מלכים א יא) ותצא מרכבה ממצרי' בשש ונר' וכותב ס"ת לשמו: תנא ס' ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר (ר'רבא) מ"אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו שנא' (דברים לא) ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרי מלך אין הדיוט לאלא צריכא לשתי תורות וכדתניא (שם יז) וכתב לו את משנה תו' כותב לי'אישתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו (יב עושה אותה כטין קמיע ותולה בזרועו שנא' (תהלים טו) שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. שלא לנמלא בו מקום הראוי לקראות בו אמר לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנא' (דברים יז) והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש וחזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי בירדו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות א"ר חסדא כותאי מאי כתב עברית א"ר חסדא כתב ליבונאה תניא יגרבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (ידלא) קדמו משה במשה הוא אומר (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר (עזרא ז) הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה בטשה הוא אומר (דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר (עזרא ז) כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואע"פ שלא ניתנה תור' על ידו נשתנה על ידו הכתב שנא'

וכתב

(עזרא ז) וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתי' (דניאל ה) לא כהלין כתבא למיקרא ופשרא להודעא למלכא וכתי' (דברים יז) וכתב את משנה התור' הזאת כתב הראוי להשתנר למה נקרא אשורית שעלה עמהם מאשור תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל כיון שחטאו נהפך להן לרועץ כיון שחזרו בהן החזירולהם שנא' (זכריה ט) שובו לבציון אסורי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב רשב"א אומר משוסר"א בן פרטא שאמר משום ר"א המידעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנא' (שמות כז) ווי העמידים מה עמידים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו ואומר (משלי ח) ואל היהודי ככתכם ובלשונם מה לשונם לא נשתנ' אף כתכם לא נשתנ' אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת אלשתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה ש יוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנא' (תהלים יז) שויתי ה' לנגדי תמיד ואידך הא שויתי מאי דריש בי' ההוא מיבעלי' כדרב חנה בר ביזנא דא"ר חנה בר ביזנא אר"ש חסידא [ו]התפתלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנא' שויתי ה' לנגדי תמיד לר"ש דאמר כתב זה לא נשתנה מאי לא כהלין כתבא למיקרא אמר רב בניטטריא איכתיב להון יתת יתת אידך פיגחמט מאי פריש להו (דניאל ה)מנא מנא תקל ופרסין מנא מנא אלהא מלכותך (ב)והשלטת לך) תקיל תקילתא במאזניא והשתכחת חסיר (ג)פרסין) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ושמוא אמר ממתום ננקפו אאלרן ור"י אמר אנם אם לקת נ'סרפו רב אשי אמר נמאנמא קתלפורסין: במתני' (ד)אין מרוכבין על סוסוואין ישכבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו (ה)ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבי המרחץ שנא' (זכריה יז) שום תשים עליך מלך השתהא איטתו עליך: גבן' א"ר יעקב א"ר יוחנן אביישנ ט תרת לשלטה ואסורה לאדניה טותרת לשלטה דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך ואסור לאדניה דהדיוט הוא אביישנ מאי היא דכתי' זקן כא ביטי וגו' ויאמרו לו עבדיו יבקשו וגו' וכתי' (שם) ויבקשו נערה יפה וגו' וכתי' (שם) והנער יפ' עד מאד והתהילמלך סונכת ות שרתהו אמר' ניגסבן אמר לה אסירית לי אמרה ליה חסרי' לגנבא נפשי' לשלטא נקיט אמר להו קראו לי לבת שבע וכתי' (שם)ותבא בת שבע אל המלך החדרה ארי' אמר רב באותה שעה קינחה בת שבע בי"ג מפות אמר רב שמן בר אבא בוא וראה כמה קשין נירושין שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש א"ר אליעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפי' מזבח טוריד עליו דמעות שנא' (מלאכי ב)וזאת שנית תעשו בסות דמע את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם וכתי' (שם) ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בנדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך א"ר יוחנן ואיתימא ר' אלעזר אין אשתי של אדם מתה אלא א"כ מבקשין מטנו טמון ואין לו שנא' (מכלי כב) ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך וא"ר יוחנן כל אדם שאשתו ראשונה כאילו חרב בהמ"ק ביטיו שנאמר (ירמיהו כב) בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במנפה לא תספד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך וכתי' (שם) ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב וכתי' (שם) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם א"ר אלכסנדרי כל אדם שמתה אשתו ביטיו עולם חשך בעדו שנא' (איוב יח) אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך ריב"ח אמר פסיעותיו מתקצרות שנא' (שם) יצרו צעדי אונו רבי אבהו אמר עצתו נופלת שנא' (שם) ותשליכהו עצתו אמר רבב"ח א"ר יוחנן [ז]קשה לזוונם כקריעת ים סוף שנא' (תהלים ל) אין רוכבין על סוסוואין ישכבין (ח אל תיקרי סוציא אסירים אלא כמוציא אסירים אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות) איני והאמר ר"י אמר רב 'מ' יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני אמר ר שב"ג לכל יש תמור' חוץ מאשת נעוריו שנא' (יחזקאל כד) ואשת נעוריו כי תמאס מתני לה רב יהודה לרב יצחק בריה יאין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר (מלכי ב) יהי

מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך

מסורת הש"ס
א [שיר כה:] ב [ב"ק ס"ה ע"ב] ג [ע"ז ס"ה ע"ב] ד [מקוה ס"ה.] ה [איוב יט: כ: כתובות יז:] קידושין לב. סוטה מה:] ו [שבת ס"ה ע"ב ר' נתן ל"ב: ז [סוטה כ. ח סוטה כ. מו"ק יח: ע"ש יא יבמות סה: יב כב ע"ב יג [מו"ק יג:]

ם
[ג] מיי' פ"ד מהלכות תפלה סלכ' יט טוש"ע סי' צ: ח"ח סי' קי: ת מיי' פ"ב מהלכות סלכ' ג:

סא
ב מיי' שם סלכ' ג:

מסורת הש"ס
א ע"ז לו: קידושין פ: ע"ש ב ע"ז מד. ג [ערכין ערך חלכ ג' נגס תוספתו תבל כמלך הים נגס כדלכתן] ד [ע"ז ס"ה ע"ב] ה [ניר' בפרוך תפסניא שבט בלשון יון קילון הולתה תפסניא וכן לשון יח: ו [ניר' תרויות] ז [ע"ז כב] ח שבת מו: ט [תוספ' פ"ק] י [ע"ז כב:] יא לקמן כב. יב ב"מ ע"ז יג [תוספ' פ"ק ירד [ע' תוס' מגילה כח.]

נעוריך אמר לו כגון מאן אמר לו כגון אמך איני והא אמקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה (קהל' ז) ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים ואמר לו כגון מאן וא"ל כגון אמך מ תקף תקיפא עיבורי מעברא במלה אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנא' (ישעיה נד) כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו תנא אין איש מת אלא לאשתו ואין אשה מתה אלא לבעלה אין איש מת אלא לאשתו שנא' (רות א) וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנא' (בראשית מח) ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל: אין רואין אותו כו': ת"ר מלך מסתפר בכל יום כהן גדול מערב שבת לערב שבת כהן הדיוט אחד לל' יום מלך מסתפר בכל יום שנאמר (ישעי' לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: כהן גדול מע"ש: א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשים יום דכתיב (יחזקאל מד) וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם ויליף פרע פרע מנזיר כתי' הכא פרע לא ישלחו וכתי' התם (במדבר ו) גדל פרע שער ראשו מה להלן ל' אף כאן ל' ותנן נמי הד סתם נזירות ל' יום והתם מנא לן א"ר מתנה דאמר קרא קדש יהיה בגימט' תלתין הוו א"ל רב פפא לאביי אימא לא לירבו כלל אמר ליה אי כתיב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע פרע ליהוי שלוחי לא לישלחו אי הכי האידנא נמי דומיא דיין מה יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף פרועי ראש בזמן ביאה אסור שלא בזמן ביאה שרי ויין שלא בזמן ביא' שרי והתניא רבי אומר אומר אני כהני' אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתי כהני חמרא האידנא כרבי מכלל דרבנן אסרי התם היינו טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא ה"נ בעינא כהן הראוי לעבודה וליכא הכא אפשר דמספר ועייל התם נמי אפשר דניים פורתא ועייל דאמר רב אחא דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין ולאו איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא ששתה כדי רביעית אבל יותר מכדי רביעית כ"ש דדרך טורדתו ושינה משכרתו רב אשי אמר שתויי יין דמחלי עבוד' גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא מחלי עבוד' לא גזרו בהו רבנן מיתיבי ואלו שבמיתה פרועי ראש ושתויי יין בשלמא שתויי יין דכתי' (ויקרא י) יין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו אלא פרועי ראש מנא לן דאיתקש שתויי יין לפרועי ראש כתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו (וכתיב) ויין לא ישתו וגו' מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש דמחלי עבודה קשי' א"ל רבינא לרב אשי האי עד דלא אתא יחזקאל מאן אמר' ולטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו (יחזקאל מד) כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ה"נ גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכ' אקרא (וכי גמרי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי) מאי כסום יכסמו את ראשיהם תנא כמין תספורת לוליינית מאי תספורת לוליינית אר"י אמר שמואל תספורתא יחידאה ה"ד אמר רב אשי ראשו של זה בצד עיקרו של זה שאלו את רבי איזהו תספורת של כ"ג אמר להן צאו וראו בתספורת של בן אלעשה תניא רבי אומר לא על חנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות בו תספורת של כהן גדול:

הדרן עלך כהן גדול

דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין אינו יכול לפוסלן: גמ' מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד בתלתא סגי הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד שניהן בוררין להן עוד אחד ואפילו לוה מצי מעכב והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ודרב חסדא דקאמר ליה מי קא מטרחנא לך תנן וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד ואי סלקא דעתך כדקאמרינן ב"ד בית דין כתר דפסלי להו אזלו וברורו להו בי דינא אחריני ועוד מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד אלא הכי קאמר כשזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד שניהן בוררין להן עוד אחד מאי שנא דעבדי הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו: וחכמים אומרים כו': נימא בדרב יהודה אמר רב קמיפלגי דאמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן רבי מאיר לית ליה דרב יהודה אמר רב ורבנן אית להו דרב יהודה אמר רב לא דכולי עלמא אית להו דרב יהודה אמר רב ודעת הדיינין כולי עלמא לא פליגי דבעינן כי פליגי דעת בעלי דינין ר"מ סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דעת הדיינין בעינן דעת בעלי דינין לא בעינן גופא אמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר כו' תניא נמי הכי כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהן ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן: זה פוסל דיינו כו': כל כמיניה דפסיל דייני א"ר יוחנן בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחים לא הא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן מכלל דרבי מאיר מומחין נמי קאמר ה"ק אבל אם היו כשרין נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפוסלן ת"ש אמרו לו לר"מ לא כל הימנו שפוסל דיין שמומחה לרבים אימא לא כל הימנו שפוסל דיין שהמחוהו רבים עליהם תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו ב"ד שמומחה לרבים דברי ר"מ והא עדים כמומחין דמי ואמר ר"מ זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה הא איתמר עלה אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו עדו למאי אילימא לממון רחמנא פסליה אי לשבועה הימוני מהימן כבי תרי לעולם לממון לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו

ואמר

ואמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד צריכא דאי ת"א אבא ואביך בהא קאמרי רבנן דלא מצי הדר ביה משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כבי תרי דלעלמא לא חזי אימא מודו ליה לר"מ ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר"מ אבל בההיא אימא מודו להו לרבנן צריכא הא מדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא דוקא קתני אמר ר' אלעזר בבא הוא ואחר לפוסלן כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אמר רב אחא בריה דרב איקא כגון שקרא עליו ערער ערער דמאי אילימא ערער דגזלנותא כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אלא ערער דפגם משפחה ר' מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים דר' מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אינו צריך לברר אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אמרו לפניו רב אמי ורב אסי אין שם אלא כת אחת מהו אין שם אלא כת אחת והאמרת אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אלא נמצאת כת שנ"ה קרובין או פסולין מהו אמר להן כבר העידו עדים הראשונים איכא דאמרי אמר רב אשי כבר העידו עדים הראשונים נימא בפלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל קמיפלגי דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקיי"ל דבצריך לברר פליגי לא אליבא דרשב"ג כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרבי ור"מ כרבי ורבנן אמרי לך עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא דהני עדים לאו מכח עדים אחריני קאתו אפי' רבי מודה דא"צ לברר כי אתא רבין אר"י רישא

בעדים

בעדים פסולין ודיינין כשרין מיגו דפסלי עדי' פסלי נמי דייני סיפא בדיינין פסולין ועדים כשרין דמיגו דפסלי דיינין פסלי נמי עדים מתקיף לה רבא בשלמא מיגו דפסלי עדים פסלי נמי דייני איכא בי דינא אחרינא אלא מיגו דפסלי דייני פסלי נמי עדים והא עדים תו ליכא לא צריכא דאיכא כת אחרת הא ליכא כת אחרת מאי הכי נמי דלא מצי פסלי היינו דרב דימי א כא בינייהו מיגו דמר סבר אמרינן מיגו ומר סבר לא אמרי' מיגו גופא אמר ר"ל פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו איני והאמר עולא הרואה את ר"ל בבית המדרש כאילו עוקר הרים וטוחנן זה בזה אמר רבינא והלא כל הרואה ר"מ בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה ה"ק בא וראה בכמה מחבבין זה את זה כי הא דיתיב רבי וקאמר אסור להטמין את הצונן אמר לפניו ר' ישמעאל בר' יוסי אבא התיר להטמין את הצונן א"ל כבר הורה זקן א"ר פפא בא וראה כמה מחבבין זה את זה דאילו רבי יוסי קיים היה כפוף ויושב לפני רבי דהא ר' ישמעאל בר' יוסי ממלא מקום אבותיו הוה והיה כפוף ויושב לפני רבי וקא אמר כבר הורה זקן א"ר אושעיא מאי דכתי' (זכריה יא) ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכ' חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלי' זה לזה בהלכה (שם ד) ויאמר (אלי) אלה [שני] בני היצהר העומדים וגו' ושנים זיתים עליה יצהר א"ר יצחק אלו ת"ח שבא"י שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית ושנים זיתים עליה אלו ת"ח שבבבל שמרורין זה לזה בהלכה כזית (שם ה) ואשא עיני וארא והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה ותשאנה האיפה בין השמים ובין הארץ ואומר אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי זו חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל וגסות הרוח לבבל נחית והאמר מר עשרה קבין גסות ירדו לעולם תשעה נטלה עילם ואחת כל העולם כולו אין לבבל נחית ואישתרבובי דאישתרבב לעילם דיקא נמי דכתיב לבנות לה בית בארץ שנער ש"מ והאמר מר סימן לגסות הרוח עניות ועניות לבבל נחית מאי עניות עניות תורה דכתיב (שיר ח) אחות לנו קטנה ושדים אין לה אמר ר' יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד מאי בבל א"ר יוחנן בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד (איכה ג) במחשכים הושיבני כמתי עולם אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל: **מתני'** אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנים עלי שלשה רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו: **גמ'** אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת איבעיא להו באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תא שמע דאמר רבא מחלוקת באתן לך אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן אלא אי אמרת בין בזו ובין בזו מחלוקת רבא דאמר כמאן רבא טעמא דנפשיה קאמר איתיביה רב אחא בר תחליפא לרבא היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו

מאי

בעדים פסולים ודיינין כשרין. בעל דין פוסל לדיינין ולעדי' וכמלתו דבריו אמת על העדים ומשום הכי מהימנינן לי' אפי' לגבי דיינין: סיפא. שכמלאו דבריו אמת על הדיינין שפסולין הם ומשום הכי מהימנינן להו אעדים אליבא דר"מ ורבנן לית להו מיגו: איכא בי דינא אחרינא. ואיכו נוגע בעדות: רבין סבר. אמרינן מיגו בעלמא דקיימא הכא טעמא משום מיגו הוא ואי לאו הכי הוא לא הוה פסיל ר"מ ולרב דימי לא אמרי' מיגו בעלמא: וטוחנן זה בזה. מעיד ומקים זה בזה אלמא חריפא טובא הוה ומקרי לי' לר"מ דרך ענוה פה קדוש: אמר רבינא. ומאי תמיהא והלא ר"מ עוקר הרי הרים הוא כלומר אלים וגבר טפי טובא: בא וראה כמה. כלומר לא אתמוהי קא מתמהי אלא הכי קאמר בא וראה כמה בני א"י מחבבין זה את זה דהא ר"ל לקיש חריף והכיס טובא הוה וקרי ליה לר' מאיר פה קדוש דקא מחבב ליה ומייסב את הדבר להתקיים: להטמין את הצונן. מים צונן ומתיירא שלא יוחמו אסור להטמינן בחול צונן (לצורך שבת) [בשבת]: הורה זקן. ר' יוסי דאזלי' בתריה: ממלא מקום אבותיו. חשוב כאביו: מחבלים. בלשון עז וחמה מקשין זה לזה ובני א"י נוחין יחד ומעיינין יחד ומתקן זה את דברי זה והשמועה יוצאה לאור: משמנין. נוחין כשמן: איפה. זה יצר הרע: שתי נשים. חנופה וגסות הרוח: ורוח בכנפיהם. לשון גסות הרוח: ככנפי החסידה. זו חנופה שמראין עצמם חסידים: לבנות לה בית. ולא כתיב (טו להם) אלמא האחת לבדה נתישבה שם: עניות תורה. בעילם היא דדניאל בעילם הוה דכתיב (דניאל ח) ואני (הייתי) בשושן הבירה אשר בעילם המדינה ולא רבץ תורה עזרא הוה בבבל ולמד חק ומשפט בישראל: במחשכים הושיבני. שאין נוחין זה עם זה ותלמודם בספק בידם: מתני' נאמן עלי. להיו' דיין: אבא. פסול מה"ת לדונני לא לזכות ולא לחייב דנפקא לן בפירקין (דף כז:) מלא יומתו אבות על בנים וגו': דור לי. לשון שבועה: יכו' לחזור בו. וליסאל שבוע' גמור': גמ' דקבליה עליה בחד. דיינא ולע"ג דאיכא תרי אחריני בהדיה אר"מ יכול לחזור בו: במחול לך. אי תובע אמר לנתבע נאמן עלי אבא או אביך אם יזכוך יהא מחול לך התם קאמרי רבנן אינו יכול לחזור בו דהא זכה זה במה שבידו מכיון שלא זכאי: אבל באתן לך. דנתבע אמר לתובע אם יחייבוני אבא או אביך אתן לך: דברי הכל יכול לחזור. דהואיל וממון בידו אין בו כח לתובע להוציא אלא בדיינין כשרין: טעמיה דנפשיה קאמר. ופליג אתרווייהו:

בלולה במקרא ובמשנה וכו'. פירש רבינו תם דבתלמוד שלנו אנו פוטרין עצמנו ממה שאמרו חכמים (מסכת ע"ג דף יט.) לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמ' לפי שבש"ס שלנו אנו קוראים בכל יום פרשת התמיד ובונים במשנת איזהו מקומן וגורסין רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות וכו': אמר רב דימי כגון דקבליה עליה בחד. פירש הקונט' דאפי' הכי קאמר ר"מ דיכול לחזור בו ולא נהירא דכיון דלרבותא נקטיה הוה לי' למימר לא צריכא כו' דמדקאמר כגון משמע דדוקא קא אמר כגון דקבליה עליה בחד על כן נראה דאמילתייהו דרבנן קאי דדוקא כגון דקבליה עליה בחד דהדא לריעותא הוא דאיכא קאמרי רבנן דאינו יכול לחזור בו אבל אי קבליה עליה כבי תרי יכול לחזור בו אף לרבנן כיון דאיכא תרתי לריעותא: רבא

מסורת הש"ס

רבא לתמר כמאן. וליכא למימר דס"ל כר"ם בן יקים אליבא דר"מ דהכא פליגי ר' יוחנן ור"ש בן יקים ס' בחולין (יבמות ד"ל.) כר"ש בן יקים בכולא מסתמא דכ"ל אחר מקומות ס"ל כר' יוחנן לגבי רשב"ל וליכא למימר הכא טעמיה דבן יקים קתני כדתירץ לעיל משום דהכא לא קתני מחלוקתא דתמני' כללעיל דמשום הכי מפרש לה לעיל טעמיה דבן יקים אבל הכא ליכא למימר טעמיה דבן יקים קתני: **שלח** ליה לתמר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים. תימה לתוין כיד דהכא מסתמא לתמר גמר דין מחלוקת אבל קודם יכול לחזור בו וכפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכח. ושם) אמרי' אמר לו עבדי נכנס שורי טבוח והלה אומר תחת מכרתו לי תחת נתתו לי במתניתא דלקמן אמרי' מסתמא שמע מיד שאמר הכנס ויכול לחזור בו. מסתמא מיד שאמר הכנס ויכול שהכירו ושבע ואינו יכול לחזור בו מ"מ לפי' קודם גמר דין אינו יכול לחזור בו להכי גרס ר"ת ונשבע אינו יכול לחזור בו כלומר אם קפץ זה הכירו ונשבע אינו יכול לחזור בו דכיון דכבר נשבע הוי לתמר גמר דין ותמרי' לתמר גמר דין דהלכה כחכמים ז: **ואלו** הן הפסולין. יש נוסחין שכתוב מפני שהוא בהא קאמרי רבנן לר"ט צריכא אמר ר"ל מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין דברי הכל אין יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת איבעיא להו לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת ת"ש דאמר רבא קיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין ד"ה יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן ואליבא דרבנן אלא אי אמרת בין בזו בין בזו מחלוקת רבא דאמר במאן אלא לאוש"ס לאחר גמר דין מחלוקת ש"ס שלח ליה רב נחמן בר רב (א"חסדא) לר"נ בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים רב אשי אמר הכי שלח ליה באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלחלי' [ב]באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים בסורא מתני הכי בפומבדיתא מתני הכי א"ר חנינא בר שלמיה שלחו לי' מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו [ג]אין לאחר קניין כלום: **מתני'** ואלו [ד]הן הפסולין [ה]המשחק בקוביא' [ו]והטלוה בריבית [ז]ומפריחי יונים [ח]וסוחרי שביעית א"ר שמעון בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר יהודה [ט]איתמי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא אכלי שרין: **גמ'** משחק בקוביא מאי קא עביד אמר רמי בר חמא משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא רב ששת אמר כל כי האי גוונא [י]או אסמכתא היא אלא [כ]לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם מאי ביניהו איכא ביניהו דנמר אומנותא אחריתי [ל](ותנן) א"ר יהודה איתמי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא [מ](הרי זה) בשרים אלמא טעמא דמתני' משום יישובו של עולם הוא קשיא לרמי בר חמא וכי תימא פליגי רבנן עליה דר' יהודה והא"ר יהושע בן לוי [נ]כל מקום שאר"י יהודה איתמי

כיצד וכ' לחזור בו (שם דף עד. וכפ') משמע לכאורה

איתמי [א]ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים [ב]דרבי יוחנן אמר איתמי לפרש ובמה לחלוק ודכולי עלמא איתמי לפרש הוא [ג]גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי ולא פליגי והתניא [ד]בן שיש לו אומנות שלא הוא בין שאין לו אומנות אלא הוא הרי זה פסול ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין האחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה: [ה]מלוה בריבית: אמר רבא [ו]לוה בריבית פסול לעדות והאנן תנן מלוה בריבית מלוה הבאה בריבית בר ביניתום אסהידו ביה תרי סהדי חד אמר קטי דידי אוזיף בריביתא וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא [ז]פסליה רבא לבר ביניתום והא רבא הוא דאמר לוה בריבית פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא [ח]לטעמיה [ט]דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ההוא מבחא דאישתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה [י]פסליה וב נחמן ועבריה אזל רבי מזיה ומיפריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא דילמא איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין [כ]החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: ומפריחי יונים: מאי מפריחי יונים הכא תרגומה אי תקדמיה יונך ליון רבי חמא בר אושעיא אמר [ל]ארא מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון ט"ט לא אמר ארא אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ומאן דאמר ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון אמר לך היינו משחק בקוביא ואידך תנא תולה בדעת עצמו ותנא תולה בדעת יונו וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו אימא מודה ליה רבנן לר"ט צריכא אמר ר"ל מחלוקת לפני גמר דין אבל [א]לאחר גמר דין דברי הכל אין יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת איבעיא להו לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת ת"ש דאמר רבא [ב]קיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין ד"ה יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן ואליבא דרבנן אלא אי אמרת בין בזו בין בזו מחלוקת רבא דאמר במאן אלא לאוש"ס לאחר גמר דין מחלוקת ש"ס שלח ליה רב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים רב אשי אמר הכי שלח ליה באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלחלי' [ג]באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים בסורא מתני הכי בפומבדיתא מתני הכי א"ר חנינא בר שלמיה שלחו לי' מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו [ד]אין לאחר קניין כלום: **מתני'** ואלו [ה]הן הפסולין [ו]המשחק בקוביא' [ז]והטלוה בריבית [ח]ומפריחי יונים [ט]וסוחרי שביעית א"ר שמעון בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר יהודה [י]איתמי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא אכלי שרין: **גמ'** משחק בקוביא מאי קא עביד אמר רמי בר חמא משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא רב ששת אמר כל כי האי גוונא [כ]או אסמכתא היא אלא [ל]לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם מאי ביניהו איכא ביניהו דנמר אומנותא אחריתי [מ](ותנן) א"ר יהודה איתמי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא [נ](הרי זה) בשרים אלמא טעמא דמתני' משום יישובו של עולם הוא קשיא לרמי בר חמא וכי תימא פליגי רבנן עליה דר' יהודה והא"ר יהושע בן לוי [ס]כל מקום שאר"י יהודה איתמי

אי נמי מפני דרכי שלום. תימה למ"ד מפריחי יונים ארא אם כן מעיקרא נמי פסולים מפני דרכי שלום וי"ל דהא דאמרינן מפני דרכי שלום קאי אלישנא דתקדמיה יונך ליון:

מעיקרא סבור דמי קיהיב. וא"ת וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו דחמוד כלל וא"ת והא אמרינן בפ"ק דבבא מציעא (דף ה:) לא תחמוד בלא דמי משמע להו משמע לאינשי דיוקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים דלא תחמוד הוי אפי' כדיהיב דמי וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת ועי"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני אם כן לא עברי אלאו דלא תחמוד כיון דחזו דשקלי בעל כרחייהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסלינהו:

מגדלי איתמר. פי' בהמה דקה אסיר לגדל אפילו בבית משום ישוב ארץ ישראל דילמא אתי לרעותן בשדות ובהמה גסה מותר לגדל בבית ולא גזרו בה חכמים אם דצריך לחרישה ואין יכולין לעמוד בהאי גזירה וא"ת והא מתניתין היא במרובה (ב"ק דף עט: ושם) אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל משמע דווקא דקה אבל גסה מגדלין וי"ל דאי מהסיא הוה אמינא ה"ה גסה ודקה דנקט לאשמועינן חידוש דסיפא דאפי' דקה אינו אסור אלא בארץ ישראל דווקא אבל לא בסוריא דכיבוש יחיד לא הוי כיבוש קמ"ל:

סתם גבאי כשר. פ"ה והא דהסיפו הגבאין והמוכסין בדהוו דשקלי יתירתא וקא אתי לאשמועינן דאע"ג שהחזיר הגבאי והמוכס פסול דלא דמי לשאר גזלנים שהחזירו דכשרים דהאי לא ידע למאן נהדר ועוד כיון דעדיין הם עוסקין בגבאות ובמכס חשודים לחזור לקלקולם:

קים לי בנפשאי דידענא טפי אבל תולה בדעת יונו אימא לא ואי תנא תולה בדעת יונו דאמר בנקשא תליא מילתא ואנא ידענא לנקושי טפי אבל תולה בדעת עצמו אימא לא צריכא מיתיבי [א]המשחק בקוביא אלו הן המשחקים בפיספסים [ו]לא בפיספסים בלבד אמרו אלא אפי' קליפי אגוזים וקליפי רימונים ואימתי חזרתן [ב]משישברו את פיספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפי' [ג]בחנם לא עבדי מלוה בריבית אחד המלוה ואחד הלוה ואימתי חזרתן [ד]משיקרעו את שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה אפילו לנכרי לא מוזפי ומפריחי יונים אלו [ה]שמטרין את היונים [ו]ולא יונים בלבד אמרו אלא אפי' בהמה חיה ועוף ואימתי חזרתן [ז]משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמור' דאפי' במדבר נמי לא עבדי סוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית ואימתי חזרתן [ח]משתגיע שביעית אחרת ויבדלו וא"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד [ט]אומר אני פלוני בר פלוני כינסתי מאתים זוז בפירות שביעית והרי הן נתונין במתנה לעניים קתני מיהת בהמה בשלמא למאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון היינו דמשכחת לה בהמה אלא למ"ד ארא בהמה בת הכי היא אין בשור הבר וכמאן דאמר שור הבר מין בהמה הוא דתנן [י]שור [כ]הבר מין בהמה הוא רבי יוסי אומר מין חיה תנא הוסיפו עליהן [ל]הגזלנין [מ]והחמסנין גזלן דאורייתא היא לא נצרכא [נ]אלא למציאת חרש שוטה וקטן מעיקרא סבור מציאת חרש שוטה וקטן לא שכיחא אי נמי מפני דרכי שלום בעלמא כיון דחזו דסיף סוף ממונא הוא דקא שקלי פסלינהו רבנן החמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא חטפי גזרו בהו רבנן תנא עוד הוסיפו עליהן [ס]הרועים [ע]הגבאין [פ]והמוכסין רועים מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא מכווני ושדו לכתחילה גזרו בהו רבנן: הגבאין והמוכסין: מעיקרא סבור מאי דקיץ להו קא שקלי כיון דחזו דקא [צ]שקלי יתירא פסלינהו אמר רבא [ק]רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה ומי אמר רבא הכי והאמר רבא רועה בהמה דקה בא"י פסולין בחוצה לארץ כשרין רועה בהמה גסה אפי' בא"י כשרין ההוא [ר]במגדלים איתמר ה"נ מסתברא מדקתני [ש]נאמנין עלי שלשה רועי בקר מאי לאו לעדות לא לדינא דיקא נמי דקתני שלשה רועי בקר ואי לעדות שלשה למה לי ואלא מאי לדינא מאי איריא שלשה רועי בקר כל בי תלתא דלא גמרי דינא נמי ה"ק אפילו הני דלא שכיחי בי ישוב א"ר יהודה [ת]סתם [א]רועה פסול [ב]סתם גבאי כשר [ג]אבוה דר' זירא עבד גבויתא תליסר שנין כי הוה אתי ריש נהרא למתא כי הוה חזי רבנן א"ל (ישעי' כו) לך עמיבא בחדריך כי הוה חזי אינשי דמתא אמר ריש נהרא אתא למתא והאידנא נכים אבא לפום בראובר לפום אבא ומינגזו

ואספין כשרין. דמלי למיכלינהו קודם זמן הביעור: ואזלי עניים ואספי להו. בשביל המעות והוו להו סוחרי שביעית ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (ע"ז דף סב.) והכי משמע מתני' בתחל' לאלו פסולין עכשיו משום סוחרי שביעית היו קורין אותן אוספי שביעי' כשרין משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סוחרין ופסולין: ארנונא. מס שגובה המלך מן התבואה כך וכך כורין מן השדה לשנה: פוקו זרעו בשביעית. שביעית בזמן הזה דרבנן בטלה קדושת הארץ: כריב. חרים: אמר להו. ר"ל: כהן וחורש. זה כהן הוא שחורש בשביעית דאמרי' לקמן נחשדו כהני' עלהשביעי': אגיסטון. שכיר וקרקע של נכרי הוא א"כ משום ארנונא שכרו בעל הבית לחרוש: כסח. זומר כרם: עקל. דדורתא ולריכם לבית הבד לקשור את תפוח הזיתים כשעוצרין אותן בקורה: הלב יודע. לבו יודע אם לעקל נתכוין או לעקלקלות: לעקלקלות. לעבור על דת: תעלה. דתרומה בטילה באחד ומאה והשביעית יאכל זר קודם זמן הביעור: לפחות. ממאה דהויא ליה מדומע ואסורה לזרים: ימכרו לכהן. דהא שרייה לי' תרומ': בדמי תרומה. כלו' בזול דתרומה אין דמים יקרים כחולין לפי שאינה ראוי' אלא לכהני' כלו' ימכרנה בעליהם לכהני' במה שיכול חוץ מדמי התרומ' שהוא חייב לתתם לכהן בחנם דמותר למכור שביעי' ע"מ לאכול היא ודמיה קודם הביעור: נחשדו כהנים. להשהות שביעית אחר זמן הביעור דמורו בה היתירא משום דאישתרו תרומה וקדשי קדשי' לגבייהו והשביעי' כמי קדושת הארץ היא: אמרי. ר' חייא בר זרנוקי ור"ש עליה דר"ל: טרודא הוא דין. קנתרן הוא זה ומטריח בדבריו: כי מטו התם. לעלייה שמעברין בה שנה כדאמרי' בפ"ק (דף יא.): החשודין על השביעית. שנעשו סניגורין לרשעים: שלש' רועי בקר. בפ' כ"ג (לעיל דף יח:): קשר רשעי' הוא. והיאך אנו סומכין על מנין זה לעשו' כדבריהם ואפי' אין עושין עבור כדין וכדת אין השנה מתעברת על ידיהן דבעינן ב"ד נימנין וזה איכו מנין: דא עקה. שאתם קורא אותן רשעי': שבנא. ממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהוד': השלימו. לעובדך: ידרכון קשת כוננו חצם וגו'. על שם שע"י החץ הוא מבקש להסית את אדוניו בלשון הרע הכתו' שם: לא תאמרון קשר. אל תחשוב בדעתך חזקיהו שיהא מניינו של שבנא מנין ליחשב רוב: בקברי בית דוד. שהי' מתגאה למרו' במלכו' וליקבר במותו בקבורת המלכי': לכיף ילכפך לנפש כדור. שבב יסבבוך חיילות כדור כשורה להגלותך אל ארץ רחבת ידים היפיה דקרא שמה תמו' ושם מרכבו' כבודך קלון בית אדוניך: כי הוה. שבנא נפיק עם סיעתו לצאת מירושלים ולהשלים עם סנחריב:

ומינגזו כולי עלמא כי אתיא"ל מטאן נבעיכי ניחא נפשיה א"ל שקולותליסר מעי דציירי לי בסדינאי והדרו לי' לפלניא דשקלתינהו מיני' ולא איצטריכו לי: א"ר שמעון בתחילה היו קוראין אותן אוספי שביעית: מאי קאמר א"ר יהודה ה"ק בתחיל' היו אומרי' אוספי שביעית כשרין סוחרין פסולין משרבו ממציאי מעות לעניים ואזלי עניים ואספי להו ומייתו חזרו לומר אחד זה וא' זה פסולין קשו כהבני רחבה האי משרבו האנסים משרבו התגרין מיבעי לי' אלא בתחילה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולין משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא כדמכריז רבי ינאי [א]פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרין סוחרין פסולין ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי [ד]לעבר שנה בעסיא פגע בהו ר"ל איטפיל בהדייהו אמר איזיל איחזי היכי עבדי עובדא חזייה להוא גברא דקא כריב אמר [ה]להן כהן וחורש אמרו לו יכול לומר אגיסטון אני בתוכו תו חזייה להוא גברא דהוה כסח בכרמי אמר להן כהן וזמר א"ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא הא נמי ליטרו אגיסטון אני בתוכו אלא הא א"ל ברישא והדר אמר להו הך מאי שנא כהן משום [ו]דחשידי אשביעית [א](דתנן) [ב][ג]סאה תרומה שנפלה למאה סאין של שביעית תעלה פחות מיכן ירקבו והוינן בה אמאי ירקבו ימכרנו לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה וא"ר חייא משמי' דעולא זאת אומרת נחשדו כהני' אשביעית אמרו טרודא הוא דין כי מטו להתם סליקו לאינרא שלפוה לדרגא מתותיה אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר שנה הדר אמר לא קשיא לי מידי דהוה אשלשה רועי בקר [ג]ורבנן אחו שבנייהו סמוך והדר אמר לא דמי התם הדור אימנו רבנן ועברוה להוא שתא הכא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין א"ר יוחנן דא עקא כי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה קרי לן רועי בקר ולא א"ל מר ולא מידי אמר להו ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה מאי קשר רשעי' שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא חזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא כי אתא סנחריב וצר עלה דירושלים כתב שבנא פתקא שדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו שנא' (תהלים יא) כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר הוה קא מסתפי חזקיה אמר דילמא ח"ו נטיה דעתיה דקוב"ה בתר רובא כיון דרובא מימסרי אינהו נמי מימסרי בא נביא ואמר לו (ישעיה ח) לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר כלו' קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד בא נביא ואמר לו (שם כב) מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר אמר רב [ד]טלטולא דגברא קשי מדאיתתא (שם) ועטך עטה א"ר יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בו צרעת כתיב הכא ועטך עטה וכתיב התם (ויקרא יג) ועל שפם יעטה (ישעיה כב) צנוף יצנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים וגו' תנא הוא ביקש קלון בית אדניו לפיכך נהפך כבודו לקלון כי הוה נפיק איהו אתא גבריאל אחדיה לדשא באפי משרייתיה

אמרו

אמרו לי' משירייתך היכא אמר הדרו בי א"ל א"כ אחוכי קא מחייכת בן נקבוהו בעקביו ותלאוהו בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותו על הקוצים ועל הברקנין א"ר אלעזר שבנא בעל הנאה היה כתיב הכא (ישעיה כב) לך בא אל הסוכן הזה וכתי' התם (מ"א א) ותהי לו סוכנת (אואמר) (תהלי' יא) כי השתות יהרסון צדיק מה פעל רב יהודה ורב עינא חד אמר אילו חזקיה וסיעתו נהרסים צדיק מה פעל וחד אמר אילו ביהמ"ק יהרס צדיק מה פעל ועולא אמר אילו מחשבותיו של אותו רשע אינן נהרסות צדיק מה פעל בשלמא למ"ד אילו מחשבותיו של אותו רשע היינו דכתיב כי השתות יהרסון ולמ"ד ביהמ"ק נמי דתנן באבן היתה שם מימות נביאי' הראשוני' ושתי' היתה נקראת אלא למ"ד חזקיה וסיעתו היכא אשכחן צדיקי דאיקרו שתות דכתיב (ש"א ב) כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל ואיבעית אימא מהכא (ישעיה כח) הפליא עצה הגדיל תושיה א"ר חנן למה נקרא שמה תושיה מפני שהיא מתשת כחו של אדם ד"א גתושיה שניתנה בחשאי מפני השטן ד"א תושיה דברים של תוהו שהעולם משותת עליהם אמר עולא מחשבה מועלת אפי' לד"ת שנא' (איוב ה) מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה אמר רבה אם עסוקין לשמה אינה מועלת שנא' (משלי יט) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום עצה שיש בה דבר ה' היא תקים לעולם: א"ר יהודה איטתי: א"ר אבהו א"ר אלעזר הלכ' כרבי יהודה וא"ר אבהו אר"א דכולן צריכין הכרזה בב"ד רועה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה בשלמא למ"ד לא בעי הכרזה היינו דא"ר יהודה א"ר סתם רועה פסול אלא למ"ד בעי הכרזה מאי סתם רועה פסול דבסתמא מכרזינן עליה ההיא מתנה דהוו חתימי עלה תרין גזלנין סבר רב פפא בר שמואל לאכשורה דהא לא אכרזינן עלייהו א"ל רבא ונהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן בגזלן דאורייתא מי בעינן הכרזה: סי' דב"ר ועריו"ת גנ"ב: אר"נ ואוכלי ד"א פסולין לעדות הנ"מ יבפרהסיא אבל בצינעה לא ובפרהסי' נמי לא אמרן יאלא דאפשר לי' לאיתזוני בצינעה וקא מבזי נפשי' בפרהסיא אבל לא אפשר לי' חיותיה הוא אר"נ יהחשוד על העריו' כשר לעדות א"ר ששת העני מרי ארבעין בכתפיה וכשר אמר רבא קומודה ר"נ לענין עדות אשה שהוא פסול אמר רבינא ואיתימא רב פפא לא אמרן אלא לאפוקה אבל לעיולה לית לן בה פשיטא מהו דתימא הא עדיפא לי' דכתי' (משלי ט) מים גנובים ימתקו וגו' קמ"ל דכמה דקיימא הכי שביחא לי' ואר"נ טגנב ניסן וגנב תשרי לא שמי' גנב הני מילי באריסא ודבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי ופסליה וחד גנב קיבורא דאהיני ופסליה הנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת שמתינהו רב פפא ופסלינהו לעדות יואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו לסברי מצוה קא עבדי והא קא משמתינא להו לסברי כפרה קא עבדי לן רבנן: איתמר

עד

אעד זומם אביי אמר אלמפרע הוא נפסל ורבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד רשע הוא והתור' אמרה (שמות כג) אל תשת ידך עם רשע אל תשת רשע עד רבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל עד זומם חידוש הוא מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך איכא דאמרי רבא נמי כאביי ס"ל ומאי טעם קאמר מכאן ולהבא משום פסידא דלקוחות מאי בינייהו איכא בינייהו דאסהידו בי תרי בחד אי נמי דפסלינהו בגזלנותא וא"ר ירמיה מדיפתי עבד רב פפי עובדא כוותיה דרבא מר בר רב אשי אמר הלכתא כוותיה דאביי בוהלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם גמומר אוכל נבילו' לתיאבון דברי הכל פסול להכעיס אביי אמר דפסול רבא אמר כשר אביי אמר פסול דהוה ליה רשע ורחמנא אמר אל תשת רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן מיתיבי אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומועלין בשבועות מאי לאו האחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון לא אידי ואידי שבועת ממון ומאי שבועות שבועות דעלמא מיתיבי אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומלוי רביות תיובתא דאביי תיובתא נימא כתנאי געד זומם פסול לכל התור' כולה דברי ר"מ ר' יוסי אומר בד"א שהוזם בדיני נפשות אבל הוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשות נימא אביי כר"מ ורבא כר' יוסי אביי כר"מ דאמר אמרי' מקולא לחומרא ורבא דאמר כר' יוסי דאמר מחומרא לקולא אמרינן מקולא לחומרא לא אמרינן לא אליבא דר' יוסי כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דר"מ אביי כר"מ ורבא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא גבי עד זומם דממון דרע לשמים ורע לבריות אבל הכא דרע לשמים ואין רע לבריות לא והלכתא כוותיה דאביי והא איתותב ההיא רבי יוסי היא ותיהוי נמי ר' יוסי דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי שאני התם דסתם לן תנא כר"מ והיכא סתם לן כי הא דבר חמא קטל נפשא א"ל ריש גלותא לרב אבא בר יעקב פוק עיין בה אי ודאי קטל ליכהיודו לעיניה אתו תרי סהדי אסהידו בי' דודאי קטל אזל איהו אייתי תרי סהדי אסהידו בי' בחד מהנך חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא וח"א קמאי דידי גנב

קתא

ואלו הן הקרובין וכו' ובניהם וחתניהם. ובניהם וחתניהם לא קאי רק אהנך קרובים דמפרש במתני' בהדיא כגון אחי אביו ואחו אבל אהנך דנפקי מכללא לא קאי כגון בניו וחתניו דידיה אינם פסולים להנך אי לאו הוו בכלל הנך קרובים דמפרש ותדע דהא בנו כשר הוא לאחי אביו לתנא דמתני' דהא הוי שלישי בראשון

קתא [א]דבורטיא א"ל מאי דעתיך כר"מ רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ורבי יוסי האמר הוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשו' א"ל רב פפי הני מילי היכא דלא סתם לן תנא כר"מ הכא סתם לן תנא כר"מ ממאי אילימא מהא דתנן [ב]כל הראוי לדון דיני נפשו' ראוי לדון דיני ממונות מני אילימא רבי יוסי היא הא איכא עד זומם דממון דכשר לדיני נפשו' ופסול לדיני ממונות אלא לאו ר"מ היא ממאי דילמא בפסולי יוחסין קאי דאי לא תימא הכי סיפא דקתני [ג]יש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשו' אמאי אינו ראוי דאיתזם בדיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות והא דברי הכל פסול הוא אלא בפסול יוחסין קאי ה"נ בפסול יוחסין קאי אלא הכא קא סתם לן תנא דתנן [ג]אלו הן הפסולי' המשחק בקוביא ומלוי ברבית [ד]ומפריחי יונים וסוחרי שביעית [ו]והעבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אין כשרין לה מני אילימא רבי יוסי והאיכא עדות בדיני נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה אלא לאו ר"מ היא קם בר חמא נשקיה אכרעיה וקבלי' לכרגיה דכולי שניה: **מתני'** [ז]ואלו הן הקרובין [ה]אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחו' אמו ובעל אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתניהן וחורגו לבדו א"ר יוסי זו משנת ר"ע אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרו' לו באותה שעה [י]היה קרוב ונתרחק הרי זה כשר רבי יהודה אומר אפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה [י]א"ל לא נחשדו ישראל על כך: **גמ'** מנהני מילי דת"ר (דברי' כד) לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבו' הרי כבר נאמר (שם) איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות על בנים [י]בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות ובנים בעון אבות לא והכתיב (שמות לד) פוקד עון אבות על בנים התם [ה]כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן כדתני' (ויקרא כו) ואף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אתה אומר כשאוחזין או אינו אלא כשאין אוחזין כשהוא אומר איש בחטאו יומתו הרי כשאין אוחזין ולא והכתי' (שם) וכשלו איש באחיו [י]איש בעון אחיו מלמד שכולן ערבים זה בזה התם שהי' בידם למחות ולא מיחו

אשכחן

אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות וכ"ש אבו' להדדי בנים לבנים מנלן א"כ ליכתוב קרא לא יומתו אבות על בן מאי בנים דאפילו בנים להדדי אשכחן בנים לעלמא מנלן אמר רמי בר חמא סברא הוא כדתניא [א]אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו שניהן ואי ס"ד בנים לעלמא כשרין נמצא עד זומם נהרג בעדות אחיו א"ל רבא וליטעמיך הא [ב]דתנן [ג]שלשה אחין וא' מצטרף עמהן הרי אלו ג' עדיות והן עדות אחת להזמה נמצא עד זומם משלם ממון בעדות אחיו אלא הזמה מעלמא קאתי ה"נ הזמה מעלמא קאתי אלא א"כ ליכתוב קרא ובן על אבות אי נמיהם על אבו' מאי ובנים אפי' בנים לעלמא אשכחן קרובי האב קרובי האם מנלן אמר קרא אבות אבות תרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תניהו ענין לקרובי האם אשכחן לחובה לזכות מנא לן אמ' קרא יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה [ו]תנהו ענין לזכות אשכחן בדיני נפשו' בדיני ממונות מנלן אמר קרא (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם [ג] [ז]משפט השוה לכם אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו אף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני ואמאי הו"ל שלישי בראשון ואנן [ה]שני בשני תנן [י]שני בראשון תנן [י]שלישי בראשון לא תנן מאי חתנו דקתני במתניתין חתן בנו וליתני בן בנו מילתא אגב אורחיה קמ"ל דבעל כאשתו ואלא הא דתני רבי חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה הני תלתין ותרתין הוי אלא לעולם חתנו ממש ואמאי קרי ליה חתן בנו כיון דמעלמא קאתי כדור אחר דמי אי הכי הוה ליה שלישי בשני ורב [י]אכשר שלישי בשני אלא רב דאמר כרבי אלעזר דתניא ר"א אומר כשם שאחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו ואכתי הות לי' שלישי בשני ורב אכשר שלישי בשני רב סבר ליה כוותי' בחדא ופליג עליה בחדא מ"ט דרב דאמר קרא לא יומתו אבות על בנים ובנים לרבות דור אחר ור"א על בנים אמר רחמנא פסולי דאבות שדי אבנים אמר ר"נ אחי חמותי לא יעיד לי בן אחות חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן אמר רב אשי כי הוינן בי עולא איבעי לן אחי חמיו מהו בן אחי חמיו מהו בן אחות חמיו מהו אמר לן תניתוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן רב איקלע [ל]למזבן

גוילי

גוילי בעו מיני' מהו שיעיד אדם באשת חורגו
בסורא אמרי בעל כאשתו בפומבדיתא אמרי
אשה כבעלה דאמר ר"ה אמר רב (נחמן)
מניין שהאשה כבעלה דכתיב (ויקרא יח) ערות
אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך
היא והלא אשת דודו היא מכלל דאש' כבעל':
ובעל אמו הוא ובנו וחתנו: בנו היינו אחיו א"ר
ירמיה לא נצרכא אלא לאחי האח רב חסדא
אכשר באחי האח אמרו לי' לא שמיע לך הא
דר' ירמי' א"ל לא שמיע לי כלו' לא ס"ל אי
הכי היינו אחיו תנא אחיו מן האב וקתני אחיו
מן האם א"ר חסדא אבי חתן ואבי כלה מעידין
זה ע"ז ולא דמו להדדי אלא כי אכלא לדנא
אמר רבה בר בר חנה מעיד אדם לאשתו ארוסה אמר רבינא לא אמרן אלא
לאפוקי מינה אבל לעיולי לה לא מהימן ולא היא לא שנא לאפוקי ולא שנא
לעיולי לא מהימן מאי דעתיך כדא"ר חייא בר אמי משמי' דעולא אשתו
ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו מתה אינו
יורשה מת הוא גובה כתובתה התם בשארו תלה רחמנא אכתי לאו שארו
היא הכא משום איקרובי דעתא הוא והא איקרבא דעתיה לגבה: חורגנו
לבדו: ת"ר חורגנו לבדו רבי יוסי אומר גיסו ותניא אידך גיסו לבדו ר"י
אומר חורגנו מאי קאמר אילימא ה"ק חורגנו לבדו והוא הדין לגיסו ואתא ר'
יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגנו אלא מתני' דקתני גיסו הוא ובנו
וחתנו מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ואלא ה"ק חורגנו לבדו אבל גיסו הוא
ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו אבל חורגנו הוא ובנו וחתנו ואלא
הא דתני ר' חייא שמונה אבות שהן עשרי' וארבע' כמאן לא כר' יוסי ולא
כר' יהודה אלא ה"ק חורגנו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי
למימר גיסו לבדו וכ"ש חורגנו ומתני' ר' יהודה ברייתא ר' יוסי א"ר יהודה
אמר שמואל הלכ' כרבי יוסי ההיא מתנתא דהוי חתימי עלה תרי גיסי סבר
רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה א"ש הל' כר' יוסי א"ל אביי ממאי
דרבי יוסי דמתני' דמכשר בגיסו דילמא רבי יוסי דברייתא דפסיל בגיסו
לא ס"ד דאמר שמואל כגון אנא ופנחס דהוינן אחי וגיסי אבל גיסי דעלמא
שפיר דמי ודילמא כגון אנא ופנחס משום דגיסו קאמר א"ל זיל קניה בעדי
מסירה כר"א והאמר רבי אבא מודה ר"א במזויף מתוכו שהוא פסול א"ל
זיל לא שבקילי דאותבינהלך: ר' יהודה אומר כו': א"ר תנחום א"ר טבלא
א"ר ברונא אמר רב הל' כרבי יהודה רבא אמר ר"נ אין הלכה כר' יהודה
וכן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אין הל' כר' יהוד' איכא דמתני להלהא
דרבה בר בר חנה אהא את זו דרש רבי יוסי הגלילי (דברי' יז) ובאת אל הכהני'
הלוי' ואל השופט אשר יהי' בימי' ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל
שופט שלא היה בימיו אלא זה שהי' קרוב ונתרחק אמר רבה בר בר חנה א"ר
יוחנן הלכה כר' יוסי הגלילי בני חמוה דמר עוקבא קרובים

קרובים ונתרחקו הוו אתו לקמיה לדינא א"ל
פסילנא לכו לדינא אמרו לי' מאי דעתיך כר'
יהודה אנן מייתינן איגרתא ממערבא דאין
הלכ' כרבי יהוד' אמר להו אטו בקבא דקירא
אידבקנא בכו דלא קאמינא פסילנא לכו לדינא
אלא משום דלא צייתיתו דינא: אוהב זה
שושבינו וכו': וכמה א"ר אבא א"ר ירמי' אמר רב כל שבעת ימי המשתה
ורבנן משמיה דרבא אמרי אפי' מיום ראשון ואילך: השונא כל שלא דבר
כו': ת"ר (במדבר לה) והוא לא אויב לו יעידנו (שם) ולא מבקש רעתו ידינגו
אשכחן שונא אוהב מנלן קרי ביה הכי והוא לא אויב לו ולא אוהב לו יעידנו
ולא מבקש רעתו ולא טובתו ידינגו מידי אוהב כתי' אלא סברא הוא אויב
מ"ט משום דמרחקא דעתיה אוהב נמי מקרבא דעתי' ורבנן האי לא אויב
לו ולא מבקש רעתו מאי דרשי ביה חד לדיין אידך כדתניא א"ר יוסי ברבי
יהודה והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכאן לשני ת"ח ששונאין זה
את זה שאין יושבין בדין כאחד: מתני' כיצד בודקים את העדים היו
מכניסין אותן לחדר ומאיימין עליהן ומוציאין את כל האדם לחוץ ומשיירין
את הגדול שבהן ואומרי' לו אמור היאך אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר
הוא אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום
עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז ואח"כ מכניסין את
השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהן מכוונין נושאין ונותנין בדבר שנים
אומרי' זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרי' חייב וא' אומר זכאי חייב
א' אומר חייב וא' אומר זכאי ואפי' שנים מזכין או שנים מחייבין וא' אומר
איני יודע יוסיפו הדיינין גמרו את הדבר היו מכניסין אותן הגדול שבדיינין
אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב ומנין לכשיצא לא יאמר
אני מזכה וחביריי מחייבים אבל מה אעשה שחביריי רבו עלי על זה נאמר
(ויקרא יט) לא תלך רכיל בעמך ואומר (משלי יא) הולך רכיל מגלה סוד:
גמ' היכי אמרי' להו א"ר יהוד' הכי אמרי' להו (שם כה) נשיאים ורוח וגשם
אין איש מתהלל במתת שקר אמר (ליה) רבא יכלי למימר שב שני הוה
כפנא ואבבא אומנא לא חליף אלא אמר רבא אמרי' להו (שם) מפיץ וחרב
וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר אמר (ליה) רב אשי יכלי למימר שב
שני הוה מותנא ואיניש בלא שניה לא שכיב אלא א"ר אשי אמר לי נתן
בר מר זוטרא אמרי' להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי דכתי' (מלכי' א כא) והושיבו
שנים אנשי' בני בליעל נגדו ויעידוהו לאמר ברכת אלהים ומלך: אם אמר
הוא אמר לי כו' עד שיאמרו בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז:
מסייע לי' לרב יהודה דא"ר יהוד' אמר רב צריך שיאמר אתם עדיי איתמר
נמי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן (מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר
לו הנהו לי אמר משטה אני בך פטור) תניא נמי הכי מנה לי בידך אמר לו
הן למחר אמר לו תנהו לי אמר לו משטה אני בך פטור ולא אלא אפי' הכמין
לו עדים אחורי גדר ואמר לו מנה לי בידך אמר לו הן רצונך שתודה בפני
פלוני ופלוני אמר לו מתיירא אני שמא תכפיני לדין למחר אמר לו תנהו
לי אמר לו משטה אני בך פטור ואין טוענין למסית מסית מאן דכר שמיה
חסורי מיחסרא והכי קתני אם לא טען אין טוענין לו ובד"נ אע"ג דלא טען
טוענין לו ואין טוענין למסית מאי שנא מסית א"ר חמא בר חנינא מפירקיה
דר' חייא בר אבא שמיע לי שאני מסית דרחמנא אמר (דברים יג) לא תחמול
ולא תכסה עליו א"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן מניין שאין טוענין למסית
מנחש הקדמוני דא"ר שמלאי הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען
ומפני מה לא טען לו הקב"ה לפי שלא טען הוא מאי הוה לי' למימר דברי
הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין דברי הרב שומעין אמר חזקיה מניין שכל המוסיף גורע שנאמר
(בראשית ג) אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו רב משרשיא אמר מהכא (שמות כה) אמתים וחצי ארכו
רב אשי אמר (שם כו) עשתי עשר' יריעו' אמר אביי ל"ש אלא דאמר משטה אני בך אבל אמר לא

כך מסס עשוי שלא להשביע את בניו, והא דאמר בנם פסוח (ב"ב דף קעה. ושם) שביב מרע שהודה מ"ל אחס עדיו משום דאין מסעה בשבע מיסה ואמאי לא אמרי' כדאמר הכא שלא להשביע את בניו וי"ל דהסס מיירי שהשביעו להשביע אלא טעמא מסעה ואע"ג דאמרי' לעיל דטעמא מסעה לא טעיגן לית לכו למיגן טעיגן כדאמאם כהס דאין מסס מסעה בשבע מיסה טעיגן לי' ושעמא שלא להשביע אפילו לדידיה טעיגן כמו שטען רב נחמן להשוח גברא: הודה בפני ב' וקנו מידו וכתבוהו. ואע"ג דלא אמר כתבו מסוס דסחס קנין לכתיבה עומד כדפ"ה מיהו אס רלה לחזור הוור כדאמר בפ' המוכר את הספינה (שם דף עו. ושם) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו את השטר הוור בשטר ואינו חיור בשדה והא דאמר בפ' אע"פ (כתובות דף כה.) אמר לעדים כתבו וחתמו והבו לי' קנו מיירי לא נרעך לחתלוטי לחו דוקא כתיבו דה"ם אע"ג דלא אמר כתובו מסוס סיפא נקט: ואפי' דקאמר כתיבו מסוס סיפא נקט: דכיוכל דלא קנו מיירי אע"ג דאמר כתובו לא נרעך לחתלוטי ביה והא דקאמר קנו מיירי לא נרעך לחתלוטי ביה לחו משום דאיכא כל כמה דלא אמר כי' רולה הוא שיכתבו תדע דהא לא קנו מיני' פשיטא דמלי הדר ביה ותיכא למ"ל ג"ל לחתלוטי ביה וי"ח כיון דאיכא חיור בשדה מ"מ חיור בשטר אי שטר מתנה הוא ומ"ש

מסורת הש"ס

א [ע"ל אמר ליה וכ"ה בכתובות פ' ויקח פי"ח] ב [ל"ל ר"ש בן לקיש] ג [כ"ב דף ב:] ד [שיל כה. שבת נת. ועמוש קה:] ה [כ"ב דף ב:] ו [כ"ב דף ב:] ז [ל"ל ר"ש בן לקיש] ח [כ"ב דף ב:] ט [כ"ב דף ב:] י [ל"ל ר"ש בן לקיש] כ [ל"ל ר"ש בן לקיש] ל [כ"ב דף ב:] מ [ל"ל ר"ש בן לקיש] נ [ל"ל ר"ש בן לקיש] ס [ל"ל ר"ש בן לקיש] ע [ל"ל ר"ש בן לקיש] פ [ל"ל ר"ש בן לקיש] צ [ל"ל ר"ש בן לקיש] ק [ל"ל ר"ש בן לקיש] ר [ל"ל ר"ש בן לקיש] ש [ל"ל ר"ש בן לקיש] ת [ל"ל ר"ש בן לקיש]

לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן (אמר) רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הכי אמרי, משמיה דרבא כל מילי דכדי לא דכירי אינשי ההוא דאכטין ליה עדים לחבריה בכילתא א"ל מנה לי בידך א"ל הן אמר עירי ושבעי ליהוי עלך סהדי א"ל לא אמר רב כהנא הא א"ל לא ההוא דאכטין עדים בקיברא לחברי, א"ל מנה לי בידך א"ל הן חיי ומיתי ליהוי עלך סהדי א"ל לא א"ר ב[ש]עזרן הא א"ל לא אמר רבינא ואיתימא רב פפא שמע מינה מהא דאמר רב יהוד' אמר רב צריך שיאמר אתם עדיי ל[א] שנא כי אמר לוה ולא שנא כי אמר מלוה ושתיק ל[ו] המעמא דאמר לוה לא אבל אי שתיק הכי נמי ההוא דהוה קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיקבי אלא פלוני ופלוני אתו תבעוהו לדינא קמיה ד"נ א"ר נחמן ג' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ההוא דהוו קרו לי' עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקו לי זוזי בתר דשכיב אתו תבעינהו ליורשין אתו לקמיה דר' ישמעאל ברבי יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מזויים אבל לאחר מיתה לא פרעו פלגא תבעינהו לדינא לאידך פלגא אתו לקמיה דרבי חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו [ך] אדם עשוי שלא להשביע את בניו אמרו ליה ניזיל וניהדר אמר להו [כ]בר הורה זקן הודה [ב]בפני שנים וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין בפני שלשה ולא קנו מידורב (האמי) אמר כותבין ורב אסי אמר [י]אין כותבין הוה עובדא וחש לה [ר]ב להא דרב אסי א"ר אדא בר אהבה הא אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן כניפי ויתבי לא כתבינן כנפינהו איהו כתבינן רבא אמר אפילו כנפינהו איהו לא כתבינן עד דאמר להו הוו עלי דייני מר בר רב אשי אמר [א]פי' אמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני לי' לבי דינא [ה]הודה במטלטלי וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין במקרקעי ולא קנו מידו מאי אמימר אמר אין כותבין מר זוטרא אמר כותבין [ו]והלכתא כותבין רבינא איקלע לדמהריא א"ל רב דימיבר רב הונא מדמהרי לרבינא מטלטלי ואיתנהו בעיניהו מאי א"ל כמקרקעי דמו רב אשי אמר [כ]יון דמחסרי גוביינא לא ההיא אודיתא דלא היה כתוב בה אמר לנא כתבו וחתמו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרוייהו [ל]היינו דריש [מ]קיש דאמר ר"ל [ל]חזקה אין [ה]העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה נדול מתקיף לה רב פפי ואיתימא ר"ה בריה דרב יהושע [ן]מי איכא מידי דאמן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאי[נ]הו לספרי דאבי' וידעי לספרי דרבא וידעי ההיא אודיתא דהוה כתב ביה דוכרן פיתגמי וכל

פו
ג מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ט סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' פ"ד סעי' ה וסעיף יג:

פא
ג ד מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' פ"ד סעי' ד:

פב
ה ו מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ט סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' פ"ד סעי' ה:

פג
ח ט י מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ח:

פד
כ מיי' שם טוש"ע שם סעי' ח:

פה
ל מיי' פכ"ו מהל' מכירה הל' טו ופ"ד מהל' מלוה הל' יט סמג עשין סה טוש"ע ח"מ סי' קמ"ו סעי' ג כסא"ה סעי' ו מו סעיף לח:

מסורת הש"ס

ה [כ"ב דף ב:] ו [כ"ב דף ב:] ז [ל"ל ר"ש בן לקיש] ח [כ"ב דף ב:] ט [כ"ב דף ב:] י [ל"ל ר"ש בן לקיש] כ [ל"ל ר"ש בן לקיש] ל [כ"ב דף ב:] מ [ל"ל ר"ש בן לקיש] נ [ל"ל ר"ש בן לקיש] ס [ל"ל ר"ש בן לקיש] ע [ל"ל ר"ש בן לקיש] פ [ל"ל ר"ש בן לקיש] צ [ל"ל ר"ש בן לקיש] ק [ל"ל ר"ש בן לקיש] ר [ל"ל ר"ש בן לקיש] ש [ל"ל ר"ש בן לקיש] ת [ל"ל ר"ש בן לקיש]

זכרון דכריס והוא לשון לויטין:

פו
ג מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ט סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' פ"ד סעי' ה:

פז
ב מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע שם סעי' ו:

פח
ד מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ח:

פט
ה מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף ט:

צ
ו טוש"ע ח"מ סי' כה סעי' ב כהג"ה ובשיו בעוד:

צא
ז מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ח סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' ל סעי' ו:

צב
ח מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ל סעי' ז:

צג
ט מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ל סעי' ח:

צד
י מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ט סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' ל סעי' ט:

צה
יא מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ל סעי' י:

ודילמא רבנן דבי רב תני כשמואל קי"ל כדפיר' ס"ל. כשמואל קי"ל כדפיר' ברים מכילתין (ד' ג: יד) וה"פ כשמואל בעלמא ס"ל כחזיתיתא שכתבו בהולאה מסו' ומיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ב) בשנים בלא קנין אין הלכה כמותו כלומר לעולם הולה בפני שנים קנו מידו כשבידו קיימין: כל שאין מידו כשבידו: ואם אינו כותב ואם אינו קונה אין מידו כשבידו קיימין. אין שייך כאן שלא להשביע את בניו: משום דמחזי כמקרקעי. ומשום לת תלך רכיל אין כאן: כתובות

וכל לישני דבי דינא ולא הוה כתב בה במותב תלתא הוינא וחד ליתותי מבר רבינא לטימר הייגו דריש לקיש א"ל רב נתן בר אמי הכי אמרינן משמיה דרבא כל האי גוונא אחיישינן לב"ד מטעין אר"נ בר יצחק אי כתב בה בי דינא תו לא צריך ודילמא ב"ד חצוף הוא דאמר שמואל שנים שנדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף דכתב ביה בי דינא דרבנא אשי ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דכתי' בו (ג'ואמרנא ליה לרבנא אשי) ואמר לן רבנא אשי ת"ר אמר להן אחד אני ראיתי אביכם שהטטין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן בבית ל[א] אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללו של דבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין אין בידו ליטלן לא אמר כלום ת"ר שראו את אביהן שהטטין מעות בשיד' תיב' ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן אם כמוסר דבר[ו] קיימין אם כטערים לא אמר כלום ת"ר שהי' מצטער על טעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן של מעשר שני הן זה הי' מעשה ואמרו י"[ד]ברי חלוטות לא מעלין ולא מורידין: ב' אומרים זכאי הוא: מיכתב היכי כתבי ר' יוחנן אמר זכאי ר"ל אמר פלוני ופלוני מזכין (ופלוני ופלוני מחייבין) ר' (חאליעזר) אמר מדבריהן נזדכה פלוני מאי ביניהו איכא ביניהו לשלומי איהו מנתא בהדייהו דלמ"ד זכאי משלם ולמ"ד פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין לא משלם ולמ"ד זכאי משלם ליטא להו אי לדידי צייתיתון אתון נמי לא שלמיתון אלא איכא ביניהו לשלומי אינהו מנתא דידי' למ"ד זכאי משלמי למ"ד פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין [א] משלמי ולמ"ד זכאי משלמי ולימרו לי' אי לאו את בהדן לא הו' סליק דינא מידי אלא איכא ביניהו משום (ויקרא יט) לא תלך רכיל בעמך' יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל לישקיש אמר פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין משום דמיחזי כשיקרא ור' אלעזר אית לי' דמר ואית לי' דמר הלך [כ]כתבי הכי מדבריהם נזדכה פלוני: נמרו את הדבר היו מכניסין כו': למאן אילימא לבעלי דינין התם קייבי אלא לעדי' כמאן דלא כר' נתן דתני' [ס]לעולם אין עדותן מצטרפ' עד שיראו שניהן כאחד ר' יהושע בן קרחה אומר [פ]אפי' בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהן כא' ר' נתן אומר [ע]שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו דיינין ורבי נחמי' היא דתני' ר' נחמי' אומר 'כך הי' מנהגן של נקיי הדעת שבירושלים מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהן ומכניסין את העדים ושומעין דבריהם ומוציאין אותן לחוץ ונושאין ונותנין בדבר ('נמרו את הדבר מכניסין אותן כו') והתניא נמרו את הדבר מכניסין את העדי' ההיא דלא כר' נתן גופא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהן כא' ר"י בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה בתאי קמיפלגי איבעית אימא [ק]קרא ואיבעית אימא סברא איבעית אימא סברא אמנה דקא מסהיד האי לא קא מסהיד האי ומנה דקא מסהיד האי לא קמסהיד האי ואידך אמנה בעלמא תרוייהו קמסהדי ואיבעית אימא קרא דכתי' (שם ה) והוא עד או ראה או ידע [ר]ותניא ממשמע שנא' (דברים יט) לא יקום עד אינו יודע שהוא א' מה ת"ל א' זה בנה אב כל מקום שנאמ' עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד ואפקיה רחמנא בל' אחד לטיטר עד דחזו תרוייהו כאחד ואידך והוא עד או ראה או ידע ט"מ: ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהן כא' ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו. בתאי קמיפלגי איבעית אימא סברא אב"א קרא אב"א סברא ט"ס עד א' כי אתי לשבועה אתי למטונא לא אתי ואידך אטו כי אתו בהדי הדדי כחד פומא קא מסהדי אלא מצרפינן להו ה"נ ליצרפינהו ואב"א קרא (ויקרא ה) אם לא יגיד ונשא עונו ודכולי

(ט"ס) יב [סוטה כ: נתן:] יג ולא הפיל כלילוד [ל"ס לכתובות]

צו
ב מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ח סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' פ"ד סעי' ג:

צז
ג מיי' שם הל' ט סמג שם טוש"ע שם סעי' ד:

צח
ד מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע שם סעי' ה:

צט
ה מיי' שם הל' יא סמג שם טוש"ע שם סעי' ו:

ק
ו מיי' שם הל' יב סמג שם טוש"ע שם סעי' ז:

קא
ז מיי' שם הל' יג סמג שם טוש"ע שם סעי' ח:

קב
ח מיי' שם הל' יד סמג שם טוש"ע שם סעי' ט:

קג
ט מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע שם סעי' י:

קד
י מיי' שם הל' טז סמג שם טוש"ע שם סעי' יא:

קה
כ מיי' שם הל' יז סמג שם טוש"ע שם סעי' יב:

קו
ל מיי' שם הל' יח סמג שם טוש"ע שם סעי' יג:

קז
מ מיי' שם הל' יט סמג שם טוש"ע שם סעי' יד:

קח
נ מיי' שם הל' כ סמג שם טוש"ע שם סעי' טו:

קט
ס מיי' שם הל' כא סמג שם טוש"ע שם סעי' טז:

קי
ע מיי' שם הל' כב סמג שם טוש"ע שם סעי' יז:

קיא
פ מיי' שם הל' כג סמג שם טוש"ע שם סעי' יח:

קיב
צ מיי' שם הל' כד סמג שם טוש"ע שם סעי' יט:

קיג
ק מיי' שם הל' כה סמג שם טוש"ע שם סעי' כ:

קיד
ר מיי' שם הל' כו סמג שם טוש"ע שם סעי' כא:

קטו
ש מיי' שם הל' כז סמג שם טוש"ע שם סעי' כב:

קטז
ת מיי' שם הל' כח סמג שם טוש"ע שם סעי' כג:

ודכולי עלמא כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע בן קרחה והכא באקושי הגדה לראיה קא מיפלגי מר סבר מקשינן הגדה לראיה ומר סבר לא מקשינן רבי שמעון בן אליקים הוה משתקיד עליה דר' יוסי ברבי חנינא למסמכיה ולא קא מיסתייע מילתא יומא חד הוה יתיב קמיה דר' יוחנן אמר להו מי איכא דידע הלכה כרבי יהושע בן קרחה או לא א"ל רבי שמעון בן אליקים דין ידע אמר ליה לימא איזו א"ל ליסמכיה מר ברישא סמכיה א"ל בני אמור לי כיצד שמעת א"ל כך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן אמר לזה הוצרכתי השתא ומה עיקר ראיה בהדי הדדי א"ר יהושע בן קרחה לא בעינן הגדה מיבעיא א"ל הואיל ועלית לאתרך א"ר זירא ש"מ נברא רבה כיון דסמיך סמיך א"ר חייא בר אבין אמר רב הל' כר' יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין עולא אמר הלכ' כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין א"ל אביי הלכה מכלל דפליגי והאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע ותני רב אידי בר אבין בנזיקין דבי קרנא מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור ובעדות קרקע ובעדות חזקה וכן שבבן ושבבת גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומ"ס לא פליגי מאי וכן שבבן ושבבת האילימא אחד אומר אחת בגבה וא' אומר אחת בכריסה האי חצי דבר וחצי עדות הוא אלא אחד אומר שתים בגבה ואחד אומר שתים בכריסה אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה הלואה אחר הלואה מצטרפי הלואה אחר הלואה הודאה אחר הודאה לא מצטרפי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הינא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלואה אחר הלואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמרו לי היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלואה בין הלואה אחר הלוא' בין הלואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין וארנקי שחורה בדיני נפשות לא והאמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר בארירן הרגו אין זה נכון א' אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון

גברא

אגברא קא רמית נהרדעי אמרי אפי' אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפים כמאן כרבי יהושע בן קרחה אימר דשמעת לי' לרבי יהושע בן קרחה היכא דלא מכחשו אהדדי היכא דמכחשי אהדדי מי אמר אלא הוא דאמר כי האי תנא דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומרת מנה שיש בכלל מאתי' מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן וב"ה אומרים יש בכלל מאתים מנה אח' אומר חבית של יין וא' אומר חבית של שמן הוה עובדא ואתי לקמי' דרבי אמי חייביה רבי אמי לשלומי ליה חביתא דחמרא מינו חביתא דמשחא כמאן כר"ש בן אלעזר אימר דאמר ר"ש [כ"א] היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי גוונא מי אמר לא צריכא לדמי אחד אומר בדיוטא העליונה וא' אומר בדיוטא התחתונה אמר ר' חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן: ומניין לכשיצא כו': תנו רבנן מניין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי ת"ל (ויקרא יט) לא תלך רכיל בעמך ואומר (משלי יא) הולך רכיל מגלה סוד ההוא תלמידא דנפיק עליה קלא דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתין שנין אפקיה רב אמי מבי מדרשא אמר דין גלי רזיא: **מתני'** כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמר לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן עד שלשים יום מצא בתוך שלשים יום סותר לאחר שלשים יום אינו סותר אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים אמר לו הבא עדים ואמר אין לי עדים אמר הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ולאחר זמן הביא ראיה ומצא עדים הרי זה אינו כלום אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה ראה שמתחייב בדין ואמר קרבו פלוני ופלוני ויעידוני או שהוציא ראיה מתחת הפונדתו הרי זה אינו כלום: **גמ'** אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג ואמר רבה בר רב הונא אין הלכה כדברי חכמים פשיטא כיון דאמר הלכה כרשב"ג ממילא ידענא דאין הלכ' כחכמי' מהו דתימא הני מילי לכתחיל' אבל דייעבד שפיר דמי קמ"ל דאי עביד מהדרינן לי': אמר לו הבא עדים כו' אמר רשב"ג כו': אמר רבה בר רב הונא א"ר יוחנן הלכ' כדברי חכמים ואמר רבה בר רב הונא א"ר יוחנן אין הלכ' כרשב"ג פשיטא כיון דאמר הלכ' כדברי חכמים ממילא ידענא דאין הלכ' כרשב"ג הא קמ"ל דבההיא אין הלכ' כרשב"ג הא בכולהו הלכ' כרשב"ג לאפוקי מהא דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקו' ששנה רשב"ג במשנתנו הל' כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ההוא ינוקא דתבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן א"ל אית לך סהדי א"ל לא אית לך ראי' א"ל לא חייבי' רב נחמן הו' קא בכי ואזיל שמעוהו הנך אינשי אמרו לי' אנן ידעינן במילי דאבוך א"ר נחמן בהא אפי' רבנן מודו דינוקא במילי דאבוה לא ידע ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה אמרה ליה ידענא בהאי שטרא דפריע הוה הימנה רב נחמן אמר ליה רבא לרב נחמן כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה אמר לי' שאני הכא דאי בעיא קלתי' איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן א"ל רבא לרב נחמן והא אי בעיא קלתיה

וכיון דאיתחזק בכי דינא. פי' הקונטרס שכתוב בו הנפק וק' דמ"מ ניהמנה במינו דהי כשי קלתיה וי"ל דאיתחזק בכי דינא ברחוקו כיון כי ההוא דשילהי מי שמת (כ"ב ל' קטן:) שהוחזק כתב ידו בב"ד:

סמפון גיד עליו עדים. פ"ה שובר ור"ת פירש דכיד הלוה קרוי שובר וכשהוא יוצא מתפה ידי המלוה קרוי סמפון ויתקיים בהוחמיו היינו דשיילינהו לסהדי מי פריש מי לא פריש כדאיתא שילהי פ"ק דכ"מ (לקמן ו:): **אין** עליו עדים ויוצא. הסהר ומסמפונו מתפה ידי שליח כשר משמע ליה שפיר מיתחזק דוניא דיוצא אחר מיהום שטרות. פ"ה יש לפרש נמי דאין עליו עדים כלל אלא יש עדים ולא ידעי מי פריש מי לא פריש ויוצא מסמפונו מתפה ידי שליח כשר: **ויוצא** מגה על מגה. מלמד שמתפייחב בדין דלא משלם לאחיך ישלומי מפ"ם שמזקיקו ליילך לו לדון בשיר אחרת):

ואם אמר כתבו והבו לי מיהה טעם כו'. דוקא היכא דיתעלמו לדון כו' וכפו אומו לדון כאן אבל היכא דיתעלמו לא וכן משמע בתיהוסו גפך בעלמא ודלא כרבינו יהונתן מלוניל (ב"מ דף סט. ושם) גבי תרי כיתתי דשבור מיקמי ליה המ"ל הזיקא דכתר דוידי קמיל מר וקמכי כי האי ולמי לריך לאודועי מילחא דמשום הכי קאמר כי האי ולמי לריך לאודועי לחתם ה"ם שאין שומל אבל בעלמא אי אפשר לריך לאודועי אבל מלינה לקמיה: **אי** נייח לייח. אין לפרש אי לא נייח אלא יש לומר דאי נייח לכתוב דכ"ם יכול לגבות לכתוב דכתב ה"ס שבעם ואתם מסיק ומר עיקבא ריש גולה הוה אלא מפרש"ת אי לא נייח כגון דאמר לכ"ד הגדול קמיעלנא:

הדרן עלך זה בורר

סמפון גיד עליו עדים. פ"ה שובר ור"ת פירש דכיד הלוה קרוי שובר וכשהוא יוצא מתפה ידי המלוה קרוי סמפון ויתקיים בהוחמיו היינו דשיילינהו לסהדי מי פריש מי לא פריש כדאיתא שילהי פ"ק דכ"מ (לקמן ו:): **אין** עליו עדים ויוצא. הסהר ומסמפונו מתפה ידי שליח כשר משמע ליה שפיר מיתחזק דוניא דיוצא אחר מיהום שטרות. פ"ה יש לפרש נמי דאין עליו עדים כלל אלא יש עדים ולא ידעי מי פריש מי לא פריש ויוצא מסמפונו מתפה ידי שליח כשר: **ויוצא** מגה על מגה. מלמד שמתפייחב בדין דלא משלם לאחיך ישלומי מפ"ם שמזקיקו ליילך לו לדון בשיר אחרת):

ואם אמר כתבו והבו לי מיהה טעם כו'. דוקא היכא דיתעלמו לדון כו' וכפו אומו לדון כאן אבל היכא דיתעלמו לא וכן משמע בתיהוסו גפך בעלמא ודלא כרבינו יהונתן מלוניל (ב"מ דף סט. ושם) גבי תרי כיתתי דשבור מיקמי ליה המ"ל הזיקא דכתר דוידי קמיל מר וקמכי כי האי ולמי לריך לאודועי מילחא דמשום הכי קאמר כי האי ולמי לריך לאודועי לחתם ה"ם שאין שומל אבל בעלמא אי אפשר לריך לאודועי אבל מלינה לקמיה: **אי** נייח לייח. אין לפרש אי לא נייח אלא יש לומר דאי נייח לכתוב דכ"ם יכול לגבות לכתוב דכתב ה"ס שבעם ואתם מסיק ומר עיקבא ריש גולה הוה אלא מפרש"ת אי לא נייח כגון דאמר לכ"ד הגדול קמיעלנא:

מסורת הש"ס

א כ"מ כ"ב, ב רבינ"ל מ"ו, ג כ"ק סט. כ"ב קמ"ב. כתובות כג. נזיקין לח. עם. [כתובות כד.] ד ר"ן [נזיר כג: ע"ש מיהכן] כ: ועי"ש תוס' שם ד"ה סמפון], ה כל מלוה [לעיל ה.] ספקי תוס' ליין עליון] ח [לעיל ה.]

קלתיה כיון דאיתחזק בכי דינא איבעיא קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן אמתניתין שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים ייוצא מתחת ידי שליש אי ייוצא אחר חיתום שטרות כשר אלמא שליש מהימן תיובתא דרב נחמן (בתיובתא) כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לעולם טביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני הא נופא קשיא אמרת יסתתם טענותיו אתאן לרבנן והדר אמרת קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני אתאן לר"ש בי' וכי תימא כולה ר"ש בי' ופרושי קא מפרש מאי עד שיסתתם טענותיו עד שיאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני והא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל בי' במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב ויצידן וראיה אחרונה אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה אד' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמרו לו הבא עדים ואומר אין לי עדים הבא ראיה ואומר אין לי ראיה אאבל באו עדים מטדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא ראיה וסותר כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו וילך למקום הוועד אמר לפניו רבי אלעזר רבי מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו איתמר נמי אמר ר' ספרא (דאמר רבי יוחנן) ישנים שנתעצמו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך דבר לשאול כותבין ושולחין ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו והיבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רבי אמי אפילו מטבריא לצפורי אמר רב כהנא מאי קרא (דהלים יד) וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמיטר הילכתא כופין אותו וילך למקום הוועד א"ל רב אשי לאמיטר והא אמר רבי אלעזר כופין אותו ודן בעירו הני מילי היכא דקאמר ליה לוה למלוה אבל מלוה (מכלי כב) עבד לוה לאיש מלוה שלחו ליה לטר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השיאוהו ויראה פניו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו ויראה פניו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו ליה דיינו אתון אי ציית ואי לא השיאוהו ויראה פניו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה ובכבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד לטר עוקבא:

הדרן עלך זה בורר

ליה סכי על סם סאור סניס זוכא עליו: עוקבן הבבלי קבל קדמנא. לעק לפניו ואמר ירמיס אחי העביר עלי את הדרך ניבד ממני דרך כדי סדם שסירסו כך שמעתי וי"ל העביר עלי את הדרך לא נהג עמי כשורה ועל עסקי ממון ניס לוטק: אמרו לו. לירמיס לסתניים עמו: השיאוהו וירלס פניו בטבריא. שבייסוהו והזקיקוהו לבא לכאן לדון עמו: דיני קנסות. מלניס כתיב בסן (שמות כב) ובניהן שמוכין ובבבל אין סניכס כדאמרינן בפרק קמא (דף יד):

אחד דיני ממונות בדלים ואחד. תקירות ובדיקות בתוקיים ודרשת ותקרת (דברים יג): דיני ממונות בשלשה דיני קנסות ודיני נפשות בעשרים וג' ודיני נפשות בסנהדרי קטנה בעשרים ושלשה. תקירות ובדיקות בתוקיים ודרשת ותקרת (דברים יג): דיני ממונות בשלשה דיני קנסות ודיני נפשות בעשרים וג' ודיני נפשות בסנהדרי קטנה בעשרים ושלשה.

אחד דיני ממונות בשלשה דיני קנסות ודיני נפשות בעשרים וג' ודיני נפשות בסנהדרי קטנה בעשרים ושלשה.

אחד דיני ממונות וא' דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמר (ויקרא כד) משפט א יהיה לכם כמה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין לחובה ודיני ממונות מטין ע"פ אחד פותחין לחובה דיני ממונות מטין ע"פ אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחובה דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות והמלמד זכות מלמד חובה דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול ללמד חובה

דיני ממונות גוטרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גוטרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יו"ט דיני נפשות והשטרות מתחילין מן הגדול דיני נפשות מתחילין מן הצד הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים לוים וישראלים הטשיאין לכהונה: **גבי** דיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו דתנן שטר שזמנו כתוב בא' בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדיו כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה היכי חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו וליטעמיך תיקשי לך מתני' ישטרי חוב המוקדמין והמאוחרים כשרין ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי פסולים והמאוחרים כשרין דאפי' מינה קאמרינן דאפי' אחד בניסן בשמיטה כשרין הא לא קשיא דעדיפא מינה קאמרינן דאפי' אחד בניסן בשמיטה דלא שכיחי אינשי דמוזפי דליכא למיטר שמא איחרוהו וכתבוהו דלא מרע לשטריה אפ"ה כיון דישביעית סופה משמטת מכשרינן ס"ם קשיא: סימן חרפ"ש: א"ר חנינא זה דבר תורה א' דיני ממונות וא' דיני ממונות ובחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אלא מעתה

טעו

מסורת הש"ס

א ב"ב קכ: [כתב"מ ל"ג מלת ממונות] ג ניזיון נט: ד [תוספתא מכות פ"ל] ה [ע"ז תוס' קידושין ל: ד"ה ס"ג וכו' ותוס' כתובות לב. ד"ה תיכף למ"ל] ו ב"מ ית, פב. ז ב"מ כ. ח ב"ב קנ: ט ב"ב קמ: [תוספתא פ"ו] י [ב"ב קמב:] כ [ב"ב קמב.]

כאן בדין מרומה. לא שיודעים בו שהוא מרומה דא"כ אין לדונו כלל כדדרשינן בפרק שבועות העדות (שבועות ל:) מדבר שקר תרחק: קול ריחיים בבורני. פ"ה שעת גזירת המלכות היה שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה וכן משמע בירושלמי דכתובות (פ"א) גבי הגזירה שגזרו ביהודה דקאמר מה סימן היה קול מגרוס בבורני משתה שם אור נר בברור חיל שבוע הבן פירוש קול מגרוס רחיים של גרוסות והא דכתיב בירמיה (כה) והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחיים ואור נר איכא למימר שנים בראשונה היו עושין סימנין אלו לשם שמחה: אור הנר בברור חיל. מכאן נהגו להדליק נר במילה ומה שנהגו לפרוס המפה על הפתח משום דאמר בריש המוכר פירות (ב"ב דף צג:) מנהג גדול היה בירושלים כל זמן שהמפה פרוסה על הפתח אורחין נכנסין: היכי אמר להו. פ"ה כשקיבלו עדותן של עדים ואם תאמר א"כ במאי חסמינן להו הא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכ"ת שיחזרו בהן תוך כדי דיבור כפ"ה הא מי יימר כדאמריתו טפי מתוך כדי דיבור וכ"ת דלא חשיב הפסק לימא אחר כדי דיבור אמרי' להו ואף ע"ג דאין פתיחה זו מועלת וי"ל דה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני ועי"ל דעד שלא נחקרה עדותן בב"ד יכולין לומר מבודין אנו כדתניא בתוספתא מיהו בקונטרס פירש דפתיחת זכות לאחר שדרשום וחקרום ובאין ליטא וליתן וכפי' משמע בפ' היו בודקין (לקמן דף מ.) דקתני אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין:

ו
א ב מיי' פ"ג מהל' עדות הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ל סעי' א:
ז
ג ד מיי' פי"ג מהל' רוצח הל' יד סמג עשין פא טוש"ע ח"מ סי' ערב סעי' יד:
ח
ה סמג עשין לו:
ט
ו מיי' פ"א מהל' עדות הל' ד:
י
ז מיי' שם פ"ב הל' א סמג עשין קט טור ח"מ סי' לח:
יא
ח מיי' פ"י מהל' סנהדרין הל' ז:

אטעו לא ישלמו כל שכן שתנעול דלת בפני לווין רבא אמר אמתני' דהכא בדיני בקנסות ואידך בהודאות והלואות רב פפא אמר אידי ואידי בהודאה והלואה גכאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה כדריש לקיש דריש לקיש רמי כתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט עמיתך וכתיב (דברים טז) צדק צדק תרדף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה רב אשי אמר מתניתין כדשנין קראי א' לדין וא' לפשרה כדתניא צדק צדק תרדף אחד לדין ואחד לפשרה כיצד גשתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה אם עוברות שתיהן שתיהן טובעות בזה אחר זה שתיהן עוברות זוכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עלו שניהן שניהן נופלין בזה אחר זה שניהן עולין הא כיצד טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו ת"ר יצדק צדק תרדף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם ת"ר צדק צדק תרדף הלך אחר חכמים לישיבה אחר ר' אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבן גמליאל ליבנה אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר רבי מתיא לרומי אחר רבי חנניא בן תרדיון לסיכני אחר ר' יוסי לציפורי אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין אחר דרבי יהושע לגולה אחר רבי לבית השערים אחר חכמים ללשכת הגזית: דיני ממונות פותחין כו': היכי אמרינן אמר רב יהודה הכי אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו א"ל עולא והא חסמינן להו וליחסמו מי לא תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר ומסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתיטרף דעתן ויחזרו בהן מי דמי התם מטילא קא מידחו הכא קא דחינן להו בידים אלא אמר עולא הכי אמרינן יש לך עדים להזימם א"ל רבה וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה ומי הויא חובתו והתנן זאין עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין הכי אמינא אילו שתיק האי עד דמיגמר דיניה ומייתי עדים ומזים להו הויא ליה חובתו של זה אלא אמר רבה אמרינן ליה יש לך עדים להכחישן רב כהנא אמר מדבריכם נזדכה פלוני אביי ורבא דאמרי תרוייהו טאמרינן ליה אי לא קטלת לא תדחל רב אשי אמר כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו תניא כוותיה דאביי ורבא רבי אומר (במדבר ה) אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו' מיכן

טעו. ב"ד בדיני ממונות לא ישלמו דדילמא אי שבקת להו לדון ולחקור הוה רווחא למילתא ולא הוו טעו: כל שכן שאתה נועל דלת דמתיירא לספסיד ע"י ב"ד טועין: רבא אמר. תרווייהו תקנתא דרבנן ומתניתין בדיני קנסות דליכא למיחש לנעילת דלת אבל בהודאות והלואות דאיכא למיחש לנעילת דלת בהודאות והלואות בדיני מלוה וזה בא לדון בעדי הודאה שהודה לו בפניהם או בעדי הלואה שהלווהו בפניהם דאיכא למיחש לנעילת דלת: מרומה. שבית דין מכירין בתוכו שהוא רמאי או מביאים עדי רמאי בדבריו: בצדק תשפוט. וכתיב צדק צדק להזהיר בית דין לדקדק בו כל כך לדרוש ולחקור: מתנייתא. שפיר איתרצו כחד מהני שינויי אי כרבי חנינא אי כרבה אי כרב פפא: אבל קראי. דרמי ריש לקיש לא קשו דצדק צדק לא לדרישה ולחקירה אתי אלא צדק דין שלך וצדק פשרה שלך לפי ראות עיניך ולא תרדוף את האחד יותר מחבירו: שתיהן טובעות. שהדחו זו את זו: ואם בזו אחר זו. משתק אחת עד שתעבור חבירתה ואח"כ תעבור היא: מעלות בית חורון. מקום צר והיו דרך נטיות ימין ושמאל וצריך היה לנטות לאחריו עד שמוצא מקום לנטות: אם עולות שתיהן. כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה ופוגעות בראש חודו של הר והבקעה עמוקה מימין ומשמאל: קרובה. לעירה: ומעלות שכר. לאחת ותידחה: קול ריחים. שהשמעין: בבורני. מקום: שבוע הבן שבוע הבן. סימן הוא שיש שם ברית מילה כמכריז ואומר שבוע הבן כאן וכריחים סימן לשחיקת סממנין למכת התינוק ושעת גזירת המלכות היא שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה: אור הנר בברור חיל. ביום או נרות נראים הרבה בלילה סימן הוא כמו שצועק משתה שם משתה שם ברית מילה קרי שבוע הבן על שם שהוא לסוף שבוע: אחר חכמים לישיבה. בית הוועד ששם בית דין קבוע כגון אחר ר' אליעזר בלוד וכן כולם כל חד וחד למקומו: לגולה. לפומבדיתא כדתנן בר"ה (דף כג:) עד שרואים כל הגולה לפניו כמדורת אש ואמרי' (שם דף כג.) מאי גולה אמר אביי פומבדיתא שעיקר ישיבת בבל שם היתה: אחר חכמים. סנהדרי גדולה: היכי אמרי'. בפתיחת זכות כשקיבלו עדותן של עדים ודרשום וחקרום ובאין ליטא וליתן היכי אמרינן להו לעדים: מי יימר כדקאמריתו. שמא בעולם באתם וזו היא פתיחת זכות לזה: והא קא חסמינן להו. חוסמין אנו את פיהם כשאנו מכחישין אותן ויחזרו בהן בתוך כדי דיבור: ופרכינן וליחסמו. מאי תיקשי ליחסמו ולסדרי בהו: מי לא תניא מסיעין. היו בית דין את העדים קודם קבלת עדות ממקום למקום ומחדר לחדר כשבאין להעיד אומרים להם לא נקבל כאן אלא כאן וכן משם למקום אחר: הכא דחינן להו. וכתיב (דברים יט) ובערת הרע: שתהא חובתו של זה. לחזור אחר עדי הזמה כדי שיהרגו הראשונים: ופרכינן מי הויא חובתו של זה הנו מיתזמי השתא קודם גמר דין והא תנן וכו': הכי קאמינא. היכי מזהרינן להאי לחזור אחר עדי הזמה והא חובתו של אלו היא דדילמא שתיק האי עד דמיגמר דין והדר מייתי להו: להכחישן. כגון אנו ראינו אותו הרוג ... אח"כ חי וקיים דהויא עדות בטילה דהוא יכן פטורין דאין זוממין אלא בעצמו הייתם ... במס' מכות (ד' ס.): רב כהנא אמר. כך פותחין בזכות לאחר קבלת עדות אומר מתוך דבריכם מוזכה פלוני סופו לצאת הכי דין זכאי לפי ראות עינינו ואחר כך נושאין ונותנין: אם לא שטית הנקי. תחילת התנאי לזכות:

מיכן

מסורת הש"ס

א [לעיל ג. וע"ש פרש"י] ב [עי' תוס' לעיל ג. ד"ה שלא תנעול וכו'] ג [תוספתא דב"ק פ"ב] ד [נ"ל רבי חנינא בן אחי ר' יהושע לגולה כך הגירסא הנכונה בילקוט פרשת קדושים רמז תרי"ט וכן כתוב בזה כדי ליתן טעם דמליט שהיה בגולה עי' ברכות סג: יכנו כמור אתן הגירסא בלפניט אחר ר' יהושע לגולה ק' טובא דהא לעיל בסמוך קאמר אחר ר' יהושע לפקיעין] ה כתובות קג: ו [סוטה ח.] לקמן מ: [תוספתא פ"ט] ז מכות ה: ח עי' ר"מ

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. וא"ת טיהר את הטמא אמאי מה שעשה עשוי ועוד אי מה שעשה עשוי אמאי משלם דאכתי לא מיתוקמא דעירבן עם פירותיו עד לבסוף וי"ל דהשתא סבירא ליה כשעירבן בעל הבית ולבסוף ס"ל כשעירבן חכם והשתא מה שעשה עשוי שעירבן ברוב פירותיו טהורים דבטלי ברובא וישלם מביתו שעירבן בפירות מועטים וא"ת לאמאי דס"ד בפ' עד כמה (בכורות ד' כח:) דאתיא כר"מ הא שמעינן ליה בפרק הניזקין (גיטין ד' נג:) גבי נפלו ונתפלעו דאפי' שוגג לא יעלו דקנסינן שוגג אטו מזיד וא"כ היכי בטלי ברובא וי"ל כיון דעל פי חכם עביד לא קנים האי שוגג אי נמי לענין דינא דגרמי מוקי לה כר' מאיר בפ' עד כמה (שם דף כח:) ולא כוותיה לכל מילי: כאן במומחה. כולי סוגיא בטעה בשיקול הדעת דאי בדבר משנה הא רב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפ' אלמנה (ד' ק:) דאמרי ב"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרים וא"ת בפ"ק דמכילתין (דף ה.) דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלוך עלייהו כו' כי טעה נמי בשיקול הדעת אמאי לא היה חוזר הא מומחה הוה וי"ל דמומחה דהכא היינו במומחה דסמיכה: השתא נמי לא כלום עבדת. בלא נטל ונתן ביד איירי דאי האכילה ר' טרפון לכלבים א"כ טובא עבד ותימה דבפ' עד כמה (בכורות ד' כח: ושם) בההיא דן את הדין בעי לאוקומי כר"מ מקמי דאוקי כשנטל ונתן ביד אמאי חייב חכם כשטיהר את הטמא כמה שעירבן בעל הבית בפירותיו נימא כיון דאילו לא עירבן הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד וי"ל דסוגיא דהכא אתיא כרבנן אבל לר"מ דדן דינא דגרמי חייב אף ע"ג דאילו לא עירבן הוה הדר דהא מראה דינר לשולחני ונמצא רע מחייב לר"מ בהגוזל קמא (ב"ק ד' ק. ושם) אף ע"ג דאילו הוה קמן הוה הדר:

שעירבן

יב
א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף א:
יג
ב ג ד ה מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף ב:
יד
ו ז מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ג ועיין:

מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות: דיני ממונות מחזירין כו': ורמינהו אדן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה ובמומחה מחזירין והקתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם א"ר נחמן כאן שיש גדול הימנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין רב ששת אמר בכאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת גדאמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר א"ל רבינא לרב אשי אפי' טעה בר' חייא ורבי אושעיא א"ל אין האפילו בדרב ושמואל א"ל אין אפי' בדידי ודידך א"ל אטו אנן וקטלי קני באגמא אנן זה"ד שיקול הדעת א"ר פפא לכגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיקרי ועבד כחד מינייהו וסוגיא הדשמעתא אזלא כאידך היינו שיקול הדעת איתיביה רב המנונא לרב ששת ימעשה בפרה (ישל בית מנחם) שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבי' ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה שאמר חתודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא א"כ חותכין האם שלה כדי שלא תלד א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון אמר לו ר' עקיבא פטור אתה טשכל המומחה לרבים פטור מלשלם ואי איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד יאי נמי בשיקול הדעת טעית מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם א"ר נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מותיב רב המנונא לרב ששת מפרה פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתהדר ה"ק ליה א"א בשלמא טעה בדבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא היינו דקא מפחיד ר' טוקאמר ליה איהו מומחה לב"ד אתה ואתה פטור מלשלם אלא א"א טעה בדבר משנה חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי לא כלום עבדת רב חסדא אמר יכאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי כגון שנטל ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דא"ל פטור אתה והא לא נטל ונתן ביד כיון דאמר פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי אלא מתני' דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלמא לזכות משכחת לה דא"ל מעיקרא חייב אתה ולא נטל ולא נתן ביד אלא לחובה היכי משכחת לה דא"ל פטור אתה והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי חדא קתני דיני ממונות מחזירין לזכות שהיא חובה דכוותה גבי נפשות מחזירין לזכות ואין

מיכן שפותחין כו'. ומדליף פתיחת זכות מהכא היינו אי לא קטלת לא תידחל כאביי ורבא: מה שעשה עשוי. אלמא לא הדר במומחה. יש בו כח לחזור ולא מצי למימר ליה בע"ד הכא כי טעמא קמא דידך עבידנא אבל בשאינו מומחה מצי א"ל מי יימר דטעמא בתרא דידך עיקר דילמא קמא עיקר ובהאי הוא דטעית: פטור מלשלם. אלמא מה שעשה עשוי ומיהו פטור מלשלם דכיון דמומחה הוא מזלא ביה דההוא גברא גרם ליה למיטעי: יש גדול הימנו. אותו גדול מחזיר דבריו של זה דיש בו כח לבטלו: אין גדול ממנו. לא איית ליה בעל דין לאהדורי עובדא ואפילו זה אומר טעיתי לאו כל כמיניה: טועה בדבר משנה. שטעותו גלוי בדבר המשנה אין דינו דין לגמרי וחוזר: שיקול הדעת. לקמן מפורש: ואפי' טעה בר' חייא. האי דבר משנה דקאמר מי אמרי' דאפי' טעה בדבר המשנה בתוספ' דבי רבי חייא ורבי אושעיא שהם סידרו התוספתא וסתמו בה מה שסתמו ולא הוי עיקר כל כך כמשנתנו שסתמה רבי שהיה גדול מהם וכל הסוגיא מצויה אצלו ע"י שהוא נשיא ודקדקו עמו בדבריהם והעמידום על בורייס: ואפי' בדרב ושמואל. במימרא דידהו שפסקו מסברא שלהם ולא הויא מתני' אלא סברא: אטו אנן קטלי קני באגמא אנן. אחרי שאמרתי לך שאף הטועים בדברי האמוראים האחרונים חוזר מאי גריעותן מדאחריני: קטלי קני. קוצצים קנים ומלקטי עלים: סוגיין דעלמא כאידך. רוב הדיינין נראין להם דברי השני: לרב ששת. דאמר טעה בדבר משנה חוזר: האם שלה. בית הריון וקראת ערפחת ושלפוחית ובלעז מטריל"ה: והתירוה. מפני שאמר תודוס הרופא: אין פרה וחזירה כו'. לפי שטובות הן ואין רוצין שיהיו מצויות במקומות אחרות וקא חזינן דמתקיימות: הלכה חמורך טרפון. כלומר צריך אתה למכור את חמורך ולהחזיר פרה לבעלים: טועה בדבר משנה אתה. שהם משנה היא באלו טריפות (חולין נד.) ניטלה האם שלה כשירה: וטועה בדבר משנה חוזר. ולקמן פריך הכא מאי חוזרת איכא הרי האכילה לכלבים: הכי קאמר ליה. רב המנונא אי אמרת בשלמא כו': אלמא קם דינא. כלומר מה שהורה הורה ואי נמי איתא קמן לא הדרא מיתכשרא: היינו. דאמר ליה דאי לאו דמומחה הוא הוה בעי שלומי: לאו כלום עבדת. דאיהו הוא דאפסיד אפסדים שהשליכה לכלבים ואת לא אפסדת ליה מידי במאי דפסקת עלה שם טרפות דהא אי בעית למהדר הדרת: רב חסדא. מהדר לעיל לשנויי מתניתא דן את הדין:

נשא ונתן ביד. מה שעשה עשוי: לא נשא ונתן ביד. אלא הוא לבעל דין והוא עושה מעצמו מחזיר הממון מזה שקיבלו לזה שנתנו: נשא ונתן. הוא עצמו גבה מזה ונתן לזה: בשלמא חייב את הזכאי. שפיר מצי לאוקמי מה שעשה עשוי כדקתני בה שנטל מן הזכאי ממש מידו שלא כדין ונתן לתובע: אלא זיכה את החייב. על כרחיך לא שייך האי ליטא אלא במזכה את הנתבע שהיה חייב לשלם ואמר לו פטור אתה דאין לי זכאי אלא לי נקי ופטור: כיון דא"ל פטור אתה. והוא היה מוחזק ועכבוהו על פיו כמי שנתן ביד דמי: אלא. מחזיר לחובה ע"כ משמע מתחלה זכהו וא"ל פטור אתה וקאמר מחזירין: ומשני חדא קתני. דלעולם לחובה אין מחזירין מאחר שזיכהו אלא משלם מביתו ומתני' חדא קתני מחזירין בדבר לזכותו של זה אם חייבוהו תחלה ולא נשאו ונתנו ביד מחזירין לזכותו שהוא חובתו של חבירו שמחייבין אותו להחזיר מה שגבה: דכוותה גבי נפשות. על כרחיך הכי בעי לפרושה ולמת חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות:

זכות

מסורת הש"ס

א לעיל ו. ב"ק ק. קיז: בכורות כח: ב [עירובין ו.] ע"ש [וש"נ] ג [שבת לה:] ד לעיל ו. ה נ"א דעלמא וכ"א כשאלפס ו בכורות כח: ז [שם ליתא] ח שם: לקמן לג. ט מחויק דבריו כנ"ל

שעירבן עם פירותיו. הקשה רבינו לפרש לה יהא חלה כמעמא בידים דתקן בפרק הניזוקין (ניזיקין דף נב:) המעמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור והא נמי בשוגג הוא ולחוקים דמר אתחלה פטור כדי שיודיעו שעשה אחרו בשוגג פטור כדי שיודיעו וכל"ל ח סמע נת: מעשה הכא בעל הורמה לן לפטור ליה מודע ליה חלה לי' יוחנן דאמר כ מ"ו ס"ם ב: דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד הל' ה סמ"ג כעבור ומה טעם אמרו במזיד חייב ין חלה יהיה כל אחד ואחד מעמא ג ד מ"ו ס"ם פרותיו של הכירו ואומר פטור אני הל' ל: הכא לא שייך למיהב טעמא מיהו למאי דמוקי ביסקרא שעירבן בשה"ב יח ביד ים לחייב כמו תוך לשון לשון לאדם ליעול ואיתן כיד אכל למאי ס"ו הלכה ט: דסבירא ליה מעיקרא שעירבן בשה"ב יט ז מ"ו ס"ם קשה וי"ל דמכל מקום הייב כמו הל' ה וס"ם מזיד עדות הל' תוך ולידע שבשה"ב ישרב: **אתיא** רשע מהלי ת: רשע נמי הכי. תימה הקשה כ לרבה מברייתא דהכה דקלקר בפרק קמא (דף ו.) דמלקות תחת מיתה עומדת ולית ליה ג"ם דרשע וכן הל' ה: כפ"ק דמכות (דף ה.) גבי מגלפין דממון ואין מגלפין במכות אבל אתיא מהלי ת: רשע ולכך אמר קרא כשלקה ואמם ליכא למימר דרשע ורבא אמר כשיגין כשלקה כפ"ק דמכות (דף ג.) גבי כאבי נבי אין העדים ויודעין על עד קרוב שהעיד בדבר שיגמר הדין ואמר מייבי מלקות מניין תחית רשע רשע יום לומר דרבא אית ליה ג"ם אלא דלהך מילי קאמר ולא לריך ליה קשה דכפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) גבי מייבי מלקות שונאין דספורטין מן ממון קאמר אבל אתיא מהלי ת: רשע ורבא אמר אתיא מכח מכה דאמר לקמן (דף לב.) מכה מכח מכה מסוף דנכי תשלומים כתיב מכה נפש בהמה ישלמנה אחת כפי' דרש ג"ם דרשע רשע ככל מקום ושונין להכות פירקין נבי כדי רשעתו תלויה דרבא אתיא מהלי ת: עדות הלי ח: [ומשנכתב]

מסורת הש"ס

א בכורות כח: ב [לקמן לו: ולהנמתו לעיל כט.] ג [ל"ל מהי וכן גרס רש"י] ד [ל"ל מהי ה [תוספתא פ"ג] ו [לעיל ה: ז"ל ח [עי' בערוך ערך יקר ל"ה ולקמן לה לריך קרא לאתויי

יאין מחזירין לחובה מחזירין לזכות גרידתא ואין מחזירין לחובה לזכות שהיא חובה חובתיה דמאן הא לא קשיא חובתיה דגואל הדם משום חובתיה דגואל הדם קטלינן ליה להאי ועוד מאי בין בין קשיא רבינא אמר בגון [א]שהיה לו בידו בשכון ונטלו ממנו טימא את הטהור דאנעי ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן בין פירותיו: **דיני נפשות בו'**: ת"ר [ב]מניין ליוצא מביח דין חייב ואמר אחר יש לי ללמד עליו זכות מניין שמחזירין אותו ת"ל (במדבר לה) נקי אל תהרג ומניין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין מחזירין אותו ת"ל (שם) צדיק אל תהרג א"ר שימי בר אשי בי[ג]חילופא לסמית דכתיב (דברים יג) לא תחמול ולא תכסה עליו רב כהנא מתני (שם) מכי הדר תהרגנו בעי מניה רבי זירא מרב ששת [ד]חייבי גליות ([ה]מניין) אתיא רוצח רוצח [ו]חייבי מלקות ([ז]מניין) [ח]אתיא רשע רשע [ט]תניא נמי הכי חייבי גליות מניין אתיא רוצח רוצח חייבי מלקות מניין [י]אתיא רשע רשע: **ואין מחזירין לחובה**: אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [יא]והוא שטעה בדבר שהצדוקין מודין בו אבל טעה בדבר שהצדוקין מודין בו זיל קרי בי רב הוא בעא מיניה רבי חייא בר אבא מרבי יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו א"ל [יב]אדמוקדך יקיד זיל קוץ קרך וצלי איתמר נמי א"ר אמי א"ר יוחנן טעה בנואף חוזר אלא היכי דמי אין חוזרין א"ר אבהו אמר רבי יוחנן [כ]גון שטעה שלא כדרכה: **דיני ממונות הכל בו'**: הכל [יב]אפילו עדים ניטא מתניתין ר' יוסי ברבי יהודה הוא ולא רבנן דתניא (במדבר לה) **ועד אחד לא יענה בנפש [יג]בין לזכות בין לחובה ר' יוסי בר' יהודה אומר עונה לזכות ואין עונה לחובה** אמר רב פפא [יד]בא' מן התלמידי' ודברי הכל מ"ט

וגה כלילי חלה הרגו חבל בנופף ומופת ליכא טעמא לזכותא: עד דמוקדך יקיד קוץ קרך וצלי. בעוד שהשם דולקת קלוק דלוען שלך וללה קותן כלומר בעוד שאתה עוסק בשמעתך הן לב לסבין ולסוסיף לקח הרי שמעת ממני מעט בדבר שהצדוקין מודין בו חוזר והלי דבר שהצדוקין מודין בו הוא: חלה כיכי דמי לין מוזרין. דקתני מתניתין סתם דיני נפשות אין מחזירין לחובה ועריות נמי בשמע: כגון שעשה. סדיון וזיכוי בנופף ומופת חלה כדרכה חלה מפרש חויבי בסדיא דרבנן יליף לה (לקמן דף כה.) ממכבי חשה שני מכבות ואין הצדוקין מודין בו: הכל ואפילו עדים. שהעידו עליו יכולין ללמד עליו לחיות על זכות: אמר רב פפא. הכל דמתניתין לחיובי תלמידים סיומבין שורות לפני הדיינין קאמר דתלמדן זכות ואין מלמדין חובה והכל דקאמר רבינו שעירבן עם פירותיו. הקשה רבינו לפרש לה יהא חלה כמעמא בידים דתקן בפרק הניזוקין (ניזיקין דף נב:) המעמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור והא נמי בשוגג הוא ולחוקים דמר אתחלה פטור כדי שיודיעו שעשה אחרו בשוגג פטור כדי שיודיעו וכל"ל ח סמע נת: מעשה הכא בעל הורמה לן לפטור ליה מודע ליה חלה לי' יוחנן דאמר כ מ"ו ס"ם ב: דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד הל' ה סמ"ג כעבור ומה טעם אמרו במזיד חייב ין חלה יהיה כל אחד ואחד מעמא ג ד מ"ו ס"ם פרותיו של הכירו ואומר פטור אני הל' ל: הכא לא שייך למיהב טעמא מיהו למאי דמוקי ביסקרא שעירבן בשה"ב יח ביד ים לחייב כמו תוך לשון לשון לאדם ליעול ואיתן כיד אכל למאי ס"ו הלכה ט: דסבירא ליה מעיקרא שעירבן בשה"ב יט ז מ"ו ס"ם קשה וי"ל דמכל מקום הייב כמו הל' ה וס"ם מזיד עדות הל' תוך ולידע שבשה"ב ישרב: **אתיא** רשע מהלי ת: רשע נמי הכי. תימה הקשה כ לרבה מברייתא דהכה דקלקר בפרק קמא (דף ו.) דמלקות תחת מיתה עומדת ולית ליה ג"ם דרשע וכן הל' ה: כפ"ק דמכות (דף ה.) גבי מגלפין דממון ואין מגלפין במכות אבל אתיא מהלי ת: רשע ולכך אמר קרא כשלקה ואמם ליכא למימר דרשע ורבא אמר כשיגין כשלקה כפ"ק דמכות (דף ג.) גבי כאבי נבי אין העדים ויודעין על עד קרוב שהעיד בדבר שיגמר הדין ואמר מייבי מלקות מניין תחית רשע רשע יום לומר דרבא אית ליה ג"ם אלא דלהך מילי קאמר ולא לריך ליה קשה דכפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) גבי מייבי מלקות שונאין דספורטין מן ממון קאמר אבל אתיא מהלי ת: רשע ורבא אמר אתיא מכח מכה דאמר לקמן (דף לב.) מכה מכח מכה מסוף דנכי תשלומים כתיב מכה נפש בהמה ישלמנה אחת כפי' דרש ג"ם דרשע רשע ככל מקום ושונין להכות פירקין נבי כדי רשעתו תלויה דרבא אתיא מהלי ת: עדות הלי ח: [ומשנכתב]

מסורת הש"ס

א בכורות כח: ב [לקמן לו: ולהנמתו לעיל כט.] ג [ל"ל מהי וכן גרס רש"י] ד [ל"ל מהי ה [תוספתא פ"ג] ו [לעיל ה: ז"ל ח [עי' בערוך ערך יקר ל"ה ולקמן לה לריך קרא לאתויי

ורבנן. דתמרי אפי' לזכות לא יעשה משום דגונע סוף דבר שמתחרט בו ולוקה שמא יעמיד סדין לחובה ויבא זה עדים להזימן ומיסדר לא אלי סדרי בסו לאחר כדי דיבור דכיון שהגיד סוף הגיעו תוכר ומנין: למיכתב עשמא דלא ליתמר בדבר שמתחרט עליו ויבא לידי מכשול: **אלא** דתמרי המזכין מ"ט. פ"ה למה לי למיכתביהו משום מגח ומתן דלמתר הם מלתא בעלמא הוא כדי שיחזור ממר זכות לכתוב פלוני ויבא ל"ל טעמא דלא לייתי ליה הלכך לריך למיכתב טעמא דלא ליתמר בדבר שהצדוקין מודין בו כדאיתי עשמא ומתן דלמתר הם מלתא בעלמא הוא כדי שיחזור ממר זכות לכתוב ופי"ה ל"ל כיון דליכא נפקותא בולי האי לעניין פטור וחוכה של מיזון אלא כדי שיחזור ממר זכותו לא היה להם לחזם לכתוב טעמא משום דגזרו אטו חובה דבשעת גמר הדין יכולין לחזור בהן אבל קודם גמר הדין יכולין לחזור בהן כל עניו אף בשעת גמר הדין אין נפקותא אלא לחוי לכתוב: **מה** שנו. מחלק אחיו הפשים מתחלק אלא הסלע וכ"ל דהוה ליה לי למימר מה הסלע מתחלק וכן בפ' רבי עקיבא (שבת פח: ובפ) גרס מה פשים מתחלק לבמה ילילות אף כל דיכור ודיבור אלא מפי הקבה"ה היה מתחלק לשבעים לשון והא"ר למימר נמי מה סלע מתחלק ומפרש ר"ת וכפשים יפוצו סלע שהפשים מתחלקת מן הסלע כדאמרינן בתדבא יא מעשה בא' שלקה סנאיריו הלך לבודקו נתנו על הסדן והכהו בקרנים וכקנא הסדן ונחלק הקורנס וסנאיריו עומד במקומו היינו סוף דכתיב וכפשים יפוצו סלע:

כב

ה מ"ו ס"ו מכלי פ"כ מ"ה: כג

כה

מכלי פ"ב מ"ה: כו

כח

ומ"ו פ"ג מכלי פשולי מוקדשין כ"ב: כז

כח

ו מ"ו ס"ם כלי ס: כט

כ

ז מ"ו ס"ם כלי ג: ל

א לקמן מ. ב ג"ו ס"ם ג לקמן מב. ד לעיל יג: ה לקמן לו: [ונדף לה.]

מ"ם דר' יוסי בר יהודה דא"ק (במדבר לה) **עד אחד לא יענה בנפש לטות לטות הוא דאינו עונה אבל לזכות עונה ורבנן אמר ריש [ו]קיש משום דמיחזי כנוגע בערותו ורבנן האי לטות מאי דרשי ביה מוקמי ליה באחד מן התלמידים כדתניא אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות מניין שאין שומעין לו ת"ל עד אחד לא יענה [ז]מניין לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין שומעין לו ת"ל אחד לא יענה בנפש לטות: אמר רב [ח]לא שנו אלא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין מלמד זכות חוזר ומלמד חובה מיתיבי [ט]לחרת משכימין ואין המזכה אומר אני המזכה ומזכה אני במקומי המחייב אומר אני המחייב ומחייב אני במקומי המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות א"י לחזור וללמד חובה והא לחרת גמר דין הוא וליטעמיך לחרת משא ומתן מי ליכא כי קתני בשעת משא ומתן ת"ש [י]דינין אלו ערב שיראו' מן המחייבין דברי המזכין ואם איתא ליתני נמי איפכא תנא אזכות קא מהדר אחובה לא קא מהדר ת"ש [יא]א"ר יוסי בר חנינא [יב]מן התלמידי שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד בסקומו ואמאי ניטא אילו הוה קיים הדר בי' השתא מיהא לא הדר ביה והא [יג]שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא טכלל רבינו אין מוצא איתמר ת"ש [יד]שני סופרי הדיינין עומדין לפניהן אחד מן היסין וא' מן השטאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין בשלמא דברי המחייבין למחר חזו טעמא אחרינא ובעו למעבד [טו]הלנת דין אלא דברי המזכין מ"ט [טז]או משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משנחינן בהו [יז]א כדי שלא יאמרו שנים טעם א' משני מקראות כדבעא מיניי' ר' אסי מר' יוחנן אמרו שנים טעם א' משני מקראות מהו א"כ [יח]אין מונין להן אלא אחד טנה"מ אמר אביי דא"ק (תהלים סב) **אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים** מקרא א' יוצא לכמה טעמים ואין טעם א' יוצא מכמה מקראות דבי ר' ישמעאל תנא (ירמי' כג) וכפטיש יפוצץ סלע [יט]מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצו אף מקרא א' יוצא לכמה טעמי' ה"ד טעם א' משני מקראות א"ר זביד כדתנן [כ]מזכה מקדש את הראוי לו רבי יהושע אומר [כא]כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד שנאמר (ויקרא ו) **העולה** [כב]על מוקדה מה עולה שהיא ראויה [כג]לאשים אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי לאשים אם עלתה לא תרד אף ת"ל **ירדו** [כד]שנאמר כלהראוי [כה]למזבח אם עלה לא ירד שנא' היא העולה על מוקדה על המזבח מה עולה שהיא ראויה לגבי מזבח אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו מאי קמרבו פסולין מר מייתי לה מטוקדה ומר מייתי לה ממזבח והא התם מיפלג פליגי דתנני סיפא אין בין דברי ר"ג לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכי שר"ג אומר [כו]לא ירדו ור' יהושע אומר **ירדו** אלא א"ר פפא כדתניא ת"ר הגלילי אומר מתוך שנא' כל

אחד מן התלמידים. תימה הא אמר בפ"ק (דף יג.) דלפי שהיו יודע ומכר אמר טעמא (למילתיה) לא שמעינן ליה ולא יהא חלה כאחד מן התלמידים ול"ל להתם נמי אמר טעמא לזכות:

חלה

(שמו' כט) כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת"ל (שם) כבשים מה כבשי' ראויין אף כל ראוי ר' עקיבא אומר (שם) עולה מה עולה ראוי' אף כל ראוי ותרווייהו מאי קא ממעטו פסולי מר מייתי לה מכבשים ומר מייתי לה מעולה והאמר רב אדא בר אהבה עולת העוף פסולה איכא בינייהו מאן דמייתי לה מכבשים כבשים אין אבל עולת העוף לא ומאן דמייתי לה מעולה אפי' עולת העוף נמי אלא א"ר אשי כדתני' (ויקרא יז) דם יחשב לאיש ההוא דם שפך לרבות את הזורק דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר (שם) או זבח לרבות את הזורק ותרווייהו מאי קא מרבו זריק' מר מייתי לה מדם יחשב ומר מייתי לה מאו זבח והאמר ר' אבהו שחט וזרק איכא בינייהו לדברי ר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת לדברי ר"ע חייב שתי' הא איתמר עלה אמר אביי אף לדברי ר"ע נמי אינו חייב אלא אחת דא"ק (דברים יב) שם תעלה עולותיך ושם תעשה ערבינהו רחמנא לכולהו עשיות: דיני ממונות דנין ביום וכו': (סי' משפ"ט מענ"ה מט"ה) מנה"מ א"ר חייא בר פפא דא"ק (שמו' יח) ושפטו את העם בכל עת א"ה תחלת דין נמי כדרבא דרבא רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתי' (דברים כא) והי' ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחלת דין לילה לגמר דין מתני' דלא כר' מאיר דתני' הי' ר"מ אומר מה ת"ל (שם) על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע וכי מה ענין ריבים אצל נגעים אלא מקיש ריבים לנגעים מה נגעים ביום דכתי' (ויקרא יג) וביום הראות בו אף ריבים ביום ומה נגעים שלא בסומין דכתי' (שם) לכל מראה עיני הכהן אף ריבים שלא בסומין ומקיש נגעים לריבים מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים אי מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה ודין הוא ממונו בשלשה גופו לא כש"כ ת"ל (שם) והובא אל אהרן הכהן או אל אחד וגו' הא למדת שאפי' כהן אחד רואה את הנגעים ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דרבי יוחנן דהוה דאין דינא ולא א"ל רבי יוחנן ולא מידי היכי עביד הכי והאר"י הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון וא"ר יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו ר' יוחנן סתמא אחריתא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא אבע"א סתמא דרבים עדיף ואבע"א משום דקתני לה גבי הלכתא דדינא ורבי מאיר האי ושפטו את העם בכל עת מאי דריש ביה אמר רבא לאתויי יום המעונן דתנן אין רואין את הנגעים שחרי' ובין הערבי' ולא בתוך הבית ולא ביום המעונן מפני שכהה נראית עזה ולא בצהרים מפני שעזה נראית כהה ור' מאיר האי ביום הנחילו את בניו מאי עביד ליה ההוא מיבעי לי' לכדתני רבה בר חנינא קמיה דר' נחמן והיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה א"ל אלא מעתה מאן דשכיב ביממא ירתון ליה בניה ומאן דשכיב בליליא לא ירתון ליה בניה דילמא דין נחלות קאמרת דתניא (במדבר כז) והיתה לבני ישראל לחקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין כדרב יהודה אמר רב דא"ר יהודה אמר רב ג' שנכנסו לבקר את החולי' רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין וא"ר חסדא ל"ש אלא ביום אבל בליל' כותבין ואין עושין דין משום דהוו להו עדים ואין נעשה דיין א"ל אין הכי קאמינא: דיני נפשות דנין ביום וכו': מנה"מ א"ר שימי בר חייא א"ק (שם כה) והוקע אותם לה' נגד השמש א"ר חסדא מנין להוקעה שהיא תלייה דכתי' (ש"ב כא) והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' וכתיב

וכתיב (שמואל ב כא) ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור בתחלת קציר וכתי' (במדבר כה) ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם אם העם חטאו ראשי העם מה חטאו א"ר יהודה אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להם בתי דינין מ"ט אילימא משום שאין דנין שנים ביום אחד והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין אלא כדי שישוב חרון אף מישראל: דיני ממונות גומרין בו ביום כו': מנהני מילי א"ר חנינא דאמר קרא (ישעיה א) מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים ורבא אמר מהכא (שם) אשרו חמוץ אשרו דיין שמחמץ את דינו ואידך אשרו חמוץ ולא חומץ ואידך האי מלאתי משפט מאי עביד ליה כדר' אלעזר א"ר יצחק דא"ר אלעזר א"ר יצחק כל תענית שמלינין בו את הצדקה כאילו שופך דמים שנא' מלאתי משפט צדק וגו' וה"מ בריפתא ותמרי אבל בזוזי חיטי ושערי לית לן בה: לפיכך אין דנין כו': מ"ט משום דלא אפשר היכי ליעבד לידייניה במעלי שבתא ולינמרי' לדיניה במעלי שבתא דילמא חזו טעם לחובה ובעו למיעבד הלנת דין לדייניה במעלי שבתא ולינמריה בשבתא וליקטליה בשבתא אין רציחה דוחה את שבת וליקטלי' לאורתא נגד השמש בעינן ולינמריה לדיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא נמצא אתה מענה את דינו נידייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא מינשו טעמייהו אע"ג דשני סופרי הדיינין עומדי' לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין נהי דכפומא כתבין ליבא דאינשי הלכך לא אפשר א"ל ר"ל לר' יוחנן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו ומה עבודה שדוחה שבת קבורת מת מצוה דוחה אותה מולאחותו כדתני' (במדבר ו) לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו מה ת"ל הרי שהי' הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע

ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מטמא לאחותו כך אינו מטמא למת מצוה ת״ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא אאבל מטמא למת מצוה שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה א״ל רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינה דוחה את השבת רציחה גופה תדחה את השבת מק״ו מה עבודה שדוחה את השבת רציחה דוחה אותה שנא׳ (שמות כא) מעם מזבחי תקחנו למות שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה אמר רבא כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל אדתנא דבי רבי ישמעאל (שם לה) לא תבערו אש מה ת״ל אי לר׳ יוסי ללאו יצאת אי לרבי נתן לחלק יצאת בכדתניא הבערה ללאו יצאת דברי ר׳ יוסי ר׳ נתן אומר לחלק יצאת אלא אמר רבא תנא מושבות קשיא לי׳ מושבות מה ת״ל מכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחו״ל (שם) מושבות דכתב רחמנא למה לי משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפי שנא׳ (דברים כא) כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת והא מה אני מקיים (שמות לא) מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין או אינו אלא אפי׳ מיתת ב״ד ומה אני מקיים והומת בחול אבל לא בשבת או אינו אלא אפילו בשבת ת״ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר (במדבר לה) והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה מושבות האמור להלן ב״ד אף מושבות האמור כאן בית דין ואמר רחמנא לא תבערו אש בכל מושבותיכם אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה את השבת אין רציחה דוחה את העבודה מקל וחומר ומה שבת שנידחית מפני העבודה אין רציחה דוחה אותה עבודה שהיא דוחה את השבת אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה אלא הא דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ההוא לקרבן יחיד דלא דחי שבת אמר רבא ג(אי הכי) לא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד מק״ו

מה

מה יום טוב שנדחה מפני קרבן יחיד אין רציחה דוחה אותו קרבן יחיד שהוא דוחה את יום טוב אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותו הניחא למאן דאמר אאאין נדרים ונדבות קריבין ביום טוב אלא למ״ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב מאי איכא למימר אלא אמר רבא לא מיבעיא למ״ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב דהא לא מתקיים מעם מזבחי כלל אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב הכתיב מעם מזבחי מזבחי המיוחד לי ומאי נינהו תמיד ואמר רחמנא (שמות כא) מעם מזבחי תקחנו למות: ידיני ממונות הטמאות והטהרות כו׳: אמר רב אנא הואי במניינא דבי רבי ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא והא אנן מתחילין מן הגדול תנן אמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולס שאני מניינא דבי רבי דכולהו מנייהו מן הצד הוו מתחלי ואמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דר׳ וולס גמימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא הא הוה יהושע הוה אלעזר והא הוה פנחס הוו זקנים והא הוה שאול הוה שמואל והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה דוד הוה עירא היאירי והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה שלמה הוה שמעי בן גרא והא קטליה כוליה שניה קאמרינן הא הוה חזקיה הוה שבנא והא איקטיל כולהו שניה קאמרינן והא הוה עזרא הוה נחמיה בן חכליה דאמר רב אדא בר אהבה אף אני אומר מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא והא הוה הונא בר נתן הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: גדיני נפשות מתחילין מן הצד: מנא הני מילי אמר ר׳ אחא בר פפא אמר קרא (שם כג) לא תענה על ריב לא תענה על רב רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מהכא (ש״א כה) ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו ויחגור גם דוד את חרבו אמר רב זשונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי היהטהרות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות קידוש החדש ועיבור שנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד

כי

כי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה דרב לא הוו צריכי א"ר אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות וכולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מעשרים ושלשה מנא הני מילי אמר רב אחא בר פפא דאמר קרא לא תטה משפט אביונך בריבו משפט אביונך אי אתה מטה אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל עשרה הא ט' הוו הא עשרה קתני משום דאין הכל כשרין ועשרים ושלשה חדא היא הא איכא אחריתי דתניא אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים ר' יהודה מוסיף אף אכזרי ובותליפיהן במסית דרחמנא אמר (דברים יג) לא תחמול ולא תכסה עליו: הכל כשרין לדון דיני ממונות: הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר הא תנינא חדא זימנא הכל ראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר וצריכא דאי אשמעינן גר דראוי לבא בקהל אבל ממזר אימא לא ואי אשמעינן ממזר דבא מטיפה כשרה אבל גר דלא בא מטיפה כשרה אימא לא צריכא: ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות: מ"ט דתני רב יוסף כשם שבית דין מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום אמר אמימר מאי קרא (שיר ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך ודילמא מום ממש אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא (במדבר יא) והתיצבו שם עמך עמך בדומין לך ודילמא התם משום שכינה אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא (שמות יח) ונשאו אתך בדומין לך ליהוי:

מתני' סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה ושני סופרי הדיינין עומדין לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי מחייבין ודברי מזכין ר' יהודה אומר שלשה אחד כותב דברי המזכין ואחד כותב דברי המחייבין והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחייבין

ושלש

סכנת לבו דנימא אם היתה חכמה מפי רב אחר הוי אומר טעם אחר ... דברים. תנן במתני' (ד' לג.) וכולן אין נוהגין בדין שור הנסקל. להיות שוה לדיני נפשות אף על פי שאמרנו בפ"ק (ד' ב.) לענין עשרים ושלשה כמיתת בעלים כך מיתת השור: חוץ מעשרים ושלשה. שצריך כ"ג כדיני נפשות: לא תטה. לרעה ע"פ א' אבל אתה מטה לחובה דין השור ע"פ א' ומהכא גמיר לכולהו מעלות דלא נסיבי חוץ מכ"ג ומסתברא דהיקש להכי אתי שהוא עיקר הדין ותחילתו אבל כולהו איכך להללם אתי ומה לנו לחום על שור המועד מוטב לקיים בו ובערת הרע (דברים יט): הא ט' הוו. וסדר פרקין אאתקפתין וסא' תנן במתני' ואמר האי דקשיא לן ט' הוו משום דאין הכל כשירין ועשרים ושלשה חדא היא דמ"ע ממזר פסול מדיני נפשות משום דבעינן כ"ג דהיינו סנהדרי ובסנהדרי כתי' (במדבר יא) ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: זקן. ששכח כבר צער גידול בנים ואינו רחמני וכן סריס: מטיפה כשרה. מזרע ישראל: מכל מום. פגם משפחה: משום שכינה. שכך דבימי משה הוא דבעינן מיוחסין שיהו ראוי שתשרה שכינה עליהן: שכינה, דכתי' (שם) ואצלתי מן הרוח: ונשאו אתך. בסנהדראות שחילק לו יתרו לשפוט את העם דאין כאן משום שכינה דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך ולא מן ונשאו אתך במשא העם (שם) יליף דהוא בע' זקנים שהלכו עמו לאהל מועד כתי' ומשום שכינה: מתני' סנהדרין. אף של כ"ג: כחצי גורן עגולה. בעגולה היו יושבין כדי שיהו כולן רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בשורה אין פני הראשונים רואין זה את זה ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי הדין והעדים ליכנס לדבר בפני כולם שיהו כולן רואין את העדים ומדקדקין בדברים ולא שיהא פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו: וכותבין דברי המזכין והמחייבין. שניהם כותבין דברי המזכין ושניהם כותבין דברי המחייבים שאם יטעה האחד יוכיח כתבו על של חבירו: שלשה. הוו שמתוך טורח הטעמים שירבה עליהן יטעו בדבר אלא אחד כותב דברי המזכין וא' כותב דברי המחייבין והג' כותב דברי כולם ומתוך שאין טורח רב עליהם לא יקלקלו בדבר ואם יטעה א' מהם יוכיח כתב של שלישי: ושלש. יושבין לפניהן. אף הן כעגולה אלא שהגדולים יושבין על הספסלין והתלמידים על הקרקע:

שלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהן כל אחד ואחד מכיר את מקומו הוצרכו לסמוך סומכין מן הראשונה אחד מן השני' בא לו לראשונה אחד מן השלישית בא לו לשניה בוררים להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום הראוי לו: **גמ'** מנא הני מילי א"ר אחא בר חנינא דאמר קרא (שיר ז) שררך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו' שררך זו סנהדרין למה נקרא שמה שררך שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר אל יחסר המזג שאם הוצרך אחד מהם לצאת רואין אם יש עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: (שם) בטנך ערימת חטים מה ערימת חטים הכל נהנין ממנה אף סנהדרין הכל נהנין מטעמיהן: (שם) סוגה בשושנים שאפילו כסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת א"ל התורה העידה עלינו סוגה בשושנים שאפילו כסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות ריש לקיש אמר מהכא (שם ו) כפלח הרמון רקתך אפי' ריקנין שבך מלאין מצות כרמון ר' זירא אמר מהכא (בראשית כז) וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא והוו קפדי רבנן כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי ש"מ כי ניידי כולהו ניידי וליטא להו עד האידנא הוה יתיבנא ברישא השתא מותביתו לי בדנבי אמר אביי דאמרי לי' הכי הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין את העדים על עידי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמא אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם שכן מצינו בקין שהרג את אחיו שנא' (שם ד) דמי אחיך צועקים אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותיו דבר אחר דמי אחיך שהי' דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם ושמא תאמרו

מה

שאין דמך מסור בידי. מדמייתי הכי עובדא לחמתי דכיילד מחומד שמעת דדרים מהאי קרא דחמוחד ומהכיי הוי עם ר"ם בניס עדים שרחו את המעשה ומהכיי הוי עם ר"ם חסיב להו מקום כבודו ומהי דקאמר הכי מהי הו מתם לאו דוקא נשין יחיד אלא אמר: מיום שחרב בית המקדש. תימה דסיק מלי למימר דלף זמן שבית המקדש קיים כי טיכלא דמעיין בן שנת ר"ל אלא בעדים והתראה כדאמר במכות (דף י:) כאשר יזמור מבל הקדמיני מרבעים ילף רבע בב' כני מדם שהרגו אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד הקיש"ם מזמינן לפילקך ויו"ל דיקא מחחרב ביהמ"ק מקום דמי בעלי דיני נפשות לנמרי וה"ת ומה אכתי הוו מלי למיעקע מ' שנה קודם חורבן הבית כדאמר בפ' היו בודקין (לקמן דף מג.) שנלחה סנהדרי ויבשה להם כהנות ואמר אלא דמי דיני נפשות וי"ל מ"ש כשהיו רואים לירד שנה היו מוזרין ללשכת הגזית כי היכי שיבדלו ויבינו בו ומה דפריך לקמן בפרק היו בודקין (שם) ור' יוחנן בן זכאי מי הוה סנהדרי מקום דמם שכדק בשיקולי הלנים בדין רואה הוה ומה דנלו מקום דנפשיחי רבינים היו ומקום רבינה לא היו מוזרין ט"ת ומה מוזרין כמה כוסרים בעיקר לחחים כדרכם וי"ל דזכות מילה מולה ושכר מלח שעשו מחלמין בשולם הזה כדכתי' (דברי' ז) ומשלם לם כיון ושובדת דרים השוללים (ב"מ דף פג:) לחקרוה לנברה וזקפוה כ"ל דוה ובנו בעלי נערה המאורסה התם נמי זכות הוא לו שלא ינשא בקרקה ועיין בקלה ס"ב הוא ובנו לאו דוקא אלא כי חחלה ואח"כ הוא לחיחחו בחוך ו"מ דיקא מחחרב בית המקדש מקום דזמון בית המקדש בנדי כה כה היו מכפרין מיהו ס"מ כשעשו חם כה: כמאן כר' אחא. מסמע דרבי אחא ליח ליה לומד כדיני נפשות (שבועות דף לד. וב"ם) מסמע דאית ליה נבי שבועת העדות דלית מייב אלא בשכיעת ממון ודרים ר' יוסי הגלילי מדכתי' לו יבא בעדות המחקיים בידיעה בלא רמייה אמר רב פפא לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דרבי אחא דאי לית ליה בדיני נפשות מסכחת ליה כר"ם בן עקא וי"ל דלמסקנא דהכא דאמר אחתי אפי' כרבנן אין לריך לאוקמי דרב אחא בדיני ממונות דוקא מיהו בדוחק יש למלוא דלמייב רבי אחא בהחיית דר' שמעון בן עקא דאמר יש עדים שהרגו בחוך כדי דיבור אבל החראה כיון דלא רחו אלא מחומד ואי סיירי בשכר ניחא וכו' יוסי דאמר לא בעי התראה (לעיל דף ח:): מיום שפחחה כו'. כל דמיס נבלעים בחרך אלא בריבומין ניכר ואל הבל אין ריבומין ניכר כלל:

מכנף החרך זמירות שמעון. כתיב בחסובת הגלוסים אחין בני ח"י אומרים קריסה אלא בשבת דכתיב (ישעיה ו) נבי הוות שם כנפים לאחד וכל כנף הוה אומר שיר אחת ביום בשבת יתי הוה יכיל ישבינים שבת ה' מרים החיות לפני המקום ברוב"ה אין לנו עוד כנף והקב"ה אמיב לחם יש לי עוד מכנף החרך זמירות שמעון: לטובה לא פחחה. וה"ת והא כתיב (שמות טו) תכלעמו חרך עוכה הוא קרויה עוכה נכנס

שהוא חייב לו מאחים זוז אלמא אע"ג דפסילי בדיני ממונו אמרי להו בדיני נפשות הכא נמי אע"ג דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות: הוו יודעים כו': א"ר יהודה בריה דר' חייא מלמד שעשה קין בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה עד שהגיע לצוארו וא"ר יהודה בריה דר' חייא מיום שפחחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל שוב לא פחחה שנא' (ישעיה כו) מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק מכנף הארץ ולא מפי הארץ איחיביה חזקי' אחיו (במדבר ט) ותפחח הארץ את פיה א"ל לרעה פחחה לטובה לא פחחה וא"ר יהודה בריה דרבי חייא ג'נחות נכפרת עון מחצה מעיקרא כתי' (בראשית ד) והייתי נע ונד ולבסוף כתי' (שם) וישב בארץ נוד אטר ה"רב יהודה גלות מכפרת שלשה דברים שנא' (ירמיה כב) (כה אמר ה' וגו') הושב בעיר הזאת יטות בחרב כרעב וברבר והיוצא ונפל אל הכשדים הצרים עליכם יחיה והית' לו נפשו לשלל ר' יוחנן אמר גלות מכפרת על הכל שנא' (שם כג) (כה אמר ה') כתבו את האיש הזה ערירי נבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעואיש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה ובתר דנלה כתיב (דה"ל ג) ובני יכניה אסיר (בגו') שלתיאל בנו אסיר שעיברתו אמו בבית האסורין שלתיאל ששתלו אל שלא כדרך הנשתלין נטירי

א [תוס' ס"ה] ב [תוספתא סב] ג [טבועות לב. ע"ש סועה ת: ע"ש] ד [לקמן פא. וש"נ] ה ב"ב ל"ג. [ת"כפחא כ"ח ע"ב] ו [לעיל כט. ז [בכורות מג. ח ב"ב ל"ב. ט [מכות ל"ב. ע"ש] י [ב"ב קלה. ע"ש] כ [ע"ש] ל [ב"ב קלה. ע"ש] מ [ב"ב קלה. ע"ש] נ [ב"ב קלה. ע"ש] ס [ב"ב קלה. ע"ש] ע [ב"ב קלה. ע"ש] פ [ב"ב קלה. ע"ש] צ [ב"ב קלה. ע"ש] ק [ב"ב קלה. ע"ש] ר [ב"ב קלה. ע"ש] ש [ב"ב קלה. ע"ש] ת [ב"ב קלה. ע"ש]

והיא נתעברה מעומד דבר אחר שלתיאל שנשאל על אלתו אל זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו יהודה וחזקיה בני רבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי ולא הנו קא אמרי ולא מידי אמר להו אנברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא כיון דאיבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שני כתי אבות מישראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבא"י שנא' (ישעיה ח) והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל אמר להם בניי אקוצים אתם במטילין לי בעיניי א"ל רבי חייא רבי אל ירע בעיניך ביין ניתן בע' איתיות וסוד ניתן בע' אותיות נכנם יין יצא סוד ג"א ר' חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה א"ר חסדא דרש מרי בר מר מאי דכתי' (דניאל ט) וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו דאין צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים נלות צדקיהו ועוד נלות יכניה קיימת דכתיב ביה בנלות יכניה (מלכים ב כד) החרש והמסנר אלף חרש ה"כיון שפותחין הכל נעשו כחרשין מסנר כיון שסוגרין בהלבה שוב אין פותחין וכמה היו אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים לונושנתם א"ר אחא בר יעקב שטע מינה מהרה דמרי עלמא תטני מאה וחמשין ותרתין הוו: לפיכך כו': תנו רבנן ואדם יחידי נברא ומפני מה שלא יהו הטינים אומרין הרבה רשויות בשמים דבר אחר מפני הצדיקים ומפני הרשעים שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק ורשעים אומרים אנו בני רשע דבר אחר מפני המשפחות שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחיד מתגרות נבראו שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר מפני הגזלנין ומפני החמסנין ומה עכשיו שנברא יחידי גוזלין וחומסין נבראו שנים על אחת כמה וכמה: ולהניד גדולתו כו': תנו רבנן להניד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה אבל הקדוש ב"ה טובע כל אדם בחיתמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנא' (תהלים לג) התהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה שלא יראה אדם בירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא שנא' (שם) וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר תניא היה ר' מאיר אומר בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין תי' האדם נברא בע"ש ומפני מה שלא יהו הטינים אומרים שותף היה לו להקדוש ב"ה במעשה בראשית ד"א שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשי' ד"א כדי שיכנם למצוה מיד ד"א כדי שיכנם לסעודה מיד משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה ואחר כך הכניס אורחין שנא' (מלכי ט) חכמת בנתה ושיכללן ביתה חצבה עמודיה שבעה (שם) טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה ביתה חצבה עמודיה שבעה (שם) שלחה נערותי' תקרא על גפי מרומי קרת חכמת בנתה ביתה זו מידתו של הקב"ה שברא את כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה אלו ימים ונהרות וכל צורכי עולם שלחה נערותיה תקרא זה אדם וחוה על גפי מרומי קרת קרבה בר בר חנה רמי כתיב על גפי וכתיב על כסא בתחלה על נפי ולבסוף על כסא (שם) מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו אמר הקב"ה מי פתאו לזה אשה אמרה לו דכתיב (שם י) נואף אשה חסר לב תניא ה"ר מאיר אומר אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו שנא' (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך (יוכתי' (דה"ב טו) כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ) א"ר אושעיא משמי' דרב אדם הראשון

נבנם יין לא סוד. היינו דאמר בג' [ס"ב] ד [ב"ב] ה [תענית ל.] ו [ת"ס ע"ח] ז [סנ] ח [סנ] ט [ע"ז יט.ע"ש] י [כ"ז ליתא] יא [ס"ק פרס. מטורת ע"ש]

הדר (עירובין ד' סה.) המתיישב להועיל: חצבה עמודיה שבעה. דכתיב ומים נכנה העולם שתע"ש ומים מסר מניחה עד שכל שבת בת מנוחה ויהיינו דכתיב (בראשית ב) ויכל אלהים בפ"ה מקום נגוה ולכסף כשמשה נשרה על כסא וקבה דכסא"ק דמס ע"ז (דף יט.) משמע דכסא שלוף מנפי דדרים נבי תלמיד שבתחילה על נפי נולה ממקום למקום ולבסוף כשנעשה רשם יפיעה על כסא ובלן נמי יש לדרום כן קודם שנדוחה לו מוח על נפי כמו (שמו' כג) מם נגעו יבא ולבסוף על כסא: וירדו

נופו מכבל וראשו מא"י ואבריו משאר ארצות עבדותיו א"ר אחא מאקרא דאגמא א"ר אלעזר בר חנינא בשתים עשרה שעות חוי היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו רביעית נזדקרה בו נשמה חמישי עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נזדווג לו חוה שמינית עלה למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן עשירית פרח אחת עשרה נידון שתים עשרה נטרד והלך לו שנא' (תהלים מט) אדם ביקר בל ילין אמר רמי בר חמא אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו ככהטה שנא' (שם) נמשל ככהמות נדמו: (שע"ה בסו"ף ארמ"י סימן) אמר רב יהודה א"ר בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא כת אחת של מלאכי השרת אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו אמרו לפניו רבונו ש"ע מה מעשיו אמר להן כך וכך מעשיו אמרו לפניו רבש"ע (שם ח) מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו הושיט אצבע קטנה ביניהן ושרפם וכן כת שניה כת שלישית אמרו לפניו רבש"ע ראשונים שאמרו לפניך מה היעילו כל העולם כולו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקילקלין אמרו לפניו רבש"ע לא יפה אמרו ראשונים לפניך אמר להן (ישעיה מו) ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו' אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנא' (דברים ד) למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו שנא' (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך אמר ר"א אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה שנא' למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים (ער קצה השמים) כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו שנא' אחור וקדם צרתני וגו' ואי בעית אימא מהכא ואידי אחדתי אידי ואידי חדא מידה היא ואיתימר אמר רב אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנא' (שם) ולי מה יקרו רעיך אל והיינו דאמרי ריש לקיש מאי דכתי' (בראשית ה) זה ספר תולדו' אדם מלמד שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שטח בתורתו ונתעצב במיתתו אמר ולי מה יקרו רעיך א"ר יהודה אמר רב אדם הראשון מיז הי' שנא' (שם ג) ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה אן נמצאת לבך ר' יצחק אמר מושך בערלתו הי' כתי' הכא (סופה ז) והטה כאדם עברו ברית וכתי' התם (בראשית יז) את בריתי הפר ר' נחמן אמר כופר בעיקר הי' כתי' הכא עברו ברית וכתי' התם (את בריתי הפר) (ירמיה יא) ואמרו על אשר עזבו (את) ברית ה' (אלהי אבותם) ותנן התם ר"א אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס א"ר יוחנן משום ר"ש אלא אפיקורוס (של) עכו"ם אבל אפיקורוס ישראל כ"ש דפקר טפי א"ר יוחנן כ"ט שפקרו המינים תשוכתן בצידן נעשה אדם בצלמנו (ואומר) (שם ד) ויברא אלהים את האדם בצלמו (שם ט"ו) הבה נרדה ונבלה שם שפתם (שם) וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל (שם לא) כי שם נגלו עליו האלהים (שם) לאל הערוגה אותי ביום צרתי (דברים ד) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו (ב"ב ג) ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם (דברים ג) עד דיכרסון רמיו ועתיק יומין יתיב הניך ל"ל כדר' יוחנן אין הקב"ה עושה דבר אא"כ נמלך בפמליא של מעלה שנא' (שם) בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא התינח כולהי עד כרסון רמיו מאי איכא למימר (ב"א לו ו"א) לדוד דתניא א' לו ו"א לדוד דברי ר"ע א"ל ר' יוסי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא א' לדין ו"א לצדקה קבלה מיניה או לאקבלה מיני' ת"ש דתני א' לדין ו"א לצדקה דברי ר"ע י"א"ל ר' אלעזר בן עזריה עקיבא טו"מ לך אצל הגדה כלך אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכאן ואחד לכאן לשרפך בכא לישב עליו שרפרף להדום רגליו א"ר נחמן האי מאן דירע לאהדורי למינים כרב אידית ליהדר ואי לא לא ליהדר אמר ההוא מינא לרב אידית כתיב (ישעיה מד) ואל משה אמר עלה אל ה' עלה אלי מיבעי ליה א"ל זה מטטרון ששמו כשם רבו דכתי' (שם) כי שמי בקרבו א"ה ניפלח לי' כתי' (שמות כג) אל תמר בו אל תמירני בו א"כ לא ישא לפשעכם ל"ל א"ל היתנותא ביני דאפי' בפרוונקי נמי לא קבילניה דכתי' (שם לג) ויאמר אליו אם אין פניך הולכים וגו' א"ל ההוא מינא לר' ישמעאל בר' יוסי כתי' (בראשית יט) וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מאתו מיבעי ליה א"ל ההוא כובס אנא מהדרנא לי' דכתי' (שם ד) ויאמר לכך לנישו עדה ונצלה שמען קולי נשי לכך נשוי מיבעי ליה אלא משתעי קרא הכי"נ משתעי קרא הכי א"ר מנא לך הא מפרקי' דר"מ שמיעלי דא"ר יוחנן כי הוה דריש ר' מאיר בפרקיה הוה דריש תילת' שמעתא תילתא אגדתא תילתא מתלי ואי"ר יוחנן ג' מאות משלות שועלים היו לו לר' מאיר ואנו אין לנו אלא ג'

דהורמיז. בקונטרס נרס קמץ בלא [ב"ם טיטב] תל"פ ובתרת בתל"פ [ני' סילקוט ור"ת נרים תרוייהו בלא תל"פ בלא] קמץ תרומין בזי"ן כמו [ב"ב דף ח. ושם] כמו הורמין בר גילתא [ב"ב דף ט. וכ"ק דף ק"נ.]: ד"ם [ני' תוס' שני' תענית] הא לא ק' לי' היינו נעמא [ני' ויש לגרוס בגליון] דיסרבל נקרא כיוס לתקוס: הדרן עלך אחד דיני ממונות

אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה (ירמיה יח) מאזני צדק אבני צדק (מכאי יח) צדיק (ויקרא יט) מצרה נחלץ ויבא ברשע תחתיו א"ל כופר לר"ג אלהיכם גנב הוא דכתיב (בראשית ג) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן אמרה ליה ברתיה שבקיה דאנא מהדרנא ליה אמרה לי' במאי תנו לי דוכום אחד א"ל למה ליך ליסטין כאו עלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב אמר להלוואי שיבא עלינו בכל יום ולא יפה הי' לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו אמר לה הכי קאמינא אלא לשקליה בהדיא אמרה ליה אייתי לי אומצא דכישרא אייתי לה אותבה תותי בחשא אפיקתה אמרה לי' אכול מהאי אמר לה מאיסא לי אמרה לי' ואדם הראשון נמי א' חות שקילה בהדי הו' מאיסא לי' א"ל כופר לר"ג ידענא אלהייכו מאי קא עביד (אהיכן יתיב) איתנך ואיתנה א"ל מאי האי א"ל בן אחד יש לי בכרכי הים ויש לי ניענועים עליונ עינא דתחתית לי' ניהלי אמר טיידענא היכא ניהו א"ל דאיכא בארעא לא ידעת דאיכא כשטיא ידעת א"ל כופר לר"ג כתי' (תהלים קמו) טונה מספר לכוכבי מאי רבותי' אנא מצינא למימנא כוכבי אייתי חכושי שדינהו בארבילא וקא מהדר להו א"ל מנינהו א"ל אוקטינהו א"ל רקיע נמי הכי הדרא א"ד הכי א"ל טני לי כוכבי א"ל איטא לי (כביך ושיניך כמה הוה ברקיעא ידעת א"ל כופר לר"ג גמי שברא הרים לא ברא רוח שנא' (עמוס ד) כי הנה יוצר הרי' ובורא רוח אלא מעתה נבי אדם דכתי' ויברא ייצר ה"נ מי שברא זה לא ברא זה טפח על טפח יש בו באדם ושני נקבים יש בו שברא זהלא ברא זה שנא' (תהלי' לט) הנוטע אוזן הלא ישמעואם יוצר עין הלא יביט א"ל אין א"ל ובשעת מית' כולן נתפייסו א"ל ההוא אמנושא לאמיטר מפלנך לעילאי דהורמיז מפלנך לתתאי דאהורמיז א"ל קיסר לר' תנחומתא ליהוו כולן אהורמיז להדרמיז לעבורי מיא בארעי' א"ל קיסר לר' תנחומתא ליהוו כולן כהן הוא דכתי' (שמו' כה) ויקחו ליתרומ' כי יקברי' למשה כמאי טביל וכי תימא במיא והכתי' (יחזקאל מ) מי מדד בשעלו מים א"ל בנורא טביל דכתי' (שם סו) כי הנה ה' באש יבוא ומים לקא טביל תא בנורא א"ל אדרב עיקר טבילותא בנורא הוא דכתי' (במדבר לא) וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים א"ל ההיא מינא לר' אבינא כתי' (ב"ב ו) מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ מאי רביתיה אתון נמי ערביתו בהדן דכתי' (יחזקאל מ) כל הגוי כאין נגדו א"ל מדידכו אסהידו עלן דכתי' ובגוים

(יחזק' יח) אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה (מכאי יח) צדיק (ויקרא יט) מאזני צדק אבני צדק (מכאי יח) צדיק מצרה נחלץ ויבא ברשע תחתיו א"ל כופר לר"ג אלהיכם גנב הוא דכתיב (בראשית ג) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן אמרה ליה ברתיה שבקיה דאנא מהדרנא ליה אמרה לי' במאי תנו לי דוכום אחד א"ל למה ליך ליסטין כאו עלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב אמר להלוואי שיבא עלינו בכל יום ולא יפה הי' לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו אמר לה הכי קאמינא אלא לשקליה בהדיא אמרה ליה אייתי לי אומצא דכישרא אייתי לה אותבה תותי בחשא אפיקתה אמרה לי' אכול מהאי אמר לה מאיסא לי אמרה לי' ואדם הראשון נמי א' חות שקילה בהדי הו' מאיסא לי' א"ל כופר לר"ג ידענא אלהייכו מאי קא עביד (אהיכן יתיב) איתנך ואיתנה א"ל מאי האי א"ל בן אחד יש לי בכרכי הים ויש לי ניענועים עליונ עינא דתחתית לי' ניהלי אמר טיידענא היכא ניהו א"ל דאיכא בארעא לא ידעת דאיכא כשטיא ידעת א"ל כופר לר"ג כתי' (תהלי' קמו) טונה מספר לכוכבי מאי רבותי' אנא מצינא למימנא כוכבי אייתי חכושי שדינהו בארבילא וקא מהדר להו א"ל מנינהו א"ל אוקטינהו א"ל רקיע נמי הכי הדרא א"ד הכי א"ל טני לי כוכבי א"ל איטא לי (כביך ושיניך כמה הוה ברקיעא ידעת א"ל כופר לר"ג גמי שברא הרים לא ברא רוח שנא' (עמוס ד) כי הנה יוצר הרי' ובורא רוח אלא מעתה נבי אדם דכתי' ויברא ייצר ה"נ מי שברא זה לא ברא זה טפח על טפח יש בו באדם ושני נקבים יש בו שברא זהלא ברא זה שנא' (תהלי' לט) הנוטע אוזן הלא ישמעואם יוצר עין הלא יביט א"ל אין א"ל ובשעת מית' כולן נתפייסו א"ל ההוא אמנושא לאמיטר מפלנך לעילאי דהורמיז מפלנך לתתאי דאהורמיז א"ל קיסר לר' תנחומתא ליהוו כולן כהן הוא דכתי' (שמו' כה) ויקחו ליתרומ' כי יקברי' למשה כמאי טביל וכי תימא במיא והכתי' (יחזקאל מ) מי מדד בשעלו מים א"ל בנורא טביל דכתי' (שם סו) כי הנה ה' באש יבוא ומים לקא טביל תא בנורא א"ל אדרב עיקר טבילותא בנורא הוא דכתי' (במדבר לא) וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים א"ל ההיא מינא לר' אבינא כתי' (ב"ב ו) מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ מאי רביתיה אתון נמי ערביתו בהדן דכתי' (יחזקאל מ) כל הגוי כאין נגדו א"ל מדידכו אסהידו עלן דכתי' ובגוים

טעורת הש"ס

א מגילה י, ע"ב
ב ע"ז לעמוד ג [יומא נחמ: ד [תענית ד.]

ובגוים לא יתחשב רבי אלעזר רמי כתיב (תהלים קמה) טוב ה' לכל וכתיב (תהלים ג) טוב ה' לקוויו משל לאדם שיש לו פרדס כשהוא משקה משקה את כולו כשהוא עודר אינו עודר אלא טובים שבהם: לפיכך כל א' וא' כו': (מ"ק כב) ויעבר הרנה בטחנה א"ר אחא בר חנינא (מכלי יח) באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי רנה אומי חדי קודשא בריך הוא בטפלתן של רשעים הכתיב (דברים ג) בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו ואמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח בטפלתן של רשעים דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב (שמות יד) ולא קרב זה אל זה כל הלילה באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להן הקדוש ב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני אמר רבי יוסי בר חנינא הוא אינו שש אבל אחרים ששים דיקא נמי דכתיב (דברים כח) ישיש ולא כתיב ישוש שמע מינה (מ"ק כב) והזונות רחצו וגו' אמר רבי (באליעזר) למרק שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו במיכיהו כתיב (שם) אם שוב תשיב בשלום לא דיבר ה' בי באליהו כתיב (שם ח כא) במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות אכר אכר זונות ממש אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרכבתו כדי שיראה איתן ויתחטם (שם ח כב) ואיש משך בקשת לתומו ויכה ר' אלעזר אמר לפי תומו רבא אמר לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו: סימן קר"א וזכ"ה באדו"ם: כתיב (שם ח יח) ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיה היה ירא ה' מאד מאי קאכר קרא אר יצחק א"ל ביעקב כתיב (בראשית ל) נחשתי ויברכני ה' בגללך ביוסף כתיב (שם לט) ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ביתא דההוא גברא לא הוה מיברך שמא לא ירא אלהים אתה יצחה בת קול ואמרה ועובדיה היה ירא את ה' מאד אבל ביתו של אחאב אינו מזמן לברכה א"ר אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם לא כתיב מאד ובעובדיהו כתיב מאד אר יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות מפני שהחביא מאה נביאים במערה שנאמר (מלכים א יח) ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וגו' מאי שנא חמשים איש א"ר אלעזר מיעקב למד שנאמר (בראשית לג) והיה המחנה הנשאר לפליטה רבי אבהו אמר לפי שאין מערה מחזקת יותר מחמשים (עובדיה ח) חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום וגו' מאי שנא עובדיה לאדום אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבא עובדיהו הדר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם ויבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר עיבדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא (במדבר כב ח) ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת ד(מלכים ב ג ג) ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם עבודת כוכבים מאן דאמר לשם שמים היינו דכתיב (שם) ויהי קצף גדול על ישראל אלא למאן דאמר לשם עבודת כוכבים מאי קצף כדר' יהושע בן לוי דריב"ל רמי כתיב (יחזקאל ה) וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם וכתיב (שם יח) וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם כמתוקנין שבהם לא עשיתם כמקולקלין שבהם עשיתם (מ"ב ג) ויסע מעליו וישובו לארץ אמר רבי חנינא בר פפא באותה שעה ירדו רשעיהן של ישראל למדריגה התחתונה (מ"ב ח) והנערה יפה עד מאד א"ר חנינא בר פפא עדיין לא הגיעה לחצי יופי של שרה דכתיב עד מאד ולא מאד בכלל:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

היו בודקין אותן. מסיקנא דמתניתין דסניף מיניה קאי אהכי שלשים ושלשה עיינתי היו בודקין אותן: בסבע מקילות. בגמ' יליף לה מקראי: בחוזה שבוע. על יובל: בחוזה שבוע: בכמה בחודש. בשבריה לו בעשרים וחמשה: על שבת הע"ש שחמתו בכך וכך בחודש העי"ב שולטין לפן בחוזה יום בשבת היום לפי שכל שבעה שלנו בלות לשכיחן לידי הזמם ושמא ים עדים להזימן ואין מעלין על נבן הסכון על הודם לם היו אלו יום בשבת היום לפי שכל שבעה שלנו בלות לשכיחן לידי הזמם ושמא ים עדים להזימן ואין מעלין על נבן הסכון על הודם לם היו אלו עמהן אותו היום היום במקום אחר וכשמולין אותן בחוזה יום וכשם מומרים ביום אלוני נזכרים עדי הזמם להזימם: בחוזה שבוע. על יום שמא אין עדים להזימן לכל היום ים עדים. להזימן מותם שבע: בחוזה מקום. שמא היא המועלת להביאו את כל ההקירות להזמם דבעלמו הכי לא מתמזמי: רבי יוסי אומר כו'. עשמים קאמר בבריית בגמרא: מכירים אתם אבירתה שבא מכרי שנה וזו היום מן ההקירות על הזמם אי אתה מולא יותר מז' כדאמרי' בגמ': קעיבד ע"ז. אם מעידין בכך שולטין את מי עבד קעיבד או מקולקים: ובמה עבד. למקולקים בבחיטה לו בבתחומה: בעוקרי תלמים. שהיו מעידים עליו שהלנו תחת תלמים ובדק בן לקחי קלמים זו שוקרים נסין לו דקין. עוקר וזב הפרי מקום חיבורו למינו: חקירות אומר מ' מיני יודע עדותן בעלם. דבשבע הקירות מקראי נפקי לן ובשיטן בכולהו בחמה יכול להזימן דהזמם בה"ת בהן וכיון דאמר מיני יודע לי אתם יכול להזימו בחומה מקיבה וכיון דאי אפשר לקיים בם מלות הזמם בחומה העד בע"ם כל העדות ואפי' הן אלא למין עדים בעצין וממין על איזהו כולן כדאמרינן במסכת מכות (דף ה:) מניין שאפי' הן מ' ה"ג עדים: בדיקות. הפילו אמרו כולם אין אנו יודעין מלות אחת בזמם רשויה להתקיים בהן למין בזמם

היו בודקין אותן מבשבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חודש בכמה בחדש באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום ר' יוסי אומר באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום מכירין אתם אותו התרתם בו העובד ע"ז את טי עבד ובטה עבד לכל המרבה בבדיקות הרי זה משובח מטעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בדיקות אחד אומר איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת א' חקירות וא' בדיקות בזמן שבדקו חישין זה את זה עדותן בטילה דא' אומר בשנים בחדש וא' אומר בג' בחדש עדותן קיימת השזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע בעיבורו של חדש זה אומר בני וא' אומר בה' עדותן בטילה זא' אומר בב' שעות וא' אומר בג' שעות עדותן קיימת הא' אומר בשלש וא' אומר בחמש עדותן בטילה רבי יהודה אומר קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטילה שבחמש חמה בטזרה ובשבע חמה בטערב ואח"כ בבניסין את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבר הם מכוונים פותחין בזכות אחר א' מן העדים יש לילמד עליו זכות או אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה מתקין אותו אחר א' מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם ולא היה יורד משם כל היום כולו אם יש שמש בדבריו שוטעין לו ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות שוטעין לו ובלבד שיש שמש בדבריו ואם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין אותו לבתר ומזדווגין זוגות זוגות היו מטעטין מטאכל ולא היו שותין יין כל היום ונושאין ונותנין כל הלילה ולטחרת משכימין ובאין אכ"ד המזכה אומר אני מזכה ומזכה אני במקומי והמחייב אומר אני מחייב ומחייב אני במקומי המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול להזור ולמלמד חובה מעו בדבר שני סופרי הדיינין מזכירין אותו אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדים למנין שנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין ואפילו אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין וא' אומר איני יודע ואפי' עשרים ושני' מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין וכטה טוסיפין שנים שנים עד שבעי' ואחד שלשים ששה מזכין ושלשים וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין אדנין אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין: גבי מנא הני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא (דברים יג) ודרשת וחקרת ושאלת היטב ואומר (שם יז) והוגד לך ושמעת ודרשת היטב ואומר (שם יח) ודרשו השופטים היטב ואימא

מסורת הש"ס

א פסחים יב. ב לעיל מא. פתן לקמן מח. ד פסחים יב. ה [לקמן ... ו [ע"ז ... ז [ע"ז מ"ב ח [תוס' לקמן מח. ט [תוס' לקמן מח. יא ב"ק ... יב [ע"ז מ"ב ח [תוס' לקמן מח. יג [ע"ז מ"ב ח [תוס' לקמן מח. יד [ע"ז מ"ב ח [תוס' לקמן מח. טו [ע"ז מ"ב ח [תוס' לקמן מח. יא ב"ק ...

א ג מיי' פ"ד מהל' סנהדרין הל' ג: ב ד מיי' שם הל' ד: ג ה מיי' שם הל' ה: ד ו מיי' שם הל' ו: ה ז מיי' שם הל' ז: ו ח מיי' שם הל' ח: ז ט מיי' שם הל' ט: ח י מיי' שם הל' י: ט יא מיי' שם הל' יא: י יב מיי' שם הל' יב: יא יג מיי' שם הל' יג: יב יד מיי' שם הל' יד: יג טו מיי' שם הל' טו:

שבחמש חמה במזרח. בפ"ק דפסחים (דף יב:) פריך בו' נמי ניכול ומשני שית ושמא כי קרנתא קלי וקשה כיון שמין היכר בין ו' לז' לאחיי דאמר התם לר' יהודה מדם טופח הלי שעה ומשהו ותלינן שעות בפטיחים פ"ק אחד אומר כה' ואחד אומר כז' כן אחתי עדותן בטילה ניחוש שמא כי קרנתא קלי דקאמר ה' סוף ה' והאי דקאמר ז' ומשמע כי הוה בקלנא קלי דשעה שלא בשעה הלי שעה פלגא לאחוריה ו"ל דהא דקאמר דשית יומא כי קרנתא קלי דשעה בין אחלת ו' לז' הייט דוקא לענין חתן דלכל מסיר לכל עדות מסורה לזרזין:

מכן

ממיהסין שבירגלכדתני' (בראשית יז) לסיות לך לאלסים ולזרעך אחריך: אתי שבת אחסים. ולא אחניה כוך במערה אחת: אין מערה מחזקת. מערות שלו לא סיו מחזיקות יותר: אתי שבת עובדים לגלוסו. ולא נתנבא בגוסה אחרת לפי שכבר לו נזו מסלר קלקיסים: שני רשעים. אחאב ומיזבל: שני לדיקים. יהלה ובקלה: מיעים וביה אבא ניזיל ביה נרגא. בפ' אין עומדין (סוטה מז:) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי בשעה שהקדוש ברוך הוא בא לחתום את הדין על אומה זו בין האומות הוא מביא ספר יוחסין שלהן ומוצא שכולן ממזרים ואומר לא יבא זה בקהל ה' עד עשרה דורות ולא יבא זה בקהל ה' עד עשרת אלפים דורות ואפילו בא אחד מהן ונתערב בישראל אין יודעין אותו שכבר נאבדה יחוסו של אותו האיש ואומר לא יבא זה בקהל ה' עד שיבא אליהו ויכריז עליו שהוא בן פלוני ואשת פלוני לא נתייחדה עמו ולא נתעברה ממנו ולא נבעלה לו בשעת נדתה ואז יבא ויטהר אותו: אם שוב תשיב בשלום לא דיבר ה' בי באליהו כתיב. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי בשעה שהקדוש ברוך הוא בא לחתום את הדין על אומה זו בין האומות הוא מביא ספר יוחסין שלהן ומוצא שכולן ממזרים ואומר לא יבא זה בקהל ה' עד עשרה דורות ולא יבא זה בקהל ה' עד עשרת אלפים דורות ואפילו בא אחד מהן ונתערב בישראל אין יודעין אותו שכבר נאבדה יחוסו של אותו האיש ואומר לא יבא זה בקהל ה' עד שיבא אליהו ויכריז עליו שהוא בן פלוני ואשת פלוני לא נתייחדה עמו ולא נתעברה ממנו ולא נבעלה לו בשעת נדתה ואז יבא ויטהר אותו: סעד מוסיף הכתוב לדרוש סיעד את עדי' סהמרגי' סמזימין את הרשעים הרי ז' חקירות:

ואימא חדא חדא כדכתיבא דא"כ ליכתבינהו רחמנא בחדא כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבא מהדדי ילפי וכיון דילפי מהדדי כמאן דכתיב בחדא דמי והא לא דמיא להדדי (סימן פל"ט סיי"ף התרא"ה) עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא שכן ממונן פלט ע"ז להנך תרתי לא דמיא שכן בסייף עדים זוממין להנך תרתי לא דמיא שכן צריכים התראה בהיטב היטב ילפינן מהדדי וגזירה שוה מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך לאיי אפנויי מופני מדהוה ליה למיכתב ודרשו וחקרו ושני קרא בדיבוריה בהיטב ש"מ לאפנויי ואכתי מופנה מצד א' הוא בשלמא הנך תרתי מופנה הוא משום דהוה ליה למכתב אלא עיר הנדחת מאי הוה ליה למכתב הא כתיבא כולהו התם נמי אפנויי מופנה מדהוה ליה למכתב דרוש תדרוש או חקור תחקור ושני קרא בדיבוריה בהיטב ש"מ לאפנויי ואתו נחנקין בק"ו מנסקלין ומנהרגין ואתו נשרפין בק"ו מנסקלים הניחא לרבנן דאמרי סק לה חמורה אלא לר' שמעון דאמר שריפה חמורה מאי איכא למימר אלא א"ר יהודה' (דברים יז) והנה אמת נכון הא חד סרי שבע לשבע חקירות דל תלת לגז"ש פשא להו חדא לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן מילתא דאתי' בק"ו טרח וכתב לה קרא מגדף בה רבי אבהו אימא לאתויי שמנה חקירו' ושמנה חקירות מי איכא אלמה לא והאיכא לאתויי בכמה בשעה ותניא נמי הכי היו בודקין אותו בשמנה חקירות הניחא לאביי אליבא דר"מ דאמר אין אדם טועה ולא כלום ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו שפיר אלא לאביי אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ולרבא דאמר טעו אינשי טובא מאי איכא למימר אלא לאתויי בכמה ב וכל היינו באיזה שבוע אלא באיזה יובל ואידך כיון דאמר באיזה שבוע לא בעי באיזה יובל: ר' יוסי אומר: תניא אמר להם ר' יוסי לחכמי' לדבריכם מי שבא ואמר אמש הרגו אומר לו באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חדש בכמה בחדש אמרו לו לדבריך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום אלא אע"ג דלא צריך רמינן עליה כדר"ש בן אלעזר ה"נ אע"ג דלא צריך רמינן עליה כדר"ש בן אלעזר ור' יוסי אמש הרגו שכיח ברוב עדיות עכשיו הרגו לא שכיח ברוב עדיות: מכירי' אתם אותו: ת"ר מכירים אתם אותו נכרי הרג ישראל הרג התריתם בו קיבל עליו התראה התיר עצמו למיתה המית בתוך כדי דיבור העובד ע"ז את מי עבד לפעור עבד למרקולים עבד ובמה עבד בזיבוח בקיטור בניסוך בהשתחואה אמר עולא מנין להתראה מן התור' שנא' (ויקרא כ) ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה אמו בראייה תליא מילתא אלא עד שיראוהו טעמו של דבר אם אינו ענין לכרת

תנהו

תנהו ענין למלקות דבי חזקיה תנא (שמות כא) וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה שהתרו בו ועדיין הוא מזיד דבי רבי ישמעאל תנא (במדבר טו) המוצאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין הוא מקושש דבי רבי תנא (דברים כב) על דבר אשר ענה על עסקי דיבור וצריכא דאי כתב רחמנא אחותו ה"א חייבי מלקות אין חייבי מיתות לא כתב רחמנא כי יזיד ואי כתב רחמנא וכי יזיד הו' אמינא הני מילי סייף דקיל אבל סקילה דחמורה אימא לא צריכא ותרתי בנסקלין ל"ל לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ולכתוב רחמנא בנסקלין וליתו הנך וליגמרו מיניה ה"נ מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: התיר עצמו למיתה: מנא לן אמר רבא ואיתימא חזקיה א"ק (שם יז) יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה א"ר חנן עדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו והא אתרו בה דלא אתרו בה ואי לא אתרו בה היכי מיקטלא באשה חבירה ואליבא דר' יוסי בר' יהוד' דתני' דר' יוסי בר' יהוד' אומר חבר א"צ התרא' לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וכיון דאינהו לא מיקטלי איהי היכי מיקטלא הויא לה עדות שאא"י להזימ' וכל עדות שאי אתה יכול להזימ' לא שמה עדות ה"נ קאמר מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא אליבא דר' יוסי בר' יהודה היכי משכחת לה כשזינתה וחזרה וזינתה והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו שזינתה מבועל ראשון אי נמי שזינתה מקרוביה מאי שנא נערה מאורס' דנקט אפי' נשוא' נמי אין אלא אפי' האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו א"ר חסדא א' אומר בסייף הרגו וא' אומר בארירן הרגו אין זה נכון א' אומר כליו שחורין וא' אומר כליו לבנים ה"ז נכון מיתיבי נכון שיהא נכון א' אומר בסייף הרגו וא' אומר בארירן הרגו' אין זה נכון א' אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים אין זה נכון תרגמה רב חסדא בסודר שחנקו בו דהיינו סייף וארירן ת"ש א' אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון התם נמי כגון שבעט בו בסנדלו והרגו ת"ש מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה אמר רמי בר חמא כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה קא מיקטיל והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו אלא אמר רמי ב"ח כגון ששפדו בייחור של תאנה ת"ש אמר להן תאנה זו עוקציה דקין עוקציה גסין תאנים שחורות תאנים לבנות אלא א"ר יוסף מבן זכאי לותיב איניש שאני בן זכאי דבדיקות כחקירות משוי ליה מאן בן זכאי אילימא ר' יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי והתניא כל שנותיו של ר' יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה מ' שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד מ' שנה לימד ותניא מ' שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות וא"ר יצחק בר אבודימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני קנסות סלקא דעתך אלא שלא דנו דיני נפשות ותנן משחרב ביה"מ התקין ר' יוחנן בן זכאי אלא בן זכאי דעלמא ה"נ מסתברא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי קרי ליה רבי בן זכאי והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה וקבעוה

וקבעוה בשמיה כי הוה לטר בן זכאי הוה קרי ליה כתלמיד היושב לפני רבו כי הוה לימד הוה קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי כי קרי ליה בן זכאי על שם דמעיקרא וכי קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי על שם דהשתא: מעשה ובדק כו' מה בין חקירות כו': מאי אפילו שנים אומרים פשיטא כי אמר אחד איני יודע עדותן קיימת כי אמרי בי תרי נמי עדותן קיימת א"ר ששת ארישא קאי והכי קאמר בחקירות אפילו שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטילה כמאן כר"ע דמקיש שלשה לשנים אמר רבא והא עדותן קיימת קתני אלא אמר רבא ה"ק אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה פגע בהו רמי בר חמא אמר להו מאי אמריתו בה בסנהדרין דבי רבה אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא ומאי קשיא לך א"ל מהא דקתני מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת מכדי אידי ואידי דאורייתא היא מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות א"ל הכי השתא בחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן קיימת עדות שאתה יכול להזימה הוא אמר להו אי הכי אמריתו בה טובא אמריתו בה אמרי ליה מטיבותיה דמר אמרינן בה טובא טנזיהותיה דמר לא אמרינן בה ולא חדא: אחד אומר כו': עד כמה א"ר אחא בר חנינא אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן עד רובו של חודש אמר רבא אף אנן נמי תנינא אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטילה ואמאי נימא שזה יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין אלא לאו משום דברובה ידע לעולם אימא לך ברובה נמי לא ידע ובשיפורא ידע בחד שיפורא אמר דטעי בתרי שיפורא לא אמר דטעו ואמר ר' אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן עד כמה מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתה וכמה אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה עד שבעה נהרדעי אמרי עד ששה עשר ותרוייהו

ותרוייהו כר' יוחנן סבירא להו הא למיהוי כי יתרא הא למיהוי כי נפיא אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא וליברך הטוב והמטיב א"ל אטו כי חסר מי מברכינן דיין האמת דליברך הטוב והמטיב וליברכינהו לתרוייהו כיון דהיינו אורחיה לא מברכינן וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא (שמות יב) החדש הזה וכתיב התם (שם טו) זה אלי ואנוהו תנא דבי ר' ישמעאל אילמלא (לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד מרימר ומר זוטרא מכתפי (אהדדי) ומברכי א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים א"ל האי נשי דידן נמי מברכי אלא כדרב יהודה דא"ר יהודה ברוך [וכו'] אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים (משלי כד) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה קרי רב יוסף אנפשיה (שם יד) ורב תבואות בכח שור: אחד אומר בשתי שעות כו': דא"ר שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר לאחר הנץ החמה עדותן בטילה פשיטא אלא אחד אומר קודם הנץ ואחד אומר בתוך הנץ הא נמי פשיטא מהו דתימא הא בגילויא קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קמ"ל: ואחר כך מכניסין כו': אותו היום ותו לא והתניא אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום כולו כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו אמר אביי תרגומה אאם אין ממש בדבריו: מצאו לו זכות כו': יין מאי טעמא לא אמר רבי אחא בר חנינא אמר קרא (שם לא) ולרוזנים אי שכר העוסקין ברזו של עולם אל ישתכרו: (מצאו לו זכות כו'): לא ראו מאי א"ר אחא פוטרין אותו וכן א"ר יוחנן פוטרין אותו א"ל רב פפא לאביי וליפטריה מעיקרא א"ל הכי א"ר יוחנן כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין איכא דאמרי א"ל רב פפא לאביי ולמה לי יוסיפו ליפטריה מבי דינא קמא אמר ליה ר' יוסי קאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ת"ר אומר בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומר בדיני נפשות נזדקן הדין מאי נזדקן הדין אילימא קש דינא איפכא מיבעיא ליה אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא איפוך רב אשי אמר לעולם לא תיפוך ומאי נזדקן הדין חכם דינא מיתיבי גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין אי אמרת בשלמא חכם דינא היינו דאמר גדול אלא אי אמרת קש דינא לא סגיא דלא אמר גדול כסופי הוא דקא מיכסיף נפשיה אין אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא היינו דאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים אלא אי אמרת חכם דינא גדול אשבוחי משבח נפשיה והכתיב (שם כז) יהללך זר ולא פיך שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמיא כדתנן גמרו את הדבר היו מכניסין אותן גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב:

הדרן עלך היו בודקין

הדרן עלך היו בודקין

בית הסקילה היתה חוץ לג' מחנות. היינו ירושלים דף ק"ג, ב' מחנות וכתי דינין שבכל מיר ועיר הית' בית הסקילי' חוץ לעיר כדפ"ל

הקוטרם והיינו מטוס לכל עיירות המוקפות חומה ים להן דין מחנה ישראל כדתנן בפ"ק דכלים: בי היכי דלא לתחזו כ"ד רוחות. ומתני

א מיי' פי"ג מהל' סנהדרין ה"ג, ג סמג עשין לת: ב מיי' שם ופי"ג הל' ו סמג שם:

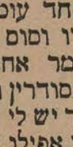

מסורת הש"ס

א [לקמן נג.] ב יומא פח, [שם דף נו.] זבחים קט: ג יבמות מחוץ למחנה ומתוך כ"ל ר"ש ופ"ב ד"ש ה"ב ר"ש פ"ב ה"ב כלי' פ"ב מ"ה כלי' פ"ב מ"ב ועוד מקומות. ד ב"ק פ"ב ה"ב ר"ש פ"ב ה"ב כלי' פ"ב מ"ה ועוד מקומות. ה [ב"ק קיג:] ו [ב"ק קיג:] ז [ב"ק קיג:] ח [ב"ק קיג:] ט [ב"ק קיג:] י [ב"ק קיג:] כ [ב"ק קיג:] ל [ב"ק קיג:] מ [ב"ק קיג:] נ [ב"ק קיג:] ס [ב"ק קיג:] ע [ב"ק קיג:] פ [ב"ק קיג:] צ [ב"ק קיג:] ק [ב"ק קיג:] ר [ב"ק קיג:] ש [ב"ק קיג:] ת [ב"ק קיג:]

א נגמר הדין מוציאין אותו לסוקלו בית הסקילה היה חוץ לבית דין שנאמר (ויקרא כד) **הוצא את המקלל** אחד עומד על פתח בית דין והסוקלין בידו וסום רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אומר אחד יש ללמד עליו זכות הלה מניף בסוקלין והסום רץ ומעמידן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו: **גמ'** ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והא תניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות אין כדקאמרת והא דקתני הכי נפקא מינה דאי נפיק בי דינא ויתיב חוץ לשלש מחנות עברינן בית הסקילה חוץ לב"ד כי היכי דלא מיתחזי ב"ד רוצחין א"נ כי היכי דתיהוי ליה הצלה מנהני מילי דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות אתה אומר חוץ לג' מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר בפרים הנשרפין חוץ למחנה מה להלן חוץ לשלש מחנות אף כאן חוץ לשלש מחנות והתם מנלן דתנו רבנן (שם ד) והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר (שם) אל מחוץ למחנה בפר חעדה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר (שם) ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ליתן לו מחנה שניה וכשהוא אומר (שם ו) אל מחוץ למחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר (שם ז) על שפך הדשן ישרף ליתן לו מחנה שלישית ולילף משחוטי חוץ מה להלן חוץ למחנה אחת אף כאן חוץ למחנה אחת מתקבא מפרים הנשרפין ה"ל למילף שכן אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר אדרבה משחוטי חוץ ה"ל למילף אדם חוטא בנשמה פיגול מכשיר עריף ליה רב פפא אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא אל מחוץ למחנה חוץ למחנה לוייה (שם) ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל האי מיבעי ליה לעשייה עשייה בהדיא כתיבא ובני

כבר נאמר אל מחוץ למחנה ומה זה ללמדנו אלא ליתן לסם מחנה שנים: וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה: מלמד שמוציאין אותו לסקלו בית הסקילה מחוץ לשלש מחנות שבמחנה לויה: ובשעת הסקילה היה אחד עומד על פתח בית דין והסוקלין בידו והסם רחוק ממנו כדי שיהא רואהו ואומר אחד יש ללמד עליו זכות הלה מניף בסוקלין והסם רץ ומעמידן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו: **גמ'** ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והא תניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות אין כדקאמרת והא דקתני הכי נפקא מינה דאי נפיק בי דינא ויתיב חוץ לשלש מחנות עברינן בית הסקילה חוץ לב"ד כי היכי דלא מיתחזי ב"ד רוצחין א"נ כי היכי דתיהוי ליה הצלה מנהני מילי דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות אתה אומר חוץ לג' מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר בפרים הנשרפין חוץ למחנה מה להלן חוץ לשלש מחנות אף כאן חוץ לשלש מחנות והתם מנלן דתנו רבנן (שם ד) והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר (שם) אל מחוץ למחנה בפר חעדה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר (שם) ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ליתן לו מחנה שניה וכשהוא אומר (שם ו) אל מחוץ למחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר (שם ז) על שפך הדשן ישרף ליתן לו מחנה שלישית ולילף משחוטי חוץ מה להלן חוץ למחנה אחת אף כאן חוץ למחנה אחת מתקבא מפרים הנשרפין ה"ל למילף שכן אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר אדרבה משחוטי חוץ ה"ל למילף אדם חוטא בנשמה פיגול מכשיר עריף ליה רב פפא אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא אל מחוץ למחנה חוץ למחנה לוייה (שם) ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל האי מיבעי ליה לעשייה עשייה בהדיא כתיבא ובני

ישראל עשו. בפסוק קרא כתיב והכי כלל לית לי' ויוליאו שמע מינה למיבעי: חלל מעתה. דדרשת ויוליאו: כמי ויבינו כו': בלא כסותו. עכום ועע"ג דנכרי לוותה כתיב וכאן כתיב ובגמו אותו דמ"מ בלא כסותו מיידי דכתיב לתן לנדרשה כמי אותו: במקלל כתיב לתן בגבוקה כתיב מכאן: והא סהי תנא. דלעיל: נאמר קאמר. מנזקא שור דפריס יליף לה מנזירה דכתיב תחת אשר חטא על הנפש: וסכי קאמר. תנא דבריית' היו יליף לה כלומר סם דיליף לה מנזירה לא בעי מיתחיל. והא דכתיב (ויקרא כד) **ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה אלא מעתה** (שם) **וירגמו אותו אבן מאי עבדי** ליה ההוא מבעי ליה לכדתניא וירגמו אותו באבן אותו ולא בכסותו אבן ישאם מת באבן אחת יצא ואיצטריך למיכתב אבן ואיצטריך למיכתב אבנים דאי כתב רחמנא אבן הוה אמינא היכא דלא מת בחדא לא ניתי אחריתי ומיקטליה כתב רחמנא אבנים ואי כתב רחמנא אבנים הוה אמינא מעיקרא ניתי תרתי כתב רחמנא אבן והא האי תנא נאמר קאמר אילו לא נאמר קאמר והק אילו לא נאמר קרא הייתי אומר נזירה שוה עכשיו שנאמר קרא נזירה שוה לא צריך רב אשי אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל חוץ למחנה לוייה אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה עשייה בהדיא כתיב בהו ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ההוא מיבעי ליה חד לסמיכה וחד לדחייה אמרו ליה רבנן לרב אשי לדידך כל הני הוציא דכתיבי בפרים הנשרפים מאי דרשת בהו קשיא: אחר עומד כו': אמר רב הונא פשיטא לי אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן דמשל צבור מ"ט דמדידיה לא אמרינן ליה זיל וליתיה וליקטול נפשיה בעי רב הונא סודר שמניפין בו וסום שרץ ומעמידן משל מי הוא כיון דהצלה דידיה מדידיה היא או דילמא כיון דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה מדידהו ותו הא דאמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא ההוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בבום של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר (משלי לא) **תנו שכר לאובד ויין למרי נפש** ותניא נשים יקרות משל שבירושלים היו מתנדבות וטביאות אותן לא התנדבו נשים יקרות משל כי הא ודאי מסתברא כמשל צבור כיון דכתיב תנו מדידהו בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק מהו מנפח רב ששת בידיה נשתתק אפילו אחד בסוף העולם נמי התם לא קאמר הכא קאמר מאי תא שמע דאמר רבי יוסי בר חנינא אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו זיכה אין לא זיכה לא פשיטא לי אמר תיבעי לך: אפילו הוא כו': ואפילו פעם ראשונה ושניה והתניא הפעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו מכאן ואילך אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו אין ממש בדבריו אין מחזירין אותו אמר רב פפא תרגומה מפעם שניה ואילך מנא ידעי אמר אביי דמסריגן ליה זוגא דרבנן אי איכא ממש בדבריו אין אי לא לא ולימסר ליה מעיקרא אנב דבעית לא מצי אמר כל מה דאית ליה: **בתני'** מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יצא ליסקל זכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני עדיו כל זמן שיודע לו זכות יבא ויומד עליו: **גמ'** אמר אביי הרצרייתא דלקמן (דף מה:) דקתני כולן נקכרים עמו קאי והתם לא שייך למיתני פתילה שנזרקה לתוך פיו:

פשיטא לאחד מהן. הא לא מצינו פתילה שנתרפא בה מעיה שלא סיכה ושתה ממנה: **ד** (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשונה וגו' ה"מ דהני מילי מיכה דלמותה תלמן קויימת אבל אם נתגדפה או נפלה ליס ס"ד לא מייתי אחריני:

ה ד מיי' שם ס"ב סמג שם:

ו ה מיי' שם ס"ג סמג שם:

ז ו מיי' שם ס"ד סמג שם:

ח ז מיי' שם ס"ה סמג שם:

ט ח מיי' שם ס"ו ע"ש כל"ג סמג שם:

י ט מיי' שם ס"ז סמג שם:

כ י מיי' שם ס"ח סמג שם:

ל יא מיי' שם ס"ט סמג שם:

מ יב מיי' שם ס"י סמג שם:

נ יג מיי' פי"ג מהל' סנהדרין ס"ב סמג עשין קב:

ס יד מיי' שם ס"ב סמג שם:

ע טו מיי' שם ס"ג סמג שם:

פ טז מיי' שם ס"ד סמג שם:

צ יז מיי' שם ס"ה סמג שם:

ק יח מיי' שם ס"ו סמג שם:

ר יט מיי' שם ס"ז סמג שם:

ש כ מיי' שם ס"ח סמג שם:

ת כא מיי' שם ס"ט סמג שם:

מסורת הש"ס

א [לקמן נג.] ב יומא פח, [שם דף נו.] זבחים קט: ג יבמות מחוץ למחנה ומתוך כ"ל ר"ש ופ"ב ד"ש ה"ב ר"ש פ"ב ה"ב כלי' פ"ב מ"ה כלי' פ"ב מ"ב ועוד מקומות. ד ב"ק פ"ב ה"ב ר"ש פ"ב ה"ב כלי' פ"ב מ"ה ועוד מקומות. ה [ב"ק קיג:] ו [ב"ק קיג:] ז [ב"ק קיג:] ח [ב"ק קיג:] ט [ב"ק קיג:] י [ב"ק קיג:] כ [ב"ק קיג:] ל [ב"ק קיג:] מ [ב"ק קיג:] נ [ב"ק קיג:] ס [ב"ק קיג:] ע [ב"ק קיג:] פ [ב"ק קיג:] צ [ב"ק קיג:] ק [ב"ק קיג:] ר [ב"ק קיג:] ש [ב"ק קיג:] ת [ב"ק קיג:]

אריב"ל כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים העוה"ז והעוה"ב דכתי' (תהלים נ) זובח תודה יכבדנני ואריב"ל בזמן שביה"מ קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר (שם נא) זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר (שם) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה:

מתני' היה רחוק מבית הסקילה כי' אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע (יהושע ז) בני שים נא כבוד [לה'] אלהי ישראל ותן לו תודה (שם) ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת וגו' ומנין שכיפר לו וידויו שנא' (שם) ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב ואם אינו יודע להתוודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ר' יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומם אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה אמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו:

גמ' ת"ר נא אין נא אלא לשון בקשה בשעה שאמר הקב"ה ליהושע (שם) חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר ליה וכי דילטור אני לך הפל גורלות הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן אמר לו יהושע בגורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אם אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם הוא נופל אמר לו בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנא' (במדבר כו) אך בגורל יחלק את הארץ תן תודה אמר רבינא שחודי שחדיה במילי כלום נבקש ממך אלא הודא' תן לו תודה והיפטר מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי א"ר אסי א"ר חנינא מלמד שמעל עכן בג' חרמים שנים בימי משה וא' בימי יהושע שנא' כזאת וכזאת עשיתי ר' יוחנן אמר משום ר' אלעזר בר"ש חמשה ד' בימי משה וא' בימי יהושע שנא' אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי ועד השתא מ"ט לא איענוש א"ר יוחנן משום ר' אלעזר בר"ש לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתנאי (דברי' כט) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שבעד מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן אלא

עכן

עכן מ"ט איענוש משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו (יהושע ז) חטא ישראל א"ר אבא בר זבדא אע"פ שחטא ישראל הוא א"ר אבא היינו דאמרי אינשי אסא דקאי ביני חילפי אסא שמי' ואסא קרו ליה (שם) וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם גם לקחו מן החרם גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם א"ר אילעא משום ר' יהודה בר מספרתא מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה שנאמר חמשה גם וא"ר אילעא משום ר' יהודה בר מספרתא עכן מושך בערלתו הי' כתיב הכא וגם עברו את בריתי וכתיב התם (בראשית יז) את בריתי הפר פשיטא מהו דתימא במצוה גופיה לא פקר קמ"ל (יהושע ז) וכי עשה נבלה בישראל א"ר אבא בר זבדא מלמד שבעל עכן נערה המאורסה כתי' הכא וכי עשה נבלה וכתי' התם (דברים כב) כי עשתה נבלה בישראל פשיטא מהו דתימא כולי האי לא פקר נפשיה קמ"ל רבינא אמר דיניה כנערה המאורסה דבסקילה א"ל ריש גלותא לרב הונא כתיב (יהושע ז) ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו א"ל וליטעמיך אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו דכתיב (שם) וכל ישראל עמו אלא לרדותן ה"נ כדי לרדותן (שם) וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים בתרתי אמר רבינא הראוי לשריפה לשריפ' הראוי לסקיל' לסקילה (שם) וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף רב אמר איצטלא דמילתא ושמואל אמר סרבלא דצריפא (שם) ויציקום לפני ה' א"ר נחמן בא וחבטם לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו תיהרג רובה של סנהדרין דכתי' (שם) ויכו מהם אנשי העי כשלשי' וששה איש ותניא שלשים וששה ממש דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי שלשים וששה היו והלא לא נאמר אלא כשלשים וששה איש אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובן של סנהדרי' אר"נ אמר רב מאי דכתי' (משלי יח) תחנוני' ידבר רש ועשיר יענה עזות תחנוני' ידבר רש זה משה ועשיר יענה עזות זה יהושע מ"ט אילימא משום דכתי' ויציקום לפני ה' וא"ר נחמן בא וחבטן לפני המקום אטו פנחס לא עביד הכי (דכתי') (תהלים קו) ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה וא"ר אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד שעשה פלילות עם קונו בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל דכתי' (במדבר כה) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף ואלא מהכא (יהושע ז) למה העברת העביר את העם הזה את הירדן משה נמי מימר אמר (שמות ה) למה הרעתה לעם הזה אלא מהכא (יהושע ז) ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן (שם) ויאמר ה' אל יהושע קום לך דריש ר' שילא א"ל הקב"ה שלך קשה משלהם אני אמרתי (דברי' כז) והיה בעברכם את הירדן תקימו ואתם ריחקתם ס' מיל בתר דנפיק אוקים רב אמורא עליה ודרש (שם יא) כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה אם כן מה תלמוד לומר קום לך א"ל אתה גרמת להם והיינו דקאמר ליה בעי (שם ח) ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה וגו' (שם ה) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי [ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו] היכי עביד הכי והאמר רבי יוחנן אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דקאמר ליה (שם) אני שר צבא ה' עתה באתי וגו' ודילמא משקרי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה

א"ל

א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערביים ועכשיו ביטלתם ת"ת על איזה מהן באת א"ל עתה באתי מיד (יהושע ח) וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק וא"ר יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה אמר שמואל בר אוניא משמי' דרב גדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין שנ' (שם) עתה באתי א"ל אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה (משלי כה) אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל (יחזקאל יז) לך אמור להם לישראל אביך האמורי ואמך חתית אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבונו ש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל ומי אית ליה רשותא כולי האי אין דא"ר יוסי בר' חנינא ג' שמות יש לו פיסקון איטמון סיגרון פיסקון שפוסק דברים כלפי מעלה איטמון שאוטם עונותיהן של ישראל סיגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח (איוב לו) היערוך שועך לא בצר א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפל' לצרה שאילמלא (לא) הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר מרשעי ישראל שריד ופליט ריש לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה: מנין שכיפר לו וידויו וכו': ת"ר מנין שכיפר לו וידויו שנא' (יהושע ז) ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב וכתי' (דה"א ב) ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמש' מאי כולם ה' כולן חמשה הן לעוה"ב כתיב זמרי וכתיב עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עונותיהן של ישראל: אם אינו יודע להתוודות כו' ר' יהודה אומר כו' לנקות עצמן: וינקו עצמן כדי שלא להוציא לעז על בתי דינין ועל העדים ת"ר מעשה באדם א' שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקין והעדים לא תהא להם מחילה לעולם וכששמעו חכמי' בדבר אמרו להחזירו א"א שכבר נגזרה גזירה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא כל במיניה לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי וכי הדרי בהו מאי הוי כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא דאע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו (כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא):

מתני' היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה וחכ"א האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה:

גמ'

גמ' ת"ר האיש מכסין אותו פרק א' מלפניו ואשה שני פרקים בין מלפניה בין מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי ר' יהודה וחכ"א האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה מאי טעמייהו דרבנן א"ק (ויקרא כד) ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא מאי אותו אותו בלא כסותו הא אותה בכסותה ר' יהודה אומר אותו בלא כסותו ל"ש איש ול"ש אשה למימרא דרבנן חיישי להרהורא ור' יהוד' לא חייש להרהורא והא איפכא שמענא להו דתנן הכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שמגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא הי' מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו אמר רבה התם היינו טעמא שמא תצא מב"ד זכאה ויתגרו בה פירחי כהונה הכא הא מקטלא וכי תימא אתי לאיתגרויי באחרנייתא אמר רבה גמירי אין יצה"ר שולט אלא במי שעיניו רואות אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא אלא אמר רבא דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנין דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא א"ק (יחזקאל כג) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכינה הכא אין לך ייסור גדול מזה וב"ת ליעביד בה תרתי א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה א"ק (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה לימא דר' נחמן תנאי היא לא דכו"ע אית להו דר' נחמן והכא בהא קמיפלגי מ"ס בזיוני דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה ומר סבר ניחא דגופי' עדיף מבזיוני: מתני' בית הסקילה היה גבוה שתי קומות א' מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן ונותנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנא' (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה: גמ' תנא וקומה שלו הרי כאן שלש ומי בעינן כולי האי ורמינהו מה בור שהוא כדי להמית י' טפחים אף כל כדי להמית י' טפחים א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה א"ק (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מית' יפ' א"ה ליגבהיה טפי משום דמינוול: א' מן העדים דוחפו: ת"ר מניין שבדחייה ת"ל (שמות יט) ירה ומנין שבסקילה ת"ל סקל ומנין שבסקילה ובדחייה ת"ל (שם) סקל יסקל או ירה יירה ומנין שאם מת בדחייה יצא תלמוד לומר או ירה יירה ומניין שאף לדורות כן ת"ל

ת"ל סקול יסקל: ואם לאו עד השני נוטל את האבן: נוטל והתניא רשב"א אומר אבן היתה שם משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אם מת בה יצא ולימעמיך תיקשי לך היא גופא משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אלא דמדלי לה בהדי חבריה ושדי לה איהו כי היכי דתיתי מרזיא: ואם לאו רגימתו כו': והתניא מעולם לא שנה בה אדם מי קאמינא דעביד דאי מיצריך קאמינא אמר מר אבן היתה כו' והתניא אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו וא' סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא צריכא דמתקני ומייתי אחריני חלופייהו נקברין עמו והתניא אין נקברין עמו א"ר פפא מאי עמו עמו בתפיסתו אמר שמואל נקטעה יד העדים פטור מ"ט דבעינא (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא ה"נ דפסילי שאני התם דא"ק יד העדים שהיתה כבר מיתיבי כ"מ שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג תרגמא שמואל בהן הן עדיו ומי בעינן קרא כדכתיב והתניא (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתיבה בו שאתה ממיתו בכל מית' שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מ"מ שאני התם דא"ק מות יומת וליגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין רוצח הא דאמרן גואל הדם מאי היא דתניא (שם) גואל הדם ימית את הרוצח מצוה בגואל הדם ומניין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנא' (שם) כפגעו בו מ"מ א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ומי לא בעינן קרא כדכתי' והתנן היה א' מהן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנא' (דברים כא) ותפשו בו ולא גידמין (שם) והוציאו אותו ולא חיגרין (שם) ואמרו ולא אילמין (שם) בננו זה ולא סומין (שם) איננו שומע בקולנו ולא חרשין מ"ט לאו משום דבעינן קרא כדכתיב לא שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ת"ש ואין לה רחוב אין נעשית עיר הנדחת דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב עד כאן לא פליגי אלא דמ"ס רחובה דמעיקרא בעינן ומ"ס רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי אבל דכ"ע בעינן קרא כדכתיב תנאי היא דתנן אין לו בהן יד בהן רגל אזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר' אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא ר' שמעון אומר נותן על שמאלו ויוצא: מתני' כל הנסקלין נתלין דברי ר' אליעזר וחכ"א אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי ר' אליעזר וחכ"א האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר (להן) ר' אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו פ' נשים תלה ואין דנין שנים ביום א': גמ' ת"ר (שם) והומת ותלית יכול כל המומתין נתלין ת"ל (שם) כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה שבסקילה אף כל שבסקילה דברי ר' אליעזר וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי ר' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט אי הוו מקרבי להדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא השתא

רש"י: בכת: סיתם. משמע כל סימים סיתם לכך וסיא נקברת עמו: כולם נקברים עמו. מקבור תקברנו יתירא נפקא לן לקמן בפירקא (דף מו:): בתפיסתו. בתוך ד' אמות אבל לא נקברו עמו ממש: גידמין ס"ג דפסולי. וא"כ כימא עדי גידמין פסולין ל"ל דנקטע נקטעם לאחר מכאן: יד העדים. יד שהיתה להם היה להם בשעת מיתה אבל גידמין מעיקרא לא מישתמעו מיניה דזו היא יד שלהם: הרי זה יהרג. ואע"פ שאין כאן יד עדים הראשונים אלמא לא בעי קרא כדכתיב דלאו דוקא איכתיב אלא למצוה בעלמא: בהן הן עדיו. כגון דהסך שנים שמעידי' עליו שנגמר דינו בב"ד הן הן עדים שהעידו עליו מתחילה ונתחייב על פיהם: אין לי. אי לא כתיב אלא יומת: אלא מיתה הכתובה בו. סייף כדיליף לקמן [בד' מיתות] (ד' נב:): מות יומת. ריבויא הוא: משום דהוי רוצח. שנידון בב"ד: וגואל הדם. כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו שני כתובין הבאים כאחד כו': היה אחד מהן גידם. אביו או אמו של סורר ומורה: בננו זה. משמע שרואין אותו: ולא חרשין. שאינן שומעין מה שמשיב להם ואינן יודעין אם שמע תוכחתם אם לאו: כוליה קרא יתירא הוא. דהוה ליה למיכתב וסוליאוהו אל שער העיר ההיא וסקלוהו כדכתי' בכל שאר נסקלין ותו לא מידי כל אורך דברים הלו למה: רבי אליעזר. לא בעי קרא כדכתיב וכן ר"ש: מתני' אלא מגדף. מברך את השם ובגמרא מפרש טעם: אין דנין שנים ביום א'. בב"ד א' משום דלא מלו לספוכי בזכותיה דכל חד חד לריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו ובגמרא מפרש דבשתי עבירות קאמר דאין ראיותיהן שוות ושמעון בן שטח שעה סולרכה לכך שהיו בנות ישראל פרולות בכשפים ועשה הייג לשעה ותלאן לפרסומא למילתא ודן את כולם ביום אחד מפני קרוביהם שלא יתקשרו להצילן: גמ' כי קללת אלהים. מפני שבירך את השם נתלה והשומעים והעוברים אומרים מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא הדבר כלפי מעלה להיזכר: מה מקלל בסקילה. ונתלה דכתיב ביה ותלית אף כל שבסקילה נתלה: אף כל שכפר בעיקר. אין לך לרבות אלא העובד ע"ז: דרשי כללי ופרטי. דורשין את התורה בכלל ופרט כל מקום שסתם ואחר כך פירש דורשין את האחרון בפרט: ור' אליעזר דורשו במיעוט. ויש חילוק בין זה לזה פרט סיינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי' הדומה לפרט אין הכלל אבל הדורשו במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא מיעטו במקלת שמתחילה היה משמע כל דבר ובא המיעוט ומיעטו שלא תאמר הכל במשמע אלא כגון זה שהכתוב אחריו והדומין לו:

השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי עכו"ם דדמי ליה בכל מילי ור' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי והומת ותלית רבוי כי קללת מיעוט אי הוו מקרבי להדדי לא הוו מרבינן אלא עכו"ם דדמי לה בכל מילי השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי שאר הנסקלין: האיש תולין וכו': מ"ט דרבנן בא"ק (דברים כא) ותלית אותו אותו ולא אותה ור' אליעזר אותו בלא כסותו ורבנן אין ה"נ אלא א"ק (שם) וכי יהיה באיש חטא איש ולא אשה ור' אליעזר האי וכי יהיה באיש מאי דריש ביה אמר ר"ל לקיש ההוא למעוטי בן סורר ומורה והתניא בן סורר ומורה נסקל ונתלה דברי ר' אליעזר אלא אר"נ בר יצחק לרבות בן סורר ומורה מ"ט דא"ק וכי יהיה באיש חטא איש ולא בן חטא מי שעל חטאו נהרג יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: אמר להן ר' אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים כו': דא"ר חסדא ל"ש אלא בב' מיתות אבל במיתה אחת דנין והא מעשה דשמעון בן שטח דמית' אחת הואי וקא אמרו לי' דאין דנין אלא אי איתמר הכי איתמר ל"ש אלא במיתה אחת בעין שתי מיתות והיכי דמי כגון שתי עבירות אבל במיתה אחת ועבירה אחת דנין מתיב רב אדא בר אהבה אין דנין שנים ביום א' ואפי' בנואף ונואפת תרגמא רב חסדא בבת כהן ובועלה או בבת כהן וזוממי זוממיה תניא ר"א בן יעקב אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מה"ת ולא לעבור על דברי תור' אלא כדי לעשות סייג לתור' ומעשה בא' שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשע' צריכ' לכך שוב מעש' באדם א' שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשע' צריכ' לכך: מתני' כיצד תולין אותו משקעין את הקור' בארץ והעץ יוצ' ומקיף ב' ידיו זו על גב זו ותולה אותו ר' יוסי אומר הקור' מוטה על הכותל ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין ומתירין אותו מיד ואם לן עובר עליו בל"ת שנא' (שם) לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגו' כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא ש"ש מתחלל א"ר מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי א"כ המקום מצטער על דמן של רשעי' שנשפך ק"ו על דמן של צדיקים ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת הלינהו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא ב' בתי קברות היו מתוקנין לב"ד אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם ולא

השתא דמרחקי מהדדי. והא דאמרי מנחות (נה:) כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט ל"ו דאין דנין כלל אלא דנין בכלל ופרט והני לרבויי מידי כי הכא דאהני לרבויי עכו"ם טו: אותו בלא כסותו. ואע"ג דמשעת סקילה היה ערום ס"ד סילבישיהו בשעת תלייה: שתי עבירות. ומעשה דשמעון בן שטח יש בעלת אוב וידעוני ויש חובר חבר ושאר מכשפות: תליסה

ולא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אנינות
אלא בלב: גמ' ת"ר אילו נאמר חטא ותלית
הייתי אומר תולין אותו ואח"כ ממיתין אותו
כדרך שהמלכות עושה ת"ל (דברים כא) והומת
ותלית ממיתין אותו ואח"כ תולין אותו הא
כיצד משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין
את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו א'
קושר וא' מתיר כדי לקיים מצות תלייה ת"ר
(שם) עץ שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל
(שם) כי קבר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא
זה שמחוסר קציצה וקבורה ר' יוסי אומר מי
שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר
תלישה וקבורה ורבנן תלישה לאו כלום היא:
כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך כו':
תניא אומר ר"מ משלו משל למה"ד לב' אחים
תאומים בעיר אחת אחד מינוהו מלך וא' יצא
לליסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה
אותו אומר המלך תלוי צוה המלך והורידוהו:
א"ר מאיר כו': מאי משמע אמר אביי כמ"ד
קל לית א"ל רבא א"כ כבד עלי ראשי כבד עלי
זרועי מיבעי ליה אלא אמר רבא כמ"ד קיל לי
עלמא האי מיבעי ליה לגופה א"כ נימא קרא
מקלל מאי קללת ואימא כוליה להכי הוא
דאתא א"כ נימא קרא קלת מאי קללת ש"מ
תרתי: ולא זו בלבד כו': א"ר יוחנן משום
ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר עליו בל"ת ת"ל כי קבר תקברנו
מכאן למלין את מתו שעובר בל"ת א"ד א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי רמז
לקבורה מן התורה מניין ת"ל כי קבר תקברנו מכאן רמז לקבורה מה"ת
א"ל שבור מלכא לרב חמא קבורה מה"ת מניין אישתיק ולא א"ל ולא מידי
א"ר אחא בר יעקב אימסר עלמא בידא דטפשאי דאיבעי ליה למימר כי
קבור דליעבד ליה ארון תקברנו לא משמע ליה ונימא מדאיקבור צדיקי
מנהגא בעלמא מדקבריה הקב"ה למשה דלא לישתני ממנהגא ת"ש (מ"א יד)
וספדו לו כל ישראל וקברו אותו דלא לישתני ממנהגא (ירמיה טז) לא יספדו
ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו דלישתנו ממנהגא איבעיא להו
קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למאי נפ"מ דאמר לא בעינא
דליקברוה לההוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לא כל כמיניה ואי
אמרת משום כפרה הוא הא אמר לא בעינא כפרה מאי ת"ש מדאיקבור
צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי לכפרה צריכי אין דכתי' (קהלת ז) אדם
אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו
אותו ואי אמרת כי היכי דתיהוי לי' כפר' הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי
להו כפרה האי דצדיק הוא תיהוי לי' כפר' הנך לא ליהוי להו כפרה ת"ש
לא יספדו ולא יקברו דלא תיהוי להו כפרה איבעיא להו הספידא יקרא
דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי למאי נפ"מ דאמר לא תספדוה להוא גברא
אי נמי לאפוקי מיורשין ת"ש (בראשית כג) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה
ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה
שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם ת"ש וספדו לו כל ישראל
וקברו אותו ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא הנך בני יקרא נינהו ניחא
להו לצדיקיא דמייקרי בהו אינשי ת"ש לא יספדו ולא יקברו לא ניחא
לצדיקיא דמייקרו ברשיעייא ת"ש (ירמיה לד) בשלום תמות ובמשרפות
אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון
יספדו לך ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה הכי
קאמר ליה לייקרו ביך ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך

...תלישה וקבילה ושריפה לא דמי דעפר השיב טפי מחובר מעץ הנעוץ בארץ: קלילי עלמא. יש גורסין וקלי משום דאמר בסמוך קלא ואין להוש בכך דאשכחן נמי בפ' ד' מיתות (לקמן דף סו.) גבי אלהים לא תקלל דאמר ליכתוב לא תקל: קבורה משום בזיונא או משום כפרה. ע"כ איכא כפרה כדאמרינן לקמן (דף מז:) (בפ' ד' מיתות) כפרה מאימת הוי מכי חזו לצערא דקיברא פורתא אלא אפי' אי איכא בזיונא וכפרה מיבעי ליה הי עיקר וא"ת והא איכא כפרה טפי בשלא נקבר מבנקבר כדתני' בשמעתין (לקמן מז.) סימן יפה לו למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי כבודו והאי בזיונא דהכא לאו בזיונא דמת קאמר דא"כ אמאי לא כל כמיניה אלא בזיונא דמשפחתו אבל למת זאית לו בזיון אם אינו שוכב על המטה בכבוד: לא תקברוהו להוא גברא. והא דאמר בריש פ"ב דכתובו' (דף פד.) דהמוכר קברו באים בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה שאני התם דבעי דליקברוה בחד דוכתא: הספידא יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ' הערל (יבמות דף עח.) אל שאול ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כהלכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל דיראים היו לספדו להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי' הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגביה שלא נספד כהלכה:
אבל

ת"ש (תהלים טו) נבזה בעיניו נמאס איזה חזקיהו
מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של
חבלים ואי משום יקרא דחיי הוא מ"ט כי היכי
דתיהוי לי' כפרה לאבוה ומשום כפר' דאבוה
משהו ליה ליקרא דישראל ישראל גופייהו
ניחא להו דמיחלי יקרייהו לגביה ת"ש אמר
להן אל תספדוני בעיירו' ואי אמרת יקרא דחיי
מאי נפ"ל מינה קסבר ליתייקרו ביה ישראל
טפי ת"ש דהלינו לכבודו להביא לו ארון
ותכריכין אינו עובר עליו מאי לאו לכבודו של
מת לא לכבודו של חי ומשום כבודו של חי
מבית לי' למת אין כי אמר רחמנא (דברים כא) לא
תלין נבלתו על העץ דומיא דתלוי דאית ביה
בזיון אבל הכא כיון דלית ביה בזיון לא ת"ש
הלינו לכבודו לשמע עליו עיירות להביא לו
מקוננות להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר
עליו שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת
ה"ק כל העושה לכבודו של חי אין בו בזיון
למת ת"ש ר' נתן אומר סי' יפה למת שנפרעין
ממנו לאחר מיתה מת שלא נספד ולא נקבר
או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על
מטתו זהו סי' יפה למת ש"מ יקרא דשכבי הוא
ש"מ: לא היו קוברין כו': וכל כך למה לפי
שאין קוברין רשע אצל צדיק דאמר ר' אחא
בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנא' (מ"ב יג) ויהי הם קוברים
איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש
בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו א"ל ר' פפא ודילמא לאיקיומא (שם ב) ויהי
נא פי שנים ברוחך אלי א"ל אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא
הלך אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה דאחייא א"ל ר' יוחנן שריפא
צרעת נעמן שהיא שקולה כמת דכתי' (במדבר יב) אל נא תהי כמת וכשם שאין
קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל וליתקון
ד' קברות ב' קברות גמרא גמירי לה אמר עולא א"ר יוחנן אכל חלב והפריש
קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל ונדחה ידחה איתמר נמי א"ר ירמי' א"ר
אבהו א"ר י' אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה
ידחה וצריכא דאי אשמעינן קמייתא משום דאיהו דחה נפשי' בידים אבל
האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי ואי אשמעינן הכא משום דאין בידו
לחזור אבל התם דבידו לחזור אימא לא צריכא א"ר יוסף אף אנן נמי תנינא
היו בה קדשי' קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבי' יפדו והוינן בה אמאי
ימותו כיון דאיקטול הויא להו כפר' וליסקו לגבוה לאו משום דאמרי' הואיל
ונדחו ידחו א"ל אביי מי סברת מת מתוך רשעו הויא לי' כפרה מת מתוך
רשעו לא הויא לי' כפר' דתני רב שמעי' יכול אפי' פירשו אבותיו מדרכי
ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מעש' עמיו א"ל רבא מי קא מרמית נהרג
מתוך רשעו למת מתוך רשעו מת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קמיית לא
הויא ליה כפר' נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחי' מיית הויא לי' כפר'
תדע דכתי' (תהלים עט) מזמור לאסף אלהי' באו גוים בנחלתך טמאו את היכל
קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמי' בשר חסידיך לחיתו
ארץ מאי עבדיך ומאי חסידיך לאו חסידיך ממש עבדיך הנך דמחייבי
דינא דמעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך א"ל אביי מי קא מרמית
הרוגי

נבזה בעיניו נמאס דבתהלי' (כד) כתי' מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב וגו' וקחשיב נמי התם: על מטה של חבלים. דרך בזיון מפני שהיה אביו רשע וביזהו לעיני כל כדי שיתייסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש דכתיב בעמך כתיב (שמו' כב) בעושה מעשה עמך נבזה בעיניו הוא עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו שלא חש לכבודו במקום קידוש ה' ואי אמרת כבוד שעושין למת אינו שלו אלא של חיים מ"ט עביד הכי למה ביזה את החיים: אל תספדוני בעיירות. רבינו הקדוש הוה את בניו בכתובות (דף קג.) בהגוסס אל תספדוני כשתוליכו את ארוני למקום קבורתי דהוא מת בציפורי וקבורתו בבית שערים אל תספדוני בעיירות קטנות שתעברו עליהן אלא בכרכים גדולים דאיכא היכשי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להתם: מאי לאו לכבודו של מת. אלמא יקרא דעבדי לי' דיליה הוא: ומבית ליה למת. תרגומו של מלין: כי אמר רחמנא לא תלין. ורבינן נמי שאר כל המתים הייכו כי משהו ליה לדחויים בעלמא דלא איכפת לי' בי' דהייכו בזיון ודומיא דתלוי אבל האי דליתייקרו בי' קריביו לאו בזיון הוא לדידיה: לשמע. כמו (שמואל א טו) וישמע שאול ל' אסיפה להספידו: סימן יפה למת. שנפרעין ממנו בעוה"ז לאחר מיתה דיש לו כפרה בכך: ש"מ יקרא דשכבי הוא. דאי לאו יקרא דשכבי אמאי מיכפר בבזיונים: ויחי ויקם על רגליו. הותו הנקבר נביא שהקבר הי' הוא הנביא אשר השיב את עידו לאכול ולשתות בבית אל ונעכס עידו על ידו והמיתו האריה וכשמת לאחר ימי' קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל שמקו' שיקבר אללו והחייהו: נא פי שנים. אלישע החיה את המת והיה לו לאלישע להחיות ב' מתים והוא לא החי' אלא בנה של שונמית: לא הלך. ואי משום ברכתא דאליהו הוא היכי מקויימת בהכי: וכשם שאין קוברים כו'. לפרושי טעמ' דמתני' מסדר דלפיכך נתקנו שתי קברות שאין קוברין נסקלין ונשרפין שהן רשעים חמורים אצל נהרגין ונחנקין שהן רשעים קלים וליתקון ד'. דהא נשרפין אצל נסקלין קלים הם: גמרא גמירי לה. הלכ' למשה מסיני: הואיל ונדחה. הקרבן כשהמיר דתו דאין מקבלין קרבן מן המומרים כדתניא מע"ם פרט למומר בשחיטת חולין בפ"ק (ד' ה:) שוטה נמי לאו בר כפרה היא דיקרי' אותו לרצונו כתי' (ויקרא א): כישן דמי. ככל אדם הישנים בלילה ואינם נדחים בכך לאחר שניעורו: אבל התם. דיש בידו לחזור: אימא לא. הוי דיחוי: היו בה קדשים. בעיר הנדחת היכן נשרפין עם שללה דכתי' (דברי' יג) שללה ולא שלל שמים ומיהו מיקרב לא קרבו משום דכתי' (משלי כא) זבח רשעים תועבה ואם קדשי מזבח הן ואפי' עולות ושלמים נדבה ימותו: קדשי בדק הבית יפדו. כשאר בדק הבית והפודה אותם יאכלם שהרי לא נאסרו דלאו דידהו הוו ומדקתני ימותו ש"מ משום דנדחו מהקרבה כשהמירו בעליהן שהוא דמומר לע"ז לא מקבלינן שום קרבן מיני' כדאמרי' בהכל שוחטין (חולין ד' ה:): הואיל ונדחו ידחו: דאי משום זבח רשעים הא כיון דאיקטול אית להו כפרה: יכול פירשו. אביו ואמו של כהן: מדרכי...

אבל חלב והפריש קרבן. כה"ג נראה ונדחה הואיל ... רבותא טפי דאפי' המיר דת והפריש קרבן דהוי דחוי ומע"ג דדחוי מעיקרא הוי דחוי כדשמעי' לי' לר' יוחנן בפ"ק דקידושין (דף ז. ושם) גבי בהמה של שני שותפין ורבותא הוא טפי מדחוי מעיקרא כדמוכח בפ' לולב הגזול (סוכה ד' לג. ושם) דאפילו מאן דאית ליה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי מודה בנראה ונדחה דהוי דחוי והא דנקט הכא כה"ג אורחא דמילתא נקט דאין דרך מומר להפריש קרבן ועוד גבי נשתטה א"א לומר אלא שהפריש קודם שנשתטה דאי משנשתטה שוטה שהפריש קרבן אין הקדשו הקדש: אימא כישן דמי. לאו לגמרי כישן דישן הוי אפי' בשעה שהוא ישן כדתנן בפרק כל הגט (גיטין דף כח.) השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים ולא חיישינן שמא ישן בשעת הקרבה אלא כלומר כישן דמי דאפי' דלא הוי חזי אין ראוי להיות דהוי משום דממילא מיתער והא נמי ממילא מישתפי: ואמאי כיון דמיקטיל הוה להו כפרה. והא דתנן בחלק (לקמן ד' קיא:) אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב הני מילי דלא איקטול אבל אם דנו אותם והרגום יש להם חלק: הואיל ונדחו ידחו. רב יוסף ס"ל כרבי יוחנן דמפרש טעמא בחלק (לקמן דף קיב:) משום דזבח רשעים תועבה דאי כר"ל דמוקי לה בקדשים קלים ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הן ע"כ אין תלוי משום דהויא אלא משום ממונם אבל דהכי ממון בעלים הן וקלת תימה גבי המיר דתו או נשתטה לא יועיל בהם רעייה כמו בעיר הנדחת וידחו אפי' דמים:

הרוגי מלכות להרוגי ב"ד הרוגי מלכות כיון דשלא בדין קא מיקטלי הויא להו כפרה הרוגי ב"ד כיון דבדין קא מיקטלי לא הוי להו כפרה תדע דתנן לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו ואי ס"ד כיון דאיקטול הויא להו כפרה ליקברו מית' וקבורה בעינן מותיב רב אדא בר אהבה לא היו מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב ואי ס"ד כיון דאיקבור הויא להו כפרה ליאבלו בעינן נמי עיכול בשר דיקא נמי דקתני נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן ש"מ רב אשי אמר אבילות מאימתי קא מתחלת מסתימת הגולל כפרה מאימתי קא הויא מכי חזו צערא דקברא פורתא הלכך הואיל ואידחו ידחו אי הכי ל"ל עיכול בשר משום דלא אפשר קבריה דרב הוו שקלי מיני' עפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר להו יאות עבדין קרקע עולם הוא וקרקע עולם אינה נאסרת דכתי' (מ"ב כג) וישלך את עפרה על קבר בני העם מקיש קבר בני העם לעכו"ם מה עכו"ם במחובר לא מיתסרא דכתיב (דברים יב) אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם על ההרים הרמים על ההרים אלהיהם ולא ההרים אלהיהם ה"נ במחובר לא מיתסר מיתיבי החוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר ה"ז לא יקבר בו עולמי' הכא במאי עסקי' בקבר בנין ת"ש קבר חדש מותר בהנא' הטיל בו נפל אסור בהנאה ה"נ בקבר בנין ת"ש ונמצא אתה אומר ג' קברות הן קבר הנמצא קבר הידוע קבר המזיק את הרבים קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה ה"נ בקבר בנין וקבר הנמצא מותר לפנותו דילמא מת מצוה הוא ומת מצוה קנה מקומו שאני מת מצוה דקלא אית לי' איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא מ"ט דאביי גמר (במדבר כ) שם (דברים כא) שם מעגלה ערופה מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא האי נמי בהזמנה מיתסרא ורבא גמר (דברים יב) שם שם מעכו"ם מה עכו"ם בהזמנה לא מיתסרא אף ה"נ בהזמנה לא מיתסרא ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה אמר לך
משמשין

משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה ואביי מ"ט לא גמר מעכו"ם אמר לך מידי דאורחיה ממידי דאורחיה גמרינן לאפוקי עכו"ם דלאו אורחא: (סימן כפ"ה נפשי"ה דחציב"א נבים"א דאומנ"א) מיתיבי כפה שהוא טמא מדרס ונתנתו לספר טהור מן המדרס אבל טמא (מגע מדרס) אימא נתנתו וכרכתו למה לי נתנתו וכרכתו כדרב חסדא דאמר רב חסדא האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי ולאביי דאמר הזמנה מילתא היא אזמניה אע"ג דלא צר ביה צר ביה אי אזמניה אין אי לא אזמניה לא ת"ש נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס א' לשם מת אסור בהנאה הבא במאי עסקינן דרמא ביה מת אי הכי מאי איריא הוסיף כי לא הוסיף נמי לא צריכא אף על גב דפנייה אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא אם היה מכירו חולצו ומותר ת"ש החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר ה"ז לא יקבר בו עולמית התם משום כבוד אביו הכי נמי מסתברא דקתני סיפא רשב"ג אומר אף החוצב אבנים לאביו והלך וקברו במקום אחר ה"ז לא יקבר בהן עולמית אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו שפיר אלא אי אמרת משום הזמנה טווי לאריגה מי איכא למ"ד ת"ש קבר חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסיר בהנאה הטיל אין לא הטיל לא ה"ה דאע"ג דלא הטיל ולאפוקי מדרשב"ג דאמר אין לנפלים תפים' הקבר קמ"ל ת"ש מותר המתי' למתי' מותר המת ליורשיו הכ"ע שגבו מחיים הא לא תני הכי דתנן מותר המתי' למתים מותר המת ליורשיו ותני עלה כיצד גבו למתי' סתם זהו מותר המתי' למתי' גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו וליטעמיך אימא סיפא ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו ר' נתן אומר יעשנו דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו אלא אביי מתרץ לטעמי' ורבא מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה דכ"ע הזמנה מילתא היא ת"ק סבר דחזי ליה תפים דלא חזי ליה לא תפים ור"מ מספקא ליה אי תפים אי לא תפים הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו ור' נתן פשיטא ליה דודאי תפים הלכך יעשה דימוס על קברו ורבא מתרץ לטעמיה לכ"ע הזמנה לאו מילתא היא ת"ק סבר כי בזו ליה אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל הלכך לא יגע בהן כו' ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו ת"ש היו אביו ואמו מזרקין בו כלים מצוה על האחרים להצילן
התם

אע"פ שלא עיבדן לשמן. פי' הקונטרס דהזמנה לאו מילתא היא אבל נגעו במקח פסולין. ואי משום מדרייסו למה לפסרין בנגיעת מקח: במקח הקברת עמו. שמואלין פוחתו בה לקבורה ורבינין סיו לקוברה עמו שלכך קף על גב דמשום מדרייסו הוא לפסרין בנגיעה ומדרבנן משום דמיחלפי בתכריכי מת ואתי למימר תכריכי מת מותרין אבל במקח אסור אפילו בתכריכי קבורה אין לפסרין דמשום הזמנה בעלמא הוא ומשום גזירה שמא ליכא למימר דלא נתחלפו בתכריכי מת: אסור לפניה בו מעות. דהזמנה מילתא היא וקניא לרבא: הניח בו תפילין וכו'. בתקלקלי בעלמא: לימא סבי. כיון שעשאו לתפילין והניח בו תפילין אסיר להניח בו מעות ומשום סיפא דילמדוך למיתנייה לתפילין כר' יוסי דאמר מסדא דלר' ביה הוא מזמנים לא סוו אמאי: ליפן וסב. לתפילין: פסולות. שלכם למקח מסיני הוא: מלא עליסם. לשון מלאי כלומר מיפן בעור בסמס ממש: פסולות. דכתיב בהן (שמו' יג) למען תהיה תורת ה' בפיך: מע"ג שלא עבדו. לעור זה לשמו הזמנה לאו מילתא היא ולא מיכפת לן בה: מיכא דוכתא דרמו בה מיתי. שמא מוטל בה בציון כזה להסחותו עד שיחזרנו לו בגד ואת ולגבי במילתי דליתיה בעיניתו: שכבי דרבפיא. עמיים היו ולאחר מיתה נוהין זה ומורנין להן בגדים קלוסים לאחר מיתה: סרוני מלכות. שנתחייבו מיתה למלכי ישראל כגון שמרדו בו דכתי' (יהושע ו) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לרשעו. מאמע יהושע נמורס ומן הדין: שלא סרבה בניס היו לו. לא ידענא מיכיא ילפי: סיינו דכתיב ומלך. העידוסו שמרד במלכות כדי שיתחייב מיתה למלכות ויסיו נכסיו למלך: למיפ לי ומלך. לי משום דבעי למיקנליס וילכסו מחמת קורבה בבבך נכות מלהים סני: ולימעמיך. דמלך לחייבו מיתת מלכות נתמר: מלהים למה לי. סם מחייב ליה משום מלכות: לאפושי ריתחא. דיינין עליו שלא ירגזו אחר אחת למימר בשבילו סרגו ובלי פשע: כי פס חמות. ביהושפ כתיב לא סלים כדין למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך: לחיי בעלמא עד שיסיבו סדברים לשלמא ויבושו: כס דבר יוחב וכס ענני. מאמע דבר ועשייה סרבה וקרא כי פס חמות סוא דכתי' ומו לא שלא סכי קאמר ליס תרתי לא תעשיד ליס: כולן בתקיימו בזרעו של דוד. מפני שקיבלן שלמה עליו: לעולת במרכבה. ובבי זב כתי' כמי מרכב שמכתת לגמ"ס: מחזיק בפלך. לומד מקל ליסען עליו מממת מולי ברגלים: פודגרא. כן סס המולי לף בלסוגו: מנא ידע. רב נחמן: ואחרותו לרוחת תמיד נתנה לו אמר רב יהודה אמר רב היינו דאמרי אינשי

תהא

תהא לוטא ולא תהא לאטה אתיוה ליואב דייניה א"ל מאי טעמא קטלתיה לאבנר אמר ליה גואל הדם דעשאל הואי עשאל רודף הוה א"ל היה לו להצילו באחד מאבריו א"ל לא יכיל ליה א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה דכתיב (שמואל ב ב) ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש וא"ר יוחנן בדופן חמישית במקום שטרה וכבד תלויין בו בא' מאיבריו לא יכיל ליה א"ל ניזיל אבנר מאי טעמא קטלתיה לעמשא אמר ליה עמשא מורד במלכות הוה דכתיב (שם ב) ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר וגו' אמר ליה עמשא אכין ורקין דרש אשבחינהו דפתיח להו במסכתא אמר כתיב (יהושע ח) כל איש אשר ירמה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת יכול אפילו לדברי תורה ת"ל מצוה לומר רק חזק ואמץ אלא ההוא נברא מורד במלכות הוה דכתיב (מלכים ח ב) והשטועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה מאי לא נטה אמר ר' אלעזר עדיין יהודה שביקש לנטות ולא נטה ומאי טעמא לא נטה אמר ר' אלעזר עדיין ליחלוחית של דוד קיימת רבי יוסי ברבי חנינא אמר עדיין איצטגניני של דוד קיימין דראמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר היו ומנדרי בלורית היו ומהלכין בראשי הגייסות היו והן הן בעלי אנרופין של דוד ופלינא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה דכתיב (שמואל ב ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו משום דיואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא משום דדוד עושה משפט וצדקה לכל עמו (שם ג) ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה מאי בור הסירה אמר רבי אבא בר כהנא בור וסירה נרמו לו לאבנר שיהרג (שם) ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי אמר רבי יוחנן שדנו דין סנהדרי א"ל מ"ט קטלתיה לעשאל עשאל רודף היה לך להצילו באחד מאיבריו לא יכילי ליה השתא בדופן חמישית כוונת ליה באחד מאיבריו לא יכלת ליה לדבר אתו בשלי אמר רב יהודה אמר רב על עיסקי בשלו (שם) ויכהו שם אל החומש אמר רבי יוחנן בדופן חמישית מקום שטרה וכבד תלויין בו (מלכים ח ב) והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים שהיו דור שלישי אכין ורקין והוא לא דרש צדיקים שהן בפה ולא עשו והוא באיגרת עשה (שמואל ב ב) ועמשא לא נשטר בחרב אשר ביד יואב אמר רב שלא חשדו (מלכים ח ב) ויקבר בביתו במדבר אמר אמו ביתו מדבר הוא אמר רב יהודה אמר רב כמדבר מה מדבר מנוקה מפוקר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל דבר אחר כמדבר מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות (ד"ה ח יח) ויואב יחיה את שאר העיר אמר רב יהודה אפילו ג'מוניני וצחנתא טעים פרים לחו:

הדרן עלך נגמר הדין

מסורת הש"ס

א לעיל כח, קידושין סוס: ב [ב"ב קיב, ב] ערכין כ: ג [ב"ב קיב, ב] דנים ולפתח"ת פ' דנים קמנים עדוך ערכ ממוני ועצבר דבך ניזל הפיכה"י ד"ה מוניני כו' ובן בסכת קנ: פיכה"י על מוניני ליכ]

מסורת הש"ס

א [תוס' מגילי פ"ב ע"ב] ב מכות מכ: ג [תוספ' פ"ד ע"ב] מהוסף] ד סוטס ע, ה [כלכות יח: סכת יב: קנב. ו [ע"ל סיוליס] ז [מו"ק כח: תענית כב: ע"ב] ח ל"ל חוס' מכוהן ט כנגמ' לימק ס"ס ו' כנגמ' לימק סס מסוך יא [ועי"ם תוס' ניטין מכ: ד"ה עד סיעכדן ותוס' מנחות מכ: ד"ס עד]

נח ג מו"ק סס סלכ"ת סמג לאוין סס עוש"ע סס: נט כ מו"ק פ"ג מכלי תפילין סט"ו סמג עשין כס עוש"ע תו"ס סי' לב סעיף מח: ס ג מו"ק סס עוש"ע סס סעיף ל: סא ד מו"ק פ"ק מכלי תכלית פ"ב ע"ב ופ"ד מכלי מלכוס ס"ע: סב ס מו"ק פ"ק מכלי תכלית פ"ב ע"ב

התם משום מרייהו אי הכי היינו דקתני עלה אטר רשב"ג בטה דברים אסורים שלא נגעו במטה ואבל נגעו בטטה אסורין תרנגטה עוף ובטטה הנקברת עמו דמחלפי בתכריכי חמת ת"ש כים שעשאו להניח בו תפילין אסור להניח בו מעות כדרב חסדא ת"ש אאטר לאומן עשה לי תיק של ספר או גרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קודש טותר להשתמש בהן חול נשתמש בהן קודש אסור להשתמש בהן חול תנאי היא בדתניא ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה בפסולות עור בהמה טהורה בשירות יאע"פ שלא עיבדן לשטן רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשטן א"ל רבינא לרבא טי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת א"ל אין בגון שבבי דהרפניא דרש מרימר הלכתא כוותי' דאבי ורבנן אמרי הלכתא כוותיה דרבא והלכתא כוותיה דרבא ת"ר גהרוגי מלכות נכסיהן למלך והרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין אטרו ליה לרבי יהודה והלא כבר נאטר (מ"ש כח) הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אטר להן בן אחי אביו היה וראוי ליורשו היה והלא הרבה בנים היו לו אמר להן אותו ואת בניו הרג שנא' (שם ב ט) אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי ורבנן ההוא בנים הראוין לצאת ממנו בשלטא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב (שם ח כח) ברך נבות אלהים ומלך אלא למ"ד נכסיהן ליורשין למה לי ומלך ולטעמיך אלהים למה לי אלא לאפושי ריתחא ה"נ לאפושי ריתחא בשלטא למ"ד נכסיהן למלך היינו דכתיב (שם ח כ) ויגש יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח וכתיב (שם) ויאמר לא (אצא) כי פה אמות אלא למ"ד נכסיהן ליורשין כאי נפ"ל טינה לחיי שעה (שם) וישב בניהו את המלך דבר לאמר כה דיבר יואב וכה ענני אטר ליה זיל אימא ליה תרתי לא תעביד בהאי גברא אי קטלית ליה קבול לטותיה דלטייה אבוך ואי לא שבקיה דליקו בלטותיה דלטייה אביך (שם) ויאמר ו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו אטר רב יהודה אטר רב כל קלקלות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד (ב"ש ג) אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם זב מרחבעם דכתיב (מ"ח יב) והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלים וכתיב (ויקרא טו) וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא מצורע מעוזיהו דכתיב (דה"ב כו) ובחזקתו גבה לבו עד להשחית ויטעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת וכתי' (שם) והצרעת זרחה במצחו מחזיק בפלך מאמא דכתיב (מ"ח טו) רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואטר רב יהודה אטר רב שאחזו דפודגרא א"ל טר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי א"ל דכחט בבשר החי מנא ידע אי בעית אימא מיחש הוה חייש ביה ואיבעית אימא מרביה הוה גמיר לה ואיבעית אימא (תהלים קה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם נופל בחרב מיאשיהו דכתיב (דה"ב לה) ויורו (המורים) למלך יאשיהו ויאמר רב יהודה אטר רב שעשו כל נופו ככברה וחסר לחם מיכניה דכתי' (מ"ב כד) וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו אטר רב יהודה אטר רב היינו דאמרי אינשי

תהא

ארבע מיתות נמסרו לב"ד סקיל' שריפ' הרג וחנק ר' שמעון אומר שריפה סקיל' חנק והרג זו מצות הנסקלין: **גמ'** אמר רבא א"ר סחורא א"ר הונא כ"מ ששנו חכמי' דרך מניין אין מוקדם ומאוחר חוץ מז' סמנין דתנן ז' סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסי' ומי רגלים ונתר ובורית קמוליא (ואשלך) וקתני סיפא העבירן שלא כסידרן או שהעבירן שבעתן כא' לא עשה ולא כלום רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד' מיתות מדקא מפליג רבי שמעון ש"מ דוקא קתני ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אמר אף סדר יומא דתנן כל מעשה יום הכפורי' האמורי' על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום ואידך ההוא חומרא בעלמא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סדר תמיד דקתני עלה זהו סדר תמיד ואידך ההוא למצוה בעלמא ולאפוקי ממצות חליצה דתנן מצות חליצה בא הוא ויבמתו לפני ב"ד היו נותנין לו עצה ההוגנת לו שנא' (דברים כה) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו והיא אומרת (שם) מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפצתי לקחתה ובלשון הקדש היו אומרין ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינין וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו' ונקרא שמו בישראל וגו' וא"ר יהודה מצות חליצה קורא וקורא חולצת ורוקקת וקוראה והוינן בה מאי קמ"ל מתניתין היא הא קמ"ל מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה תנ"ה בין שהקדים חליצה לרקיקה או רקיק' לחליצ' מה שעשה עשוי ולאפוקי מהא דתנן כ"ג משמש בח' כלים והדיוט בד' בכתונת במכנסים במצנפת ובאבנט מוסיף עליו כה"ג חושן ואפוד ומעיל וציץ ותניא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנא' (ויקרא טז) ומכנסי בד יהיו על בשרו ותנא מ"ט אקדמיה לכתונת משום דאקדמיה קרא וקרא מ"ט אקדמיה משום דמכסיא כולה גופה ערוה ליה: סקילה שריפה כו': סקילה חמורה משריפה שכן ניתנה למגדף ולעובד עכו"ם ומאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר אדרב' שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה

קסברי

שהשנוי מאוחר במשנ' צריך להקדימו במעשה כגון סדר ח' בגדים של כהונה גדולה כדמפרש לקמיה דמכנסים קודמין בלבישה ולא הקדימו לשנותן כסדר לבישתן ויש מקום שהסדר שנוי כמשפטו לכתחי' אבל אי אפיך לית לן בה כגון דברי סדר חליצה כדלקמיה: חוץ מסדר ז' סממנין. האמורים לענין הכתם של דם שבהן דיקדקו בסדר משנתן כל דבר המועיל לחבירו קרי ליה הם לגביה ואין הם ל' בושה ולא ל' מרפא אלא לשון דבר שצריך לתיקון חבירו: מעבירין על הכתם. לבודקו אם דם נדה הוא ולטמא טהרות שנגע בהן או לבע הוא והטהרות טהורות ואם עבר באלו ז' סממנין כשיכבה אותו בהן כסדרן בידוע שדם היה ואם לא עבר בידוע שצבע היה: רוק תפל. שלא טעם כלום כל אותו היום תפל ריקם ונגוב וחסר כל טעם מאכל כגון דבר שלא במלח דמיקרי תפל: ומי גריסין ומי לעיסת גריסין של פול שלועסין וכוססין אותו ומשפשפין אותו בהן: ומי רגלים. שהחמילו והסריחו: נתר. מין אדמה הוא וקורין לה ניתרא: ובורית. עשב הוא ומעביר כתמין וקורין ליה אירבכ"א שבוכריי"א: קמוליא. התם מפרש לה שלוף דוץ ולא ידענא מאי היא: אשלך. כמלא בנקבי מרגליות העולות מתוך הים: לא עשה ולא כלום. אין זה נסיון שאם לא עבר בכך אכתי איכא למימר דם הוא והאי דלא עבר היינו משום דאין גריסין מועילין אלא לאחר הרוק וכן כולם כסדר והא דרב סחורא קבוע' בהאי גמרא משום דמייתינן להכי ד' מיתות ב"ד דמתני' עלה כדפליג רב פפא עליה ואמר אף ד' מיתות דווקא כיהנו הקודם במשנה

קסברי רבנן נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה ומדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף ולעובד עכו"ם ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עה"נ ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח ותניא מדיחי עה"נ בסקילה סקילה חמורה מחנק שכן ניתן למגדף ולעובד עכו"ם ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבודן לכבוד המקום מדאפקי' רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה ש"מ סקילה חמורה שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עה"נ ומאי חומרא שכן ממונן אבד נאמר אביה בסקילה ונאמר אביה בשריפה מה אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מסייף אף אביה האמור בשריפה שריפה חמורה מסייף שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבודן לכבוד המקום מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה סייף חמור מחנק שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כו' אפ"ה פושט ידו בעיקר עדיף: רבי שמעון אומר כו': שריפה חמורה מסקילה שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סקילה חמורה שכן ניתנה למגדף ולעובד עכו"ם ומאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר רבי שמעון לטעמי' דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשרפה ומדאפקי' רחמנא לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבודם לכבוד המקום מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה שמע מינה שריפה חמורה שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי

הוי אומר בת המדית וקו"ח ומה חנק שחמור
מסייף שריפה חמורה ממנו סייף הקל לא
כ"ש סקילה חמורה מחנק שכן ניתנה למגדף
ולעובד עכו"ם ומאי חומרא כדאמרן אדרבה
חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי
חומרא שכן הוקש כו' מדאפקיה רחמנא
לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל
מחנק לסקילה ש"מ סקילה חמורה סקילה
חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף כו' אדרבה
סייף חמור שכן ניתן לאנשי עה"נ ומאי חומרא
שכן ממונם אבד אמרת וכי איזה בת מרובה
בת המדית או בת הנידת הוי אומר בת המדית
וקו"ח ומה חנק שחמור מסייף סקילה חמור'
ממנו סייף הקל לא כ"ש חנק חמור מסייף שכן
ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא כדאמרן
אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עה"נ
ומאי חומרא שכן ממונם אבד אמרת וכי איזה
בת מרובה בת המדית או בת הנידת הוי אומר
בת המדית ותניא מדיחי עה"נ בסקילה ר"ש
אומר בחנק מרגלא בפומי' דר' יוחנן נערה
המאורסה בת כהן שזינתה בסקילה ר"ש
אומר בשריפה זינתה מאביה בסקילה ר"ש
אומר בשריפ' מאי קמ"ל לרבנן נשוא' יצאה
לשריפה ולא ארוסה לר"ש אחת ארוסה ואחת
נשואה יצאה לשריפה וטעמא מאי משום
דלרבנן סקילה חמורה לר"ש שריפ' חמורה
נפ"מ למי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון
בחמורה מאי ר"ש דתניא ר"ש אומר ב' כללות נאמרו בבת כהן בבת כהן
ולא בבת ישראל אימא אף בבת כהן והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה
וארוסה מכלל ארוסה מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר
אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר זוממי נשואה בת כהן
בכלל זוממי נשואה בת ישראל וזוממי ארוסה בת כהן בכלל זוממי ארוסה
בת ישראל ת"ר (ויקרא כא) ובת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה את השבת
ת"ל (שם) לזנות בחילולין שבזנות הכתוב מדבר יכול אפילו פנויה נאמר
כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות
עם זיקת הבעל או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל האדם כשהוא
אומר (שם) היא מחללת הוי כל אדם אמור הא מה אני מקיים אביה נאמר
כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות
עם זיקת הבעל אי מה להלן נערה והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה
נערה והיא נשואה בוגרת והיא ארוסה בוגרת והיא נשואה ואפי' הזקינה
מנין ת"ל (שם) ובת כהן מ"מ בת כהן

אין

אין לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי ולישראל
לעכו"ם לחלל לממזר ולנתין מניין ת"ל (ויקרא
כא) ובת איש כהן אע"פ שאינה כהנת (שם) היא
בשריפה ואין בועלה בשריפה היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה ר"א
אומר את אביה בשריפ' ואת חמיה בסקיל' אמר מר יכול אפי' חיללה שבת
חיללה שבת בתסקיל' היא אמר רבא הא מני ר"ש היא דאמר שריפ' חמור'
סד"א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהני דרבי בהו מצות יתירות תידון
בשריפה קמ"ל מ"שמיני' דידי' סד"א איהו דאשתריא לי' שבת לגבי עבוד'
היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה איטא תידון בשריפ' קמ"ל יכול אפילו
פנויה הא לזנות כתי' כדר"א דאמר פנוי הבא על הפנוי' שלא לשום אישו'
עשאה זונה או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל אדם מאי ניהו
שזינתה מאביה מאי איריא בת כהן אפי' בת ישראל נמי דאמר רבא אמר
לי רביצחק בר אבודימי אתי' הנה הנה אתי' זמה זמה איצטריך סד"א קרא
לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן ולא בבת ישראל קמ"ל בת כהן אין
לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי לישראל ולעכו"ם ולחלל לנתין ולממזר מניין
ת"ל בת איש כהן אע"פ שאינה כהנת משום דאינסבא להו להני לאו בת כהן
היא ותו מידי כהנת לכהן כתיב סד"א (שם) כי תחל לזנות אמר רחמנא ה"מ
היכי דקא מתחלא השתא אבל הא כיון דקא מתחלא וקיימא מעיקרא דאמר
מר (שם כב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ללוי
וישראל נמי (שם) ושבה אל בית אבי' כנעורי' מכלל דכי איתי' גבי' לא אכלה
איטא לא תידון בשריפ' קמ"ל ודלא כר"מ דתני' בת כהן שניסת לישראל
ואכלה תרומ' משלמת את הקרן ואינה משלמ' את החומש ומיתתה בשריפ'
ניסת לא' מן הפסולין משלמת קרן וחומש ומיתתה בחנק דברי ר' מאיר
וחכ"א זו וזו משלמת קרן ולא חומש ומיתתן בשריפ' ר"א אומר את אביה
בשריפה ואת חמיה בסקילה מאי את אביה ואת חמיה אילימא את אביה
מאבי' ואת חמיה מחמי' מאי איריא בת כהן אפי' בת ישראל נמי בתו בשריפ'
וכלתו בסקיל' אלא את אביה ברשות אביה ואת חמיה ברשות חמיה כמאן
אי כרבנן האמרי נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה אי כר"ש האמר אחת
ארוסה ואחת נשואה בשריפה ואי כרבי ישמעאל האמר ארוסה יצאת
לשריפה ולא נשואה את חמיה חנק הוא שלח רבין משמיה דר' יוסי ברבי
חנינא כך היא הצעה של משנה לעולם כרבנן והכי קאמר כל שהוא למטה
ממיתת אביה ומאי ניהו נשואה בת ישראל דאילו נשואה בת ישראל בחנק
הכא במיתת אביה בשריפה כל שהיא למעלה ממיתת אביה ומאי ניהו
ארוסה בת ישראל דאילו ארוסה בת ישראל בעלמא בסקילה הכא במיתת
חמיה בסקיל' מתקיף לה ר' ירמי' מידי למעלה למטה קתני אלא א"ר ירמי'
לעולם

סירכא נקב . פ"ה והא דקתמר את תכיה ולא נקב ר' תרוסה ולטשן נשוחה סירכא נקב וק' דכתיב הספריים כתיב והא דקתמר את תכיה בצריפה וי"ל דטושן טעם כמה טעמא שמנה את תכיה ס"ו : תכיה היא מחללת כתם תערף ומוכו קשה דלא יהיב טעמא אלא משום נקב את תכיה בצריפה וי"ל דהא דקתני את תכיה בצריפה סירכא נקב משום דבעמא כתו בצריפה ונקבו בסקילה :

הלכתא למשיחא . בפרק כ"ם (מכות דף כה.) פריך נמי הכי והא דתסקינן הלכה כרבי יוסי ז (במכות) י' יוחסין (קדושין דף עכ:) דתניא ממזרים ליעבר ר"מ כדמ"ה אלא להתרחק ממפשפות שתינן ידועות דכמוצר שתינן ידוע מייבי וכמ"ק דיומא (ד' יג. וסמ) דתסקינן כרבי יוסי רחמנן חזר לעבודתו כ"מ לגבי מו פרש שנתמנה על הציבור ועבר מחמת הצומם מיהו כמ"ם התכלת (מנחות נב. וסמ) ק' דתסק ר' יוחנן בלבוש תכלת (שמות כח. כו דוסקי ומרוקח דרב יוסף פריך דוקא הכי תכלת וכמ' כ"ם (זבחים דף מה.) והר"ר חיים פירש דלא פריך אלא היכא דתרתי סתות למשיחא וגם עושה לחומרא כיון דליכא נפקותא אלא ע"י מיעוט אין לסמוך הלכה ע"ז (סוטה ד. וכ"ל דלא פריך אלא היכי דלא כ"מ מד.) אלא לייטב ליישב דשמעתין כדמסיק בכל הך יש נפקותא ליסור ויתר מע"ג דהוי למשיחא יא לאחין ולא לאחותו. תימה מ"ל מדכתיב היא ולא בועלה היא ולא זוממה וי"ל דאי מהיא למיתת סתם דוקא תרוסה מדינה לעיל דמה כשהוציא את ישראל מהכלה תרוסה ולא נשואה :

מסורת הש"ס

א זכחים מט.
ב [סם נקמן מ"ש עח. סוטה וכ"ל דלא פריך אלא היכי דלא כ"מ מד.]
ג [נקמן נ.]
ד [ציין ו"י לקדושין יומא מה. וז"ס ה [עי' הוס' יבמות סח: ד"ה כמאן] ו [נ"ל נפרק] ז [נ"ל מסכ] ח [עי' יוסי ט ויכין כולם לזיקוק כ"כ נפ"ק דזבחים יג. ד"ה הלכה] י נני רב"ח נכון יא [ועי' תוס' יומא נג. ד"ה הלכה וכו'] יב רב"ל נגרס בכאן ו"ע

לעולם כר' ישמעאל. דתמר תרוסה יפתה ולא נקט ר' תרוסה ולטשן לגיעזר את תכיה כרבות תניה דסיימו תרוסה בסקילה ולא נקט תרוסה בשריפה: ואתי דסיימו נשואה תם מחמיה ויצתה בסקילה כבא יש"א בתכיה כיצרמל דנשואה לא יפתה מן סכלל : לעולם כר"ש . סרכיפה ממורה סלכך ט"ב ולא כר' יוסי דאמר לעיל ט"ב יפתה ולא נשואה לכריפה ובשואה קסבר מבפיה לתניה לגיעזר סותיל וביצרמל קלב מבפיה לתניה דבתניה דיי לך תם התמיר מלך. בגמרא מפרש פתילה של כסן לדונם בסקילי דסלקא מחשבתו לכך ס"ב כך סדרן בריפ' סקילי. לטטן ממרמרו מעי (ויק' כא) וסרג ותא תכיה ותא תמיה דתלת : רבי יהודה אומר . לטן רשות ניכסו : סם מידי ומידין אותו בסידרין דלמ סוף סם בצריפה קתמר . וע"כ לא מת מידה ע"י מניקתה קודם למימר ר' לגיעזר בתא פלוגתא דר' יהודה ורבנן דתכיה בצריפה ומסיק קודם דמסיכי פיקי לי ליש ליש בשה ולא ניתכה בעלמא סוא דר' ישמעאל על כרחיך כיון דאי סם יתמיתוהו לף הוא יומת ממורה וקרא בת כסן סתמא ס ולטן זו בריפה : בלבא . שתיכן במקום ולי ליש לי בכ"ם בלע"ז : לא סיש ב"ד של בעה"ב לגבות ממנו אלא בבי"ד של עיר שלו דכתיב סכתוב מדבר בסוסה בת יהודה ולא בת ישראל ולא בת כהן לכריפה ובת כהן לבריפה פריש סתם ולמד סתם מן המפורש ומסיק בכבר כן כסוליא ביצרמל מכלל תנך קרא לגרום : סוליא ולא נסוסה לף כסוליא ביצרמל מכלל תנך קרא לגרום : פיגול. דבר סתך בו פיגול : מכשיר . דבר סתן בו פיגול : מכשיר . בכלל מיתת בועלה ב"ד מכשיר סכבר מלות סמקום וכן פריש סבצרפים סבל סיא ולא בועלה וזוממים בכריפה דסני לסו בידי אדם סוא סוא מיתת בועליסן דכתיב כאבר ומקיימו בסס מלות סמקום : לגרות. דבר סמוסג לגרות: ופרכינן מסן דילף מעדת קרח מ"ע לא ילף מבני מקרח דסקרא מ"ע לא ילף מבני סמקום דקסבר בריפה ממש הוא ומאי דכתיב נפשותם סנשחתים כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב בחנפי לעני נפשותם כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב מעוג חרק על שניכו בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה חרק עליהן שר של גיהנם שניו ומאן דילף מבני אהרן מנא ליה דכתיב וימותו לפני ה' כעין כיתה ואידך ההוא שריפה ממש הואי ומאי דכתיב ויטותו דאתחיל בהר מנואי כעין מיתה דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו לארבע ונכנסו ב' בחוטמו של זה וב' בחוטמו של זה ושרפום והכתי' (שם) ותאכל אותם ואותם וקא בגדיהם ונילף מפרים הנשרפים מה להלן שריפה ממש אף כאן שריפ' ממש מסתברא מאדם הור"ל למילף שכן אדם חוטא נשמה פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הו"ל למילף שכן מכשיר לדורות הנך נפישין מאן דילף מעדת קרח מ"ט לא ילף מבני אהרן ההוא שריפה ממש הואי ונילף מינה האר"נ אמר רבה בר אבוה א"ק (שם יט) ואהבת לרעך כמוך ברוך לו מיתה יפה : וכי מאחר דאיכא דרב נחמן נז"ש למה לי אי לאו נז"ש הוה אמינא שריפת נשמה ונוף קיים לאו שריפה היא כלל ואי משום ואהבת לרעך כמוך לפיש ליה חבילי זטורות כי היכי דלישרוף לעגל קמ"ל : וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאביהוא אימתי יטותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהוג את הדור אמר להן הקב"ה הנראה מי קובר את מי אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי נפשי גמלי סבי דטעיני משכי דהונגי א"ר (אליעזר) למה

ההיא בריפ' ממש הוסי. בפ"ב כ' כריתות שוגות סתם לפלוגי ומעיקרא קתני כילד היתה מיתתן ב' חוטין כו' וגרוף נוסן ובגדיהן קיימין שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו ובתר סכי נכו יכנו את הבריפה קתני בריפת נשמה ונוף קיים ות"ת והא מיתת בה"ד היתה (סוכה דף כה: וסם) ס"ג סמא סעין קיב:

מסורת הש"ס

א [לעיל מכ:]
ב [לעיל מכ. וס"ש]
ג [עי' תוס' סוטה יט: ד"ה כ' יסודה]
ד ר"ל בכלי ה [סמות' עה.]
ו [סמות מ. נקמן נ"ה, בפ' קיב:]
ז [לעיל מכ:]
ח [ר"ל לעיל מה. כתובות לו.]
ט [סמות מ. סמות עה. [סוטה מ: כ"ק יא.]
י [ר"ל לעיל מכ:]

מעה כדרב מתנה. ולפ"ר כ"ר לדוק נמי מחז כו: **בזמן** שיש כהן שופט. המ"ל כדלרשונן כפ' הנסקלין (לקמן די' פו.) כהן יש שופט. המ"ל כדלרשונן כפ' הנסקלין (לקמן די' פו.)

רבי יהודה אומר ניזול הוה. לח קרי ליה מלמד שהמקום גורס: **רבי** יהודה אומר ניזול הוה זה. לח קרי ליה ניזול גלח משום דכתיב וכחקותיהם לח תלכו כדמוכח בגמרא: ידו במחלוקת ולמרוד בסקב"ס: **בתחלה**. בעודו מתנבא בכבוד

אלא כיון דכתיב שריפה. תימה למה תלמיד וכו'. משום דחייבי בעדת קרח נקט לס שסיו מ"ס דמחמת הכח לחט"ג דחוקה היה כיון דכתיב כתורייתם שרי וכ"ם (דף ע"ו) ס"ל (דף יח. וסס) פריך ושריפה מוקה היה וכתני' וכתך תיכה לח תלכו ומסיק לחו מוקה היה ור"ל דכתם קחתר לחו מוקה היה לסס שכו"ם דחי הוה מוקה לעכו"ם חפי' הוה כתיב כתורתי' לח הוה מהני חכל הכח חיירי בחוק העכו"ם גלח בסס שכו"ם דומיח דסיוק דכיון דכתיב כתורתי' לח מיניהו נמרינן ושרי: **איש** פרט לקטן. מכל האמה מיתיכה ככיחת כן ס' שנים ויום אחד כדחנן כפ' יולח דוסן (נדה דף מה.), ומיהו לה לקטן: **פרט** לחמת הקטן. הל דחלינהו לקטן היינו כמייעד לכנו קטן חו בן ט' שכח על יכמתו וס"ד כיון דמדלוריימ רמיח קייש ליתייב עלה משום ח"ח קמ"ל וכסי מוקמינן לה כפ"ק דקדושין (דף יח. וסס): **פרט** לחמת חחרים. וקמ"ל דלין חיסות לכותים יב מט"ע דלין חיסה ומהכרה לישורח מיסה מוכח מדלחנקוריך למיסרי יפת תואר דדרשינן כפ"ק דקידושין (דף כח: וסס) חמת חפילו חמת חיים ד:

קמיפלגי

למה ת"ח דומה לפני עם הארץ בתחל' דומה לקיתון של זהב סיפר היטנו דומה לקיתון של כסף נהנה מטנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר שיב אין לו תקנה אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה א"ר יוסף טעה כתרתי טעה בדבר מתנה וטעה בדתניא (דכריס יז) וכאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט: אר"א ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה וכו': א"ר יוסף ב"ד של צדוקים הוה הכי אמר להו והכי אהדרו לי' והתניא א"ר א ברבי צדוק זכורני כשהיתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו קטן היית ראין מביאין ראיה מן הקטן ב' מעשים הוו היאמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא א"כ שהוא גדול ולא אשנחוביה אמר להו כשהוא קטן ואשנחו ביה אלא הא אמר להו ברישא ואמרו ליה קטן היית ואמר להו כשהוא גדול ואמרו ליה מפני שלא היה בן ב' של אותה שעה בקי: **מתני'** מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהטלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא ולו אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוגלת מזו: **גבי'** תניא אמר להן ר' יהודה לחכמים אף אני יודע שמיתה היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תור' (ויקרא כו) ובחקותיהם לא תלכו ורבנן כיון דכתי' סייף באוריית' לא מיניהו קא נמרינן דאלת"ה הא דתניא הישורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי היכי שרפינן ובחקותיהם לא תלכו אלא כיון דכתי' שריפ' באוריי' דכתי' סייף באוריי' לאו מיניהו קא נמרינן וה"נ כיון דכתי' סייף באוריי' לאו מיניהו קא נמרינן והא דתנן באידך פירקין אלו הן הנהרגין הרוצח ואנשי עה"נ בשלמא עה"נ כתי' בהו (דכריס יג) לפי חרב אלא רוצח מנלן דתני' נקם ינקם נקימה זו איני יודע מה הוא כשהוא אומר (ויקרא כו) והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו סייף ואימא דבריז ליה מיבריז דפי חרב כתיב ואימא דעביד לי' ניסטרא אר"נ אמר רבה בר אבוה א"ק (שם יט) ואהבת לרעך כמוך ברור לומיתה יפה אשכחן דקטל עבדא בר חורין מנ"ל ולאו ק"ו הוא ומה קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק הניחא למ"ד חנק קל אלא למ"ד חנק חמור מאי איכא למימר נפקא ליה מדתניא (דכריס כה) ואתה תבער הדם הנקי מקרב הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן בסייף ומן הצואר אף כאן בסייף ומן הצואר אי מה להלן בקופין ומטול עורף אף כאן בקופין ומטול עורף אר"נ אמר רבה בר אבוה א"ק ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: **מתני'** מצות הנהרגין היו משקיען אותו בזבל עד ארכובותיו ונותן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאת: **גבי'** ת"ר (ויקרא כ) איש פרט לקטן (שם) אשר ינאף את א"א פרט לאשת קטן (שם) אשת רעהו פרט לאשת אחרי (שם) מות יומת בחנק אתה אומר בחנק או אינו אלא באחת מכל מיתית האמורות בתור' אמרת כ"ט שנא' מיתה בתורה סתם אין אתה רשאי לטושכה להחטיר עליה אלא להקל עליה דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא יכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק רבי אומר נאמר ביתמית בידי שמים וגא' תית' בידי אדם מה תית' האמיר' בידי שמים אף כאן בידי שמים שאין בה רושם אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם ואימא שריפה מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהא לאו בת שריפה היא

בשלמא

בשלמא לר' יונתן כדקא מפרש רבי טעמא אלא לרבי יאשיה טמאי דאיכא חנק בעולם אימא סייף אמר רבא ד' מיתות גמרא נטירי להו מאי לא מפני שהוא קלה קמיפלגי בפלוגתא דר"ש ורבנן א"ל רבי זירא לאביי שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה דנמרי מאוב וידעוני במאי גמרי בטות יומתו נטרי או בדמיהם בם גמרי א"ל בדמיהם דמיהם בגמרי דאי בטות יומתו נטרי דמיהם דמיהם ל"ל אלא מאי בדמיהם דמיהם גמרי מות יומתו ל"ל כדתניא (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה מטיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מ"מ א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ואי בטות יומתו גמרי מאי קא קשיא ליה אילימא אשת איש קא קשיא ליה למיתי ולטיגמר מות יומת מאוב וידעוני מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה מדאמר רחמנא ארוסה בסקילה מכלל דנשואה לאו בסקילה ואלא מכה אביו ואמו קא קשיא לי' למיתי ולטיגמר מאוב וידעוני עד דגמרי מאוב וידעוני לגמרי מאשת איש דאי אתה רשאי לטושכה להחטיר עליה אלא להקל עליה א"ל שאר הנסקלין נופייהו קא קשיא ליה דאי בטות יומת גמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש: **מתני'** אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה והאשה הטביא את הבהמ' והמנדף והעובד עכו"ם ולובעל והנותן מזרעו למולך והבא על נערה אביו ואמו והבא על הנערה אביו ואמו והמקלל אביו ואמו והבא על האם והמסית והמדיח והמכשף ובן סורר ומורה והבא על האם המאורסה והמסית והמדיח והמכשף ובן סורר ומורה והבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה והאשה הטביא את הבהמ' והמנדף והעובד עכו"ם ולובעל והנותן מזרעו למולך ובעל אוב וידעוני והטהלל את השבת והמקלל אביו ואמו והבא על האם המאורסה והמסית והמדיח והמכשף ובן סורר ומורה והבא על האם בלבד והבא על אשת אב חייב משום אשת אב ומשום אשת איש האם בלבד והבא על אשת אב חייב משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין והבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין: **גבי'** תניא רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא משום האם בלבד מאי ראויה אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין מכלל דרבנן סברי אף ע"ג דאינה ראויה לו הא לית ליה קידושין בגווה אלא חייבי לאוין ור' יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ומיתיבי

קמיפלגי בפלוגתא דר"ש ורבנן. תימה ור' ישמעאל דאמר לעיל (ד' נח.) לרוסה יצחה בעריפה ולח בסוחה מכ"ל לחמת

לג ג מיי' פ"ח מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג עשין נה:

לד ג מיי' שם פ"ח ופ"ט מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג עשין קד:

לה ג מיי' שם ה"ט ופ"ט מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג עשין עז:

לו ד מיי' פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

לז ה מיי' פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

לח ו מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

לט ז מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מ ח מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מא ט מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מב י מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מג יא מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מד יב מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מה יג מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מו יד מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

מז טו מיי' שם פ"ו מהל' סנהדרין ה"ט ופ"ט מהל' עכו"ם ה"ו סמג לחין עז:

איסור מצו' שניות מדברי סופרי' ואמאי קרו להו איסור מצוה בשמצו' לשמוע דברי חכמי' איסור קדושה אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכ"ה ואמאי קרו להו איסור קדושה דכתיב (ויקרא כא) קדושים יהיו לאלהיהם ותניא עלה ג ר' יהודה מחליף חלופי הוא דמחליף הא חליצה בעיא ואי ס"ד ר' יהודה כר"ע ס"ל מכדי חייבי לאוין לר' עקיבא כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו לדבריו דת"ק קאמר ולי' לאס"ל כי אתא ר' יצחק תני כדתנן ר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד וטעמא מאי דאמר אביי דא"ק (שם יח) אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב אלא מעתה (שם) ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו אלא אמו שהיא אשת אביו קאי הכא וממעטלה קאי הכי וממעטלה השתא אמו שאינה אשת אביו מיחייב אשת אביו שאינ' אמו מיחייב אמו שהיא אשת אביו לא מיחייב כלל ותו לרבנן נמי הכתיב אמך היא אלא ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא ברי' דרב אידי לר' יהודה נמי ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי אלא א"ר אחא ברי' דרב איקא א"ק ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות אלא מעתה (שם) ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגל' ערות' ה"נ משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום ב' ערות והתנן הבא על כלתו חייב עלי' משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו ולא פליג ר' יהודה אלא כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתי' ערות' ה"נ כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתי' ערות' אלא אמר רבא קסבר ר' יהודה ערות אביך זו אשת אביך ומייתי לה בגז"ש ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינ' אשת אביו מניין ת"ל ערות אמך לא תגלה אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו

תניא

מסורת הש"ס: א [יבמות כ.] ב [שם קדושין ג. כ"ב מח. סוריות ב: חולין קי.] ג [יבמות כ.] ד לקמן עב: ה [וע"ע תוס' יבמות ע. ד"ה וסלי איסור וכו']

תני' כוותי' דרבא (ויקרא כ) איש אפרט לקטן (שם) אשר ישכב את אשת אביו משמע בין אשת אביו שהיא אמו ובין אשת אביו שלא אמו אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל (שם) ערות אביו גלה מופנה להקיש ולדון ממנו ג"ש מות יומתו בסקילה באתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה נאמר כאן דמיהם בם ונאמר באוב וידעוני דמיהם בם גמה להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל (שם יח) ערות אביך לא תגלה ערות אביך זו אשת אביך אתה אומר אשת אביך או אינו אלא ערות אביך ממש נאמר כאן ערות אביך לא תגל' ונאמר להלן (שם כ) ערות אביו גלה מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינ' אשת אביו מניין ת"ל (שם יח) ערות אמך לא תגלה אין לי אלא באזהרה שעשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו עונש מניין נאמר כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה מה באזהרה עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו אף בעונש עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו (שם) אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב ורבנן ערות אביך ממש האי (שם) מואת זכר נפקא לחייב עליו ב' וכדרב יהוד' דא"ר יהודה נכרי הבא על אביו חייב ב' הבא על אחי אביו חייב שתים אמר רבא מסתברא מילתא דר' יהודה בישראל בשוגג ובקרבן והאי דקאמר נכרי הלישנא מעליא הוא דאס"ד נכרי ממש דינו מאי ניהו קטלא בתרי קטלי קטלת לי' תנ"ה הבא על אביו חייב שתי' הבא על אחי אביו חייב ב' א"ד דלא כר' יהודה וא"ד אפי' תימא ר' יהוד' ומייתי לה בק"ו מאחי אביו ומה אחי אביו דקורבה דאביו הוא חייב שתי' אביו לא כ"ש וקמיפלגי בפלוגתא דאביי ורבא מ"ס עונשין מן הדין ומ"ס זאין עונשין מה"ד ורבנן אזהרה לאשת אביו מנא להו נפקא להו מערות אשת אביך לא תגל' ור' יהוד' ההוא מיבעי לי' לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה ורבנן ההוא מסיפא דקרא נפקא ערות אביך היא ורבי יהודה ההוא מיבעי לי' משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש והאנן תנן הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו ולא פליג רבי יהודה אמר אביי פליג בברייי' ורבנן עונש דאשת אביו לאחר מיתה מנא להו בשלמא רבי יהודה מייתי לה בג"ש אלא רבנן מנא להו אמרי לך ההוא ערות אביו גלה דמפיק לה ר' יהודה לג"ש מפקי ליה אינהו לעונש דאשת אביו לאחר מיתה ורבנן עונש לאמו שאינה אשת אביו מנא להו א"ר שישא בריה דרב אידי א"ק אמך היא עשאה הכתוב לאמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו: הבא על כלתו כו': ולחייב נמי משום אשת בנו אמר אביי פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו לומר לך זו היא כלתו זו היא אשת בנו:

מתני' ח"ט הבא על הזכור ועל הבהמ' והאש' המביא' את הבהמ' טבסקיל' אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה:

גמ' זכר מנ"ל דת"ר י(שם כ) איש יפרט לקטן אשר ישכב את זכר יבין גדול בין קטן משכבי אש' ימגיד לך הכתוב שב' משכבות באש' א"ר ישמעאל ה"ז יאבא ללמד ונמצא למד מות יומתו בסקיל' אתה אומר בסקיל' או אינו אלא באחת מכל מיתו' האמורו' בתור' יבנאמר כאן דמיהם בם ונאמר באוב וידעוני דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה

וגם

עונש שמענו אזהר' מניין ת"ל (ויקרא יח) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא למדנו אזהרה לשוכב אזהר' לנשכב מניין ת"ל (דברים כג) לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר (מ"א יד) וגם קדש היה בארץ עשו ככל התועבו' הגוי' אשר הוריש וגו' דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה קרי ביה לא תשכב בהמה מנא לן דת"ר (ויקרא כ) איש פרט לקטן אשר יתן שכבתו בבהמה בין גדולה בין קטנה מות יומת בסקיל' אתה אומר בסקיל' או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה נאמר כאן תהרגו ונאמר להלן (דברים יג) כי הרג תהרגנו מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה למדנו עונש לשוכב עונש לנשכב מנלן ת"ל (שמות כב) כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב למדנו עונש בין לשוכב בין לנשכב אזהר' מניין ת"ל (ויקרא יח) ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה למדנו אזהרה לשוכב לנשכב מניין ת"ל (דברים כג) לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר (מ"א יד) וגם קדש היה בארץ וגו' דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר א"צ הרי הוא אומר לא תתן שכבתך לא תתן שכיבתך הבא על הזכור והביא עליו זכר א"ר אבהו לדברי ר' ישמעאל חייב ב' חדא מלא תשכב וחדא מלא יהי' קדש לדברי ר"ע אינו חייב אלא אחת לא תשכב לא תשכב חדא היא הבא על הבהמ' והביא בהמ' עליו א"ר אבהו לדברי ר' ישמעאל חייב שתים חדא מלא תתן שכבתך וחדא מלא יהיה קדש לדברי ר"ע אינו חייב אלא אחת שכבתך ושכיבתך חדא היא אביי אמר אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי אינו חייב אלא אחת דכי כתי' לא יהי' קדש בגברי כתי' אלא לר' ישמעאל אזהרה לנשכב מנ"ל נפ"ל (שמות כב) מכל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא לנשכב בל' שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר הנרבע לזכר והנרבע לבהמה א"ר אבהו לדברי ר"ע חייב ב' חדא מלא תשכב וחדא מלא תתן שכבתך לדברי ר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת אידי ואידי לא יהיה קדש הוא אביי אמר אפילו לדברי ר' ישמעאל נמי חייב ב' דכתי' כל שוכב עם בהמ' מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקי' רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר אבל הבא על הזכור והביא זכר עליו הבא על הבהמה והביא בהמה עליו בין לר' אבהו בין לאביי לר' ישמעאל חייב שלש לר"ע חייב שתים ת"ר זכור לא עשו בו קטן כגדול בהמ' עשו בה קטנה כגדולה מאי לא עשו בו קטן כגדול אמר רב לא עשו ביאת פחות מבן ט' שנים כבן ט' שנים ושמואל אמר לא עשו ביאת פחות מבן ג' שנים כבן ג' שנים במאי קמיפלגי רב סבר כל דאיתיה בשוכב איתיה בנשכב וכל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושמואל סבר משכבי אשה כתיב תניא כוותיה דרב זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא

הבא על הבהמ' בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב דרש רב נחמן בר רב חסדא באשה שני משכבות ובבהמה משכב אחד מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחה היא אמשכב מיחייב אמידעם אחרינא לא מחייב בהמה דלאו אורחא היא לחייב עלה על כל נקב ונקב תניא (אדלא כתרווייהו) זכר בן ט' שנים ויום אחד הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב א"ל רבינא לרבא המער' בזכור מהו המערה בזכור (ויקרא יח) משכבי אשה כתיב ביה אלא המערה בבהמה מהו א"ל אם אינו ענין להעראה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו דלא צריכא דהא איתקש להעראה דנדה תניהו ענין להעראה דבהמ' מכדי בהמה מחייבי מיתות ב"ד היא למה לי דכתיב להעראה דידה גבי חייבי כריתות לכתביה גבי חייבי מיתות ב"ד וליגמור חייבי מיתות ב"ד מחייבי מיתות ב"ד הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי כתיבא נמי מילתא דדרשא בעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת המערה בעצמו מהו א"ל קבסתן א"ר אשי מאי תיבעי לך בקושי לא משכחת לה כי משכחת לה במשמש מת למ"ד משמש מת בעריות פטור הכא פטור ולמ"ד חייב הכא מיחייב תרתי מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב בעו מיניה מרב ששת עכו"ם הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעינן והכא תקלה איכא קלון ליכא או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון א"ר ששת תניתוה מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת שרוף וכלה הואיל ובא לאדם תקלה על ידן המתעה את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה אלא מעתה עכו"ם המשתחוה לבהמתו תיתסר ומקטלא מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעכו"ם אסר ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה אמר אביי זה קלונו מרובה וזה קלונו מועט והרי אילנות דאין קלונן מרובה ואמרה תור' השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו רבא אמר אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תיהרג והרי אילנות דאין נהנין מעבירה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו ת"ש הד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו מדסיפא

מדסיפא תקלה וקלון רישא תקלה בלא קלון
וה"ד עכו"ם הבא על הבהמ' לא סיפא תקלה
וקלון רישא הא קמ"ל דאפי' קלון בלא תקלה
נמי מיחייבי וה"ד ישראל הבא על הבהמה
בשוגג וכדבעי רב המנונא דבעי רב המנונא
ישראל הבא על הבהמה בשוגג מהו [א]תקלה
וקלון בעינן והכא קלון איכא תקלה ליכא או
דילמא קלון אע"פ שאין תקלה א"ר יוסף ת"ש
[א]בת ג' שנים ויום א' מתקדשת בביאה [י]ואם
בא עליה יבם קנאה [ז]וחייבין עליה משום
א"א [י]ומטמאה את בועלה לטמא משכב
תחתון כעליון [י]ניסת לכהן אוכלת בתרומה
בא עליה אחד מן הפסולים פסלה מן הכהונה
[י]ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות
בתורה מומתין על ידה והיא פטורה א' מכל
עריות ואפילו בהמה והא הכא דקלון איכא
תקל' ליכא וקתני מומתין על ידה כיון המזיד'
היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה
עלה דידה חס אבהמ' לא חס אמר רבא ת"ש
[ב]בן [ח]ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה
[ט]ואינו נותן גט עד שיגדיל [י]ומטמא כנדה לטמא
משכב תחתון כעליון [י]פוסל ואינו מאכיל
[י]ופוסל את הבהמ' מעל גבי המזבח [מ]ונסקלת
ע"י [י]ואם בא על אחת מכל העריות האמור'
בתורה מומתים על ידו והא הכא קלון איכא
תקלה ליכא וקתני נסקלת על ידו כיון דמזיד
הוא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס
עילויה עליה דידיה חס רחמנא אבהמה לא
חס רחמנא תא שמע [ג]דבר אחר שלא תהא
בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל
פלוני על ידה מאי לאו מדסיפא תקלה וקלון
רישא קלון בלא תקלה והיכי דמי ישראל
הבא על הבהמה בשוגג לא סיפא תקלה
וקלון רישא תקלה בלא קלון והיכי דמי
עכו"ם הבא על הבהמה וכדבעו מיניה
מרב ששת: **מתני'** [ס]המגדף אינו חייב
עד שיפרש השם א"ר יהושע בן קרחה
בכל

[א]בכל יום דנין את העדים בכינוי יכה יוסי את
יוסי נגמר הדין לא הורגין בכינוי אלא מוציאין
כל אדם לחוץ שואלין את הגדול שביניהן
ואומר לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא
אומר והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא
מאחין והשני אומר אף אני כמוהו והשלישי
אומר אף אני כמוהו: **גמ'** [ג]תנא עד שיברך
שם בשם מנה"מ אמר שמואל דא"ק (ויקרא כד)
ונוקב שם וגו' בנקבו שם יומת מטאי דהאי
נוקב לישנא דברוכי הוא דכתיב (במדבר כג) מה
אקב לא קבה אל [י]ואזהרתיה מהכא (שמות כב)
אלהים לא תקלל ואימא מיברז הוא דכתי' (מ"ב
יב) ויקב חור בדלתו [א]ואזהרתי' מהכא (דברים יב)
ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם
בעינא שם בשם וליכא ואימא דמנח ב' שמות
אהדדי ובזע להו ההוא נוקב וחוזר ונוקב הוא
ואימא דחייק שם אפומא דסכינא ובזע בה
ההוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע אימא
פרושי שמיה הוא דכתיב (במדבר א) ויקח משה
ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות
ואזהרתיה מהכא (דברים ו) את ה' אלהיך תירא
חדא דבעינא שם בשם וליכא ועוד הויא ליה
[ב]אזהרת עשה ואזהרת עשה לא שמה אזהרה
ואבע"א א"ק (ויקרא כד) ויקב ויקלל למימרא
דנוקב קללה הוא ודילמא עד דעבד תרוייהו לא ס"ד דכתי' (שם) הוצא את
המקלל ולא כתי' הוצא את הנוקב והמקלל ש"מ חדא היא ת"ר איש מה ת"ל
[ג]איש איש [ז]לרבות את העכו"ם שמוזהרין על ברכת השם כישראל [ד]ואינן
נהרגין אלא בסייף שכל מית' האמור' בבני נח אינה אלא בסייף והא מהכא
נפקא מהתם נפקא ה' זו [ה]ברכת השם א"ר יצחק נפחא לא נצרכא אלא
לרבות הכינויין ואליבא דר"מ [י]דתניא (שם) איש איש כי יקלל אלהיו ונשא
חטאו מה ת"ל והלא כבר נאמר (שם) ונוקב שם ה' מות יומת לפי שנא' ונוקב
שם מות יומת יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד מנין לרבות כל
הכינויין ת"ל איש כי יקלל אלהיו מ"מ דברי ר"מ וחכ"א [י]על שם המיוחד
במית' ועל הכינויין באזהר' ופליגא דר' מיישא דא"ר מיישא [י]בן נח שבירך
את השם בכינויים לרבנן חייב מ"ט דא"ק (שם) כגר כאזרח גר ואזרח הוא
דבעינן בנקבו שם אבל עכו"ם אפי' בכינוי ור"מ האי כגר כאזרח מאי עביד
ליה גר ואזרח בסקילה אבל עכו"ם בסייף סד"א הואיל ואיתרבו איתרבו
קמ"ל ור' יצחק נפחא אליבא דרבנן האי כגר כאזרח מאי עביד ליה גר
ואזרח הוא דבעינן שם בשם אבל עכו"ם לא בעינן שם בשם איש איש למה
לי [ז]דיברה תורה כלשון בני אדם תנו רבנן [י]שבע מצות נצטוו בני נח
דינין וברכת השם ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי
רבי

רבי חנניה בן (גמלא) אומר אף על הדם מן החי רבי חידקא אומר אף על הסירוס ר"ש אומר אף על הכישוף ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתי' וגו' ובגלל התועבו' האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך ולא ענש אלא א"כ הזהיר ר' אלעזר אומר אף על הכלאים מותרין בני נח ללבוש כלאים ולזרוע כלאים ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן מנה"מ א"ר יוחנן דא"ק (בראשית ב) ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ויצו אלו הדינין וכה"א (שם יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' ה' זו ברכת השם וכה"א (ויקרא כד) ונוקב שם ה' מות יומת אלהים זו עכו"ם וכה"א (שמות כ) לא יהיה לך אלהים אחרים על האדם זו שפיכות דמים וכה"א (בראשית ט) שופך דם האדם וגו' לאמר זו גילוי עריות וכה"א (ירמיה ג) לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר מכל עץ הגן ולא גזל אכל האכול ולא אבר מן החי כי אתא ר' יצחק תני איפכא ויצו זו עכו"ם אלהים זו דינין בשלמא אלהים זו דינין דכתיב (שמות כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים אלא ויצו זו ע"ז מאי משמע רב חסדא ורבי יצחק בר אבדימי חד אמר (שם לב) סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם וגו' וחד אמר (הושע ה) עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו מאי בינייהו איכא בינייהו עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה למ"ד עשו משעת עשייה מיחייב למ"ד כי הואיל הלך עד דאזיל בתרה ופלח לה אמר רבא ומי איכא למ"ד עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה חייב והתניא בעכו"ם דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אין ב"ד של ישראל ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן למעוטי מאי לאו למעוטי עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה א"ר פפא לא למעוטי גיפוף ונישוק גיפוף ונישוק דמאי אילימא כדרכ' בר קטלא הוא אלא למעוטי שלא כדרכ' דינין בני נח איפקוד והתני' י' מצות נצטוו ישראל במרה ז' שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתי' (שמות טו) שם שם לו חוק ומשפט שבת וכיבוד או"א דכתי' (דברים ה) כאשר צוך ה' אלהיך וא"ר יהודה כאשר צוך במרה אר"נ אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה א"ה מאי והוסיפו עליהן דינין אלא אמר רבא לא נצרכה אלא לדיני קנסות אכתי והוסיפו בדינין מיבעי לי' אלא א"ר אחא בר יעקב לא נצרכה אלא להושיב ב"ד בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר והא ב"נ לא איפקוד והתניא כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו ב"נ להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא אמר רבא האי תנא תנא דבי מנשה הוא דמפיק ד"ך ועייל ס"ך דתנא דבי מנשה ז' מצות נצטוו ב"נ ע"ז וג"ע ושפ"ד גזל ואבר מן החי סירוס וכלאים ר' יהוד' אומר אדם הראשון לא נצטוו' אלא על ע"ז בלבד שנא' ויצו ה' אלהים על האדם ר' יהוד' בן בתיר' אומר אף על ברכת השם וי"א אף על הדינים כמאן אזלא הא דא"ר יהודה אמר רב אלהים אני לא תקללוני אלהים אני לא תמירוני אלהים אני יהא מוראי עליכם כמאן כיש אומרים תנא דבי מנשה אי דריש ויצו אפי' הנך נמי אי לא דריש ויצו הני מנא ליה לעולם לא דריש ויצו והני כל חדא וחדא באפי נפשיה כתיבא עבודה זרה וגילוי עריות דכתיב

דכתיב (בראשית ו) ותשחת הארץ לפני האלהים ותנא דבי ר' ישמעאל בכ"מ שנא' השחתה אינו אלא דבר ערו' ועכו"ם דבר ערו' שנא' (שם) כי השחי' כל בשר את דרכו עכו"ם דכתי' (דברים ד) פן תשחיתון ועשיתם וגו' ואידך אורחיהו דקא מגלי שפ"ד דכתי' (בראשית ט) שופך דם האדם וגו' ואידך קטלייהו הוא דקמגלי גזל דכתי' (שם) כירק עשב נתתי לכם את כל וא"ר לוי כירק עשב ולא כירק גנה ואידך ההוא למישרי בשר הוא דאתא אבמ"ה דכתיב (שם) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואידך ההוא למישרי שרצי' הוא דאתא סירוס דכתי' (שם) שרצו בארץ ורבו בה ואידך לברכ' בעלמא כלאי' דכתי' (שם ו) מהעוף למינהו ואידך ההוא לצותא בעלמא א"ר יוסף אמרי בי רב על ג' מצו' בן נח נהרג: גשר סי': על ג"ע ועל שפ"ד ועל ברכת השם מתקיף לה רב ששת בשלמא שפ"ד דכתי' (שם ט) שופך דם האדם וגו' אלא הנך מנא להו אי גמר משפ"ד אפי' כולהו נמי אי משום דאיתרבאי מאיש איש עכו"ם נמי איתרבי מאיש איש אלא א"ר ששת אמרי בי רב על ד' מצות ב"נ נהרג ועל עכו"ם בן נח נהרג והתני' בעכו"ם דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהן ב"נ מוזהר עליהן אזהר' אין מית' לא אר"נ בר יצחק אזהר' שלהן זו היא מיתתן רב הונא ורב יהוד' וכולהו תלמידי דרב אמרי על ז' מצו' ב"נ נהרג גלי רחמנא בחדא והה"ד לכולהו ועל הגזל ב"נ נהרג והתני' על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן כותי בכותי וכותי בישראל אסור וישראל בכותי מותר ואם איתא ניתני חייב משום דקבעי למיתני סיפא ישראל בכותי מותר תנא רישא אסור והא כל היכא דאית לי' חיובא מיתנא קתני דקתני רישא על שפ"ד כותי בכותי וכותי בישראל חייב ישראל בכותי פטור התם היכי ליתני ליתני אסור ומותר והתני' כותי ורועי בהמ' דק' לא מעלין ולא מורידין כיוצא בו בגזל מאי היא א"ר אחא בר יעקב לא נצרכה אלא לפועל בכרם פועל בכרם אימת אי בשעת גמר מלאכה התירא הוא אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא אלא א"ר פפא לא נצרכ' אלא לפחות משוה פרוט' א"ה כותי בישראל אסור הא בר מחיל' הוא נהי דבתר הכי מחילי' צערא בשעתי' מי לית לי' כותי בכותי כיוצא בהן כיון דלאו בני מחיל' נינהו גזל מעליא הוא אלא א"ר אחא בריה דרב איקא לא נצרכה אלא לכובש שכר שכיר כותי בכותי וכותי בישראל אסיר ישראל בכותי מותר כיוצא ביפת תואר מאי היא כי אתא רב דימי אר"א א"ר חנינא בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה כיוצא בו דשפ"ד לא תנא אמר אביי משכחת דתני' ר' יונתן בן שאול היא דתני' ר' יונתן בן שאול אומר רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג

לנערה המאורסת דלדידהו ליכא למו. והא דתמר בסנה"ק דכ"ב (ל' עו: ושם) אותו היום עבר אותו הרשע ה' שבירושלמי כת על נערה המאורסת פ"ב דלא נקטינן דבר מכושר הוא דקתניא נמי ושע את הכבור', ופ"ש שלא היוחסין על כך ופשכחן נמי שסיפר הכתוב בנגועתו

צו
ת מיי' פ"ע מסל' מלכים הי"ל: כדבר שעתידה תורה לפסוק דתמרינן
צז
לקמן (נה:) כותי מותר בבתו ובפ' כהן
ג מיי' שם ס"ה: משום (הוריות יג:) חמרינן לעז ושתי
צח
בעותיו שם שתכוונו לדבר מצוה לדיקוש
ג מיי' שם ס"ח ופוסקים ובכלו שם: **ואי** כדינא דידהו
צט
ס"ו ה"ב: סיוע הוא. הש"ל דתניא דבי מנשה הוא
ד ה ו מיי' דתמר כל מיתה המאורה לבני נח חנק:
שם ס"ו: **וחכמים** מאורים הרבה עריות. פ"ה
כגון כל יחייבי כריתות
דלרבנן מיהרבו להו בני נח מתים הים
לכל המור בפרשה זו ש"מ לא דרים הים
הים לרבנין מע"ג לעיל (דף נו:) גבי
ברכת שבע דרים ר"ש הים הים ומשמע
דמהן דדרים חדא דרים כולהו דמתוך
כך מסיק לעיל על השבע מצות בני נח
נהרג אתם משמיה דרבקיש ותכלו ר"ש
מלילא דר"ע דדמוקי לה בסמוך מיהו
הת דמרבינן לעיל מכרי מתים הים היינו
בעריות דיהן מכל דידהו ל"ל מדכתיב
למהר ס"ב בין לר"ש בין לרבנן הת
דדרים הים הים היינו בעריות דיהן
מכל דידהו מדכתיב למהר ודרשי להו
רבנן לכל עריות דידהו מכל לר"ש ס"ל
כיון שפירש בכתוב נח על כן יעזב איש
דהיינו מייתי מיתות הן הן העריות
שמוזהרין עליהן ואין לתרכות יותר:
הורתו שנת בקדושה ולידתו בקדוש.
ס"ה דקתני הכי משום למעוטי
הורתו ולידתו בקדוש, כיון דדמי ליטרפל
נזר בן ר"מ לחפילו בשתר הכה וחפילו
שנולדו תוכן הקרוכים בהיותו נכרי וי"ל
מיפכא דתדרבה כיון דקורתו ולידתו
בקדושה הרי הוא כישראל מעתר לפי:
כמותו לת. דלמעוטו מן הים שנולדו בקדושה דליכא
ה ג"ל תרכא למיתני שתין לת בקדושת משום דלא
המורה לקדושה קלה כיון דלית בהו
פסולת לקדושה ודלפי בקדושה נמי כך
דינו והת לא נקטי לרבותא משום דלא
פסיקא ליה למתני שתין לת שתר הכה
דמה שנולד לפניו בקדושה אסור
מדלוייתא: נשא

נהרג עליו אשבח ר' יעקב בר אחא דהוה
כתיב בספר אגרתא דבי רב [ב]בן נח נהרג
בדיין א' ובעד א' שלא בהתרא' מפי איש ולא
מפי אשה ואפילו קרוב משום רבי ישמעאל
אמרו [ג]אף על העוברין מנה"מ א"ר יהודה
דא"ק (בראשית ט) אך את דמכם לנפשותיכם
אדרוש אפי' בדיין א' (שם) מיד כל חיה אפי'
שלא בהתרא' (שם) אדר שנו ומיד האדם אפי'
בעד אחד (שם) מיד איש ולא מיד אשה אחיו
אפי' קרוב משום רבי ישמעאל אמרו אף על
העוברין מ"ט דר' ישמעאל דכתי' (שם) שופך
דם האדם באדם דמו ישפך איזהו אדם שהוא
באדם הוי אומר זה עובר שבמעי אמו ותנא
קמא [א]תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה
האמורה לבני נח אינו אלא חנק ושדי ליה
האי באדם אסיפיה דקרא ודרוש ביה הכי
באדם דמו ישפך איזהו שפ"ד של אדם שהוא
בגופו של אדם הוי אומר זה חנק מתיב רב
המנונא ואשה לא מפקדה והכתיב (שם יח) כי
ידעתיו למען אשר יצוה וגו' הוא טותיב לה
והוא מפרק לה בניו לדין ביתו לצדקה א"ל
רב אויא סבא לרב פפא אימא בת נח שהרגה
לא תיהרג מיד איש ולא מיד אשה בתי' א"ל
הכי א"ר יהודה שופך דם האדם ס"ט אימא
בת נח שזינתה לא תיהרג דכתיב (שם ג) על כן
יעזב איש ולא אשה א"ל הכי א"ר יהודה
(שם) והיו לבשר אחד הדר ערבינהו קרא ת"ר
איש מה ת"ל (ויקרא יח) איש איש ל[ב]בות את
הכותים שמוזהרין על העריות כישראל והא
מהכא נפקא מהתם נפקא לאסר [ג]זה ג"ע
התם בעריות דידהו והכא בעריות דידן
דקתני סיפא בא על ערוי' ישראל נידון בדיני
ישראל למאי הלכתא א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה לא נצרכ' אלא לעדה
ועדים והתראה מגרע גרע אלא א"ר יוחנן לא נצרכ' אלא לגער' המאורס'
דלדידהו לית להו דדיינינן להו בדינא דישראל אבל אשת אישו ברינא דידהו
דיינינן להו והתניא [ב]בא על נערה המאורסה נידון בסקילה על א"א נידון
בחנק ואי בדינא דידהו סייף הוא ארנ"ב בר יצחק [מ]מאי א"א דקתני כנון
שנכנסה לחופ' ולא נבעל' דלדידהו לית להו דיינינן להו בדינא דידן דתני
ר' חנינא [ג]בעולת בעל יש להן נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להן תניא
כוותיה דר' יוחנן [ד]כל ערוה שב"ד של ישראל מטיתין עליה בן נח מוזהר
עליה אין ב"ד של ישראל מטיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי ר"מ
וחכ"א הרבה עריות יש שאין ב"ד של ישראל מטיתין עליהן ובן נח מוזהר
עליהן בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל בא על עריות בן נח נידון
בדיני בן נח ואנן אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד ונחשוב נמי נכנסה
לחופה ולא נבעלה האי תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתי' האמור'
לבני נח אינו אלא חנק אידי ואידי חנק הוא וסבר רבי מאיר כל ערוה
שבית דין של ישראל מטיתין עליה בן נח מוזהר עליה והא תניא דגר
שהיתה

נשא אחותו מן האם יוצא. פ"ה שלא יאמרו בשלו מקדושה ממוצע
לקדושה קלה דסבר ר"מ אחותו מן האם אסור לבני נח ואפי'
אחות אביו דלאו בת אמו היא וכדילוף רבי אליעזר לקמן
אחות אביו מן האם אסור מכדי אחות האם מן האב הוא כיצד
[ג]נשא אחותו מן האם יוצא מן האב יקיים אחות
אחות האב מן האם יוצא מן האב יקיים אחות
האם מן האם יוצא אחות האם מן האב ר"ט
אומר יוצא וחכ"א יקיים שהיה ר"ט אומר
כל ערוה שהיא משום שאר אם יוצא משום
שאר האב יקיים [ד]ומותר באשת אחיו ובאשת
אחי אביו שאר כל עריות מותרות לו [ה]לאחויי
אשת אביו [ו]נשא אשה ובתה כונס אחת
ומוציא אחת ולכתחיל' לא יכנוס מתה אשתו
[ז]מותר בחמותו ואיכא דאמרי אסור בחמותו
א"ר יהודה לא קשיא הא ר"ט אליבא דר"ע
והא ר"ט אליבא דר"ע דתניא (בראשית ג) על כן
יעזב איש את אביו ואת אמו ר"ע אומר אביו
אחות אביו אמו אחות אמו ר"ע אומר [ח]אביו
אשת אביו אמו אמו משש (שם) ודבק [ט]ולא
בזכר (שם) באשתו 'ולא באשת חבירו (שם) והיו
לבשר אחד [י]טי שנעשים בשר א' יצאו בהמה
וחיה שאין נעשין בשר אחד אמר מר רבי
אליעזר אומר אביו אחות אביו אימא אביו
משש היינו ודבק ולא בזכר אימא אשת
אביו היינו באשתו ולא באשת חבירו אימא
לאחר מיתה דומיא דאמו מה אמו דלאו
אישות אף אביו דלאו אישות אמו אחות אמו
ואימא אמו משש היינו באשתו ולא באשת
חברו ואימא לאחר מיתה דומיא דאביו מה
אביו דלאו משש אף אמו דלאו משש ר"א
אביו אשת אביו ואימא אביו משש היינו
ודבק ולא בזכר א"ה אשת אביו נמי היינו
באשתו ולא באשת חברו לאחר מיתה אמו
אמו משש היינו באשתו ולא באשת חברו
[כ]אמו מאנוסתו במאי קא מיפלגי ר"א סבר
אביו

שהיית' הורתו שלא בקדוש' ולידתו בקדוש'
ליש לן שאר האם ואין לו שאר האב הא כיצד
אחות האב מן האם יוצא מן האב יקיים אחות
האם מן האם יוצא אחות האם מן האב ר"ט
אומר יוצא וחכ"א יקיים שהיה ר"ט אומר
כל ערוה שהיא משום שאר אם יוצא משום
שאר האב יקיים [ד]ומותר באשת אחיו ובאשת
אחי אביו שאר כל עריות מותרות לו [ה]לאחויי
אשת אביו [ו]נשא אשה ובתה כונס אחת
ומוציא אחת ולכתחיל' לא יכנוס מתה אשתו
[ז]מותר בחמותו ואיכא דאמרי אסור בחמותו
א"ר יהודה לא קשיא הא ר"ט אליבא דר"ע
והא ר"ט אליבא דר"ע דתניא (בראשית ג) על כן
יעזב איש את אביו ואת אמו ר"ע אומר אביו
אחות אביו אמו אחות אמו ר"ע אומר [ח]אביו
אשת אביו אמו אמו משש (שם) ודבק [ט]ולא
בזכר (שם) באשתו 'ולא באשת חבירו (שם) והיו
לבשר אחד [י]טי שנעשים בשר א' יצאו בהמה
וחיה שאין נעשין בשר אחד אמר מר רבי
אליעזר אומר אביו אחות אביו אימא אביו
משש היינו ודבק ולא בזכר אימא אשת
אביו היינו באשתו ולא באשת חבירו אימא
לאחר מיתה דומיא דאמו מה אמו דלאו
אישות אף אביו דלאו אישות אמו אחות אמו
ואימא אמו משש היינו באשתו ולא באשת
חברו ואימא לאחר מיתה דומיא דאביו מה
אביו דלאו משש אף אמו דלאו משש ר"א
אביו אשת אביו ואימא אביו משש היינו
ודבק ולא בזכר א"ה אשת אביו נמי היינו
באשתו ולא באשת חברו לאחר מיתה אמו
אמו משש היינו באשתו ולא באשת חברו
[כ]אמו מאנוסתו במאי קא מיפלגי ר"א סבר
אביו

מסורת הש"ס

ק
ג ב ד מיי' פ"ט מסל' מלכים ה"ט:
קא
ו מיי' שם ס"ו טוש"ע יו"ד סי' רסע סעיף ג:
קב
ז מיי' שם ס"ו טוש"ע שם סעיף ה:
קג
ח ט מיי' שם ס"ז:
קד
י מיי' פ"ט מסל' מלכים ס"ו:

א [לקמן פ:] ב [לעיל נו:] ג [תוספ' דע"ז] ד [ע"ש] ה [יבמות לת. ע"ש] ו [ע"ש] ז [ע"ש] ח [ע"ש] ט [ע"ש] י [ע"ש] כ [ע"ש]

מסורת הש"ס

אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באחווה ור״ע מוטב לאוקמי׳ באשת אביו דא׳קרי ערות אביו לאפוקי אחות אביו דשאר אביו איקרי ערות אביו לא איקרי ת״ש (שמות ו) ויקח עמרם את יוכבד דודתו מאי לאו דודתו מן האם לא דודתו מן האב ת״ש (בראשית כ) וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי מכלל דבת האם אסורה ותסברא אחותו הואי בת אחיו הואי וכיון דהכי הוא ל״ש מן האב ול״ש מן האם שריא אלא התם ה״ק לי׳ קורבא דאחות אית לי בהדה מאבא ולא מאמא ת״ש מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנא׳ (תהלים פט) כי אמרתי עולם חסד יבנה הא לאו הכי אסירא כיון דאשתרי אשתרי א״ר הונא כותי מותר בבתו וא״ת מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו משום עולם חסד יבנה וא״ד א״ר הונא כותי אסור בבתו תדע שלא נשא אדם את בתו ולא היא התם היינו טעמא כדי שישא קין את אחותו משום דעולם חסד יבנה א״ר חסדא עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל כותי ולכלל ישראל לא בא כי אתא רב דימי אר״א א״ר חנינא ב״נ שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה מאימת אר״נ מדקראו לה רביתא דפלניא מאימת התרתה א״ר הונא משפרעה ראשה בשוק אר״א א״ר חנינא ב״נ שבא על אשתו שלא כדרכה חייב שנא׳ (בראשית ב) ודבק ולא שלא כדרכה אמר רבא מי איכא מידי דישראל לא מיחייב וכותי מיחייב אלא אמר רבא ב״נ שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור מ״ט באשתו ולא באשת חבירו ודבק ולא שלא כדרכה א״ר חנינא עכו״ם שהכה את ישראל חייב מית׳ שנא׳ (שמות ב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי] וגו׳ וא״ר חנינא הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינ׳ שנ׳ (משלי כ) מוקש אדם ילע קודש: מגביה עבדו שבת סימן: אמר ריש לקיש המגביה ידו על חבירו אע״פ שלא הכהו נקרא רשע שנא׳ (שמות ב) ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה אע״פ שלא הכהו נקרא רשע (אמר) זעירי א״ר חנינא נקרא חוטא שנא׳ (ש״א ב) ואם לא לקחתי בחזק׳ וכתי׳ (שם) ותהי חטאת הנערים גדולה מאד רב הונא אמר תיקצץ ידו שנא׳ (איוב לח) וזרוע רמה תשבר רב הונא קץ ידא רא״א אין לו תקנה אלא קבור׳ שנא׳ (שם כב) ואיש זרוע לו הארץ ואר״א לא נתנ׳ קרקע אלא לבעלי זרועות שנא׳ ואיש זרוע לו הארץ ואר״ל מאי דכתיב (משלי יב) עובד אדמתו ישבע לחם אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם ואם לאו לא ישבע לחם ואר״ל עכו״ם ששבת חייב מית׳ שנא׳ (בראשית ח) ויום ולילה לא ישבותו ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן אמר רבינא אפי׳ שני בשבת וליחשבה גבי ז׳ מצות כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב

והא

והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב קום עשה ושב אל תעשה נינהו וא״ר יוחנן עכו״ם שעוסק בתורה חייב מית׳ שנא׳ (דברים לג) תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם וליחשבה גבי ז׳ מצות מ״ד מורשה מיגזל קא גזיל לה מ״ד מאורסה דינו כנערה המאורס׳ דבסקיל׳ מיתיבי הי׳ ר״מ אומר מניין שאפי׳ עכו״ם ועוסק בתור׳ שהוא ככה״ג שנא׳ (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפי׳ עכו״ם ועוסק בתורה הרי הוא ככה״ג התם בז׳ מצות דידהו: רחב״נ אומר אף הדם מן החי: ת״ר (בראשית ט) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו זה אמ״ה רחב״נ אומר אף הדם מן החי מ״ט דרבי חב״נ קרי ביה בשר בנפשו לא תאכל דמו בנפשו לא תאכל ורבנן ההוא למישרי שרצים הוא דאתא כיוצא בדבר אתה אומר (דברים יב) רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש וגו׳ (רק חזק לבלתי אכל הדם זה אמ״ה כי הדם הוא הנפש זה דם מן החי) ורבנן ההוא לדם הקז׳ שהנשמ׳ יוצאה בו הוא דאתא למ״ל למיכתב לבני נח ולמ״ל למשני בסיני כדר׳ יוסי בר׳ חנינא דא״ר יוסי בר״ח כל מצוה שנאמרה לב״נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמר׳ לב״נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב״נ ואנו אין לנו אלא גיד הנשה ואליבא דר׳ יהודה אמר מר כל מצוה שנאמרה לב״נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה אדרבה מדנשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב״נ מדאיתני עכו״ם בסיני ואשכחן דענש עכו״ם עילויה ש״מ לזה ולזה נאמרה: לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב״נ: אדרבה מדלא נישנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו״ם אסור ולא והרי יפת תואר התם משום דלאו בני כיבוש נינהו והרי פחות משוה פרוטה התם משום דלאו בני מחילה נינהו: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה

והרי

והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתי' (בראשית יז) ואתה את בריתי תשמור ונשנית בסיני (ויקרא יב) וביום השמיני ימול לישראל נאמרה ולא לב"נ ההוא למישרי שבת הוא דאתא ביום ואפי' בשבת והרי פריה ורבי' שנאמרה לב"נ דכתי' (בראשי' ט) ואתם פרו ורבו ונשנית בסיני (דברי' ה) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לישראל נאמרה ולא לב"נ ההוא לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא א"ה כל חדא וחדא נמי נימא משום מילתא איתני ה"ק אזהרה מיהדר ומיתנא בה לם"ל ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד ואליבא דר' יהוד' הני נמי לא איתני הני איתני לשום מילתא בעלמא הא לא איתני כלל אבע"א מילה מעיקרא לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם אתה וזרעך אין איניש אחרינא לא אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו (בראשי' כא) כי ביצחק יקרא לך זרע בני עשו לחייבו ביצחק ולא כל יצחק מתקיף לה רב אושעיא אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו האמר ר"י בר אבין ואי תימא ריב"ח (שם יז) את בריתי הפר לרבות בני קטורה אר"י אמר רב אדה"ר לא הותר לו בשר לאכילה דכתי' (שם א) לכם יהי' לאכלה ולכל חית הארץ ולא חית הארץ לכם וכשבאו ב"נ התיר להם שנא' (שם ט) כירק עשב נתתי לכם את כל יכול לא יהא אמ"ה נוהג בו ת"ל (שם) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו יכול אף לשרצים ת"ל אך ומאי תלמודא א"ר הונא דמו מי שדמו חלוק מבשרו יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם מיתיבי (שם א) ורדו בדגת הים מאי לאו לאכיל' לא למלאכ' ודגים בני מלאכה נינהו אין כדרחבה דבעי רחבה הנהיג בעיזא ושיבוטא מאי ת"ש (שם) ובעוף השמים מאי לאו לאכילה לא למלאכה ועופות בני מלאכה נינהו אין כדבעי רבה בר רב הונא דש באווזין ותרנגולין לר"י בר' יהודה מאי ת"ש (שם) ובכל חיה הרומשת על הארץ ההוא לאתויי נחש הוא דאתא דתני' ר"ש בן מנסי' אומר חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא (ילא) נתקלל נחש כל א' וא' מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים א' משגרו לצפון וא' משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים ואבנים טובות ומרגליו' ולא עוד אלא שמפשילין רצוע' תחת זנבו ומוציא בה עפר לגנתו ולחורבתו מית' בי הי' ר"י בן תימא אומר אדה"ר מיסב בג"ע הי' והיו מלאה"ש צולין לו בשר ומסננין לו יין הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו התם בבשר היורד מן השמים מי איכא בשר היורד מן השמים אין כי הא דר"ש בן חלפתא הו' קאזיל באורחא פגעו בו הנך אריותא דהוו קא נהמי לאפי' אמר (תהלים קד) הכפירי' שואגי' לטרף נחיתי לי' תרתי אטמתא חדא אכלוה וחדא שבקוה אייתי' ואתא לבי מדרשא בעי עלה דבר טמא הוא זה או דבר טהור א"ל אין דבר טמא יורד מן השמים בעי מיני' ר' זירא מר' אבהו ירדה לו דמות חמור מהו א"ל יארוד נאלא הא אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן השמים: ר"ש אומר אף על הכישוף: מ"ט דר"ש דכתי' מכשפה

(שמות כב) מכשפ' לא תחיה וכתי' (שם) כל שוכב עם בהמה מות יומת כל שישנו בכלל כל שוכב עם בהמ' ישנו בכלל מכשפ' לא תחיה: ר"א אף על הכלאים: מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא (ויקרא יט) את חקתי תשמרו חוקים שחקקתי לך כבר (שם) בהמתך לא תרביע כלאים ושדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה מה בהמתך בין בארץ בין בחוצ' לארץ אף שדך בין בארץ בין בחו"ל אלא טעתה (שם יח) ושמרתם את חקתי ואת משפטי חקים שחקקתי לך כבר התם ושמרתם את חקותי דהשתא הכא את חקותי תשמרו חקים דמעיקרא תשמרו: אר"י בן קרחה כו': א"ר אחא בר יעקב אינו חייב עד שיברך שם בן ד' אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא מילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל א"ד א"ר אחא בר יעקב ש"מ שם בן ד' אותיות נמי שם הוא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא עד דאיכא שם רבה ומילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל: נגמר הדין כו': עומדין מנלן א"ר יצחק בר אמי דא"ק (שופטי' ג) ואהוד בא אליו והוא יושב בעליית המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא והלא דברים ק"ו ומה עגלון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי עמד ישראל ושם המפורש על אחת כו"כ קורעין מנלן דכתיב (מ"ב יח) ויבא אליקים בן חלקיהו [וגו'] ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה: ולא מאחין: מנלן א"ר אבהו אתיא קריעה קריעה כתיב הכא קרועי בגדים וכתי' התם (שם ב) ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים איני יודע שהן קרעים ומה ת"ל קרעים מלמד שהן קרועים לעולם ת"ר א' השומע וא' שומע מפי שומע חייב לקרוע והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בשע' ששמעו וכי קרעו בשע' ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא לא ס"ד דכתי' (שם יט) ויהי כשמוע המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו המלך חזקיהו קרע והם לא קרעו אר"י אמר שמואל השומע אזכרה מפי העכו"ם אינו חייב לקרוע וא"ת רבשקה ישראל מומר היה ואר"י אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד לאפוקי כינוי דלא ופליגי דר' חייא בתרוייהו דא"ר חייא השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים ממאן אילימא מישראל מי פקירי כולי האי אלא פשיטא מעכו"ם ואי שם המיוחד מי גמירי אלא לאו בכינוי וש"מ בזמן הזה הוא דלא הא מעיקרא חייב ש"מ: השני אומר אף אני כמוהו: אר"ל ש"מ אף אני כמוהו כשר בדיני ממונו' ובד"נ ומעלה הוא דעביד רבנן והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אדאורייי' דאס"ד פסול הכא משום דלא אפשר קטלינן לגברא: והשלישי אומר אף אני כמוהו: סתמא דכר"ע דמקיש ג' לשנים:

מתני'

מתני' אחד העובד. מפרש בגמ' : א' המזבח וא' המקטר וכו' ובגמרא מוקים לה לכולה מתני' בשאין דרכה של אותה עכו"ם לעבדה בכך ואפ"ה אהנך עבודות מיחייב כדיליף לה בברייתא: והמקבלו עליו באלוה. ואפי' אמיר' בעלמא כגון שאומר לו אלי אתה דאיתקש לזביח' דכתי' (שמות לב) וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל

מתני' העובד עכו"ם א' העובד וא' המזבח ואחד המקטר וא' המנסך וא' המשתחוה וא' המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחיץ והסך והמלבישו והמנעיל עובר בל"ת הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בל"ת הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתה הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתה: גמ' מאי אחד העובד אמר ר' ירמיה ה"ק א' העובד כ... וא' המזבח וא' המקטר וא' המנסך וא' המשתחוה ואפילו שלא כדרכה וליחשוב נמי זורק אמר אביי זורק היינו מנסך דכתי' (תהלים טז) בל אסיך נסכיהם מדם מנה"מ דת"ר אילו נאמר (שמות כב) זובח יחרם הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר ת"ל לאלהים בזובח לעכו"ם הכתוב מדבר אין לי אלא בזובח מקטר ומנסך מניין ת"ל (שם) בלתי לה' לבדו ריקן העבודות כולן לשם המיוחד לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים מניין לרבות השתחואה ת"ל (דברי' יז) וילך ויעבוד אלהי' אחרי' וישתחו להם וסמיך ליה (שם) והוצאת את האיש ההוא וגו' עונש שמענו אזהר' מניין ת"ל (שמות לד) כי לא תשתחוה לאל אחר יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל ת"ל זובח זביח' בכלל הית' ולמה יצאה להקיש אליה ולומר לך מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מית' אף כל שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה יצאה השתחואה לידון בעצמה יצאה זביחה לידון על הכלל כולו אמר מר הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר זובח קדשים בחוץ כרת הוא סד"א כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת קמ"ל א"ל רבא בר רב חנן לאביי אימא יצא' השתחואה ללמד על הכלל כולו וכ"ת זובח ל"ל לגופיה דמחשבין מעבודה לעבוד' דאיתמר השוחט בהמה לזרוק דמה לעכו"ם ולהקטיר חלבה לעכו"ם רבי יוחנן אמר אסורה

אסורה וריש לקיש אמר מותרת הניחא לר' יוחנן אלא לר"ל בעי קרא מתקיף לה רב פפא ולר' יוחנן לא בעי קרא עד כאן לא קא אסר ר' יוחנן אלא בהמה אבל גברא לא בר קטלא הוא ואתא קרא לחיובי גברא לקטלא מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא ולר"ל מי בעי קרא עד כאן לא קא שרי ר"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדה בסייף א"ל רב אחא מדפתי לרבינא למאי דקאמר לי' רבא בר רב חנן לאביי אימא יצאה השתחוא' ללמד על הכלל כולו (דברים יב) איכה יעבדו למעוטי מאי וכי תימא למעוטי הפוער עצמו לזובחים מהשתחואה נפקא מה השתחואה דרך כיבוד אף כל דרך כיבוד אלא למעוטי הפוער עצמו למרקולים ס"ד אמינא הואיל ועבודתו בזיון הוא אף כל בזיון קמ"ל אלא הא דאמר רבי אליעזר מנין לזובח בהמה למרקולים שהוא חייב שנא' (ויקר' יז) ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אם אינו ענין לכדרכה דכתי' איכה יעבדו תניהו ענין לשלא כדרכה שלא כדרכה מהשתחואה נפקא התם בזובח להכעיס רב המנונא אירכסו ליה תורי פגע ביה רבה רמא ליה מתני' אהדדי תנן העובד עכו"ם עובד אין אומר לא והאנן תנן האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד א"ל באומר איני מקבלו עלי אלא בעבודה דרב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא דתניא האומר בואו ועבדוני ר"מ מחייב ור' יהודה פוטר היכא דפלחו כולי עלמא לא פליגי דכתיב (שמו' כ) לא תעשה לך פסל כי פליגי בדיבורא בעלמא ר"מ סבר דיבורא מילתא היא ור' יהודה סבר דיבורא לאו מילתא היא הדר א"ר יוסף דלאו מילתא היא דאמרי דאפי' לר' יהודה בדיבורא נמי חיובי מחייב (ידתנן) רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד במאי קמיפלגי במסית לעצמו ואמרי ליה אין קמפלגי מר סבר מסית לעצמו שמעי ליה ואין דקאמרי ליה קושטא הוא ומ"ם מסית לעצמו לא שמעי ליה מימר אמרי

רבא אמר פטור. אע"ג דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעכו"ם יהרג ואל יעבור י"ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מיחייב מיתה ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר בפ' ר' ישמעאל (ע"ז ד' נד. ושם) אפי' עכו"ם בצינעא נאמר וחי בהן ולא שימות בהן דא"כ הני (ד כריתות) דמייתי לימא דאתיא כמ"ד בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) יהרג ואל יעבור דפלוגתא דתנאי היא וי"מ הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם עכו"ם והכא איירי בעכו"ם שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי ומתני' דא' העובד משמע ליה דאיירי כה"ג דאי בסתם עכו"ם לא איצטריך דשמעי' ממתני' דהפוער עצמו לפעור אע"ג דמכוין לבזויי חייב מיהו ההיא דכהן משיח הו' מצי לאוקמי בסתם עכו"ם אלא דמשני שפיר וא"ת לרבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן וי"ל כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרינן בירושלמי דשביעית (פ"ד) כגון פפוס ולוליינוס אחים שנתן להם מים בזכוכית צבועה ולא קיבלו ה: ורבא

קלג א מיי' פ"ג מהל' עכו"ם ה"ט:
קלד ב מיי' שם פ"ג ה"ו:
קלה ג ד מיי' פט"ו מהל' שגגות ה"ג:
קלו ה מיי' שם ה"ו:

מ"ש איהו מינן דידן ואין דקאמרי אחוכי עלי' ומתני' כאן ביחיד הניסת כאן ברבים הניסתים יחיד לא מימלך וטעי בתריה רבים מימלכי ולא טעו בתריה א"ר יוסף מנא אמינא לה דכתיב (דברי' יג) לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב איתיביה אביי מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד והתניא (שם) כי יסיתך אחיך בן אמך א' יחיד הניסת וא' רבים הניסתים והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים ורבים מכלל יחיד יחיד מכלל רבים להחמיר על גופו ולהקל על ממונו רבים מכלל יחיד להקל על גופם ולהחמיר על ממונם בהא מילתא הוא דשאני אבל בכל מילי כי הדדי נינהו אלא אמר אביי כאן בניסת מפי עצמו כאן בניסת מפי אחרים מפי עצמו מימלך מפי אחרים גריר בתרייהו אמר אביי מנא אמינא לה דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב רבא אמר אידי ואידי בניסת מפי אחרים הא דא"ל כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה הא דלא א"ל כך אוכלת כך שותה כו' אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב (שם) מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך וגו' מה לי קרובים ומה לי רחוקים הכי קא"ל מטיבותן של קרובי' אתה למד מה טיבותן של רחוקי' מאי לאו דא"ל כך אוכל' כך שותה כך מטיבה כך מריעה ש"מ רב אשי אמר סיפא בישראל מומר רבינא אמר לא זו אף זו קתני איתמר העובד עכו"ם מאהב' ומירא' אביי אמר חייב רבא אמר פטור אביי אמר חייב דהא פלחה רבא אמר פטור אי קבליה עליה באלוה אין אי לא לא: סי' עב"ד ישתחו"ה למשי"ח: ואמר אביי מנא אמינא לה דתנן העובד עכו"ם א' העובד כו' מאי לאו א' העובד מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא כדמתרץ ר' ירמיה אמר אביי מנא אמינא לה דתני' (שמות כ) לא תשתחוה להם להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכול אפי' נעבד כהמן ת"ל (שם) ולא תעבדם והא המן מיראה הוה נעבד ורבא כהמן ולא כהמן כהמן דאיהו גופי' עכו"ם ולא כהמן דאילו המן מיראה והכא לאו מיראה ואמר אביי מנא אמינא לה דתניא כהן משיח בעכו"ם רבי אומר בשגגת מעשה וחכ"א בהעלם דבר ושוין שבשעירה כיחיד ושוין שאין מביא אשם תלוי האי שגגת מעשה דעכו"ם ה"ד אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי

ואי לא קבליה עליה באלוה לא כלום הוא אלא לאו מאהב' ומירא' ורבא אמר לך לא באומר מותר אומר מותר היינו העלם דבר באומר מותר לגמרי העלם דבר קיום מקצת וביטול מקצת תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן זיבח וקיטר וניסך והשתחוה בהעלם א' אינו חייב אלא אחת א"ל פ"ק תני לברא א"ר אבא הא דאמר ר' זכאי מחלוקת ר' יוסי ור' נתן דתני' הבערה ללאו יצאה דברי ר' יוסי ורבי נתן אומר לחלק יצאה למ"ד הבערה ללאו יצאה השתחואה נמי ללאו יצאה למ"ד הבערה לחלק יצאה השתחוא' נמי לחלק יצאה מתקיף לה רב יוסף דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם הבערה ללאו יצאה דנפ"ל חילוק מלאכות (ויקרא ד) מאחת מהנה דתני' ר' יוסי אומר ועשה מאחת מהנה פעמי' שחייב אחת על כולן פעמים שחייב על כל אחת ואחת וא"ר יונתן מ"ט דר' יוסי דכתי' ועשה מאחת מהנה אחת מאחת הנה מהנה אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת אחת שמעון מאחת שם משמעון הנה אבות מהנה תולדות אחת שהיא הנה זדון שבת ושגגות מלאכות הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכו' אבל הכא דלא נפקא לי' חילוק מלאכות מדוכתא אחריתי דכ"ע השתחוא' לחלק יצאה חילוק מלאכות דעכו"ם נמי תיפוק לי' מאחת מהנה אחת זבית' מאחת סימן א' הנה אבות זיבוח קיטור ניסוך והשתחואה מהנה תולדות שבר מקל לפניה אחת שהיא הנה זדון עכו"ם ושגגת עבודות הנה שהיא אחת שגגת עכו"ם וזדון עבודות הא' שגגת עכו"ם ה"ד אי קסבר בהכ"נ הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד לי' אי קבלי' עליה מזיד הוא אי לא קבליה עליה לא כלום הוא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר תפשוט דבעא מיני' רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו תיפשוט דאינו חייב אלא אחת הא לא קשיא ותפשוט ומי מצית מוקמת להני קראי בעכו"ם דאילו הכא כתיב במשיח פר ובנשיא שעיר וביחיד כשבה ושעירה ואילו בעכו"ם תנן ושוין שבשעירה כיחיד ותו לא מידי כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר הכי

ורבא אמר [לך] לא באומר מותר. ר"ת וגרים הגולין (מכו' ד' ז. ושם) דממעט רבא מבשגגה פרט לאומר מותר התם גרס רבה דעני אביי בתרי' ה"ג אי נמי גבי גלות טובא בשגגה כתיבי: מאי טעמא דר' יוסי. בפ' כלל גדול (שבת דף ע.) פ"ה דאכתי מ"ט דמאחת ומ"ט דמהנה למאי אתו ולשון מ"ט לא משמע כן ויש לפרש מ"ט דר' יוסי הא לשמעון ולשם משמעון לאבות ולתולדות איצטריך ומפרש משום דאסמכינהו אהדדי דרשינן נמי אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת: העלם

קלז א מיי' פט"ו מהל' שגגות ה"א סמג עשין:
קלח ב מיי' שם פ"ז ה"ג:
קלט ג מיי' שם ה"ב:
קמ ד ה ו מיי' שם ה"א:
קמא ז מיי' שם ה"ג:

הכי תנא קמיה ^א^חומר בשבת משאר מצות חומר בשאר מצות מבשבת חומר בשבת שהשבת עשה שתים בהעלם א' חייב על כל אחת ואחת מה שאין כן בשאר מצות חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת אמר מר חומר בשבת שהשבת עשה שתים כו' ה"ד אילימא דעבד קציר' וטחינ' דכוותה גבי שאר מצות דאכל חלב ודם הכא תרתי מיחייב והכא תרתי מיחייב אלא גבי שאר מצות דאינו חייב אלא אחת ה"ד דאכל חלב וחלב דכוות' גבי שבת דעבד קצירה וקצירה הכא חדא מיחייב והכא חדא מיחייב והיינו דאמר ליה ^ב^פוק תני לברא מאי קושיא דילמא לעולם אימא לך דעבד קצירה וטחינה מה שאין כן בשאר מצות אתאן לעכו"ם כדרבי אמי ^ג^דא"ר אמי זיבח וקיטר וניסך בהעלם א' אינו חייב אלא אחת לא מיתוקמא ליה בעכו"ם דקתני סיפא חומר בשאר מצות שבשאר מצו' שגג בלא מתכוין חייב שוגג בלא מתכוין בעכו"ם ה"ד אי דקסבר בהכ"נ הוא והשתחו' לו הרי לבו לשמי' אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי לא קבליה עליה לא כלום היא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר מה שאין כן בשבת דפטור לגמרי עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה אלא אי לחיובי חדא אי לחיובי תרתי פטור לגמרי ליכא למ"ד מאי קושיא דלמא לעולם אימא לך רישא בעכו"ם וסיפא בשאר מצות ושגג בלא מתכוין דקסבר ^ה^רוק הוא ובולעו מה שאין כן בשבת דפטור ^ו^שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור ^ז^וכדר' נחמן אמר שמואל דאמר ^ח^המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ^ט^המתעסק בשבת פטור ^י^מלאכת מחשבת אסרה תורה ר' יוחנן לטעמיה דלא מוקים מתניתא רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא ^כ^דא"ר יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא ^ל^מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא גופא אמר

א"ר אמי זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת אמר אביי מ"ט דר' אמי א"ק (שמות כ) לא תעבדם הכתוב עשאן כולן עבוד' אחת ומי אמר אביי הכי והאמר אביי שלש השתחואו' בעכו"ם למה אחת לכדרכ' ואחת שלא כדרכה ואחת לחלק לדבריו דרבי אמי קאמר וליה לא ס"ל גופא אמר אביי שלש השתחואו' בעכו"ם למה אחת לכדרכה ואחת שלא כדרכה ואחת לחלק לכדרכה (דברים יב) מאיכה יעבדו הגוים האלה נפקא אלא אחת כדרכ' ושלא כדרכ' ואחת לשלא כדרכ' ואחת לחלק: המקבלו עליו באלוה האומר לו אלי אתה: אר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב כיון שאמר לו אלי אתה חייב למאי אי לקטלא מתני' היא אלא לקרבן ואפי' לרבנן והתניא ^א^אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבות וקיטור וניסוך והשתחואה ואר"ל מאן תנא השתחואה ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה מכלל דרבנן סברי בעי' מעשה כי קאמר רב נמי לר"ע קאמר לר"ע פשיטא היינו מגדף מהו דתימא ע"כ לא מחייב ר"ע קרבן אלא במגדף דכתי' בי' כרת אבל הכא דלא כתיב בי' כרת אימא לא קמ"ל דאתקוש דכתי' (שמו' לב) וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו' א"ר יוחנן אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כליי' כתנאי אחרי' אומרי' אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כליי' אמר לור"ש בן יוחאי והלא ^ב^כל המשתף ש"ש ודבר אחר נעקר מן העולם שנא' (שם כב) בלתי לה' לבדו אלא מה ת"ל (שם לב) אשר העלוך ^ג^שאיוו אלוהות הרבה: אבל המגפף והמנשק המכבד והמרבץ כו': כי אתא רב דימי אר"א על כולם לוקה חוץ מהנודר בשמו והמקיים בשמו מ"ש הנודר בשמו והמקיים בשמו דלא לקי משום דהו' לי' לאו שאין בו מעשה הני נמי לאו שבכללו' הוא ^ד^ואין לוקין על לאו שבכללו' דתניא ^ה^מנין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהוא ^ו^בל"ת ת"ל (ויקרא יט) לא תאכלו על הדם ד"א ^ז^לא תאכלו על הדם ^ח^לא תאכלו בשר ועדיין דם במזרק ר' דוסא אומר ^ט^מניין ^י^שאין מברין על הרוגי ב"ד ת"ל לא תאכלו על הדם ר"ע אומר ^כ^מנין ^ל^לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום ת"ל לא תאכלו על הדם (^מ^א"ר יוחנן) ^נ^אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו על הדם וא"ר אבין בר חייא ואיתימא ר' אבין בר כהנא ^ס^על כולם אינו לוקה משום דהו"ל לאו שבכללות אלא כי אתא רבין אר"א ^ע^על כולן אינו לוקי, ^פ^חוץ מן הנודר בשמו והמקיים בשמו מ"ש אהנך דלא לקי דהו"ל לאו שבכללות הני נמי לאו שאין בו מעשה נינהו ההוא כר' יהודה דאמר ^צ^לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ^ק^דתניא (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר

תעבדם יתירי כתיבי ודרשינן חד מינייהו להכי: מי אמר אביי. כרבי אמי דאינו חייב אלא אחת: שלש השתחואו'. לא תשתחו' להם דעשרת הדברות (שמות כ) כי לא תשתחו' לאל אחר (שם לד) לא תשתחוה לאלהים' (שם כג) והשתחוה' דדברו' ההרוגית לא השיב דאהדורי קא מסדר ליה משה לישראל מה ששמע בסיני: אחת לכדרכה וכו'. דאי כתי' חדא הו"א לא אסר אלא בעכו"ם דדרך עבודתה בהשתחוא': לדבריו דר' אמי קאמר. אביי לפי דרשה דלא תעבדם אבל אביי לא ס"ל ומוקים לה ללאוי יתירי ור' אמי מוקי לפי השתחואה לומר ללאו יליף: לכדרכה ושלא כדרכה. שהשתחוא' היא לפי עכו"ם כדרכה ושלא כדרכה כגון שדרכה לעבוד דרך כבוד ולא בהשתחואה ואי כתיב חד לא הוה מרבינן אלא כה"ג אבל מהשתחוה לפטור לא כתב רחמנא השתחוא' יתירה שניה לשלא כדרכ' כגון פעור ומרקולי' שעבודת' בבזיון והא דהר"א לעיל (דף סא.) זובח למרקולים חייב מלא יזבחו והע"ג דהד קרא יתירא הוא דאיכא ולא מוקים לה בזובח למקטרי' דעבידתו דרך כבוד דסבר כיון דגלי בהשתחוא' ק"ו בזביחה מיהו כולה מילתא לא ילפי' מהשתחוא' דא"כ הו' מרבינן כל עבודות כבוד אע"ג דלאו עבודת פנים לכך יצאה זביחה לומר שלא חייבה אלא עבודו' פנים: כיון דאמר אלי אתה חייב. אע"ג דלא פלחה: לקרבן. אם שגג: ואפילו לרבנן. בתמיה דפליגי רבנן בכריתות (דף ז.) במגדף עליה דר"ע דאמרי מגדף אינו מביא קרבן דבעינן מעשה: והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה. דגבי חטאת כתי' (ויקר' ד) ועשה אחת מכל מצות ה': ר"ע היא דאמר דלא בעינן מעשה גמור. דמגדף מחייב משום מעשה זוטא דעקימת שפתיו הוה מעשה וה"נ כפיפת קומתו הויא מעשה והאי דקתני אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה לאפוקי הרהור דלא מחייב עלה: מגדף. מברך את השם: אתקושי אתקוש. אלי אתה בזביחה דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל: אלמלא וי"ו שבהעלוך. דהא לא כפרו בהקב"ה לגמרי שהרי שתפוהו בדבר אחר: שאיוו לאלוהות הרבה. אף לאלוהות אחרים וקבלו עליהם: אבל המגפף וכו' עובר בל"ת. ואל תלכו אחרי אלהים אחרים (ירמיה כה) אי נמי אל תפנו אל האלילים (ויקרא יט) וכגון שאין דרכן בכך: הנודר בשמו. ושם אלהים אחרים לא תזכירו: המקיים. הנשבע דמתרגמי' קיים:

לאו שבכללות. דכולהו משתמעי בחד קרא: ועדיין הדם במזרק. שקרבנות: שאין מברין. את האבלים בסעודה דאשכ' מאל אחרים כדאמרי' במועד קטן (ד' כז:): על הדם. על סקילה ומסברא מוקמינן שלא ינהגו בהם כבוד משום כפרה: לבן סורר ומורה. דלא ענש אלא א"כ הזהיר והיכן הזהיר לא מתרגמא עליה: לאו שבכללות. דכל הני מקמת מוקים:

שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו. אע"ג דה"נ בר' מלא ישמע נפקי ובסמוך נמי אמרינן דלא ישמע אזהרה למדיח אין זה לאו שבכללות דהדא מילתא היא שמשמיע שם עכו"ם והא דלא נפקי כולהו מלא תזכירו משום דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה לנודר ומקיים א"נ משום עכו"ם הכתוב בה בתורה דמותר להזכיר שמה איצטריך ואפ"ה לנדור ולקיים אסור מיהו קשה דלא ישמע הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וי"ל דמש"ה קאמר ד"א לאוקמי לא ישמע אזהרה למדיח ומעיקרא לא פליגנהו בב' קראי אלא לאסמוכינהו בעלמא דעיקר מילתא דכולהו מלא תזכירו נפקא: **אסור** לאדם שיעשה שותפות. אמר ר' שמואל כ"ש שבועה על מה דאין לקבל הימנו ור"ת אומר מותר לקבל הימנו השבועה קודם שיפסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג (דף ו:) דמלוה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם ולא הייסינן דילמא אזיל ומודה ואע"ג דהתם ספק והכא ודאי מ"מ בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים שלהן ואין תופסין בהם אלוה ואע"פ שמה שמזכירין עמהם ש"ש וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עכו"ם גם דעתם לעושה שמים ואע"פ שמשתפין שם שמי' ודבר אחר לא אשכחן דאסיר לגרום לאחרים לשתף ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך יא:

לומר שאין לוקין עליו דברי ר' יהוד' ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהו"ל לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעש' אין לוקין עליו מכלל דר' יהודה סבר לוקין עליו: הנודר בשמו והמקיים בשמו ה"ז בל"ת: הנודר בשמו והמקיים בשמו מנלן דתני' (שמו' כג) ושם אלהי' אחרי' לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עכו"ם פלונית (שם) לא ישמע על פיך שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ולא יגרום לאחרי' שידרו בשמו ויקיימו בשמו ד"א לא ישמע על פיך אזהרה למסית ולמדיח מסית בהדיא כתיב ביה (דברים יג) וכל ישראל ישמעו ויראו וגו' אלא אזהר' למדיח ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ושיקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעכו"ם שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך: כי אתא עולא בת בקלנבו א"ל רבא והיכא בת מר א"ל בקלנבו א"ל והכתי' ושם אלהי' אחרי' לא תזכירו א"ל הכי א"ר יוחנן כל עכו"ם הכתוב' בתור' מותר להזכיר שמה והא היכא כתיבא דכתי' (ישעי' מו) כרע בל קרס נבו ואי לאכתיבא לא מתיב רב משרשיא ראה אחת מרוב' בשלש שהיא כמגדיון לשילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין ה"ז זב גמור אמר רבינא גד נמי מכתב כתיב דכתיב (שם סה) העורכים לגד שלחן א"ר נ כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעכו"ם דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא וכתי' (הושע י) דברו לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו א"ר יצחק מאי דכתיב (שם יג) ועתה יוסיפו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים וגו' מאי כתבונם עצבים מלמד שכל אחד וא' עשה דמות יראתו ומניחה בכיסו בשעה שזוכרה מוציא' מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה מאי (שם) זובחי אדם עגלים ישקון א"ר יצחק דבי ר' אמי שהיו משרתי עכו"ם נותנים עיניהם בבעלי ממון ומרעיבים את העגלים ועושין דמות עצבים ומעמידין בצד אבוסיהן ומוציאין אותן לחוץ כיון שראו אותן רצין אחריהן וממשמשין בהן אומרים לו עכו"ם חפץ בך יבא ויזבח עצמו לו אמר רבא האי זובחי אדם עגלים ישקון לזבוח אדם מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הזובח את בנו לעכו"ם אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו אר"י אמר רב (מ"ב יז) ואנשי בבל עשו את סכות בנות ומאי ניהו תרנגולת (שם) ואנשי כות עשו את נרגל ומאי ניהו תרנגול (שם) ואנשי חמת עשו את אשימה ומאי ניהו ברזא קרחא (שם) והעוים עשו (את) נבחן ואת תרתק ומאי ניהו כלב וחמור (שם) והספרוים שורפים את בניהם (ואת בנותיהם) באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים ומאי ניהו הפרד והסוס אדרמלך דאדר לי' למריה בטעינה וענמלך דעני לי' למרי' בקרבא אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא אר"י אמר רב יודעין היו ישראל בעכו"ם שאין בה ממש ולא עבדו עכו"ם אלא להתיר להם עריות בפרהסי' מתיב רב משרשיא (ירמיה יז) כזכור בניהם מזבחותם וגו' ואר"א כאדם שיש לו געגועין על בנו בתר דאביקו ביה ת"ש (ויקר' כו) ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם אמר אליהו הצדיק היה מחזר על תפוחי רעב שבירושלי' פעם אחת מצא תינוק שהי' תפוח ומוטל באשפ' א"ל מאיז' משפח' אתה א"ל ממשפח' פלונית אני א"ל כלום נשתייר מאותה משפחה א"ל לאו חוץ ממני א"ל אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו אתה למד א"ל הן א"ל אמור בכל יום שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד א"ל הם

מסורת הש"ס

הם שלא להזכיר בשם ה' שלא לימדו אביו ואמו מיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקה ומנשקה עד שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה לקיים מה שנא' (ויקר' כו) ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם בתר דאביקו ביה ת"ש (נחמי' ט) ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור א"ר יהודה ואיתימא ר' יונתן בייא בייא היינו דאחרבי' לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מאר עייהו ועדיין היא מרקד בינן כלום יהבתיה לן אלא לקבולי בי' אגרא לא איהו בעינן ולא אגרי' בעי' בתר דאביקו ביה יתבו תלתא יומא בתעניתא בעו רחמי נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה אמת א"ר חנינא ש"מ חותמו של הקב"ה אמת נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשי' אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דע"ז בהדי דקתפסי לי' אישתמיט ביניתא מיני' ואזל קליה בר' מאה פרסי אמרו היכי ניעבד דילמא משמיא מרחמי עליה א"ל נביא שדיוהו בדודא דאברא וכסיוהו באברא דשייף קלי' דכתי' (זכרי' ה) ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה אמרי הואיל ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר בידייהו חבשוהו תלתא יומי איבעו ביעתא בת יומא לחולה ולא אשכחו אמרו היכי נעביד ניבעי פלגא פלגא מרקיעא לא יהבי כחלינהו לעיניה אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובותיה אר"י אמר רב מעש' בנכרי' אחת שהיתה חולה ביותר אמרה אם תעמוד ההיא אשה מחוליה תלך ותעבוד לכל ע"ז שבעולם עמדה (ועבדה) לכל ע"ז שבעולם כיון שהגיע לפעור שאלה לכומרי' במה עובדין לזו אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתריזין בפני' אמרה מוטב שתחזור ההיא אשה לחוליה ולא תעבוד ע"ז בכך אתם בית ישראל אינן כן (במדבר כה) הנצמדים לבעל פעור כצמיד פתיל (דברי' ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם כב' תמרות הדבוקו' זו בזו במתניתא תנא הנצמדים לבעל פעור כצמיד ע"י אשה ואתם הדבקים בה' אלהיכם דבוקי' ממש ת"ר מעש' בסבטא בן אלס שהשכיר חמורו לנכרית אחת כיון שהגיעה לפעור א"ל המתן עד שאכנס ואצא לאחר שיצאה אמר לה אף את המתיני עד שאכנס ואצא אמר' לו ולא יהודי אתה אמר להו ומאי איכפת ליך נכנס פער בפניו וקינח בחוטמו והיו משרתי ע"ז מקלסין לו ואומרים מעולם לא הי' אדם שעבדו לזו בכך הפוער עצמו לבעל פעור ה"ז עבודתו אע"ג דמיכוין לביזוי הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו אע"ג דמיכוין למירגמי' רב מנשה הו' קאזיל לבי תורתא אמרו לו ע"ז היא דקאי הכא שקל פיסא שדא ביה א"ל מרקולים היא אמר להו הזורק אבן למרקולים תנן אתא שאל בי מדרשא א"ל הזורק אבן במרקולים תנן אע"ג דמיכוין למירגמיה אמר להו איזיל אישקלה א"ל אחד הנוטלה ואחד הנותנה חייב כל חדא וחדא רווחא לחבירתה שביק:

מתני' הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש: **גמ'** קתני ע"ז וקתני מולך א"ר אבין תנן כמ"ד מולך לאו ע"ז היא דתניא א' למולך וא' לשאר ע"ז חייב ראבר"ש אומר למולך חייב שלא למולך פטור אמר אביי ראבר"ש ור' חנינא בן אנטיגנוס אמרו ד"א ראבר"ש הא דאמרן רבי חנינא בן אנטיגנוס דתניא ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר מפני מה תפסה תורה ל' מולך כל שהמליכוהו עליהם אפילו צרור ואפילו קיסם רבא אמר מולך עראי איכא בינייהו אמר

מסורת הש"ס

א״ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו למשרתי ע״ז שנא׳ (ויקרא יח) ומזרעך לא תתן להעביר למולך תנ״ה יכול העביר ולא מסר יהא חייב ת״ל לא תתן מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב ת״ל להעביר מסר והעביר שלא למולך יכול יהא חייב ת״ל למולך מסר והעביר למולך ולא באש יכול יהא חייב נאמר כאן להעביר ונאמר להלן (דברי׳ יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש מה להלן באש אף כאן באש ומה כאן מולך אף להלן מולך א״ר אחא בריה דרבא העביר כל זרעו פטור שנא׳ מזרעך ולא כל זרעך בעי׳ אשי העבירו סומא מהו ישן מהו בן בנו ובן בתו מהו תפשוט מיהא חדא דתני׳ (ויקר׳ כ) כי מזרעו נתן למולך מה ת״ל לפי שנא׳ לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש אין לי אלא בנו ובתו בן בנו ובן בתו מנין ת״ל (שם) בתתו מזרעו תנא פתח בכי מזרעו וסליק בתתו מזרעו ודרש׳ אחרינא הוא זרעו אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין ת״ל בתתו מזרעו א״ר יהודה אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה ה״ד אמר אביי שרגא דליבני במיצעי נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא רבא אמר כמשוורתא דפוריא תניא כוותי׳ דרבא אינו חייב עד שיעבירנו דרך עברה העבירה ברגל פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו הא כיצד בנו ובתו חייב אביו ואמו אחיו ואחותו פטור העביר עצמו פטור ור״א בר׳ שמעון מחייב א׳ למולך וא׳ לשאר ע״ז חייב ראבר״ש אומר למולך חייב שלא למולך פטור אמר עולא מ״ט דראבר״ש א״ק (דברי׳ יח) לא ימצא בך בך בעצמך ורבנן לא דרשי בך והתנן אבידתו ואבידת אביו שלו קודמת ואמרי׳ מ״ט וא״ר יהודה א״ק (שם טו) אפס כי לא יהיה בך אביון שלו קודמת לשל כל אדם התם מאפס א״ר ינסי בר׳ חנינא ג׳ כריתות בע״ז למה אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה ואחת למולך ולמ״ד מולך ע״ז היא כרת במולך ל״ל למעביר בנו שלא כדרכה ולמ״ד מגדף ע״ז ה״א כרת במגדף ל״ל לכדתני׳ (במדבר טו) הכרת תכרת הכרת בעוה״ז תכרת לעוה״ב דברי ר״ע א״ל ר׳ ישמעאל והלא כבר נאמר ונכרתה וכי ג׳ עולמים יש אלא ונכרתה בעולם הזה הכרת לעולם הבא תכרת תורה כלשון בני אדם:

מתני׳ בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו וידעוני זה המדבר בפיו הרי אלו בסקילה והנשאל בהם באזהרה: גמ׳ מ״ש הכא דקתני בעל אוב וידעוני ומ״ש גבי כריתות דקתני בעל אוב ושייריה לידעוני ר׳ יוחנן אמר הואיל ושניהן בלאו א׳ נאמרו ר״ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה ור׳ יוחנן מ״ש בעל אוב דנקט משום דפתח בי׳ קרא ור״ל מ״ט לא אמר כר׳ יוחנן א״ר פפא חלוקין הן במיתה ור׳ יוחנן חלוקה דלאו שמה חלוקה דמיתה לא שמה חלוקה ור׳ יוחנן מ״ט לא אמר כר״ל אמר לך מתני׳ דכריתות ר״ע היא דאמר לא בעינן מעשה ור״ל נהי דלא בעי ר״ע מעשה רבה מעשה זוטא בעי מגדף מאי מעשה איכא עקימת שפתיו הוי מעש׳ בעל אוב מאי מעש׳ איכא הקשת זרועותיו הוי מעש׳ ואפי׳ לרבנן והתני׳ אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעש׳ כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחוא׳ ואמר ר״ל מאן תנא השתחוא׳ ר״ע היא דאמר לא בעינן מעש׳ ור׳ יוחנן אמר אפי׳ תימא רבנן כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה השתא לר״ל כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה כי קאמר ר״ל נמי לר״ע אבל לרבנן לא אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה אלא אמר עולא במקטר לשד א״ל רבא מקטר לשד עובד עכו״ם הוא אלא אמר רבא במקטר לחבר א״ל אביי המקטר לחבר חובר חבר הוא אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה דת״ר (דברים יח) חובר חבר א׳ חבר גדול וא׳ חבר קטן ואפי׳ נחשים ועקרבי׳ אמר אביי הלכך האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא אע״ג דקא מיכוון דלא ליזקו אסור ורבי יוחנן מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי מעשה אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב
מתיב

מתיב ר' זירא איצאו עדים זוממין שאין בהן מעש' ואמאי הא ליתנהו בלב אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול וקול לר' יוחנן לאו מעשה הוא והא איתמר בחסמה בקול והנהיגה בקול ר' יוחנן אמר אחייב ור"ל אמר פטור ר' יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעש' ר"ל אמר פטור געקימת פיו לא הוי מעשה אלא אמר רבא דשאני עדים זוממין הואיל וישנן [ד]בראי' ת"ר הבעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו וידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו מיתיבי (ישעי' כט) והיה כאוב מארץ קולך מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דסליק ויתיב בין הפרקים ומשתעי ת"ש (ש"א כח) ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דיתיב בין הפרקים ומשתעי ת"ר בעל אוב אח' המעלה בזכורו וא' זהנשאל בגולגולת מה בין זה לזה מעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת נשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת עולה להיכא סליק הא קמיה מנח אלא אימא עונה כדרכו ועונה בשבת ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס את ר"ע אמר לו ומה יום מיומים אמר לו ומה גבר מגוברין א"ל דמרי צבי שבת נמי דמרי צבי א"ל הכי קאמינא לך מי יימר דהאידנא שבתא א"ל נהר סבטיון יוכיח בעל אוב יוכיח קברו של אביו יוכיח שאין מעלה עשן בשבת א"ל ביזיתו ביישתו וקיללתו שואל אוב היינו ודורש אל המתים דורש למתים כדתניא ה(דברי' יח) ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבה"ק הכדי שתשרה עליו רוח טומא' וכשהי' ר"ע מגיע למקרא זה הי' בוכה ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה עאכו"כ אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנא' (ישעי' נט) כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם אמר רבא אי בעו צדיקי ברו עלמא שנא' כי עונותיכם היו מבדילים וגו' רבא ברא גברא שדריה לקמי' דר' זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה א"ל מן חבריא את הדר לעפריך ירב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה ת"ר מעונן ר"ש אומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין וחכ"א יזה האוחז את העינים ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח לימודי ערבי שביעיות חיטין יפות עיקורי קטניות מהיות רעות תנו רבנן מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש מימינו ושועל משמאלו אל

וכו' אי מה עכו"ם מיוחדת שחייבין עליה מיתת ב"ד אף אני מרבה חייבי מיתות בית דין ואת מי אני מרבה מקלל לאביו ומסית ועדים זוממין ת"ל לועשה ילאו עדים זוממין שאין בהם מעשה ואמאי לא הויא עקימת שפתיו מעשה הא לא תליא בכוונת הלב: ה"ג אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בקול. עיקר חיובן בשמיעת קולם לפני ב"ד הוא בא וקול לית ביה ממש הלכך הוי כמנדף דתלוי בלב: חסמה בקול. לפרה דשה וכשרולה לאכול חסמה בקולו: והנהיגה בקול. מנהג בכלאים דחייב משום לא תחרוש בשור ובחמור (דברי' כב): בראייה. עיקר חיובא בא על ידי הראייה שמעידין שראו וראייה לית בה מעש': מבין הפרקי'. מעלה את המת ויושב לו בא' מבין פרקי העלמות של מכשף כגון על פרקי אלבעותיו או על פרקי ברכיו: ידוע. שם חיה: כי אורחיה. מתוך קברו ומתוך כך קולו כמוך: לא דסליק ויתיב בין הפרקים. ומיהו קולו כמוך לפי שאין בו חיותא: בזכורו. מעלה ומושיב את המת על זכרותו: בגולגולת. המועלת מן המת לארץ ועונה מה ששואלין אותו ע"י כישוף: אינו עולה כדרכו. אלא רגליו למעלה: עולה כדרכו. ולא סליק למיתב בין הפרקים: מה היום מיומים. למה תחשב יום שבת יותר משאר ימים: ומה גבר מגוברין. מה לאיש כמוך להיות שר וגדול מכל אנשים: דמרי לבי. אדוני המלך קיסר המשילני: שבת נמי דמרי לבי. הקב"ה חפץ והזהיר על כבודו: דמי יימר דהאידנא שבתא היא. ודילמא א' משאר ימים הוא שבת: נהר סבטיון יוכיח. נהר א' של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח: בעל אוב יוכיח. שאינו עולה בשבת: קברו של אביו. דטורנוסרופוס כל ימות השבת היה מעלה עשן שהיה נדון ונשרף ובשבת פושעי גיהנם שובתין: ביזיתו ביישתו קללתו. הך קללה איננה אלא גדוף וכן הוי' לשונם כמו (מלכי' א ב) קללה נמרצת שלא הי' שם קללה אלא גדוף: היינו דורש אל המתים. ולמה נכתבו שניהם במקום אחד: שתשרה רוח טומאה עליו. שד של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו: המרעיב

אל תתחיל בי שחרית הוא ר"ח הוא מוצ"ש הוא ת"ר (ויקרא יט) לא תנחשו ולא תעוננו אכגון אלו המנחשים בחולדה בעופות אובדנים: מתני' בהמחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת: גמ' גמכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת מאי היא תחומין ואליבא דר"ע הבערה ואליבא דר' יוסי: מתני' גהמקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם דקללם בכנוי ר"מ מחייב וחכמי' פוטרין: גמ' המאן חכמים ר' מנחם בר' יוסי הוא דתניא ר' מנחם בר' יוסי אומר (ויקרא כד) בנקבו שם יומת מה ת"ל שם לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם ות"ר איש מה ת"ל (שם כ) איש איש ללרבות בת טומטום ואנדרוגינוס אשר יקלל את אביו ואת אמו זאין לי אלא אביו ואמו יאביו שלא אמו אמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קילל דמיו בו אביו קילל אמו קילל דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע א' בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה חנאמר כאן דמיו בו ונאמר להלן (שם) דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל (שמות כב) אלהים לא תקלל וגו' אם היה אביו דיין הרי הוא בכלל טאלהים לא תקלל ואם הי' אביו נשיא הרי הוא בכלל (שם) ונשיא בעמך לא תאור אינו לא דיין ולא נשיא מניין אמרת הרי אתה דן בנין אב משניהן לא ראי נשיא כראי דיין ולא ראי דיין כראי נשיא לא ראי דיין כראי נשיא שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו כראי נשיא שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי נשיא כראי דיין שהנשיא אתה מצווה על המראתו כראי דיין שאי אתה מצווה על המראתו הצד השוה שבהם שהן בעמך יואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו מה להצד השוה שבהן שכן גדולתן גרמה להן כת"ל (ויקרא יט) לא תקלל חרש באומללים שבעמך הכתוב מדבר מה לחרש שכן חרישתו גרמה לו נשיא ודיין יוכיחו מה לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להן חרש יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו מה לצד השוה שבהן שכן משונין אלא א"כ נכתוב קרא או אלהים וחרש או נשיא וחרש אלהים ל"ל אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו הניחא למ"ד אלהים חול אלא למ"ד קודש מאי איכא למימר דתניא יאאלהי' חול דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אלהים קודש ותני' ר"א בן יעקב אומר אזהרה למברך את השם מניין ת"ל אלהים לא תקלל למ"ד אלהים חול גמר קידש מחול למ"ד אלהים קידש גמרינן חול מקודש בשלמא למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול אלא למ"ד אלהים קודש גמר חול מקודש דילמא אקודש אזהר אחול לא אזהר א"כ לכתוב מאי

קרא לא תקל

המחלל שבת. לאו למימר דכל שחייב על שגגתו חטאת חייב על זדונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (ד' ו:) אבות מלאכות מ' חסר אחת ואינו חייב על אחת מהן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מיחייב אכולהו אלא אתא למימר דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה כ:

לרבות בת. הא דאמר (ב"ק ד' טו.) השוה הכתוב אשה לאיש היינו היכא דכתי' בלשון זכר אבל היכא דכתי' בל' איש ממעטינן אי לאו דכתי' ב' זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות וא"ת הא אמרי' בפ' ד' וה' (שם ד' מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור אים וי"ל משום דדרשינן התם נגיחה למיתה נגיחה לנזקין והוה ילפינן מיתה מנזקין משום דכתיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: עד שיפרט לך הכתוב יחדיו. פירש הקונטרס כדרך שפרש בכלאים ותימה א"כ לרבי יאשיה אמאי כתיב בהו יחדיו אלא ע"כ אי לאו יחדיו הו"א דלא יחרוש בשור וחמור כאחד אע"פ שאין קשורין ולא ילבש בגד של צמר ושל פשתים אע"פ שאינן קשורין ותפורים כדדרשינן (יבמות דף נה:) תכיפה אחת אינה חיבור שתי תכיפות חיבור והיינו מדכתיב יחדיו אלא מסברא קאמר עד שיפרט לך הכתוב יחדיו: גמר קודש מחול. מדאפקיה בלשון אלהים דאי מק"ו למ"ד קודש כמו לא איצטריך לגופיה דכילף מנשיא וחרש אלא איכא למיפרך מה לכשר ודם שכן דואגים ומתביישין בכך: מאי

לא תקלל. שתי קללות במשמע והלשון נמי ב' לשונות יש בו שלכך לא תקלל דרשינן אתרווייהו: מתני' אינו חייב. סקילה: עד שתהא נערה. אבל קטנה שקדשה אביה הבא עליה בקטנותה אינו בסקילה ופלוגתא דתנאי היא איכא למ"ד בחנק ואיכא למ"ד פטור לגמרי:

מאי לא תקלל ש"מ תרתי: מתני' הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק: גמ' ת"ר (דברים כב) נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה בבית אביה פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל א"ר יהוד' אמר רב זו דברי ר' מאיר אבל חכ"א נערה המאורסה אפי' קטנה במשמע א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ממאי דמתני' ר' מאיר היא ולמעוטי קטנה נמי דילמא רבנן היא ולמעוטי בוגרת ותו לא א"ל האי אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה מיבעי ליה ותו לא מידי בעא מיניה ר' יעקב בר אדא מרב בא על הקטנה מאורס' לר"מ מהו לגמרי ממעיט או מסקילה ממעיט ליה א"ל מסתברא מסקילה ממעט ליה והכתיב (שם) ומתו גם שניהם עד שיהו שניהן שוין שתיק רב אמר שמואל מ"ט שתיק רב ונימא ליה (שם) ומת האיש אשר שכב עמה לבדו כתנאי ומתו גם שניהם עד שיהו שניהן שוין דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ואידך ההוא ומתו גם שניהם מאי דריש ביה אמר רבא למעוטי מעשה חידודים ואידך מעשה חידודים לאו כלום היא ואידך האי לבדו מאי דריש ביה כדתניא באו עליה י' בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ת"ר (ויקרא כא) ובת איש כהן כי תחל לזנות רבי אומר תחילה וכן הוא אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו מאי קאמר א"ר הונא בריה דרב יהושע רבי כר' ישמעאל ס"ל דאמר ארוסה יוצאה לשריפה ולא נשואה וה"ק אם תחילת ביאה בזנות בשריפה אידך בחנק מאי וכן כי התם מה התם בתחילת ביאה קמשתעי קרא ה"נ בתחילת ביאה קמשתעי קרא א"ל רב ביבי בר אביי מר לא הכי אמר ומנו רב יוסף נשאת לאחד מן הפסולין מיתתה בחנק והכי קאמר אם תחילת אחלתה בזנות בשריפה ואידך בחנק ומאי וכן סימנא

בתולה. ולא בעולה: מאורסה. ולא נשואה ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לא קרינא בי' מאורסה: והיא בבית אביה. למעוטי מסרה האב לשלוחי הבעל וזינתה בדרך: באו עליה שנים. ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה: הראשון בסקילה. דמשכבי אשה כתיב (ויקרא יח): והשני בחנק. דבעולה היא והא סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה לקמן: גמ' ת"ר נערה ולא בוגרת. אקרא קאי כי תהיה נערה בתולה מאורס' וגו' (דברים כב) וסקילה כתיבא התם נערה משתביא שתי שערות עד שירבה שחור על הלבן ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד: בית אביה. בפרשת מוציא שם רע כתי' (שם) לזנות בית אביה והתם נמי סקילה כתיבא: זו דברי ר"מ. אמתניתין קאי דקתני עד שתהא נערה ומשמע למעוטי קטנ' זו דברי ר"מ דאמר בכתובות באלו נערות (דף כט.) קטנה אין לה קנס ממשום כסף דנערה דוקא כתיב ולא קטנה הלכך גבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע: אבל חכמים. שנחלקו עליו ואמרו יש קנס במקום נכר חולקין עליו אף כאן ואומרי' קטנה ארוסה בסקיל' ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת: דילמא. למעוטי בוגרת ותו לא אתא למעוטי מידי: א"ל. א"כ האי עד שתהא נערה האי ליסנא משמע בהדיא למעוטי קטנה דהכי משמע אינו חייב בקטנותה עד שתגדיל ותהא נערה ואי למעוטי בוגרת להודא אתא הכי איבעיא לי' למתני אינו חייב אלא על נערה בתולה וכו': ותו לא מידי. אין עוד להקניט בדבר דודאי מתני' ר"מ היא: לר"מ. דאוקמה למתני' דממעט קטנה אליביה: לגמרי קא ממעט ליה. דפטרינן ליה לגברא ממיתה הואיל והיא פטור' דלאו בת עונשין היא ולא קרינן בהו ומתו גם שניהם דכתיב גבי שוכב עם אשה בעולת בעל: או דילמא מסקילה ממעט ליה. אבל הנק מחייבי:

סימנא בעלמא: מתני' המסית זה הדיוט והמסית את ההדיוט אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מזו אמר לשנים והן עדיו ומביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לא' הוא אומר יש לי חבירים רוצים בכך אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינין לו עדים אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת ביחוד והלה אומר לו והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חוזר בו הרי מוטב ואם אמר כך היא חובתנו כך יפה לנו העומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח אקטיר אלך ואקטיר נלך ונקטיר אנסך אלך ואנסך נלך וננסך אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה: גמ' המסית זה הדיוט טעמא דהדיוט הא נביא בחנק והמסית את ההדיוט טעמא דיחיד הא רבים בחנק מתני' מני ר"ש היא דתניא נביא שהדיח בסקיל' ר"ש אומר בחנק מדיחי עה"נ בסקילה ר"ש אומר בחנק אימא סיפא המדיח זה האומר נלך ונעבוד עכו"ם וא"ר יהודה אמר רב מדיחי עה"נ שנו אתאן לרבנן רישא ר"ש וסיפא רבנן רבינא אמר כולה רבנן היא ולא זו אף זו קתני רב פפא אמר כי קתני מסית זה הדיוט להכמנה דתני' ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו כיצד עושין לו מדליקין לו את הנר בבית הפנימי ומושיבין לו עדים בבית החיצון כדי שיהו הן רואין אותו ושומעין את קולו והוא אינו רואה אותן והלה אומר לו אמור מה שאמרת לי ביחוד והוא אומר לו והלה אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונעבוד עכו"ם אם חוזר בו מוטב ואם אמר כך היא חובתנו וכך יפה לנו העדים ששומעין מבחוץ מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו: מתני' המדיח זה האומר נלך ונעבוד עכו"ם המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את העינים ר"ע אומר משום ר' יהושע שנים לוקטין קשואין א' לוקט פטור וא' לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז את העינים פטור: גמ' אמר רב יהודה אמר רב מדיחי עה"נ שנו כאן: המכשף זה העושה מעשה וכו': ת"ר מכשפה אחד האיש ואחד האשה א"כ מה ת"ל מכשפה מפני שרוב נשים מצויות בכשפים במה מיתתן רבי יוסי הגלילי אומר נאמר כאן (שמות כב) מכשפה לא תחיה ונאמר להלן (דברי' כ) לא תחיה כל נשמה מה להלן בסייף אף כאן בסייף ר' עקיבא אומר נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן (שמות יט) אם בהמה אם איש לא יחיה מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה אמר לו רבי יוסי אני דנתי לא תחיה מלא תחיה ואתה דנת לא תחיה מלא יחיה אמר לו רבי עקיבא אני דנתי ישראל מישראל שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה ואתה דנת ישראל מעובדי כוכבים שלא ריבה בהן הכתוב אלא מיתה

מיתה אחת בן עזאי אומר נאמר (שמות כב) מכשפה לא תחיה ונאמר (שם) כל שוכב עם בהמה מות יומת סמכו ענין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשף בסקילה אמר לו ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה בסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש עליהן ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשף בסקילה לר' יהוד' נמי ליהוו אוב וידעוני שני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין א"ר זכריה עדא אמרה קסבר רבי יהודה שני כתובין הבאין כא' מלמדין דא"ר יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה: (דברי' ד) אין עוד מלבדו א"ר חנינא אפי' לדבר כשפים ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דר' חנינא א"ל אי מסתייעת זילי עבידי אין עוד מלבדו כתיב איני והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה שאני ר' חנינא דנפיש זכותיה א"ר אייבו בר נגרי א"ר חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר (בראשי' ג) ואת להט החרב המתהפכת אמר אביי דקפיד אמנא שד דלא קפיד אמנא כשפים אמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור מותר לכתחלה כדרב חנינא ורב אושעיא כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עיגלא תילתא ואכלי ליה א"ר אשי חזינא ליה לאבוה דקרנא דנפיץ ושדי כריכי דשיראי מנחיריה (שמות ח) ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא א"ר אליעזר מיכן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה רב פפא אמר האלהים אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה א"ל רב לר' חייא לדידי חזי לי ההוא טייעא דשקלי' לספסירא וגיידיה לגמלא וטרף לי' בטבלא וקם א"ל לבתר הכי דם ופרתא מי הואי אלא ההיא אחיזת עינים הוה זעירי איקלע לאלכסנדריא של מצרים זבן חמרא כי מטא לאשקוייה מיא פשר וקם גמלא דוסקניתא אמרו לי' אי לאו זעירי את לא הדר' מהדרינן לך מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא: ינאי איקלע לההוא אושפיזא אמר להו אשקין מיא קריבו שתיתא חזא דקא מרחשן שפוותה שדא פורתא מיניה הוו עקרבי אמר להו אנא שתאי מדידכו אתון נמי שתו מדידי אשקיה הואי חמרא רכבה סליק לשוקא אתא חברתה פשרה לה חזייה דרכיב וקאי אאיתתא בשוקא (שם) ותעל הצפרדע ותכם את ארץ מצרים א"ר אלעזר צפרדע אחת היתה השריצה ומלאה כל ארץ מצרים כתנאי ר' עקיבא אומר צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ מצרים אמר לו ר' אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו: אמר ר"ע כו':

והא

והא ר' עקיבא מר' יהושע גמיר לה והתניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו ר"ע וחביריו לבקרו הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו ואותו היום ע"ש היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפליו נער בו ויצא בנזיפה אמר להן לחביריו כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה אמר להן דעתו ודעת אמו נטרפה היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו מרחוק ד' אמות א"ל למה באתם א"ל ללמוד תורה באנו א"ל ועד עכשיו למה לא באתם א"ל לא היה לנו פנאי אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן אמר לו ר"ע שלי מהו אמר לו שלך קשה משלהן נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים הרבה תורה לימדתי ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות בנטיעת קשואין ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך אמר לי רבי למדני בנטיעת קשואין אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשואין אמר לי רבי למדתני נטיעתן למדני עקירתן אמרתי דבר אחד נתקבצו כולן למקום אחד אמרו לו הכדור והאמום והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו אמר להן הן טמאין וטהרתן במה שהן מנעל שעל גבי האמום מהו אמר להן הוא טהור ויצאה נשמתו בטהרה עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר למוצאי שבת פגע בו ר"ע מן קיסרי ללוד היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ פתח עליו בשורה ואמר (מ"ב ב) אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן אלמא מרבי אליעזר גמרה גמרה מרבי אליעזר ולא סברה הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה היכי עביד הכי והאנן תנן העושה מעשה חייב להתלמד שאני דאמר מר (דברים יח) לא תלמד לעשות אי אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות:

הדרן עלך ארבע מיתות

בן סורר ומורה. בן הסמוך לגבורתו. וא"ת דילמא שנה שלפני גדלות כדאשכחן (נדה ד' מו.) כמופלא הסמוך לאיש לענין נדרים ומפר"ת דהכא דריש לאיש דמשמע ל' גבורה כדכתיב (מ"א ב) וחזקת והיית לאיש וא"ת א"כ למה לן במתני' טעמא דשלא בא לכלל מצות וי"ל דהוה אמינא דמקודם הבאת שערות מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של איש ואפילו הוי יותר מג' חדשים לא הוה חיישינן כמה שנימי קטנות כיון דאינו ראוי להוליד דקרינא ביה בן ולא אב:

הקטן אי אתה צריך לחזור כו'. וא"ת ומנא ליה להאי קטן ממונא דאמרי' בפרק מי שמת (ב"ב דף קנו.) אין זכייה לקטן ואי בשזיכו לו ע"י אחר הא איכא למ"ד בפ' מי שמת דזכין לגדול ואין זכין לקטן ואפי' למ"ד זכין לקטן היינו מדרבנן ולא מדאורייתא דזכייה מתורת שליחות כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף י. ע"ש) דאמרי' חצר משום ידה איתרבי ולא גרע משליחות וקטן לאו בר שליחות הוא ומיהו בפ' התקבל (גיטין דף סה: ושם) גבי צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה בין לעצמו בין לאחרים משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך למ"ד אחד זה ואחד זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים מההיא דמערימין על מעשר שני דמשמע דזוכה לאחרים מדאורייתא והא דתנן בהשותפין (שם דף נט:) מציאת חרש וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום אבל מדאורייתא לא דעת אחרת מקנה אותן שאני והשתא ניחא הא דאמר בפ' לולב וערבה (סוכה דף מו:) לא ליקני איניש לוליביה לינוקא דינוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני דמיקנא קני אפילו מדאורייתא דע"י דעת אחרת מקנה אותן זוכה מדאורי' לאחרים לרב אסי דגיטין ולעצמו לכולי עלמא והא דאמר כרים פ"ב דקידושין (דף מב. ושם) איש זוכה ואין קטן זוכה היינו דאין ממנה אחרים על פסחו אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר אע"ג דדעת אחרים מקנה אותן ודלא כרב אסי וא"ת והיאך מדקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים והא אפי' לעצמו לא זכי מדאורייתא כשאין דעת אחרים מקנה אותן ובחילול מעשר מי איכא דעת אחרת מקנה לאחרים ע"י זכיית קטן וי"ל דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה מחמת דמופלא סמוך לאיש דאורייתא כמו כן זוכה לאחרים מן התורה וקצת משמע בירושלמי בפרק חלון דאם הוא בן דעת אית ליה זכייה מדאורי' דאמרינן רבנן דקיסרי אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן בתינוק שאין בו דעת ובאיזהו נשך (ב"מ דף עא) משמע דלית ליה זכייה מדאורייתא דגרסי' ברוב ספרים קטן נהי דשליחות לית ליה זכייה מדרבנן אית ליה ויש ספרים דלא גרסי' מדרבנן ועוד משכחת לה שיש לו ממון לקטן כגון שירש את אביו קודם שנתגייר כדאמרי' בפ"ק דקידושין (דף יח.) דעובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה שנא' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר אי נמי במעשה ידיו דמלאכתו ושכר טרחו שלו מדאורייתא וא"ת היאך יתחייב אדם אשם על גזילו הא אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כדדרשינן בהגוזל קמא (ב"ק דף קו:) ובפרק שבועת הדיינים (שבועות דף מב.) כי יתן איש ואין נתינת קטן כלום וי"ל דהני מילי בטענת כפיר' והודאה אבל ע"פ עד אחד נשבעים אי נמי בקופץ ונשבע וא"ת והיאך נתגייר כי אמרינן נמי דקטן לית ליה זכייה מדאורייתא ה"מ ישראל אבל עכו"ם אמרינן באיזהו נשך (ב"מ דף עב.) דכיון דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכייה אפי' מדרבנן ומיהו הא לאו קושיא היא דא"כ תיקשי לן כל גרים היאך מטבילין אותן אלא כיון דזכייתו וידו באין כאחד שאני אבל אי קטן לית ליה זכייה מדאורי' ודאי קשה היאך נתגייר וי"ל כגון שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כדאמרי' בפרק הערל (יבמות דף עח. ושם) אשת עכו"ם מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה ואפשר השתא דאחרי כן יורש את אמו ומיהו ק' מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמרי' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להתירו בבת ישראל וקידושיו קידושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורי' ולא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת חדא דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי קמ"ל תנינא זכין לאדם שלא בפניו ונראה דזכייה דגירות לא דמי לשאר זכיות דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו וגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא עכו"ם בהפקירא ניחא ליה היינו משום דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתחלע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה ואפי' בתינוק דלאו בר דעת חשיב גר מדמייתי מקטנה פחותה מבת ג' שהזכייה בעצמו הוא כדפרישית שהמילה והטבילה בגופו וגם מלינו שאבותינו נכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מ"ת ובפ' י' יוחסין (קידושין ד' עד.) אר"ש דגיורת שנתגיירה פחותה מבת ג' כשירה לכהונה שנזרעו בתולים בישראל ומייתי ראיה מדכתי' בשלל מדין וכל הטף בנשים וגו' והרי פנחס היה עמהן ואע"ג דאמרי' בכתובו' (ד' יא.) הגדילו יכולין למחות הא אמרי' דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסירים אלא קבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה:

א
א מיי' פ"ז מהל' ממרים ה"ס סמג לאוין רכ:
ב
ב מיי' שם הל' יא:
ג
ג ד מיי' שם ה"ס:
ד
ה מיי' שם ה"ו:
ה
ו מיי' פ"ח מהל' גזלה ה"ו:

בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקיה שנא' (דברי' כא) כי יהיה לאיש בן בן ולא בת בן ולא איש קטן פטור שלא בא לכלל מצות: גמ' קטן מנלן דפטור מנלן כדקתני טעמא שלא בא לכלל מצות ותו היכא אשכחן דענש הכתוב דהכא ליבעי קרא למיפטריה אנן הכי קאמרינן אטו בן סורר ומורה על חטאו נהרג בעל שם סופו נהרג וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן נמי ועוד בן ולא איש קטן משמע אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא וכי יהיה לאיש בן בן הסמוך לגבורתו של איש: ועד שיקיף זקן התחתון כו': תני רבי חייא עד שיקיף עטרה כי אתא רב דימי אמר הקפת גיד ולא הקפת ביצים אמר רב חסדא קטן שהוליד אין בנו נעשה בן סורר ומורה שנא' כי יהיה לאיש בן לאיש בן ולא לבן בן האי מיבעי ליה לכדרב יהודה אמר רב א"כ לימא קרא כי יהיה בן לאיש מאי כי יהיה לאיש בן ש"מ לכדרב חסדא ואימא כוליה להכי הוא דאתא אם כן נימא קרא בן איש מאי לאיש בן שמע מינה תרתי ופליגא דרבה דאמר רבה קטן אינו מוליד שנא' (במדבר ה) אם אין לאיש גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא בגזל הגר הכתוב מדבר ואמר

בן סורר ומורה וכו'. סדר נסקלין דתנית בפרקין דלעיל ד' מסיים הלכותיו ואזיל: משיביא ב' שערות. אבל מקמי הכי לא מיענש כדמפרש ואזיל שעדיין לא בא לכלל מצות: עד שיקיף זקן. שיהא זקן מוקף שער סביב כולו: התחתון ולא העליון. לא זקן ממש אלא זקן אותו המקום אלא שדברו חכמים בלשון נקיה: שנא' בן ולא איש. וזה משהקיף זקן איש הוא ואע"ג דבן מקטנותו קרוי בן לא מלינן לחיוביה מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מצות הלכך חיוביה בתר הכי הוי ואף ע"ג דמכי מייתי שתי שערות לענין כל התורה איש הוי מיהו כי מיעטיה קרא לאו בתחלת אישותו קא ממעט כדמפרש בגמרא בן הסמוך לגבורתו של איש אלמא בתחלת אישותו חייביה קרא: גמ' היכא אשכחן. בשאר עונשין דענש הכתוב את הקטן דהכא בעי קרא למיפטריה: אטו בן סורר ומורה על שם חטאו נהרג. דנכנס בר עונשין וכי מה חטא שיהרג מפני שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין ועל שם סופו נהרג כדמפרש בשלהי פרקין (דף עב.) סוף שמגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא וכו' אמרה תורה מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב: וכי יהיה לאיש בן סורר ומורה. לכשיגיע לכלל איש הבן הזה קורא לו הכתוב בן סורר ומורה: תני ר' חייא. במתניתיה הכי משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן עד שיקיף עטרה: כי אתא רב דימי. פרשה דהא דתנא עד שיקיף עטרה לאשמועינן דהקפת זקן התחתון דקתני מתניתין הקפת גיד קאמר סמוך לבילים ולא הקפת הכיס של בילים דהוו לבתר הכי טובא: רב חסדא. סבר קטן שלא הביא שתי שערות מוליד: לכדרב יהודה. דאמר האי לאיש בבן סורר ומורה עצמו קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש כלומר כשיגיע לכלל אישות: ה"ג א"כ לימא קרא בן לאיש. דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: מאי כי יהיה לאיש בן. השתא משמע כשיהיה לאיש בן דהאי איש אאבות קאי ולמעוטי דבנו של קטן פטור לעולם: ואימא כוליה. האי קרא לכדרב חסדא הוא דאתי למעוטי בנו של קטן אבל קטן עצמו מיחייב דהא בן כתיב וסמוך לגבורתו של איש מנא לן: ה"ג א"כ לימא קרא כי יהיה בן איש. א"כ דכוליה אאבות קאי לא לכתוב ביה למ"ד אלא וכי יהיה בן איש סורר ומורה דמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן: מאי. וכי יהיה לאיש למה הקדים לאיש בראשו והוצרך להטיל בו למ"ד: שמע מיניה תרתי. משום דהשתא משמע הכי ומשמע הכי כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש ומשתמע נמי אאבות כי יהיה לאיש גדול בן ולא שיהיה לקטן בן: ופליגא דרבה. הא דרב חסדא דאמר קטן שמוליד פטור דאלמא דקטן מוליד פליגא דרבה: ואם אין לאיש גואל. גבי גזל ונשבע על שקר דכתיב לעיל מיניה והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן של גזלה: שאין לו גואלים. אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם: בגזל הגר. ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים:

מסורת הש"ס
א נדה נב:
ב [לקמן עא:]
ג ב"מ קט. קידושין כא.
ד [דף נג.]
ה ועיין לדף סט:
ו [שם קנו.]
ו [דף סס. ושם]

בידוע

ואמר רחמנא איש איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואלין ואם לאו קטן אי אתה צריך לחזור עליו בידוע שאין לו גואלין איתיבי' אביי איש אין לי אלא איש בן ט' שנים ויום א' שראוי לביאה מניין ת"ל ואיש א"ל יש לו ואינו מוליד כתבואה שלא הביאה שליש דמי דבי חזקי' תנא (שמות כא) וכי יזיד איש איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע א"ל רב מרדכי לרב אשי במאי משמע דהאי מזיד לישנא דבשולי הוא דכתי' (בראשית כה) ויזד יעקב נזיד והא תנא דבי ר' ישמעאל בן ולא אב ה"ד אילימא דאיעבר בתר דאייתי ב' שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן מי איכא שהות כולי האי והא א"ר כרוספדאי כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד אלא לאו דאיעבר מקמי דלייתי ב' שערות ואוליד מקמיה דלקיף זקן וש"מ קטן מוליד לא לעולם דאיעבר בתר דאייתי ב' שערות ואוליד בתר דאקיף זקן ודקא קשיא דר' כרוספדאי כי אתא ר' דימי אמר אמרי במערבא בן ולא הראוי לקרותו אב גופא א"ר כרוספדאי א"ר שבתי כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ג' חדשים בלבד והאנן תנן משיביא ב' שערות ועד שיקיף זקן הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף יתיב ר' יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא ויתיב וקאמר משמיה דר' הונא בריה דרב יהושע ש"מ מדר' כרוספדאי א"ר שבתי יולדת לז' אין עוברה ניכר לשליש ימיה דאי ס"ד עוברה ניכר לשליש ימיה למ"ל ג' בתרי ותילתא סגיא א"ל לעולם אימא לך עוברה ניכר לשליש ימיה זיל בתר רובא אמרוה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע א"ל ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא התורה אמרה (במדבר לה) ושפטו העדה והצילו העדה ואת אמרת זיל בתר רובא אהדרוה קמי' דרבינא א"ל ובדיני נפשו' לא אזלינן בתר רובא והתנן הא' אומר בשנים בחודש וא' אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע ואי ס"ד לא אמרינן זיל בתר רובא נימא הני דוקא קא מסהדי ואכחושי הוא דקא מכחשי אהדדי אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא ורובא דאינשי עבדי דטעו בעיבורא דירחא א"ר ירמיה מדפתי אף אנן נמי תנינא בת שלש שנים ויום א' מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמא את בועלה לטמא משכב התחתון כעליון נישאת לכהן אוכלת בתרומה בא עליה אחד מן הפסולין פסלה מן הכהונה ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין עליה והיא פטורה ואמאי

אמר רחמנא איש. ולא כתיב ואם אין לו גואל מ"מ כתיב איש אלא משום דכתיב ואם דמשמע פעמים שיש לו יורשים ולפעמים אין לו יורשים ולמדך איש הוא דאיכא לספוקי שמא יוליד בנים משנתגייר ואיכך רשאי לספקים קרן שלו ולתתו לכהן עד שתדע שאין לו יורשי' אבל קטן גר שמשמחא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לשקר לכהן הוא בידוע שאין לו גואלים: איש. גבי שפחה חרופה כתיב (ויקרא יט) ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וגו': שלא הביאה שליש. שאם אתה זורעה אינה צומחת: וכי יזיד. מדאפקיה בלשון מזיד ולא כתוב וכי ירשיע איש למימר דרוש ביה מאי שאי מזיד מבשל: בן ולא אב. לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעיט בן שכבר נולד לו בן דשוב אינו נעשה בן סורר ומורה ואי קטן לא מוליד ס"ד דאילטריך למעוטי: אי נימא דאיעברה. אמיה מקמי בתר דאייתי שתי שערות ושיהא בו מ' חדשים לשקיף זקן ובתוך כך נולד בן וקא ממעט קרא דאע"ג דראוי הוא לבן סורר ומורה נפטר בשביל שנולד לו בן: והא א"ר כרוספדאי. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד ואע"ג דלא שקיף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות והשתא לא דייק טעמא דרבי כרוספדאי מסיכא ולקמן בעינן לי' מיהו קרא לא צריך למעוטי דאפי' לא אב הוא ישא מספר בג' חדשים: אלא לאו. כי אילטריך למעוטי כגון דאוליד מקמי ג' חדשים בתר שתי שערות ועי"כ איעברה ו' חדשים מקמי דאייתי שתי שערות ואוליד מקמי דאקיף זקן וג' חדשים נמי לא עברו עליו וש"מ קטן מוליד: לא לעולם דאיעבר בתר דלייתי שתי שערות וכו'. והאי דקאמר רבי ישמעאל בן ולא אב לא כשילדתו אמו כבר לבנו קא ממעט דבלא"ה מפטר מדין בן סורר ומורה או בג' חדשי' או בהקפת זקן: אלא כי אתא רב דימי. פרשה לדתנא דבי רבי ישמעאל דאתא לאשמועי' האי דר' כרוספדאי דמי שעברו עליו ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות פטור וה"ק בן ולא כראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים לאחר שהביא ב' שערות והיא מתעברת: והא אנן תנן עד שיקיף. אבל בג' חדשים לא מיפטר: הקיף. אשמועי' מתני' דמיפטר אפי' מקמי דמלוי ור' כרוספדאי אשמעי' מלוי אע"ג דלא הקיף ומפ"ל מדתנא דבי ר' ישמעאל בן ולא כשראוי להיות אב: ש"מ. מדלא קרי ליה ראוי לקרותו אב עד ג' חדשי' ש"מ אפי' דאי לשליש ימים ניכר בתרי ירחי ותילתא נפטר כל אדם מדין סורר ומורה דהשתא ראוי לקרותו אב ...האחרון אם סוכר מוכרס לג' חדשי' ושלים לנשואי האחרון ודאי מן הראשון דאפי' היה עתידה לילד לז' לאחרון לא הי' ניכר לשליש ימים: זיל בתר רובא. להכי לא מפטר כל אדם בתרי ירחי ותילתא לאחר הבאת ב' שערות דלא קרינן בי' ראוי דאזלי' בתר רוב נשים שיולדת לט' ואין עוברס ניכר בפחות מג' חדשי': והצילו העדה. לדונו לזכות ואנן מצינן למפטרי' משום האי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לז' ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לט' כרוב נשים: בעבורו של חדש. שהי' חדש שעבר מלא ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בג' סבור שחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ל': ואי לא אזלי' בתר רובא. דאיכא דעבידי דטעו בעבורא דירחא אמאי מצרפין לסהדותייהו וקטלינן לי' להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא ג' אמר והאי דוקא אמר ב' ואין עדותן מכוונת ליום א': אף אנן נמי תנינא. דאזלינן בתר רובא וקטלינן: מתקדשת בביאה. אם מסרה אביה לא' לבא עליה לשם קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום: קנאה. ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה: וחייבין עליה משום א"א. אם קבל אביה קדושין מאיש א' ובא עליה איש אחר: ומטמא את בועלה. בנדתה: לטמא משכב התחתון כעליון. כבר פירשתיו בפ' ד' מיתות (ד' נה:) שיהא התחתון כעליונו של זב שמטמא אוכלין ומשקין אפי' לא נגע בו מפני שמשכב עליו אבל פחותה מבת ג' שבא עליה בנדותה אינו כבועל נדה אלא כנוגע בנדה ואין משכבו מטמא אפי' אוכלין ומשקין אפי' נגע בו דנוגע בנדה אינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא כלים ואפי' נגע וכו"ס דאינו מטמא משכב בלא נגיעה: נשאת לכהן. אוכלת בתרומה. ע"י קדושי אבי' ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וזו אם נכנסת לחופה אוכלת אע"פ שלא נבעלה אוכלת אלמא לאו בביאה תליא מילתא אלא בחופה אוכלת אע"ג דגדולה כיון שנכנסה לחופה אוכלת אע"ג דבגדולה מיס הוא לאו לגבי מי שבא עליה כשאין לה ביאה אין לה חופה: בא עליה א' מן הפסולין. כגון כותי חלל נתין וממזר עשאה חללה ופסלה כדאמרי' ביבמו' (ד' סח.) כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: והיא פטורה. מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קתני מיתה חייבין עליה משום א"א וקס"ד חייבין מיתה קאמר ובמאי:

בידוע שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאינו מוליד וכן בפ' אין בין המודר (נדרים ד' לה:) זאת תורת היולדת בין גדולה בין קטנה ופריך קטנה בת לידה היא אלא קושיא הא אמרי' לקטן כשמעתין דורות הראשונים היו מולידין בח' שנים וי"ל דא"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום א' ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי עבד כללא מסכן בר י"ג שנה הוא דכתי' איש איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח של דורות הראשונים דאפי' כי אזלת בתר דורות הראשונים לפי שלא תרצה להוכיח שנתשכי' גדולים בפחות א"כ בע"כ בר תליסר שנין הוה: אחד אומר בשנים בחדש פירשתיה לעיל בפרק היו בודקין (דף מא:) ד"ה שזה: בת ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע מיתות (לעיל נה:):

א מיי' פ"ח מהל' גזלה הל' ו וסמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסו
ז
ב ג מיי' פ"ז מהל' ממרים ה"ו סמג לאוין רכ:

מסורת הש"ס
א [ב"ק קט:]
ב [סוטה יח. פ"ב]
ג גירסת רש"א איני
ד [יבמות לו.]
ה לעיל מ. [פסחים יח:]
ו לעיל נס: יבמות נו: קידושין י. נדה מד:

ואמאי

ואמאי אימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש אלא לאו דאמרינן זיל בתר רובא ורוב נשים לאו איילונית נינהו לא מאי חייב עליה דקתני קרבן והא מוטתין על ידה קתני בבא עליה אביה והא אם בא עליה א' מכל העריו' קתני אלא הכא במ"ע דקבלה עילויה ת"ר המסוללת בבנה קטן והערה בה ב"ש אומרים פסלה מן הכהונה וב"ה מכשירין א"ר חייא בריה דרבה בר נחמני א"ר חסדא ואמרי לה א"ר חסדא אמר זעירי הכל מודים בבן תשע שנים ויום א' שביאתו ביאה פחות מבן שמנה שאין ביאתו ביאה לא נחלקו אלא בבן שמנה דב"ש סברי גמרינן מדורו' הראשוני' וב"ה סברי לא גמרינן מדורו' הראשוני' ודורו' הראשוני' מנלן דאוליד אילימא מדכתי' (ש"ב יא) הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וכתי' (שם כג) (ו)אליעם בן אחיתופל הגילוני וכתי' (שם יב) וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור (כי) ה' (אהבו) וכתי' (שם יג) ויהי לשנתי' ימי' ויהיו גוזזים לאבשלום וכתי' (שם) ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים וכתי' (שם יד) וישב אבשלום בירושלי' שנתים ימים ופני המלך לא ראה וכתי' (שם טו) ויהי מקץ מ' שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא (ואשלמה) את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון וכתי' (שם יז) ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ו)אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וכתיב (תהלים נה) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ותניא שנותיו של דואג אינן אלא ל"ד ושל אחיתופל אינן אלא ל"ג כמה הויא להו תלתין ותלת דל ז' דהוה שלמה פש להו עשרי' ושית דל תרתי שני דתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד ממאי דלמא תרוייהו בתשע אוליד ובת שבע אולידא בשית משום דאתתא בריא תדע דהא הוי לה ולד מעיקרא אלא מהכא (בראשית יא) אלה תולדות תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן ואברהם גדול מנחור שנה ונחור גדול מהרן שנה נמצא אברהם גדול ב' שנים מהרן וכתי' (שם) ויקח אברם ונחור להם נשים וגו' וא"ר יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוה"ק והיינו דכתי' (שם כא) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ד"א יסכה שהכל סכים ביופיה וכתי' (שם יז) ויפל על פניו ויצחק ויאמר בלבו וגו' כמה קשיש אברהם משרה עשר שנין וקשיש מאבוה תרתין שנין אשתכח כי אולדה הרן לשרה בתמני אולידה ממאי דלמא אברהם זוטא דאחוה הוה ודרך חכמתן קא חשיב להו תדע דקא חשיב להו קרא דרך חכמתן דכתי' (שם ו) ויהי נח בן ה' מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת שם גדול מחם שנה וחם גדול מיפת שנה נמצא שם גדול מיפת ב' שנים וכתי' (שם ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ וכתי' (שם יא) (ו)אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתי' אחר המבול בן מאה שנה בר מאה ותרתין שנין הוה אלא דרך חכמתן קא חשיב להו ה"נ דרך חכמתן קא חשיב להו א"ר כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר לי אתון מהכא מתניתו ואנן מהכא מתנינן לה (שם י) ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול שבאחיו הו' אלא מנלן מהכא (שמות לח) ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וכתי' (ד"ה א ב) ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוי בר תליסר דכתי' (שמות לו) איש איש ממלאכתו אשר המה עושים ותניא שנה ראשונה עשה משה משכן שני' הקים משכן ושלח מרגלים וכתי' (יהושע יד) בן מ' שנה אנכי בשלח משה עבד ה' וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמנים שנה כמה הויא להו ארבעין דל ארביסר דהוה בצלאל פשא להו עשרים ושית דל תרתי שני דתלתא עיבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד: בן ולא בת: תניא א"ר שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה

שהכל

פרילות: והערה בה. איכא למ"ד (יבמות דף נה:) הערה זו נשיקה ואיכא למ"ד זו הכנסת עטרה: פסלה מן הכהונה. ומה יש לה זיקה דהערה כגמר ביאה כדאמרי' בגמ' דיבמות (דף נד.) ובפרקין דלעיל (דף נה.) ומיהו מיתה לא מחייבו כגון שלא התרו בהן: וב"ה מכשירין. כדמפרש' לקמן דקטן לאו בר ביאה הוא: מדורות הראשונים. שהיו מולידין בני ח' שנים כדילפינן לקמן: אי נימא מדכתי' בת שבע בת אליעם ואליעם בן אחיתופל וכתי' בלדת שלמה בנה ויקרא את שמו ידידיה וסמיך ליה ויהי לשנתים ימים אחר לידתו הרג אבשלום את אמנון וברח לגשור וישב שם ג' שנים. הרי חמש שנים לשלמה וכשבא מגשור שפייס יואב את דוד ע"י התקועית להשיבו ישב בירושלים שנתים ואח"כ מרד דכתיב בתריה ויהי מקץ מ' שנה והני מ' שנה נקט ליה למנין שאלו מלך כדאמרינן בתמורה (ד' יד:) שהלך ומרד ובאותו פרק נחנק אחיתופל כדכתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו וילך אל ביתו ויחנק הרי שלמה בן ז' שנים: חצי ימיו של אדם ל"ה. דכתי' (תהלי' צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה ופשו להו עשרין ושית לאחיתופל כשנולד שלמה ובתוך כ"ו שנים נולדו ג' דורות אליעם ובת שבע ושלמה: דל תרתי שנין דתלתא עבורי. כלומר פחות מח' חדשים אין ראוי לעובר ז' חדשים לעיבור וחדש לימי נדות וטהרה: אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד. אחיתופל הוליד אליעם לח' שנה וח' חדשים ואליעם הוליד בת שבע לח' שנה וח' חדשים ובת שבע לח' שנה וח' חדשים ללידתו של שלמה הרי כ"ו שנים: דאתתא בריא היא. אשה דרכה להיות בריאה וממהרת להזריע: ותדע. ע"כ דאשה ממהרת דהא הוה לה לבת שבע ולד מקמי שלמה אותו הולד שמת לדוד שנולד ראשון דכתיב ביה (ש"ב יב) וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם: אברהם גדול מנחור שנה. מדקא חשיב לי' קרא ברישא: וכתיב ויקח אברם ונחור להם נשים. שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה אלמא יסכה בת הרן יסכה זו שרה: דילמא זוטר דאחי הוה. והכן הוא דקשיש מיניה: ויהי נח בן ה' מאות שנה. לאחר שהי' בן ה' מאות שנה הוליד את שלשתן: שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול: בר מאה ותרתין הוה. הואיל והוא גדול מכולן כמלא שנולד בה' מאות שנה לנח וכשירד המבול הי' בן ק' שנה אלא ש"מ קטן מכולן הוה ובה' מאות וב' שנים לאבוה אתילד ודרך חכמתן חשיב להו: ותמת עזובה ויקח לו כלב. אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל הי' דור שלישי לה: וכי עבד משכן הי' בן י"ג. דקרי לי' איש איש ממלאכתו ובשנה השנית כבר היה בן י"ד שנים וכתיב בן ארבעים שנה אנכי היום:

מסורת הש"ס

שהכל מצווין אצלה בעביר' אלא גזירת הכתוב היא בן ולא בת: מתני' מאימתי חייב משיאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי ר' יוסי אומר מנה בשר ולוג יין אכל בחבורת מצוה אכל בעיבור החדש אכל מעשר שני בירושלים אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים (אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומע"ש והקדש שלא נפדו) אכל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמ' (דברים כא) זולל וסובא ואע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנא' (משלי כג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו: גמ' א"ר זירא תרטימר זה איני יודע מהו אלא מתוך שכפל ר' יוסי ביין נמצא כופל אף בבשר ונמצא תרטימר חצי מנה דא"ר חנן בר מולדה א"ר הונא אינו חייב עד שיקח בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה דכתי' זולל וסובא וא"ר חנן בר מולדה א"ר הונא אינו חייב עד שיאכל בשר חי וישתה יין חי איני והא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אכל בשר חי ושתה יין חי אינו נעשה בן סורר ומורה אמר רבינא יין חי מזיג ולא מזיג בשר חי בשיל ולא בשיל כבשר כיבא דאכלי גנבי רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר מליח ושתה יין מגיתו אין נעשה בן סורר ומורה תנן התם ערב ט' באב לא יאכל אדם ב' תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ותנא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה א"ר חנינא בר כהנא כל זמן שהוא כשלמים ויין מגיתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס והתניא יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו ג' ימי' הכא מאי התם משום שמח' הוא כ"ז שהוא כשלמי' נמי אית בי' שמח' הכא משום אימשוכי הוא ובכל שהוא לא מימשיך ויין עד מ' יום א"ר חנן לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעי' שנא' (שם לא) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש א"ר יצחק מאי דכתי' (שם כג) אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעוה"ז ומלבין פניהם לעוה"ב רבא אמר אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שאחריתו דם רב כהנא רמי כתיב תירש וקרינן תירוש זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש רבא רמי כתי' (תהלי' קד) ישמח וקרינן ישמח זכה משמחו לא זכה משממהו והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין א"ר עמרם בריה דר"ש בר אבא א"ר חנינא מאי דכתי' (משלי כג) למי אוי למי אבוי למי מדנים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים (וגו') למאחרים על היין לבאים לחקור ממסך כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא האי קרא מאן דדריש לי' מרישי' לסיפי' מדריש ומסיפי' לרישי' מדריש דריש עובר גלילאה י"ג ווי"ן נאמרו ביין (בראשי' ט) ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלו וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם וגו' וייקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן רב ושמואל חד אמר סרסו וח"א רבעו מ"ד סרסו מתוך שקלקלו ברביעי קללו ברביעי ומ"ד רבעו גמר וירא וירא כתיב הכא וירא חם אבי כנען את ערות אביו וכתי' התם (שם לד) וירא אותה שכם בן חמור וגו' בשלמא למ"ד סרסו מש"ה קללו ברביעי אלא למ"ד רבעו מ"ש ברביעי נלטייה בהדיא הא והא הואי ויחל נח איש האדמה ויטע כרם א"ר חסדא א"ר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא א"ר זכאי א"ל הקב"ה לנח נח לא היה לך ללמד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין כמ"ד אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה דתניא ר"מ אומר אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה

שאין

חי מזיג ולא מזיג. כענין זה מפר"ת (ברכות דף נא.) י' דברים נאמרו בכוס של ברכה וחד מינייהו חי ומקשינן האמרינן יג הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים ומפר"ת דחי הוא מזיג ולא מזיג: י"ג ווי"ן. לא קא חשיב ויפת לפי שהוא שם: קיללו ברביעי. מה שלא קלל חם עצמו מפום דאמר בב"ר ר"י אומר לפי שכתב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום ברכה לפיכך ויאמר ארור כנען:

מסורת הש"ס

שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין ר' יהודה אומר חטה היה שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן ר' נחמיה אומר תאנה היה שבדבר שקלקלו בו נתקנו שנא' (בראשית ג) ויתפרו עלה תאנה (משלי לא) דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מלמד שכפאתו אמו על העמוד ואמרה לו מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי מה ברי הכל יודעים שאביך ירא שמים הוה עכשיו יאמרו אמו גרמה לו ומה בר בטני כל הנשים של בית אביך כיון שנתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מזורז ומלובן ומה בר נדרי כל הנשים של בית אביך היו נודרות יהא לי בן הגון למלכות ואני נדרתי ואמרתי יהא לי בן זריז וממולא בתורה והגון לנביאות אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין אל למלכים אמרה לו מה לך אצל מלכים ששותים יין ומשתכרים ואומרים למה לנו אל ולרוזנים אי שכר מי שכל רזי עולם נגלוים לו ישתה יין וישתכר איכא דאמרי מי שכל רוזני עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר א"ר יצחק מניין שחזר שלמה והודה לאמו דכתי' (משלי ל) כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי כי בער אנכי מאיש מנח דכתי' (בראשית ט) ויחל נח איש האדמה ולא בינת אדם לי זה אדה"ר: אכל בחבורת מצוה: א"ר אבהו אינו חייב עד שיאכל בחבורה שכולה סריקין והאנן תנן אכל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סורר ומורה טעמא דמצו' הא לאו מצו' אע"ג דלאו כולה סריקין הא קמ"ל דאע"ג דכולה סריקין כיון דבמצוה קא עסיק לא מימשיך: אכל בעיבור החודש: למימרא דבשר ויין מסקו והתניא אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית בלבד הא קמ"ל אע"ג דאין עולין לה אלא בפת וקטנית ואיהו אסיק בשר ויין ואכל כיון דבמצוה קא עסיק לא ממשיך ת"ר אין עולין בעיבור החודש פחות מעשרה בני אדם ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואין עולין לה אלא לאור עיבורו ואין עולין לה ביום אלא בלילה והתניא אין עולין לה בלילה אלא ביום כדאמר רבי חייא בר אבא לבניה אחריפו ועולו אחריפו ופוקו כי היכי דלישמעו בכו אינשי: אכל מעשר שני בירושלים: כיון דכי אורחיה הוא קא אכיל ליה לא ממשיך: אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים: אמר רבא אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה והא אנן תנן אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשי' אינו נעשה בן סורר ומורה הא טהורין נעשה בן סורר ומורה כי תנן נמי מתני' להשלים: אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה: דבר מצוה תנחומי אבלים דבר עבירה תענית ציבור וטעמא מאי אמר קרא (דברים כא) איננו שומע בקולנו ולא בקולו של מקום: אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין וכו': אכל כל מאכל ולא אכל בשר לאיתויי דבילה קעילית שתה כל משקה ולא שתה יין לאיתויי דבש וחלב בדתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב

חייב: אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין: ת"ר אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעש' בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר זולל וסובא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא' (משלי כג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו ואומר (שם) כי סובא וזולל יורש וקרעים תלביש נומא אמר ר' זירא כל הישן בביה"מ תורתו נעשית לו קרעים קרעי' שנא' וקרעים תלביש נומה: מתני' גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים ואכל ברשות אחרי' משל אחרי' ואכל ברשות אביו אינו נעש' בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: גמ' גנב משל אביו ואכל ברשות אביו אע"ג דשכיח לי' בעית משל אחרי' ואכל ברשות אחרי' אע"ג דלא בעית לא שכיח לי' וכש"כ משל אחרים ואכל ברשות אביו דלא שכיח ליה ובעית עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים דשכיח ליה ולא בעית: ר' יוסי בר' יהוד' אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: אמו מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה א"ר יוסי בר' חנינא מסעודה המוכנת לאביו ולאמו והא"ר חנן בר מולדה א"ר הונא אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו איבעית אימא דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן: מתני' היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אביו אינו רוצה ואמו רוצה אינו נעשה בן סו"מ עד שיהו שניהם רוצין ר' יהוד' אומר אם לא היתה אמו ראוי' לאביו אינו נעש' בן סו"מ: גמ' מאי אינה ראוי' אילימא חייבי כריתו' וחייבי מיתות ב"ד סוף סוף אבוה אבוה נינהו ואמיה אמיה נינהו אלא כשוה לאביו קאמר תנ"ה ר' יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סו"מ מ"ט דא"ק איננו שומע בקולנו מדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין כמאן אזלא הא דתניא בן סו"מ לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר כמאן כר' יהודה איבעית אימא ר' שמעון היא דתניא א"ר שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו אלא לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר א"ר יונתן אני ראיתיו וישבתי על קברו כמאן אזלא הא דתניא עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר כמאן כר' אליעזר דתניא ר' אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפי' מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת מאי טעמא אמר קרא (דברי' יג) ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה ושרפת באש וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר דכתיב (שם יב) לא תעשון כן לה' אלהיכם א"ר יונתן אני ראיתיה וישבתי על תילה כמאן אזלא הא דתניא בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר כמאן כרבי אלעזר בר' שמעון דתנן ר"א ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס מ"ט דר"א ברבי שמעון כתיב קיר וכתיב קירות איזהו קיר שהוא בקירות הוי אומר זה קרן זוית תניא אמר רבי אליעזר בר' צדוק מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתא סגירתא א"ר שמעון איש כפר עכו פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמציינין אותו ואמרו אבנים מנוגעות פינו לשם: מתני' היה א' מהם גידם או חיגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנא' (דברי' כא) ותפשו בו אביו ואמו ולא גדמין והוציאו אותו ולא חגרין ואמרו ולא אלמין בננו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשין מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר בננו זה זהו שלקה בפניכם: גמ' שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב שאני הכא דכוליה

דכוליה קרא יתירא הוא: ומתרין בפני שלשה: למה לי בתרי סגיא אמר אביי הכי קאמר מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא כדר' אבהו דא"ר אבהו למדנו (דברי' כב) ויסרו (שם כא) מויסרו ויסרו (שם) מבן ובן (שם כה) מבן והיה אם בן הכות הרשע: חזר וקלקל נידון בכ"ג [וכו']: האי מבעי ליה זה ולא סומין א"כ לכתוב בננו הוא מאי בננו זה ש"מ תרתי: **מתני'** ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב: **גמ'** אמר ר' חנינא בן נח שבירך את השם ואחר כך נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו (נשתנה) מיתתו נימא מסייעא ליה ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור מאי טעמא לאו משום דאמרינן הואיל ואישתני אישתני לא שאני הכא דאי עבד השתא לאו בר קטלא הוא ת"ש אם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב [...]נו קאמרת נגמר דינו גברא קטילא הוא תא שמע בן נח שהכה את [...]בא על אשת חבירו ונתגייר פטור עשה כן בישראל ונתגייר חייב [...]מא הואיל ואישתני אישתני דינו ומיתתו בעינן והאי דינו אישתני [...]א אישתני בשלמא רוצח מעיקרא סייף והשתא סייף אלא אשת [...]קרא סייף והשתא חנק בנערה המאורסה דאידי ואידי בסקילה [...]ה כן בישראל דומיא דאשת חבירו קתני אלא קלה בחמורה מישך [...]יחא לרבנן דאמרי סייף חמור אלא לר' שמעון דאמר חנק חמור [...]א למימר ר"ש סבר לה כתנא דבי מנשה דאמר כל מיתה האמור' [...]ינה אלא חנק בשלמא א"א מעיקרא חנק והשתא חנק אלא רוצח [...] חנק והשתא סייף קלה בחמורה מישך שייכא לימא מסייעא ליה [...]אחר כך בגרה תידון בחנק בסקילה מ"ט לא לאו משום דהואיל [...]ישתני וכ"ש הכא דאישתני לגמרי האמר ליה ר' יוחנן לתנא תני [...]קילה: **מתני'** בן סורר ומורה נידון על שם סופו ימות זכאי ואל [...]: שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם לצדיקים רע להן [...]ם יין ושינה לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן [...]ם פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע [...]ם לרשעים רע להן ורע לעולם ולצדיקים הנאה להן והנא' לעולם [...]שעים רע להן ורע לעולם לצדיקים הנאה להן והנאה לעולם:

גמ'

גמ' תני' ר' יוסי הגלילי אומר וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לב"ד ליסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תור' ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעי' הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקי' רע להם ורע לעולם שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם שקט לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם: **מתני'** הבא במחתרת נידון על שם סופו היה בא במחתרת ושבר את החבית אם יש לו דמים חייב אם אין לו דמים פטור: **גמ'** אמר רבא מ"ט דמחתרת חזק' אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מימר אמר אי אזילנא קאי לאפאי ולא שביק לי ואי קאי לאפאי קטילנא לי' והתור' אמרה אם בא להורגך השכם להורגו אמר רב הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מ"ט בדמים קנגהו אמר רבא מסתברא מילתיה דרב בששיבר דליתנהו אבל נטל לא והאלהים אמר רב אפילו נטל דהא יש לו דמים ונאנסו חייב אלמא ברשותי' קיימי ה"נ ברשותיה קיימי ולא היא כי אוקמינא רחמנא ברשותי' לענין אונסין אבל לענין מקנא ברשותיה דמרייהו קיימי מידי דהוה אשואל תנן בא במחתרת ושיבר את החבית יש לו דמים חייב אין לו דמים פטור טעמא דשיבר דכי אין לו דמים פטור הא נטל לא הוא הדין דאפי' נטל נמי והא דקא תני שבר את החבית קמ"ל דכי יש לו דמים אע"ג דשיבר נמי חייב פשיטא מזיק הוא הא קמ"ל דאפילו שלא בכוונה מאי קמ"ל אדם מועד לעולם תנינא האדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון קשיא מתיב רב ביבי בר אביי הגונב כים בשבת חייב שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת היה מגרר ויוצא פטור שהרי איסור גנבה ואיסור סקילה באין כאחד והלכתא דשרנהו בנהרא רבא א גנבו ליה דיכרי במחתרתא אהדרינהו ניהליה ולא קבלינהו אמר הואיל ונפק מפומיה דרב ת"ר (שמות כב) אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו תניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו קשיא סתמא אסתמא לא קשיא כאן

כאן כאב על הבן כאן בבן על האב אמר רב כל דאתי עלאי במחתרתא קטילנא ליה לבר מרב חנינא בר שילא מ"ט אילימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחתרתא אלא משום דקים לי בגוויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן ת"ר (שמות כב) דמים לו בין בחול בין בשבת אין לו דמים בין בחול בין בשבת בשלמא אין לו דמים בין בחול בין בשבת איצטריך ס"ד אמינא מידי דהוה אהרוגי ב"ד דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן אלא דמים לו בין בחול בין בשבת השתא בחול לא קטלינן ליה בשבת מבעיא א"ר ששת לא נצרכא אלא לפקח עליו את הגל ת"ר (שם) והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סד"א בעה"ב הוא דקים ליה בגוויה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא קמ"ל דרודף הוא ואפי' אחר נמי אלא ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו למ"ל מרוצח נפקא דתני' (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה האמורה בו ומנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתוב' בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת מ"מ שא"ה דא"ק מות יומת וניגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כא' וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין ת"ר (שמות כב) מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל (שם) ימצא הגנב מ"מ א"כ מה ת"ל מחתרת מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת תניא אידך מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל ימצא הגנב מ"מ א"כ מה ת"ל מחתרת מחתרתו זו היא התראתו א"ר הונא קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו קסבר רודף א"צ התראה ל"ש גדול ול"ש קטן איתיביה רב חסדא לרב הונא יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא שאני התם דמשמיא קא רדפי לה נימא מסייעא לי' רודף שהי' רודף אחר חבירו להורגו אומר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתור' אמרה (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך אמרה תורה הצל דמו של זה בדמו של זה ההיא ר' יוסי בר' יהודה היא דתניא ר"י בר' יהודה אומר חבר א"צ התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ת"ש רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אמר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתור' אמר' שופך דם האדם באדם דמו ישפך אם אמר יודע אני שהוא כן פטור ע"מ כן אני עושה חייב לא צריכא דקאי בתרי עיברי דנהרא דלא מצי אצוליה מאי איכא דבעי איתויי לבי דינא בי דינא בעי התראה איבעית אימא אמר לך רב הונא אנא דאמרי כתנא דמחתרת דאמר מחתרתו זו היא התראתו:

מתני'

כאן כאב על הבן. ברייתא דאם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו הא סתמא אל תהרגהו ובשמעתא קמייתא דפסחים (דף כה: ושם) דדרשינן לאור יקום רוצח אי פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ופירש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא דהכי אפי' בסתמא רוצח הוא ולא בעינן שיהא פשוט כנהורא אלא התם יש לומר כולה באב על הבן דאי קים ליה בגוויה שסופו רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כלילא יהא בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו: **ישראל** הוא בן ברית הוא. ישראל ולא כותי בן ברית ולא מומר לעכו"ם דמומרין לעכו"ם היו מורידין ולא מעלין יא: ומה

אב הבא על הבן. במחתרת מספק אל יהרגנו בנו דודאי רחמי האב על בנו ואפי' הוא מציל ממונו לא יהרגנו הלכך דמים לו עד שיודע לך כשמש שהוא אכזרי עליך ושוכך: בן על האב. וכ"ש אינים דעלמא הרגהו מספק דודאי אדעתא דהכי אתא דאי קיימת לי' לאפים קטיל לך עד שיודע לך כשמש שהוא רחמי עליך כאב על הבן: דמים לו. לשון רביה הוא להכי אתא לומר לך דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו במחתרת שהרי לא בא על עסקי נפשות: אין לו דמים. ל' רבים דכתיב גבי אינש דעלמא להכי אתא לומר לך אין לו דמים לא בחול ולא בשבת והרגהו: הרוגי ב"ד בשבת לא קטלינן. כדאמרי' בפ' א' דיני ממונות (לעיל ד' לה.) מלא תבערו אש בכל מושבותיכם: קמ"ל. דקטלינן משום פקוח נפש דהאיך: לפקח עליו את הגל. אם כשחתר נפל עליו (את) הגל מפקחין עליו שיכא דלא בא על עסקי נפשות אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה גברא קטילא הוא משעת ט (חתירה): והוכה. בכל אדם אפילו אינו בעל הממון מותר להרגו מדלא כתיב והכהו: בעה"ב. הוא דמותר להרגו משום דלגבי גנב קים ליה בגוויה דבעה"ב אינו מעמיד עצמו על ממונו הלכך אדעתיה דלמקטליה אתא: אבל אחר כל אדם לא. שהרי גנב זה לא בא אלא על עסקי נפשות של זה: קמ"ל. דכיון דעל עסקי נפשות ישראל אתא רודף הוא וניתן להצילו לבעה"ב בנפשו של זה: שאם אי אתה יכול להרגו בסייף. כגון שהי' מכסף או שהי' לו גדר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן: שני כתובין הבאין כא'. בפ' נגמר הדין דלא בעינן בהו קרא כדכתיב הלכך אי לא רבייה הו"א ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לחונקו להטביעו במים: ואין לי אלא מחתרת. שחתר כותל: גגו. ועלה לו בסולם: חצרו וקרפיפו. ונכנס בו דרך הפתח שמצאו פתוח מנין: ת"ל ימצא הגנב. מדלא כתיב אם במחתרת ימצאנו וכתיב הגנב יתירה משמע בכל לדדין שיהא נראה לך גנב: מצויין במחתרת. כלומר מלויין ורגילין לחתור: זו היא התראתו. שא"ל התראה אחרת אלא סורגו דאי קאי לאפאי קטילנא ליה ואמרה תורה כיון דרודף הוא א"ל התראה אלא מצילין אותו בנפשו אבל נכנס לחצרו וגגו דרך הפתח אינו הורגו עד שיתרו בו בעדים חזי דקאימנא באפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו התראה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל בלא התראה לא דדילמא לאו אדעתא דנפשות קא אתי אלא דאשכח פתחא פתיחה לגנוב ולא אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק: קטן הרודף. את קטן אחר להרגו: ניתן להצילו בנפשו. כדילפינן לקמן (דף עג.) רוצח ניתן להצילו בנפשו ואע"ג דקטן הוא ולאו בר קבולי התראה הוא לגבי רדיפה דינו כגדול: קסבר. רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להצילו בנפשו דלא ניתנה התראה אלא לענין ב"ד דלא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה: יצא ראשו. באשה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא החיה פושטת ידה וחותכתו ומוציאתו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעים בו להורגו דהו"ל כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש וא"ת מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפי' לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול אע"פ שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוא והכי מפרש לה בתוספתא (דתרומות): משמיא קא רדפי לה. לאמיה: והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך. כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף דהיינו באדם בשביל הצלת אדם והא הכא דלא קתני יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב: ההיא ר' יוסי בר' יהודה. דאמר חבר לא בעי התראה ולא הבחנה ועם הארץ בעי לאיתרויי דלא נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפי' בעם הארץ לא בעי: פטור. כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שהרג עליו כדילפינן בהיו בודקין (לעיל דף מא.) יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קא תני הכא גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: דקאי עברי נהרא. המתרה מלד זה והרודף והנרדף מלד אחר: דאלולי לא מלי... לנרדף: מאי איכא. כלומר מאי קא רמי עלייהו דסכך רואין למעבד: דבעי לאיתויי לבי דינא ומקטלים. דכתיב (דברים כב) ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: זו היא התראתו. אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

מתני'

מ א מיי' פ"ט מהל' גניבה ה"ז סמג שם:
מא ב מיי' שם ה"ז:
מב ג מיי' שם ה"ג:
מג ד ה מיי' שם ה"ז:
מד ו ז מיי' שם ה"ח:
מה ח מיי' פ"א מהל' רוצח ה"ו סמג לאוין קסד טוש"ע ח"מ סי' תכה סעי' א:
מו ט מיי' שם ה"ט טוש"ע שם סעיף ב:

מסורת הש"ס
א [עי' תוס' לקמן עג. ד"ה אף]
ב [נ"ל ליתן]
ג ב"מ לא: לעיל מה: נג.
ד [קידושין כה. וש"נ]
ה [כתובות לג.]
ו [תוספתא פ"ז מכות ז וכו איתא יצא רובו וכן משמע בר"ש ובברטנורא ובתי"ט אמנם בתוספ' יבמות סוף פ"ט איתא ראשו ועי' תוס' לעיל נט. ד"ה ליכא]
ז לעיל ח: ומא. מכות ו: ט:
ח [תוספתא פי"א]
ט [נ"ל חתירה]
י [נ"ל דתרומות פ"ז]
כ"ז [כ"ז כ:]
פסוקי, גם מבוכה

מתני' ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה אבל הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת ועובד עכו"ם אין מצילין אותן בנפשן: גמ' ת"ר מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו ת"ל (ויקרא יט) לא תעמוד על דם רעך והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך אין ה"נ ואלא ניתן להצילו בנפשו מנלן אתיא בק"ו מנערה המאורסה מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו רודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה וכי עונשין מן הדין דבי רבי תנא הקישא הוא (דברים כב) כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מנערה המאורסה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה מאורסה גופה מנלן כדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל (שם) ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע גופא מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבדת גופו מניין ת"ל והשבותו לו אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל תנו רבנן אחד הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה ואחר חייבי מיתות ב"ד ואחר חייבי כריתות מצילין אותן בנפשן אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותן בנפשן נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה מנה"מ אמר קרא (שם) ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות נער זה זכור נערה זו נערה המאורסה חטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד כל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא נער משום דלאו אורחיה אבל נערה דאורחה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פגים לה אבל נער דלא קא פגים ליה אימא לא ואי כתב רחמנא הני משום

מתני' ואלו שמצילין אותן. מן העבירה ומקראי כפקי: אבל הרודף אחר בהמה. לרבעה והרוצה לעבוד עכו"ם ולחלל שבת וכל שכן שאר כריתות ומיתות ב"ד שאינן עריות דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לנרדף כגון זכר ונערה המאורסה ומיהו רוצח בהדיא כתיב ביה והאי דנקט בהמה משום דדמיא לעריות ונקט נמי עכו"ם משום דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן ושבת נמי תיתי בגז"ש: גמ' לא תעמוד. לא תעמוד עלמך על דמו אלא הצילהו: לפגמה. לביישה ולזלזלה אמרה תורה נתנה להצילה בנפשו כדילפי' לקמן מואין מושיע לה: מן הדין. ק"ו: הקישא הוא. שהוקש רוצח לנערה המאורס' וכל היקש וגז"ש המופנת הרי הוא כמפורש במקרא ועונשין ממנו לפי שלא ניתנה למדרש מעלמו אבל מק"ו שאדם דן ק"ו מעלמו אע"פ שלא קבלו מרבו אין עונשין ממנו כדילפינן במכות (דף יד.): וכי מה למדנו מרוצח. כאן לפטור את האונס דקאמר לי' קרא אין לנער' חטא מות כי כאשר יקום איש דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור ה"נ פטורה אלא משמע שזה בא ללמד על הנערה ונמלא שנכתב כאן ללמוד הימנה כלומר נמלא אף למד דמהם מילי אחריני איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי: מה נערה המאורס' ניתן להצילה. מן העבירה בנפשו אף רוצח וכו' והכתי ילפא נערה מרוצח שתהרג ואל תעבור כדלקמן ומיהו הכא לא אסיקנא במילתיה דר' דאגב גררא אתיא: ומדקאמר אין מושיע. מכלל דבעיא תשועה: אבדת גופו. כגון טובע בנהר מניין שאתה מלווה על השבתו: ת"ל והשבותו לו. קרא יתירא הוא למדרש השב את גופו לעלמו: הני מילי בנפשו. אם זה הרואהו יכול להצילהו ילילהו: קמ"ל. לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עלמך משמע אלא חזור על כל לדדין שלא יאבד דם רעך: חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד דעריות קאמר דאיכא עבירה ופגם ותנא דמתני' נמי הכי הס"ל מדלא קא מרמינן סתמא אסתמא ותנא הכי והוא הדין לכל עריות: אלמנה לכה"ג. כה"ג הרודף אלמנה לאונסה אע"פ שיש בה פגם דקא משוי לה חללה אין מצילין אותה בנפשו כדמפרש לקמן דחייבי לאוין אין ניתנין להציל בנפשם: נעבדה בה עבירה. כבר: אין מצילין. דהא אפגימה לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות: יש מושיע לה. ע"י דבר אחר בלא הריגה אין הורגין אותו ברדיפתו שהרי כשהיגיעוהו יהיה לה מושיע: האומרת. למצילין הרודפין אחריו הניחו לו ואל תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתשיגוהו אע"פ דאנוסה היא סיא דקאמרה אין מצילין אותה וטעמא מפרש לקמן: חטא מות. אכולהו קאי אין מושיע לה וקרא יתירא הוא ולדרשה דהא כתי' ולנערה לא תעשה דבר: נער כתי' וקרינן נערה נדרש מקרא ונדרש מסורת נער להביא את הזכור נערה כמשמעו: דלאו אורחי'. ליבעל ואיכא בזיון ובושת גדול: פגים לה. בבתולין ומגנה על בעלה:

משום

ומה נערה המאורסה שלא בא וכו'. וא"ת ההוא פגם חמור מרוצח שזה בסקילה וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא קפיד קרא אאיסורא אלא אפגימה דהא נעבדה בה עבירה או שאין מקפדת על פגמה אין מצילין אותה בנפשו כדמוכח שמעתין ופשיטא דיש פגם גדול בנהרג מבנערה המאורסה שנאנסה וא"ת ומנא לן דאפגימה קפיד רחמנא דילמא אאיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עכו"ם ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן דאפגימה קפיד מדגלי בהכי ולא בעבירות אחרות ועוי"ל דאין מושיע לה משמע לאכושתה קפיד קרא: **הרי** זה בא ללמד ונמצא למד. פירוש ונמצא אף למד דהא ללמד נמי אתא כדדרשינן לקמן ומה רוצח יהרג ואל יעבור וכן בההיא דלעיל בפרק ד' מיתות (ד' נד.) משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה וקאמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד והיינו נמי אף למד דהא ילפינן מיניה הערלה בזכור בההיא שמעתין ולשמואל דמחייב אזכר בבן ג' שנים והא דאמר בריש פ"ב דחולין (דף כח.) גבי לבי ואיל ה"ז בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה התם נמי יש לפרש דאף למד קאמר דללמד אפסולי המוקדשין נמי קא אתי לפטור מן המתנות כדדרשינן בפ"ק דבכורות (ד' טו.): **אף** רוצח ניתן להצילו בנפשו. ואם תאמר מוהכה בכל אדם נפקא כדדרשינן לעיל (דף עג:) וי"ל דהתם רשות והשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דחובה להציל: **להצילו** בנפשו כו'. משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה וכיולא בה לפיכך נראה לפרש דמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו וא"ת וכיון דמהכא ילפינן דרוצח ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחיה גוררתו השתא חברו הורג כדי להציל התם לא כ"ש ולא מסתבר למימר דחבירו הורג עשי לאפרושי מאיסורא אלא נראה דאי מהכא הו"א עשה קמ"ל התם דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך: **תלמוד** לומר והשבותו לו. הכא מוקי ליה לאבידת גופו ובפרק שני דבבא מציעא (דף כז:) מוקי ליה שלא יאכיל עגל לעגלים התם דרים והשבותו והכא לו יתירה: **חייבי** כריתות וחייבי מיתות ב"ד. בעריות מיירי דומיא דנערה וא"ת תיפוק ליה מדאיתקיש כל עריות בפ' אחרי מות כדאמרינן בריש הבא על יבמתו (יבמות דף נד:) וי"ל מדמעט בהמה ש"מ דלא מקשינן הכי מיהו קשה הא בהמה לא איתקש מדמיבעיא לן קרא לרבות העראה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף נה.): **נער** נערה. פירש בקונטרס נער כתיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ואע"ג דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף מ: ושם) גבי קנס כ"מ שנאמר נער אפי' קטנה במשמע הכא הוי מלי למיכתב נערה דע"כ לאו בקטנה איירי אלא בבת עונשין ועוד יש לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דמחד דריש דקאמר איידי דכתב נער כתב נמי נערה פירוש איידי דכתב נער למעוטי בהמה כתב נערה כלומר פשטיה דקרא דעל כרחך נערה קרינן דהא בנערה מישתעי:

משום

מז א מיי' פ"א מהל' רוצח ה"י סמג לאוין קסד טוש"ע ח"מ סי' תכה סעי' א [וכרב אלפס ע"ד כפסחים פ"ג דף קמח]:
מח ב ג מיי' שם סי"א טוש"ע שם סעיף ב:
מט ד מיי' שם סי"א:
נ ה ו מיי' שם סי"ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכו סעי' א:
נא ז ח מיי' שם סי"א יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ו:

מסורת הש"ס
א [לעיל נד. וש"נ]
ב [לקמן עד. פסחים כה: יומא פב.]
ג [פסחים כה: וש"נ]
ד ב"ק פא:
ה [תוספ' פי"א]
ו [דף עד.]

משום דהאי לאו אורחיה הוא והא קא פגים לה אבל שאר עריות דאורחייהו ולא נפיש פיגמייהו אימא לא כתב רחמנא חטא ואי כתב רחמנא חטא הו"א אפי' חייבי לאוין כתב רחמנא מות ואי כתב רחמנא מות הו"א חייבי מיתות ב"ד אין חייבי כריתות לא כתב רחמנא חטא ולכתוב רחמנא חטא מות ולא בעי נער ונערה אין ה"נ ואלא נער נערה חד למעוטי עובד עכו"ם וחד למעוטי בהמה ושבת ולר"ש בן יוחי דאמר עובד עכו"ם ניתן להצילו בנפשו למ"ל חד למעוטי בהמה וחד למעוטי שבת סד"א תיתי שבת מחילול חילול מעכו"ם ולר"א בר"ש דאמר מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו דאתיא שבת מחילול חילול מעכו"ם מאי איכא למימר חד מיעוט למעוטי בהמה ואידך איידי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה: רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה: במאי קמיפלגי אמר רבא במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יהרגנה [א]רבנן סברי אפיגמה קפיד רחמנא והרי מקפדת על פיגמה ורבי יהודה האי דקאמר רחמנא קטליה משום דמסרה נפשה לקטלא הא לא מסרה נפשה לקטלא אמר ליה רב פפא לאביי אלמנה לכהן גדול נמי קא פגים לה אמר ליה אפיגמה רבה קפיד רחמנא אפיגמה זוטא לא קפיד רחמנא: חטא אלו חייבי כריתות: ורמינהו [א]ואלו נערות שיש להן קנס [ב]הבא על אחותו אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא משעת הערארה דפגמה איפטר לה מקטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה [ב]הניחא למאן דאמר הערארה זו נשיקה אלא למ"ד [ג]הערארה זו הכנסת עטרה מאי איכא למימר אלא אמר רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה רבא אמר במניחתו שלא יהרגנה ור' יהודה היא

רב

תוספות: **משום** דהאי לאו אורחיה והאי קא פגים לה. לאו פירכא גמורה היא דאיכא למימר אידך יוכיח וכי האי גוונא בפרק כילד צולין (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד ופסח דדחו שבת וטומאה ולא יליף מינייהו שאר קרבנות לבור ג: **חד** למעוטי עובד ע"ז וחד כו'. אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה ושבת היכי ממעט מחד ועפי היה נראה לומר דמחד ממעט ע"ז ושבת וא"ת ולמ"ל קרא למעוטי שבת הא מג"ל גופי' קא מחלל שבת דהיכל בחבירו ואיך יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא תקוני גברא כיון דמיחייב מיתה כדפריך באחד דיני ממונות (לעיל ד' לה. ושם) וי"ל דמ"מ ס"ד דגזירת הכתוב כר' אלעזר בר"ש: **חילול** חילול מע"ז. כל הני דלקמן בפ' הנשרפין (ד' פג.) דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא שבת דשבת וע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה: **ממונא** לא משלם עד גמר ביאה. פירש בקונטרס שהוא מוציא בתוליה וקשה דבלא הסרת בתולים נמי משלם קנס כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:) בא עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) מוקמינן ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכהן גדול בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם אתחילת ביאה משום דקם ליה בדרבה מיניה הלכך לא משלם הכא עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת הערארה וי"מ דלא אתרבאי הערארה כגמר ביאה [אלא] לענין עריות וחייבי לאוין ועשה ויבמה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם דף נה.) אבל לענין קנס לא איתרבאי ואם תאמר על כרחיך למ"ד הערארה זו הכנסת העטרה אי אהערארה לא מיחייב הא כגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דאהכי חייב רחמנא תדע מדלא ילפינן הערארה מנערה המאורסה דאי אהערארה פטור בגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא בהכי חייב רחמנא ומיהו בירושלמי דכתובות משמע דאהערארה משלם קנס דאמרינן הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס: **במניחתו** שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם):

רש"י: דאורחייהו. בבעילות: ולא נפיש פגמייהו. כארוסה שחביבה ויעלה חן על הארוס ועכשיו מתגנה עליו אבל שאר עריות פנויות בתולו' לא מפגמי כולי האי וכן נשואות בעולות לא מפגמי כולי האי כמו ארוסה: ונכתב חטא מות. דאתרבו לה כריתות ומיתות ב"ד ולא [illegible] בעי נער ונערה שהרי הן בכלל: חד למעוטי עכו"ם. דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן: וחד למעוטי בהמה. משום דדמי לעריות ושבת כדי נקטיה ואגב גררא איידי דתקן במתני' מיהו קרא לא בעי למעוטי דכיון דאמעיטא עכו"ם מהיכא תיתי שבת הא לא סלקא דעתין לאתויי אלא בחילול חילול מעכו"ם כדלקמן דר' שמעון לקמן הוא (דף עד:): איידי דכתב נער. לשביה אף הזכור כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחי' נערה קריבא בי' דהא בנערה משתעי ולנערה לא תעשה דבר: במקפדת על פגמה. דאי בשאינ' מקפדת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר' מעכו"ם ושבת: אפגמה קפיד רחמנא. מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה ש"מ אפגמה קפיד: דמסרה נפשה לקטלא. שיש לנועות שמוסרין עצמן למות שיהרגנה ולא תבעל לו ואמרה תורה הציל דמה ודמו: הא קא פגים לה. ואי טעמא דקרא משום פגימה היא אמאי אמעיטו חייבי לאוין ואדרבנן קא פריך דאמרי טעמא משום פגמה הוא: אפגמה רבה. כגון עריות דכריתות שהן אסורות והויא חרפתה מרובה שהולד ממזר ונעשית זונה בבעילתו אבל כה"ג באלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה: הבא על אחותו. כלומר אפילו בא על אחותו דלא קריבא בה ולו תהיה לאשה אפ"ה קריבא בה וכתן האיש השוכב עמה דאתרבי מקראי בכתובות (ד' כט:) ואף ע"ג דחייב כרת לא מפטר מתשלומין ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן ואע"ג דלא אקטול פטור מתשלומין כדקיי"ל (שם ד' לה.) בכל חייבי מיתות ב"ד שוגגין דכפ"ל מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוק בו וכו':

תוספות: **בטפותה** ודברי הכל. תימה היכי מוקמי' במפותה הא קתני סיפא אשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה ונתגרשה דאי בעודה תחתיו חייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה כדקתני ר"ע בסיפא הואי במפותה הרי יחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם דף לב.) דמוקי מתני' אלו הן הלוקין ביתומה ומפותה וכ"ת דאתיא כר"ע דברייתא ו דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה הא קתני סיפא הבא על בתו פטור משום דמתחייב בנפשו ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי דאב תיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה ואין לומר דאיצטריך היכא דלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש דלעולם לעצמה ואפילו במפותה מיחייב אי אמרה בטעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס מיהו בירושלמי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח דעל כרחיך מתני' לא מתוקמא כר' עקיבא דברייתא דהא רב פפא אית ליה התם באלו נערות (דף לד:) חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ס קאמר התם (דף לח:) דמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחך סבר לה כר"ע דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמתני' דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בבשת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך שינויא דהכא:

רש"י: משעת הערארה. קרי ליה כבעלה והפגימה במקלת ושוב אין מצילין אותה מגמר ביאה בנפשו וקנסא לא מיחייבי אלא משום גמר ביאה שהוא מוציא בתולים והאי גמר ביאה לאו דווקא ביאת המירוק שהיא מזריע דקרא אבתולים קפיד דכתיב (דברים כב) נערה בתולה אשר לא אורש' אלא גמר ביאה דהכא הכנסת עטרה היא: הניחא למ"ד. ביבמו' (ד' נה:) הערארה דהויא כבעיל' היינו נשיקת אבר איכא לאוקמה דפגימה היא דמיקרי בעולה ועדיין בתולים לא ילאו להיחויביה קנסא דחמשים: אלא למאן דאמר הערארה. שעשה הכתוב בכל התורה כבעילה זו הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתי' בה שכבת זרע (ויקרא יט) היינו ביאת המירוק אין כאן הערא' פגם בלא הוצאת בתולים וכמלאו מיתה דניתן להציל ותשלומין באין כאחד: שבא עליה. הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה: ר"י היא. דאמר לא ניתן להצילו בנפשו:

רב

שלא

רב פפא אמר במפותה ודברי הכל אביי אמר יכול להציל באחד מאבריו ורבי יונתן בן שאול היא דתניא [א]רבי יונתן בן שאול אומר [א]רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מ"ט דרבי יונתן בן שאול דכתיב (שמות כא) וכי ינצו אנשים (יחדו) וגו' [ב]וא"ר אלעזר [ג]במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתי' (שם) ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ואפ"ה אמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו היינו דמשכחת לה דיענש כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת יכול להציל באחד מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו היכי משכחת לה דיענש דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה ל"ש [ד]דאמר רבא [ה]רודף שהי' רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם פטור מ"ט מתחייב בנפשו הוא ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב של רודף פטור שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: אבל הרודף אחר בהמה: תניא רשב"י אומר העובד עכו"ם ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כש"כ [ו]וכי עונשין מן הדין קא סבר עונשין מן הדין תניא ר"א ברבי שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתיא שבת בחילול חילול מעכו"ם א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד [ז]כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריו' ושפיכות דמים ועכו"ם לא והא תניא [ח]א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עכו"ם ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג ת"ל (ויקרא כב) וחי בהם [ט]ולא שימות בהם יכול אפי' בפרהסיא ת"ל (שם כב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אינהו דאמור כר"א [י]דתניא ר"א אומר (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו ממנו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך ג"ע וש"ד כדרבי דתניא [ס]רבי אומר (שם כב) כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור רוצח גופיה מנא לן סברא הוא דההוא דאתא לקמיה [י]דרבה ואמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה לקטלוך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות [ל]אבל בשעת גזרת המלכות אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין א"ר יוחנן אפילו שלא בשעת גזרת מלכות לא אמרו אלא בצינעא [מ]אבל בפרהסי' אפי' מצו' קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק [נ]אמר רב אפילו

תוספות: רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפותה קאמר דבת קנסא נמי היא ולהצילה לא ניתן דהא אינה מקפדת: אביי אמר. [illegible] לעיס ב"ר [illegible] יכול להציל בא' מאבריו של זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא: ויכול. הנרדף או הרואהו להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו: במלות שבמיתה. שהוא מתכוין להרוג את חבירו והכה את האשה הכתוב מדבר: דכתיב ואם אסון יהיה. ואי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא לאו ש"מ במתכוין והתם רולא ניתן להצילו בנפשו כדאמרי'

רש"י: לעיל וזה רודף היה שהיה מתכוין ואפ"ה כתיב דאם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה ענוש יענש דמי ולדות: אי אמרת בשלמא וכו'. כגון שיכול הרואה להציל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש: אלא אי אמרת וכו'. אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל בנפשו: דילמא שאני הכא. לכדי משלם ואע"ג (יא דליכא) לך מיתה משום דמיתה לזה ותשלומין לזה המית' ותשלומין אינן באין לו ע"י אדם א' שהמיתה באה עליו בשביל חבירו שהי' מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאיכים דעלמא הוא הלכך לא מיפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמיחייב אאידך: ל"ש. אם יש כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אחר פטור: מתחייב בנפשו הוא. ברדיפה זו שהרי ניתן להציל בנפשו ואף ע"ג דכלים שללו של שאר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: ורודף שהיה רודף. אחר חבירו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו': סבר לה כאבוה. בעכו"ם דעונשים מן הדין והדר יליף שבת בחלול חלול מעכו"ם מחלליה מות יומת (שמות לא) ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא תחלל (ויקרא יח): נתזה. שם: יעבור ואל יהרג. וחי בהם ולא שימות בהם: חוץ מעכו"ם וכו'. לקמן יליף להו: בפרהסיא. לקמן מפרש כמה פרהסיא: לא תחללו. בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו: ואהבת את ה' אלהיך. משמע שלא תמירנו בעכו"ם: לכך נאמר וכו'. כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל המביב לך: מה רולא יהרג ואל יעבור. ואם אמר לו הוי רולא והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך יהרג ואל יעבור: סברא הוא. שלא תדחה נפש חבירו דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המלות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל והכא גבי רולא כיון דסוף סוף איכא איבוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות: מרי דוראי. אדון עירי

רש"י: ונכרי הוא: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חבירך הלכך אין כאן לומר ומי בהם ולא שימות בהם שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שלום על הכליהם: ואפילו מלוה קלה יהרג ואל יעבור. שלא ירגילו העובדי כוכבים להמריך את הלבבות לכך

ערקתא

אפי' לשנויי ערקתא דמסאנא וכמה פרהסי' אמר ר' יעקב א"ר יוחנן אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם פשיטא ישראלים בעינן דכתיב (ויקרא כב) ונקדשתי בתוך בני ישראל בעי רבי ירמיה ט ישראל ונכרי א מהו ת"ש דתני ב רב ינאי אחוה דר' חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם (במדבר טו) הבדלו מתוך העדה הזאת ג מה להלן עשרה וכולהו ישראל אף כאן ד עשרה וכולהו ישראל והא אסתר פרהסיא הואי אמר אביי ה אסתר קרקע עולם היתה רבא אמר ו הנאת עצמן שאני דאי לא תימא הכי הני קוואקי ודימוניקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני הכא נמי הנאת עצמן שאני ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא עכו"ם דאמר ז יה להאי ישראל קטול אספסתא בשבתא ושדי לחיותא ואי לא קטלינא לך ליקטיל ולא לקטליה שדי לנהרא ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי טילתא קא בעי בעו מיניה מר' אמי בן נח מצווה על קדושת השם או ח אין מצווה על קדושת השם אמר אביי ת"ש ט שבע מצות נצטוו בני נח ואם איתא תמני אי"ל רבא אינהו וכל אבזרייהו מאי חזי עלה אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב כתיב (מ"ב ה) לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי וכתיב (שם) ויאמר לו לך לשלום ואם

ערקתא דמסאנא. שרוך שנעל שאם דרך העכו"ם לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר כגון שים לך יסודות בדבר ודרך ישראל להיות למועדים לפי' שכוי זה שאין כאן מנהג פרהסיא מדבר ביזוי ישראל: ואם לא תימא. דבן נח מוזהר על קדושת השם הא נימא לי' לך לשלוש ואם לא תימא לא ליתא ליה. לא היה לו להודות לדבר איסור דמ"ל לך דמשמע דסודם לו נכי לשוכיחו לא היה מלוה דסוכה תוכיח את עמיך כתיב (ויקרא יט) ולא גר תושב מיכו לוודוי. בלעצה. נמען בלעצה סוס ולא היו ישראל בבית רמון ואם איתא לא ליתא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא א"ר יהודה אמר רב מעשה באדם א' שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שהבעל ב אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד ג לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני חד אמר א"א היתה וחד אמר ד פנויה היתה בשלמא למ"ד א"א היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר ה כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבה מינסב לא מייתבה דעתיה כדר' יצחק דא"ר יצחק א מיום שחרב ביהמ"ק ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה שנא' (מלאכי ג) מים גנובים ב יימתקו ולחם בתרים יאכלו:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ואלו ג הן הנשרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן שזנתה יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: נמי הבא על אשה שנשא בתה לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ומאן נינהו ד חמותו ואם חמותו זקתני יש בכלל אשה ובתה מכלל דתרוייהו כתיבי בהדיא והנך מדרשא אתיא הניחא לאביי דאמר ה משמעות דורשין איכא ביניייהו מתניתין מני רבי עקיבא היא אלא לרבא דאמר ו חמותו לאחר מיתה איכא ביניייהו מתניתין מני אמר לך רבא תני הבא על אשה שנשא בתה: יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: לאביי איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו תני נמי חמותו ואם חמותו לרבא איידי דתנא אם חמותו תני נמי חמותו מנהני מילי דת"ר (ויקרא כא) א"ש אשר יקח את אשה ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה בת אשה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה מנין לעשות זכרים כנקבות נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן זכרים כנקבות אף כאן זכרים כנקבות מנין לעשות למטה כלמעלה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה ומה להלן זכרים כנקבות אף כאן זכרים כנקבות אילימא בת בנה כבת בתה בהדי הדדי קאתיאן אלא אם חמיו כאם חמותו השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו מיהדר עלה

אמר

מסורת הש"ס

א [עי' תוס' שבת מט. ד"ה שלשה]
ב [ברכות כה: ע"ש מגילה כג: ע"ש] ג [ל"ל ותתיא דתתי תתי עדה דכתי' מתי לעדה] ד [עי' תוס' ד"ה ואלו] ה [ע"ש] ו [ע"ש] ז [ע"ש] ח [ע"ש] ט [ע"ש] י [ע"ש] כ [ע"ש] ל [ע"ש] מ [ע"ש] נ [ע"ש] ס [ע"ש] ע [ע"ש] פ [ע"ש] צ [ע"ש] ק [ע"ש] ר [ע"ש] ש [ע"ש] ת [ע"ש]

סב
ח ב ג מיי' פ"ט מה' סנהדרין הל' ט"ו סמ"ג עשין צ"ד טוש"ע ח"מ סי' כ"ח סעי' ג':
א
ד מיי' פ"ב מה' מלכים ה"ב סמ"ג עשין ק"ו טוש"ע ח"מ סי' כ"ח סעי' ב':

הדרן עלך בן סורר ומורה

ומאי נינהו תמותו ואם תמותו. הוה מלי למימר כתם ובת כתה אלא הני נקט דכתיב כהו שריפה בהדיא: מניין

א [עי' תוס' שבת מט. ד"ה שלשה] ב [ברכות כה: ע"ש מגילה כג: ע"ש] ג [ל"ל ותתיא דתתי תתי עדה דכתי' מתי לעדה] ד [עי' תוס' ד"ה ואלו] ה [ע"ש] ו [ע"ש] ז [ע"ש] ח [ע"ש] ט [ע"ש] י [ע"ש] כ [ע"ש] ל [ע"ש] מ [ע"ש] נ [ע"ש] ס [ע"ש] ע [ע"ש] פ [ע"ש] צ [ע"ש] ק [ע"ש] ר [ע"ש] ש [ע"ש] ת [ע"ש]

אמר אביי ה"ק מנין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה וכו' והא בשאר דידיה לא כתיבא ביה זמה אמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה אמר מר מנין לעשות למטה כלמעלה מאי למטה כלמעלה אילימא בת בנה ובת בתה כבתה בהדי הדדי קאתיין אלא אם חמיו ואם חמותו כחמותו האי למטה כלמעלה למעלה כלמטה הכי תני למעלה כלמטה א"ה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה ומה השתא אינהי לא כתיבה זמה דידהו כתיבא אמר אביי ה"ק מנין לעשות ג' דורות למעלה כג' דורות למטה נאמר למטה זמה ונאמר למעלה זמה מה למטה ג' דורות אף למעלה ג' דורות ומה בעונש עשה למטה כלמעלה אף באזהר' נמי עשה למעלה כלמטה רב אשי אמר לעולם כדקתני ומאי למטה באמו אי מה היא אם אמה אסורה אף הוא אם אמו אסורה אמר אביי א"ק אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אם אמו רבא אמר בין למ"ד דון מינה ומינה ובין למ"ד דון מינה ואוקי באתרה לא אתיא למ"ד דון מינה ומינה מה היא אם אמה אסורה אף הוא נמי אם אמו אסור' ומינה מה היא בשריפה אף הוא נמי בשריפה למ"ד שריפה חמורה איכא למיפרך מה להיא שכן אמה בשריפה תאמר בהוא שאמו בסקילה ועוד אמו בסקילה אם אמו בשריפה ועוד מה היא לא חלקת בה בין אמה לאם אמה אף הוא נמי לא תחלוק בו בין אמו לאם אמו ולמ"ד סקילה חמורה מהאי קושיא לא נידונה ולמ"ד דון מינה ואוקי באתרה מה היא אם אמה אסורה אף הוא נמי אם אמו אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבשריפה אבל הכא בסקילה כדאשכחן באמו למ"ד שריפה חמורה איכא למיפרך

מה

מה להיא שכן אמה בשרפה תאמ' בהוא שאמו בסקילה ועוד הוא כהיא מה היא לא חלקתה בה בין בתה לאם אמה אף הוא לא תחלוק בו בין בתו לאם אמו ולמ"ד סקילה חמורה מהאי קושיא לא נידונה אי מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה אמר אביי א"ק אשת בנך היא משום אשת בנך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת בנה רבא אמר בין למ"ד דון מינה ומינה בין למ"ד דון מינה ואוקי באתרה לא אתיא למ"ד דון מינה ומינה מה הוא כלתו אסור' אף היא נמי כלתה אסורה ומינה מה הוא בסקילה אף היא נמי בסקילה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקיל' תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד בתה בשרפה וכלתה בסקיל' הוא בעצמו יוכיח דבתו בשרפ' וכלתו בסקיל' אלא מה הוא לא חלקת בו בין אמו לכלתו אף היא לא תחלוק בה בין אמה לכלתה ולמ"ד שרפה חמורה מהאי קושיא לא נידונין ולמ"ד דון מינה ואוקי באתרה מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבסקילה אבל הכא בשרפה כדאשכחן באמה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקיל' תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד מה הוא חלקת בו בין בתו לכלתו אף היא תחלוק בה בין בתה לכלתה ולמ"ד נמי שרפה חמור' מהאי קושיא לא נידונין בתו מאנוסתו מנין האמר אביי ק"ו על בת בתו ענוש על בתו לא כש"כ וכי עונשין מן הדין בגלויי מילתא בעלמא הוא רבא אמר אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה תני אבוה דרבי אבין דלפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו הוצרך הכתוב לומר (ויקרא כא) ובת איש כהן אי מה בת כהן היא בשרפה ואין בועלה בשרפה אף בתו מאנוסתו היא בשרפה ואין בועלה בשרפה אמר אביי א"ק (שם) את אביה היא מחללת מי שמחללת את אביה יצתה זו שאביה מחולל רבא אמר בשלמא התם אפיקתיה מדינא דבת כהן ואוקימתה אדינא דבת ישראל הכא אדינא דמאן מוקמת ליה אדינא דפנוייה מוקמת ליה אזהרה לבתו מאנוסתו מניין בשלמא לאביי ורבא מהיכא דנפקא להו עונש מהתם נפקא להו אזהר' אלא לדתני אבוה דר' אבין מאי א"ר אילעא א"ק (ויקר' יט) אל תחלל את בתך להזנותה מתקיף לה רבי יעקב אחוה דרב אחא בר יעקב האי אל תחלל את בתך להזנותה להכי הוא דאתא האי מיבעי לי' לכדתניא אל תחלל את בתך להזנותה יכול בכהן המשיא את בתו ללוי וישראל הכתוב מדבר ת"ל להזנותה בחילול שבזנות הכתוב מדבר במוסר את בתו שלא לשם אישות אם כן לימא קרא אל תחל מאי אל תחלל ש"מ תרתי ואביי ורבא האי אל תחלל את בתך להזנותה מאי עבדי ליה אמר ר' מני זה המשיא את בתו לזקן כדתניא אל תחלל את בתך להזנותה ר"א אומר זה המשיא את בתו לזקן ר"ע אומר זה המשהא בתו בוגרת אמר רב כהנא משום רבי עקיבא אין לך עני בישראל אלא רשע ערום והמשהא בתו בוגרת אטו המשהא בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא אמר אביי

ה"ק

ה"ק איזהו עני רשע ערום זה המשהא בתו בוגרת וא"ר כהנא משום ר"ע הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו א"ר יהודה אמר רב המשיא את בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר (דברי' כט) למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו מיתיבי האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר (איוב ה) וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא סמוך לפירקן שאני ת"ר האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר (ישעיה נח) אז תקרא וה' יענה ת"ר (ויקר' כ) אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אותו ואת שתיהן מאי בינייהו אמר אביי המשמעות דורשים איכא בינייהו ר' ישמעאל סבר אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן ישכן בלשון יוני קורין לאחת הינא ואם חמותו ... סבר אותו ואתהן אותו ואת שתיהן ... הכא כתיבא רבא אמר ... איכא בינייהו ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשריפה ור"ע סבר ... מתני' ואלו הנהרגין הרוצח ... רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב ... לתוך האור ויכול לעלות ... שסה בו את הכלב שיסה בו ... ך בו את הנחש ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין: גמ' אמר שמואל ... יד בברזל שהברזל ממית בכל ... רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שחברזל ממית בכל שהוא לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור והני מילי ...: וכבש עליו לתוך המים: ... וסיפא רבותא קמ"ל ... אף על גב דלאו איהו ... לעלות משם ומת חייב ... אע"ג דדחפו כיון דיכול ... פטור כבש מנלן אמר ... (במדבר לה) או באיבה ... ההוא גברא דמצמצמא ... בשימשא ומתה רבינא ... רב פטר רבינא מחייב ... צח שלא עשה בו שוגג ... חיב בו את המצמצם נזקין

ס"ק איזהו עני רשע ערום. שבשביל ... והכי קאמר אין לך עני רשע ערום ... בוגרת: לפי דרכו. להנאתו: למען ספ... שכם (ישעי' כט): רוה את הצמאה. ...

לעיל מילים כתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם הייכו נושא בת אחותו ומקרב את קרוביו ואוהב את שכניו נמי כמקרב את קרוביו דכתיב (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק ומלוה סלע לעני בשעת דוחקו בכלל פרוס לרעב לחמך וכי תראה ערום: אתהן. משמע ליה לר' ישמעאל את האחת מהן שכן בל' יוני קורין לאחת הינא וה"ק קרא ואיש אשר יקח את אשה זו אשתו והדר את אמה באש ישרפו אותו ואת חמותו: ר"ע אומר אותו ואת שתיהן. מפרש לי' הש"ס ואזיל במאי קא מיפלגי הא ודאי לשרוף את אשתו לא קאמר ר"ע: משמעות דורשין. לשון משמעות שמקרא דורשין: לר' ישמעאל אתהן חדא הוא. ואחמותו קאי ואם חמותו מדרשא דומה אתיא כדאמר לעיל מכין לעשות למטה כלמעלה וכו'. לר"ע אתהן תרתי משמע. חמותו ואם חמותו וה"ק ישרפו אותו ואתהן הן שתי אמהות כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה: רבא אמר חמותו שבא עליה חתנה לאחר מיתת בתה איכא בינייהו. אבל אם חמותו לתרווייהו מדרשא אתיא: ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשריפה. כמחיים דה"ק קרא אפי' אין מתקיימת אלא אחת מכן תשרף דהא ודאי אשתו לא קאמר קרא דתשרף: ר"ע סבר. אתהן שתיהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כאן עונש שריפ' אלא איסור ארור שוכב עם חותנתו: מתני' כבש. פרשי"ר בלע"ז אוחז ראשו של חבירו ותוקפו במים כדי שלא יוכל להרים ראשו ונכער ומת: שיסה. גירה: הסיך. שאחז את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני נחש בידו של חבירו פלוגתא דר' יהודה ורבנן מפרש בגמרא: גמ' לא נאמר יד בברזל. כמה שנאמר (במדבר לה) באבן יד בכלי עץ יד משמע שיש בה מלא אחיזה דבעינן שיעורא אבל

נזקין שעשה בהן שוגג כמזיד ואונס כרצון אינו דין שחייב בהן את המצמצם רב אחא בר רב פוטר אמר רב משרשיא מ"ט דאבוה דאבא דפוטר א"ק (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא ברוצח הוא דחייב לן מצמצם בנזקין לא חייב לן מצמצם אמר רבא כפתו ומת ברעב פטור ואמר רבא כפתו בחמה ומת בצינה ומת חייב סוף חמה לבא סוף צינה לבא פטור ואמר רבא כפתו לפני ארי פטור לפני יתושין חייב רב אשי אמר אפילו לפני יתושין נמי פטור הני אזלי והני אתו איתמר כפה עליו גיגית ופרע עליו מעזיבה רבא ורבי זירא חד אמר חייב וחד אמר פטור תסתיים דרבא הוא דאמר פטור דאמר רבא כפתו ומת ברעב פטור אדרבה תסתיים דרבי זירא הוא דאמר פטור דא"ר זירא האי מאן דעייליה לחבריה בביתא דשישא ואדליק ליה שרגא ומת חייב טעמא דאדליק ליה שרגא הא לא אדליק ליה שרגא לא אמרי התם בלא שרגא לא מתחיל הבלא בשעתיה

קין עשה בו אונס כרצון. היכא דעביד בידים ואפי' ישן כדיליף ב"ק (דף כו:) פלע תחת פלע לחייב על השוגג כמזיד וכו': רב אחא פוטר. דגרמא בעלמא הוא דשמשא קטליה: מות יומת המכה וכו'. סיפיה דקרא דלעיל או באיבה דרבינן מלמלם וכתיב רוצח הוא מיעוטא למעוטי נזקין: כפתו ומת ברעב. דבשעה שכפתו אין כאן דבר הריגה והרעב בא מאליו הולך וחזק לאחר זמן כל שעה ולא דמי למלמלם במים ובאור דהסורג מזומן: סוף חמה לבא פטור. כלומר אם לא היתה שם חמה בשעה שכפתו אבל סוף לבא כאן וזה לא יכול לעמוד וסופו למות פטור שלא היה ההורג מזומן להריגה וגרמא הוא ואין דינו מסור לבית דין אלא לשמים: כפתו לפני ארי פטור. דאי נמי לא היה כפות לא היה יכול להציל עצמו מן הארי. בכולהו גרסינן אמר רבא: הני אזלי והני אתו. ולא מת ע"י יתושים הראשוני' שהיו מוכנים שם שכמה כתות עברו עלי: כפה עליו גיגית. ומת בהבלא: או שפרע עליו מעזיבה. וזה היה ישן ונכנס' שם הליכ' פטור שהסורג בא לאחר זמן: בביתא דשישא. שהחום ביותר ואין סבל האור והנר יכול לצאת ממנו: טעמא דאדליק ליה שרגא. שזמן את הסורג: הא לא אדליק ליה שרגא. ומת בהבל פין דומיא דכפה עליו גיגית פטור:

בפרק המניח אהיה בעל חבית ראשון ובעל ... בקורה חייב ואם עמד בעל חבית פטור ... (ב"מ דף פב: ושם) המעביר חבית ממקום ... אומר שומר חנם ישבע וכו' מדפטרינן שומ...

בשעתיה הבא בלא שרגא נמי מתחיל הבלא בשעתיה: (סי׳ סול״ם תרי״ס סמני״ן בכות״ל) אמר רבא דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסילקו ואפי׳ הוא קדם וסילקו פטור דבעידנא דשדייה יכול לעלות הוא ואמר רבא זרק חץ ותרים בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פיסקיה גיריה ואמר רבא זרק בו חץ וסמנין בידו ובא אחר ופיזרן ואפי׳ הוא קדם ופיזרן פטור דבעידנא דשדא ביה יכול להתרפאות הוה א״ר אשי הלכך אפי׳ סמנין בשוק א״ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי נזדמנו לו סמנין מהו אמר ליה הרי יצא מבית דין זכאי ואמר רבא זרק צרור בכותל וחזרה לאחוריה והרגה חייב ותנא תונא כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו במזיד נהרגין בשוגג גולין בשוגג גולין פשיטא במזיד נהרגין איצטריך ליה מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרה קמ״ל תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו תוך ד׳ אמות פטור חוץ לד׳ אמות חייב א״ל רבינא לרב אשי ה״ד אי דקא ניחא ליה אפי׳ פורתא נמי אי דלא ניחא ליה אפי׳ טובא נמי לא אמר לי׳ סתם משחקין בכדור כמה (דעיילי טפי) מינח ניחא ליה למימרא דכה״ג כחו הוא ורמינהי׳ המקדש ונפל קידוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת פסול הבא במאי עסקינן בשותת ת״ש מחט שהיה נתונה על החרס והזה עליה ספק על המחט הזה ספק על החרס הזה ומיצה עליה הזאתו פסול א״ר חיננא בר יהודה משמיה דרב מצא איתמר אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומיחייב הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא ואמר רב פפא זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב אמר ליה מר בר רב אשי לרב פפא מ״ט משום דכחו הוא אי כחו תיזיל לעיל ואי

ואי לאו כחו הוא תיזיל לתחת אלא כח כחוש הוא ת״ר הכוהו עשרה בני אדם בי׳ מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין ר׳ יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר׳ יוחנן ושניהם מקרא א׳ דרשו (ויקרא כד) ואיש כי יכה כל נפש אדם רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש ור׳ יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור בגוסס בידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר מדמי ליה לטריפ׳ ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטריפה מ״ט לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ״ט לא מדמי ליה לטריפה טריפה מחתכי סימנים הא לא מחתכי סימנים תני תנא קמיה דרב ששת ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא המכה את חבירו ואין בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב וסתמא כרבי יהודה בן בתירא אמר רבא ההורג את הטריפה פטור וטריפ׳ שהרג בפני ב״ד חייב שלא בפני ב״ד פטור בפני ב״ד (מ״ט) חייב דכתי׳ (דברים יג) ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב״ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות ואמר רבא הרובע את הטריפה חייב טריפה שרבע בפני ב״ד חייב שלא בפני ב״ד פטור בפני ב״ד חייב דכתי׳ ובערת הרע מקרבך שלא בפני בית דין פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה הא תו למה לי היינו הך הרובע את הטריפה איצטריכא ליה מהו דתימא ליהוי כמאן דמשמש מת וליפטר קא משמע לן דמשום הנאה הוא והא אית ליה הנאה ואמר רבא עדים שהעידו בטריפה והוזמו אין נהרגין עדי טריפה שהוזמו נהרגין רב אשי אמר אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין לפי שאינן בזוממי זוממין ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב ושור של אדם טריפה שהרג פטור מאי טעמא אמר קרא (שמות כא) השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינן ביה וגם בעליו יומת לא קרינן ביה השור יסקל רב אשי אמר אפילו שור טריפה שהרג נמי פטור מאי טעמא כיון דאילו בעלים הוו פטירי שור נמי פטור: שיסה בו את הכלב וכו׳: אמר רב אחא בר יעקב כשתמצא לומר לדברי ר׳ יהודה ארס נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך המכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים ארס נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה והמכיש פטור:

מתני׳ המכה את חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת חייב ר׳ נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר: גמ׳ תנו רבנן את זו דרש רבי נחמיה (שם) אם יקום והתהלך בחוץ על

על

מגדף הוראת שעה היתה. איכא למאן דאמר לקמן (דף פ:) מקושש נמי הוראת שעה היתה: לא היה יודע באיזו מיתה. ואע"ג דמיתה סתם חנק היא מתוך הסברא היה מדמה לעובד עכו"ם דבסקילה דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר דכופר במעשה בראשית: בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיב תרי אומדני כו'. ולאו לפוטרו ממיתה איצטריך כדקאמרינן לעיל וכי ס"ד שזה מהלך וזה נהרג אלא אתא קרא לאשמועינן דמשלם ריפוי ושבת ואע"ג דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה (לעיל ד' לג.) דס"ד כיון דאמדוהו למיתה פטור דהא מסמיא הוא דרקימו עליה ומיהו קשה הא דקאמרינן לעיל ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה הא בין רבנן ור' נחמיה אית להו תרי אומדני וכי היכי דמוקי לי' ר' נחמיה לתרי אומדני דידיה מוקמי ליה נמי רבנן לתרי אומדני דידהו לאמדוהו לחיים ומת דמשמע הכא דלרבנן בעי קרא וי"ל דקשיא ליה משום דונקה המכה אאם יקום כתיב דהיינו באמדוהו למיתה וחיה:

גמ' על משענתו. מתרגמינן על בוריה כחו: וכי תעלה על דעתך. ל"ל אלא זה שאמדוהו. מתחילה למיתה מן המשכב והתהלך בחוץ

על משענתו ונקה המכה וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק וזה נהרג אלא זה שאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת שהוא פטור ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה מלמד [א]שחובשין אותו ורבי נחמיה חבישה מנא ליה יליף ממקושש ורבנן נמי לילפי ממקושש מקושש בר קטלא הוא ומשה לא הו' ידע קטליה במאי לאפוקי האי דלא ידעינן אי בר קטלא הוא אי לאו בר קטלא הוא ורבי נחמיה יליף ממגדף דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא וחבשוהו ורבנן מגדף הוראת שעה היתה כדתניא[א] יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר (שמות לא) מחלליה מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר (במדבר טו) כי לא פורש וגו' אבל מגדף לא נאמר בו אלא לפרש להם על פי ה' שלא היה משה יודע אם הוא בן מיתה כל עיקר אם לאו בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי תרי אומדני חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אלא לרבנן תרי אומדני למה לי חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת ורבי נחמיה אמדוהו לחיים ומת לא צריך קרא [ב]שהרי יצא מבית דין זכאי [ג]תנו רבנן המכה את חבירו ואמדוהו למיתה וחיה פוטרין אותו אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת הלך אחר אומד האמצעי דברי ר' נחמיה וחכ"א אין אומד אחר אומד תניא אידך [ד]אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים אין אומדין אותו למיתה אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת משלם נזק וצער ליורשים מאימתי משלם משעה שהכהו וסתמא כרבי נחמיה: מתני' נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור [ג]נתכוין להכותו על מתניו ולא היה בו כדי להמיתו על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמיתו על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו והיה

מסורת הש"ס

א ב"ב קיט. ב [לעיל עז:] ג ב"ק סה: ע"ש ד [תוספתא דב"ק פ"ט ע"ש] ה [לקמן פ:]

והיה בה כדי להמית על לבו. האבן שזאת אם תכה על לב ראוי להרוג אבל על המתנים אין בה כדי להמית פטור דתרתי בעי' שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה דאם לא נתכוין למכת מיתה שהתראת ספק היא דהתרו בו אל תזורק דשמא תלך על לבו:

גמ' אי נימא אסיפא. דקאמר ת"ק נתכוון להכות את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב אלמא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב: ר"ש פוטר מיבעי ליה. דהא בהדי' קאמר לה ת"ק ול"ל לר"ש למהדר פרושא ומאי אפילו: הא נתכוון להרוג את זה. והתרו בו עליו דהתראת ודאי הוא והרג את זה חייב דאיכא התראה על בן ברית והרי מתכוון לבן ברית והרגו ור"ש אומר וכו' והאי דשביק ר"ש לסיפא בהדיא ומהדר אדוקיא דרישא דלא תימא ר"ש פוטר אכולהו ואפילו נתכוון על מתניו והלכה לו על לבו: אמר לחד מינייהו. קא מיכוונא ולא איכפת לכי מיכייהו: מאי. לר"ש מקרי ליה מיתכוון לו ומיחייב או דילמא כיון דאי אזלא אאידך ושבק' ליה להאי הוה כמי כיתא ליה לאו מתכוון הוא: אי נמי. להכות את שניף הזה אבל כסבור הוא שהוא ראובן ונמצא שמעון מי אמרי' כיון

א"נ פלגא ופלגא כו'. דמ"ד (מכות ד' טו:) התראת ספק דספק נפשות להקל פטרינן ליה מטעמא דספיקא להחמיר ואי אליבא דמ"ד התראת ספק

והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור נתכוון להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור נתכוון להכות את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור [א]אבל נתכוון להכות על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב [א]ר"ש אומר [ג]אפי' נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור: גמ' ר"ש אה"יא אילימא אסיפא ר"ש פוטר מיבעי ליה אלא ארישא נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור הא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ר"ש אומר אפי' נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור פשיטא קאי ראובן ושמעון ואמר אנא לראובן קא מיכוונא לשמעון לא קא מיכוונא היינו פלוגתייהו אמר לחד מינייהו מאי א"נ כסבור ראובן ונמצא שמעון מאי ת"ש דתניא ר"ש אומר עד שיאמר לפלוני אני מתכוון מ"ט דר"ש [ב]א"ק (דברי' יט) וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו ורבנן אמרי דבי רבי ינאי [ג]פרט לזורק אבן לגו [ג]היכי דמי אילימא דאיכא ט' כותים וא' ישראל ביניהן תיפוק ליה דרובא כותים נינהו אי נמי פלגא ופלגא [ד]ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהן דהוה ליה כותי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי בשלמא לרבנן דאמרי [ה]נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב דכתיב (שמות כא) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה [ו]ואמר ר' אלעזר [ז]במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב (שם) אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש אלא לר"ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ממון וכדרבי דתניא [ח]רבי אומר ונתתה נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמרה נתינה למטה ונאמרה נתינה

מסורת הש"ס

נתינה למעלה מה להלן ממון אף כאן ממון אמר רבא האי דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומפקא מדרבנן דתנא דבי חזקיה (ויקרא כד) מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חלקת בה בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאין מתכוין בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון מאי שאין מתכוין אילימא שאין מתכוין כלל היינו שוגג אלא פשיטא שאין מתכוין לזה אלא לזה וקתני לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון אלא לאו ש"מ לאו בר קטלא הוא ולאו בר ממונא הוא: **מתני'** רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין רבי יהודה אומר כונסין אותה לכיפה כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נידונין בקלה הנסקלין בנשרפין ר"ש אומר נידונין בסקילה שהשריפה חמורה וחכ"א נידונין בשריפה שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש אילו לא היתה שריפה חמורה לא נתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו אילו לא היתה סקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עכו"ם הנהרגין בנחנקין ר"ש אומר בסייף וחכ"א בחנק: **גמ'** מאן אחרים אילימא אחרים כשרים פשיטא ותו בהא לימא רבי יהודה כונסין אותן לכיפה (סימן בשר"ק) א"ר אבהו אמר שמואל הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרי' שנגמר דינן עסקינן רבנן סברי אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה מיפטרינהו לגמרי נמי לא כיון דרוצחין נינהו הלכך כונסין אותן לכיפה ריש לקיש אמר באדם דכולי עלמא לא פליגי דפטירי אבל הכא בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים שנגמר דינן קמיפלגי רבנן סברי כמיתת בעלים כך מיתת השור ואין גומרין דינו של שור אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה אמר רבא אי

אי הכי היינו דקתני עלה אמר ר' יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן אלא אמר רבא הכי קאמר שנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג שניהם פטורין וא"ר יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן שור שנגמר דינו שנתערב בשורין אחרים מעלייא סוקלין אותן רבי יהודה אומר כונסין אותן לכיפה והתניא פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה ילדה וולדה אסור נתערב באחרים ואחרים באחרים כונסין אותן לכיפה ר"א בר' שמעון אומר מביאין אותן לב"ד וסוקלין אותן אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת ואע"ג דכי נגחה הות מיעברה והאמר רבא ולד הנוגחת אסור היא וולדה נגחו ולד הנרבעת אסור היא וולדה נרבעו אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה עיברה וילדה וולדה אסור הניחא למ"ד זה וזה גורם אסור אלא

מסורת הש"ס

אלא למ"ד זה וזה גורם מותר מאי איכא למימר אלא אמר רבינא אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה ולדה מותר ואם עד שלא נגמר דינה עיברה ומשנגמר דינה ילדה ולדה אסור עובר ירך אמו הוא: כל חייבי מיתות: ש"מ מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל א"ר ירמיה הכ"ע כגון שהתרו בו סתם והאי תנא הוא דתניא ושאר חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותן אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתת ב"ד רבי יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ת"ק יליף מטקושש ור' יהודה אומר מקושש הוראת שעה היתה: הנסקלין בנשרפין: מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפין בנסקלין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אמר ליה רב יהודה אבא לא תיתנייה הכי מאי איריא דשריפה חמורה תיפוק ליה דרובה נסקלין נינהו אלא היכי אתנייה הנסקלין בנשרפין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אי הכי אימא סיפא וחכ"א ידונו בשריפה שהסקילה חמורה תיפוק ליה דרובה נשרפין נינהו התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש לדידך דאמרת שריפה חמורה לא סקילה חמורה אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא לא

לא תימא ליה לאבוך הכי דתניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתיב בתורה סוף סוף היינו הך אלא אומר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך (הוא):

מתני' מי שנתחייב בב' מיתות ב"ד נידון בחמורה עבר עבירה שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו: גמ' פשיטא אלא איתגורי איתגור אמר רבא הכ"ע כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על עביר' קלה וחזר ועבר עבירה חמורה סד"א כיון דנגמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא קמ"ל בעא מניה (אבוה) דרב יוסף בר חמא מרבה בר נתן מנא הא מילתא דאמור רבנן מי שנתחייב ב' מיתו' ב"ד נידון בחמורה דכתי' (יחזקאל יח) והוליד בן פריץ שופך דם [וגו'] אל ההרים אכל ואת אשת רעהו טמא ואל הגלולים נשא עיניו והוליד בן פריץ שופך דם בסייף את אשת רעהו טימא זו א"א בחנק ואל הגלולים נשא עיניו זו עכו"ם בסקילה וכתיב (שם) מות יומת דמיו בו יהיה בסקילה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא כולהו בסקילה והוליד בן פריץ שופך דם זה בן סו"מ דבסקיל' אשת רעהו טמא זו נערה המאורסה דבסקיל' ואל הגלולים נשא עיניו זו עכו"ם דבסקילה א"כ מאי קמ"ל יחזקאל דילמא תורה קא מהדר א"כ איבעי ליה לאהדורה כי היכי דאהדרה משה רבינו דרש רב אחא בר' חנינא מאי דכתי' (שם) אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קירב שלא נהנה מקופה של צדקה וכתי' (שם) צדיק הוא חיה יחיה כשהי' ר"ג מגיע למקרא הזה היה בוכה ואמר מאן דעביד לכולהו הוא דחיי בחדא מינייהו לא א"ל ר"ע אלא מעתה (ויקרא יח) אל תטמאו בכל אלה ה"נ בכולהו אין בחדא מינייהו לא אלא באחת מכל אלה ה"נ באחת מכל אלה: עבר עבירה: תניא כיצד א"ר יוסי נידון בזיקה ראשונה הבאה עליו חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו לידון נמי אאיסור אשת איש דהא אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף אמר

אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה: מתני' מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת: גמ' משום דלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה א"ר ירמיה אר"ש בן לקיש הכא במלקיות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא וקרובי הוא דלא מיקרב קטליה דמוותר לה נפשיה מקרבינן ליה לקטליה עילויה. א"ל רבי יעקב לר' ירמיה בר תחליפא תא אסברא לך במלקיות של כרת אחת אבל של שתי ושל ג' כריתו' איסורי הוא דקא טעים ולא מוותר כולי האי: מי שלקה ושנה: שנה אע"ג דלא שילש לימא מתני' דלא כרשב"ג דאי רשב"ג האמר עד תלת זימני לא הויא חזקה אמר רבינא אפי' תימא רשב"ג קסבר עבירות מחזיקות. מיתיבי עבר עבירה שיש בה מלקות פעם ראשונה ושניה מלקין אותו ושלישי' כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישי' מלקין אותו ברביעית כונסין אותו לכיפה מאי לאו דכו"ע מלקיות מחזיקות ובפלוגתא דרבי ורשב"ג קמיפלגי לא דכו"ע אית להו דרשב"ג והכא בהא קא מיפלגי דת"ק סבר עבירות מחזיקות ומ"ס מלקיות מחזיקות והדתניא התרו בו ושתק התרו בו והרכין ראשו פעם ראשונה ושניה מתרין בו שלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו ברביעי' כונסין אותו לכיפה והתם מלקות ליכא במאי קמיפלגי אמר רבינא בכיפ' צריכ' התרא' קמיפלגי. ומאי כיפה א"ר יהודה מלא קומתו והיכא רמיזא אמר ר"ל (תהלים לד) תמותת רשע רעה ואמר ר"ל מאי דכתיב (קהלת ט) כי [גם] לא ידע האדם את עתו כדגי' שנאחזי' במצוד' רעה מאי מצודה רעה אמר ר"ל חכה: מתני' ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפ' ומאכילין אותו (ישעי' ל) לחם צר ומים לחץ: גמ' מנא ידעינן אמר רב בעדות מיוחדת ושמואל אמר שלא בהתראה ורב חסדא אמר אבימי כגון דאיתכחוש בבדיקו' ולא איתכחוש בחקירות כדתנן מעש' ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים: ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ: מאי שנא הכא דקתני נותנין לו לחם צר ומים לחץ ומ"ש התם דקתני מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת א"ר ששת אידי ואידי נותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטן מעיינו והדר מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת: מתני' הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו כהן ששמש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזירין זר ששמש במקדש ר"ע אומר בחנק וחכ"א בידי שמים: גמ' מאי קסוה א"ר יהודה כלי שרת וכה"א (במדבר ד) ואת קשות הנסך והיכא רמיזא (שם) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו: והמקלל בקוסם: תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו רבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרי יכהו קוסם לו ולקונו ולמקנו: והבועל ארמית: בעי מיניה רב כהנא מרב

לא פגעו בו קנאין מהו אינשייה רב לגמריה אקריוהו לרב כהנא בחלמיה (מלאכי ב) בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר אתא א"ל הכי אקריון אדכריה רב לגמריה בגדה יהודה זו עכו"ם וכה"א (ירמיה ג) [כן] בגדתם בי בית ישראל נאום ה' ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים זה משכב זכור וכה"א (ויקרא יח) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא כי חלל יהודה קדש ה' זו זונה וכה"א (דברי' כג) לא (יהי' קדש) ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית וכתיב בתריה (מלאכי ב) יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה (מאלהי) יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים אם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' צבאות א"ר חייא בר אבויה כל הבא על הכותי' כאילו מתחתן בעכו"ם דכתי' ובעל בת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על הכותית וא"ר חייא בר אבויה כתוב על גלגלתו של יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח ההוא גולגלתא דהות שדיא בשערי ירושלים והוה כתיב עילויה זאת ועוד אחרת קברה והדר נבוג קברה והדר נבוג אמר האי גולגלתא של יהויקים דכתי' בי' (ירמיה כב) קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים אמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויי שקלה כרכה בשיראי ואותביה בסיפטא אתאי דביתהו חזיתה נפקת אמרת להו לשיבבתהא אמרי לה האי דאיתתא קמייתא היא דלא קא מנשי לה שגרתא לתנורא וקלתה כי אתא אמר היינו דכתיב עילויה זאת ועוד אחרת. הכי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הכותי' חייב עלי' משום נשג"א כי אתא רבין אמר משום נשג"ז נדה שפחה גויה זונה אבל משום אישות לית להו ואינהו נשייהו ודאי לא מפקרי א"ר חסדא הבא לימלך אין מורין לו איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הבא לימלך אין מורין לו ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא (במדבר כה) ויאמר משה אל שופטי ישראל וגו' הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא אמרו לו הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כזבי אמר לה השמיעי לי אמרה לו בת מלך אני וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם אמר לה אף הוא נשיא שבט היא ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה אמר לו בן עמרם זו אסורה או מוהרת וא"ת אסורה בת יתרו מי התירה לך נתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה והיינו דכתיב (שם) והמה בוכים פתח אהל מועד וכתיב (שם) וירא פנחס בן אלעזר מה ראה אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו אחי אבי אבא לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הבועל את כותית קנאין פוגעין בו אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא ושמואל אמר ראה שאין (משלי כא) חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה' כ"מ שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ר' יצחק אמר ר"א ראה שבא מלאך והשחית בעם (שם) ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו מיכן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש שלף

שננה והגיחה באונקלו והיה

היוצק והבולל, הא דלא חשיב מולק משום דפטור מולק נפקא לן בפ' השוחט והמעלה (זבחים ד' קז. ושם) מדכתב אשר ישחט על השוחט הוא חייב ולא על המולק אבל כל הני דהכא נפ"ל בפ"ב דזבחי' (ד' קטו: ושם) מדכתב אשר יעלה מה העלאה שהיא גמר עבודה וכו' והולכה לא חשיב משום דאפשר לבטלה לשחוט בצד המזבח ולזרוק ומיהו קשיא ליתני נותן שמן ופתילה במנורה שיש אחריה הדלקה ופטרי' כהן זר בפ' ב' דיומא (ד' כד, ושם) מהאי טעמא דיש אחריהן עבודה והדלקה גופה לא קשה דלאו עבודה היא כדאמר התם: **המולח** והמניף והמגיש . לא דק דתנופה והגשה קודמת למליחה כדתניא מי הניף והגיש קמץ ומלח והקטיר ועוד אמרינן בהקומץ רבה י' וכי ס"ד זור קרב אלא המזבח גבי לא מלח והיינו משום שהיתה המליחה אחר התנופה והגשה :

ולא

נשען והולך על מקלו וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון אמרו הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס התירו פרושין את הדבר א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס א' שהי' לו לזמרי לפרוש ולא פירש ואחד שהיה לו לדבר ולא דבר ואחד שכוון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה וא' שלא נשמטו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף וא' שבא מלאך והשחית בעם בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל שנא' (במדבר כה) ויהיו המתי' במגפה ארבע' ועשרי' אלף והיינו דכתי' (תהלי' קו) ויעמד פנחס ויפלל אאמר ר"א ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילו' עם קונו בקשו מלאה"ש לדחפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא בהתחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבו"ם והרג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום שנא' (במדבר כה) לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם אר"נ אמר רב מאי דכתיב (משלי ל) זרזיר מתנים או תיש ומלך אלקום עמו ד' מאות וכ"ד בעילות בעל אותו רשע אותו היום והמתין לו פנחס עד שתשש כחו והוא אינו יודע שמלך אלקום עמו במתניתא תנא ס' עד שנעש' כביצ' המוזרת והיא הית' כערוגה מליאה מים א"ר כהנא ומושבה בית סאה תני רב יוסף קבר שלה אמה א"ר ששת לא כזבי שמה אלא שוילנאי בת צור שמה ולמה נקרא שמה כזבי שכזבי באביה ד"א כזבי שאמרה לאביה כוס בי עם זה והיינו דאמרי אינשי בין קני לאורבני שוילנאי מאי בעיא בהדי קלפי דקני שוילנאי מאי בעיא גפתה לאמה א"ר יוחנן חמשה שמות ישלו זמרי ובן סלוא ושאול ובן הכנעני' ושלומיאל בן צורי שדי זמרי על שנעשה כביצה המוזרת בן סלוא על שהסליא עונות של משפחתו שאול על שהשאיל עצמו לדבר עבירה בן הכנעני' על שעשה מעשה כנען ומה שמו שלומיאל בן צורי שדי שמו: כהן ששימש בטומאה: בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת כהן ששימש בטומאה חייב מית' בידי שמי' או אין חייב מית' בידי שמי' א"ל תניתוה כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פירחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזר' ופוצעין את מוחו בגיזרין ואם"ד מחייב בידי שמי' לישבקיה דליקטול בידי שמים אלא מאי אינו חייב מי איכא מידי דרחמנא פטרי' ואנן ניקום וניקטול ליה ולא והתנן מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפ' רחמנא פטרי' ואנן קטלינן לי' האמר ר' ירמי' אמר ר"ל במלקות של כריתו' עסקי' דגברא בר קטלא הוא והא גונב הקסוה האמר דר' יהוד' בכלי שרת עסקינן ורמיזא (במדבר ד) לא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו והא המקלל את הקוסם הא תני ר' יוסף יכה קוסם את קוסמו דמיחזי כמברך את השם והא בועל את הכותית הא אקריוה לרב כהנא בחלמיה ואדכריה רב לגמרי' איתיבי' היוצק והבולל והפותת המולח המניף המגיש והמסדר את השולחן המטיב את הנרו' והקומץ והמקבל דמי' בחוץ פטור ואין חייבין עליהן

כא

מסורת הש"ס

א לעיל מד ב כ"ב קט: סוטה מג. ג לעיל פא: יבמות סד: ד [לעיל פא:] ה זבחים קיב: ו [דף מג.] ז במנים במנחת רש"ל ח [צ"ל כלחם] ט [ועי' תוס' מנחות יח. ד"ה לא מלח] י [דף כ.]

וכיינו דאמרי אינשי. על שם כזבי אומרים דבר זה: בין קני לאורבני. מקום יחוד : אורבני . ערבה דקה הגדל בלע"ז : מאי בעי . ודאי משום זנות הלכה לשם : בהדי קלפי דקני . קליפות הקנים : שוילנאי מאי בעיא . ודאי גפתה לאמה .

לא משום זרות . זר שעשה אחת מהם בפנים אינו חייב מיתה דנפקא לן בסדר יומא (דף כד.) מועבדתם עבודת מתנה ודרשינן עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה וכל הני יש אחריה עבודה יולק ובולל ושאר עבודות דמנח' יש אחריה עבודה דהקטר' הקומץ אחר כולן . מסדר השולחן עבודה אחרונ' של לחם הפנים הייגו סילוק בזיכין והקטרתן המטיב את הנרות המדשנם שחרית יש אחריה הדלקת ערבית , מקבל דמים יש אחריו זריקה : ולא משום טומאה. כהן טמא ששימש דזרות ושמוש בטומאה מחד קרא נפקי אזהרה דידהו בפרק כל הזבחים תניא בשחיטת קדשים (זבחים דף עו:) ויגזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו דהייגו טומאה כדכתי' בתרי' אמור אליהם לדורותיכם וגו' וזר נמי מיניה דרשינן מדאילטריך קרא למיכתב בני ישראל למעוטי מאי אי למעוטי קדשי נכרים וקדשי נשים וכי בטומאה קרבי והא אמרי' התם דלא אלא ה"ק בני ישראל כמי שהם זרים לא יעבדו שלא יחללו וכיון דזרות וטומאה מחד קרא נפקי מאן דמחייב אזרות מחייב נמי אטומאה: ולא משום מחוסר בגדים, דאיכהו כמי מזרות אתרבאי בפ"ב דזבחי' (ד' יז:) דכתי' וחגרת אותם אבנט וגו' בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם וכו' והוו להו זרים: ולא משום שלא רחוץ ידי' ורגלי'. דחוקה חוקה ממחוסר בגדים גמר לה התם לענין אחולי עבודה והאי תנא כמי יליף מינה דאמר מה מחוסר בגדי' לא מיחייב אלא אגמר עבודה האי נמי לא מיחייב אלא אעבודה שהוא גמר : הא מקטיר . דהויא עבודה תמה שאין אחריה עבודה חייב משום טומאה ומאי חייב לאו מיתה : לא לאו. הוא דמחייב דכתי' ולא יחללו: ופרכינן אלא זר נמי. הא דדייקינן הא מקטיר לענין זרות תימא נמי דלאו הוא דמחייב והא מית' בהדיא כתיב והזר הקרב וגו': הא כדאית' וכו'. בזרות דייקינן הא מקטיר חייב מיתה ולענין טומאה לאו : מכלל דיולק ובולל. מדקאמר מקטיר לאו בעלמא הוא דאית ביה ומהשוא היובא ממעיט ליולק ובולל אלמא אפי' לאו לא מיחייב משום טומאה: אזהרה ליולק ובולל. לטומאת הגוף מנין : קדושים יהיו ולא יחללו . אם אינו ענין לעבודה תמה דהא כתיב ויגזרו ולא יחללו תנהו ענין לעבודה שיש אחריה עבודה :

ולא משום זרות ולא משום טומאה ולא משום מחוסר בגדים ולא משום רחוץ ידים ורגלים הא מקטיר חייב מאי לאו מיתה לא באזהרה אלא זר נמי לאזהר' והכתי' (במדבר יח) והזר הקרב יומת הא כדאיתא והא כדאיתא מכלל דיוצק ובולל לאו נמי לא והתניא אזהרה ליוצק ובולל מניין ת"ל (ויקרא כא) קדושים יהיו ולא יחללו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא מיתיבי ואלו הן שבמיתה טמא ששימש תיובתא: גופא ואלו שבמיתה האוכל את הטבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל את התרומה וזר ששימש וטמא ששימש וטבול יום ששימש ומחוסר בגדים ומחוסר כפרה ושלא רחץ ידים ורגלים ושתויי יין ופרועי ראש אבל ערל ואונן ויושב אינן במיתה אלא באזהרה בעל מום רבי אומר במיתה וחכ"א באזהרה הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכ"א באזהרה האוכל את הטבל מנלן דאמר שמואל משום ר"א מניין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב (שם כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל [את] אשר ירימו לה' בעתידי' לתרום הכתוב מדבר ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילוף חילול חילול מנותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן תרומה חוצה לארץ הותרה ברבים פירות פיגול ונותר אדרבה מנותר הוה ליה למילף שכן פסול אוכל אין לו היתר בנקיה הנך נפישן רבינא אמר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף וכהן טמא שאכל תרומה טהורה מנלן דאמר שמואל מניין לכהן טמא שאכל תרומה טהורה שהוא במיתה בידי שמים דכתיב (שם) ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא וגו' טהורה אין טמאה לא דאמר שמואל א"ר אליעזר מניין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו

פרט

ואלו שבמיתה. ברייתא היא וחשיב כמי טובא ותני כמי טמא ששימש: האוכל את הטבל וכו'. כולה מתני' רחם . ששימשו פרועי ראש שעברו עליהם יותר משלשים יום שלא גלחו ראשם : אבל ערל.

פרט לזו שמחוללת ועומדת: וזר שאכל את התרומה: אמר רב זר שאכל את התרומה לוקה אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לימא מר במיתה דכתיב (ויקרא כב) וכל זר לא יאכל קדש אני ה' מקדשם הפסיק הענין מיתיבי ואלו הן שבמיתה זר האוכל את התרומה מתניתא אדרב קא רמית ארב תנא הוא ופליג: וזר ששימש דכתיב (במדבר יח) והזר הקרב יומת: וטמא ששימש כדבעא מיניה רב חייא בר אבין מרב יוסף מניין לטמא ששימש שהוא במיתה דכתיב (ויקרא כב) דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילף חילול חילול מנותר מה להלן כרת אף כאן כרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן גוף טמא מקוה ברבים אדרבה מנותר ה"ל למילף שכן קדש פנים פיגול ונותר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף: טבול יום ששימש: מנלן בדתניא ר' סימאי אומר רמז לטבול יום שאם עבד חילל מניין ת"ל (שם כא) קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו אם אינו ענין לטמא ששימש דנפקא לן מוינזרו תניהו ענין לטבול יום ששימש ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה: ומחוסר בגדים גמנלן אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ומטו בה משמיה דרבי אלעזר בר' שמעון (שמות כט) וחגרת אותם אבנט בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים דואמר מר זר ששימש במיתה: ומחוסר כפרה מנלן אמר רב הונא דאמר קרא (ויקרא יב) וכפר עליה הכהן וטהרה המטהרה מכלל שהיא טמאה ואמר מר טמא ששימש במיתה: ושלא רחוץ ידים ורגלים מנלן דכתיב (שמות ל) בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו: ושתויי יין דכתיב (ויקרא י) יין ושכר אל תשת וגו': ופרועי ראש דכתיב (יחזקאל מד) ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתי' בתריה ויין לא ישתו איתקש פרועי ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה: אבל ערל אונן יושב באזהרה ערל מנלן ואמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו (שם) כל בן נכר ערל לב וערל

בשר לא יבא אל מקדשי (לשרתני) אאונן מנלן דכתיב (ויקרא כא) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו הא אחר שלא יצא חילל א"ל רב אדא לרבא ונילף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה מי כתיב ביה בגופיה מכללא קאתי הוי דבר הבא מן הכלל וכל דבר הבא מן הכלל אין דנין אותו בגז"ש יושב מנלן באמר רבא א"ר נחמן אמר קרא (דברים יח) כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת לעמידה בחרתיו ולא לישיבה בעל מום רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מ"ט דרבי דכתיב (ויקרא כא) אך אל הפרוכת לא יבא וגו' ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילף חילול חילול מנותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן פסול הגוף מפסול הגוף אדרבה מנותר הוה ליה למילף שכן קודש פנים פיגול ונותר אלא מטמא ששימש גמר פסול הגוף מפסול הגוף קודש פנים פיגול ונותר מקודש פנים פיגול ונותר ורבנן אמר קרא בו ולא בבעל מום גהזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מאי טעמא דרבי אמר ר' אבהו דגמר חטא חטא מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ורבנן אמרי אמר קרא בו בו ולא במעילה: זר ששימש במקדש: התניא רבי ישמעאל אומר נאמר כאן (במדבר יח) והזר הקרב יומת ונאמר להלן (שם יז) כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים ר"ע אומר נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן (דברים יג) והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה רבי יוחנן בן נורי אומר מה להלן בחנק אף כאן בחנק במאי קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי עקיבא סבר דנין יומת מיומת ואין דנין יומת מימות ורבי ישמעאל סבר דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ורבי עקיבא כיון שהדית אין לך הדיוט גדול מזה במאי קמיפלגי רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דתניא זנביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק הא אנן תנן חרבי עקיבא אומר בחנק תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא מתניתין ר' שמעון ואליבא דרבי עקיבא ברייתא רבנן ואליבא דרבי עקיבא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

אלו הן הנחנקין ^א המכה אביו ואמו ^ב וגונב
נפש מישראל ^ג וזקן ממרא ע"פ ב"ד
ונביא השקר ^ד והמתנבא בשם עכו"ם ^ה והבא
על א"א ^ו וזוממי בת כהן ^ז ובועלה: **גמ'** מכה
אביו ואמו מנלן דכתיב (שמות כא) מכה אביו
ואמו מות יומת ^א וכל מיתה האמורה בתור'
סתם אינה אלא חנק אימא עד דקטיל ליה
מי קטל ס"ד קטל חד בסייף ואביו בחנק
הניחא למ"ד חנק קל אלא למ"ד חנק חמור
מאי איכא למימר אלא מדכתיב (שם) מכה
איש ומת מות יומת וכתי' (במדבר לה) או באיבה
הכהו בידו וימות ש"מ כל היכא דאיכא
הכאה סתם לאו מיתה הוא ואצטריך למיכתב
מכה איש ואיצטריך למכתב כל מכה נפש
דאי כתב רחמנא מכה איש ומת הו"א איש
בר מצוה אין קטן לא ^ג כתב רחמנא כל מכה
נפש ואי כתב רחמנא כל מכה נפש הו"א אפי'
נפלים אפילו בן שמונה צריכי ואימא אע"ג
דלא עביד ביה חבורה אלמה תנן ^ד המכה
אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה
א"ק (ויקרא כד) מכה אדם ומכה בהמה מה מכה
בהמה עד דעביד בה חבורה דכתי' בה נפש
אף מכה אדם עד דעביד חבורה מתקיף לה
רב ירמיה אלא מעתה הכחישה באבנים הכי
נמי דלא מיחייב אלא אם אינו ענין לנפש
בהמה דהא אי נמי הכחישה באבנים חייב
תניהו ענין לנפש אדם אלא הקישא למה לי
לכדתניא ^ה דבי חזקיה הניחא למאן דאית ליה
תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה תנא
דבי חזקיה היקישא למה לי מה מכה בהמה
לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור
דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב
מתנא אמר (שם יט) ואהבת לרעך כמוך רב
דימי בר חיננא אמר מכה אדם ומכה בהמה
מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם
לרפואה פטור רב ^ו לא שביק לבריה למישקל
ליה סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה
למיפתח ליה ^ז כוותא דילמא חביל והוה ליה
שגגת איסור אי הכי אחר נמי אחר שגגת
לאו בנו שגגת חנק ^ז והדתנן ^ח מחט של יד
ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל
והויא לה שגגת סקילה התם מקלקל הוא
הניחא למאן דאמר ^ט מקלקל פטור אלא למ"ד
חייב מאי איכא למימר מאן שמעת ליה
דאמר מקלקל בחבורה חייב ר' שמעון היא
ורבי

אלו הן הנחנקין: ממרא ע"פ ב"ד. כמו ממרים הייתם עם ה' (דברים ט) שמסרב על פי בית דין הגדול שבלשכת הגזית: וזוממי בת כהן. אע"פ שהם היו מחייבין אותה שריפה אין נדונין אלא במיתה שהיו מחייבין לבועל והיינו חנק כשאר בא על אשת איש כדמפרש קרא היא תשרף ולא בועלה וזוממים ילפינן מכאשר זמם לעשות לאחיו לאחיו ולא לאחותו: ובועלה. בנשואה בת כהן קמיירי אבל ארוס' ביאה בסקיל': **גמ'** ס"ד. בתמיה: קטל חד בסייף. כדתנן בפרקין לעיל (דף עו:) אלו הן הנהרגים הרוצח ועיר הנדחת: מאי איכא למימר. הכא דאיכא למדרש דאביו בחנק: אלא מדכתיב מכה איש ומת. היכא דבעי מיתה מפרש מיתה בהדיא: אפי' נפלים. כגון בן תשעה ודאו אטום או שיש לו שני גבין דלא חיי: דכתיב ביה נפש. ונפש משמע דם דהוה חבורה: הכחישה. לבהמה: באבנים. דלא עשה בה חבורה: לנפש אדם. דהיינו אביו דאף ע"ג דלא בעינן מיתה חבורה מיהא בעינן: אלא הקישא למה לי. דאתקש מכה אדם למכה בהמה בחד קרא הואיל וילפת ליה מאם אינו ענין: לכדתני' דבי חזקי'. בב"ק [בהמניח] (דף לה.) לפטור חייבי מיתות שוגגין מן התשלומין מה מכה בהמה לא חלקת בו וכו': הניחא וכו'. פלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל בכתובות באלו נערות (דף לה:): מה מכה בהמה לרפואה. כגון מקיז דם פטור מן התשלומין שהרי לא הזיקה: אף מכה אדם. דהיינו אביו: לרפואה פטור. ממיתה ואף ע"ג דחבורה היא: ואהבת לרעך כמוך. לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו: סילוא. קוץ ישב לו בבשרו: למפתח ליה כוותא. כויה לסוליא ליחה ממנה: אי הכי אחר נמי. לא ליפתח שהרי כל ישראל הוזהרו על חבלת חבירו דכתיב (דברים כה) לא יוסיף פן יוסיף: שגגת לאו. כשאין מתכוין אי שגגה באיסור שזדונו לאו בעלמא דקיל: מחט של יד. היא מחט קטנה שתופרין בה בגדים ניטלת בשבת ליטול בה את הקוץ ומשום דקתני לה להלן במסכת שבת בפרק כל הכלים (דף קכב:) גבי ושל שקאין לפתוח בו את הדלת קרי ליה להא קטנה מחט של יד: דילמא חביל. ועביד חבורה בשבת: מקלקל הוא. וכל המקלקלין פטורין בחלול שבת דמלאכת מחשבת כתיב ואין מחייב אמקלקל אלא ר"ש ומקלקל בחבורה ר"ש נמי לא מחייב אלא במתכוין לכך דהוי צריך לחבלה אבל הנוטל קוץ א"צ לחבלה וברצונו לא יחבל:

ורבי שמעון האמר ^א כל מלאכה שאינה צריכ'
לגופה פטור עליה בעו מיניה מרב ששת בן
מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו
א"ל ואחר מי התירו אלא כבוד שמים עדיף
הכא נמי כבוד שמים עדיף מיתיבי ומה מי
שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו מי
שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא
להכותו מאי לאו אידי ואידי במקום מצוה
הא בבנו הא באחר לא אידי ואידי לא שנא
בנו ולא שנא אחר ולא קשיא כאן במקום
מצוה כאן שלא במקום מצוה והכי קתני ומה
במקום מצוה שמצוה להכותו מצוה שלא
להכותו שלא במקום מצוה שאינו מצוה
להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו תא
שמע ^ה היוצא ליהרג ובא בנו והכהו וקיללו
חייב בא אחר והכהו וקיללו פטור והוינן בה
מאי שנא בנו ומאי שנא אחר ואמר רב חסדא
במסרבין בו לצאת ואינו יוצא רב ששת מוקי
לה בשאין מסרבין בו לצאת אי הכי אחר נמי
אחר גברא קטילא הוא והאמר רב ששת
^ב ביישו ישן ומת חייב הכא במאי עסקינן
בשהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה ^ג והאמר
רבי אמי אמר ר' יוחנן ^ג הכהו הכאה שאין בה
שוה פרוטה לוקה מאי פטור דקאמר פטור
ממון מכלל דבנו חייב בממון אלא בדינו
הכא נמי בדינו אלא אחר היינו טעמא דפטור
דא"ק (שמות כב) ונשיא בעמך לא תאור ^ד בעושה
מעשה עמך התינח קללה הכאה מנלן
^ה דמקשינן הכאה לקללה אי הכי בנו נמי
^ו כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי
^ז בשעשה תשובה אי הכי אחר נמי אמר רב
מרי בעמך במקוים שבעמך אי הכי בנו נמי
מידי

מידי דהוה לאחר מיתה מאי הוה עלה אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית שהרי אמרה תורה (דברים יג) לא תחמול ולא תכסה עליו: **מתני'** המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה זה חומר במקלל מבמכה שהמקלל לאחר מיתה חייב והמכה לאחר מיתה פטור: **גמ'** ת"ר (ויקרא כ) אביו ואמו קלל לאחר מיתה שיכול הואיל וחייב במכה וחייב במקלל מה מכה אינו חייב אלא מחיים אף המקלל אינו חייב אלא מחיים ועוד ק"ו ומה מכה שעשה בו שלא בעמך כבעמך לא חייב בו לאחר מיתה מקלל שלא עשה בו שלא בעמך כבעמך אינו דין שלא חייב בו לאחר מיתה ת"ל אביו ואמו קלל לאחר מיתה הניחא לר' יונתן דמייתר ליה קרא אביו ואמו אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר דתניא (שם) איש איש מה ת"ל איש איש לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו אביו שלא אמו אמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל אביו קלל אמו דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו עד שיפרט לך הכתוב יחדיו מנא ליה נפקא ליה מומקלל אביו ואמו מות יומת ואידך ההוא מיבעי ליה לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס ותיפוק ליה מאיש איש דברה תורה כלשון בני אדם וליתני חומר במכה מבמקלל שהמכה עשה בו שלא בעמך כבעמך משא"כ במקלל קסבר מקשינן הכאה לקללה לימא הני תנאי כהני תנאי דתני חדא כותי אתה מצוה על הכאתו ואי אתה מצווה על קללתו ותניא אידך אי אתה מצווה לא על קללתו ולא על הכאתו סברוה דכולי עלמא כותים גירי אמת הן מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן הכאה לקללה ומר סבר לא מקשינן הכאה לקללה לא דכ"ע לא מקשינן הכאה לקללה והכא בהא קמיפלגי מ"ס כותים גירי אמת הן ומ"ס כותים גירי אריות הן אי הכי היינו דקתני עלה ושורו כישראל אלא ש"מ בהיקישא פליגי ש"מ: **מתני'** הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנא' (דברים כד) והתעמר בו ומכרו הגונב את בנו רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מחייב וחכמים פוטרין גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** ות"ק לא בעי עימור א"ר אחא בריה דרבא עימור פחות משוה פרוטה איכא בינייהו בעי ר' ירמי' גנבו ומכרו ישן מהו מכר אשה לעוברה מהו יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך ותיפוק לי' דליכא עימור כללא צריכא ישן דזגא עליה אשה דאוקמא באפי זיקא דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך מאי תיקו ת"ר (שם) כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב אשה מניין ת"ל וגונב איש אין לי אלא איש שגנב בין אשה ובין איש ואשה שגנבה איש אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב ההוא מ"מ תניא אידך כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אחד הגונב את האיש ואחד הגונב את האשה ואחד גר ואחד עבד משוחרר וקטן חייב גנבו ולא מכרו מכרו ועדיין ישנו ברשותו פטור מכרו לאביו או לאחיו או לא' מן הקרובים חייב הגונב את העבדים פטור

תני

תני תנא קמיה דרב ששת א"ל אני שונה רבי שמעון אומר מאחיו עד שיוציאנו מרשות אחיו ואת אמרת חייב תני פטור מאי קושיא דילמא הא ר"ש הא רבנן לא ס"ד דאמר ר' יוחנן סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא ר' יהודה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר"ע: הגונב בנו: מ"ט דרבנן אמר אביי דא"ק (דברים כד) כי ימצא פרט למצוי א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה (שם כב) כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל הכי נמי כי ימצא פרט למצוי כגון של בית פלוגי דשכיחן גבייהו ה"נ דפטירי א"ל אנא מונמצא בידו קאמינא אמר רבא הלכך הני מיקרי דרדקו ומתנו רבנן כמצויין בידן דמו ופטירי: גנב מי שחציו וכו': תנן התם ר' יהודה אומר אין לעבדים בושת מ"ט דר' יהודה א"ק (שם כה) כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו מי שיש לו אחוה יצא עבד שאין לו אחוה ורבנן אחיו הוא במצות והכא היכי דריש ר' יהודה סבר מאחיו לאפוקי עבדים בני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין מבני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבנן מאחיו לאפוקי עבדים לא משמע להו דהא אחיו הוא במצות בני ישראל מבני ישראל חד למעוטי עבד וחד למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין אזהרה לגונב נפש מנין רבי יאשיה אמר (שמות כ) מלא תגנב רבי יוחנן אמר (ויקרא כה) מלא ימכרו ממכרת עבד ולא פליגי מר קא חשיב לאו דגניבה ומר קא חשיב לאו דמכירה ת"ר (שמות כ) לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר אתה אומר בגונב נפשות או אינו אלא בגונב ממון אמרת צא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בנפשות אף כאן בנפשות תניא אידך (ויקרא יט) לא תגניבו בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפשות אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בממון אף כאן בממון איתמר עידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהוזמו חזקיה אמר אין נהרגין רבי יוחנן אמר נהרגין חזקיה דאמר כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר ורבי יוחנן אמר כרבנן דאמרי דבר ואפילו חצי דבר ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהוזמו שנהרגין מתוך שיכולים לומר הראשונים להלקותו

להלקותו באנו והני אחריני כולי דבר קא
עבדי ליה מתקיף לה רב פפא אי הכי עידי
מכירה נמי ליקטליה מתוך שיכולין עידי
גניבה לומר להלקותו באנו וכי תימא דקסבר
חזקיה דלא לקי והא איתמר עידי גניבה
בנפש שהוזמו חזקיה ורבי יוחנן חד אמר
לוקין וחד אמר אין לוקין ואמרינן תסתיים
דחזקיה דאמר לוקין מדאמר חזקיה אין
נהרגין דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין הוה
ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו
שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו
איהו לא לקי אינהו היכי לקו אלא אמר רב
פפא בעידי מכירה דכו"ע לא פליגי דנהרגין
כי פליגי בעידי גניבה חזקיה אמר אין נהרגין
גניבה לחודה קיימא ומכירה לחודה קיימא
ר' יוחנן אמר נהרגין גניבה אתחלתא דמכיר'
היא ומודה רבי יוחנן בעדים הראשונים של
בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין מתוך
שיכולין לומר להלקותו באנו אמר אביי הכל
מודים בבן סורר ומורה והכל מודים בבן
סורר ומורה ומחלוקת בבן סו"מ הכל מודים
בבן סו"מ בעדים הראשונים שאין נהרגין
מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו והכל
מודים בבן סו"מ בעדים אחרונים שנהרגים
מתוך שעדי' הראשוני' יכולין לומר להלקותו
באנו והני כוליה דבר קא עבדי לי' ומחלוקת
בבן סורר ומורה שנים אומרים בפנינו גנב
ושנים אומרים בפנינו אכל אמר רב אסי עידי
מכירה בנפש שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכול
לומר עבדי מכרתי אמר רב יוסף כמאן אזלא
כר' עקיבא דאמר דבר ולא חצי דבר א"ל אביי דאי
כר' עקיבא קאמר אלא אפילו תימא רבנן ובדלא אתו עידי
גניבה למימרא לא צריכא דאע"ג דאתו לבסוף ואכתי מאי
קמ"ל מימרא מרמזי רמוזי מהו דתימא רמיזא מילתא היא
קמ"ל: מתני' זקן ממרא ע"פ ב"ד שנא' (דברים יז) כי
יפלא ממך דבר למשפט שלשה בתי דינין היו שם אחד יושב על פתח הר
הבית ואחד יושב על פתח העזרה ואחד יושב בלשכת הגזית באין לזה
שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך
לימדו חבירי אם שמעו אמר להם ואם לאו באין להן לאותן שעל פתח
עזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי
אם שמעו אמר להם ואם לאו אלו ואלו באין לב"ד הגדול שבלשכת הגזית
שממנו יוצא תורה לכל ישראל שנאמר (שם) מן המקום ההוא אשר יבחר
ה' חזר לעירו שנה ולמד בדרך שהיה למד פטור ואם הורה לעשות חייב
שנא' (שם) והאיש אשר יעשה בזדון אינו חייב עד שיורה לעשות תלמיד
שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו: גמ' תנו רבנן כי יפלא ממך דבר
במופלא

במופלא שבב"ד הכתוב מדבר ממך זה
יועץ וכה"א (נחום א) ממך יצא חושב על ה'
רעה יועץ בליעל דבר זו הלכה למשפט זה
הדין בין דם לדם בין דם נדה דם לידה דם
זיבה בין דין לדין בין דיני נפשות דיני ממונות
דיני מכות בין נגע לנגע בין נגעי אדם נגעי
בתים נגעי בגדים דברי אלו החרמים והערכין
וההקדשות ריבות זו השקאת סוטה ועריפת
עגלה וטהרת מצורע בשעריך זו לקט שכחה
ופאה וקמת מב"ד ועלית מלמד שבה"מ
גבוה מא"י וא"י גבוה מכל הארצות אל המקום
מלמד שהמקום גורם בשלמא בהמ"ק גבוה
מא"י דכתיב ועלית אלא א"י גבוה מכל
הארצות מנא ליה דכתיב (ירמיה כג) לכן הנה
ימים באים נאם ה' (ולא יאמר) חי ה' אשר
העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי
ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית
ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר
הדחתים שם וישבו על אדמתם ת"ר זקן
ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת
ושגגתו חטאת דברי ר"מ רבי יהודה אומר על דבר שעיקרו מדברי תורה
ופירושו מדברי סופרים ר"ש אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים
מ"ט דר"מ גמר דבר דבר כתי' הכא (דברים יז) כי יפלא ממך דבר למשפט
וכתיב התם (ויקרא ד) ונעלם דבר מעיני הקהל מה להלן דבר שחייב על זדונו
כרת ועל שגגתו חטאת אף כאן דבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו
חטאת ור' יהוד' (דברים יז) על פי התורה אשר יורוך עד דאיכא תורה ויורוך
ור"ש אשר יגידו לך מן המקום ההוא אפי' כל דהו א"ל רב הונא בר חיננא
לרבא תרגמא לי להא מתניתא אליבא דר"מ א"ל רבא לרב פפא פוק
תרגמא ליה כי יפלא במופלא שבב"ד הכתוב מדבר ממך זה יועץ השיודע
לעבר שנים ולקבוע חדשים כדתנן הן העידו שמעברים את השנה כל
אדר שהיו אומרים עד הפורים דאי להאי ניסא קא שרי חמץ בפסח ואי
להאי ניסא קא שרי חמץ בפסח דבר זה הלכה זו הלכות אחד עשר
דאיתמר עשירי רבי יוחנן אמר עשירי כתשיעי ור"ש בן לקיש אמר
עשירי כאחד עשר רבי יוחנן אמר עשירי כתשיעי מה תשיעי בעי
שימור אף עשירי בעי שימור ר"ל אמר עשירי כאחד עשר מה אחד
עשר לא בעי שימור אף עשירי לא בעי שימור משפט זה הדין
דין

דין בתו מאנוסתו דאמר רבא א"ל רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זימה זימה: בין דם לדם בין דם נדה דם לידה דם זיבה דם נדה בפלוגתא עקביא בן מהללאל ורבנן דתנן דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין דם לידה בפלוגתא דרב ולוי דאתמר רב אמר מעין אחד הוא התור' טימאתו והתורה טיהרתו ולוי אמר שני מעיינות הן נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטהור נפתח הטמא: דם זיבה בפלוגתא דר"א ורבי יהושע דתנן קישתה שלשה ימים בתוך אחד עשר יום אם שפתה מעת לעת וילדה הרי זו יולדת בזוב דברי ר"א ור' יהושע אומר לילה ויום כלילי שבת ויומו ששפתה מן הצער ולא מן הדם בין דין לדין בין דיני ממונות דיני נפשות דיני מכות דיני ממונות בפלוגתא דשמואל ורבי אבהו דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראין ב"ד חצוף ורבי אבהו אמר לדברי הכל אין דיניהן דין דיני נפשות בפלוגתא דרבי ורבנן דתניא רבי אומר (שמות כא) ונתתה נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמר נתינה למעלה ונאמר נתינה למטה מה להלן ממון אף כאן ממון דיני מכות בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן דתנן מכות בג' משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג: בין נגע לנגע בין נגעי אדם נגעי בתים נגעי בגדים נגעי אדם בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן דתנן אם בהרת קדם לשער לבן טמא אם שער לבן קדם לבהרת טהור ספק טמא רבי יהושע אומר כהה מאי כהה אמר רבא כהה טהור נגעי בתים בפלוגתא דר"א בר"ש ורבנן דתנן ר"א בר"ש אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשני גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס מ"ט דר"א בר"ש כתיב קיר וכתיב קירות איזהו קיר שהוא כקירות הוי אומר זה קרן זוית נגעי בגדים בפלוגתא דר' (יונתן) ורבנן דתניא ר' (יונתן) בן אבטולמוס אומר מנין

לפריחה

לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמרה קרחת וגבחת באדם ונאמרה קרחת וגבחת בבגדים מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור דברי אלו הערכין והחרמי' והקדישות הערכין בפלוגתא דר"מ ורבנן דתנן המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכ"א לא אמר כלום החרמים בפלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן דתנן ר' יהודה בן בתירה אומר סתם חרמים לבדק הבית שנא' (ויקרא כז) כל חרם קדש קדשים הוא לה' וחכ"א סתם חרמים לכהן שנא' (שם) כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו א"כ מה ת"ל קדש קדשים הוא לה' שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים הקדשות בפלוגתא דר"א בן יעקב ורבנן דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר אפי' צינירא של הקדש צריכה עשרה בני אדם לפדותה ריבות זה השקאת סוטה ועריפת העגלה וטהרת מצורע השקאת סוטה בפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע דתנן המקנא לאשתו ר"א אומר מקנא ע"פ שנים ומשקה ע"פ עד א' או ע"פ עצמו ר' יהושע אומר מקנא ע"פ שנים ומשקה ע"פ שנים עריפת עגלה בפלוגתא דר' אליעזר ור"ע דתנן מאין היו מודדין ר' אליעזר אומר מטיבורו ר"ע אומר מחוטמו ר"א בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו טהרת מצורע בפלוגתא דר' שמעון ורבנן דתנן אין לו בהן יד בהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר"א אומר נותן לו על מקומו ויוצא ר' שמעון אומר נותן על של שמאל ויוצא בשעריך זה לקט שכחה פיאה לקט דתנן שני שבלין לקט ג' אינן לקט שכחה שני עומרין שכחה שלשה אינן שכחה ועל כולן ב"ש אומרים שלש לעני וארבע לבעה"ב פיאה בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן דתנן מצות פיאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרין לא הפריש מן העומרין יפריש מן הכרי עד שלא מירחו מירחו מעשר ונותן לו משום ר' ישמעאל אמרו אף מפריש מן העיסה: ג' בתי דינין וכו': א"ר כהנא הוא אומר מפי השמועה והן אומרין מפי השמועה אינו נהרג הוא אומר כך הוא בעיני והן אומרין כך הוא בעינינו אינו נהרג וכל שכן הוא אומר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעינינו אינו נהרג עד שיאמר כך הוא בעיני והן אומרים מפי השמועה תדע שהרי לא הרגו את עקביא בן מהללאל ור"א אומר אפי' הוא אומר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעינינו נהרג כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל וא"ת מפני מה לא הרגו את עקביא בן מהללאל מפני שלא הורה הלכ' למעשה תנן כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למדתי וכך למדו חבירי מאי לאו דהוא אמר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעינינו לא הוא אומר כך הוא בעיניו והם אומרים מפי השמוע' ת"ש דא"ר יאשיה ג' דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים בעל שמחל על קינויו קינויו מחול

בן

בן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו זקן ממרא שרצו בית דינו למחול לו מוחלין לו וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי על זקן ממרא לא הודו לי כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל תיובתא תניא א"ר יוסי מתחילה לא היו מרבין מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית ושני בתי דינין של עשרים ושלשה אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ושאר בתי דינין של עשרים ושלשה יושבין בכל עיירות ישראל הוצרך הדבר לשאול שואלין מב"ד שבעירן אם שמעו אמרו להן ואם לאו באין לזה שסמוך לעירן אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח הר הבית אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למדתי וכך למדו חבירי אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באין ללשכת הגזית ששם יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים ובשבתות ובימים טובים יושבין בחיל נשאלה שאלה בפניהם אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדין למנין רבו המטמאים טמאו רבו המטהרין טהרו משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משם כותבין ושולחין בכל מקומות כל מי שהוא חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו יהא דיין בעירו משם מעלין אותו להר הבית משם לעזרה משם ללשכת הגזית שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה יהבו ביה רבנן עינייהון ברב עולא בר אבא: חזר לעירו ושנה: ת"ר אינו חייב עד שיעשה כהוראתו או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו בשלמא יורה לאחרים ויעשו כהוראתו מעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא אלא שיעשה כהוראתו מעיקרא נמי בר קטלא הוא התינח היכא דאורי בחלב ודם דמעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא אלא היכי דאורי בחייבי מיתות ב"ד מעיקרא נמי בר קטלא הוא מעיקרא בעי התראה השתא לא בעי התראה מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר מעיקרא אי אמר טעמא מקבלינן מיניה השתא אי אמר טעמא לא מקבלינן מיניה: מתני׳ חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין תפילין כדי לעבור על ד"ת פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב: גמ׳ אמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין אליבא דרבי יהודה והאיכא לולב דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע בלולב מאי סבירא לן אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי סבירא לן דצריך אגד גרוע ועומד הוא והאיכא ציצית דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע בציצית מאי סבירא לן אי סבירא לן דקשר העליון לאו דאורייתא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי סבירא לן דקשר

דקשר העליון דאורייתא גרוע ועומד אי הכי תפילין נמי אי עביד ארבעה בתי ואייתי אחרינא ואנח גבייהו האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי עביד ה' בתי גרוע ועומד הוא האמר ר' זירא בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול: מתני׳ אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בב"ד שביבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר (דברים יז) וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד דברי ר"ע ר' יהודה אומר אין מענין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל המקומות איש פלוני מתחייב מיתה בב"ד: גמ׳ ת"ר אין ממיתין אותו לא בב"ד שבעירו ולא בב"ד שביבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנא' וכל העם ישמעו ויראו דברי ר"ע אמר לו ר' יהודה וכי נאמר יראו וייראו והלא לא נאמר אלא ישמעו וייראו למה מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל מקום איש פלוני נתחייב מיתה בב"ד ת"ר ד' צריכין הכרזה המסית ובן סו"מ וזקן ממרא ועדים זוממין בכולהו כתי' בהו וכל העם וכל ישראל בעדים זוממין כתיב והנשארי' דלא כו"ע חזו לסהדותא: מתני׳ נביא השקר המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו מיתתו בידי אדם אבל הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי שמים שנא' (שם יח) אנכי אדרש מעמו המתנבא בשם עכו"ם ואומר כך אמרה עכו"ם אפי' כוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור הבא על א"א כיון שנכנסה לרשות הבעל לנשואין אע"פ שלא נבעלה הבא עליה ה"ז בחנק וזוממי בת כהן ובועלה שכל המוזמין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה: גמ׳ ת"ר ג' מיתתן בידי אדם וג' מיתתן בידי שמים המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו והמתנבא בשם עכו"ם מיתתן בידי אדם הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים מנה"מ א"ר יהודה אמר רב דא"ק (שם) אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע ואשר לא צויתיו הא לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו ואשר ידבר בשם אלהים אחרים זה המתנבא בשם עכו"ם וכתיב ומת הנביא ההוא וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים דכתי' (שם) והאיש אשר לא ישמע אל דברי וכתי' אנכי אדרוש מעמו בידי שמי': המתנבא מה שלא שמע: כגון צדקיה בן כנענה דכתי' (דה"ב יח) ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל מאי הוה ליה למיעבד רוח נבות אטעיתיה דכתי' (מ"א כב) ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן אמר ר' יהודה מאי צא צא ממחיצתי מאי רוח א"ר יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי הו"ל למידק כדרבי יצחק דא"ר יצחק סיגנון א' עולה לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאין בסיגנון א' עובדי' אמר (עובדיה א) זדון לבך השיאך ירמי' אמר (ירמי' מט) תפלצתך השיא אותך זדון לבך והני מדקאמרי כולהו כהדדי ש"מ לא כלום קאמרי דילמא לא הוה ידע ליה להא דר' יצחק יהושפט הוה התם וקאמר להו דכתי' (מ"א כב) ויאמר יהושפט האין פה נביא לה' עוד א"ל הא איכא כל הני א"ל כך מקובלני מבית אבי אבא סיגנון א' עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד. המתנבא מה שלא נאמר לו: כגון חנניה בן עזור דקאי ירמי' בשוק העליון וקאמר (ירמיה מט) כה אמר ה' [צבאות] הנני שובר את קשת עילם נשא חנניה ק"ו בעצמו מה עילם שלא בא אלא לעזור את בבל אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם כשדים עצמן על אחת כמה וכמה אתא איהו בשוק התחתון אמר (שם כח) כה אמר ה' וגו' שברתי את עול מלך בבל א"ל רב פפא לאביי האי לחבירו נמי לא נאמר א"ל כיון דאיתיהיב ק"ו למידרש כמאן דאיתמר ליה דמי הוא ניהו דלא נאמר לו המתנבא בשם עכו"ם כגון נביאי הבעל הכובש את נבואתו כגון יונה בן אמיתי והמוותר על דברי נביא כגון חבריה

חבריה דמיכה דכתי' (מ"א כ) ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו וכתיב (שם) ויאמר לו יען אשר לא שמעת [וגו'] ונביא שעבר על דברי עצמו כגון עדו הנביא דכתיב (שם) כי כן צוה אותי וכתיב (שם) ויאמר לו גם אני נביא כמוך וכתי' (שם) וישב אתו וכתי' (שם) וילך וימצאהו אריה תני תנא קמיה דרב חסדא הכובש את נבואתו לוקה אאמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבלא לקי מאן מתרי ביה אמר אביי חבריה נביאי מנא ידעי אמר אביי דכתיב (עמוס ג) כי לא יעשה ה' [אלהים] דבר כי אם גלה סודו ודילמא הדרי ביה אם איתא דהדרי ביה אודועי הוו מודעי לכלהו נביאי והא יונה דהדרי ביה ולא אודעוהו יונה מעיקרא נינוה נהפכת אמרי ליה איהו לא ידע אי לטובה אי לרעה המוותר על דברי נביא מנא ידע דאיענש דיהב ליה אות והא מיכה דלא יהיב ליה אות ואיענש היכא דמוחזק שאני דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ אלא ההיכא דמוחזק שאני (בראשית כב) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ב(אחר מאי) א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן דכתי' (שם כא) ויגדל הילד ויגמל וגו' אמר שטן לפני הקב"ה רבש"ע זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל א' להקריב לפניך אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו מיד והאלהים נסה את אברהם ויאמר קח נא את בנך א"ר שמעון בר אבא גאין נא אלא לשון בקשה משל למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה והיה לו גבור אחד ונצחן לימים עמדה עליו מלחמה חזקה אמר לו בבקשה ממך עמוד לי במלחמה זו שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש אף הקב"ה אמר לאברהם ניסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכלן עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים את בנך ב' בנים יש לי את יחידך זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אשר אהבת תרוייהו רחימנא להו את יצחק וכל כך למה כדי שלא תטרף דעתו עליו קדמו שטן לדרך אמר לו (איוב ד) הנסה דבר אליך תלאה הנה יסרת רבים וידים רפות תחזק כושל יקימון מליך כי עתה תבא אליך ותלא אמר לו (תהלים כו) אני בתומי אלך אמר לו דהלא יראתך כסלתך אמר לו זכר נא מי הוא נקי אבד כיון דחזא דלא קא שמיע ליה אמר ליה ואלי דבר יגונב כך שמעתי מאחורי הפרגוד השה לעולה ואין יצחק לעולה אמר לו הכך עונשו של בדאי שאפילו אמר אמת אין שומעין לו ר' לוי אמר דבריו של ישמעאל ליצחק אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצות שאתה מלת בן שמונת ימים ואני בן שלש עשרה שנה אמר לו ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח מיד והאלהים נסה את אברהם יתנו רבנן נביא שהדיח בסקילה ר' שמעון אומר בחנק זמדיחי עיר הנדחת בסקילה רבי שמעון אומר בחנק נביא שהדיח בסקילה מ"ט דרבנן אתיא הדחה הדחה ממסית מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ור"ש מיתה כתיבא ביה חוכל מיתה האמורה בתור' סתם אינה אלא חנק מדיחי עה"נ בסקיל' מ"ט דרבנן גמרי הדחה הדחה או ממסית או מנביא שהדיח ור"ש גמר הדחה הדחה מנביא ולינמר ממסית דנין מסית רבים ממסית רבים ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד אדרבה טדנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ור"ש יכיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה א"ר חסדא

מחלוקת

חבריה דמיכה. דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא זה היה מיכיהו בן ימלא שנתנבא אותו היום על אחאב ליפול ביד ארם מפני שנפל בן הדד בידו ושלחו לשלום והיינו דקאמר אחאב ליהושפט לא ידבר עלי טוב כי אם רע מפני שנתנבא כבר את זו עליו ולא קיבל חבירו את דבריו דכתיב וימאן האיש להכותו: עדו הנביא. שנתנבא על מזבח ה' בבית אל שהיה ירבעם מקטר עליו יא ובדברי הימים גבי יאשיהו כתיב והוא היה עדו: כי כן צוה אותי. בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים יב (במקום הזה) ועבר על דברי עצמו ושמע לדברי הנביא השקר ואכל ושתה: תמרי בארבילא. תמרים שנתונים בכברה: דילמא הדרו ביה. שמליא של מעלה וניחם על הרעה והם אינם יודעים והילך מתרינן בו שתראת ספק: והא יונה דהדרו בי'. מהפיך את נינוה: מעיקרא נינוה נהפכת אמרו ליה. ברוח הקדש ומשמע נמי לטובה שיהפכו מעשיהם מרעה לטובה וכיון ששבו נתקיימה הנבואה ולא מיהדר הוא: ואיהו דלא ידע. הוא היה טועה וסבור שהוא לרעה: מנא ידע. האי נגברא שזה נביא אמת שהקב"ה עונשו והלא שמא סבור שזהו נביא שקר לפיכך מוותר על דבריו: היכא דמוחזק. שהוא צדיק ונביא אמת: שאני. ולא בעי אות: היכי שמע ליה יצחק. שהוא דבר אמת מה שלא נאמר לשום אדם להקריב את בנו: שחוטי חוץ. שהרי בית המקדש היה בירושלים: הנסה דבר אליך תלאה. וכי היה לאוסבך לנסותך בדבר שהיא תלאה אותך ומכרית את זרעך: הנה יסרת רבים. דלית והחיית' לו כל באי העולם בדברים ועתה הנה בא לתלאותך ולבהלך: נביא שהדיח. שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודת כוכבים: הדחה. כתיב הכא כי דבר סרה להדיחך וכתיב במסית כי ביקש להדיחך וגו': מיתה כתב ביה. והך גז"ש לא גמר מרביה דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו: ורבי שמעון גמר הדחה הדחה מנביא. דבעיר הנדחת אגמריה רביה גזירה שוה מסיני לדון הדחה הדחה ומסתברא דמנביא אגמריה הלכה למשה מסיני זו כדיהיב טעמא למלתיה:

מחלוקת

אליהו בהר הכרמל וכו'. משמע דבשם הקב"ה היה מתנבא לעבור וכיון דמוחזק מהימנינן ביה אע"ג דלא יהיב אות והאשה רבה (יבמות דף צ: ושם) נפ"ל דכתי' אליו תשמעון אפי' אמר לך עבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כגון אליהו בהר הכרמל ותימה מאי קא פריך התם וליגמר מיניה כיון דע"פ הדיבור היה מתנבא מה שייך למילף מיניה לעבור משום תקנה דרבנן שלא ע"פ הדיבור ועוד למה לן הכא טעמא משום דאיתחזק בנביאות הא אפילו בלא נביא שרי לב"ד לעבור משום מיגדר מילתא וי"ל דמדקדק התם מלישנא דברייתא דקתני הכל לפי שעה דמשמע הכל מפני צורך השעה ואי ע"פ הדיבור למ"ל צורך השעה בין לצורך בין שלא לצורך צריך לקיים צווי של מקום אלא ודאי בנביאות שעשה מדעתו קא אמרה ברייתא דמיירי קרא והא דבעי הכא איתחזק היינו משום דכי איתחזק בנביאות סומכין עליו כמה שהיה מבטיח לירידת אש ושוחטין על הבטחתו קדשים בחוץ שבזכותו ובתפלתו תרד אש מהשמים ויהיה מגדר מילתא בדבר שיתקדש שמו של הקב"ה ברבים ויחזרו ישראל למוטב ומיהו בקראי משמע שעל פי הדיבור עשה דכתיב באליהו ובדברך עשיתי וגו' ופרש"י מאור הגולה בפירושו לנביאים ובדברך עשיתי שהקרבתי בשעת איסור הבמות ונראה לומר דכיון דע"פ הדיבור שרי משום צורך שעה הוא הדין שלא על פי הדיבור שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר כדאיתא בפ"ק דמגילה (דף ב:) ועוד י"ל דהא דקאמר אליהו ובדברך עשיתי לא שאמר לו הקב"ה אלא מקרא היה דורש דכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך ואמרינן יג עתידין בניך לעשות כמעשה בכרים פירוש לשחוט בחוץ ואני מסכים על ידו ולפי שהיה נביא מוחזק סמכו עליו שעליו נאמר מקרא זה:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

פ
א מיי' פ"ט מהל' יסודי התורה ה"ג:

מסורת הש"ס
א מכות כ: ב [נ"ל מאי אחר כ"ח בע"י] ג [לעיל מג:] ברכות ט. סוטה י: ד [פירושו דמלתא תמלא כתוס' ב"מ נח: סד"ה שלא] ה [אדר"נ פ"ל] ו לעיל סו. פל ז [לעיל ג.] ח [לעיל נב. ולד.] ט [לעיל פד.] י [שם] יא לא נמצא שם, מפורש וכרד"ק כתב רמז לזה יב ס"א ל"ג יג [ב"ר פ' וישלח]

מחלוקת בעוקר הגוף דעכו"ם וקיום מקצת וביטול מקצת דעכו"ם דרחמנא אמר (דברי' יג) מן הדרך אפי' מקצת הדרך אבל עוקר הגוף דשאר מצות דברי הכל בחנק וקיום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הכל פטור מתיב רב המנונא (שם) ללכת זו מצות עשה בה זו מצות ל"ת ואי ס"ד בעכו"ם עשה בעכו"ם היכי משכחת לה תרגמה רב חסדא (שם יב) ונתצתם רב המנונא אמר מחלוקת בעוקר הגוף בין בעכו"ם בין בשאר מצות וקיום מקצת וביטול מקצת דעכו"ם דרחמנא אמר מן הדרך אפילו מקצת הדרך אבל קיום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הכל פטור ת"ר אהמתנבא לעקור דבר מן התורה חייב לקיים מקצת ולבטל מקצת ר"ש פוטר ובעכו"ם אפי' אומר היום עיבדוה ולמחר בטלוה דברי הכל חייב אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה כרב חסדא רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה כרב המנונא אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה כרב חסדא המתנבא לעקור דבר מה"ת דברי הכל בחנק לקיים מקצת ולבטל מקצת ר"ש פוטר והוא הדין לרבנן ובעכו"ם אפי' אמר היום עיבדוה ולמחר בטלוה חייב מר כדאית ליה ומר כדאית ליה רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה כרב המנונא המתנבא לעקור דבר מה"ת בין בעכו"ם בין בשאר מצות חייב מר כדאית ליה ומר כדאית ליה בלקיים מקצת ולבטל מקצת בשאר מצות ר"ש פוטר והוא הדין לרבנן ובעכו"ם אפילו אומר היום עיבדוה ולמחר בטלוה חייב מר כדאית ליה ומר כדאית ליה א"ר אבהו א"ר יוחנן אבכל אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מעכו"ם שאפי' מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו תניא ר"י הגלילי אומר הגיע תורה לסוף דעתה של עכו"ם לפיכך נתנה תורה ממשלה בה שאפי' מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו תניא אמר ר"ע חס ושלום שהקב"ה מעמיד חמה לעוברי רצונו אלא כגון חנניה בן עזור שמתחלתו נביא אמת ולבסוף נביא שקר: וזו ממיתת כהן: מנה"מ א"ר אחא בריה דרב איקא דתני' ר' יוסי אומר מה ת"ל (דברים יט) גועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו לפי שכל דהמזוממין שבתורה זוממיהן ובועליהן כיוצא בהן בת כהן דהיא בשריפה ואין בועלה בשריפה זוממין איני יודע אם לו הוקשו אם לה הוקשו כשהוא אומר לעשות לאחיו ולא לאחותו: הדרן עלך אלו הן הנחנקין

כל ישראל ויש להם חלק לעוה"ב שנא' (ישעי' ס) ועמך כולם צדיקי' לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר זואלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחה"מ מה"ת ואין תורה מן השמים ואפיקורוס ר"ע אומר אף הקורא בספרי' החיצוני' חוהלוחש על המכ' ואומר (שמות טו) כל המחלה אשר שמתי במצרי' לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אבא שאול אומר אף טההוגה את השם באותיותיו יג' מלכים וד' הדיוטות אין להן חלק לעוה"ב ג' מלכים ירבעם אחאב ומנשה ר' יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעוה"ב שנא' (דה"ב לג) ויתפלל אליו יאוישמע תחנתו וישיבהו ירושלי' למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו ולא לחיי העוה"ב השיבו ד' הדיוט' בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: גמ' וכ"כ למה תנא הוא כפר בתחה"מ לפיכך לא יהיה לו חלק בתחה"מ שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה דאר"ש בר נחמני א"ר יונתן מניין שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה שנא' (מ"ב ז) ויאמר אלישע שמעו דבר ה' [וגו'] כעת מחר סאה סלת בשקל וסאתים שעורי' בשקל בשער שומרון וכתי' (שם) ויען השליש אשר יב(המלך) נשען על ידו את איש האלהים ויאמר הנה ה' עושה ארובות בשמי' היהיה הדבר הזה ויאמר יגהנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל

וכתיב

מחלוקת. דרבנן ור' שמעון בנביא בעיקר כל הגוף בעכו"ם ואומר נלמוייתי ברוח הקודש מפי הגבורה להתנבאות לעקור כל מלות עכו"ם מה"ת או לקיים מקלת ולבטל מקלת בהאי הוא דקאמרי רבנן סקילה משום דבהאי עניינא דכתיבא הדחה בנביא דגמרי סקילה מיניה בע"ז הוא משתעי דכתי' ובא האות והמופת וגו' ללכת ונעבדם היינו עקירת הגוף ובטול מקלת התם נמי כתיב בסיפא יומת כי דבר סרה וגו' להדיחך מן הדרך ואפילו במקלת במשמע ומיהו לא מישתעי קרא אלא בע"ז דדבר למד מענינו: אבל עוקר הגוף דשאר מלו' דברי הכל בחנק. דנפ"ל מקרא אחרינא דאמור בפרש' אחרינא דלא כתיב בה הדחה אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי (דברי' יח) והיינו מה שלא שמע וכתיב ומת הנביא ההוא וכל מיתה האמורה בתורה סתם הוא חנק: פטור. דהתם דבר כתיב דבר שלם ולא חלי דבר: ללכת זו מלות עשה. ברייתא היא בספרי גבי פרש' נביא המדיח דכתב בה הדחה (שם יג) להדיחך מן הדרך אשר צוך ה' אלהיך ללכת בה וגו' ודריש קרא יתירא ללכת זו מלות עשה דמשמע לעשות ולא משמע אזהרה: בה ל"ת. דגמרינן מאשר חטא בה דבל"ת מיירי אלמא דשאר מלות נמי הכא גבי הדחה כתיבי דאי לא משתעי קרא אלא בע"ז מאי עשה איכא: ובין בשאר מלות. דהאי ללכת בה לא משמע ליה לרב המנונא אוכתלתא דרחמנא אמר מן הדרך ואע"ז קאי דהכתי לא איתרבו שאר מלות בהאי עניינא דללכת בה כולה משמע: ד"ה פטור. ואפי' מחנק דהתם דבר שלם כתיב ולא אעוקר דברי תורה האי כי יזיד לדבר דבר קאי דהתם סקילי' הוא אלא אדברים בעלמא כגון לדקי' בן כנענה: היום עובדה. כלומ' היינו קיום מקלת וביטול מקלת: כר' חסדא. דאמר בע"ז הוא דפליגי אבל בשאר מלות עוקר הגוף הוא בחנק וביטול מקלת פטור: ר"ש פוטר והוא הדין לרבנן. דגבי חנק דבר שלם כתיב ולרב חסדא הא דנקט ר"ש הא קמ"ל דריבה דקתני סתמא חייב ואפילו לרבנן בחנק דר"ש הוא דקא מחייב חנק ולא סקילה דהאי מלות בעניינא הדח' דסקילה לא כתיבי: מר כדאית ליה כו'. לרבנן בסקילה לר"ש בחנק יד וס"ס לרבנן ולרב המנונא האי דנקט ר"ש רבותא הוא כלומר ואפי' מחנק דר"ש פטור וכ"ש מסקילה דמחייבי לי' רבנן בעוקר את הכל: אם יאמר לך נביא. המוחזק עבור על דברי תורה הכל לפי תקנת השעה כגון אליהו בהר הכרמל בשחוטי חוץ: נתנה התורה ממשלה בה. כלומר אפי' תראה אותו כבא מושל ועושה כרצונו דכתיב ה"ה (דברי' יג) ונתן אליך אות או מופת: שתחילתו נביא אמת. כגון חנניה הנביא שהיה נביא אמת יתן לך אות בנבואה אחרת ולבסוף כשיחזור להרשיע יאמר לעבוד עכו"ם ישמוך עליו שהרי מוחזק אני ע"י אות ומופת שנתתי לך כבר: טו (לרשות הבעל. כגון מסרה האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך ולא קרינן בה בית אביה: לאותה מיתה. שהיו מחייבין את הנידון: ובועלה. כלומר וכל הבועלי' נידונין כמיתת הנבעלת חוץ מבועל בת כהן): מה ת"ל לאחיו. לכתוב כאשר זמם לעשות ולשתוק: אם לו הוקשו. לבועל שהיו מחייבין אותו חנק: אם לה. שמחייבין אותה שריפה: לאחיו ולא לאחותו. כל היכא דבעדותן מחייבין איש ואשה ודינן חלוק כי הכא לו הוקשו:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. מעיקרא איירי בד' מיתות ומפרש והזיל נסו לכולהו והדר מפרש הני דאין להם חלק לעוה"ב: ה"ג האומר אין תחיית המתים מה"ת. טז שכופר במדרשים דדרשינן בגמ' לקמן מניין לתחיית המתים מה"ת ואפי' יהא מודה ומאמין שיחיו המתים אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא הואיל ועוקר היה תחיית המתים מה"ת מה לנו ולאמונתו וכי מהיכן הוא יודע שכן הוא הלכך כופר גמור הוא: אפיקורוס. מפרש בגמרא: ספרים החיצוני'. מפרש בגמ': גמ' ויהי

פא
א מיי' פ"ט מהל' יסודי התורה ה"ג וה"ה ושיינו לפי שעה וע"ש:
א
ב מיי' פ"ה מהל' תשובה ה"ה:
ב
ג מיי' שם ה"ו:

מסורת הש"ס
א [הוריות ד:] ב [שם] ג [הכתו תמם תיבות ועשיתם לו כאשר זמם לעשות נראה דאינם מן הגירסא אלא עיקר הגירסא כדאי' בפירש"י מה ת"ל לאחיו] ד [ע"ג המשנה] ה [לעיל נא. ע"ש] ו [שם] ז [ע"ז יח.] ח שבועות טו: ט ע"ז יח. י חגיגה טו: יא [ויעתר לו] יב [נ"ל למלך] יג [נ"ל הנכה] יד הוא דבור בפ"ע. רש"ל טו מן ד"ה לרבות עד ד"ה מה ת"ל שייך למתני' לעיל פג. טז כ' כ"ם שאין זה מדברי רש"י

ויהי לו כן וירמסו אותו. דבדבר שכפר בו נדון שלא האמין מסה ונרמס ברגלי שבאי לקנות: יד(וכי אהרן קיים לעולם. כלומר וכי אהרן חי כל כך שתתן לו תרומה והלא לא נכנס לא"י ומאי האי דקאמר ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן):לעולם קיים. לאו דווקא אלא כלומר שלא לא נגזר עליו שיהיה כל כך: שעתיד לחיות. לעוה"ב: דבי ר' ישמעאל תנא. הא דכתיב לאהרן לאו להכי הוא דאתא אלא לומר לך כאהרן וכו': מה ארי ספק דורס ואוכל. ואין אנו יודעין כשנוטל בהמה מן העדר אם דעתו לדורסה ולאוכלה מיד קודם שתסריח או לא אלא לטרוף ולמלא (חורו) [תא:תו] ולאחר זמן יאכלנה כשתסריח וה"נ כהן ע"ה כשאנו נותנין לו תרומה בידו אין אנו יודעין אם יאכלנה בטהרה או בטומאה [אי נמי] ספק דורס שהרי דרכו לדרוס ולרמוס בהמה ברגליו ואוכלה כשהיא דרוסה מנוולת ופעמי' שנותנה בחורו ואינ' מנוולת: עון אשמה. עונות הרבה מטעין עליו: באכלם את קדשיהם. ומתרגמינן במיכלהון בסואבא ית קודשיהון: אלא להם. דמשמע שהבטיח הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם א"י וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה אלא מלמד שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את א"י: הנך שוכב עם אבותיך וקם. הנה אתה מת שוכב והנה אתה קם שתחיה לעתיד לבא ושאי וקם אהנך קאי: דילמא וקם העם וזנה. דלקמי' קאי ולאו אדלעיל וסיינו א' מו(מג') מקראות שאין להם הכרע: יחיו מתיך. דמתים שבא"י יחיו: נבלתי יקומון. אפי' נפלים יחיו במס' כתובות: ודילמא מתים שהחיה יחזקאל. דהשתא קרא

וכתיב (מ"ב ז) ויהי לו כן וירמסו אותו העם בשער וימות ודילמא קללת אלישע גרמה ליה דא"ר יהודה אמר רב קללת חכם אפי' על חנם היא באה א"כ לכתוב קרא וירמסוהו וימות מאי בשער על עסקי שער (ב א"ר יוחנן) מניין לתחה"מ מה"ת שנאמר (במדבר יח) ונתתם ממנו [את] תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לא"י שנותנין לו תרומה אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה מכאן לתחה"מ מה"ת דבי ר' ישמעאל תנא לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים ג דאר"ש בר נחמני א"ר יונתן מניין שאין נותנין תרומה לכהן ע"ה שנא' (דה"ב לא) ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת (הלכהנים ולוים) למען יחזקו בתורת ה' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת א"ר אחא בר אדא א"ר יהודה כל הנותן תרומה לכהן ע"ה כאילו נותנה לפני ארי מה ארי ספק דורס ואוכל ספק אינו דורס ואוכל אף כהן ע"ה ספק אוכלה בטהרה ספק אוכלה בטומאה ר' יוחנן אמר אף גורם לו מיתה שנא' (ויקרא כב) ומתו בו כי יחללוהו דבי ר"א בן יעקב תנא אף משיאו עון אשמה שנאמר (שם) והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם תניא ר' סימאי אומר מניין לתחה"מ מה"ת שנא' (שמות ו) וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחה"מ מה"ת:

(צד"ק ג"ם גש"ם ק"ם סי'): שאלו מינין את רבן גמליאל מניין שהקב"ה מחיה מתים אמר להם מה"ת ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קיבלו ממנו מה"ת דכתיב (דברים לא) ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם אמרו לו ודילמא וקם העם הזה וזנה מן הנביאים דכתי' (ישעיה כו) יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאי' תפיל ודילמא מתים שהחיה יחזקאל מן הכתובי' דכתי' (שה"ש ז) וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישני' ודילמא רחושי מרחשן שפוותיה בעלמא כר' יוחנן דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעוה"ז שפתותיו דובבו' בקבר שנא' דובב שפתי ישני' עד שאמר להם מקרא זה (דברים יא) אשר נשבע ה' לאבותיכ' לתת להם לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחה"מ מה"ת וי"א מן המקרא הזה אמר להם (שם ד) ואתם הדבקי' בה' אלהיכם חיים כלכם היום ח פשיטא דחיי' כולכם היום אלא אפי' ביום שכל העולם כולם מתי' אתם חיים מה היום כולכם קיימין אף לעוה"ב כולכם קיימין שאלו רומיים את ר' יהושע בן חנני' מניין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות אמר להו תרוייהו מן המקרא הזה שנא' (שם לא) ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה ודילמא וקם העם הזה וזנה אמר להו ט נקוטו מיהא פלגא בידייכו דיודע מה שעתיד להיות איתמר נמי אר"י משום ר"ש בן יוחאי מניין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיו' שנא' הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו' תניא אר"א בר"י בדבר זה זייפתי ספרי מינים שהיו אומרים אין תחה"מ מה"ת אמרתי להן זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אין תחה"מ מה"ת הרי הוא אומר (במדבר טו) הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה הכרת תכרת בעוה"ז עונה בה לאימת לאו לעוה"ב א"ל רב פפא לאביי ולימא להו תרוייהו מהכרת תכרת אינהו הוו אמרי לי' דברה תורה כלשון בני אדם כתנאי יא הכרת בעוה"ז יב תכרת לעוה"ב דברי ר"ע אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר (שם) את ה' הוא מגדף ונכרתה וכי ג' עולמים יש אלא ונכרתה בעוה"ז הכרת לעוה"ב תכרת דברה תורה כלשון ב"א בין ר' ישמעאל ובין ר"ע עונה בה מאי עבדי ביה לכדתני' יג יכול אפי' עשה תשובה ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה שאלה קליאופטרא מלכתא את ר"מ אמרה ידענא דחיי שכבי דכתי' (תהלים עב) ויציצו מעיר כעשב הארץ אלא כשהן עומדין עומדין ערומין או בלבושיהן עומדין אמר לה יד ק"ו מחיטה טו ומה חיטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברים בלבושיהן על אחת כו"כ א"ל קיסר לר"ג אמריתו דשכבי חיי הא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי

יחיו מתיך ישעיה אמרו והוא קדם ליחזקאל שנתנבא בימי חזקיה והיה מתנבא פסוק זה על שהי' עתיד יחזקאל להחיות מתים ולא לעוה"ב: דובב. פרוכמיי"ם בלע"ז כלומר נעות ומתנודדות יסיני עפר מכלל שיחיו: מרחשן שפוותיהו בעלמא. שפתותיהן נעות בתוך הקבר אבל אין חיין ויוצאין לאויר העולם וכרבי יוחנן וכו': ולא קבלו ממנו. עד שאמר להם וכו': היום כלכם היום. דהא היום מיותר הוא דמלי למכתב חיים כלכם מה ת"ל היום כהיום מה היום וכו' כך שמעתי: הנך שוכב עם אבותיך וקם. הרי תחיית המתים העם הזה וזנה הרי מה שעתיד להיות: פלגא בידך. דמקרא נפקא דיודע מה שעתיד: זייפתם ולא העליתם. כזב אתם אומרים ואין ממש בדבריכם: לא לעוה"ב. אלמא יש תחיית המתים: מהכרת תכרת. הכרת בעולם הזה תכרת לעוה"ב: אינהו הוו אמרי ליה דברה תורה כלשון בני אדם ולהכי אמר להו הכי כי היכי דלא להוי להו פתחון פה: הכרת תכרת. בעכו"ם כתיב: והלא כבר נאמר. בעכו"ם את ה' הוא מגדף ונכרתה דס"ל מגדף היינו עובד עכו"ם: וכי ג' עולמים יש וכו'. ור"ע ס"ל דמגדף היינו מברך השם: והשתא בין לר' ישמעאל בין לר"ע עונה בה מאי עבדי ליה מבעי ליה וכו': שעונה בה. שלא שב קודם מיתה הוי בכרת אבל שב לא: דחיי שכבי. שהמתים חיים: ויציצו מעיר. שעתידין ישראל לציץ ולפרוח מעיר ירושלים וכדאמרינן (כתובות דף קיא.) שהקב"ה עושה להם מחילות לצדיקים והולכין ועולין לירושלים:

ג א מיי' פ"ח מהל' תרומות ה"א:
ד במיי' שם ... כסף משנה ... רמב"ן:

מסורת הש"ס
א מכות יא. ברכות כו. ב [ליתא בע"י] ג ס"א מכאן אמרו שאין נותנין מתנה לכהן ע"ה ד חולין קל: ה [נ"ל הכהנים והלוים] ו [פסחים מט: ע"ש] ז יבמות לו: ע"ש בכורות לא: ע"ש ח רש"ל מ"ז ט [מו"ק כח.] י קידושין יז. וש"נ יא לעיל כד: [שבועות יג.] יב [שם] יג [כתובות קיא: ועי' תוס' חולין קיז: ד"ה חטה] יד רש"ל מ"ז טו [נ"ל מתמטם] טז [יומא כב:] יז [דף קיא.] יח וצ"ל היים יט [לעיל סד: כריתות ז:]

אמרה

אמרה ליה ברתיה. דקיסר לר"ג שבקיה: שני יוצרים וכו'. משל הוא אילו היו שני יוצרים בעירנו א' יוצר כלי' מן המים וכו': אמרה לו. א"כ הקב"ה אם מן המים הוא מצייר דמטפה סרוחה שהוא כמי' הוא מוליד: מן העפר לא כש"כ. שבידו: דבי ר' ישמעאל תנא ק"ו מכלי זכוכי'. וזו היא תשוב' שהשיב' לאביה: מה כלי זכוכית שעמלן ברוח של אדם. שכשהוא עושה אותו יש לו שפופר' ונופח לתוכה וכן כשמע מפי האומנין: יש להם תקנה. נהתיכן ולחזור ולעשו' מהן כלי והא דאמרינן בחגיגה (דף טו.) וכותין נאבדם ככלי זכוכית לא שאין להם תקנה אלא שנפסדין לשעתן ואין מתקיימין: עכשיו שיש מים. וה"נ הקב"ה יוצר את האדם מטפה קטנ' שאין בה ממש וכ"ש שיכול לבראתו מן העפר או כמי כל העולם כולו יצר מתוהו: ואם אי אתה מאמין. שהקב"ה יוצר מן העפר: עכבר. שקורין אשקרו"ל ויש במינן שאין נבראין ע"י תולדה: היום. מתחיל לברוא ולצאת מן העפר ולמחר מהלך כשהוא נברא כדאמרינן בשחיטת חולין בשעור והרוטב (דף קכו.): ושמא תאמר לזמן מרובה. שאותו ארץ אינו נברא לאלתר אלא לזמן מרובה שבוע או שבועיים ותהא סבור שאין הקב"ה מחיה המתים לפי שעה: לך עלה להר וכו': חלזון.

אמרה ליה ברתיה שבקיה ואנא מהדרנא ליה ב' יוצרים יש בעירנו א' יוצר מן המים וא' יוצר מן הטיט איזה מהן משובח א"ל זה שיוצר מן המים א"ל מן המים צר מן הטיט לא כש"כ דבי ר' ישמעאל תנא ק"ו מכלי זכוכית מה כלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם נשברו יש להן תקנה בשר ודם שברוחו של הקב"ה על אחת כו"כ א"ל ההוא מינא לר' אמי אמריתו דשכבי חיי והא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשו"ד שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ועפר הלכו ובנו אותו לימים נפלו אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים אמרו לו אין אנו יכולין כעס עליהם ואמר להן במקום שאין מים ועפר בניתם א עכשיו שיש מים ועפר על אחת כו"כ ואם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה למחר השריץ ונעשה כלו בשר שמא תאמר לזמן מרובה עלה להר וראה שהיום ב אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות א"ל ההוא מינא לגביהא בן פסיסא ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי לא חיין דחיין מיתי דמיתי חיין א"ל ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי לא חיין דלא הוו חיי דהוי חיי לא כ"ש א"ל חייביא קרית לי אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך מינך א"ל אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול ת"ר ג בכ"ד בניסן איתנטילו דימוסנאי מיהודה ומירושלים כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתי' (במדבר לד) ארץ כנען לגבולותי' וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמי' תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהם אמר להם מהיכן אתם מביאי' ראיה אמרו לו מה"ת אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מה"ת שנא' (בראשית ט) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו ד עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס מלכא החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן ג' ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר (שמות יב) וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מה"ת אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מה"ת שנא' (שם) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ס' ריבוא ששיעבדתם במצרים ל' שנה וד' מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן ג' ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם דכתי' (בראשית כה) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב (שם) אלה תולדות יצחק בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמהן אמר להם מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מה"ת אמר להן אף אני לא אביא ראייה אלא מה"ת שנא' (שם) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות ה אב שנתן אגטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה על זה כלום מאי מתנות א"ר ירמיה בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה אמר ליה אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מה"ד כיצד ו גוף אומר נשמה חטאת שמיום שפירש' ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר ונשמה אומרת גוף חטא שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשו"ד שהיה לו פרדס נאה והיה בו

תולעת שיוצא מן הים א' לע' שנים וצובעין בדמו תכלת ולכתחלה אינו נראה בכל ההר אלא חלזון אחד: ולמחר. שהגשמים יורדין מתמלא כולו חלזונות ונראה למורי שבילי חלזון (זראסון) משרילין כולן אלמא יש בידו לחיות לפי שעה: גביהא בן פסיסא. כך שמו והיתה לו עקמומיות בגבו כדמוכח לקמן: ווי לכון חייבא. אוי לכם לרשעים: דחיי מתים. אותן שהן חיין רואין אנו שמתין והיאך יעלה על דעתנו שהמתים חוזרין וחיים: דלא הוו. אותן שלא היו מעולם נולדין ונולדין וחיין אותן שהיו כבר לא כ"ש שחוזרין וחיין: א"ל. מינא: חייבא קרית לי וכו'. בא לקנתרו: דימוסנאי. עוררין בעלי חמס שהיו רגילין ליטול חלק ביהודה ובירושלים: שבאו בני אפריקא לדון וכו'. ובמגלת תענית חשיב להו כל אותן ימים שנעשה בהן נסים לישראל וקבעום יו"ט ולהכי קאמר הכא בכ"ד בניסן לומר דיו"ט הוא ואסור בהספד משום נס זה: ארץ כנען לגבולותיה. דלהך ארעא קרי ארץ כנען ואתם ירשתם שלא כדין דשלנו הוא דכנען אבינו היה: אגטין. כתבים שלא יטול א' בחלק חבירו כמו שעשה אברהם לישמעאל שלא ליטול במה שנתן ליצחק כלום יש לזה על זה כלום: שם טומאה. כשוף ומעשה שדים:

א [סתמי בפורש עכשיו כתב יש כותבין ביו"ד ואינו לריך] ב [גי' הערוך ערך ח'זן ג' אין שם חלזון אפי' אחד] ג [עי' מגלת תענית פ"ג] ד [לקמן קה. מגילה טו.] ה [גי' הערוך ערך גט אב שכתב לגטין וכו' פי' שטר לוואה ודע עוד דבילקוט איתא אב שכתב לקיטין] ו [מנחות מד.] ז [בכת"י שבע"י ליתא]

בכורות

נר מצוה

בכורות. תלמי סבכורות: יקרא לא דסמיס מעל. כלומר יקרא סקד"ם לגסמים סבאם לו לאוך ניסו של אדם מלא בסמים מעל ויקרא לא קרא על קנוף שבא מן סארך: מפני מס שוקעת במערב. מסוכב לת כל העולם עד שתחזור למקום זריחתה למזרח ותשקע במערב. מסוכב לת גם סוס למילא לך מפני מס שוקעת במזרח דמוסב לעולם קך סוס שבמערב ומזרח דמוסב לעולם קך סוס שבמזרח. מסבי תוספ' ס"ב: סילא סם נכנס: כלי ניתן סלוס לקונס. לסקד"ם שסבאים במערב וכיון שמגעת עד מערב סולכת ומתחזרת לפני סקד"ם שבראשון לבקר ותיתי עד פנת דרקיעא. לשם לכך מכוונת למה סולכת בתוך המערב מבא עד למעלה של רקיע ומשקע לשם ומשם משתחזרת ללפי מערב שבן דרך ב' ג' שמתחזרת ברחוק לפני סמלך ושוב מתקרב כל קך: משום פונעים. דאילו בן סיס מסבין פתוחים שבאמצע בלמעלה ברקיע מסורת הש"ס מאירים ביותר וסבוררים שעדיין יש שסות ביום ושוו פונעין שיהין א פסחים סח במלבבן: עד שתביא ולעובדי דרכיו ב [בסבוץ כתיב ומפוסך כמו לא סיו יודעין מתי יחשוך לבקס ועי' ח"מ לסס בית ניל'ולכך בוקעת במערב ג שבת סב. שבסולכת ומשקפלת והולכת ולכך ד קמן קג. לוכס יודעין שמגיע שעת תפיכה: ה ברכות נד: מבעא ילירס. שבקרס כולו בבבר ו פסחים סח: וגידין ושלעות: פקידס. מבעא לקמן נמ.] שבמלך פוקד סעיף ומביא לפני ז פסח. ס"ם] סמקום מס סבא עליס כדלמרי' בפ' ח [שבת נג: כל סיד מבסכת כלס (לך מז:) מיד ועי' ת"ס שם בזרק] בו נמל, ומיו: לתל לי. רבי ד"ס לגל מבעא ילירס: ולתל לו. לגלגומים ט [פסחים כ] וכי לפבר לתפיכס שתפקיים לפני ג' ימים בלא מלא שלוכס מפרחת ול"ק בלגו לל סיכס בשאם נתוכ עד שעת ילירס סיכך תתקיים לעיפס בלא תפיכת במעיס וכיון שעיפס מפרחת שוב לוכס מולבת: למדני מלגומינום. מדבריו למדתי: לפקודתך שמרס ניומי. מבעא פקידס לשמור

בכורות נאות והרשיב בן ב' שורים א' חיגר וא' סומא אמר לו חיגר לסומא בכורות נאות אנירואה בפרדם בא והרכיבני ונביאים לאכלם רכב חיגר על גבי סומא וחביאום וא"כלום ליתים בא בעל פרדם אמר להן בכורות נאות היכן הן אמר לו חיגר כלום יש לי עינים לראות מה בהן א"ל סומא כלום יש לי עינים לראות מה עשה הרכיב חיגר ע"ג סומא ודן אותם כא' אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כא' שנא' (תהלים נ) יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו יקרא אל השמי' מעל זו נשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף: א"ל אנטונינוס לרבי מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב א"לאי הוה איפכא נמי הכי הו' אמרת לי א"ל הכי קאמינא לך מפני מה שוקעת במערב א"ל כדי ליתן שלום לקונה שנא' (תהלים ט) וצבא השמים לך משתחוים א"ל ותיתי עד פלגא דרקיעותתן שלמא תיעול משום פועלי' ומשום עוברי דרכים וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאיתתי ניתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א"ל משעת יצירה א"ל אפשר חת"כ של בשר עומדת ג' ימי' בלא מלח ואינ' מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנא' (קהלת ד) לפתח חמאת רובץ ר"ל רמי כתיב (ירמי' לא) בם עור ופסח הרה ויולדת יחדו וכתי' (ישעיה לה) אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלי' בערבה הא כיצד עומדין במומן ומתרפאין אעולא רמיכתי' (שם סה) כלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פני וכתי' (שם סה) כי הנער בן ק' שנה יומת לא יהי' משם עוד עול ימים לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם ועכו"ם כיאי בעי התם הנך דכתי' בהו (שם סה) ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם רב חסדא רמיכתי' (שם סב) וחפרי הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות וכתי' (שם ל) והי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים לא קשיא כאן ליטות המשיח כאן לעוה"ב ולשמואל דאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד גליות בלבד לא קשיא כאן במחנה צדיקי כאן כמחנה שכינה דרבא רמי כתי' (דברים לב) אני אמית ואחיה וכתי' (שם) מחצתי ואני ארפא אמר הקב"ה מה שאני ממי' אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא ת"ר אני אמית ואחיה יכול שתהא מיתה בא' וחיים בא' כדרך שהעולם נוהג ת"ל מחצתי ואני ארפא מה מחיצה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באי מיכן תשובה לאומרין אין תחה"מ מה"ת תניא א"ר מאיר מניין לתחה"מ מה"ת שנא' (במדבר טו) אז ישיר משה ובני ישראל את השיר הזאת לה' שיר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחה"מ מה"ת כיוצא בדבר אתה אומר (יהושע ח) אז יבנה יהושע מזבח לה' בנה לא נאמר אלא יבנה מכאן לתחה"מ מה"ת אלא מעתה (מ"ב יח) אז יבנה שלמה במה לכמוש שקרין מואב ה"נ דיבנה אלא כעלה עליו הכתוב כאילו בנה א"ר יהושע בן לוי מניין לתחה"מ מה"ת שנא' (תהלים סד) אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה הילוך לא נאמר אלא יהללוך מכאן לתחה"מ מה"ת וא"ר יהושע בן לוי כל האומר שירה בעוה"ז זוכה ואומרה לעוה"ב שנא' אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מניין לתחה"ב שנא' אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה ת"ר יחדו ירננו וגו' דיננו לאנאמר אלא ירננו מכאן לתחה"ט מה"ת שנא' (ישעיה נב) קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו הנביא' כולן אומרי' שירה בקול א' שנא' קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו אר"י אמר רב כל הטוען הלכ' למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנא' (תהלים ט) תורת צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב שירשה עוברין שבמעי אמו מקללין אותו שנאמר (משלי יא) טוגע בר יקבוהו

בכורות. מקבים אותו ג' (מלכים ב יב) ויקוד חור בלעם: מוכלת בקרבו. מקבים אותו ג' (מלכים ב יב) ויקוד חור בלעם: מוכלת בקרבו. כלי של כוסבין שהוא מבוקב ומזלפין בו מים על הבנדים: מלוכס בם סוס שלא תלמידו בדבר הלכה נס הוס לאחר שתכל ומתן על סבגלן עם ספפיתין שבייר המזי דלמס ע"ז ב' סמיי עביר סכי: וסא. דלימה שבימס יג סמיי עביר: סא גרסי': סמלוף בדבורו. כל: ז כג טוס"ע ד"ה ת"ת סי' קס ס"ב: ח ד מיי' פי"ד מסל' תלמוד ס"ב: ט ה מיי' פ"ח מסל' מעשה ס"ב: י ו מיי' פ"ב מסל' תשובה ס"ח:

יקבוהו לאום ואין אלאום אלא עובדי כוכבים שנא' (במדבר כג) ולאום מלאום יאמץ ואין קבה אלא קללה שנא' (משלי כ) מה אקוב לא קבה אל ואין כר אלא תורה שנא' (משלי ג) נשקו בר פן יאנף עולא בר ישמעאל אומר מנקבין אותו כחבורה הכתי' הבא (משלי יא) יקבוהו לאום וכתי' התם (מ"ב יב) ויקב חור בדלתו ואמר אביי כי באוכלא דקצרי ואם למדן מה שכרו אמר רבא א"ר ששת זוכה לברכו כיוסף שנא' (משלי יא) וברכה לראש משביר ואין משביר אלא יוסף שנא' (בראשית מב) ויוסף הוא השליט על הארץ הוא] המשביר לכל ע"ה א"ר ששת כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעוה"ב שנא' (משלי יא) ומרוה גם הוא יורה אמר רבא מאי קרא ראובן בעוה"ז ואל יחי ראובן ואל ימות לעוה"ב ואל יכות יחי ראובן ואל ימות לעוה"ב רבינא אמר מהכא (דברים לג) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם רב אשי אמר מהכא (שם) ואתה לך [לקץ] ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין אר"א כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעוה"ב שנא' (ישעיה מט) כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם דוא"ר א גדולה דעה שניתנה בין ב' אותיות שנא' (משלי ג) כי אל דעות ה' וא"א גדול מקדש שיתן בין שתי אותיות שנא' (תהלים נ) פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך מתקיף לה רב אדא קרחינאה אלא מעתה נדולה נקמה שניתנה בין שתי איתיות דכתי' (תהלים צד) אל נקמות ה' אל נקמות הופיע אמר ליה למילתיה ה"נ כדעולא דאמר עולא שתי הופעיות הללו למה אחת למדת פורענות וא"א כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בהמ"ק בימיו שזה ניתן בין ב' אותיות וזה ניתן בין ב' אותיות וא"א כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר שנא' (משלי כב) ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים וא"א כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנא' (ישעי' נו) כי לא עם בינות הוא על כן לא יחמנו עושהו ויוצרו לא יחננו וא"א כל הנותן פיתו לטי שאין בו דעה יסורין באין עליו שנא' (הושע ה) פחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו ואין מזור אלא יסורין שנא' (ישעיה ה) לכן גלה עמי מבלי דעת חליו ויהודה את מזורו וא"א כל אדם שאין בו דעה לסוף גולה שנא' (תהלים ב) כל השך מטון לצפונו ואי"א כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנא' (תהלים ב) תאכלהו אש לא נופחי"ע שריד באהלו אין שריד אלא ת"ח שנא' (יואל ג) ובשרידים אשר ה' קורא וא"א כל שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנא' (תהלים ב) אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו אין שריד אלא ת"ח שנא' ובשרידים אשר ה' קורא וא"א כל המשייר שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנא' אין שריד לאכלו ע"כ לא יחיל טובו והאמר ר"א כל המשייר פתיתים על שלחנו כאילו עובד ע"ז שנא' (ישעיה סה) העורכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך לא קשיא הא דאיכא שליטה בהדי הא דליכא שליטה בהדי וא"א כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז כתי' הכא (בראשית לו) והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב התם (ירמיה י) הבל המה מעשה תעתועים ואמר ר"א כל המסתכל בערוה קשתו ננערת שנא' (חבקוק ג) עריה תעור קשתך ואר"א לעולם הוי קבל ויקיים א"ר זירא אף אנן נמי תנינא בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות נגעו ש"מ א"ר טבי א"ר יאשי' מאי דכתי' (מלכי ג) שאול ועוצר רחם ארץ לא שבעה מים וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכניס ומוציא אף שאול מכניס ומוציא והלא דברים ק"ו ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות שאול שמכניסין בו בקולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן אינן חוזרין לעפרן שנא' (ישעיה ד) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים

מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין

ואת

ומותן שנים שעתיד הקב"ה להחיות את עולמו. ויסיח עולם זה חרב
א [עי' תוס' מגילה כח.] חלף שנים ותת. נדיקים סיכן סם סוחיל ואיכן לקבירן בתרך: לף
ב [שמ"ב ג.] נירלא בסמיר מרן. כשמחליף הקב"ה את סתרך לף נירלא לפי שלמו
בלע ימים: וקורי ס' יחליפו כח. סיסף לסס כה לשוטו ולשיפף בלי לעבר:

וניליף ממתים שסחיה יחזקאל.
שחזרו ומתו כך לדיקים שעתיד
להחיות יחזרו לעפרם כך שמעתי
יחזקאל סנלטו לכובדנצר עם יכניה
מלך יהודה וסיה יחזקאל מתנבא
בבבל וירמי' בא"י בחותן ר"ל סנה
שמלך לדקיה: בתמת. בכרור: משל
סיה. סיה מרמז לסס על סגלות
כלדה מת שחזר ותיכף ירלא לשובו
מן הגלות: מסס. שלותן תפילין סיו
בלסס: שמנו לקך. על לידת מלכיס:
ועשו. שלא סיה לסס למות נזירת
ועבדוס ועמו שותס שלא משלוך
לפך דסס כתי' (ברלשים מו) כי גר
יסיס זרעך וג' ילפך דכתי' (שם כח)
כי בילפך יקרא לך זרע וסס מגו
משעת סדיבור לאברסם ואילך
בשכר עולם שברסם אביהו בשעת
שנשבר עמו בין כבתרי' בן ע' שנה
סיס ומצין שבתרי' עד שמולד ילפך
סיס ל' שנה כדכתי' (ברלשים כח)
ואברסם בן מלא שנה בשולד לו את
ילפך בנו כמלפת לומר משכבר עמו
בין שבתרים עד שילפו ממלכי' סיו
ד' מלות ותותן ל' שנן שבבור עד
נידע ילפך טעו בני לשרים. ומניין
שבני אברסם בן שילפו קודם ומתן
ונהרגו שנתמר ובני אברסם שותפו
ונו' וברכוס אברסם נתו: ומותן אמר.
מתים שסחיה יחזקאל אלו בני סדה
שבקברו בתחה"מ שנא' (יחזקאל לז)
שבתם מקותמו: שעשאת שלוס כל
בית ישראל שבו שעתידין לתחות
לעתיד. שניו מלילין ללמיס על
קירות שסיכוך דכתיב וחבא וחרפה
ממוקף על סקיר סביב: וכתיב
והשבירני עליהם סביב סביב. כלומר
על לותן מכתים שבתחו עליהם סביב
עבר עליהם יחזקאל נסחיותם: אלו

את אותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש בהן
את עולמו שנא' (ישעיה ג) ונשגב ה' לבדו ביום
ההוא צדיקים מה הן עושין הקב"ה עושה להם
כנפים כנשרים ושטין על פני הטים שנא' (תהלי
מ) על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב
ימים ושמא תאמר יש להם צער ת"ל (ישעיה מ)
וקורי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו
ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו ונילף טמתים שהחי'
יחזקאל סבר לה כמ"ד באמת משל הי' דתני'
ר"א אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על
רגליהם ואמרו שירה ומתו מה שירה אמרו'
ממית בצדק ומחיה ברחמים ר' יהושע אומר
שירה זו אמרו (ש"ב כ) ה' ממית ומחיה מוריד
שאול ויעל ר' יהודה אומר אמת משל היה
אמר לו ר' נחמי' אם אמת למה משל ואם משל
למה אמת אלא באמת משל היה ר"א בנו של
ר"י הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל עלו
לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות עמד ר"י
בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם
והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם ומאן
ניהגו מתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני
אפרים שמנו לקץ וטעו שנא' (ד"ה ז ו) ובני
אפרים שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה
בנו ותחת בנו וזבד בנו ושותלח בנו ועזר
(ואלעזר) (ואלעד) והרגום אנשי גת הנולדים
בארץ וגו' וכתי' (שם) ויתאבל אפרים אביהם
ימים רבי' ויבאו אחיו לנחמו ושמואל אמר אלו
בני אדם שכפרו בתחה"מ שנא' (יחזקאל לז) ויאמר
אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל
המה הנה אומרים יבשו עצמותינו ואבדה
תקותנו נגזרנו לנו ר' ירמי' בר אבא אמר אלו
בני אדם שאין בהן לחלוחית של מצוה שנא'
(שם) העצמות היבשות שמעו דבר ה' ר' יצחק
נפחא אמר אלו בני אדם שחיפו את ההיכל
כולו שקציסורמשים שנא' (שם ח) ואבוא וארא
והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי
בית ישראל מחוקה על הקיר סביב וגו' וכתי'
התם (שם ט) והעבירני עליהם סביב סביב ר'
יוחנן אמר אלו מתים שבבקעת דורא וא"ר יוחנן מנהר אשל עד רבת בקעת דורא שבשעה שהגלה
גבוכדנצר הרשע את ישראל היו בהן בחורים שהיו מגנין את החמה ביופיין והיו כשריות רואות אותן
ושופעות זבות אמרו לבעליהן למלך צוה המלך והרגים ועדיין היו שרפעות זבות צוה המלך
ורמסום ת"ר בשעה שהפיל גבוכדנצר הרשע את חנני' מישאל ועזרי' לכבשן האש א"ל הקב"ה ליחזקאל
לך והחייה מתים בבקעת דורא כיון שהחייה אותן באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו אמר מה
טיבן של אלו אמרו לו חבריהן של אלו מחיה מתים בבקעת דורא פתח ואמר (דניאל ג) אתוהי כמה רברבין
ותמהוהי כמה תקיפין מלכות' מלכות עלמשולשלטני' עם דר ודר וגו' א"ר יצחק יוצ זהב רותח לתוך פיו
של אותו רשע שאילמלא (אלא) בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותושבחות שאמר דוד
בם' תהלים ת"ר נסים נעשו באותו היום ואלו הן צף הכבשן וגפרית הכבשן והוסק סודו ונהפך צלם על
פניו ונשרפו ד' מלכיות והחייה יחזקאל את המתים בבקעת דורא וכולהו גמרא וד' מלכיו' קרא דכתי'
(שם) ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ופחותא ארברניא דתבריא תפתיא
וכל שלטוני מדינתא וגו' וכתיב איתי גוברין יהודאין וכתיב ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא
והדברי מלכא חזין לגבריא אלך וגו' תני דבי ר"א בן יעקב אפי' בשעת הסכנה לא ישנה אדם את עצמו
מן הרבנות שלו שנא' (שם) באדין גבריא אלך כפתו בסרבליהון פטשיהון וכרבלתהון וגו' אמר ר' יוחנן

גדולים

גדולים לדיקים יותר ממלאכי סשרת. דבריסת חסיב לתלתת לדיקי
ומלך לבסוף דכתיב ויויס די רבוסתה דמי לבר אלסין: ועשתו
גבוכדנלר על פניסה. שסשתחוו לצלם: אלי: אמי אמרתי שכל סתמה בלי
לגדלם לוללות שהוירו מלרי גדולי סס: ותתני אמר מודים ביעקב
לתמר כדאמרי' (סוטה ד' מה:) מס
תמר זס תין לו תלת לבת וכו': ומס
ליס רוכב על סוס לדמה. בוכריס
כתיב: כל העולם כולו לגיהנס. מפני
שסשתחוו לצלם: והוא עומד. בעמיד
סקב"ה עלמו בזכות הדמדמים
שבמלוה: שלומר לולי תרבי. לבבל
שיוסבת במלוה: תרבי. לשון תרבו
ותס"ב (ברלשים ה): שרוקים. לבושים
סמים (ברלשים ה): שרוקים. לבושים
גם מבעבע: סוסים תיובא מעלי
לתלמא. מדקתמר שהדום סוי רמז
לסיכן לזולו. כשילסו מן שכבשן דתו
לא מלכר לו בבולסו כתוב: בעין
סרע מסו. שסיו מסתכלים בהן על
סיון תמיהן בהן: ברוך שבעו.
בזמנו רוץ שרקקו לומות שעולם
ביערכאל שלומרין לצלם כזס יס לכס
שסשתחויתס לצלם: שוי לומר זס
מכניס מיסגל ועוזיס. לתמת מזכו
לתרך לבל יסוסב כהן גדול: ודניאל
לסיכן לזה. כשהושלכו מביריו לתוך
כבשן שלא שלטן שולך עמסס
למכרת בהרס רבת בקבריא.

את העולם כולו לדם ביון שנסתכל בחנני' מישאל ועזרי' נתקרר דעתו שנא' (זכריה ל) והוא עומד בין ההדסי'
אשר במצולה ואין הדסים אלא צדיקי' שנא' (אסתר ב) ויהי אומן את הדסה ואין מצולה אלא בבל שנא' (יחזקי' מד)
האומר לצולה חרבי ונהרותיך אוביש טיט טלאים רוגז נעשים שרוקים ואדומים נעשו לבנים א"ר פפא ש"מ
דסוסיא חיורא מעלי לחלמא: ורבנן להיכא (אזול) [אזלו] אמר רב בעין [הרע] מתו ושמואל אמר ברוק
טבעו ור' יוחנן אמר עלו לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות שנא' (זכריה ג) שמע נא יהושע
יהושע אומר ברוק טבעו וחכ"א עלו לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות שנא' (זכריה ג) שמע נא יהושע
הכה"ג אתה ורעיך הישבים לפניך כי אנשי טופת המה איזו הם אנשים שנעשיה להן טופת הוי אומר זה
חנני' מישאל ועזרי' ודניאל להיכן אזל אמר רב למיכרא נהרא רבא בטבריא ושמואל אמר לאתויי ביזרא
דאספסתא ור' יוחנן אמר לאתויי חזירי דאלכסנדריא של מצרי' איני יהתניא תודום הרופא אומר אין
פרה וחזירה יוצא מאלכסנדריא של מצרי' שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלד זוטרי אייתי בלא
דעתייהות"ר נ' היו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר הקב"ה אבר ניזיל דניאל מהכא דלא ליטרו
בזכותי' אימנצל ודניאל אמר איזיל מהכא דלא ליקיים בי (דניאל ו) פסילי אלהיה תשרפון באש ונבוכדנצר
אמר יזיל דניאל מהכא דלא ליטרו קלייה לאלהיה בנורא ומניין דסניד ליה דכתי' (דניאל ג) באדין מלכא
נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סניד וגו': (יחזקאל כח) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן
קוליה ואל צדקיה בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו' וכתי' (שם) ולוקח מהם קללה לכל גלות יהוד'
אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש אשר שרפם לאנאמר אלא אשר
קלם א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מלמד שעשאן כקליות (שם) יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את
נשי רעיהם מאי עבוד אזול לגבי ברתיה דנבוכדנצר אחאב אמר לה כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה
וצדקיה אמר כה אמר ה' השמיעי אל אחאב אזלה ואמרה ליה לאבוה אמר לה אלהיהם של אלו שונא
זימה הוא כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוה אמר להו מאן אמר לכון אמרו
הקב"ה והא חנניה מישאל ועזרי' שאלתינהו ואמרו לי אסור אמרו ליה אנן נמי נביאי כוותייהו לדידהו
לא אמר להו לדידן אמר לן אמר להו אנא בעינא דאיבדקינכו כי היכי דבדקתינהו לחנניה מישאל
עזריה אמרו ליה אינון תלתא הוו ואנן תרין אמר להו בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו אמרו יהושע
כה"ג סברי ליתי יהושע דנפיש זכותיה ומנגא עלן אחתיוהו שרינהו אינהו איקלו יהושע כה"ג איחרוכי
דאמנית שנא' (זכריה ג) ויראני את יהושע הכה"ג עומד לפני מלאך ה' וגו' וכתיב (שם) ויאמר ה' אל השטן
יגער ה' בך וגו' א"ל ידענא דצדיקא את אלא מ"ט אהניא בך פורתא נורא חנניה מישאל ועזריה לא
אהניא כהו כלל א"ל אינהו תלתא הוו ואנא חד א"לוהא אברהם יחיד הוה התם לא הוו רשעים בהדיה
ולא אתיהיב רשותא לנורא הכא הוו רשעי' בהדי ואתיהיב רשותא לנורא היינו דאמרי אינשי תרי אודי
יבישי וחד רטיבא אוקדן יבישי לרטיבי מ"ט איענש א"ר פפא שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות
לכהונה ולא מיחה בהן שנא' (שם) ויהרשע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים
צואים אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן א"ר תנחום דרש כך
קפרא בציפורי מאי דכתיב (רות ג) שש השעורים האלה נתן לי מאי שש השעורים אילימא שש שעורים
ששה וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים אלא

א [עי' כילים ב' [לקמן נו: סוטה מב: תת. ב [מגילה יב. ע"ז יא: ועי' תוס' כלכות סו: ד"ס ולין שותה כו: ד' נעי' כלכות טו:] ה [לקמן ד' נעל' לג. כלכות כת: ו בקבת כתי ומתמ

מתים שבבקעת דורא. שסמית גבוכדנלר מלך בבל על שיון יפיס
כדלקמן: מלכר לשל עד רבת. מקומות שן סיו בבקעת דורא:
שובות. מממת תלוס: ולוס סמלך וסרגן ועדיין סיו שופעות.
שסיס'נלסיס זיו תלרס ולוס סמלך ורמסוס: ובלו עלמות מן שבקעת
ועשתו לו לאותו רשע על פניו. ושלטו
לשס ולית דלמרי שמאותן עלמות
שיס לו לגיס וכשסגיעו שעס שתיו
שפתו לוטל פיו כשסי' רוגס לשתות
בשס: שבריסס של לגלו מיס מיס.
על יחזקאל סיו לומרין שסי' שביון
של מלכיס מיסגל ועוזיס וגבוכדנלר
שי' יודע שסי' שקב"ה מתי' לותס:
פתח ואמר. לשקב"ה לתוסי כמס
דבבין פסוק סוס (דניאל ג): יולף
וסב רותה. משוס דקא מירתי בשבתו
דגבוכדנלר נקיט נמי ליגמל מעלית
ול' קללוס: שקרו. שכתו מלתורי"ד:
לגנות. שניס מסדר שבתות לאות
יותר מדוד ויולו לתרגן שקב"ס שי'
נועס לתריסן יותר מלתבי שבירות
שעשה דוד: בלותן יוס. שבשבין
לכבשן: לף שבשבן. שבשבין סיס
מסוקע בתרך כעין כבשן של סיד ולף
ועומד על גבי קרקע כדי שיד'לוסו
כל שעולס: ינפרן שבשבן, ינפלו קלף
בתולין כדי שיוכלו כולס לרחות
בתוכו: שומך סורו. ושפלגותו כמו
סורו רע (קידושין דף פב.) ל"ת
שומך סיו כמו יסורו שסתלגל וכן
לימדני רבי יעקב בן יקר לבל מורי
גרס וסומך סיו"ד שבשבן: ממסס
מרוב שמיות לך שמעתי וסיסס
מוכנת לתרסוק ומסבל על תותו
ססיד שברפו תותן שבשלילו תניים
מיסגל ועוזיס לתוך כבשן שלא
ונשתך. לולס שלוזק על פניו: תרבע
מלכיות. מלכיס ותבשיס בשיעני
לבבוכדנלר לשלייך תניים מיסגל
ועוזיס לתוך סלור: מקרלי נפקי.
דכתיב (דניאל ג) נבוכדנלר שלח
למכנס לאחשדרפניא סגניא ולבשוף
לאחר שבאו תן בבבשן כתיב
ומתבנסין אחשדרפניא סגניא
ופחותא וכתך ולא כתיבי בשרפו:
על ישנס תן בבבשן שלו. שבלי
תניים מיסגל ועוזיס שיו לבושין
בגדי תפארתן בשסולבו לבבשן
על ישנס שלא יהלס מבושל
ומפוחד ומתבייסין שולתן מפניו:
פטשיהון וכרבלתהון. עניני מלבושין
גדולים

אלא ר' סאין זכי דרכה של אשה ליטול סאין אלא רמז [רמז] לה שעתידין ר' בנים לצאת ממנה שמתברכין בר' [ר'] ברכות ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנני' מישאל ועזרי' דוד דכתי' (ש"ב טו) ויען א' מהנערים ויאמר הנהראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו ונר' א"ר יהוד' אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע יודע נגן שיודע לישאל גבור שיודע להשיב איש מלחמה שיודע לישאול תן במלחמתה של תורה א(אישתואר שמראה פנים בהלכה ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר) וה' עמו שהלכה כמותו בכ"מ בבולהו אמר להו יהונתן בני כמוהו כין דאמר לי' [וה' עמו] מילתא דבדידי' נמי לא הוה בי' חלש דעתי' ואיקניא ביה דבשאול כתי' (שם יד) ובכל אשר יפנה ירשיע ובדוד כתיב ובכל אשר יפנה יצליח מנלן דדואג הוה כתיב הכא (שם עז) ויען אחד מהנערים מיוחד שבנערים וכתיב התם (שם כג) ושם איש מעבדי שאול ביום ההוא נעצר לפני ה' ושמו דואג האדומי אביר הרועים אשר לשאול משיח דכתי' (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' וגו' וכתיב (שם) והריחו ביראת ה' א"ר אלכסנדרי מלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחים רבא אמר דמורח ודאין דכתיב (שם) ולא למראה עיניו ישפוט (שם) ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ כר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא אמר להו לרבנן אנא משיח אמרו ליה במשיח כתי' דמורח ודאין נחזי אנן אי מורח ודאין כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין קטלוהו דניאל חנניה מישאל ועזר"ה דכת ב בהו (דניאל ה) אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדי' מאי אשר אין בהם כל מום א"ר חמא (גבר חנניא) אפי' כריבדא דכוסיתא לא הוה בהו מאי ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך אר"ח ברבי חנינא מלמד שהיו אינסין את עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה וטעמידין על עצמן בשעה שנצדרכין לנקביהם מפני איבת מלכות (שם) ויהיו בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה א"ר (אליעזר) כולן מבני יהודה הם ור' שמואל בר נחמני אמר דניאל מבני יהוד' חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים (ישעיה לט) ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל מאי סריסים רב אמר סריסים ממש ור' חנינא אמר שנסתרסה ע"ז ביטיהם בשלמא לט"ד שנסתרסה ע"ז ביטיה היינו דכתי' (דניאל ג) וחבל לא איתי בהון אלא לט"ד סריסי' ממש מאי וחבל לא איתי בהון חבלא דנורא והכתיב (שם) וריח נור לא עדת בהן לא חבלא ולא ריחא בשלמא לט"ד שנסתרסה ע"ז היינו דכתי' (ישעיה נו) כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' אלא לט"ד סריסים ממש משתעי קרא בגנותא דצדיקי הוא והא הוה בהו בשלמא לט"ד סריסים ממש היינו דכתי' (שם) בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות אלא לט"ד שנסתרסה ע"ז ביטיהם מאי טוב מבנים ומבנות אר"נ בר יצחק מבני שהיו להם כבר ומתו מאי שם עולם אתן להן אשר לא יכרת א"ר תנחום דרש בר קפרא בציפורי זה ס' דניאל שנקרא על שמו מכדי כל מילי דעזראנחמי' בן חכליה' אסרינהו ונחמי' בן חכלי' ט"ט לא איקרי סיפרא על שמיה א"ר ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנא' (נחמיה ה) זכרה לי אלהי לטובה דוד נמי מיטר אמר (תהלים קג) זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך דוד רחמי הוא דקבעי רב יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן של ראשוני שנא' (נחמיה ה) והפחות הראשונים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין א' בכף שקלים ט' וגו' ואף על דניאל שגדול ממנו סיפר וכתיב דגדול ממנו דכתי' (דניאל א) וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה ומאן נינהו אנשים א"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי

אינהו עדיפי מיני' ואיהו עדיף מיניהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא ואיהו עדיף מיניהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מ"ט איבעות אף על גב דאינהו לא חזו מידי מזלייהו חזי אמר רבינא ש"מ האי מאן דמבעית אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבעה גרמידי אי נמי ליקרי קרית שמע ואי קאי במקום הטנוף לימא הכי עיזא דבי טבחא שמינא מינאי (ישעיה ט) למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בציפורי מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ביקש הקב"ה לעשות הזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח הזקיה שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח לכך נסתתם מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו רבש"ע אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח פתחה ואמרה שירה לפניו שנא' (שם כו) מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' אמר שר העולם לפניו רבש"ע צבינו עשה לצדיק זה יצאה בת קול ואמרה ריז לי ריז לי אמר נביא אוי לי אוי לי עד מתי יצאה בת קול ואמרה (שם) בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו ואמר רבא ואיתימא ר' יצחק עד דאתו בוזי ובוזי דבוזזי משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מליל שומר מה מליל וגו' א"ר יוחנן אותו מלאך המטונה על הרוחות דומה שטו נתקבצו כל הרוחות אצל דומה אמרו לו שומר מה מליל אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו תנא משום רבי פפיים גנאי הוא לחזקי' וסייעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שנא' מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' כיוצא בדבר אתה אומר (תהלים יח) ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם תנא משום ר' פפיים גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' ויחד יתרו רב ושמואל רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו ושמואל אמר שנעשה חדודי' הדורי' כל בשרו אמר רב' היינו דאמרי אינשי גיורא עד י' דרי לא תבזה ארמאי קמיה (ישעיה י) לכן ישלח האדון ה' צבאות במשמניו רזון מאי במשמניו רזון אמר הקב"ה יבא חזקיהו שיש לו ח' שמות ויפרע מסנחריב שיש לו ח' שמות וכנגדו למקום שמו מלך אדיר ואמיץ גבור ואבי עד שר שלום והאיכא חזקי' ה"א חזקי' שחיזק את ישראל לאביהם שבשמי' סנחריב דכתי' בי' (מ"ב יט) תגלת פלאסר (דה"ב כח) פלנאסר (מ"ב יז) שלמנאסר (מ"ב טו) פול (ישעיה כ) סרגון (סרגין) (עזרה ד) אסנפר רבא ויקירא והאיכא סנחריב שיחתו ריב ד"א שסח וניחר דברי' בלפי מעלה א"ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקירא מפני שלא סיפר בגנותה של א"י שנא' (מ"ב יח) עד בואי ולקחתי אתכם אלארץ כארצכם רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר מלך טיפש היה למ"ד מלך פקח היה אי אמינא להו עדיפא מארעייכו אמרו קא משקרת ומ"ד מלך טיפש היה א"כ מאי רכיתיה להיכא אגלי להו מר זוטרא אמר לאפריקי ור' חנינא אמר להרי סלוג אבל ישראל ספרו בגנותה של א"י כי מטו שוש אמרי שויא כי ארעין כי מטו עלמין אמרו כעלמין כי מטו שוש תרי אמרו על חד תרין (ישעיה י) יותחת כבודו [יקד] יקוד כיקוד אש ר' יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש ר' חנן קרי לי' למאני מכבדותי ר' אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים אמר משמיה דרבי יהושע בן קרחה פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו סנחריב שחירף

ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח פרעה דכתי' בי' (שמות ה) מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו דכתי' (שם יד) וינער ה' את מצרים בתוך הים וכתיב (חבקוק ג) דרכת בים סוסיך וגו' סנחריב דכתי' (מ"ב יט) ביד מלאכיך חרפת ה' נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח דכתי' (שם) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמוני' וחמש' אלף וגו' ר' חנינא בר פפא רמי כתי' (ישעי' לז) מרום קיצו וכתי' (מ"ב יט) מלון קיצו אמר אותו רשע בתחל' אחריב דירה של מטה ואח"כ אחריב דיר' של מעלה אר"י בן לוי מאי דכתיב (שם יח) עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחיתו ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה מאי היא דשמע לנביא דקאמר (ישעי' ח) יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו א"ר יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוי ידענא מאי קאמר חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח כמי שילוחא דנגדין בנייח ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה א"ר יוחנן מאי דכתי' (משלי ג) מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקי' יבורך מארת ה' בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה ונוה צדיקים יבורך זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעוד' (ישעי' ח) ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וכתי' (שם) וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר יגיע אלא מ"ט איענש נביא עשרת השבטי' איתנבי איהו יהיב דעתי' על כולה ירושלי' בא נביא וא"ל (שם) כי לא מועף לאשר מוצק לה אר"א בר ברכי' אין נמסר עם עייף בתור' ביד מי המציק לו מאי (שם) כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים לא כראשוני' שהקלו מעליהם עול תור' אבל אחרוני' שהכבידו עליהן עול תור' וראויין הללו לעשו' להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני אעשה לו גליל בגוים (דה"ב לב) אחרי הדברי' והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערי' הבצורו' ויאמר לבקעם אליו האי רישנא להאי פרדשנא אחרי הדברי' והאמת (אחר מאי) אמר רבינא לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקי' מייתינא לי' לסנחריב ומסרנא לי' בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותי' בעינא מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתינא לי' שנא' (ישעי' יד) נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן הית' וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וסר מעליהם עולו וסבלו מעל שכמו יסור א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיהו ולסיעתו (שם י) והי' ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן אר"י נפחא חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהי' דולק בבתי כנסיו' ובבתי מדרשות מה עשה נעץ חרב על פתח בהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתור' ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו ע"ה מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכו' טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר (שם ז) והי' ביום ההוא יחי' איש עגלת בקר ושתי צאן וגו' ואומר (שם) והי' ביום ההוא יהי' כ"מ אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהי' אע"פ שאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהי' (שם לג) ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם הנביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבוז או לחלוק אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל או"א לעצמו אף שללכם כל או"א לעצמו אמרו לו והלא ממוני' השבטי' מעורב בו אמר להם (שם) כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם כטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עכו"ם מיד טיהר (כדרב פפא דא"ר פפא עמון ומואב טהרו בסיחון) א"ר הונא י' מסעו' נסע אותו רשע באותו היום שנא' (שם י) בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו עברו מעברה מלון לנו חרדה הרמה גבעת שאול נסה (שם) צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישה עניה ענתו' נדדה מד[מנה] יושבי הגבים העיזו (שם) עוד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלם) הני טובא הויין צ[...] קולך בת גלים נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויע[קב] שעשו מצות כגלי הים הקשיבה לישה מהאי לא תסתפי אלא איסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כ[ארי] שנא' (ירמי' ד) עלה אריה מסובכו וגו' מאי

עניה

(ישעיה י) עניה ענתות עתיד ירמיה בן חלקיה ומתנבא עלה מענתות דכתיב (ירמי' א) דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין מי דמי התם ארי הכא ליש א"ר יוחנן ו' שמות יש לארי אלו הן (בראשית מט) ארי (שופטי' יד) כפיר (בראשי' מט) לביא (ישעי' ל) ליש (תהלי' צא) שחל (איוב כח) שחץ א"ה בצרו להו עברו מעברה תרתי נינהו מאי (ישעיה י) עוד היום בנוב לעמוד א"ר הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרי ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת להו ואי לא לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בי' יומא סגא בחד יומא כי מטו לירושלם שדי ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעילוי שורה עד דחזיוה לכולה ירושל' כי חזיי' איזוטר בעיני' אמר הלא דא היא קרתא דירושלם דעלה ארגישית כל משיריתי ועלה כבשית כל מדינתא הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה וקם ומניד ברישי' מוביל ומייתי בידי' על טור בית מקדש' דבציון ועל עזרתא דבירושלם אמרי נישדי ביה ידא האידנא אמר להו תמהיתו [א]למחר אייתי לי כל חד וחד מינייכו [ב]נולמו הרג מיני' מיד (מ"ב יט) ויהי בליל' ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור ק"פ וה' אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתי' א"ר פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא (ש"ב כא) וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו ג' מאו' משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב א"ר יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרגה נוב עיר הכהני' ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרגו שאול וג' בניו רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבש"ע מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק [ג]לשכור בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטלי' לגלית אחי כפתיה קמטיה אותביה ושדייה תותי בי [ד]בדייא אתעביד לי' ניסא מכא לי' ארעא מתותיה היינו דכתי' (תהלי' יח) תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישי' בד' גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא א"ד אתא יונה איטריף קמיה אמר הכ"י ליונה אימתילא שנא' (שם סח) כנפי יונה נחפה בכסף ש"מ דוד מלכא דישראל בצערא שרי אתא לביתי' ולא אשכחי' אמר' תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנ' מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו לי' בשעת הסכנ' שפיר דמי רכבי' לפרדיה וקם ואזל קפצה לי' ארעא בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמי' דהוות נוולא כי חזיתיה פסקתה לפילכה שדתיה עילויה סברא למקטלי' אמרה לי' עלם אייתי ליפלך פתקי' בריש מוחה וקטלה כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי פתקי' לדוד לעילא ודץ לי' לרומחי' אמר ניפול עלה ונקטל אמר אבישי שם אוקמי' לדוד בין שמיא לארעא ונימא לי' איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קוב"ה והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותיך בר ברך קירא ליזבון ואת לא תצטער א"ל א"ה סייע בהדן היינו דכתי' (ש"ב כא) ויעזור לו אבישי בן צרויה אר"י אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתי' הו' קא רדיף בתרייהו כי מטא קובי אמרי קום בי' כי מטא בי תרי אמרי [...]ינוריין קטלוה לאריא אמרי לי' זיל אשתכח לערפה אימיך בקיברא כי אדכרו לי' שמא דאימי' כחש [...] וקטלי' היינו דכתי' (שם) אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר [...]אל ת"ר ג' קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה אבישי בן צרויה [...]ראמרן אליעזר עבד אברהם דכתי' (בראשי' כד) ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו

דכתיב

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתיב ויפגע במקום וילן שם כיבא השמש אבי מטא לחרן אטר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותיו ואני לא התפללתי בו בעי למיהדר כיון דהדהר בדעתי למיהדר קפצה לי' ארעא מיד ויפגע במקום ד"א ב"אין פגיעה אלא תפלה שנא' (ירמי' ז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגיעני וילן שם כיבא השמש בתר דצלי בעי למיהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית טלוני יפתר בלא לינה מיד בא השמש והיינו דכתיב ויזרחלו השמשובי לו בלבד זרחה והלא לכל העולם כולו זרחה אלא א"ר יצחק שמש שבא בעבורו זרחה בעבורו ומנלן דכלה זרעיה דדוד רבתי' (מ"ב יח) ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע המטלכ' והא אשתייר ליה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב (ש"א כב) וימלט בן א' לאחימלך בן אחיטוב ושטו אביתר א"ר יהוד' אמר רב אלמלא (גלא) נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט א"ר יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב הרשע בארבעי' וחטשה אלף איש בני טלכים יושבים בקרונות של זהב ועמהן שגלונות וזונות וכפ' אלף גבורים לבושי שריון קליפה וכס' אלף אחוזי חרב רצים לפניו והשאר פרשים וכן באו על אברהם וכן עתידין לבא עם נוג ומגוג במתניתא תנא אורך מחנהו ד' מאות פרסי רחב צואר סוסיו ס' פרסי סך מחנהו מאתי' ום' ריבוא אלפי' חסר חד בעי אביי חסר חד ריבויא או חסר חד אלפא או חסר ק' או חסר חד תיקו תנא ראשונים עברו בשחי שנא' (ישעי' ח) וחלף ביהודה שטף ועבר אמצעיים עברו בקומה שנא' (שם) עד צואר יגיע אחרוני' העלו עפר ברגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנא' (שם ט) אני קרתי ושתיתי מים וגו' והכתיב (שם) ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור קפ"ה אלף (ויקומו) [וישכימו] בבקר והנה כלם פגרים מתים א"ר אבהו הללו ראשי ניסות הן ויש"ה מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו' ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב ש"מ בטה הכם ר' אליעזר אומר ביד הכם שנא' (במות יח) וירא ישראל את היד הגדול' היד שעתיד ליפרע מסנחריב ר' יהושע אומר באצבע הכם שנא' (שם ח) ויאמרו החרטמם אל פרעה אצבע אלהים היא אצבע שעתיד' ליפרע מסנחריב ר"א בנו של ר"י הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאל מגיד נטושה אמר לפניו רבש"ע נטושה ועוטדת ששת ימי בראשי' שנא' (ישעי' כו) מפני חרבו נדדו דונו' ר"ש בן יוחי אומר אותו הפרק זמן בישול פירו' הי' אמר לו הקב"ה לגבריאל כשאת' יוצא לכשל פירו' הזקק להם שנא' (שם מח) מידי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובליל' והיה רק זועה הבין שמועה וגו' א"ר פפא היינו דאטרי אינשי אגב אורחך ג"בעל דבבך אישתמע וי"א בחוטטן נשף בהן ומהו שנא' (שם מט) וגם נשף בהם ויבשו ר' ירמיה בר אבא אמר בפיים ספק להם ומהו שנא' (יחזקאל כג) וגם אני (הכתי) [אכה] כפי אל כפי והניחותי חמתי ר' יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות ומהו שנא' (ישעי' נט) כזומתתך נפצו גוים וכמה נשתייר מהם רב אמר ה' שנא' (שם י) ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם כמה נער יכול לכתוב עשרה ושמואל אמר ט' שנאמר (שם יז) ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה ר' יהושע בן לוי אמר ארבעה עשר שנאמר שנים שלשה [וכו'] ארבעה וחמשה ר' יוחנן אמר ה' סנחריב ושני בניו נבוכדנצר ונבוזראדן נבוזראדן גמרא נבוכדנצר דכתיב (דניאל ג) ורוה דרביעאה דמי לבר אלהין ואי לאו דחזייה מנא הוה ידע סנחריב ושני בניו דכתיב (מ"ב יט) ויהי הוא משתחוה בית נסרך אלהיו וארדמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו דכתיב (ישעי' ז) ביום ההוא יגלח ה' בס"ר השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה אתא קודשא ב[ה]וא ואדמי ליה כגברא סבא א"ר כי אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאיתיתינהו לבנייהו וקטלתי מאי אמרת להו אמר להו ההוא גברא בההוא פחדא נמי יתיב אמר ליה היכי נעביד אמר ליה

שני

יסוד' סכי סזסרו בבני ע"ס: כי סא מילתא. דלקמן מודעינן לסו כי היכי דמזיען לקמן דלא זכה כבוכדנצר לגיותו כבוד מלא מפני זכות ד' פסיעות כדאמרי' לקמן ס"ב אמרי' בבני ע"ס דלא זכו לאותו כבוד מלעיל קאי אבני ע"ס דלא זכו לגיות: מלא תזות דעתם עליסם ויתמהו מבותיסם לקיק: היו: מדוע דרך רשעי' ללמד. מפני מס שלגיות כבוכדנצר וכבר יונתנים: מסלו: מיס. מרס"קו בלע"ז: ד' פסיעות. מפיסם לקמן: על מחת כס"ב. סיכו כל מדם יכולין לתמוס על מתן שכר גדול סיסלם עליסם: לגביסים. מבכרס יצחק ויעקב: בשבר לבי בקרבי. כלומר תמסני על מתן שכרן: שתי שעות. כדי שלא יסא פחדי לספדו ולקברו: תפחד. כתרגס: מסדרינסו סקב"ס. לכסך שעות למזקיסו לאותו היום שימת בהוקים סי' של כ"ב שעות: בשתרפא תזקים סי' של כ"ג שעות: רשע ומת. דשלים: לא סיס לסס תקנה. סיסס שכרו מרובה וסיס לו רשות לגבד שתריתנו: סוס כתיב שמיס ושמיס דשבוס. כלי שיתכבד מבירו לכך נקרא שס מבית עליו שנקבר: מבוזך בלאדן. דלי לא כתיב שלא מבוזך בן בלאדן לא סוי מיתקברי עליס שמו': דלמבוס דסכי כתבי כולהו עליסס פלוני בן פלוני לסכי כתיב מבוזך בלאדן: במדם שתמיתני בעשור לאחד בלא בבוזראדן דבעבורי עמד לפני מלך בבל בימיהם. מלמד שבכובדנאצר סלוק בימיהם: ומי

ושני נפשך במאי אישני אטר ליה זיל אייתי לי מספרא ואינזיך אנא מהיכא אייתי א"ל עול לההוא ביתא ואייתי אל אשכחינהו אתו מלאכי שרת ואידמו לי' כנברי והוו קא טחני קשייתא א"ל הכולי מספרא א"ל טחן חד גריוא דקשייתא וניתן לך טחן חד גריוא דקשייתא ויהבו ליה מספרתא עד דאתא איחשך א"ל זיל אייתי נורא אזל ואייתי נורא בהדי דקא נפח ליה אתלי ביה נורא בדיקניה אזל גזייה לרישיה ודיקניה אטרו היינו דכתי' (ישעי' ז) וגם את הזקן תספה א"ר פפא היינו דאטרי אינשי גיררתיה לארמאה שפיר ליה איתלי לי' נורא בדיקניה ולא שבעת חוכא טיניה אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אטר אי אזיל ההוא גברא ומצלח טקרב להו לתרין בנוהי קמך שטעו בנוהי וקטלוהו היינו דכתי' (מ"ב יט) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב ונו' א"ר יוחנן עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם ונו' א"ר יוחנן אותו מלאך שנזדמן לג' לאברהם ליל' שטו שנ' (לעיל ג) והלילה אטר הורה גבר ור' יצחק נפחא אטר שעשה עטו מעשה לילה שנא' (שופטים ה) מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא א"ל טבא דנפחא מדבר נפחא וירדף עד דן א"ר יוחנן כיון שבא אותו צדיק עד דן תששכחו ראה בני בניו שעתידין לעבוד ע"ז בדן שנא' (מ"ש יב) וישם את הא' בבית אל ואת הא' נתן בדן ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע לדן שנא' (ירמיס ח) מדן נשמע נחרת סוסיו א"ר זירא אע"ג דשלח ר' אהזהרו בזקן ששכחת תלטודו טחמת אונסו והזהרו בוורידין כר' יהוד' והזהרו בבני ע"ה שמהן תצא תורה כי הא מילתא מודעינן להו (שם יב) צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטי' אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד נטעתם גם שורשי' לכו גם עשו פרי מאי אהדרו ליה (שם) כי את רגלי' רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסי' ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן משל לאדם א' שאטר יכול אני לרוץ ג' פרסא ת לפני הסוסי' בין בצעי המים נזדטן לו רגלי א' ר"ל לפניו ג' טילין בי"ש ונלאה א"ל ומה לפני רגלי כך לפני הסוסי' עאכ"ו ומה שלשת טילין כך ג' פרסאות עאכ"ו ומחבי"ש כך בין בצעי המים עאכ"ו אף אתה ומה בשכר ד' פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה כשאני משלם שכר לאברהם יצחקויעקב שרצו לפני כסוסי' עאכ"ו היינו דכתי' (שם כא) לנביאי' נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני ה' ומפני דברי קדשו הניד' פסיעו מאי היא דכתי' (ישעי' נט) בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו' משום כי חלה חזקיהו ויחזק שדר לי' ספרי' ומנחה (אין) (מ"ב כ) לדרוש (את) המופת אשר היה בארץ דא"ר יוחנן אותו היום שמת בו אחז שעות היו בו חלה חזקי' ואיתפח אהדרינהו קוב"ה להנך עשר שעיניהי דכתי' (שם לח) הנני משיב את צל המעלו' אשר ירדה במעלו' אחז בשמש אחורנית י' מעלות ות"ש השמשי' מעלות במעלות אשר ירדה א"ל טאי האי א"ל חזקיהו חלש ואיתפח אטר איכא נבראכי האיולא בעינא לשדורי לי' שלטא למלכא חזקי' שלם לקרתא ורהט בתרי' בדרהיט ד' פסיעו' אתא גבריאל ואוקטי' א"ר יוחנן אילטלא (הלא) באגבריאל והעטידו לא הי' תקנה לשונאיהם של ישראל טאי בלאדן בן בלאדן טלכא הר' כתיב שטי' ושטי' דאבוה בלאדן טלכא היינו דכתי' (מלאכי ה) הר' יתיב בירי' על מלכותא כי הר' כתיב שטי' ושטי' דאבוה בלאדן טלכא היינו דכתי' (ירמיס נב) כן יכבד אב ועבד ארניו בן יכבד אב הא דאטרן ועבד אדוניו דכתי' לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וישרף את בית ה' ואת בית המלך

בבל בירושלם וישרף את בית ה' ואת בית המלך

ומי

א נ' כ"ם ויכ"ל ב נכתבת ת' ג נ"ל אב. ד נ"ל ומכדי ה ר"ל ליה ז ס"א ל"ש

ומי סליק כו' ופסיק בתיב . בסהיא פרשתא ויעלו לדקיק על המלך רבתא מלמא ברבלא סוס : זו מגמוכיא . ומגמוכיא קיי"ל דלאיקיס מס"י : דמות דיוקנו . של כובכלבלר : כבוזכלדן ודומה לו כמו שעומד לפניו תבלין ולוקח כתי' בת כובכר בלר וסיימו כובר : קעון תלת מלכי כוזליים . מסגויב' מלו' פרדו': כרגש דפרזלגא. פרזיבי ברזל : דבליתי בפרזלגא. ברזל מדוד סקולך ברזל אחר: בלעתיכהו. לא בליעה ממש אלא שיבדים סביו מתפללין בפניהם בכהונה בשעה שמכניסין לבכרס: פסוחי' יחד. משמע על פסח ט' הלמו כל הכלכלים וכילפות יחד ולא סועל לכוס: שוב בר שוב. דולג בר הולג קום וכבסילוסלי לבבוזכלדן קמקר ל"ש שוב בר שוב מדלג בר מדלג קפלא פעם ל'עם סנחריב ועכשיו פעם שנים : בקופא . מגב ספנים ולא מהולו כמו קופא דמסמ' (ב"מ ד' לח:): יודע כמכיא למעלה. תפלה היא יודע לפניך מהו שכך עץ קדרומו' שכבר הוא ירושלי' כלילי: שכיחו למעלה בכפא שכבוד : גבה סילוא . ובקב לעלות לרקיע : דרכי כיס מן שמיא . וספיקולוסו : זהב דעתיס, מהנקם על סניס מלניס : עמא קטילא. שכבר נגזר עליהם על כך : ונחתי קמח, ונחתי חטים לא נאמר אלא קמח שלש' מחיס : למתך. מקום שסקלעים לומתין בלד סרקם : סובב . קלע סרקם שלומין לבבליס : גלי סוק עברי נהרות . פורעניו"ס שי' שקב"ס לומר ליסראל לכו ונחנו קמח כלומר עתונים לתם כבר לקמחותמזרו ותעקן עדיין תבלי לייעו לו ויסיכ. ונחנם שם זה זכרי סוס: כסי ולא לוידמי. שחן בסמות ולא לוידמי סדם : פרעתא . שבר לוותם : ויתיבייך . כבוזכלדן : בך תוסב. שלא קבלו עליו שלא נאר מלי' וקבל עליו שלא לעבוד עכו"ם : של לוחו רשע. כבוזכל בלר: לרשיעו ולא נרפאתם. שסי' שקב"ס מבקש לרפאלוחו לשכבי' מלבי בניו תחת כנפי שכיני': תלו נסכות בבל . שסם רעים לשמות : לסייעתא דבבל . דקליס מניס שם שעומדים בשכרות ל"ש ליסוסיתא בדעתי' אמר בה הם שלא איבדו אלא נפשאחת כך ההוא גברא טה תיהוי עלי' ערק שדר פורטיתא לביתי' ואתגייר ת"ר נעמן גר תושב ה' נבוזראדן גר צדקהי' מבני בניו של סיסרא למדו תור' בירושל' מבני בניו של סנחריב ליתדו תור' ברבי' ומאן ניהו שמעי' ואבטליון מבני בניו של הבן למדו תור' בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע בין שקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינ' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה הרשע' מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניסתחת כנפי השכינ' היינו דכתי' (ירמי' נא) רפינו[ד] את בבל ולא נרפתה ערו[א] אמר זה נבוכדנצר ר' שבר נחטני אמר אלו נהרות בבל ותרנגמה דציניתא (ד[צרידתא]) דבבלאי אמר עולא עמון וטואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכדנצר פוקו תא אמר מסתפינא דלא ליעבדו ליכד עבדו בקמאי שלחו לי' (מכלי') כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק ואין איש אלא הקב"ה שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה שלחהו בקריבא הוא ואתי שלחהו לי' הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמיו תיתולי' שלחו לי' (מכלי') צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקי שנא' (משלי ג) ואכרה לי בת"כ כסף וחורבר שעורי' ולתך שעורי' שלח להו הדרי רשיעי בת שוב' ובעו רחמיו מיתולי' שלחולי' כבר קב על הן זמן שנ' (שם) ליום הכסאיבא (ל) ביתו אין כסא אלא זמן שנ' (תהלי' פט) בכסה ליום חגנו שלח להו סיתוא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא ומיטרא שלחו לי' תא אשינא דטורא שנא' (ישעי' טו) שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא ליתלי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו לי' קברות שלהם מיעולין מפלטירין שלך הכתיב (ירמי' ח) בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהוד' ואת עצמות שריו ואת עצמו הכהני ואת עצמו הנביאי ואת עצמו יושבי ירושל' מקבריה ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמי' אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריה' א"ל ר' נלך ימי שמיע לך אימת אתי בר נפלי' א"ל מאן בר נפלי' א"ל משיח משיחי דיתלי קרית לי' א"ל אין דכתי' (עמוס ט) ביום הוא אקים את סוכת דוד הנופלת א"ל הכי א"ר יוחנן דור שבן דוד בא כו ת"ח מתמעטים והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרו רבות ונזרו קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שניה מטהרת לבא ת"ר שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה (עמוס ד) והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר שניה חיצי רעב משתלחים שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת טלומדיה ברביעית שובע ואינו שובע בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמחין ותורה חוזרת ללומדיה א[ב]ששית קולות בשביעי מלחמות במוצאי שביעי בן דוד בא א"ר יוסף האבטה שביעי דהוה כן ולא אתא אמר אביי בששי קולות בשביעי מלחמות מי הר ועוד בסדרן מי הוה (תהלי' פט) ב[אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך] תניא ר' יהודה אומר דור שבן דוד בא כו ג[בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן יאשמו[אנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרי' תסרח וירא חטא ימאסו[פני הדור כפני כלב והאמת נעדרת שנאמר (ישעי' נט) ותהי האמת נעדרת ד(וסר מרע משתולל) מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה מאי וסר מרע משתולל אמרי דבי ר' שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות אמר רבא מרישהו"א[יכא קושטא בעלמא אמר לי' ההוא מרבנן ורב טבות שמי' ואמרי לה רב טביומי שמיה דאי הוו יהבי לי' כל חללי דעלמא לא הוה משני ברבוריה זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא וקושטא שמי' ולא הוו משני בדיבורייהו ולא הו' מיית אינש מהתם בלא זימניה נסיבי איתתא מינהן והוו לי תרתין בנין מינה יומא חד הו' יתבא דביתהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתה טרפא אדשא [ס]בר לאו אורח ארעא [ד]אמר לה ליתא הכא שביבו לי' תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקטיה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה א"ל במטותא מינך פוק מאתרין ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי תניא ר' נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו [ה]נערים יכבינו פני זקנים וזקנים יעמדו [ל]פני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב ואין הבן מתבייש מאביו תניא ר' נחמי' אומר דור שבן דוד בא בו העזות תרבה והיוקר יעות והגפן יתן פריו והיין ביוקר ונהפכה כל המלכות למינות ואין תוכחה מסייע ליה לר' יצחק דא"ר יצחק אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינו אמר רבא מאי קרא (ויקרא יג) כולו הפך [ל]בן טהור הוא ת"ר (זכרי' לג) כי ידין ה' עכו[וגר] כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב אין בן דוד בא עד שירבו הפסורות ד"א עד שיתמעטו התלמידים ד"א עד שתכלה פרוטה מן הכיס ד"א עד שיתייאשו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ועוזר לישראל כי הא דר' זירא כי הוה משכח רבנן דמעפקי ביה אמר להו במטותא [ט]בעינא מנייכו לא תרחקוה דתנינא ג' באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב אמר רב קטינא [ש]שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנא' (ישעי' ג) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא אביי אמר תרי חרוב שנאמר (הושע ו) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר (תהלי' צ) כזמור שיר ליום השבת יום שכולו שבת ואומר (שם ג) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור [י]אתנא דבי אליהו ששת אלפים שנה חיי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעוונותינו

דבבל דקליס רעיס על נסרות בבל שלין נוסליס סירות לפי שסמי רעיס סן לגבל סיכוי בסוס' (ד' מו:) תמרי' קוסקא הוא דתמרים סמי לסייתא דבבל משסא ימי ברחשת שלין נוסליס ונסר שתחת סן לימוניית' מי מריס ניסוס: סיכבי'. סוק תל. לא ממקומך ובא לא"י ותכבשתם : כי לין סליס. מקרא הוא במאי : בקריכא הוא. בקרוב הוא וידע בעת הוסקם לפי דכתי בי מקרא זה שסס שלחו לי סומעים לתו סהוא לכל מילתא דסוי תמרי לי סוא מיבעי ליכר זה: לרוקי' שבסן מתוכרים ותכרים בתו"ן בסיפו : כסף ותומר במלכים בתו"ן בסיפו : כסף ותומר שעורי' ולקך שעורי'. כיוב ת לדיקי' שקבלו כסף תימר שעורים שלמי' סלין ולקך ע"ו סלין לקו מרבעים ומשם לדיקים שסעולם מתקיים עליסם במולין פרק ג"ס (דף לב.) פעמים של כלן וע"ו בא"י ופעמים שם"ו כלן ושלמי' בא"י ומשם חולין סיכלת דקא מפרש שלו קבא בלדיקי תמרי לין כסף אלא לדיקי' וכ"ש לרוב שכסף לקח בידו : כבר קבע לסס זמן. שלא יבא עד שבעי' שכן שתמי' גלות בבל: מתגנא ומתערא. מתמת שלגים ומעריס: תא לסיכא דעירי . בא דרך תחתית סהרים וסהרים יגיעו עליך מן סשלגים ומן סמעריס: שלחו כר מושל ארץ. שלחו שלים של בכוכבל בלר שסי' מיכל ארץ סיכא של כר בא ליון דרך סשלגים וסהרים: ליתא לי דוכתא. לא יסי' לי מקום שכיב לירושלים שכולו שלי מכלי דגמרי': קברייסס שלי ברבלא. מערות שלהן שכיב לירושלים וכשן שתם וחיילותיך יסולין ליכב : ויליפו שם נעריס ילבינו פני זקנים. כלומר יתפרנו ויבייצו לוסם : וזקנים יעמדו בפני הנעריס. לכבדם והיינו דתמרי' (בסוס' דף מט:) בשקבות המשיח הוסלף יסבא: בת קמה באמה . לתרפס ולבייסה : היוקר יעות. שלא יכבדו זה את זה יקר כבוד ל"ש היוקר יעות מכובד שכהן יהא עיוור ורמאי . מ"ר : והגפן יתן פריו . ואפ"ס יסיה היין ביוקר שלא יהיה ברכה בפרי שלמו ל"ש ביהו כולן רוסלפין שלר היין ומשכלכין ומתייקר היין שפ"ס ברוב יין בעולם: כלו הפך

את

לבן טהור הוא . כשפסק הגשם בכל העור כך כשנתפרסם כל המלכות למיומת תבא גאולה : כי ידין ה' עמו. להביא להם גאולה : כי ירחם כי מלא יד. שתלך ותמזק יתן של מסורות ומלכיותן כמלכיותן: שיתמעטו והיינו חלק יד שיהו כיוים ביקיעות: כביכול. כאלו יכולין לומר כבר זה כלפי מעלה : תין עוזר ואין סומך ליעזרני' : שיהיו שפלים למתך ואומר תין עוזר ז' תמרי סומעסקי ביה. לידע מתי יבא : ושקרב. מלך המלך פתוסלן: וחד חרוב. שלפי שבא בעונש ובן נפ בע"י ליתא מלת בעונש ובן שבא בעונש תלפים שנו לשל' בסמוך תרב תלף שביעי ותלף שביעי : יומו של הקב"ה תלף שבא שנ': כי אלף בעיניך י [כ"פ נ"ת.] כעיניך כיום אתמול כי יעבור: משמע. יא ע"ז ט. ועשה הרב : שבולו שבת . שהעולם יב [כ"פ נ"ת. ושמנה] משמע : הוי עלמא. העולם כך משתייר: כ' שלפים היה תהו . תחת שלא ניתנה עליהן תורה והיה העולם כתוהו ומחדם הרשעין עד שהיה לכרסם כן כ"ב שנה ליכא שלפים שבא כדמוכמי קראי דכתיב שלמו שלפים שבא עפר לכרסם כתוב שבא" (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו לאוריינתא בחרן ואמרינן בסמ' ע"ז (ד' ט.) נמוכי בהסוא שעתא הוה לכרסם כך ממשן ותרתי שנין : ושני שלפים תורה . מן הנפש אשר עשו בחרן עד [שלפים] שנות המשיח שהרבעים (יב ושמנים) שבא עד שנולד יעקב ו[ס] שבא משנולד יעקב עד שנולד יעקב הרי ק"ם וק"ל שהיו לעקב כשבא למלרים הרי רל"ם ורד"ו שעמדו במלרים הרי תמ"ח ומשיללו ממלרים עד שנכנס בית רחמן ת"ם דכתיב (מלכים ס ו) ויהי בשמונים שבא וד' שלות שבא לאחר שני שלפים תורה ואחרי דאמר כ' שלפים תורה ולא שתכלה תורה אחר שני שלפים . מ"ר : ושני שלפים שנות המשיח. שלאחר שני שלפים תורה סוה דיוו שיבא משיח ותכלה הגלות ויבטל השיעבוד משיראל: מכל

א מגילה יז: ב רש"ל מ"ו ג [פוסק מט:] ד רש"ל מ"ו ה [כ"מ מט ע"ב]

ו ר"ג שבבי ז תמרי ח סוסס מט: ט [כבבי' לס: ומוסק שבב: וכן בע"י ליתא] מלת בעונש ובן שבא בעונש תלפים שנו לשל' בסמוך תרב תלף שביעי ותלף שביעי : יומו של הקב"ה תלף שבא שנ': כי אלף בעיניך כיום אתמול כי יעבור [כ"פ נ"ת.] יא ע"ז ט. ועשה הרב : שבולו שבת . שהעולם יב [כ"פ נ"ת. ושמנה]

מסורת הש"ס
א [עי' ע"ז כבכ"ם ספסים קיט, ד"ם שלם מלוח]
ב [גיטין נה: ע"ש]
ג [שם ע"ש]
ד [בקרא דפלחי וכ"מ מפי' ליתא]
ה [כ"מ מפי' רש"י]
גרים ליס] ו [פוסק מכ: מה, לעיל נב.] ז [ניעין מדה]

ובערונתינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו אמר ליה אליהו לרב יהודי אחוה דרב סלא חסידא אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא א"ל בתחילתו או בסופו א"ל איני יודע כלה או אינו כלה א"ל איני יודע רב אשי אמר הכי א"ל עד הבא לא תיסתכי ליה מבאן ואילך איסתכי ליה שלח לי' רב חנכר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם א' ובידו מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש אמרתי לו זו מניין לך אמר לי לחיילות של רוטי נשכרתי ובין גיזתי רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ד' אלפים ומאתים ותשעים וא' שנה לבריאתו של עולם העולם יתום מהן מלחטו' תנינים מהן מלחטו' גוג ומגוג ושאר ימות המשיח ואין הקב"ה מחדש את עולמו אלא לאחר שבעת אלפים שנה רב אחא ברי' דרבא אמר לאחר ה' אלפים שנה איתמר תניא ר' נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד תהום (תהלים ק) כי ערד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר לא ברבותינו שהיו דורשין (דניאל ז) ערד עידן ועידנין ופלג עידן ולא כר' שמלאי שהי' דורש (תהלים ס) האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישׁ ולא כר"ע שהי' דורש (חגי ב) עוד אחת מעט היא כמדת הזאת והכתתי כל הגוים ואני מרעיש את השמים ואת הארץ אלא מלכות ראשון ע' שנה מלכות שניה נ"ב ומלכות בן כוזיבא ב' שנים ומחצה מאי ויפח לקץ ולא יכזב א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרי' כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנא' אם יתמהמה חכה לו שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה ת"ל (חבקוק ב) לכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב מדת הדין מעכבת וכי מאחר שכבר שנא' (שם) אשרי כל חוכי לו אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנא' אשרי כל חוכי לו ופ' בנימטריא תלתין ושיתא הוי אינו והאמר רבא דרא דקמי קוב"ה תמני סרי אלפי [פרסא] הואי שנא' (יחזקאל מח) סביב י"ח אלף לא קשיא הא דמסתכלי באיספקלריא המאירה הא דמסתכלי באיספקלריא שאינה מאירה וכי נפישי כולי האי והאמר חזקיה אמר ר' ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עלייה והן מועטין אם אלף הם אני ובני מהם אם מאה הם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם לא קשיא הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה גואלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן לכשר תניא אידך ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר (ישעי' נב) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו חנם נמכרתם בעכו"ם ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע והלא כבר נאמר (מלאכי ג) שובו אלי ואשובה אליכם אמר ליה ר' יהושע והלא כבר נאמר (ירמיה ג) כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם א' מעיר ושנים משפחה והבאתי אתכם ציון אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר (ישעי' ל) בשובה ונחת תושעון אמר לו ר' יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר (שם מט) כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים

מלכים

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו ר"א והלא כבר נאמר (ישעי' ל) אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר (דניאל יב) ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפיץ עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושתקר"א וא"ר אבא אין לך קץ מגולה מזה שנא' (יחזקאל לו) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל ונו' ר' (אליעזר) אומר אף מזה שנא' (זכריה ח) כי לפני הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר כמאי ליוצא ולבא אין שלום מן הצר רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום רבתי' (תהלים קיט) שלום רב לאהבי תורתך אין שלום מפני צר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולין אד' חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא שנא' (יחזקאל לב) אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך וכתב (בתריה) ביום ההוא אצטיח קרן לבית ישראל א"ר חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל שנא' (שמות יח) וכרת הזלזלים במזמרות וכתיב בתריה בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם מטשך ומורט אמר זעירי א"ר חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו נסי הרוח מישראל שנא' (ישעיה ג) כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתיב (שם) והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' א"ר שמלאי משום ר"א בר"ש דאין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרי מישראל שנא' (ישעיה א) ואשיבה ידי עליך ואצרוף ככור סיגיך ונו' ואשיבה שופטיך כאמר עולא אין ירושלים נפדית אלא בצדקה שנא' (שם) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה א"ר פפא אי בטלי אחנושי אי בטלי דייני בטלי גזירפתי אי בטלי אמגושי דכתי' (שם) ואצרוף ככור סיגיך ואסירה כל בדיליך ואי בטלי דייני בטלי גזירפתי אי בטלי אמגושי דכתי' (ישעיה ג) הטיר ה' משפטיך פנה אויבך א"ר יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך חכה לו שנא' (צ"ב כב) ואת עם עני תושיע ונו' א"ר יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנא' (ישעי' נט) כי יבא כנהר צר (ו)רוח ה' נוססה בו וסמיך ליה ובא לציון גואל וא"ר יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתי' (שם ס) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו חייב דכתי' (שם נט) וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתי' (שם מח) למעני אעשה א"ר אלכסנדרי ר' יהושע בן לוי רמי כתי' (שם ס) בעתה וכתי' אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה א"ר אלכסנדרי ר' בן לוי רמי כתי' (דניאל ז) וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתי' (זכריה ט) עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני ורוכב על חמור א"ל שבור טלכא לשמעך אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר לי' סוסיא דברקא דאית לי א"ל מי איית לך בר חיור גווני ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דר"ש בן יוחאי א"ל אתינא לעלמא דאתי א"ל אם ירצה אדון הזה א"ר יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג' שמעתי א"ל אימת אתי משיח אמר ליה זיל שיילי לדידיה והיכא יתיב אפיתחא דקרתא ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכוכן שרו ואסירי כחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא טבעינא דלא איעכב אזל לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך ולאבוך לעלמא דאתי א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך (תהלים צה) היום אם בקולו תשמעו שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא איתתי בן דוד בא אמר ליתירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויבנה ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני שאין

שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבא"י שאין סוס מדי אוכל בו תבן אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט המלכות על ישראל ט' חדשים שנא' (מיכה ה) לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר [רבה] ייתי ולא איחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה א"ל אביי (לרבא) [דלרבה] מ"ט אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את ר"א מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמ"ח ומר הא תורה והא גמ"ח אמר [ליה] שמא יגרום החטא כדר' יעקב בר אידי הדר' יעקב בר אידי רמי כתי' (בראשית כח) הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתי' (שם לב) ויירא יעקב מאד ויצר לו שהיה מתירא שמא יגרום החטא כדתני' (שמות טו) עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן א"ר יוחנן ייתי ולא איחמיניה א"ל ר"ל מ"ט אילימא משום דכתי' (עמוס ה) כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו נחש בא ואראך דוגמתו בעוה"ז בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתי' (ירמי' ל) שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר ר' יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו א"ר פפא היינו דאמרי אינשי רהיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלו להו לאפוקי מדרבי הילל דאמר אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד ושמואל אמר למשה ורבי יוחנן אמר למשיח מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר (בראשית מט) עד כי יבא שילה דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר (תהלים עב) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינא אמר חנינה שמו שנאמר (ירמיה טז) אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר (איכה א) כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חיוורא דבי רבי שמו שנאמר (ישעיה נג) אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר (ירמיה ל) והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם דוד אחר שנאמר (שם) ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים אמר ליה רב פפא לאביי והכתיב (יחזקאל לז) ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלגי קיסר דרש רבי שמלאי מאי דכתיב (עמוס ה) הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור אמר ליה תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה

והיינו

והיינו דא"ל ההוא מינא לר' אבהו אימתי אתי משיח א"ל לכי חפי להו חשוכא להנהו אינשי א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא כתי' (ישעי' ס) כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה תניא ר"א אומר ימות המשיח ארבעי' שנה שנא' (תהלי' צה) ארבעי' שנה אקוט בדור ר"א בן עזרי' אומר ע' שנה שנא' (ישעי' כג) והיה ביום ההוא ונשכחת צור ע' שנה כימי מלך א' איזהו מלך מיוחד הוי אומר זה משיח ר' אומר ג' דורות שנא' (תהלי' עב) ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורי' אר' הילל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקי' א"ר יוסף שרא ליה מרי' לרבי הילל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואילו זכריה קא מתנבי בבית שני ואמר (זכריה ט) גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות תניא אידך ר"א אומר ימות המשיח מ' שנה כתי' הכא (דברי' ח) ויענך וירעיבך ויאכילך וכתיב התם (תהלי' צ) שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה ר' דוסא אומר ארבע מאות שנה כתיב הכא (בראשית טו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכתיב התם שמחנו כימות עניתנו רבי אומר ג' מאות וס"ה שנה כמנין ימות החמה שנא' (ישעי' סג) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה מאי יום נקם בלבי א"ר יוחנן ללבי גליתי לאבריי לא גליתי ר"ש בן לקיש אמר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי תני אבימי בריה דרבי אבהו ימות המשיח לישראל ז' אלפים שנה שנא' (שם סב) ומשוש חתן על כלה (כן) ישיש עליך (ה') אלהיך א"ר יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו שנא' (דברי' יא) כימי השמים על הארץ רב נחמן בר יצחק אמר כימי נח עד עכשיו שנא' (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעוה"ב (שם סד) עין לא ראתה אלהים זולתך (אלהים) יעשה למחכה לו ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורי' עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דרבי אבהו דא"ר אבהו (דא"ר) מקום שבעלי תשובה עומדין שם צדיקים אינן עומדין שם שנא' (שם נז) שלום שלום לרחוק ולקרוב ברישא רחוק והדר קרוב מאי רחוק רחוק דמעיקרא ומאי קרוב קרוב דמעיקרא ודהשתא ורבי יוחנן אמר לרחוק שהוא רחוק מעבירה קרוב שהוא קרוב מעבירה ונתרחק ממנה וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך מאי עין לא ראתה אר"י בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ר"ל אמר זה עדן לא ראתה עין מעולם וא"ת אדם היכן דר בגן וא"ת גן הוא עדן ת"ל (בראשית ב) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן: והאומר אין תורה מן השמים וכו': ת"ר (במדבר טו) כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הכרת תכרת זה האומר אין תורה מן השמים ד"א כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ד"א כי דבר ה' בזה זה המגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת תכרת הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב מכאן א"ר אליעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה והמלבין פני חבירו ברבים אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב תניא אידך כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מק"ו זה מגז"ש זו זה הוא כי דבר ה' בזה תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זה הוא דבר ה' בזה רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה ר' נהוראי אומר כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק רבי ישמעאל אומר זה העובד עכו"ם מאי משמעה דתנא דבי ר' ישמעאל כי דבר ה' בזה זה המבזה דבור שנאמר לו למשה מסיני (שמות כ) אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' רבי יהושע בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר ר' יהושע אומר כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיולדת וקוברת ר' עקיבא אומר

זמר

זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר (משלי טז) נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר אר"א כל אדם לעמל נברא שנא' (איוב ה) כי אדם לעמל יולד איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכ' נברא כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא (משלי ו) ונואף אשה חסר לב אר"ל זה הלומד תורה לפרקים שנא' (שם כב) כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך ת"ר (במדבר טו) והנפש אשר תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא (בראשית לו) ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש לאליפז (שם ל) וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאי' בשדה יצאה ב"ק ואמר' לו (תהלי' נ) תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך ועליו מפורש בקבלה (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה מאי כעבות העגלה א"ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה דאתן עלה מיהת אחות לוטן תמנע מאי היא תמנע בת מלכים הואי דכתיב (בראשי' לו) אלוף לוטן אלוף תמנע וכל אלוף דמלכותא בלא תאנא היא בעיא לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והית' פילגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל מ"ט דלא איבעי להו לרחקה וילך ראובן בימי קציר חטים אמר רבא בר' יצחק אמר רב מכאן לצדיקי' שאין פושטין ידיהן בגזל וימצא דודאי' בשדה מאי דודאי' אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי ר' יונתן אמר (סיבסוך)[סביסקי]: א"ר אלכסנדרי כל העוסק בתור' לשמה משים שלום בפמלי' של מעל' ובפמלי' של מטה שנא' (ישעי' כז) או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי: רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנא' (שם נא) ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמי' וליסד ארץ (אמר ר"ל)[ר' יוחנן אמר] אף מגין על כל העולם כולו שנא' ובצל ידי כסיתיך ולוי אמר אף מקרב את הגאולה שנא' (שם) ולאמר לציון עמי אתה אמר ר"ל כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנא' (בראשי' יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ר' (אליעזר) אומר כאילו עשאן לדברי תורה שנא' (דברים כט) ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם רבא אמר כאילו עשאו לעצמו שנא' ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם א"ר אבהו כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה שנא' (שמות יז) ומטך אשר הכית בו את היאר וכי משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: אפיקורוס: רב ור' חנינא אמרו תרווייהו זה המבזה ת"ח ר' יוחנן ור"י בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח בשלמא למ"ד המבז' חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי מבזה ת"ח עצמו מגלה פני' בתור' שלא כהלכ' הוי אלא למ"ד מבזה ת"ח עצמו אפיקורו' הוי מגלה פני' בתור' כגון מאי כגון מנשה בן חזקי' ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח ר' יוחנן וריב"ל אמרי זה המבזה את חבירו בפני ת"ח בשלמא למ"ד המבז' ת"ח עצמו מגלה פני' בתור' הוי מבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורו' הוי אלא למ"ד מבזה חבירו בפני ת"ח מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן א"ר יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרי לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי א"ר נחמן בר יצחק מהכא נמי ש"מ שנאמר (בראשי' יח) ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהני לן רבנן מעולם

לא

לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי הוו מייתי טריפתא דבי בנימין קמיה כי הוו חזי בה טעמא להיתירא אמר להו תחזו דקא שרינא לכו עורבא כי הוה חזי לה טעמא לאיסורא אמר להו תחזו דקא אסרנא לכו יונה רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו מגילת אסתר אמרי הא [מגילת אסתר] לא בעי מטפחת אמר להו כה"ג נמי מיחזי כי ...

... בשערי ירושלים שנא' (ישעי' ... תלמיד אמר השתא כביע ... חזינהו למלאכי השרת ד... להעמידן בשערי ירושלים ... כשם שאמרת כך ראיתי א... עיניה ועשאו גל של עצמו' ... של אדם הראשון רבי יהו... לכוי דבי זיקא מאי מגודלים בנעוריהם בנותינ... וחד אמר להתיר פה היועלהו לתרופה ר' יצחק ... עקרות ר' יוחנן אמר של מטה איתמר (ונמי) חזו... דרש ר' יהודה ברבי תרופה ממש מאי לתרופ... בא שנא' (ש"ר ו) מראהו סימון כל המשחיר פניו על ד... תורה בעולם הזה הקב"ה כלבנון בחור כארזים אמר ר' תנחום ... כי אתא רב דימי אמר עתיד שביעו לעולם הבא שנא' (תהלים לו) ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנא' (שם סח) ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה א"ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר (ישעי' מ) מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר מ"ט לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג' מאות וי' עולמות שנא' (משלי ח) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא יש בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי תניא ר"מ אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתי' (ישעי' כז) בסאסאה בשלחה תריבנה א"ר יהושע כי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעוה"ז הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעוה"ב והכתי' (שם מ) שמים בזרת תכן ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות

הוי

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר
אבודימי מאי קרא שנאמר (משלי טז) נפש עמל
עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום זה
ותורתו עומלת לו במקום אחר אר"א כל אדם
לעמל נברא שנא' (איוב ה) כי אדם לעמל יולד
איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכ'
נברא כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי
אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם
לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר
(יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי
אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא

[illegible] יא ולבסוף דומה לעבות
העגלה דאתן עלה מי [illegible] כתיב (בראשי' לו) אלוף לוטן
אלוף תמנע וכל אלוף [illegible] אברהם יצחק ויעקב ולא
קבלוה הלכה והית' פי [illegible] ו ולא תהא גבירה לאומה
אחרת נפק מינה עמל [illegible] ך ראובן בימי קציר חטים
אמר רבא בר' יצחק א [illegible] ודאי' בשדה מאי דודאי'
אמר רב יברוחי לוי א [illegible] י כל העוסק בתור' לשמה
משים שלום בפמלי' ש [illegible] עשה שלום לי שלום יעשה
לי: רב אמר כאילו ב [illegible] י בפיך ובצל ידי כסיתיך
לנטוע שמי' וליסד אר [illegible] שנא' ובצל ידי כסיתיך ולוי
אמר אף מקרב את הג [illegible] מלמד את בן חבירו תורה
מעלה עליו הכתוב כא [illegible] ליעזר) אומר כאילו עשאן
לדברי תורה שנא' (ד [illegible] ם רבא אמר כאילו עשאו
לעצמו שנא' ועשיתם [illegible] ה את חבירו לדבר מצוה
מעלה עליו הכתוב כא [illegible] בי משה הכהו והלא אהרן
הכהו אלא לומר לך כל [illegible] כאילו עשאה: אפיקורוס:
רב ור' חנינא אמרו תרוויי [illegible] י זה המבזה חבירו בפני ת"ח
בשלמא למ"ד המבז' חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי מבזה ת"ח עצמו מגלה פני' בתור' שלא כהלכ' הוי
אלא למ"ד מבזה ת"ח עצמו אפיקורו' הוי מגלה פני' בתור' כגון מאי כגון מנשה בן חזקי' ואיכא דמתני
לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח ר' יוחנן וריב"ל אמרי זה המבזה את
חבירו בפני ת"ח בשלמא למ"ד המבז' ת"ח עצמו מגלה פני' בתור' הוי מבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורו'
הוי אלא למ"ד מבזה חבירו בפני ת"ח מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן א"ר יוסף כגון הני
דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרי לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא
דכתיב (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי א"ר נחמן בר יצחק מהכא נמי
ש"מ שנאמר (בראשי' יח) ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא
בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא
דאמרי מאי אהני לן רבנן מעולם

לא

לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי
הוו מייתי טריפתא דבי בנימין קמיה כי הוו
חזי בה טעמא להיתירא אמר להו תחזו דקא
שרינא לכו עורבא כי הוה חזי לה טעמא
לאיסורא אמר להו תחזו דקא אסרנא לכו יונה
רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא
אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא
לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו קא
מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו
מגילת אסתר אמרי הא [מגילת אסתר] לא
בעי מטפחת אמר להו כה"ג נמי מיחזי כי
אפקירותא רב נחמן אמר זה הקורא רבו
בשמו דא"ר יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני
שקרא לרבו בשמו שנא' (מ"ב ח) ויאמר גחזי
אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה
אלישע יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא
ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא נחל
מבית קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים
שנא' (יחזקאל מז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה
ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם
פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש
[המה] יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו
לתרופה א"ל ההוא סבא יישר וכן א"ר יוחנן
(בויישר) אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי
גונא מיחזי אפקרותא אמר ליה הא [האי]
סיועי קא מסייע (ליה) [לך] אלא אי שמיע
לך הא שמיע לך כי הא דיתיב רבי יוחנן וקא
דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות
ומרגליות שהן שלשים על שלשים אמות
וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן
בשערי ירושלים שנא' (ישעי' נד) ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו
תלמיד אמר השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים
חזינהו למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאן אמרי עתיד הקב"ה
להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לר' יוחנן דיתיב וקא דריש א"ל רבי דרוש ולך נאה לדרוש
כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה יהב ביה
עיניה ועשאו גל של עצמות מיתבי (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות ר"מ אומר מאתים אמה כב' קומות
של אדם הראשון רבי יהודה אומר מאה אמה כנגד היכל וכותליו שנא' (תהלי' קמד) אשר בנינו כנטיעים
מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל וגו' כי קאמר ר' יוחנן לכוי דבי זיקא מאי
ועלהו לתרופה ר' יצחק בר אבודימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה
של מטה איתמר (ינמי) חזקיה אמר להתיר פה אילמין בר קפרא אמר להתיר פה עקרות ר' יוחנן אמר
תרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה דרש ר' יהודה ברבי
סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא שנא' (שיר ה) מראהו
כלבנון בחור כארזים אמר ר' תנחום בר' חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה
משביעו לעולם הבא שנא' (תהלים לו) ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד
הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנא' (שם סח) ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה
א"ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר (ישעי' מ) מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר מ"ט
לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג'
מאות וי' עולמות שנא' (משלי ח) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא יש בגימטריא תלת מאה ועשרה
הוי תניא ר"מ אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתי' (ישעי' כז) בסאסאה בשלחה תריבנה א"ר יהושע
וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעוה"ז הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעוה"ב והכתי' (שם
מ) שמים בזרת תכן ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות

הוי

قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب fragment/insert found with book

אהוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתיב (תהלים עח) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ובמידת פורענות הוא אומר (בראשית ז) וארובות השמים נפתחו במידת פורענות כתיב (ישעי' סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר והלא אדם מושיט אצבעו באור בעוה"ז מיד נכוה אלא כשם שנותן הקב"ה כח ברשעים לקבל פורענותם כך נותן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן: ר"ע אומר אאף הקורא בספרי' החיצונים וכו': תנא בספרי צדוקים ברב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי א"ל אביי מ"ט אילימא משום דכתב [ביה] לא תינטוש גילדנא מאודניה דלא ליזיל משכיה לחבלא אלא צלי יתיה בנורא ואיכול ביה תרתין גריצים אי מפשטיה באורייתא נמי כתב (דברי' כ) לא תשחית את עצה אי מדרשא אורח ארעא קמ"ל דלא ליבעול שלא כדרכה ואלא משום דכתיב בת לאביה מטמונת שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמא תתפתה בנערותה שמא תזנה בגרה שמא לא תינשא נישאת שמא לא יהיו לה בנים הזקינה שמא תעשה כשפים הא רבנן נמי אמרוה גאי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרי' אוי לו למי שבניו נקבות אלא משום דכתיב לא תעיל דויא בלבך דגברי גיברין קטל דויא הא שלמה אמרה (משלי יב) דאגה בלב איש ישחנה דר' אמי ור' אסי חד אמר ישיחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים ואלא משום דכתי' מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא רבי נמי אמרה דתניא הרבי אומר לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר (שם יח) איש רעים להתרועע אלא משום דכתיב זלדקן קורטמן עבדקן סכסן דנפח בכסיה לא צחי אמר במאי איכול לחמא לחמא סב מיניה מאן דאית ליה מעברתא בדיקני' כו"ע לא יכלי ליה א"ר יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו ואשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים תנתן אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו ועצומים כל הרגויה רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר גחלת (ירמי' ה) ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר (משלי כז) כי לא תדע מה ילד יום שמא למחר איננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו ז(שם טו) כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים גגו ובמרום הרים כרמו ממטר גגים לגגו ומעפר כרמו לכרמים [סימן זיר"א רב"א משרשי"א חנינ"א טובי"ה ינא"י יפ"ה יוחנ"ן מרח"ם יהוש"ע מקצ"ר] האמר ר' זירא אמר רב מאי דכתיב (שם) כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב (קהלת י) מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה (שם) ובוקע עצים יסכן בם אלו בעלי תלמוד רבי חנינא אומר כל ימי עני רעים זה מי שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה רבי ינאי אומר כל ימי עני רעים זה אסטנים וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי רבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה שדעתו

שדעתו

הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות. דבמידה טובה כתיב דלתות ובמדת פורענות כתיב ארובות ודלת גדול מארובה דד' ארובות יש בדלת במס' יומא בפרק יום הכפורים (דף עו.) אלמא מדה טובה מרובה ומעכשיו אין לתמוה היאך יש באדם כח לקבל שכר כל כך שהרי למדת פורענות נותן הקב"ה כח באדם לקבלו כל שכן שנותן כח באדם לקבל מדה טובה: לדוקים. [שכופרין בא"ל חי]: רב יוסף אמר אף בספר בן סירא. שיש בו דברי הבאי ובא עליהם לידי ביטול תורה: לא תיפשוט גילדנא מאודניה. כלומר לא תטול עורו של דג אפילו מעל אזנו מפני שאתה מפסיד העור דאזיל משכיה לחבלא להפסידא אלא צלי יתיה בנורא ואכול ביה תרתין גרילין שאתה יכול לצלות עור הדג עמו ולאכול בו שתי חלות דהוי לפתן לשתי חלות: גלדנא. שם הדג ל"א להכי נקט מאודניה שדרכו של דג להתחיל הפשטו מאזנו: אי מפשטיה. אי ממשמעיתיה קא מתמהת באורייתא נמי כתיב: דלא לבעול שלא כדרכה. דאין הגון לאדם לשנות את דרכו והיינו דקאמר מאודניה: לא יישן. אינו יכול לישן: קטנה. קודם שהביאה שתי שערות: נערה. משהביאה שתי שערות עד שירבה שחור על הלבן הרי היא בוגרת: בנערותה שמא תזנה. משבגרה ראויה היא לנישואין להכי אמר שלא תנשא: דויא. דאגה: מנע רבים. אותם שאין לך עסק עמהם מנעם מתוך ביתך: ולא הכל תביא ביתך. אפילו אותם שאתה מתעסק עמהם לא תביאם תדיר לביתך אלא מבחוץ תדבר עמהם: איש רעים. שיש לו רעים הרבה: להתרועע. לסוף מריעים לו שמתקוטט עמהם: זלדקן. מי שזקנו דקה ומלושה: קורטמן. תדע שחכם וחריף הוא ביותר: עבדקן סכסן. מי שזקנו עבה שוטה הוא: סכסן. כמו כל בר בר חנא סכסא בבבא בתרא (דף עד.): נפח בכסיה. מי שנופח אופיא שבכוסו: לא צחי. כידוע שאינו צמא: אמר במאי איכול לחמא. האומר באיזה לפתן אוכל פת זה: סב לחמא מיניה. כידוע שאינו רעב וקח הלחם מידו שאילו היה רעב היה אוכל: מאן דאית ליה מעברתא בדקניה. שזקנו מחולק ומפולל ויש בין שני שבילות כמין מעבר: כולי עלמא לא יכלי ליה. בערמימותיה דמתוך שחשב כל ימיו בערמות הוא משים ידו לזקנו ומושך כאדם שמחשב עד שנקרחה ל"א גרסינן הכרתא מי שיש לו היכרא בזקנו שסעד כולי עלמא שלא סעדו אין יכולין להגיע לכחו ל"א גוורתא והוא לשון קרחה וכל הני דברי רוח ולכך אין קורין בו דרשינן. כלומר אמרינן להו בפרקין ומשמעינן להו לכולי עלמא כגון כל הני אשה טובה כו' אשה רעה צרעת לבעלה מה תקנתו יגרשנה מביתו כך הלשון של ספר בן סירא אשה רעה מתנה רעה ל"נ: כפלים. מרוב הנאה חשובין ככפליים: אל תט אצל בעלה. למסוך עמו יין ושכר: רבים היו פצעי רוכל. כמה וכמה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר [ונושא] תכשיטי נשים ועסקו עמהם שפעמים שמוצאו בעלה עמה מתיחד עם אשתו ומכהו ופוצעו: המרגילים לדבר עבירה. ניאוף הרי הן כניצוץ מבעיר גחלת כשביב המבעיר את הפחם כך כל אשר להם כלה והולך: גחלת. אקרי פחם שאינו בוער כדאמרי' (ברכות דף נג:) גחלים עוממות. מ"ר: ככלוב. דירה של עופות: רבים יהיו דורשי שלומך. שאתה מתאהב עם הכל ואף על פי כן לא תגלה סודך לכולם אלא לאחד מני אלף: מה ילד יום. מה אירע היום שמא למחר איננו שמת הוא היום: ונמצא. שמילר על יום שאינו עתיד לראות והיינו עולם שאינו שלו שהוא מצטער עליו ודואג על הגם מיום המחרת שלא תבא עליו צרה: כל ימי עני רעים וטוב לב משתה. פסוק הוא במשלי (טו): בשפל גגים גגו. שעני הוא ואינו יכול להגביהו לפיכך ממטר גגים לגגו שיורד מטר הגגים הגבוהים לגגו ומזלפים עליו הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בלילות: במרום הרים כרמו. שאין לו השגת יד לקנות כרם בשפלה בדמים יקרים וקונה לו באחד מן ההרים בזול וכל עפר שהוא מוליך לזבל (ולדייר) מוליך הרוח מן ההר לשאר כרמים שבבקעה ונמצא העני נפסד: בעלי תלמוד. שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שיש בו: משנה. נוחה ללמוד: רבא אמר איפכא. דבעלי תלמוד נהנין מיגיעו שידעו להורות איסור והיתר אבל בעלי משנה שונה ואינו יודע מהו אומר דאין מורין הלכה מתוך משנה: יסכן. יתחמם:

דעתו

כ
א מיי' פ"ב מהל' עכו"ם ה"ב:

מסורת הש"ס

א יומא עו. [סוטה יא. וע' מ"ש תוס' שם ד"ה ולעולם] ב [עי' ברי"ף וברא"ש] ג ב"ב טז: קידושין פב: [פסחים סה.] ד יומא עט סוטה מג. ה [ברכו' סג.] ו [יבמות סג: ע"ש] ז כתובות קי: [ב"ב קמו:] ח ב"ב קמה: ט [נדה ז:]

שדעתו קצרה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה אוא"ר בן לוי כל ימי עני רעים והאיכא שבתות וימים טובים כדשמואל בדאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעיים ת"ר גהקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאו' בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבש"ע עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבש"ע אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג העיד ר"ש בן אלעזר משום רבי דשמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנא' (משלי טו) ודבר בעתו מה טוב: הוהלוחש על המכה וכו': ואמר ר' יוחנן ובורקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפי' נגע צרעת ר' חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה ת"ר סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת זולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת חומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר ר"ש בן גמליאל טבמה דברים אמורים בכלי הניטל אבל בכלי שאינו ניטל אסור ואין שואלין בדבר שדים בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא י(ואין) הלכ' כר' יוסי ואף רבי יוסי לא אמרה אלא משום סכנה כי הא דרבי יצחק בר יוסף דאיבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלטיה כת"ר סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד רבי חמא ברבי חנינא אמר סך ואח"כ ממשמש רבי יוחנן אמר לסך וממשמש בבת אחת ת"ר שרי שמן ושרי ביצי' מותרין לשאול בהן מאלא מפני שמכזבין לוחשין על שמן שבכלי ואין לוחשין על שמן שביד לפיכך סכין משמן שביד ואין סכין משמן שבכלי רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע לההוא אושפיזא אייתי ליה מישחא במנא שף נפקן ליה צימחי באפיה נפק לשוק חזיתיה ההיא איתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא עבדא ליה מלתא ואיתסי א"ל ר' אבא לרבה בר מרי כתיב (שמות טו) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה א"ל הכי א"ר יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנא' (שם) ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך אם תשמע לא אשים ואם לא תשמע אשים אעפ"כ כי אני ה' רופאך אמר רבה בר בר חנה כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם התחילו הן בוכין ור"ע משחק אמרו לו למה אתה משחק אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה אמר להן לכך אני משחק כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא ח"ו קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח אמר לו עקיבא כלום חיסרתי מה"ת כולה אמר לו לימדתנו רבינו (קהלת ז) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ר כשחלה ר"א נכנסו ד' זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור"א בן עזריה ור"ע נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים שטיפה של גשמים בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב נענה ר"א בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב נענה ר"ע ואמר חביבין יסורין אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין אמר לו עקיבא זו מנין לך אמר מקרא אני דורש (מ"ב כא) בן י"ב שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים [וגו'] ויעש הרע בעיני ה' וכתיב

גם

דעתו קצרה. משים ללבו כל דאגות חבירו ודואג על כל מה שעתיד לבא עליו: רחבה. ואינו משים ללבו דאגה כ"כ ל"א דעתו קצרה שאין לך עני בישראל שאין [לו]: והא איכא שבתות וימים טובים. שאין לך עני בישראל שאינו רגיל לאכול מעדנים: שנוי וסת. משנה וסת ואוכל יותר ממה שאינו רגיל לאכול הוי תחילת חולי מעיים לפיכך אפילו שבתות ויו"ט רעים לו: ש"ג קורא שה"ש ועושה אותו כמין זמר. שקורא בנגינה אחרת שאינו קוד בה ועושה אותו כמין שיר אע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו: הקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו. כמיסב עליינו עושה שחיקותיו בדברי תור' וקורא פסוקים בקול רם לשחק בהם בבית משתה אבל אם אומרו בזמנו על משתה כגון שהוא יו"ט ונוטל כוס בידו ואומר עליו דברי הגד' ופסוקי' מעניינו של יום מביא טובה לעולם: ורוקק. שכן דרך מלחשים לרקק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה ויש להם שדרכן לרקק אחריהם ואומר אותן בלשון לעז ומזכירין להם שם בל' לעז וא"ל רבי דמותר דאין אסור אלא לוחש אחר הרקיקה דכראה שמזכיר השם על הרקיקה ועוד לא נאסר אלא בלה"ק אבל בלעז לא: אפילו נגע צרעת. אפי' לוחש (אחרי מות) קרא דלית ביה שם שמים על הרקיקה שקורא נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן (ויקרא יג) לשם רפואה אין לו חלק לעוה"ב: ואפי' ויקרא אל משה. שאין בו לא חולי ולא נגע דאין ראוי ללחוש על המכה ואין מזכירו לשם רפואה אלא כסבור הוא להכלל בזכות דברי תורה שהוא מזכיר אסור ללוחשו: וממשמשין במעיים. של חולה בשבת ואין בכך משום רפואה דשיכה איתקש לשתי': ולוחשין על נחשים ועל עקרבים בשבת. בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום לידס: כלי על העין. שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין. א"נ כגון שעושין לאדם שחש בעינו מקיפים עינו בטבעת: כלי שניטל. כגון מפתח סכין וטבעת: בדבר שדים. שכן עושין כשאובדין שום דבר שואלין במעשה שדים והם מגידים להם ואסור לעשות בשבת משום ממצוא חפצך (ישעי' נח): אף בחול אסור. לשאול בשדים כדמפרש לקמן משום סכנה: כי הא דרב יצחק. היה שואל במעש' שדי' ובקש השד להזיקו ובלעו לו נס ט ובלעו הארז: סך ואח"כ ממשמש. הוי שנוי דבחול דרך למשמש ואח"כ לסוך: שרי שמן. יש מעשה שדים שאולין ע"י שמן וקרי להו שרי שמן והיינו שרי בוהן ויש שאולין בקליפת של ביצים וקרי להו שרי ביצים: אלא שמכזבין. לכך נמנעו מלשאול בהן: לוחשי' על שמן שבכלי. אותן שעושין מעשה שדים דרכן ללחוש על שמן שבכלי ואין דרכן ללחוש על שמן שביד שאינו מועיל לפיכך אדם יכול לסוך על ידו משמן שביד ואין לחוש שמא נעשה בו מעשה שדים ואין בו סכנת השד: סף. סך שמן בפניו: צימחי. אבעבועות מלכ"ן: זיקא דחמת. רוח של אותו שד ששמו חמת אני רואה בפניך שאחזתך: חמה עזה יש בעולם. על עצמו היה אומר שכעס עליו המקום והכביד חוליו: שכ"ן שהייתי רואה את רבי שאין יינו מחמיץ וכו'. כלומר שהיתה הצלחה בכל מעשיו: אמרתי קבל רבי את עולמו. כל שכרו: רואה רבי בצער. ושכרו משתמר לשבא לכך אני שמח: מדביש. מתקלקל ונעש' ללול מחמת חמימות: כלום חסרתי. שאתה אומר אני סובל עונותי: שגלגל חמה בעולם הזה. ולא לעתיד שמאורו' מתחדשות: חביבין יסורין. שמכפרין עליך:

גם

כא
א מיי' פי"א מהל' עכו"ם סמ"ג לאוין ... טוש"ע י"ד סי' קעט סעי' ח:

כב
ב מיי' שם טוש"ע שם ועי' בכ"מ:

כג
ג מיי' שם פי"א וסמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ז ושו"ע א"ח סי' שכח סעי' מו [וכרב אלפס עוד במכילתין דף רעו. וגם סמוך לסוף פכ"ב דשבת שם:]

כד
ד ה טוש"ע א"ח סי' שכח סעי' מו [וכרב אלפס שם]

כה
ו טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף טו [וכרב אלפס שם]:

כו
ז ח מיי' פכ"א מהל' שבת סמ"ג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף כ:

מסורת הש"ס

א כתובות קי: (נדרים לז) ב"ב קמו. ב [נדרים לז: וש"נ] ג [מס' כלה] ד [ברכ' אלפס איתא ר' יהושע] ה שבועות טו. ו ס"א ל"ג ז שבת קמו: ח [עי' ריב"ם כתובות ל"ב גירס' הכונה] ט אולי צ"ל ופלטו הארז י [וספרים"י שבת קיד: ד"ה כשהדכים וכפירש"י ב"מ לה. ד"ה הדכים מאריך קצת ע"ש]

(משלי כח) גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהוד' וכי חזקיה מלך יהוד' לכל העולם כולו ליטד תורה ולמנשה בנו לא ליטד תורה אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עמל שעמל בו לא העלהו לטובה אלא יסורין שנא' (דה"ב לג) וידבר ה' אל מנשה ואל עמולו הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכוהובבלה וכתי' (שם) ויבהיצר לו חיליה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד מלפני (ה') אלהי אבותיו ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וישיבהו ירושלים למלכותו וידע מנשה כי ה' הוא האלהים הא למדת שחביבין יסורין ת"ר נ' באו בעליה אלו הן קין עשו ומנשה קין דכתיב (בראשית ד) גדול עוני מנשוא אמר לפניו רבש"ע כלום גדול עוני מס' ריבוא שעתידין לחטוא לפניך ואתה סולח להם עשו דכתיב (שם כז) הברכה אחת היא לך אבי מנשה בתחילה קרא לאלוהות הרבהולבסוף קרא לאלהי אבותיו: אבא שאול אומר אף ההונה את השם באותיותיו וכו': תנא ובגבולין ובשון ענה: שלשה מלכים וד' הדיוטות וכו': ת"ר ירבעם שריבץ עם ד"א ירבעם שעשה מריבה בעם ד"א ירבעם שעשה מריב בין ישראל לאביהם שבשמים בן נבט בן שניבט ולא ראה תנא הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי נבט שניבט ולא ראה מיכה שנתמכמך בבנין ומה שמו שבע בן בכרי שמו ת"ר נ' ניבטו ולא ראו ואלו הן נבט ואחיתופל ואיצטנניני פרעה נבט ראה אש שיוצאת מאטתו הוא סבר איהו מלוך ולא היא ירבעם הוא דנפק מיניה אחיתופל ראה צרעת שזרחה לו על אמתו הוא סבר איהו מלך ולא היא בת שבע בתו הוא דנפקא מינה שלמה איצטנניני פרעה ד"א ר' חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (במדבר כ) המה מי מריבה המה שראו איצטנניני פרעה וטעו ראו שכושיען של ישראל בטים הוא לוקה אמר (שמות ח) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והן לא ידעו שעל עסקי מי מריבה לוקה ומנא קן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב (מ"ב יג) ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני אדמה להכחיד בעולם הזה ולהשמיד לעולם הבא אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים שנאמר (שם יא) וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו אמר לו דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה ומאי וזה אשר הרים יד במלך אמר רב נחמן שחלץ תפיליו בפניו אמר רב נחמן גסות הרוח שהיה בו בירבעם מדרתו מן העולם שנאמר (שם יב) ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה אמר דגמירי ליה דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתריה מיד (שם) ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן מאי ויועץ אמר רבי יהודה שהושיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא אמרו ליה הין אמר להו מלכא בעינא למיהוי אמרו ליה הין כל דאמינא לכו עבידתו אמרו ליה הין אזלו למפלח לעבודת כוכבים אמר ליה צדיק ח"ו אמר ליה רשע לצדיק ס"ד דנברא בירבעם פלח לעבודת כוכבים אלא למינסיהו הוא דקא בעי אי קבליתו למימריה

ואף

ואף אחיה השילוני טעה וחתם דהא יהוא צדיקא רבה הוה שנא' (מ"ב י) ויאמר ה' אל יהוא יען אשר המיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רביעים ישבו לך על כסא ישרא"ל וכתי' (שם) ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל אמר רב נחמן אמר אביי אבירתורתה לשפתי שנא' (שם) אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה רבא אמר חותמו של אחיה

מסורת הש"ס

א [פו"ח יח, ע"ש]
ב ברכות לה:
ג שם לב.
ד בני יותם בני מחז בני חזקיה בני ומח סו.
ה בני תמיו בני יחיאם בני יהתה ד [ע"ש יהויכין
ו בני יהויכין בני על יהויקים בני יהויקים בני
ז דיהויכין
ח דיהויקים לח סיים מלכותו
ט דיהויקים דור כחפיס
י דהוה מלך כדור כ"ד: דהוה
כ"ד דורות. למעשה העגל: ספוק
דכתיב בעגל וכיום פקדי והכת
לדקיה כתחרב הכית כתיב קרבו
הציר קרב' תותו מעשה שנאמר
פקדי וממעשה העגל עד לדקיה
דורות דכיוצי נהסון נעשה העגל
סוב כתה דורות מנחשון עד לדקיה
שלמיו בן ביעו בן עובד בן
בן דוד בן שלמה בן רחבעם בן
בן אסף בן יהושפט בן אסא בן
בן יותם בן אחז בן חזקיה בן
בן מנשי בן אמון בן יאשיה בן
בן יהויקים בן יכניה בן יהויכין
בן צדקיה בן יהויכין בן על יהויקים בני
ד יהויקים לח סיים מלכותו
לה לכבל עם התרם והמסגר
לקיהו דודו בתקומו והלכך
קיה תציב לדקיה דור כתפיס
דהוה מלך כדור כ"ד: דהוה
בעגלסה מלכיס. דהוה קלי
דעגלסה מלכיס ניהן להם

ואיתפת

(דברים ח) ושמרת את כל המצוה אשר אנכי מצוך היום לעשות למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבתיכם לתת להם כימי השמים על הארץ: ואמרת לבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה: וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבתיך כיום הזה: והיה אם שכח תשכח את ה' אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחויתם להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון כגוים אשר ה' מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול ה' אלהיכם: ת"ר ואם שכח תשכח אין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) פן תשכח את ה' אלהיך: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) והלכת אחרי אלהים אחרים: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) ועבדתם והשתחויתם להם: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) והעדתי בכם היום: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) כי אבד תאבדון: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) כגוים אשר ה' מפניכם כן תאבדון: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) עקב לא תשמעון: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) בקול ה' אלהיכם: ת"ר ואם שכח תשכח אין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) פן תשכח את ה' אלהיך: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) והלכת אחרי אלהים אחרים: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) ועבדתם והשתחויתם להם: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) והעדתי בכם היום: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) כי אבד תאבדון: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) כגוים אשר ה' מפניכם כן תאבדון: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) עקב לא תשמעון: ואין לך בו אלא שכחה אחת בלבד שנאמר (שם) בקול ה' אלהיכם. דהוה קלי דעגלסה מלכיס. דהוה קלי

מסורת הש"ס

ח מיי' פ"ח מהלכ' כית סנהדרין הי"ב ופ"ב מהלכ' מלכים ה"ד:

כח ח מיי' פ"ח מהל' מלוה ס"ו:

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהוד' וכי חזקיה מלך יהוד' לכל העולם כולו ליטד תורה ולמנשה בנו לא ליטד תורה אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עטל שעמל בו לא העלהו למוטב אלא יסורין שנא' (דה"ב ג) וידבר ה' אל מנשה ואל עמולו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכהו בבבלה ובתי' (שם) אובהיצר לו חיכה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד מלפני (ה') אלהי אבותיו ויתפלל אליו

ירושלים

ה

מלך ולא היא ב

דכתיב (במדבר כ)

לוקה אתר

דלא אתי לעלמ

פני אדמה להכ

מפני שהוכית א

יד במלך שלמ

בחומה כדי ש

אשר הרים יד

בירבעם מרדתו

אם יעלה העם

רחבעם מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה אמר ר' נחמיה דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתריה מיד (שם) ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים ויישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן מאי ויועץ אמר רבי יהודה שהרשיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנ' אמרו ליה הין אמר להו מלכא בעינא למיהוי אמרו ליה הין כל דאמינא לכו עבידתו אמרו ליה הין אילו למפלח לעבודת כוכבים אמר ליה צדיק ח"ו אמר ליה רשע לצדיק ס"ד דנברא כירבעם פלח לעבודת כוכבים אלא למינסינהו הוא דקא בעי אי קבליתו למיטריה

ואף

ואף אחיה השילוני טעה ותתם דהא יהוא צדיקא רבה הוה שנא' (מ"ב י) ויאמר ה' אליהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל וכתי' (שם) ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל לבבו לא כר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל מאיגרטא לי אמר אביי אברית כרותה לשפתי שנא' (שם) אחאב עבד הבעל מעטיהוא יעבדנו הרבה רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה ומעה דכתיב (הושע ה) ושחטה שטים העמיקו ואני מוסר לכולם א"ר יוחנן אמר הקב"ה הם העמיקו משלי אני אמרתי לכל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אמרו כל העולה לרגל ידקר בחרב (מ"ב יא) ויהי בעת החיא וירבעם יצא מירושלים וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה תנא משום ר' יוסי מזומנת לפורענות (ירמיה יח) בעת פקודתם יאבדות: א"ר משיסר' יוסי עת מזומנת לפורענות (שמ' מט) בעת רצון עניתיך תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לטובה (שמות לב) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום ר' יוסי עת היא מזומנת לפורענות (בראשית לח) ויהי בעת ההיא וירד יהוד' מאת אחיו תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לפורענות (מ"ב יג) ויחל יהואחז את פני ה' ויחתר אליו כי ראה את לחץ ישראל כי לחצם מלך ארם ויתן ה' מושיע לישראל ויצאו מתחת יד ארם ויבו בני ישראל באהליהם כתמול שלשום ויסר לא מעל מחטאת בית ירבעם אשר החטיא את ישראל בה הלך ואשרה גם שמרון: ואין לו לאחיה השילוני טעם בדבר. לפי שנתפייסו לו מתחת כתפו של ירבעם שנא' (מ"א יא) וגם אנכי אקח אותך ומלכת בכל אשר תאוה נפשך והיה אם תשמע וגו' ועשית הישר בעיני לשמור חקותי ומצותי וגו' ואין לו לאחיה השילוני טעם לומר כן שהרי הקב"ה מקפיד על מי שיש בידו מצוה ולא עשה יותר ממי שאין בידו כלל שנא' (ויקרא כו) ונתתי גשמיכם בעתם וגו' ואין גזילה בלפי מעלה ולבני כנסת ישראל אלא ו' בלבד שמוטב שיכרך כנסת ישראל הוא נוזל להקב"ה שהכתוב תקנו על כל דבר ודבר כדרכה בלתמר התם (ברכות דף לה.) כל העושה ואינו מוכרך מכאן ואילך נקרא נזלן שנא' לה' הארץ ומלואה: כשתי מקלות המתיישנות זו את זו. ר' מאיר אומר אפילו שתי קנים שיש בידו מקל ו' ומכה בו מקל ס"ו:

כח

ר' מאיר ס"ו מכלי בית שמתיקה ס"ו בסנהדרין ס"ב ופ"ד מכלי ס"ב מלכים ס"ד:

(משלי כה) גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהוד' וכי חזקיה מלך יהוד' לכל העולם כולו ליטד תורה ולמנשה בנו לא ליטד תורה אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עטל שעמל בו לא העלהו למוטב אלא יסורין שנא' (דה"ב ג) וידבר ה' אל מנשה ואל עמולו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכהו בבבלה ובתי' (שם) אובהיצר לו חיכה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד מלפני (ה') אלהי אבותיו ויתפלל אליו

ואף

כמ
ת מיי׳ פ״ו מהל׳ ברכות ה״ב סמג עשין כז טוש״ע א״ח סי׳ קפ״ט ס״ג [ובכה״ג ס״ק ב] דברכות (מ.)

דאיתפח הדר קא דריש אמרי לא קבילת עלך דלא דרשת בהו אמר אינהו מי הדרו בהו דאנא אהדר בי רב אשי איקי אנ׳ טלכים אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה איתחזי ליה בחלמי׳ אמר חברך וחבירי דאבוך קרית לן מהיכא בעית למישרא הטוציא אמר ליה לא ידענא אמר ליה מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן אמר ליה אנמרה לי ולמחר דרשנא ליה משמך בפרקא א״ל מהיכא דקרים בישולא א״ל מאחר דחכימתו כולי האי ס״ט קא פלחיתו לעכו״ם אמר ליה אי הות התם הות אנקישנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי למחר אמר להו לרבנן נפתח ברבוותא אחאב אח לשמים אב לעכו״ם אח לשמים דכתיב (משלי יז) אח לצרה יולד אב לעכו״ם דכתיב (תהלים קג) כרחם אב על בנים (מ״ב יח) ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט א״ר יוחנן קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחילה לקלקלה (סוטה יב) גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי אמר ר׳ יוחנן אין לך בכל תלם ותלם בא״י שלא העמיד עליו אחאב עבודת כוכבים והשתחוה לו ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב (מ״ב כא) והכרתי לאחאב משתן בקיר ועצור ועזוב בישראל עציר בעיה״ז ועזוב לעוה״ב א״ר יוחנן מפני מה זכה עטרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר (שם טו) ויקן את ההר שומרון מאת שטר בכברים בכסף ויבן את ההר ויקרא [את] שם העיר אשר בנה על שם שטר אדני ההר שומרון א״ר יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות ב״ב שנה מפני שביכד את התורה שניתנה בכ״ב אותיות שנא׳ (שם כ) וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם כי אם בעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבריך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת (לעבדך) [אל עבדך] בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות מאי מחמד עיניך לאו ס״ת דילמא עבודת כוכבים לא ס״ד דכתיב (שם) ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם (גלא תאבה ולא תשמע) ודילמא סבי דבהתא הוו טי לא כתיב (ש״ב יז) ויישר הדבר בעיני אבשלום (והזקנים) [ובעיני כל זקני ישראל] ואמר רב יוסף סבי דבהתא התם לא כתיב וכל העם הבא כתיב וכל העם דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי וכתיב (מ״ש יט) והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו אמר ר״נ אחאב שקול היה שנא׳ (שם כב) ויאמר ה׳ טי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה מתקיף לה רב יוסף מאן דכתב ביה (שם כא) רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה׳ אשר הסתה אותו איזבל אשתו ותנינא בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעכו״ם ואת אמרת שקול היה אלא אחאב וותרן בטמונו הי׳ ומתוך דשהתה תלטידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה (שם כב) ויצא הרוח ויעמד לפני ה׳ ויאמר אני אפתנו ויאמר ה׳ אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן המאי רוח א״ר יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי מאי צא אמר רבינא צא ממחיצתי שכן כתיב (תהלים קג) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי דפרע קיניה מחריב ביתיה (מ״ש טו) ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את ה׳ אלהי ישראל מכף מלכי ישראל אשר היו לפניו א״ר יוחנן שכתב על דלתות שומרון אחאב כפר באלהי ישראל לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל (דה״ב כב) ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשומרון א״ר לוי שהיה קודר אזכרות וכותב עכו״ם תחתיהן מנשה שנשה יה ד״א מנשה שהנשי את ישראל לאביהם שבשמים ונגזן דלא אתי לעלמא דאתי דכתי׳ (שם כג) בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים (מ״ב כא) ויעש (הרע) [אשרה] (בעיני ה׳) כאשר עשה אחאב מלך ישראל מה אחאב אין לו חלק לעוה״ב אף מנשה אין לו חלק לעוה״ב: ר׳ יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעוה״ב שנא׳ (דה״ב לג) ויתפלל מנשה אל ה׳ ויעתר לו וכו׳: א״ר יוחנן ושניהם מקרא א׳ דרשו שנא׳ (ירמיה טו) ונתתים לזעוה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מר סבר בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עביד וט״ס בגלל

בגלל מנשה דלא עבד תשובה א״ר יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה״ב מרפה ידיהן של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דר׳ יוחנן מנשה עשה תשובה (ל) שלשים ושלש שנים דכתיב (מ״ב כא) בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש (הרע) [אשרה] כאשר עשה אחאב מלך ישראל כמה מלך אחאב עשרין ותרתין שנין מנשה כמה מלך חמשים וחמש דל מיניהו עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת א״ר יוחנן משום רשב״י מאי דכתי׳ (דה״ב לג) ויישמע אליו ויחתר לו ויעתר לו מיבעי ליה מלמד שעשה לו הקב״ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין ואי״ר יוחנן משום רשב״י מאי דכתיב (ירמיה כו) בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו וכתיב (שם כח) בראשית ממלכת צדקיה וכי עד האידנא לא הוו מלכי אלא בקש הקב״ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו כשביל יהויקים נסתכל בדורו ונתקררה דעתו בקש הקב״ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו כשביל צדקיה דורו של צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו בצדקיה נמי כתיב (מ״ב כג) ויעש הרע בעיני ה׳ שהיה בידו למחות ולא מיחה וא״ר יוחנן משום רשב״י מאי דכתיב (משלי כט) איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת אמר הקב״ה כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק זיבח וקיטר [לאלהיהם] שנאמר (דה״ב כח) ויזבח לאלהי דרמשק המכים בו ויאמר [כי] אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני והם היו [לו] להכשילו ולכל ישראל שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום בידו הביא אלהיהם והשתחוה להם שנאמר (שם כה) ויהי אחרי (כן) בא אמציה מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר א״ר פפא היינו דאמרי אינשי בכיי ליה למר דלא ידע ליה למר דלא ידע בין טב לביש (ירמיה לט) ויבאו כל [שרי] מלך בבל (ויבאו) [וישבו] בשער התוך א״ר יוחנן משום רשב״י מקום שמחתכין בו הלכות אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי באתרא דטריה תלא ליה זייניה תמן קולבא רעיא קולתיה תלא (סי׳ על שדה בתים לא תאונה) א״ר חסדא א״ר ירמיה בר אבא מאי דכתיב (מלכי כג) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים ונדר אבניו נהרסה על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כולו קמשונים זה אמון כסו פניו חרולים זה יהויקים ונדר אבניו נהרסה זה צדקיהו שנחרב בהטי״ק בימיו הוא״ר חסדא א״ר ירמיה בר אבא ד׳ כיתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרנים כת חניפים כת מספרי לשון הרע כת לצים דכתיב (משלי ג) משך ידו את לוצצים כת שקרנים דכתי׳ (תהלים קא) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חניפים דכתי׳ (איוב יג) כי לא לאל חפץ רשע אתה לא יגורך רע יצדיק אתה ולא יהיה כת מספרי לשון הרע דכתיב (תהלים ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב (תהלים קא) לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט בהן יצר הרע ונגע לא יקרב באהלך שלא תמצא אשתך מפק נדה בשעה שתבא מן הדרך דבר אחר לא תאונה אליך רעה שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים ונגע לא יקרב באהלך שלא תשקדיח תבשילו ברבים עד כאן ברכו אבינו מכאן ואילך ברכתו אמו (שם) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך וגו׳ על שחל ופתן תדרוך וגו׳ עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שמים

כי

מסכת

סנהדרין

מן

[illegible]

עם [illegible]

וחדושי הלכות וא[illegible]ין וחכמת שלמו[illegible]

מסורת הש"ס. עי[illegible]ות הגאון המפורס[illegible]

בדפוסים הקורמיי[illegible]

כל אלה מתוקן [illegible]

[illegible]

בהוצאת [illegible]

[illegible]צעדערבוים

[illegible]ק'

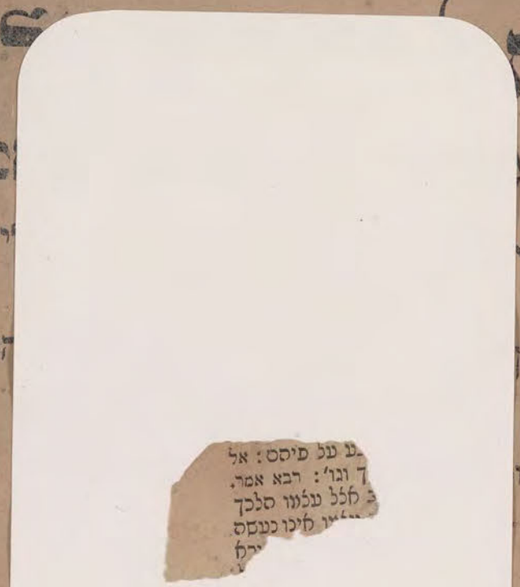

TALMUD BAWILOŃSKI

Rozdział SANHEDRYN

W drukarni J. Cederbauma w Piotrkowie 1935 r.
Printed in Poland.

(תהלי' נא) כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי ארי"ש בן לקיש מאי דכתיב (חבוק' ג) וימנע טרשים אורם וזרוע רמה תשבר טפני מה ע"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר מפני כבודו של חכליה ת"ר מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו אחאב שמנים וחמשה ירבעם ק"ג תניא היה ר"מ אומר אבשלום אין לו חלק לעוה"ב שנא' (ש"ב יח) ויכו את אבשלום ויטיתוהו ויכוהו בעוה"ז ויטיתוהו לעוה"ב תניא רשב"א אומר משום ר"מ אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נידונין (מ"ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה' תנא אתרנימוס שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משארי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג (את) כולם כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשבה של צדיק א' כנגד כל העולם כולו כמ"ד ישעי' הרג כתי' (דה"ב כג) פסל וכתי' (שם) פסילים א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף א' ולבסוף עשה לו ד' פרצופים כדי שתראה שכינה ותכעום אחז העמידו בעלייה שנא' (מ"ב כג) ואת המזבחות אשר על הגג עליית אחז ונו' מנשה העמידו בהיכל שנא' (שם כא) וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הזה ובירושלי' אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנא' (ישעי' סה) כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה מהתכנס מאי כי קצר המצע מהשתרע ב"א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן [כי] קצר המצע זה טלהשתרר עליו שני רעים כא' מאי והמסכה צרה ונו' אר"ש בר נחמני ר' יונתן כי הוה טעי להאי קרא הוה קא בכי מי שכ' בו (תהלים לד) כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה [אחז בטל את העבודה] וחתם את התורה שנא' (ישעי' ח) צור תעודה חתום תורה בלמודי מנשה קדר את האזכרות והרס את המזבח אמון [שרף את התור'] והעלה שמטית על גבי המזבח אחז התיר את הערוה מנשה בא על אחותו אמון בא על אמו שנא' (דה"ב לג) כי הוא אמון הרבה אשמה ר' יוחנן ור"א חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו א"ל כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארנוזי כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנא' (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנא' (תהלים קטו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם א"ל רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקים משום דכתיב ביה (דה"ב לו) ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על אמתו א"ל במלכים לא שמעתי בהריוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה טפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר (זכריה י) כל העובר ושב אל הלוים ועבר בים צרה והכה בים נלים א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מנרב לשיפה ג' טילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו טלאכי השרת לדוחפו אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה בבבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם אר"י משום ר' יוסי בן קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנא' (ויק' ט) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמי ור' יוחנן דירי' אמר מרחקת את הקרובי' ומקרבת את הרחוקי' ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל שנא' ורשגנתו עולה זדון מרחקת את הקרובים

מעמן

כי בי חשק, לא שיך אלא ברכונא דעלמא דלעתיד לבוא, שהקב"ה אומר מושלמין בי וכירחתי מפלטהו: ע' שכרשעים תלויה, שהקב"ה כתובה בשיעת מושיות התיכה אלא תלויה היא למעלה וגרמה בכתוב רשים: כיון שנעשה אדם רש מלמטה. שים לו שונאין ואין רוח הכריות נוחה הימנו: נעשה רש מלמעלה. כידוע שמושלין מותו מלמעלה להכי כתוב רשים שני מיני רשות: ולא נכתביה. לשי"ן כלל: משום כבודו של דוד. שהיו הדבר מוכג בלדיקי' ודוד היו לו שונאים הרבה: ומתמיה כן תכליה, שהיו לו שונאים הרבה מנכדי' שמקטרין להברנו על שהיה בוטח בהש"ק כדכתיב בעזרת (נחמיה ד) ותחת מחזקת השלח ונו' ל"ש היו לו קנאים מישראל דכתיב (שם ו) רבים ביהודה בעלי שבועה לו כי חותן תתן לשכניה בן ארח שהיו מכוין מותו. בקדושין (דף ע.), מפרש להאי קרא ולהכי תיכתב לומר שברשעים תמרינן ולא בלדיקים: היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים. ספר ויקרא היה מחדם בו בל שנה ושנה ודורשו מפלפולו: לא חיין. לא יחיו לעולם הבא עם הלדיקים ואין נדונין עמו כניהם ודוקא קאמר מלכי ישראל, אבל שלמה ואלדקים מכית דוד אתו ואע"ג דכתיב בהו ויעש הרע חיין הן לעתיד: אחז ואחזיה. ממלכי יהודה וקיש להו שהיו רשעים ואמרין ויהויקים לא תכיב ואע"ג דהוו רשעים מאד כדלקמן בהכהו קיש להו דחיין: הורג את כולן. שהיו נקקטין בכובד המטמוס: כמ"ד שהרג ישעיה. ואתיא קושיא קרא מלא את ירושלים פה לפה שכשהגיע של צדיק שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים: כתיב, (במלכים) [דה"ב לג] ויסם את פסל הסמל אשר עשה ככית האלהים: וכתי' והעמיד את התמרים והפסילים בד"ה (שם): ולכתוב עשה. משום לאותו דמות ד' פרלופים: כדי שתראה שכינה מכל צד. שתכנס להיכל תראה פרלוף כנגדו ותכעום: מלהשתרר עליו שני רעים. שכינה ודמות הפרלוף: משם. בהש"ק: תעשה לו מסכה לרח. כלומר שנעשית לרה לחברתה: העלה שמנית. קורי שכבים

מסכת

סנהדרין

מן

תלמוד בבלי

עם פירש"י ופרשב"ם ותוספות.

וחדושי הלכות ואגדות מהרש"א ומהר"ם מלובלין וחכמת שלמה להגאון מהרש"ל זצללה"ה.

מסורת הש"ס. עין משפט נר מצוה. ותורה אור. והגהות הגאון המפורסם מוהר"ר ישעיה (פיק) ברלין זצ"ל:

כל אלה מתוקן ומוגה מכל השגיאות והשבושים אשר רבו בדפוסים הקודמים

פיעטרקוב

בהוצאת ובדפוס של יעקב ב"ר מרדכי יהודא ז"ל צעדערבוים

שנת תרצ"ה לפ"ק.

TALMUD BAWILOŃSKI

Rozdział SANHEDRYN

W drukarni J. Cederbauma w Piotrkowie 1935 r.

Printed in Poland.

כי כי הסק. לא שייך חלא כרבונא דעלמא כלומר קומו שהסק כי וכירתני אפלטרו: ע' עברשעים תלויה . שהיה כתובה בסיטת קומיות התיכה חלא תלויה היה למעלה וכרתה כתוב רשים : כיון שנעשה אדם רש מלמעה . שים לו שונאין ואין רוח הבריות מלמעלה. כיוצא שהשונאין קומו מלמעלה להכי כתוב רשים שני מיני רשות : ולא נכתביה. לע"ן כלל : משום כבודו של דוד. שהין הדבר מובן בלדיקי' ודוד היו לו שונאים הרבה : ומתמיה בן הכליה , שהיו לו שונאים הרבה מנכרי' שהקשין בעזרת (מתמיה ד) ואחת מחוקת השלח ונו' ל"ח היו לו קרואים מיפרחל דכתיב (שם ו) רבים ביהודה בעלי שבועה לו כי הוה חתן לשבניה בן חרח שהיו מכוין קומו . בקדושין (דף ע.) מפרש להאי קרא ולהכי לימכתא לומר שברשעים חמרינן ולא בלדיקים : היה שונא ל"ה פניס כתורת כהנים . ספר ויקרא דורשו מהדם כו כל אדם ואפה ודורשו לא יהיו לעולם הלדיקים ואין נהנין נמי בניהם קאמר מלכי ישראל מכל שלמה מכית דוד אחו ואע"ג דכתיב הרע היין בן לעתיד : אחז ממלכי יהודה וקיים לחו שהיו ואחון ויהויקים לא הצ'ב רשעים מאד כדלקמן בהגהו לימין : סורג את סולן . שהיו בכובד המשקו : כמ"ד שהר ואחה קאמר קרא מלא את ירו לפה שנשמעו של לדיק שקולה [דה"ב לג] ויפה את פסל ה עשה כמית הלהיס: וכתי' וה החטרים והפסילים כד"ה (שם עשה. משה לאחו דמות ל' ס כדי שתהלה שכיוצ מכל לך להיכל תהלה פרעה כנגדו מלהשחחר עליו שני רשים ודמות הפרעה : מלא . כהמ"ן לו מפכה גרה . כתיב שנא לאחריה: העלה עמנית . קו

(תהלי' לח) כי ביחשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי אך"ש בן לקיש מאי דכתיב (חיוב לה) וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר מפני מה ע"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה בלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר משים כבודו של נחשיה בן חכליה ת"ר מנשה היה שונה חמשים וחמשה

עמין

את המזכחות אשר על הגג
אשר עשה בבית אשר אמר
ראל אשים את שמי לעולם
והמסכה צרה כהתכנם מאי
צץ זה טלהשתרר עליו שני
אי קרא הוה קא בכי מי שכ'
וחתם את התורה שנא' (דברי'
מזבח אמון [שרף את התור']
אמון בא על אמו שנא' (דה"ב
ר אמר שבא על אמו אמרה
להכעים את בוראי כי אתא
ב פרויים שאנו משתמשין בו
הב נאם ה' צבאות אמר להם
ל רבא ברבה בר מרי מפני מה
(דה"ב לג) ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו
מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמתו וחד אמר שחקק שם
שמים על אמתו א"ל במלכים לא שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו
מצויה לעוברי דרכים שנאמר כל העובר ושב אל הלוים (זכריה י) ועבר בים צרה והכה בים נלים א"ר
יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' טילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה
מתערבין זה בזה בקשו טלאכי השרת לדוחפן אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים
ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה בבבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם
מחיתם אר"י משום ר' יוסי בן קסמא נדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנא' (דברי' ט) על
דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמי ור' יוחנן דידי' אמר מרחקת את הקרובי' ומקרבת את הרחוקי'
ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל' ושנאתו עולה זרון מרחקת את הקרובים

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

Aaron... 29/12/1960

עמון ומואב ומקרבת את הרחוקים מיתרו דא"ר יוחנן בשכר (שמות ב) קראן לו ויאכל לחם אזכו בני בניו וישבו בלשכת הגזי' שנא' (דה"א ב) וממשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב התם (שופטים א) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם ומעלמת עיני' מן הרשעי' טמיכהו ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחברו של עדו הנביא דכתי' (מ"א יג) ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו ושגגתה עולה זדון דא"ר יהודה אמר רב אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהני' ולא נטרד דואג האדמי ולא נהרג שאול וג' בניו ומפני מה לא מנו את אחז א"ר ירמיה בר אבא מפני שמוטל בין שני צדיקים בין יותם לחזקיהו רב יוסף אמר מפני שהי' לו בשת פנים מישעיהו שנא' (ישעי' ז) ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס מאי כובס א"ד דכבשינהו לאפיה וחלף וא"ד באוכלא דקצרי סחף ארישיה וחלף מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכי גאבא אבא לא מזכי ברא דכתיב (דברים לב) ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו ומפני מה לא מנו את יהויקים משום דרבי חייא בר' אבויה דדאמר ר' חייא בר' אבויה כתיב על גולגלתו [של] יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח גולגלתא דהוה קא שדיא בשערי ירושלים וכתי' בה זאת ועוד אחרת קברה ולא איקברה קברה ולא איקברא אמר גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה (ירמי' כב) קבורת חמור יקבר סחוב והשלך וגו' אמר מלכא הוא ולא איכשר לזלזולי ביה כרכה בשיראי ואותבה בסיפתא החזיתא דביתהו סברא הא דאיתתא קמייתא הוה דהא לא קא מנשי לה שגרא תנורא וקלתה היינו דכתי' זאת ועוד אחרת תניא ארשב"א בשביל (מ"ב כ) הטוב בעיניך עשיתי מה אות בשביל (שם) מה אות נכרים אכלו על שולחנו בשביל שנכרי' אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו מסייע ליה לחזקיה דאמר חזקיה כל המזמן עובד כוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו גורם גלות לבניו שנאמר (שם) ובניך אשר יצאו ממך [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל (שם) וישמח עליהם חזקיה ויראם את (כל) בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב וגו' אמר רב מאי בית נכתה אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם ור' יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להן איכה ישבה בדד אמר רבא אמר רבי יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה אמר רבי יוחנן מפני מה לקו באל"ף בי"ת מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף בי"ת ישבה בדד אמר הרבא אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה אני אמרתי (דברים לג) וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל עכשיו יהיה בדד מושבם (איכה א) העיר רבתי עם אמר טרבא א"ר יוחנן שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהו להם בנים הרבה (שם) היתה כאלמנה יא"ר יהודה אמר רב כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה רבתי בגוים שרתי במדינות אמר יארבא א"ר יוחנן כ"מ שהן הולכין נעשין שרים לאדוניהן ת"ר מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל והיה שבאי מהלך אחריהם

א"ל

עמון ומואב. קרובין לישראל שבאו מלוט בן אחי אברהם ורחקן המקום שלא יבאו בקהל ל"א קרובין ממש ליכא למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני אברהם וקרובים היו בני מדין לישראל יותר מעמון ומואב שהם בני אברהם אלא עמון ומואב שכנים וקרובים היו לא"י ומדין רחוקים להם היו: וישבו בלשכת הגזית. ממשפחו' סופרים והאי קרא מפרש ליה כולי' בסיפרי בפ' ויאמר משה לחובב: המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב. וקינים אלו בניו של יתרו דכתיב ובני קיני חותן משה ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב דכתיב הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' [וגו'] יען אשר שמעתם [על] מצות [יהונדב] אביכם [וגו'] לא יכרת איש ליונדב בן רכב [עומד] לפני כל הימים ואמרי' בסיפרי אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבין בסנהד' ומורין בדברי תורה. מ"ר: ממיכה. דאמרי' לעיל הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים: ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחברו של עדו הנביא. דעדו הנביא נתנבא על מזבח בית אל שיחרב מפני שהעמיד בו ירבעם צלמים דכתיב (במ"א יג) והנה איש האלהים בא מיהודה וגו' ויאמר מזבח מזבח ומפרש בסדר עולם דהיינו עדו הנביא ובא נביא השקר והטעהו לעדו והשיבו לבית אל והעבירו על מצות הקב"ה שאמר לו לא תשוב לבית אל והאכילו ובזכות שהאכילו שרתה עליו שכינה שנאמר ויהי דבר ה' אל האיש הנביא אשר השיבו להאכילו אגלו: ושגגתה עולה זדון. שהרי מלינו ביהונתן שסגג ולא הלוהו לדוד שתי ככרות ונענש דא"ר יהודה וכו': לווהו. לי לויה: לא נהרגה נוב. שלא היה לריך דוד לשאול לחם מכהני נוב ולא היה דואג מלשין עליהם: ולא היה שאול נהרג. על אותו עון: שמוטל. דאביו יותם ובנו חזקיה: ושאר מישראל ששבו להיות בניך ותלמידיך וכל מי שישוב לביתך דהיינו תלמידיו כדמתרגמינן ושאר' דלא חטאו ודתבו חטיאי תלמידוהי: מאי כובס דכבשינהו לאפיה. שכבש את פניו והיה מתביים מפני ישעיה: כובס. כמו כובש: אוכלא דקצרי סחף ארישיה. כלי מנוקב של כובסין שמזלפין בו מים על הבגדים ואותו כלי הפך אחז על ראשו כדי שלא יכירו ישעיה שהיה מתבייש [ממנו]:

יאשיהו. בן אמון: חזקיהו. אבי מנשה: [ברא מזכה אבא וכו']. יאשיה מזכה אמון אביו ולא חזקיה מנשה בנו דכתיב אין מידי מציל ודרשינן ליה בהגדה אין אברהם מציל וכו': השתא דאתית להכי. דברא מזכה לאבא: אחז נמי. לא תימא דכבשינהו [לאפיה] אלא מפני כבודו של חזקיה לא מנוהו: מפני מה לא מנו את יהויקים. באותן שאין להם חלק [לעוה"ב]: משום דר' חייא בר אבויה. שנתכפר על שלא ניתן לקבורה וכל הני מפני מה לא מנו לא בעי אלא מהך דהוו רשעים גמורים כדחשיבנא להו לעיל אחז חתם את התורה וכו': [זאת ועוד כו'. נקמה נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה]: פרידא. כך שמו: סיפתא. ארגז: בשביל הטוב מה אות. בשביל חזקיה [ששיבח את] עצמו דאמר הטוב בעיניך עשיתי גרם לו שאמר מה אות כי אעלה בית ה' ששאל אות מהקב"ה שעבירה גוררת עבירה: אכלו נכרים על שולחנו. אותם ששלח לו מרודך בלאדן ספרים ומנחה על ידם: ומשמש עליו. כגון חזקיה דאמרינן לקמן אשתו השקתה עליה': גורם גלות. דכתי' וישמח עליהם חזקיהו ויראם את (כל) בית נכתה וכתיב בתריה ומבניך אשר יצאו ממך יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: אשתו השקתה עליהם. היא עצמה מוזגת להם והיינו בית נכתה לי מנכה על שם צלע שנפתחה מן האדם וממנה נבראת אשה: בית גנזיו. והכי מתרגמינן בית גניזוהי ומנחם פתר במחברתו לי שממנים כמו (בראשי' לז) נכאת וצרי ולוט: זין אוכל זין. כגון פרזלא דשליט בפרזלא יב: איכה. ל"ו בגימטריא: ל"ו כריתות. בכריתות (דף ב.) חשיב להו: לקו בא"ב. שכל מגילת איכה סדורה באלפא ביתא: בטח בדד. שיושבין יחידים ואינן מתיראין לא מן הנכרים ולא מן חיות רעות: רבתי עם. עם שמתרבה והולך יותר משאר עם: קטנה לגדול. ש"ז של קטן אינו מבושל ואינו מזריע מהר כשל גדול וכן רחם של קטנה אינה קולטת מהר כשל גדולה לפיכך משיאין גדולה לקטן כדי לכשתהא זרעו [מבושל] קולט מהר וקטנה לגדול כדי שיהא שכבת זרעו קולט מהר ולא קטנה לקטן שאוהין להוליד ולא קטן וקטנה ממש אלא שעומדין על פרקן וראויין הם להוליד ומיהו אין זרע שלהם מבושל כל כך:

אחד

א [לקמן קו. ע"ש סוטה יא ע"ש]
ב [גירסת ערוך בערך אכל אוכלא וכתיב על לד שני פירושים ע"ש]
ג [עי' תוס' סוטה י: ד"ה דאתיא]
ד לעיל פב. ע"ש
ה נ"א אתיא דביתהו חזיתא נפקא אמרה להו לשיבבתה אמרי לה הסיא כו'
ו [במלכים איתא וישמע ובישעיה לא כתיב וישמח]
ז [נ"ל רבה]
ח [נ"ל רבה]
ט [נ"ל רבה]
י [תענית כ.]
יא [נ"ל רבה]
יב [לעיל לו:]

قطعة شطية / إدراج وجد(ت) مع كتاب fragment/insert found with book

א'. מן הנסכים לחברו: גמל. זו שמהלכת לפנינו סומא וכו': [מצד שרואה. שאינה אוכלת פעמים מצד ימין ופעמים מצד שמאל כבהמה הרואה שאוכלת מכאן ומכאן אלא מצד שרואה אוכלת] : יין מטפטף ושוקע . בקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין שנפלו כשעברה הגמל במקום זה מצד א' שקועין ומצד אחר הטיפין של שמן צפים : נפנה לצדדין . שכן דרך ישראל להיותו צנוע: רדף. השבאי דרך הגמל והמנהיג ומצא כדבריהם ואמרו טו אותם יהודים על אותו שבאי אדוניהם שהוא בן קלסתר מלך אשקנ"ק בלע"ז שהיה דיוקנו דומה למגמת פניו של אותו קלסתר של מלך שבזנות הולידו: על עסקי לילה . לפי שבכו אותו לילה בכיית חנם: קולו נשמע יותר מביום . כדאמרי' בעלמא (יומא ד' כ.) מפני מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גלגל חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב בכה תבכה בלילה כדי שיהא קולה נשמע וירחמו עליה ואעפ"כ אין מנחם לה: כוכבים ומזלות בוכים. שנכמרו רחמים עליו: בוכה כנגדו. מתוך ששמע בהדי' מרכך לבו של אדם השומע קולו לבכות עמו : ריסי עיניו . שער שבשבת העין היה נופל ונכשל על העין מרוב דמעות: אלי. קוננו קינה מתרגמינן אליא : על בעל נעוריה . שבוכה תמיד ומלייה דמעות: על לחיה. ל' לחות ונערות כגון לה וייבש: מכאן לקובלנא מה"ת. כשאדם מודיע צערו לאחר צריך שיאמר לו לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי כי קס' הוא לשמוע שפעמים חוזרת עליו והמקפיד על כך אין בו משום ניחום. ל"א לקובלנא כשיש לו צרה יודיענה לרבים קובלנא לעקה ל"א נגד דמתרגמינן קבל כאדם שאומר לחברו לא כנגדך אני אומר: וירדנה . ושרף אותה והיינו עשאוני כעוברי דת שדנני באש כסדום : לא עליכם. נביא היה מתנודד על החורבן כאילו באה עליו צרה ומספרה לאחרים ואומר להם לישראל לא תבא לכם צרה כזו כמדומה לי נביא היה מדבר כנגד בני משה או כנגד י' השבטים שלא הגלה נבוכדנצר : וירדנה . לשון שבירה כמו (במדבר כד) וירד מיעקב כאדם המושל בחברו להלקותו ולשברו: ה"ג ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים

יש בדבר והואיל וישראל רעים יותר מסדום למה לא נהפכו כסדום ל' אחר וכי משוא פנים יש בדבר דהתם כתיב וה' המטיר הוא בעצמו והכא כתיב שלח ע"י שליח : מדה יתירה לטובה. דבירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו שהיתה מזומנת חברתה ואוכלת בנה אלמא רחמניות היו ואילו בסדום כתיב יד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליהם שלא נהפכו לשון אחר מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהם היו אוכלות זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואילו בסדום כתיב גאון שבעת לחם שלא טעמו טעם עוני הא למדת גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום ולא היה משוא פנים בדבר : סלה . לשון מסלה כלומר כל האבירים פסלם הקב"ה ועשאם פסולים וכבושים כמסלה זו והיינו דמיא למטבע שנפסל ואין לו תקנה: מפני מה הקדים פ"א לעי"ן . ברוב האלפא ביתא שבאיכה: מפני מרגלים . שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין: טועם טעם לחם. שהכותים מוצאים טעמם בלחמם של ישראל שהנאה הוא להם כשגוזלין אותן: אלו הדיינין . מטה משפט בשביל עוניותיהם היו לחם עמי למאכל אויביו: מלמדי תינוקות. שעושין מלאכתן רמיה : מי מנאן. להנך מלכים והדיוטות דקתני במתני' אין להם חלק: עוד אחד, שלמה : דיוקנו. של דוד אביו נשטטה לפניהם שלא למנותו עמהם : כל יתיצב לפני חשוכים. בניהם : לפני מלכים יתיצב . כגן עדן ולא לפני חשוכים : המעמך ישלמנה . וכי עליכם לשלם תשלומי עונשו לאדם שאתם נמאסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק לעוה"ב : כי אתה תבחר ולא אני . וכי הבחירה בכם תלויה ולא בי לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק הלא בי הדבר תלוי : דורשי רשומות . דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י) את הרשום בכתב אמת היו אומרים שלכולם יש להם חלק אפילו למנשה וירבעם ולאחאב : לי גלעד ולי מנשה. עלי לסבול עונש כדי שיהו הם זוכים : מנשה כמשמעו. מנשה בן חזקיהו :
דקא

א"ל אחד מהם לחבירו גמל שמהלכת לפנינו סומא באחת מעיניה וטעונה ב' נודות אחת של יין ואחת של שמן וב' בני אדם המנהיגים אותה אחד ישראל וא' נכרי אמר להן [שבאי] עם קשה עורף מאין אתם יודעין אמרו לו גמל מעשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת מצד שאינה רואה אינה אוכלת וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן של יין מטפטף ושוקע ושל שמן מטפטף וצף ושני בני אדם המנהיגים אותה א' נכרי וא' ישראל נכרי נפנה לדרך וישראל נפנה לצדדין רדף אחריהם ומצא כדבריהם בא ונשקן על ראשן והביאן לביתן ועשה להן סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכ"מ שהן הולכי' נעשין שרים לאדוניהם ופטרן [והלכו] לבת הם לשלום (איכה א) בכה תבכה בלילה ב' בכיות הללו למה אמר רבה א"ר יוחנן א' על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני בלילה על עסקי לילה שנא' (במדבר יד) ותשא כל העד' ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא אמר רבה א"ר יוחנן אותו (היום) ליל ט' באב היה אמר להן הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה קולו נשמע ד"א בלילה שכל הבוכה בליל' כוכבים ומזלו' בוכין עמו ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בליל' שמע ר' גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכנתו (איכה) ודמעתה על לחיה אמר רבא א"ר יוחנן כאשה שבוכה על בעל נעוריה שנא' (יואל א) אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה (איכה) היו צריה לראש אמר רבא א"ר יוחנן כל המיצר לישראל נעשה ראש שנא' (ישעי' ח) כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוי' אמר רבא א"ר יוחנן כל המציק לישראל אינו עיף (איכ' א) לא אליכ' כל עוברי דרך אמר רבא א"ר יוחנן מכאן לקובלנא מן התור' כל עוברי דרך א"ר עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאילו בסדום כתי' (בראשי' יט) וה' המטיר על סדום ואילו בירושלים כתיב (איכה א) ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגו' וכתי' (שם ד) ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פני' יש בדבר אמר רבא א"ר יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאילו בסדום כתי' (יחזקאל טז) הנה זה הי' עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה וגו' ואילו בירושלים כתי' (איכה ד) ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן (שם א) סלה כל אבירי ה' בקרבי כאדם שאומר לחברו נפסלה מטבע זו (שם ב) פצו עליך פיהם אמר רבא א"ר יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן בשביל מרגלי' שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם (תהלי' יד) אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו אמר רבא א"ר יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם ה' לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקו' מי מנאן א"ר אשי אנשי כנה"ג מנאום א"ר יהוד' אמר רב בקשו עוד למנות א' באה דמות דיוקנו של אביו ונשטחה לפניהם ולא השגיחו עליה באה אש מן השמי' ולחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה יצאה ב"ק ואמרה להם (משלי כב) חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בז' שנים וביתו בנה בי"ג שנה לפני מלכים יתיצב [בל יתיצב] לפני חשוכים ולא השגיחו עליה יצאה ב"ק ואמרה (איוב לד) המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו' דורשי רשומות היו אומרים כולן באין לעוה"ב שנאמר (תהלים ס) לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי לי גלעד זה אחאב שנפל ברמות גלעד מנשה כמשמעו אפרים מעוז ראשי זה ירבעם דקאתי מאפרים יהודה מחוקקי זה אחיתופל
דקאתי

דקא אתי מיהודה . דקאמר לו דוד ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא לאחיתופל מיודעי קרובי שהיה משבט יהודה כדוד : מואב סיר רחצי . דוד דקא אתי ממואב : סיר רחצי . גחזי שסר ונלטרע על עסקי רחיצה: על אדום אשליך נעלי. אנעיל אותם בג"ע: אם יבא דוד שהרג את הפלשתי . ויצעק לפניך על שאתה נותן חלק לדואג ולאחיתופל לעוה"ב מה אתה עושה להפיס דעתו שהם היו שונאין אותו : אמר להם . עלי לפייסן ולעשותן ריעים ואהובים זה לזה והיינו התרועעי ל' ריעות: ושמואל אמר מאי תשובה נצחת כה"ג [כאו] י' בני אדם וכו' : עבד שמכרו רבו . ומאחר שמכרנו הקב"ה לנבוכדנצר ונרשנו מעליו יש לו עלינו כלום : מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי. שקראו לאותו רשע עבד כמו שקראו לדוד דכתיב בסוף ירמיה (מג) הנני שולח ולקחתי את נבוכדנצר עבדי לא מפני שדומה זה לזה אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתידין ישראל לומר כבר מכרנו הקב"ה לנבוכדנצר לפיכך הקדים הקב"ה וקרא עבדי לנבוכדנצר כדי להחזיר להן תשוב': עבד למי נכסים למי. כלומר נבוכדנצר עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא יצאתם מרשותי : והעולה על רוחכם היה לא תהיה. כל מה שאתם סבורים לא יהיה: כל כי האי ריתחא. מי יתן ויבא לנו זה הכעס בחימה שפוכה אמלוך עליכם שינאלנו בעל כרחנו וימלוך עלינו: א"ר אבא בר כהנא . היינו תשובה נצחת דאמרו ליה אלהים יורנו שאין אנו יכולין ליסר אותו : בלא עם . שאין לו חלק עם עם; שבלה עם. שבלבל ישראל בעצתו שהשיאו לבלק כדבעינן למימר לקמן והפיל מהם כ"ד אלפים: בעור שבא על בעיר . שבא על אתונו כמו בהמה דמתרגמי' בעיר: תנא הוא בעור. אביו של בלעם הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי: אחת בימי יעקב. שרדף אחריו ובקש לעקור הכל: ואחת בימי שופטים. לאחר מיתת יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד כושן רשעתים: בנו בעור. משמע בעור בנו של בלעם הי': בנו הוא. לבלעם בנביאו'

שבלעם גדול מאביו היה בנביאות : הא שאר נכרים אתו, כלומר מדקא חשיב תנא דמתני' דבלעם שהיה נכרי בהדי הדיוטות וקאמר דאין לו חלק מכלל דשאר נכרים יש להם חלק : מתני' מני וכו'. א"ל ר' יהושע אלו נאמר ישובו רשעים לשאולה בכל הגוים משמע כדקאמרת השתא דכתיב כל גוים שכחי אלהים לא משמע אלא אותן השוכחים אלוה כגון בלעם [ושכמותו] אבל אחריני אתו כדאמרינן בריש פרקין (ד' לח:) ורעו זרים צאנכם ובני נכר אכריכם לעוה"ב : מאי ניהו כל גוים שכחי אלהים . דמש"ה בורר הקב"ה הרשעים שבהם ונותן אותם בגיהנ' ואין להם חלק לעתיד אבל השאר יש להם חלק : ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו, שאין לו חלק לעתיד: תמות נפשי מות ישרים. אם ימות מיתת עצמו תהא אחריתי כמוהו דודאי יש לו חלק עמהם : ואם לאו . דלא ימות אלא יהרג הנני הולך לעמי לגיהנם: לא היה להם שלום. דכתיב המכה את מדין בשדה מואב: להוכין . כעוסין כאדם שכועס פניו להוכין : כרכושתא . חולדה : כרכושתא ושונרא . אין להם שלום מעולם : ביש גדא . מזל רע : כלום יש אב ששונא את בנו. שהוא סבור שיאמר לו הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו פה [הלילה]: חוצפא אפי' כלפי שמיא מהני . דאהני ליה מה שהחציף פניו לומר לשלוחי בלק לינו פה שאמר לו הקב"ה בתחילה לא תלך והדר אמר לך: מלכותא בלא תגא. כלומר שררה גדולה ואינו חסר אלא כתר מלכות: אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה קשים ממני. כלומר איני גדול מהם אלא משיחת מלכות : שפי . כמו (חולין דף נד:) ביקא דאטמא דשף מדוכתיה: שפיפון. משמעו שתים: שתום העין . שתום פתוח כמו שתומו ניכר יא כלומר עינו אחת פתוחה מכלל דהאחרת סתומה וה"ג מתרגמי' דשפיר חזי אית דמפרשי שתום כמו סתום ולאו מילתא היא : קוסם באמתו. כגון מעלה בזכורו :
כרע

דקאתי מיהודה מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי עלי פלשת התרועעי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להן עלי לעשותן ריעים זה לזה (ירמיה ח) מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו' אמר רב תשובה נצחת השיבה כנ"י לנביא אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם אמרו להן ונביאיכם שלא חטאו היכן הם שנא' (זכריה א) אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו אמר להן (אבותיכם) חזרו והודו שנאמר (שם) אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו' שמואל אמר באו י' בני אדם וישבו לפניו אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן (ישעי' נ) איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם היינו דאמר ר"ל מאי דכתי' דוד עבדי (ירמי' מג) נבוכדנצר עבדי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקב"ה וקראו עבדו עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי (יחזקאל כ) והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם א"ר נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן (ישעיה כח) ויסרו למשפט אלהיו יורנו אמר רבה בר בר חנה אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצריכם אמרו לו אלהיו יורנו : ד' הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי : בלעם בלא עם ד"א בלעם שבלה עם בן בעור שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתי' הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר כושן רשעתי' דעבד ב' רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים ומה שמו לבן הארמי שמו כתיב (במדבר כב) בן בעור וכתי' (שם כד) בנו בעור א"ר יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא אחריני אתו מתני' מני ר' יהושע היא דתני' דר"א אומר (תהלי' ט) ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו פושעי עכו"ם דברי ר"א אמר לו ר' יהושע וכי נאמר בכל גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים אלא ישובו רשעים לשאולה מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים ואף אותו רשע נתן סי' בעצמו אמר (במדבר כג) תמות נפשי מות ישרים אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו הנני הולך לעמי וילכו זקני מואב וזקני מדין תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לב' כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על הא' אמר הא' אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב א"ר פפא היינו דאמרי אינשי כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא (שם כב) וישבו שרי מואב עם בלעם ושרי מדין להיכן אזול כיון דאמר להו (שם) לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר אמרו כלום יש אב ששונא את בנו א"ר נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ולבסוף כתיב קום לך אתם א"ר ששת חוצפא מלכותא בלא תגא היא דכתיב (ש"ב ג) ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו' א"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנא' (במדבר כג) וילך שפי שמשון בשתי רגליו שנא' (בראשית מט) שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס בלעם סומא באחת מעיניו היה שנא' (במדבר כד) שתום העין קוסם באמתו היה כתיב הכא נופל וגלוי עינים וכתי' התם (אסתר ז) והנה המן נופל על המטה וגו' איתמר מר זוטרא אמר קוסם באמתו הי' מר בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מ"ד קוסם באמתו היה כדאמרן ומ"ד בא על אתונו היה כתיב הכא (במדבר כד) כרע שכב וכתיב התם (שופטים ה) בין רגליה
כרע

ל
א מיי' פ"ג מהל' ת"ת ה"ס ופ"י מהל' תשובה ה"ס סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כ:

כרע נפל שכב וגו' (במדבר כד) ויודע דעת עליון השתא אדעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מ"ט לא רכבת בסוסיא אמר להו שדאי להו ברטיבא אמרה ליה הלא אנכי אתונך לטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה [לך] מעשה אישות בלילה כתיב הכא (שם כ) ההסכן הסכנתי וכתיב התם (מ"א א) ותהי לו סוכנת אלא מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דקאמר להו נביא לישראל (מיכה ו) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' מאי למען דעת צדקות ה' אמר להן הקב"ה לישראל דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי כל אותן הימים בימי בלעם הרשע גשאילמלא כעסתי כל אותן הימים לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק מה אקב לא קבה אל (דוגו' אותן היום [הימים] לא זעם ה') אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע שנאמר (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' איבעית אימא (ישעי' כו) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם אימת רתח בתלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא כל שעתא ושעתא נמי חוורא כל שעתא ושעתא אית ביה סוריקי סומקי ההיא שעתא לית ביה סוריקי סומקי ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה יומא חד נקט התרנגולתא ואסר ליה בכרעיה ואותיב אמר כי מטא ההוא שעתא אלטייה כי מטא ההוא שעתא נמנם אמר ש"מ לאו אורח ארעא דכתיב (משלי יז) גם ענוש לצדיק לא טוב אפילו במיני לא איבעי ליה למימר הכי תנא משמיה דר"מ בשעה שהחמה זורחת והמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחוים לחמה מיד כועס (במדבר כב) ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו תנא משום רשב"א אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתיב (בראשי' כב) וישכם אברהם בבקר שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו יא"ר יהודה אמר רב ילעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות א"ר זיוסי בר הונא רות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה א"ל רבא לרבה בר מרי כתי' (מ"א א) ייטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל [את] כסאו מכסאך אורח ארעא למימרא ליה למלכא הכי א"ל מעין קאמרה ליה דאי לא תימא הכי (שופטים ה) תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה רבקה רחל ולאה אורח ארעא למימר הכי אלא מעין קאמר הכא נמי מעין קאמר ופליגא דרב יוסי בר חוני דאמר רב יוסי בר חוני בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמה ותלמידו איבעית אימא (מ"ב ב) ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואיבעית אימא (במדבר כז) ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו (שם כג) וישם דבר בפי בלעם ר"א אומר מלאך ר' יונתן אמר חכה א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות (שם כד) מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו לא יהא להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחן נודף כאהלים נטע ה' לא יהיו להם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהיה להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות וזרעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא אימת מלכותן ותנשא מלכותו א"ר אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיו' ומבתי מדרשות שנא' (דברים כג) ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך קללה ולא קללות חאר"ש בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתי' (משלי כז) נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנ' (מ"א יד) והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו' מה קנה זה עומד במקום מים וניזעו
מחליף

כרע נפל. מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה בעילה היא אף כריעה דהכא דכתיב נופל בעילה היא שבא על בהמתו: דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי בעיא לאהדורי כדמפרש דאמרי ליה שרי בלק מ"ט לא רכבת אסוסיא: ברטיבא. באתו לרעות עשבי' לחים: אמר להו לטעינא בעלמא. ליטא משאות ולא לרכוב: אמרה ליה אשר רכבת עלי: אקראי בעלמא. כשאין לי סוס מזומן: אמרה לה מעודך: מעשה אישות. שאתה בועלי: סוכנת, מחממת: מן השטים ועד הגלגל. משחטאו בשטים ועד שנכנסו לארץ וחטאו בגלגל עשיתי עמהם צדקות הרבה: כל אותן הימים. שהיה בלעם מצפה לקללכם בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות: ה"ג לא זעם ה'. אותן הימים לא זעם ה': אל זועם בכל יום. קרא הוא: כמה זעמו רגע. כדמפיק ליה מקרא כי רגע באפו חיים ברצונו: בתלת שעי קמייתא. של יום זמן קימה שכל שלש שעות זמן קימה לעמוד ממטתו וכועס הקב"ה בשעה שרואה המלכים שמשתחוים לחמה בשעה שמניחין כתריהם בראשם כדלקמן: כרבלתא. קירסת"א בלע"ז: כל שעתא נמי חיורא. רוב שעו' מתלבנות ומכספת שאינה כל שעה בחוזק אדמימות: סורייקי סומקי. אפי' כשמכספת יש בה שורות שורות אדומות אחד כרגילותם אבל אותה שעה כולה מכספת: גם ענוש לצדיק לא טוב. אין נכון לצדיק שיהא מעניש ולא הוה ליה איניש נענש בשבילו: אהבה. שאהב הקב"ה את אברהם ביטלה שורה של גדולה שחבש הוא בעצמו: ושנאה. ששנא בלעם הרשע את ישראל ביטלה שורה של גדולה שחבש הוא בעצמו: מ"ב קרבנות. בין פרים לאילים ז' פרים וז' אילים ג' פעמים הרי מ"ב בין פרים ואילים:

אורח ארעא למימר הכי. וכי דרך ארץ כן שיאמרו ייטב אלהים שם שלמה משמך והא חלשא דעתיה דאמרי ליה שיהא גדול מאביו: מעין שמך. קאמר ליה ומעין כסאך ולא גדול ממש: נשים באהל. שרה רבקה רחל ולאה שרה ורבקה דכתיב ויביאה יצחק האהלה שרה אמו וגו' רחל ולאה דכתיב (בראשית לא) ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: אורח ארעא. שאמרה דבורה ליעל [אתהא] ברוכה משרה ורבקה אלא מעין ברכת שרה קאמרה: ופליגא. הא דמשנינן שם שלמה משמך מעין פליגא דר' יוסי בר חוני: בנו מניין. שאינו מקנא בו: משלמה. דקאמרי ליה לדוד ייטב אלהים שם שלמה משמך: ותלמידו. איבעית אימא דקאמר ליה לאליהו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ונתן לו אליהו ולא נתקנא בו: ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו. אע"ג דהקב"ה לא א"ל אלא וסמכת את ידך עליו חדא אזיל איהו וסמך תרתי: מלאך. שמסרו הקב"ה למלאך שלא יניחנו לקלל: חכה. נתן בפי בלעם שלא הי' מניחו לקלל והיינו ויסם: מברכותיו אתה למד מה הי' בלבו. דכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה הוא היה רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות ולא נתן רשות ואמר מה טובו אוהליך: ריחו נודף. ממלות: וירם מאגג מלכו. מתרגמינן ותתקף מאגג שתהא מלכותו עזה: וכולם. כל הברכות של בלעם חזרו לקללה כמו שהיה כוונתו מתחילה: חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות. שלא יפסקו מישראל לעולם: הקללה לברכה. אחת מן הקללות הפך לברכה שלא חזרה לעולם ולא כל הקללו' לברכות שחזרו: נעתרות. נהפכות כמו עתר שמהפך התבואה כלומר נאמנים פצעי אוהב ונהפכות מנאמנות נשיקות שונא:
מחליף

מסורת הש"ס

מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומי' מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נביאים וכתובים (במדבר כד) וירא את הקיני וישא משלו אמר לו בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באותה עצה מי הושיבך אצל איתני עולם והיינו אדא"ר חייא בר אבא א"ר סימאי ג' היו באותה עצה אלו הן בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין ויתרו שברח בזכו בני בניו לישב בלשכת הגזית שנאמר (דה"א ב) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרי' (במדבר כד) וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל (אמר רשב"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל) א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה (שם) וצים מיד כתים אמר רב גליבון אספיר (שם) וענו אשור וענו עבר עד אשור קטלי מיקטל מכאן ואילך משעבדי שיעבודי (שם) הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר דלהם אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאוים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת לו בפחות שתים ושלש פעמים ואח"כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה הועדיין לא נאסר (יין של עמוני ולא) יין של נכרים אמרה לו רצונך שתשתה כוס של יין כיון ששתה בער בו אמר לה השמיעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה אמר לה הלא יהודי אני אמרה לו ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור [והוא אינו יודע שעבודתה בכך] ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנא' (הושע ט) המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהיו שקוצים זכאהבם (במדבר כה) וישב ישראל בשטים חר"א אומר שטים שמה ר' יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ר"א אומר ערומות פגעו בהן ר' יהושע אומר שנעשו כולן בעלי קריין מאי לשון רפידים טר' אליעזר אומר רפידים שמה ר' יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה שנא' (ירמי' מז) לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים א"ר יוחנן כל מקום שנא' וישב אינו אלא לשון צער ישנא' (במדבר כה) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב (בראשית לז) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם יאונאמר (שם מז) וישב ישראל בארץ יבגשן ויקרבו ימי ישראל למות (מ"א ד) וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו (שם יא) ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדומי מזרע המלך הוא באדום (במדבר לא) ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' את בלעם בן בעור הרגו בחרב בלעם מאי בעי התם א"ר יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל] אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיין מיניה (יהושע יג) ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא א"ר יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם א"ר פפא היינו דאמרי אינשי מסגני ושילטי הואי אייזן לגברי נגרי
הרגו

מחליף. לאחר שנקצץ: אינו עומד במקום מים. והאי דכתי' כארזים עלי מים שכינה היא דאמרה איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדין במקום מים שכינה אמרה עלי מים וכן כולהו מפרש בהגדה בכה"ג כנחלים נטיו הוא אמר כנחלים פוסקין לפעמים יצאה ב"ק [אמרה] נטיו הוא אמר כגנות אמרה ב"ק עלי נהר הוא אמר כאהלים יצאה ב"ק ואמרה נטע ה': רוח דרומית. קשה: לא עמנו היית באותה עצה. שגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה בתמיה ודאי היית כדלקמן: ומי הושיבך אצל איתני עולם. שעתידים בניך לישב בלשכת הגזית והיינו דכתיב איתן מושבך ופי בין איתני עולם אתה יושב מי הזקיקך לכך: שמחיה עצמו בשם אל. עושה עצמו אלוה כמו פרעה וחירם: ל' אחר מי שמחיה עצמו. כלומר אוי להם לאותן בני אדם שמחיין ומעדנין עצמן בעולם הזה ופורקין עול תורה מעל צוארם ומשמנין את עצמן משמו אל. כשמשים הקב"ה פדיון לעצמו ומשלם גמול לצדיקים לעתיד לבא. כך פ' עתי: אוי לה לאומה שתמצא. אוי לה לאומה שתהיה באותן הימים שיעלה על דעתה לעכב ישראל: מי מטיל כסות בין לביא וכו'. לעכבן שלא יזדקקו זה לזה דמסוכן הוא כלומר מי הוא שיכול לעכב את ישראל והקב"ה מכניסם: ציים. ספינות גדולות כמו (ישעיה לג) וצי אדיר (יג כל) יעברנו: וצים מיד כתים אמר רב ליבא אספיר. דכתים היינו מקום ששמו כך: עד אשור מקטל קטילי. ומאשור ואילך משעבדי להו שעבודי: וצים מיד כתים וענו אשור. דקטלי להו וענו עבר דמשעבדי להן עד אשור: כתים. רומים כלומר אותן אומו' שהביא הקב"ה בגים עתידין להרוג את כל האומות עד אשור ומאשור ואילך מניחין אותן ומשעבדין בהם (ומניחין אותן) ולעתיד קא מיירי: הן הנה היו לבני ישראל לא גרסינן אלא ה"ג הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה מבעי ליה. שהשיא עצה לבלק שנכשלו בה ישראל הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם: ותולה קללתו בחברו. וכך בלעם לא רצה לתלות הפלות זה בבלק שיהא הוא צריך לבקש עצה היאך יכשלו בה ישראל אלא בישראל תלה הפלות לומר שהן צריכין לעצה שיכשלו בה בני מואב שלא תתקוף ידי מואב על ישראל והיינו דכתיב אשר יעשה העם הזה לעמך. מ"ר. ל"א תולה קללתו בחברו כלומר שתלה הכתוב קללה במואב ולא רצה לכתוב כלפי ישראל כמו שאמר בלעם הרשע: קלעי'. אהלים של קלעים כמו שעושין בשוקים: בערבות מואב מהר שלג. שניר: כשהיה אומר לה. ישראל כלי פשתן זה בכמה זקנה אומרת לו דמי שוויו וילדה אומרת לו בפחות מכדי שוויו וכן עושין עד ב' או עד ג' פעמים: ברור לעצמך. כל תכשיטין שאתה רוצה: צרצרי. כוזות: בוער בו. שהיה משתכר ובוער בו יצר הרע: השמיעי. הוי שומעת לתשמיש: פיעור. כך היתה עבודתו של פעור שמתריזים לפניו: ה"ג כלום מבקשין ממך אלא פיעור והוא עושה ושוב אומרת לו כפור בתורת משה רבך והוא עושה: וינזרו לבשת. סרו מדרכם והלכו אחר הבשת: כאהבם. מתוך תאות אהבתם לזנות היו משוקצים שכופרין בהקב"ה: ותקראן. בנשים ותקראן [משמע] ל' מקרה: מאי רפידים. איידי דלעיל איפליגו ביה ר"א ורבי יהושע במשמעות דשטים נקיט נמי רפידים דפליגי ביה בכה"ג: לא הפנו אבות אל בנים, להיטיב להם: מפני רפיון ידים. של תורה ומצות וה"ג רפידים רפיון ידים הוא כלומר מפני שרפו ידים מן התורה בא עליהם עמלק: שכר כ"ד אלפים מישראל. שהרגו בעצתו הלך ליטול מבלק ומזקני מדין: גמלא תבע קרני. כך בלעם שאל שכר ונהרג: גזו מיניה. חתכו ממנו: בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב. ההוא קרא ביהושע כתיב: ולבסוף. שנתן עיניו לקלל את ישראל ניטלה ממנו נבואה ונעשה קוסם: מסגני ושילטא הואי. אשת סגנים ושרים היתה: איזן לגברא יד נגר. זינתה למושכי חבל ספינה ל"א נגרי חרשים:

א סוטה יא. ב [שם. לעיל קד. ע"ש] ג [פי' אותו מלכות ים נקרא ליבון אספר ערוך ערך אספר א'] ד [נ"ל לו] ה [חולין דז] ו [בע"י וכילקוט ובתנחומא ליתא לכל זה] ז בקרא כאהבם ח [בכורות ס:] ט בכורות ס: י [בילקוט לית'] יא [בע"י ובילקוט ליתא] יב [נ"ל מצרים כ"א בילקוט] יג בקרא כתיב לא יד [נ"ל נגדי]

הרנו על חלליהם . מיתות הרבה משמע שחלשוהו והציתו עם תחת חלליהם ותחזקו רשעו ונפל לתוך שלו תליינו הייטו חנק תחיכת הרשע הרג כשנפל לארץ שקולה כשנפל לאור היינו שריפה : כר תלתין ותלת. ור"ח ליתי ליה דר' סימאי דאמר לעיל ג' היו בחותמו עליה דפרעה בלעם ויחזור ויתרו דלר' סימאי בלעם היה יותר מן מחתים ועשר שניים דהא היה בשלש שנים פרשה דכל הכן מיכוד מיתורה תשלומו דלרבי סימאי כל אותן מלחמי ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מלרים עד מלחמת מדין היה בלעם : תניא. תרגום של פיסח : כל קבל דתיה פגמא ליסגיאה . אר לבא ואפילו קטליה תחר כל המלחמה נקראת על שמו : בכולהו. מלכים והדיוטות : לא תפיס ותדרום. לגבייהו לכר מבלעם. דכל מה דמשכחת ליה לגבאי דרום : (יבמות יגא זה לתרבים רעם) לאחר שיצא לתרבות רעה אחר ווי , לכך כתוב דויש : ג"ל הקב"ה לדוגמא והלך נבור אחר כוכבים. למה תתהלל לספר לשון הרע על דוד : לא חסך תורה עליך. לא חסם בתורה אחר דכתי' (משלי לא) ותורת חסד על לשונה : מרלחים. שהרג טוב : עלי פיך. ולא בלבב : בתהלים וירחו. הלויקים הין ירחיקם שלא ילמד מהם מעשיו של דואג שהולך ושופח ומלינה : ולבסוף. כשאתה בתלי ימיו ושב נמולו ברחמיו ישחקו : חיל בלע ויקיאנו. שחסכה תורתו : אמר לפניו ומצינו שהקיאו גל. לפי שתחזיר לו עד שתחסכה מלא תשהר ותטיבתו : כי מדרבא. מלמד זה בית המדרש : ושקר מלרך חיים סלה . שורש שלו תכסה מלרך חיים ללא להשו ליה בעין רבנן : כל תוחיות שבתורה . שהיה בקי בחסורות ויתירות : שוקל קלים וגמורים . יודע לדרוש בכל ומומר : במנדל הסורח בחויר . מתא עלימה שלמעלה מן הלמ"ד מפני מה בסוף למפה , לשון מ"ר מפי השמועה . ל"ח במנדל הסורח בחויר הכתוב בשירה מיכה ומנדל שם הוא טיט שם לחו . ל"ח שלש מאות הלכות במנדל הסורח בחויר לעשות פיסוף להעמיד מנדל בחויר כנון שלש מאות הלכות בנטיעו' קטניות לטהרן בטירקין לטעול (דף סח.) ולטורי נרחש דהש"ג ומפנה לחת בהלכות (ס"ד מפנה ח) דמפתני בהכי מנדל העומד בחויר ומומחה בחויב כלים שבחוכו עתידים וכן נרחש לר' : רבותא למבעא בעיי. ולשמוד תורה ומחמת לבא בעי דהא ניקון הים כל הנמרא שלהן לא הוה אלא בסדר בקדושה , לא משבחת הים עוקרין : שבוכחת ירק . כחותן מו בלוי עטורים דתין מקבלין טומחה ע"י עוקרין ם שם נגע טומחה בשרשיו שעלין עהורין שהין נשמין יד לעלין מאחר שבוכחת שהין מניחין בשם אלא למרחה : ויתים שבוכחן בשרשיהן . ויתא כתם' עוקרין (פ"כ מ"ח) : טרשין. עלין שלהן שהורין הוחים שהין נשמין להם בית יד להכניס להם טיחתה : טיחות דרך ומחוהל קל הוחה הכח . ולא הוה יש מ"ם הן עטורין : תלבר מחיבתא . י"נ יבוכות שהו טוסקין כולן בחסכת טוקלין ויודעין לחותה יפה ואפי' הכי כשם היו הסרוחים יותר ממנו דלאו רב יהודה כו' : לא סבירי . לא היו יודעין הלכה לפרשה בהקנה בטעמא : ללא שלקח להו טעמתא כו' . שלא זכו לקבוע הלכה כמותן ; ומתרגמין לתלוטין . ואין חן לשון הלוטין נבי מטורט : מלוטי . פיינו רבי : חוכל

(יהושע יג) הרנו בני ישראל [בחרב] אל חלליהם אמר רב שקיימו בו ד' מיתת סקילה ושריפה הרג וחנק א"ל ההוא מינא לר' חינא מי שמיע לך בלעם בר בטה הוה א"ל מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב (תהלים נה) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע א"ל שפיר קאמרת לידידי חזי לי פנקסיה דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלעם חניא כר קטיל יתיה פנחס ליסטאה א"ל מר בריה דרבינא לבריה בכוותו לא תפיש למדרש לבר מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה כתיב דואג וכתיב דויג אמר רבי יוחנן בתחילה יושב הקב"ה ודואג שמא יצא זה לתרבות רעה לאחר שיצא אמר ווי שיצא זה (סימן גבור ורשע וצדיק חיל וסופר) א"ר יצחק מאי דכתיב (שם נג) מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום אמר לו הקב"ה לדואג לא גבור בתורה אתה מה תתהלל ברעה לא חסד אל נטוי עליך כל היום וא"ר יצחק מאי דכתיב (שם ג) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי אמר לו הקב"ה לדואג הרשע מה לך לספר חוקי כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע דואג אלא משפה ולחוץ ואמר רבי יצחק מאי דכתיב (שם נד) ויראו צדיקים ויראו ועליו ישחקו בתחילה יראו ולבסוף ישחקו וא"ר יצחק מאי דכתיב (תהלים ב) חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע יטות דואג אמר לו חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל וא"ר יצחק מאי דכתיב (תהלי' נב) גם אל יתצך לנצח אמר הקב"ה לדוד ניתי דואג לעלטא דאתי אמר לפניו גם אל יתצך לנצח [א]מאי דכתיב (שם) יהתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה אמר הקב"ה ליטרו שמעתא בי מדרשא משמיה אמר לפניו יהתך ויסחך מאהל ליהוי ליה בנין רבנן ושרשך מארץ חיים סלה וא"ר יצחק [ב]מאי דכתיב (ישעיה נג) איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר כל אותיות שבתורה איה שוקל ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה איה סופר את המגדלים שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות בטנדל הפורח באויר [ג]א"ר ארבע מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל בטנדל הפורח באויר [ולא אישבש להו חד] אמר רבא רבותא למבעי בעיי [ד]בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין ואנן קא מתנינן טובא [ה]בעוקצין וכי הוה מטי רב יהודה [ו]אשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה [ז]זיתים שכבשן בטרפיהן מהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא ורב יהודה שליף מסאני ואתא טטרא ואנן צוחנין וליכא דמשנח בן אלא הקב"ה ליבא בעי דכתיב (ש"א טו) וה' יראה ללבב אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא [הוו] סברי שטעתא מתקיף לה מר זוטרא מאן דכתיב ביה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוו סברי שטעתא אלא דלא הוה סלקא להו שטעתא אליבא דהלכתא דכתיב (תהלים כה) סוד ה' ליראיו א"ר אמי לא מת דואג עד ששכח תלמודו שנא' (מלכי' ב) הוא יטות באין מורה וברוב אולתו ישגה רב (אשי) אמר נצטרע שנא' (תהלי' עב) הצמתה כל זונה ממך כתיב התם (ויקרא כה) לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין [ח]ותנן [ט]אין בין מוסגר ומוחלט אלא פריעה ופריסה (סימן שלשה ראו וחצי וקראו) א"ר יוחנן שלשה טלאבי חבלה נזדמנו לו לדואג אחד ששכח תלמודו ואחד ששרף נשמתו ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות [י]א"ר יוחנן דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה דואג בימי שאול ואחיתופל בימי דוד וא"ר יוחנן דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם תנ"ה אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם [כ]כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש וא"ר יוחנן בתחלה קרא דוד לאחיתופל רבו ולבסוף קראו חבירו ולבסוף קראו תלמידו בתחילה [יא]קראו רבו (תהלים נה) ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי ולבסוף קראו חבירו (שם) אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש ולבסוף קראו [יב]תלמידו (שם מא) גם איש שלומי אשר בטחתי בו

אוכל

אוכל לחמי הגדיל עלי עקב א"ר יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל אמר לפניו רבש"ע מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינהו טינסו לי ואת לא טינסית לי אמר לפניו רבש"ע בחנני ונסני שנא' (תהלים כו) בחנני ה' ונסני וגו' אמר מינסנא לך ועבידנא טילתא בהדך דלדידהו לא הודעתינהו ואילו אנא קא מודענא לך דמנסינא לך בדבר ערו' מיד (ש"ב יח) ויהי לעת הערב ויקם דוד טעל משכבו וגו' א"ר יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה [א]אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע (שם) ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד בת שבע הוה קא חייפא רישא תותי חלתא אתא שטן אידמי ליה כציפרתא פתק ביה נירא פתקה לחלתא אינליה וחזייה מיד (שם) וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וישלח דוד מלאכי' ויקחה ותבא אליו וישכב אמה והיא מתקדשת מטומאתה ותשב אל ביתה והיינו דכתי' (תהלי' יז) בחנת לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי עשיתי לטעך תצדקך בדברך תזכה בשפטך אמר דוד לפני הקב"ה נליא וידיעא קמך דאי בעיא לטכפיי' ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא ליטרו עבדא [ב]זכי למריה דרש רבא מאי דכתי' (שם יח) כי אני לצלע נכון וטכאובי נגדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד טששת ימי בראשי' אלא שבאה [ג]אליון בטכאוב וכן תנא דבי ר' ישמעאל ראויה היתי' לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה [ד]דרש רבא מאי דכתיב (שם לה) ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים [ולא ידעתי] קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע נלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקין [ה]בד' מיתות ב"ד פוסקין מטשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על א"א מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב א"ר יהודה אמר רב אפילו בשעת חליו של דוד קיים י"ח עונות שנא' (שם ו) יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אטסה ואי"ר יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז שנא' (ש"ב טו) ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם־לאלהים ואין ראש אלא ע"ז שנא' (דניאל ב) והוא צלטא רישיה די דהב טב (ש"ב טו) והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך עבוד ע"ז אמר לו מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסי' אמר מ"ט קנסיבת יפת תואר א"ל יפת תואר רחטנא שרייה א"ל לא דרשת סטוכין דסטיך ליה (דברים כא) כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סו"ט דר ש"ר דוסתאי דמן בירי לטה דוד דומה לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע [א"ל] שביקי לך שביקי לך ונפסתרות נקני לך שביקי לך גם מזדים חשוך עבדך שביקי לך אל ימשלו בי אז איתם דלא לישתעו בי רבנן שביקי לך ונקיתי טפשע רב [ישלא יכתב סרחוני אמר לו א"א ומה יר"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כטה שנים עד שבא יהושע והוסיפתי לו שנא' (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרש כולה עאכ"ו ונקיתי טפשע רב אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלטה בנך לומר בחכמתו (משלי ו) היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הנחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה א"ל כל הכי נטרד ההוא גברא א"ל קבל עליך יסורין קבל עליו [ז]א"ר יהודה אמר רב ר' חדשי' נצטרע דוד ונסתלק הימנו שכינה ופירשו טמנו סנהדרין נצטרע דכתי' (תהלים פא) תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין נסתלקה הימנו שכינה דכתיב (שם) השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני ופרשו טמנו סנהדרין דכתי' (ש"ב כג) והימים אשר מלך דוד על ישראל מ' שנה

בחברון

א [טוסס נכ: ב נדרי כפ"ק ג [ב"ק כ: ד [ל"ל ויתהלל] ה [ע' יומא פו:] ו [יומא כב:] ז [ל"ל ויתהלל] ח [ל"ל ואפסה]

נר מצוה

לב
מיי׳ פ״ד מהל׳ תשובה ה״ג:

מסורת הש״ס

בחברון מלך שבע שנים ושלשים בירושלים מלך שלשים ושלש שנים וכתיב (מ״ב ח) בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים וגו׳ וחני ששה חדשים לא קחשיב ש״ס נצטרע אאטר לפניו רבש״ע מחול לי על אותו עון מחול לך (תהלי׳ פו) עשה עמי אות לטובה וירא שונאי ויבושו כי אתה ה׳ עזרתני ונחמתני א״ל בחייך איני מודיע אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכנים ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר עשרים וארבעה רננות ולא נענה אמר (שם כד) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד ה׳ עזוז וגבור ה׳ גבור מלחמה ונאמר (שם) שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו׳ ולא נענה כיון שאמר (דה״ב ו) ה׳ אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כי ישראל שנחל להקב״ה על אותו העון נחזי דכתיב ג׳וילך אלישע דמשק להיכא אזל דא״ר יוחנן שהלך להחזיר נחזי בתשובה ולא חזר אמר לו כך אמר לו כך מקובלני ממך ה״החטיא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה טאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק בפיה והיתה מכרזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך וא״ד רבנן דחה מקמיה שנאמר (מ״כ ו) ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה [נא] המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד השתא לא הוו (פיישי) [צר] יתנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידים נחזי דכתיב (שם ה) ויאמר נעמן הואל יקח ככרים (ויפצר) [ויפרץ] בו ויצר ככרים כפי וגו׳ ויאמר אליו אלישע מאין נחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקל אטר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש בשמונה שרצים נעמן שר צבא טלך ארם היה מצורע אמרה ליה ההיא רביתא דאישתכאי מארעא ישראל אי אזלת לנבי אלישע מסי לך כי אתא א״ל זיל טבול בירדן ז׳ אחוכי קא מחייכת בי אמרי ליה הנהר דהוון בהדיה מאי נפקא לך מינה זיל נסי אזל וטבל בירדנא ואיתסי אתא אייתי ליה כל הני דנקיט לא צבי לקבולי טיניה גחזי אפטר מקטיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהוה פרחא עילויה רישיה א״ל רשע הגיע עת ליטול שכר שטנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם ויצא מלפניו מצורע כשלג: (שם ו) וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער אמר ר׳ יוחנן גחזי ושלשה בניו תניא ח״א״ר שמעון בן אלעזר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת ט״ת״ר ג׳ חלאים חלה אלישע אחד שנירה דובים בתינוקות ואחד שרחפו לנחזי בשתי ידים ואחד שמת בו [שנאמר (מ״ב יג) ואלישע חלה את חליו וגו׳] ׳עד אברהם לא היה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק כל דחזי ליצחק אמר האי אברהם יאבעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה שנאמר (בראשית כד) ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חולשא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר (שם מח) ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש יבדמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנאמר (מ״ב יג) ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו״ג: כותבי׳ דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר (בראשית ו) לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (שם יא) ויפץ ה׳ אותם משם על פני כל הארץ ״(וכתיב ומשם הפיצם) ויפץ ה׳ אותם בעוה״ז ומשם הפיצם ה׳ לעולם הבא אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנא׳ (שם יג) ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאד רעים בעוה״ז וחטאים לעוה״ב אבל עומדין בדין ר׳ נחטיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר (תהלים ו) על כן לא יקומו רשעים

רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו אינם עומדין בעדת צדיקים אבל עומדין בעדת רשעים א(מרגלים אין להם חלק לעוה״ב שנא׳ (במדבר יד) ויתותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במנפה לפני ה׳ ויתותו בעוה״ז בטנפה לעוה״ב) דור המדבר אין להם חלק לעוה״ב ואין עומדין בדין שנאמר (שם) במדבר הזה יתמו ושם ימותו דברי ר״ע ר׳ אליעזר אומר עליהם הוא אומר (תהלי׳ ו) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר (במדבר טז) ותכס עליהם הארץ בעוה״ז ויאבדו מתוך הקהל לעוה״ב דברי ר״ע ר״א אומר עליהם הוא אומר (ש״ה כ) ה׳ מטית ומחי׳ טוריד שאול ויעל: נבו׳ ב״ת״ר דור המבול אין להם חלק לעוה״ב שנאמר (בראשית ו) ויטח את כל היקום אשר על פני האדמה ויטח את כל היקום בעוה״ז ויטחו בן הארץ לעוה״ב דברי ר״ע ר״י בן בתירא אומר לא חיין ולא נדונין שנא׳ (שם ו) לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח ד״א לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה ר׳ מנחם ב״ר יוסף אומר אפי׳ בשע״ש שהקב״ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בניהנם שנא׳ (ישעי׳ נז) תהרו ׳חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם ת״ר ׳דור המבול לא נתגאו אלא בשכיל טובה שהשפיע להם הקב״ה ומה כתיב בהם (תהיל כה) בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם וכתיב (שם) שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל וכתיב (שם) ישלחו כצאן עוליהם וילדיהם ירקדון ובתי׳ (שם) ישאו בתוף וכנור וישמחו לקול עוגב וכתי׳ יבלו ימיהם בטוב ׳ושנותם בנעימים וכתיב וברגע שאול יחתו והיא נרטה שאמרו לאל (שם) סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו אמרו כלום צריכין אנו לו אלא לטיפ׳ של גשמים יש לנו נהרות ומעיינות שאנו מסתפקין מהן אמר הקב״ה בטובה שהשפעתי להן כה מכעיסין אותי ובה אני דן אותם שנא׳ (במדבר יד) ואני הנני מביא את המבול מים ר׳ יוסי אמר דור המבול לא נתגאו אלא כשכיל גלגל העין שנא׳ (שם ו) ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו] לפיכך דן אותן בטי׳ שדומה לגלגל העין שנא׳ (שם ו) נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבות השמים נפתחו א״ר יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו שנא׳ (שם ו) ויראה ה׳ כי רבה רעת האדם וברבה נידונו שנאמר (שם ו) כל מעינות תהום רבה א״ר יוחנן ג׳ נשתיירו מהם בלועה דנדר וחמי טבריא ועיניא רבתי דכירם (שם ו) כי השחית כל בשר את דרכו על ארץ א״ר יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל א״ר אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי (שם) ויאמר ׳ה׳ לנח קץ כל בשר בא לפני א״ר יוחנן בא וראה כמה גדול כחה של חטם שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל שנא׳ (שם) כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וכתיב (יחזקאל ו) החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהומתם ולא מהמון ולא מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב״ה ואמר לפניו רבש״ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נה בהם (ס׳ואף על נח נחתם גזר דין שנא׳ ולא נח בהם) תנא דבי ר׳ ישמעאל אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה׳ שנא׳ (בראשית ו) ונחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה׳ (שם) וינחם ה׳ כי עשה את האדם בארץ כי אתא רב דימי אמר אמר הקב״ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ מאי משטע כתיב הכא וינחם ה׳ וכתיב התם (שם ו) וינחם אותם וידבר על לבם ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ כתיב הכא וינחם וכתיב התם (שמות לב) וינחם ה׳ על הרעה אשר דבר לעשות לעמו (בראשית ו) אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדורותיו] א״ר יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים וריש לקיש אמר בדורותיו כ״ש בדורות אחרי׳ א״ר חנינא משל דר׳ יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת בכרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף א״ר אושעיא משל דריש לקיש למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת בטקום הטנופת במקומה ריחה נודף וכ״ש בטקום הבוסם (שם) ויטח את כל היקום אשר על פני האדמה אם אדם חטא בהמה מה חטאה תנא משום רבי יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה חופה לבנו והתקין מכל מיני פעודה ליטים טת בגו עמר (ובלבל) [ופזר] את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת חופה למה לי אף הקב״ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חוטא בהמה וחיה למה לי (שם) מכל אשר בחרבה מתו ׳ולא דגים שבים דרש ר׳ יוסי דמן קסרי מאי דכתיב (תהיל כה) קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ מלמד שהיה נח הצדיק טוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה ואם לאו אני הקב״ה מביא עליכם את המבול ומקפה נבלתכם על המים כזיקין שנא׳ קל הוא על פני מים ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם שנאמר (שם) תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים ׳יאמר לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא טכם

א"כ לא נפנה דרך כרמים דרש רבא מאי דכתיב (איוב יב) לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים שהם קשים כלפידים והיו (בוזים) [מבזין] אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב"ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחר ועליתה שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר (שם) נכון למועדי רגל תניא מימי המבול קשים כשכבת זרע שנאמר נכון למועדי רגל א"ר חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא (בראשי' ח) וישכו המים וכתיב התם (אסתר ז) וחמת המלך שככה (בראשי' ז) ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ במה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבילות של מתושלח ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות לבא ד"א לשבעת ששינה עליהם הקב"ה סדר בראשית שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח ד"א שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואח"כ זמן קטן ד"א לשבעת הימים שהטעימם מעין העוה"ב כדי שידעו מה טובה מנעו מהן (שם) מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבע' שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה ארי"ש בר נחמני א"ר יונתן מאותם שלא נעבדה בהם עביר' מנא ידע א"ר חסדא שהעבירן לפני התיב' כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עביר' וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה ר' אבהו אמר מאותן הבאין מאיליהן (שם ו) עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר א"ר אדא אמרי דבי ר' שילא זו מבליגה ואמרי לה גולמיש צוהר תעשה לתיבה א"ר יוחנן אמר לו הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירו' לכם כצהרים (שם) ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי [הוא] דקיימא (שם) תחתיים שנים ושלישים תעשה תנא תחתיים לזבל אמצעיים לבהמה עליונים לאדם (שם ח) וישלח את העורב אמר ר"ל תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת או שמא לאשתי אתה צריך אמר לו רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כ"ש ומנלן דנאסרו דכתיב (שם ו) ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב (שם ח) צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך וא"ר יוחנן מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה ת"ר שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם כלב נקשר עורב רק חם לקה בעורו (שם) וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים א"ר ירמי' מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים (שם) והנה עלה זית טרף בפיה אר"א אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בש"ו מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב (משלי ל) הטריפני לחם חוקי (בראשית ח) למשפחותיהם יצאו מן התיבה א"ר יוחנן למשפחותם ולא הם א"ר חנא בר ביזנא אמר ליה אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכן הויתון א"ל צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה האי זקיתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הו' יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מינה אכלה מיכן ואילך הוה גביל לה חיזרא כי מתלע אכלה אריא אישתא זיינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אישתא אורשינא אשכחיניה אבא דגני בספנא דתיבותא א"ל לא בעית מזוני א"ל חזיתיך דהוות טרידא אמינא לא אצערך א"ל יהא רעוא דלא תמות שנא' (איוב כט) ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים א"ר חנה בר לואי אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידיתו אמר ליה אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוה שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוי גירי שנא' (תהלים קי) מזמור לדוד נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך וכתיב (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעו [ישראל] לשדורי דורון לקיסר אמרי בהדי

מאן

עניניהם בכך לעשות לכל בריה ובריה חפלה: זקיתא. שם בריה: פאלי. מחתך כמו פלי פלויי במסכת נדה (דף כא:): אישתא זיינתיה. חמה אחזתו וזנהו ולא היה חושש לדרום משאר בהמות: לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זיינא אישתא. אין לך חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזונו ששת ימים שלא ימות בלא מאכל ואין לך חמה שיכולה לזון יותר מי"ב ימים בלי מאכל ומשתה כ"ש ואית דגרסי לא פחות משיתא ירחי ולא טפי מתריסר זנתא אשתא ואחרי קאי כלומר לא פחות משש חדשים ולא יותר מי"ב חדשים ולא נהירא לי: אורשינא. עוף ושמו חול בלשון המקרא ואינו מת לעולם: בספנא. בחדר ספון ומתוקן לו: [נאום ה' כו'] אליעזר אמר פסוק זה. נאם ה' לאדני אמר הקב"ה לאברהם יא שב לימיני אדני וכו': ממזרח זה אברהם. שבא מארם נהרים שהוא במזרח דכתיב (במדבר כג) מן ארם ינחני בלק מלך מואב וגו': כל דהוה סלקא ליה. כל דבר המאורע ליה: בהדי

מאן נשדר נשדר בהדי נחום איש גם זו דמלומד בנסים הוא כי מטא להההוא דירא בעא למיבת אמרי לי' מאי איבא בהדך אמר להו קא מובילנא כרגא לקיסר קטו בליליא שרינהו לסיפטיה ושקלו כל דהוה גביה ומלנהו עפרא כי מטא להתם אישתכח עפרא אמר אחוכי קא מחייכי בי יהודאי אפקוהו למקטליה אמר גם זו לטובה אתא אליהו ואידמי להו כחד מינייהו אמר להו דילמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא דהו' שדי עפרא הוו חרבי גילי הוו גירי בדוק ואשכחו הכי הוו מחוזא דלא הוו קא יכלי לי' למיכבשיה שדו מההוא עפרא עליה וכבשוה עיילוה לבי גנזא אמרי שקול דניחא לך מלייה לסיפטא דהבא כי הדר אתא אמרי ליה הנך דיורי מאי אמטית לבי מלכא אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטאי להתם שקלי אינהו אמטו להתם קטלינהו להנך דיורי: דור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב וכו': מאי עבוד אמרי דבי ר' שילא נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו מחכו עלה במערבא א"כ ליבנו אחד בטורא (אלא) אמר ר' ירמיה בר אלעזר נחלקו לג' כיתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד עכו"ם ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונ"ב שם הפיצם ה' וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין וזו שאומרת נעלה ונעבוד עכו"ם (בראשית יא) כי שם בלל ה' שפת כל הארץ תניא רבי נתן אומר כולם לשם עכו"ם נתכוונו כתיב הכא (שם) נעשה לנו שם וכתיב התם (שמות כג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים אמר רבי יוחנן מגדל שליש נשרף שליש נבלע שליש קיים אמר רב אויר מגדל משכח אמר רב יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה מה בורסיף אמר ר' אסי בור שאפי: אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנא' (בראשית יג) ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעוה"ז וחטאים לעולם הבא אמר רב יהודה רעים בגופן וחטאים בממונם רעים בגופן דכתי' (שם לט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב (דברים טו) והיה בך חטא לה' זו ברכת השם מאד שמתכוונים וחוטאים במתניתא תנא רעים בממונם דכתי' (שם) ורעה עינך באחיך האביון וחטאי' בגופן דכתי' (בראשי' לט) וחטאתי לאלהים לה' זו ברכת השם מאד זו שפיכות דמים שנאמר (מ"ב כא) גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד [וגו'] ת"ר אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם (איוב כח) ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שחל אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו [ממוננו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו שנא' (שם) פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו דרש רבא מאי דכתיב (תהלי' סב) עד אנה תהותתו על איש תרצחו כולכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנין עיניהן בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאי' ונוטלין את ממונו דרש רבא מאי דכתיב (איוב כד) חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא (ראו) [ידעו] אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם לערב באים ומריחין אותו כלב ובאים וחותרי' שם ונוטלין אותו ממון (איוב כד) ככלב שנא' (תהלים נט) ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרי' שם ונוטלין אותו ממון (איוב כד) ערום הלכו מבלי לבוש ואין כסות בקרה חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו (שם כא) והוא לקברות יובל ועל גדיש ישקוד דרש ר' יוסי בציפורי אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבית אורחיה לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו גנבי כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעי מרזבי דציפורי דמא אמרי דאית ליה חד תורא מרעי חד יומא דלית ליה לירעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלתא הבו ליה תורי למרעיה אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו

דאית

מדי מאן. ביד מי נשלח: כי מטא לההוא דיירא. כשהגיע לאותו מלון: למיבת. ללון: שריכהו יבלסיפטיה. סתירו הארגזים והמרצופין ופתחום ונטלו כל מה שבתוכו: אחוכי. מלחקי: הנך דיורי. אותן בני הכפרים: א"כ ליבנו אחד בטורא. א"כ שבנו כדי לעלות לרקיע למה בנו אותו בבקעה היה להם לבנות על אחד ההרים: הפילם ה'. פיזרם בכל העולם: שדים. יש להם צורת אדם ואוכלין ושותין כבני אדם: רוחין. בלי גוף וצורה: לילין. צורת אדם אלא שיש להם כנפים במס' נדה (דף כד:): זו שאומרת נעבוד ע"ז כי שם בלל ה'. בלבל לשונם כדי שלא ישא א' מכוון לדעת חבירו לעבוד ע"ז: שליש [נבלע]. נבלעו יסודותיו משוקעת שיא בקרקע עד שליש ושליש של מעלה נשרף ושליש אמצעי קיים בקרקע ולא שישא עומד באויר: אויר מגדל. מראה המגדל (כלומר) [כמו אוירם של עיר] מי שעומד סביב למגדל ורואה אוירם ומראה גובה שלו: משכח. שכן נגזר על אותו מקום שישכח ולכך הם עלמם שכחו את לשונם: בבל ובורסיף סי' רע לתור'. שמשכחין תלמוד מפני שעומדים באויר המגדל: למה נקרא שמה בורסיף בור שאפי. בור שנתרוקן מימיו כלומר משכח שאדם כל מה שלומד: שאפי. כמו (ב"מ דף ס.) השופה את היין לשון (ירמיה מח) סורק מכלי אל כלי ומפני מה שמה בבל [שמשכחת] א"ר יוסף כי שם בלל לפי שבלבל הקב"ה את לשונם לכך היא משכחת: סימן רע. כלומר שמם סי' שכחה היא: רעים בגופם.

מס"ת השי"ס

דאית ליה תורא נשקול חד משבא דלית ליה תורא נשקול תרי משבי אסרו ליה מאי האי אסר להו סף דינא כתחילת דינא טה תחילת דינא דאית ליה תורא טרעי תרי יומי אף סוף דינא דאית ליה תורי טרעי תרי יומי אף סוף דינא דאית ליה חד תורא לשקול חד דלית ליה תורא לשקול תרי דעבר בטברא ניתיב חד זוזא דלא עבר בטברא ניתיב תרי דהר"ל (תורא) [דרא] דלבני אתי כל חד וחד שקל חדא א"ל אנא חדא דשקלי דהוה שדי תומי או שבקי אתו כל חד וחד שקיל חדא א"ל אנא חדא דשקלי"ד דייני היו בסדום שקראו שקרוראי זייפי ומצלי דינא דסחי ליה לאיתתא דחברי' ומפלא ליה אסרי לי' יחבה ניהליה דניעברה ניהליך דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחברי' אסרו ליה הבה ניהליה עד דקרחא דפרע ליה לחבריה אמרי ליה הב ליה אנרא דשקל לך דמא דעבר בטברא יהיב תמני זוזי זימנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אסרו ליה הב ד' זוזי אסר להו אנא בטיא עברי אסרו ליה א"כ הב תמניא דעברת בטיא לא יהיב פדיוהו אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אנרא דשקל לך דמא ותמניא זוזי דעברת בטיא אליעזר עבד אברהם איתרמי להם פדיוהי אתא לקמיה דיינא א"ל הב ליה אנרא שקל לך דמא ותמניא זוזי דעברת בטיא אליעזר עבד אברהם איתרמי להם פדיוהי איהו לדיינא אסר מאי האי א"ל אנרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזוזי דידי כדקייטי קייטי הויא להו פורייתא דהוו מנני עלה אורחין כי מאריך נייזי ליה כי גוץ מתחין ליה אליעזר עבד אברהם אקלע להתם אסרו ליה קום נני אפוריא אסר להון נדרא נדרי מן יומא דסיתת אמא לא גנינא אפוריא כי הוה מתרמי להו ענייא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתי' שמיה עליה וריפתא לא הוו מטי ליה כי הוה טית אתי כל חד וחד שקיל דידיה הכי אתני ביניייהו כל מאן דמזמין נברא לבי הילולא לשלח גלימא הוי האי הילולא אקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למסעד אתא אליעזר ויתיב לסיפא דכולהו אסרו ליה מאן אזמיך להכא א"ל להההוא [דיתיב] אתה זמנתן [אסר דילמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דהאי גברא] שקל גליטיה ההוא ההיא רביתא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא אינלאי טלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתא זיבורי ואכלוהו היינו דכתי' (במדבר יג) ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וא"ר יהודה אמר רב על עיסקי ריבה: מרגלים אין להם חלק לעוה"ב שנא' (במדבר יד) ויתותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה ויתותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא: ערת קרח אין להם חלק לעוה"ב שנא' (שם טו) ותכס עליהם הארץ בעוה"ז ויאבדו מתוך הקהל לעוה"ב דברי ר"ע ר' אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב (ש"א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: ת"ר עדת קרח אין להם חלק לעוה"ב שנא' ותכס עליהם הארץ בעוה"ז ויאבדו מתוך הקהל לעוה"ב דברי ר"ע ר' יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבידה המתבקשת שנא' (תהלי' קיט) תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי: ויקח [קרח] בן אמר ריש לקיש שלקה מקח רע לעצמו קרח שנעשה קרחה בישראל בן יצהר בן שהרתיה עליו את כל העולם כצהרים בן קהת בן שהקהה שיני מולידיו בן לוי בן שנעשה ליה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר רב יצחק יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר (בראשי' מט) בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי בסודם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח דתן שעבר על דת אל אבירם שאיבר עצמו מעשות תשובה ואון שישב באניות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי טר רבה אנת תלמידא ואי טר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדיהו אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו דכתיב (במדבר טו) כי כל העדה כולם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותבה על בבא יסתרתית

ואתה ואהרן פיס מחתתו: מן הכלושים ומן הסרופין היס. שנשרפה נשמתו וגוף קיים ואח"כ נתכלכל עד מקום הכלושין וכלע בכתי' בפרש' פנחס ותכלע אותם ואת קרח שמתם ורבי יוחנן דאמר לא מן הכלושין ולא מן הסרופין דניס ליה להאי ואת קרח לאחריו ואת קרח כמות שהעדה כמקצה: וקרח בהדייהו. מדכתי' ה"א [במדבר טז] בבלע ה' את עדת קרח בבלוע קרח כתי' [שם יז] בחטאתם אשר חטאו: כבושפתא. רשי כמו בעולא לחופתא דמרן

ומתרתה למזזה כל דאתא חזזה הדר אדהכי והכי אבלעו להו איתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הו' מלכא לאחיד שוויה כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אטר תיהוי לכהן אי אתו מעשר דשקיל אתון אטר הבו חד מי' לכהן ועוד דגייז ליה למזזיכו ומיטל לכו כי כופתא עיגא יהב ליה כסא דחמרא אסר לה הא איהו גמי קא עביד אמרה ליה כין דכולהו רבותא דחכתיב (מכלי יד) חכטות נשים בנתה ביתה זו אשתו של קרח (במדבר טז) ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חטשי' ומאתי' מיוחדים שבעדה קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם (שם) וישטע משה ויפול על פניו מה שטועה שטע באמר רבי שטואל בר נחטני א"ר יונתן שהשדוהו מאשת איש שנא' (תהלים קו) ויקנאו למשה במחנה א"ר שטואל בר יצחק מלמד שכל א' וא' קנא את אשתו

מתרה לעניה. שערה ושבה על פתח הבית כל מי שהיה בא לקדות רואה רחמה פרוש ומורר: משער. רחטין דקטליתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן: דגייז למזזיכו. דכתי' (במדבר ח) והעבירו תער על [כל] בשרם ומתוך בכה כתיב שוטים: כבושפתא. רשי כמו בעולא לחופתא דמרן

מטורת הש"ס

א (בקרא כתיב כידיה התרסנו [מו"ק יח:] ב [ע"ז יופי] ד [כתובות כה: ש"ס] ה ספחים קיט. ע"ש ו [מלות נאי וכן בכל מלות נקבה] ז [ספח] ח [ע"ז יח:] ט [ע"ז קט.] י [ע"ז קנ:] יא מגילה יד. יב כ"ב שב.

מטורת הש"ס

לג

ג כ ג ד מי' ש"ס מכל' ת"ת ש"ת סמ"ג עשין ס' תמר פעי' ב:

וסתרתה למזזה כל דאתא חזזה הדר אדהכי והכי אבלעו להו איתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הו' מלכא לאחיד שוויה כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אטר תיהוי לכהן אי אתו מעשר דשקיל אתון אטר הבו חד מי' לכהן ועוד דגייז ליה למזזיכו ומיטל לכו כי כופתא עיגא יהב ליה כסא דחמרא אסר לה הא איהו גמי קא עביד אמרה ליה כין דכולהו רבותא דחכתיב (מכלי יד) חכטות נשים בנתה ביתה זו אשתו של קרח (במדבר טז) ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חטשי' ומאתי' מיוחדים שבעדה קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם (שם) וישטע משה ויפול על פניו מה שטועה שטע באמר רבי שטואל בר נחטני א"ר יונתן שהשדוהו מאשת איש שנא' (תהלים קו) ויקנאו למשה במחנה א"ר שטואל בר יצחק מלמד שכל א' וא' קנא את אשתו

מתרה לעניה. שערה ושבה על פתח הבית כל מי שהיה בא לקדות רואה רחמה פרוש ומורר: משער. רחטין דקטליתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן: דגייז למזזיכו. דכתי' (במדבר ח) והעבירו תער על [כל] בשרם ומתוך בכה כתיב שוטים: כבושפתא. רשי כמו בעולא לחופתא דמרן

מטורת הש"ס

א [תוספתא פ"ג] ב [שבועות יג]

מתרה לעניה. שערה ושבה על פתח הבית כל מי שהיה בא לקדות רואה רחמה פרוש ומורר: משער. רחטין דקטליתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן: דגייז למזזיכו. דכתי' (במדבר ח) והעבירו תער על [כל] בשרם ומתוך בכה כתיב שוטים: כבושפתא. רשי כמו בעולא לחופתא דמרן

סמוך מקלרין לותו כסכין נייזי לשון גוץ כן שמעתי ותית דערבי נייזי ליה: ומתתין ליה. עד דמתפרקי מכריו: וכתיב שמיה עילויה. כדי שיכור כל מ' ומ' דיכר שלו ויחזור ויעלנו: ורעתא לא ממטו ליה. שהנו כיניהם שלא יתנו לו פת כדי שיומות ברעב ושמתת לזול וחד ושקיל לדיערת דידיה: רכיתא. ערוה: כחלכא. כתוך כל שלא כפיולתא לשוזב מים: שפיוה. סכו לותה: דובשא. דונג שורף על גג החמה: כי רכה. על עסקי ריבה: רבי יהודה בן בתירא אומר ויתכדו הרי הן כתכידה המתבקשת. וכלין לעוה"ב שכך אמר דוד על בני קרח תעיתי כשה אובד בקש עבדך הם תנו כשה אובד ואתה כרחמיך הרבים בקש עבדך ותכיתם לעוה"ב: מלותיך לא שכחתי. שקיימן כל מלותיך דכתיב (במדבר טז) כי כל העד' כולם קדושים: מקח רע. התחיל בקטנה: שעשה קרחה ביוקרתא'. שנכלעו: שהרתים. שהכשים: הקהה שיני מולידיו. שנתכיעו מלכותן כמעשיו הרעים: בקע רחמים על עצמו. שלא יפול ממנו עמהם: תלי מרגלים. ללא כתי' כהן פלוני בן יעקב שתיכר לכהן. חוק לכהן כמו (ישעיה מו) מכיריו לכ: שיכר כתיעות. שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעצה: נעשו לו פלאות. (שמיכה) [שעיה] מהם: רחה והבין. שתין מנהגן כשורה ופירש מהם: אי מר רכה. אם יעלה מהם ס"מ אחה תלמיד וזה קרח מנלה אחה תלמיד מה לך כשרכה זו: ומחי בעלה. אני הייתי עמהן בעלה ונשבעתי להם שאם יקחמוני אלך עמהם: דכולה כניסתא קדישין. כולם נעוים וקדושים ולא יכנסו אלי אם אני פרועה: פתרה

הכי משה ותורתו אמת והן בדאים

א"ל כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת ואמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים: דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב וכו': ת"ר אדור המדבר אין להם חלק לעוה"ב שנאמר (במדבר יד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו יתמו בעוה"ז ושם ימותו בעוה"ב בואמר (תהלים צה) אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי ר"ע ר"א אומר (גהן באין) לעוה"ב שנאמר (שם נ) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי דבאפי נשבעתי וחוזרני בי ר' יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים אספו לי חסידי אלו צדיקים שבכל דור ודור כורתי בריתי (העלי זבח) אלו חנניה מישאל ועזרי' שמסרו עצמן לתוך כבשן האש עלי זבח [אלו] ר"ע וחביריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה ר"ש בן מנסיא אומר באים הן לעוה"ב שנא' (ישעי' לה) ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנא' (ירמי' ב) הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה אחרים באים בזכותם הם עצמן לא כל שכן: מתני' עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנא' (דברים כט) וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינן חוזרים דברי ר"ע ר"א אומר כיום הזה מה יום מאפיל ומאיר אף עשרת השבטים שאפילה להן כך עתידה להאיר להם: גמ' ת"ר יעשרת השבטים זאין להם חלק לעוה"ב שנא' (שם) ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול ויתשם ה' מעל אדמתם בעוה"ז וישליכם אל ארץ אחרת לעוה"ב דברי ר"ע ר"ש בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר"ש אם מעשיהם כיום הזה אינן חוזרין ואם לאו חוזרין רבי אומר באים הם לעולם הבא שנאמר (ישעיה כז) ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותי' שנא' (ירמיה ג) הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משובה ישראל נאם ה' ולא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא חקטני בני רשעי ישראל אין באין לעולם הבא שנא' (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור והיה כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעוה"ז וענף לעוה"ב דברי רבן גמליאל ר"ע אומר באים הם לעוה"ב שנאמר (תהלים קטז) שומר פתאים ה' שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא ואומר (דניאל ד) גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שירי מצוה ד"א שורש זו נשמה וענף זה הגוף אבל קטני בני רשעי עכו"ם ד"ה אין באין לעוה"ב ור"ג נפקא ליה (ישעיה כו) מותאבד כל זכר למו אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר' חייא ור"ש בר ר' חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מ"ד משעה שנולד שנא' (תהלי' כב) יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומ"ד משעה שסיפר דכתי' (שם) זרע יעבדנו יסופר לה' לדור אתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו ר"נ בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב (שם פח) עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה תנא משום ר"מ משעה שיאמר אמן שנ' (ישעיה כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים 'אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן

מאי

אמאי אמן א"ר חנינא *אל *מלך *נאמן (ישעיה ה) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק אמר ר"ל למי ששייר אפי' חוק אחד בא"ר יוחנן גלא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' לא למד אלא חוק א' ד(שנא') (זכריה יג) והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה אמר ר"ל שלישי של שם א"ל ר' יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפילו שלישי של נח (ירמיה ג) כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם א' מעיר ושנים ממשפחה אמר ר"ל דברים ככתבן א"ל ר' יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר דברים ככתבן א"ל רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא א' מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה חזייה דהוה קא חייף רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א"ל (איוב כח) ולא תמצא בארץ החיים א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא קאמינא לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תניא רבי סימאי אומר נאמר (שמות ו) ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים מס' ריבוא אף יציאתן ממצרים שנים מס' ריבוא אמר רבא וכן לימות המשיח שנא' (הושע ב) וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים תניא אמר ר' אלעזר ברבי יוסי פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים מצאתי זקן א' ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה נענש משה רבינו שנא' (שמות ה) ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך אמרתי לאברהם (בראשי' יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה הבקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בארבע מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי אמרתי ליצחק (שם כו) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשו מריבה שנאמר (שם) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ולא הרהר אחר מדותי אמרתי ליעקב (שם כח) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ביקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשו אתה אומר לי (שמות ה) והצל לא הצלת את עמך (שם) עתה תראה (את) אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים (שם לד) וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה רבי חנינא בן יגמלא אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרי אמת ראה: תניא כמאן דאמר ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבונו של עולם זארך אפים לצדיקים אמר לו אף לרשעים א"ל רשעים יאבדו א"ל השתא חזית מאי דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים

אמר

אמר לפניו רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתי' (במדבר יד) ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר ר' חנא היה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להוא ינוקא דאמר (תהלים צג) עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה (שם צ) תפלה למשה וגו' אמר א"שם ארך אפים ראה בא"ר א"ר חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר (ישעיה כח) ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו וגו' מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושים רצונו ומצפים לישועתו יכול לכל ת"ל לשאר עמו גלמי שמשים עצמו כשירים (שם) ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה ולרוח משפט זה הרודה את יצרו וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמיתו ולגבורה זה המתגבר ביצרו משיבי מלחמה זה שנושא ונותן במלחמתה של תורה שערה אלו שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו אמר לה (שם) וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו [וגו'] פקו פליליה ואין פוקה אלא גיהנם שנא' (ש"א כה) לא תהיה זאת לך לפוקה ואין פלילה אלא דיינין שנא' (שמות כא) ונתן בפלילים: **מתני'** דאנשי עה"נ אין להם חלק לעולם הבא שנא' (דברים יג) יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם ואינן נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט ועד שיודח רובה ועד שידיחוה אנשים הדיחוה נשים וקטנים או שהודח מיעוטה או שהיה מדיחיה חוצה לה הרי אלו כיחידים וצריכין ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד זה חומר ביחידים מבמרובים שהיחידים בסקיל' לפיכך ממונם פלט והמרובין בסייף לפיכך ממונם אבד (שם) הכה תכה את יושבי העיר ההוא לפי חרב החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום הרי אלו מצילין אותה שנא' (שם) החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב מכאן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין שבחוצ' לה פליטין ושל רשעי' בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין שנא' (שם) ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה וגו' אם אין לה רחוב עושין לה רחוב היתה רחבה חוצה לה כונסין אותה לתוכה שנ' (שם) ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך שללה ולא שלל שמי' מכאן אמרו ההקדשות שבה יפדו ותרומות ירקבו מע"ש וכתבי הקדש יגנזו כליל לה' אלהיך אר"ש אמר הקב"ה אם אתם עושין דין בעה"נ מעלה אני עליכם כאילו אתם מעלים עולה כליל לפני (דברים יג) והית' תל עולם לא תעשה גנות ופרדסים דברי ר"י הגלילי ר"ע אומר לא תבנה עוד לכמות שהית' אינ' נבני' אבל נעשי' היא גנות ופרדסי' ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכ"ז שהרשעי' בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעי' מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם: **גמ'** ת"ר יצאו הן ולא שלוחין אנשים אין אנשי' פחות מב' ד"א אנשי' ולא נשי' אנשי' ולא קטני' בני בליעל בני' שפרקו עול שמי' מצואריהם מקרבך ולא מן הספר יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת לאמר שצריכין עדים והתראה לכל א' וא' איתמר ר' יוחנן אמר חולקין עיר אחת לשני שבטי' ור"ל אמר אין חולקין עיר אחת לב' שבטי' איתיביה ר' יוחנן לר"ל עד שיהו מדיחיה מאות' העיר ומאותו שבט מאי לאו אע"ג דמדיחי' מאותה העיר אי איכא מאותו שבט אין אי לא לא ש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים לא דנפלה לי' בירושה א"נ דיהבוה ניהלי' במתנה איתיבי' (יהושע כא) ערים ט' מאת שני השבטי' האלה מאי לאו ד' ופלגא מהאי וד' ופלגא מהאי וש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים לא ד' מהאי וה' מהאי אי הכי לפרוש פרושי

קשיא

אמר לפניו וכו'. והשתא [מסתברא] כמ"ד ארך אפים ראה שכיון שראה [מדה זו] בהקב"ה שהוא ארך אפים אף לרשעים שמח: עדותיך וגו' ה' לאורך ימים. היינו מדת ארך אפים ועליה אמר משה עדותיך נאמנו מאד שראה אותו בחורב ופסוק זה מרע"ה אמרו דכתיב לעיל מיניה תפלה למשה איש האלהים וגו': יכול לכל. למי שעושין לכבודו אע"פ שמתגאה: כשירים. שיריים שאין נחשבין כך אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה: ולרוח משפט. שופט את רוחו: שרודה ביצרו. שכובש ביצרו וחוזר בתשובה מן העבירה שעבר: ומתגבר ביצרו. מרגיז יצ"ט על יצה"ר אם היצר הרע אמר לו עשה עבירה זו לא דיו שנמנע מן העבירה אלא הולך ועושה מצוה ומתגבר עליו מרודה: שערה. אלו בתי כנסיות: מה נשתנו אלו מאלו. שיש בהם מדות הללו מן השאר אמר הקב"ה ביין שגו: ואין פלילה אלא דיינין: **מתני'** יצאו אנשי' בני בליעל מקרבך. שאין להם חלק לעוה"ב: וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם. הא אין נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותה השבט עצמה דכתי' מקרבך מקרב אותו שבט עצמו: עד שיודח רובה. דכתיב ויושבי העיר משמע ישובה של עיר היינו רובה ליפנא אחריתא עד שיודח רובה דכתיב מקרבך קרי ביה מרובך: ה"ג עד שיודח רובה עד שידיחוה אנשים: או שהיו מדיחיה חוצה לה. שלא היו מאותה העיר: הרי אלו כיחידים. שהן בסקילה וממונן פלט: וצריכים ב' עדים והתראה לכל אחד. כדיליף בגמ' יחידי בסקילי' לפיכך ממונן פלט ומתוך שהחמרת עליו במיתתו הקלת עליו בממונו: הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב החמרת והגמלת העובר' ממקום למקום מצילין. מדכתיב יושבי מכלל דשיירה של חמרים וגמלים שנשתהו בעיר ל' יום כדמפרש בגמרא דהוו להו יושבי העיר הרי אלו מצילין אם רוב אנשי העיר הודחו וחמרים וגמלים משלימין המיעוט ועושה אותם רוב מצילין עליהם שאין ממונם אבד אלא נדונים כיחידים וגורמין נמי לעשות אותה עיר הנדחת אם משלימים לעה"נ לעשות רוב אלא הא פסיקא טפי דחמרת וגמלת אין דעתם מעורבת עם בני העיר להיות נדונין עמהן: ה"ג החרם אותה ואת כל אשר בה מכאן אמרו צדיקים וכו' ושל רשעים בין מתוכה בין מחוצה לה אבודים בגמ' מפרש לה מדכתי' כל: ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה אין לה רחוב עושין לה רחוב. ורחובה דהשתא נמי משמע: היה רחובה חוצה לה. שמקום קבוץ בני העיר היה חוץ לעיר כונסין אותה לעיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה רחוב שרטיא גדולה: את העיר ואת כל שללה ולא שלל שמים. דשלל שמים פלט: מכאן אמרו הקדשות שבתוכה יפדו. כלומר אין נשרפין אלא הרי הם כשאר הקדש שצריך פדייה כ"ש דשלל שמים הם: ותרומות ירקבו. ובגמ' מוקמי לה בתרומה ביד כהן דממון כהן הוא ושל עליה איסור דעה"נ דנהי דבשריפה לא הויא עם שאר שללה דקדש אקרי ולא מגזלי ביה כולי האי: מעשר שני. אע"פ שהוא נאכל לישראל הואיל וקדש איקרי לא אמרי' ישרף אלא יגנזו וכן כתבי הקדש יגנזו: ה"ג כליל לה' אלהיך אר"ש אם הקב"ה וכו' כאילו אתם מעלה עולה שהוא כליל לפני: לא תעשה גנות ופרדסין וכו'. בגמ' מפרש במאי פליגי לכמו שהיתה. כיישוב בתים: **גמ'** יצאו הם ולא שלוחים. אם המדיחין עצמן יצאו והדיחו והרי הם מרובים ודנין בסייף אבל אם הדיחו ע"י שליח כיחידים הם בסקילה וממונם פלט: אין אנשים פחות מב'. דע"י מדיח א' אין נעשית עה"נ: מקרבך. משמע באמצע ולא מן הספר שאם היתה עיר של ספר בין מחוז עכו"ם למחוז ישראל אינה נעשית עיר הנדחת דגזירת הכתוב היא שלא תעשה עה"נ: יושבי העיר ולא יושבי עיר אחרת. דהיינו מדיחי' מחוצה לה: לאמר נלכה ונעבדה. משמע שצ"ל לפניו שכן אומרים נלכה ונעבדה ואין אמירה אלא בעדים אלמא צריך עדים לכל אחד וא' שיעידו עליהם מה שאמרו וה"נ צריך התראה לכל א' וא' מהם: חולקין עיר אחת. כתחלה כשחלקו ישראל את הארץ היו רשאין ליתן ולחלוק עיר אחת לב' שבטים כגון אם אירע להם עיר בתחום ומקצת מוסבת לתחום אחר שבט א' נוטל חלק באותו קצת הארץ על פי הגורל נחלקה הארץ אם נפתלי עולה תחום גינוסר עולה עמו דהכי אמרינן בב"ב בפ' י"נ ומנחילין (ד' קכב.): אין חולקין. אלא כולה של אותו השבט שרוב תחומי': מאי לאו אף ע"ג דמדיחיה מאותה עיר. אם יהיו מאותו שבט נעשית עה"נ ואי לא לא שאם אינו מאותו שבט שהודחו אלא משבט אחר שבעיר אינו בסייף אלא בסקילה אלמא אפשר שיהו מן אותה העיר ולא מאותו שבט וה"ד כגון שחלקו עיר אחת לשני שבטים: לא. לעולם אימא לך דאין חולקין והיכי משכחת לה מאותה עיר ולא מאותו שבט כגון דנפלה למדיחיה בירושה מקצת העיר ע"י בת יורשת נחלה: ערים תשע מאת שני השבטים האלה. ממטה יהודה וממטה שמעון נטלו ט' ערים ונתנום ללוים: מאי לאו דשקל מהאי ד' ופלגא. שהיתה עיר א' של יהודה ושמעון ונטלו מהם אלמא חולקין עיר א' לשני שבטים: ה"ג לא ד' מהאי וה' מהאי: א"ה לפרוש פרושי. הי נינהו שבט דשקיל מיניה ה' והי נינהו דשקיל מיניה ד' ואמאי כתיב ערים תשע מאת שני השבטים משמע דבשוה שקל:

קיא

לה א מיי' פ"ד מהל' ע"ז ה"ב סמג עשין טו:
לו ב מיי' שם הל' ה ו:
לז ג מיי' שם ה"ב:
לח ד מיי' שם ה"ו:
לט ה מיי' שם ה"ז:
מ ו מיי' שם ה"ו:
מא ז מיי' שם ה"ו:
מב ח מיי' שם ה"ג:
מג ט מיי' שם ה"ו:
מד י מיי' שם ה"ז:
מה כ ל מיי' שם ה"ב:
מו נ מיי' שם ה"ב:

מסורת הש"ס

א עי' רש"א בח"א
ב [מגילה טו: ע"ש כמה שיטיים ועי' בפירש"י שם]
ג [ר"ה יז:]
ד [עי' תוס' לעיל מז. ד"ה ואמאי]
ה נקרא הכיא
ו ב"ב ח
[בס"מ לא תבנה עוד]
ח [בס"מ אפי' גנות וכו']
ט [לעיל טז:]
י [הא דירושלים נתחלקה לשבט יהודה ובנימין ע"ש הדיבור שי"ה. ת"ו יומא יב]

קשיא איבעיא להו הודחו מאליהן מהו וידיחו אמר רחמנא אולא שהודחו מאליהן או דילמא אפילו הודחו מאליהן ת"ש הדיחוה נשים וקטנים אמאי ליהוי כהודחו מאליהן הנך בתר נפשייהו גרידי הני בתר נשים וקטנים גרידי: עד שיודח רובה: היכי עבדינן א"ר יהודה דנין וחובשין דנין וחובשין א"ל עולא נמצא אתה מענה את דינן של אלו אלא אמר עולא דנין וסוקלין דנין וסוקלין איתמר רבי יוחנן אמר דנין וסוקלין דנין וסוקלין ור"ל אמר מרבין להן בתי דינין איני אוהאמר ר' חמא בר יוסי א"ר אושעיא (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך אלא במרבין להן בתי דינין ומעיינין בדיניהן ומסקינן להו לבית דין הגדול וגמרי להו לדינייהו וקטלי להו: הכה תכה את יושבי העיר וכו': ת"ר בג החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום לנו בתוכה והודחו עמה אם נשתהו שם ל' יום הן בסייף וממונן אבד פחות מיכן הן בסקילה וממונן פלט ורמינהי גכמה יהיה בעיר ויהיה כאנשי העיר די"ב חדש אמר רבא לא קשיא הא למיהוי מבני מתא הא למיהוי מיתבי מתא והתניא דההמודר הנאה מבני העיר אם יש אדם שנשתהא שם י"ב חדש אסור ליהנות ממנו פחות מיכן מותר ליהנות ממנו ביושבי העיר אם נשתהא ל' יום אסור ליהנות ממנו פחות מיכן מותר ליהנות ממנו: החרם אותה ואת כל אשר בה כו': ת"ר (שם יג) החרם אותה ואת כל אשר בה פרט לנכסי צדיקי' שבחוצ' לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה שללה ולא שלל שמי' ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שחוצה לה האמר ר"ש מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד אמר מר (שם) ואת כל שללה תקבץ לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה א"ר חסדא ובנקבצים לתוכה א"ר חסדא פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרין ה"ד אי דעיר אחרת ואיתנהו בגוה פשיטא דמותרין לאו שללה הוא ואלא דידהו ואיתנהו בעיר אחרת אי דנקבצין לתוכה אמאי מותרין ואי אין נקבצין לתוכה הא אמרה חדא זימנא לא לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתוכה והכא במאי עסקינן זכגון דקביל עליה אחריות מהו דתימא כיון דקביל עליה אחריות כדידיה דמי קא משמע לן א"ר חסדא טבהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת אסורה עיסה יחציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת מותרת מ"ט בהמה כמאן דלא פליגא דמיא עיסה כמאן דפליגא דמיא בעי רב חסדא בהמת עה"נ מהו דתיתהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה לפי חרב אמר רחמנא כלא שנא שחטה משחט ל"ש קטלה מקטל או דלמא כיון דשחטה מהניא לה שחיטה מאי תיקו לבעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו אמר רבא הא דרשעיות אסור (שם) תקבץ ושרפת כתיב מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה אלא אמר רבא בפיאה נכרית היכי דמי אי דמחובר בגופה כגופה דמיא לא צריכא דתלי זבסיכתא כנכסי צדיקים שבתוכה דמי מואבד או דלמא כיון דעיילא ונפקא כלבושה דמי תיקו: ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה וכו': נת"ר אין לה רחוב אינה נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב במאי קמיפלגי מר סבר רחובה מעיקרא משמע ומר סבר רחובה השתא נמי משמע:

וההקדשות

יה. לשון הפסוק קשה לתרץ למ"ד חולקין אבל לא מיתותב: גרידי. ל"ת כמסכין וכן גרים רבי בכוליה הש"ס מגריד גריד וכ"ל שהוא לשון יחידא דמפרשינן יחיד על שם שהוא יחיד מסוך ומופרש הוא מן הכל ואין לאחרים סביביו ולשון ארמי הוא ואין דומה לו בפסוק (ודומה לו) כל גורדו ומעמידו על גלדו (ר"ה דף) הוא לשון עברי ודומה לו בפסוק (איוב ב) ויקח לו חרס להתגרד בו ל"ת ופי' ל' חטיטה שמחטט ונגרר ומכין או בכל דבר ונגרר בריה"ש לשון עברי הוא כמו (שבת דף כב.) גורר אדם מטה כסא וספסל וכן (כ"ב ד' פו.) היה מגרר ויוצא: בתר נפשייהו גרידי. ומעשיהם מעשה בדוקים ביותר הואיל ומעצמם הם זחין ודין הוא שיעשה עיר הנדחת: אבל הנך דהודחו בתר נשים וקטנים גרידי. שאין אדוקים כ"כ: היכי עבדינן. היאך נעשין רובה נדחים הואיל דצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד: דנין וחובשין. כשרואין ב' או ג' מהם עובדי' אין לא יסקלו אותן ומניחין כל האחרים לסקיל אלא דנין אותם לסקילה וחובשין אותם בבית הסוהר וכן עושין עד שרואין אם מצטרפין לרובא וחוזרין ודנין אותם דין אחר להריגה ומאבדין את ממונם: ומענה את דינם. שלאחר שנגמר דינם אתה משהה אותם ומענה את דינם: דנין וסוקלין. עד שאין מחזיקין להו כיחידים ודנין וסוקלין ומתליין והולך נתברר הדבר למפרע שהודחו רובה והוו בסייף וממונם אבד ומתליין והולך אי אתה רשאי למשכן למיתה המורה: ור"ל אמר מרבין להם בתי דינין. להו משום דאין דנין ב' ביום א' דהא אמרת בפרק נגמר הדין (לעיל מו.) דכמיתה אחת דנין אלא משום דנפישי עדים לכל אחד וא' ואין פנאי לחקור כל א' וא' ביום א' מרבים להם בתי דינים כדי שתתקבל עדותן ביום א' ונגמר דין כולם ביום אחד: לשעריך. לב"ד שבשעריך דהיינו סנהדרי קטנה: ואי אתה מוציא. אלא בסנהדרי גדולה: אלא מרבין להם בתי דינין ומעייני בדיניהם, אם הוו מרובים ואם הודחו רוב' מעלים את כולן לב"ד הגדול: כמה יהא בעיר. משנה בהשותפין: ויהא כאנשי העיר. ליתן בצורכי העיר: למיהוי כבני מתא. שיהא נקרא כבני העיר אין נקרא בפחות מי"ב חדש אבל להקרות מיושבי העיר כיון ששהה ל' יום נקרא מאנשי העיר וקרינן בהו את יושבי העיר ההוא: והתניא. כניחותא: המודר הנאה, שאומר הרי עלי קונם אם אהנה: החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה. שאם היו צדיקים דרים בתוכה והוו להו נכסים מופקדים במקום אחר ביד אחרי' אין מחרימין אותן אבל נכסי' שיש להם בתוכה העיר מחרימין אותן וטעמא מפורש לקמן: אמר ר"ש מפני מה וכו'. בכל דוכתי דרש ר"ש טעמא דקרא: ה"ג אמר מר ואת כל ש(ל)לה אשר בה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה: א"ר חסדא ובנקבצין לתוכה. נכסי רשעים הקרובין לעיר שיכולים לקבצם לתוך העיר באותו יום עצמו שכונסין שלל העיר לרחוב לשרפן הן אבודים עמה אבל רחוקים דאין מגיעין לעיר אינן אבודים ודוקא שכבר היו לתוכה אלא שמעכשיו היו מופקדי' ביד אחרי' אבל לא היו מעולם בתוכה כגון דנפלה להם בירושה לא קרינא ביה שללה ואין הממון אבד: אלא דידהו. דבני עה"נ ומופקדים הם בעיר אחרת: הא אמרה. רב חסדא ובנקבצין לתוכה והא אין נקבצין: דקבל עליו אחריות. בני עה"נ: כמאן דלא פליגא. א"א לבזות בשר בלא שחיט' ואפי' שחטה משחט אין בשחיטתו כלום דלא לשחיטה קיימא אלא למיתה ושחיטתה זו היא מיתת הבהמה ואין היתר אפי' הכלי שאין של עה"נ דכי שחט לסימן דעיר הנדחת אינו שוחט אלא ממית ולא מהניא ביה שחיטה: עיסה. כל אימת דבעי פליג לה ואין חלק של עה"נ מעורב בו: ל"ש שחטה משחט ל"ש קטלה מקטיל. דבין בשחיטה ובין בהריגה קרינא ביה לפי חרב דאפי' שחטה מיתה בעלמא היא ולא מהני מידי או דילמא לפי חרב היינו שלא כדרך שחיטה אבל דרך שחיטה מהניא לה לטהרה מידי נבילה דנהי דלאכילה איתסרה ואיסור הנאה הוא אבל תיהני לטהרה מידי נבלה: שיער נשים צדקניו'. שבעיר הנדחת מהו אי הוו בכלל ואת כל שללה תשרף או לא: רשעניות. פשיטא לן דישרף עם שלל העיר: תלישה. שצריך לגלחה: פיאה נכרית. גדיל של שערות דעלמא שעושין לנוי קא מבעי ליה לרב יוסף אם של צדקניו' הוי: מחובר בגופה. שנקשר בה: כגופה דמי. וכשם שאין שורפין מלבושין שעליהן שהרי צדקניות הן כך אין שורפין אותו גדיל: דתלי בסכתא. תלה אותו גדיל ביתד ואין קשורין בה עכשיו: כיון דשיילא ונפקא. רגילה לקושרה תדיר אע"פ שלא קשרתו עכשיו כל מקום שיהא שם נדון כמלבוש שעליה דכל שעתא דעתה עליה וכשאר מלבושין דמי: רחובה מעיקרא משמע. רחובה שהיה לה מתחלה ולא שעושין לה רחוב עכשיו:

היו

מז א מיי' פ"ד מהל' עכו"ם ה"ב סמג עשין טו:
מח ב מיי' שם ה"ו.
מט ג מיי' שם ה"ט:
נ ד מיי' פ"ד מהל' שכנים ה"ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קסג סעי' ב
נא ה מיי' פ"ט מהל' נדרים הי"ז סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' ריז סעיף לב:
נב ו ז ח מיי' פ"ד מהל' עכו"ם ה"י סמג לאוין סו:
נג ט י מיי' שם הי"א:
נד כ ל מ מיי' שם הי"ב יג [עי' כ"מ]:

מסורת הש"ס

א לעיל עז. ע"ש
ב [ב"ב ח. ע"ש]
ג ב"ב ז:
ד שם ח. [תוספ' נדרים פ"ב]
ה [תוספ' פי"ד]
ו [ערכין ז: ושם הגירסא ר' יוסי בר' חנינא]
ז [שם הגירסא בסכתא תרגום של ויתד תהיה לך וסיכתא]
ח לעיל מה:
ט [לעיל כח.]
י רש"א מ"ו

והקדשות שבה יפדו כו': אתנ"ר היו בה (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו ותרומות ירקבו ומעשר שני וכתבי הקדש יגנזו בר"ש אומר בהמתה ולא בהמת בכור ומעשר שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר אמר מר היו בה (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו ואמאי ימותו ירעו עד שיסתאבו ויםכרו ויפלו דמיהן לנדבה ר' יוחנן אמר (משלי כא) גזבח רשעים תועבה ר"ל אמר ממון בעלים הוא והכא בקדשים שחייב באחריותן ור"ש היא דאמר ממון בעלים הוא הא מדסיפא ר"ש היא רישא לאו ר"ש בקדשים קלים ואליבא דר"י הגלילי דדאמר קדשים קלים ממון בעלים אבל קדשי קדשים מאי היפדו אדתני סיפא קדשי בדק הבית יפדו ליפלוג וליתני בדידה בד"א בקדשים קלים אבל קדשי קדשים ויפדו כיון דאיכא חטאת שמתו בעליה דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה בשלמא ר' יוחנן לא אמר כר"ל דכתיב זבח רשעים תועבה אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן אמר לך כי אמרינן זבח רשעים תועבה הני מילי היכא דאתנהו בעיניהו אבל הכא כיון דאישתני אישתני: ר"ש אומר זבהמתך ולא בהמת בכור ומעשר: במאי עסקינן חאילימא בתמימין שלל שמים הוא אלא בבעלי מומין טשללה נינהו אמר רבינא לעולם בבעלי מומין ומי שנאכל בתורת טבהמתך יצאו אלו שאין נאכלין בתורת יבהמתך אלא בתורת בכור ומעשר יאדשלל שמים נינהו ופליגא דשמואל דאמר שמואל הכל קרב והכל נפדה מאי קאמר ה"ק כל שקרב כשהוא תם ונפדה כשהוא בעל מום משלל אימעיט וכל שקרב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום כגון בכור ומעשר מבהמה נפקא: תרומות ירקבו: א"ר חסדא ל"ש אלא תרומה ביד ישראל אבל תרומה ביד כהן כיון דממוניה הוא תשרף מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו והא מעשר שני ביד ישראל כתרומה ביד כהן דמי וקתני יגנזו אלא אי אתמר הכי אתמר א"ר חסדא ל"ש אלא תרומה ביד כהן אבל תרומה ביד ישראל לתנתן לכהן שבעיר אחרת יבתנן התם יגעיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים ימחייבין א"ר חסדא מחלוקת יבמעשר שני בירושלים דר"מ סבר ידמעשר שני ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל טובגבולין דברי הכל פטור מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו במאי עסקינן אילימא בירושלים מי הויא עיר הנדחת והתניא טזעשרה דברים נאמרו בירושלים וזו אחת מהן 'אינה נעשית עיר הנדחת ואלא בעיר אחרת ואסקוהו לגוה הא קלטוהו מחיצות אלא לאו בגבולין וקתני יגנזו לא לעולם דעיר אחרת ואסקוהו לגוה והכא במאי עסקינן שנטמא ולפרקיה יזדאר"א יחמניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפי' בירושלים ת"ל (דברים יד) לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר (בראשית מג) וישא משאת מאת פניו הכא במאי עסקינן בלקוח

ולפרקיה

וליפרקיה אדתנן אהלקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה כר"י דאמר יקבר אי הכי מאי איריא עיר הנדחת אפי' דעלמא נמי אלא לעולם בטהור וכגון דנפול מחיצות וכדרבא בדאמר רבא גמחיצה לאכול דאורייתא גלקלוט דרבנן וכי גזור רבנן כי אתנהו למחיצה כי ליתנהו למחיצה לא: כתבי הקדש יגנזו: מתני' דלא כר"א גדתניא ר"א אומר כל עיר שיש בה אפי' מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת שנא' (דברים יג) ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל והיכא דאיכא מזוז' לא אפשר דכתי' (שם יב) לא תעשון כן לה' אלהיכם: ר"ש אומר אמר הקב"ה וכו': לימא בדר' אבין א"ר אילעא קמיפלגי דא"ר אבין א"ר אילעא כ"מ שאתה מוצא כלל בעשה ופרט בל"ת אין דנין אותו בכלל ופרט דמר אית ליה דרבי אבין ומר לית ליה דרבי אבין לא דכ"ע אית להו דרבי אבין והכא בהא קמיפלגי מר סבר עוד לגמרי משמע ומ"ם עוד לכמה שהיתה: אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים: ת"ר להיו בה אילנות תלושין אסורין מחוברין מותרין של עיר אחרת בין תלושין בין מחוברין אסור מאי עיר אחרת א"ר חסדא יריחו דכתיב (יהושע ו) והיתה העיר החרם לה' וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה תניא ילא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב (מ"א יו) בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה תניא זבאבירם בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו היה לו ללמוד אבירם ושגוב מאי עבוד (חמאי קאמר) ה"ק באבירם בכורו הי' לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה ת"ל שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו למשאל בשלמא בי טמיא יתיב וקאמר דילמא כי מילט יהושע הכי לט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א"ל אליהו אין א"ל השתא לווטתא דמשה לא קא מקיימא דכתיב (דברים יא) וסרתם ועבדתם וגו' וכתיב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו' וההוא גברא אוקים ליה עכו"ם טעל כל תלם ותלם ולא שביק ליה מיטרא דמיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא מיד (מ"א יז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד יחי ה' אלהי ישראל אם יאיהיה טל ומטר וגו' בעי רחמי והבו ליה אקלידא דמטרא וקם ואזל (שם) ויהי דבר ה' אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית (שם) והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר וגו' יבמהיכא א"ר יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב (שם) ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא הי' גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב (שם) ויהי דבר ה' אליו לאמר קום לך צרפתה וכתיב (שם) ויהי אחר הדברים האלה חלה בן האשה בעלת הבית בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרי ליה יגשלש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמי' ושל תחה"מ יאמרו שתים ביד תלמיד ואחת ביד הרב אייתי הא ושקיל האי דכתיב (שם) לך הראה אל אחאב [ואתנה] מטר דרש ההוא גלילאה קמיה דרב חסדא משל דאליהו למה"ד לגברא דטרקיה לגליה ואבדיה למפתחי' דרש ר' יוסי בצפורי אבא אליהו

קפדן

קפדן הוה רגיל למיתי גביה איכסיא מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא א"ל אמאי לא אתא מר א"ל קפדן קרית לי א"ל הא דקמן דקא קפיד מר: (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם וכו': מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי ת"ר ארשע בא לעולם חרון בא לעולם שנא' (משלי יח) בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם שנאמר (שם יא) ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה באה לעולם שנאמר (ישעיה נז) הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנא' (בראשית ה) זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו:

א [תוספתא סוטה פ"ו] ב ברש"י אתה שבע"י מקפיד

היה קפדן. שכעס על אחאב ואמר חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר: איכסיא מיניה. שהיה רגיל למיתי לבי מדרשו כל יומא ולא אתא בתלתא יומי: א"ל. ר' יוסי: הא דקמן דקא קפיד מר. הרי על דבר זה שאמרתי עליך בקפיד שלא באת אלי ג' ימים מקפדות שקלפת עלי: מפני הרעה. קודם שתבא הרעה הצדיק נאסף מכלל דכיון שמת הרעה באה: אבל צדיק בא לעולם. פסקה הרעה שנאמר זה ינחמנו:

הדרן עלך כל ישראל וסליקא לה מסכת סנהדרין

הדרן עלך כל ישראל יש להם חלק וסליקא לה מסכת סנהדרין

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך

הדרן עלך מסכת סנהדרין והדרך עלן דעתן עלך מסכת סנהדרין ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת סנהדרין ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלש פעמים ואחר כך יאמר זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה יי למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת סנהדרין כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך: כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמיה רבא וכו' יתברך וכו' על ישראל וכו':

מסכת

סנהדרין פרק ראשון

במשנה והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו כו' כצ"ל וי"ל כהיקש בהמה הרובע לאשה ובהמה הנרבעת מאיש כן נראה מפי' רש"י דהכא ולקמן בפרקין אבל דברי הרמב"ם בפי' המשנה אינן מבוררין לי בזה ע"ש: **בפירש"י** בד"ה ואין דנין לא את השבט רובו של שבט כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לא דק דבין לפי המקשן ובין לפי המסקנא איירי בכל השבט עכ"ל וא"א דרש"י ודאי דק יפה וכן פי' הרע"ב והא דקאמר המקשה אבל כולו לא היינו רובו דרובו ככולו כב"מ וה"ק רבי יונתן בהדיא עד רובו משמע דמרובו ואילך דינו ככולו וכ"ה בהדיא הרמב"ם ס"ד מה' עכו"ם כר' יונתן ורובו ככולו וז"ל ויהיו

המודחין ממאה ועד רובו של שבט אבל אם הודחו רובו של שבט כיחידים כו' עכ"ל ע"ש ומסקנא נמי דקאמר ואי אתה מוציא כל השבט כולו לסעריך היינו רובו כולו דמה"ט דממעטינן כולו מאיש ואשה אתה מוציא ולאי כו' מה"ט ממעטינן נמי רובו דאי אתה מוציאו לשעריך ועיר אחד נמי ממעטינן מאיש ואשה: **בד"ה** שומע אני לטובה כו' שאפילו מיעוט המזכין ורבים כו' עכ"ל לכאורה משמע מפירושו דבמיעוט המזכין ורבים המחייבים כתיב לא תהיה וגו' והולכין אחר הזכות וא"א לומר כן דהכי דאין הולכין אחר רוב המחייבין אחר מיעוט המזכין נמי ודאי דאין הולכין אפילו בב"ד שקול אלא דמוסיפין אבל שיעור דבריו כך הוא משום דלזכות הולכין אחר הרוב שפיר אשמעינן דאפילו במיעוט המזכין ורבים מחייבין לא תהיה גו' אבל אי ברוב מזכין נמי לא היו הולכין אחר רוב מזכין ודאי דלא הוה אילטריך למיכתב לא תהיה גו' וקמ"ל: **ע"ב** בד"ה הלוואות כו' מצטרפין בפרק שני גבי עדים כו' עכ"ל כצ"ל: **תום'** בד"ה דברי הכל כו' וא"ת כי היכי דילפינן דרישה וחקירה כו' ניליף נמי לענין ג' ומומחין כו' עכ"ל הכי קשיא להו לפי סברת המקשה דודאי ידע המקשה הך דרשא דר"ח דאחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה דמתני' היא לקמן אבל אין לפרש דבריהם דקשיא להו הכי למסקנא לשמואל דהא איכא למימר לשמואל דלכך לא בעי ג' דבלדק תשפוט עמיתך מפקא ליה מהאי הקישא כמ"ש התוס' לקמן דמפקא ליה בצדק תשפוט עמיתך דלא בעי ג' אפילו למאן דאית ליה עירוב פרשיות מיהו הא דקשיא להו נמי דניבעי בד"מ מומחין ונילף ליה מגזילות וחבלות וכן מה שהקשו לקמן דליבעי בד"מ מומחין ונילף ליה מד"נ כמו לענין דרישה וחקירה הא ודאי קשיא נמי לשמואל ודו"ק:

דף

דף ב רש"י בד"ה דיני נפשות כו' שנינתח תחתיו היא בסקילה ודיני נפשות כו' כצ"ל: בד"ה נטע רבעי כו' מעשר שני הס"ד: בד"ה והקרקעות כו' ויליף להו מקראי הס"ד: בד"ה ואין דנין לא את השבט רובו של שבט כו'. נ"ב בכאן לא דק דבין לפי המקשן ובין לפי המסקנא איירי בכל השבט [עי' במהרש"א]: **ע"ב רש"י** בד"ה מאתים כו' שיהא כל חד מב"ד שר כו' כצ"ל: בד"ה למאי הלכתא צ"ל ולמאי: בד"ה דברי הכל כו' ובעינן שלשה הס"ד: **תום'** בד"ה דברי הכל כו' לא בעי ג' כו' נ"ב פי' לענין דיעבד ודו"ק: בד"ה ליבעי נמי כו' משום דקאי אשבעים זקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים שעלו עמו להר כו' כצ"ל:

דף

פרק ראשון

דף ב ע"א **מתני'** והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו כצ"ל: **ברש"י** ד"ה גזלות וכו' דמלוה להוצאה ניתנה וכתב זה משום שקשה ליה מה לי כיפר בפקדון או כופר במלוה ולמה לא מקרי גזלן ותירץ דשאני פקדון דאיהו בעין ומיד שכופר בו נעשה כאילו עתה גוזלו מיד בעלים אבל מלוה איננו בעין דלהוצאה ניתנה וכשכופר בה ולא רצה לשלם איננו נעשה כאילו גוזל עתה מיד הבעלים לכך לא מקרי גזלן: **ד"ה** הערכין המטלטלין בגמרא מפרש ר"ל משום דבמטלטלין וקרקעות לא שייך ערכין אלא הקדש קדושת דמים במטלטלין שמין שוה ובקרקעות לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בנ' שקל ולא שייך ערכין כי אם גבי אדם כשאומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי ולכך מפרש בגמרא דערכין המטלטלין דקתני דאיירי בענין שמקדיש דמי שוויו של כלי ע"ל בגמ' דף ט"ו וכן הא דקתני ואדם כיוצא בהן לא איירי כאומר ערכי עלי לכך פריך בגמרא אדם מי קדיש ומוקי כאומר דמי עלי והא דלא קתני במתניתין ערכין גמורים משום דהתם לא צריך שומא דדמיהם קצובים בפרשה דאם הוא מבן כ' עד ששים חמשים שקלים ומבן חמש עד עשרים עשרים שקלים: **ד"ה** הרובע והנרבע שור שרבע אשה וכו' נידונית הבהמה ליסקל בכ"ג כאדם דאיתקש להדדי והוא סוף הדבור כן נ"ל ור"ל נידונית הבהמה בין שהבהמה היא הרובע ובין שהבהמה היא הנרבעת נידונית ליסקל בכ"ג כאדם ר"ל בין שהאדם הוא הרובע ובין שהאדם הוא הנרבע כגון אשה דבשניהם איתקש הבהמה והאדם להדדי כמו שמפרש אח"כ בהפסוקים שמביא שהרי בפסוק והרגת את האשה איתקש הבהמה שהוא הרובע להאדם שהיא האשה ובפסוק ואת הבהמה תהרגו איתקש הבהמה שהיא הנרבעת להאדם שהוא האיש הרובע: **ד"ה** כמיתת הבעלים וכו' דהאי בעליו יומת קרא יתירא לכך דרשא וכו' עיין לקמן דף ט"ו וע"ש בתוספות דף הנ"ל ריש ע"ב למה אילטריך יתורא לכך דרשא ולא יליף לה מהיקשא דאיתקש בהמה לאדם כמו גבי רובע ונרבע: **ד"ה** שומע אני דלטובה לזכות הלך אחריהם שאפי' מיעוט המזכים ורבים המחייבין כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות דברי רש"י צריכין ביאור דהא אי אפשר לפרש כפשוטו דאזלינן בתר מיעוט המזכין אלא ר"ל דלא אזלינן בתר רוב המחייבין אלא מוסיפין עליהם כדלקמן פרק היו בודקין מכלל דאם היו רוב מזכין הולכין אחריהן א"כ אחרי רבים להטות למה לי דלזכות לא אילטריך דמדיוקא שמעינן ליה. אבל צריך ליתן טעם לדברי רש"י דלמה הוצרך לכתוב לשון זה היה לו לומר בקיצור שומע אני דלזכות הולכין אחריהן דמדכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל דלטובה תהיה אחרי רבים. ונ"ל דרש"י ס"ל דהא דקאמר שומע אני דלטובה הולכין אחריהן לא מדיוקא דייק לה אלא מסברא כיון דחזינן שאפילו היכא דמיעוט מזכין ורבים מחייבין אין הולכין אחר המחייבין סברא הוא דהיכא דמזכין הן רבים פשיטא דהולכין אחרי רבים המזכין: **בתוס'** ד"ה ד"מ וכו' אחר שבשנה דיני וכו' בא לתרץ מפני מה שנה ר' משנה סנהדרין אחר סדר בבות ב"ק ב"מ בבא בתרא ותירץ דבתלתא בבי שנה

מהר"ם

הדינים ואחר ששנה דינים משמיענו בכמה דיינים דנין הדינין: **באי"ד** והא דלא תנא כופר ול' של עבד וכו' כצ"ל ועניין בפני עצמו הוא: **באי"ד** וכזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ר"ל ולכך לא הוצרך למתני כופר ושלשים של עבד דממילא שמעינן דבעינן כ"ג דהא אין כופר בלא מיתת השור וככר תנא דמיתת השור בכ"ג דלא כר' אליעזר וכו' דלדידיה אשכחן דמחייבי כופר ושלשים אף במקום שאין כאן מיתת שור כגון בעד אחד וע"פ בעלים וא"כ אי אתיא מתני' כוותיה הו"ל למתני כופר ול' בפני עצמו: **באי"ד** ואין נראה וכו' ר"ל דתירוצו של הי"מ איננו משום דהא איכא אמוראי דאפי' לר"ע אשכחן דמשלם כופר אפילו היכא דליכא מיתת השור כגון שלא בכוונה דליכא מיתת שור וא"כ לא אתיא מתניתין לא כר' אליעזר ולא כר"ע דלר"ע נמי הו"ל למתני לתנא דמתני' כופר בפני עצמו כיון דאיתא בלא מיתת השור: **באי"ד** ולישנא קמא וכו' ר"ל לפי הי"מ דלית להו תירוצו של ר"ת דתירץ דכופר ול' הוו מכלל חבלות אלא תירצו דלהכי לא קתני כופר ול' משום דלא משלמי כי אם בזמן שהשור בסקילה איך יתורץ לדידהו הא דשייר ולא קתני ילית עבד כראשי איברים ותירץ דהי"מ ס"ל דיליאת עבד כראשי איברים הוי פשיטא בכלל חבלות אבל כופר ול' של עבד לא מסתבר להו למימר דהוו בכלל חבלות ולכך תירצו שא דלא קתני כופר ול' כתירוץ הראשון א"נ סתנא לא איירי וכו' ר"ל לא תני ראשי איברים דאין שם נתינת ממון כן מתרצין הי"מ דלעיל:

שם ע"ב **בתוס'** ד"ה דברי הכל אין דיניהם דין וכו' וא"ת כי היכי דילפינן ממשפט אחד ניליף נמי לעניין ג' ומומחה אפילו מאן דלית ליה עירוב פרשיות נראה דקושית התוס' קאי דלפי סברת המקשה משמע דלמאן דלית ליה עירוב פרשיות לא דריש נמי משפט אחד להשוות הודאות והלואות לגזלות וחבלות כמו שכתבו התוספות לעיל מיניה ואע"ג דכתבו התוספות דרבי יוחנן דריש ג' ומומחין ממשפט אחד אע"ג דלית ליה עירוב פרשיות כתיב כאן מ"מ אמוראי אחריני לא ס"ל הכי אלא כל מאן דאמר דלית ליה עירוב פרשיות לא דריש משפט אחד להשוות הודאות והלואות לגזלות וחבלות לענין ג' ומומחין ולא דרשי משפט אחד כי אם לענין דרישה וחקירה ולכך מקשין התוספות דעעמא מאי דס"ל הכי נימא כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד ניליף נמי לענין ג' ומומחין ר"ל להשוות כל דיני ממונות להדדי: מקשין העולם מאי קשה להו להתוס' כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד ניליף נמי לענין ג' ומומחין אפילו למאן דלית ליה עירוב פרשיות הא נוכל לתרץ דלהכי לא ילפי ממשפט אחד ג' ומומחין משום דילפי מפסוק דבלדק תשפוט עמיתך דמדאורייתא חד נמי כשר בד"מ כדאמר רב אחא בריה דרב איקא לקמן בסמוך. אבל בעיני אין זה קושיא כלל דקושיית התוספות קאי לפי סוגיית דשמעתין והמתרץ דהוא רבא דמסיק אלא אמר רבא תרתי קתני וכו' לית ליה דרב אחא בריה דרב איקא דיליף מבלדק תשפוט עמיתך דחד נמי כשר: **באי"ד** ותדע דלקמן בעי גזירה שוה דהיטיב היטיב בריש פ' היו בודקין לקמן דף מ' יליף ג"ש זו לענין ז' דרישות וחקירות דילפי' בדיני נפשות עצמו ליתן מה שכתוב בזה לזה ולא ילפינן כל דיני נפשות מהדדי מהכתוב דמשפט אחד כלא ג"ש אלא ודאי משפט אחד לא אתי אלא להשוות ד"מ לד"נ לא להשוות כל דיני נפשות אהדדי: **באי"ד** אלא אילטריך

דף ג בד"ה שלא תנעיל כו' דוקא גזילות שע"י חבלות כמו כו' עכ"ל ר"ל גזילות וחבלות דנקט בכ"מ בתלמוד איכא לפרושי הכי גזילות שע"י חבלות מיהו גזילות וחבלות דקתני במתניתין דהכא ע"כ גזילות וחבלות ממש כדקאמר לעיל גזילות דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים חבלות מה כו' ודו"ק: בד"ה ומדאורייתא כו' וקשה דאם כן בג' דק תספוט ל"ל כו' עכ"ל דליכא למימר לפי' רש"י דאיצטריך בג' דק תספוט לאגמורי דחד נמי כשר דלא נימא דבעי ג' מדכתיב משפט אחד יהיה גו' דא"כ מי הכריחו לומר דלית ליה עירוב פרשיות דהא א"כ דאית ליה עירוב פרשיות קאמר שפיר דאתא קרא דבצדק תשפוט לאגמורי דחד נמי כשר ודו"ק: ע"ב בד"ה ר' יהודה אומר כו' היינו משום דמשה על גבייהו כו' עכ"ל וא"ע הא דמשה על גבייהו לא קאמרינן אלא לרבנן דסברי שבעים ואחד אבל לר"י קאמרי' דמשה לא היה אלא משום שכינה ולפי פירש"י שם משום שכינה לא שייך למימר הכי בשאר סנהדרי גדולה ע"ש ודו"ק: בד"ה מוקי לה כו' ועוד מ"ל דע"כ כו' לא כהטייתך לטובה כו' עכ"ל ר"ל לטובה ע"פ א' ולרעה ע"פ שנים ...

המקרא אחד ללולב וא"י לערבה אבל הוא דחוק לומר דר"ע יסבור דוקא כר"י ב"ב ועוד שהרי כתבו דסוגיא דהכא ס"ל דאיכא טעמא אחרינא לר"י ב"ב כר' לוי דהתם ועוד דלפ"ז לא הוצרכו למימר הא דלא חשיב הכא רבי יוחנן ב"ב משום דר' לוי הא בלאו הכי איכא למימר דלא חשיב הכא אלא היכא דמכחשי אהדדי והך דר"י ב"ב לא מכחשי דאיכא לאוקמא המסורת כפת דלולב אחד כר"ע גם בתוס' דכפ' לולב הגזול הוא דחוק לומר כן דהתם לא זכרו התוס' הא דר"י ב"ב ע"ש ודו"ק: בד"ה כל הניתנין כו' איצטריך קרא בין לב"ש בין לב"ה עכ"ל. התוס' שם בריש פרק ב"ש כתבו דב"ה דדריש לקמן מוכפר כו' וקאמר מה דמים האמורים למטה שנתנן מתנה אחת כפר אף כו' ולמטה מנלן אם לא מודם זבחיך ישפך אלמא דב"ה נמי דרשי ליה כו' עכ"ל אבל התוס' שהביאו הכא דאיכא תנאי דמפקי לדם זבחיך לדרשא אחרינא וס"ל כב"ה ...

...

באי"ד והא דמטהרי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר משום דלא נימא נפשת חסר כתיב למעט ב' מתים כרבנן וק"ל: נפשת כו' עכ"ל ואפילו למאי דבעי למימר לקמן דרבנן דרשו המקרא נפשות דעלמא משמע מ"מ דרשי נמי המסורת נפשת למעט ב' מתים

...

קרינן יעטרך ב' לולבין וכן הקשו בפ' כל שעה ע"ש מיהו כאן יש ליישב קצת שסמכו עצמם אמה שכתבו לעיל לר"י בן ברוקא דאיכא לקיומי

חכמת שלמה סנהדרין פרק ראשון

דף ג רש"י בד"ה חבלות כו' לדמי חצי נזק כו' הד"א: תוס' בד"ה שלא תנעול כו' שייך למיחש בית כמו זה כו' ... לא שכיח כלל ולא עבדינן כו' כצ"ל: בד"ה נזק היינו כו' בסופו דאין מועד בבבל ג"ב ופי' אפי' אייעד בארץ ישראל ... דלא שכיחא הוא כן איתא התם להריא ודו"ק: ע"ב גמ' משתלם בראש הוא ואיידי כו' כצ"ל: רש"י בד"ה דכתיבי קרא צ"ל קראי: בד"ה ואין ב"ד כו' מדר' יהודה הס"ד: בד"ה ולימא צ"ל לימא: בד"ה אין דורשין כו' דלקמן בסכת בסכת בסכות דמפרש כו' כצ"ל: לא גילף בקל וחומר כו' כצ"ל:

דף ד רש"י בד"ה טמא בזכר ז' ימים הס"ד: בד"ה וטיהר וכו' ושלשת ימים הס"ד. בד"ה וטימא בנקבה לשבועיים ג"ב נ"ל שבעים ודו"ק: בד"ה קרנות כו' כתיב בשעירת הנשיא כו' כתב קרנות מלא ובשעיר כו' אחת מהן מעכבת וב"ש כו' כצ"ל וחד"א: בד"ה בחלב אמו בצירי כו': תוס' בד"ה ד"מ כו' ואמאי

מהר"ם

איצטריך היטב דלקמן דלכתבינהו רחמנא בחדא ר"ל דלקמן פריך אם איתא דבכל ד"נ בעי כל דרישות וחקירות דכתיב ככולהו אם כן ליכתב להו רחמנא כלהו בחדא ואי לאו ג"ם מחמת קושיא זו לא הוה ילפי' לסבותן למשפט אחד לכך בעי ג"ש:

באי"ד וא"ת אכתי לענין מומחין נילף ד"מ מד"נ ר"ל דלענין ג' לא מצו למילף דהא כד"נ בעינן כ"ג אבל לענין מומחין נילף ד"מ מד"נ ממשפט א' ...

איצטריך למכתב בצדק תשפוט לומר דבדיני ממונות אפי' חד כשר ומשפט אחד לא אתי אלא להשוות דיני ממונות לד"נ לענין דרישה וחקירה ונראה דס"ל לתוס' דרב אחא כריה דרב איקא אדברי המקשה דלעיל קא מסדר דפריך לעיל מאי קא סבר אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ליבעי מומחין ...

...

מתים כיון דהמקרא לא מכחיש להמסורת דאיכא לפרושי נפשות דעלמא וק"ל: ע"ב בד"ה לטטפת כו' עי' בתוס' דזבחים פ' ב"ש: בד"ה עט בכתפי כו' משום דלא מצינו בתורה כתובין אלא בד' פרשיות כו' עכ"ל ק"ק לפ"ז מאי קא קשיא ליה לר' ישמעאל דאימא בעלמא דריש המקרא אלא דהכא ליכא למדרש המקרא שהוא ששה פרשיות ולא מצינו בתורה רק ארבע פרשיות שהוזכר בהן תפילין ולכך דריש המסורת דה"כ אמר לרבנן כיון דליכא למדרש המקרא משום דנפשות דעלמא משמע דריש המסורת נפשת למעט שני נפשות ואפשר דבהאי תירוצא סמכו עצמם אמה שכתבו נמי בתירוץ הראשון משום דאשכחינן ליה כחד תיבה כו' וכ"כ התוס' בפ' הקומץ וז"ל ולא אמרי' דליבעי י"ב דמסתבר ליה שהכל בפסוק אחד שלא הוזכרו תפילין אלא בד' פרשיות עכ"ל וק"ל: בד"ה כדרך שבא לראות פי' בקונטרס כדרך שבא לראותך כן אתה בא לירואות לו כו' עכ"ל באמת כרים ערכין פירש"י כהדיא דתרווייהו קאי אהקב"ה וז"ל יראה כדרך ...

ועכ"כ נראה דפי' רש"י דהכא א"א לפרשו ולהבין כפירושו בערכין וכמגינה ממה שכתב יראה משמע שיתראו לפניו כו' הרי מוכח שמפרש יראה

בלירי שהוא המקרא האדם ולא אהקב"ה גם ממה שכתב כך בא לראות לו מלת לו בלשון נסתר משמע דקאי יראה אאדם שכך בא האדם שיתראה לו להקב"ה וכמ"ש התוס' בהדיא כן אתה בא לראות לו דאי הוה קאי יראה בלירי אהקב"ה הול"ל כך הוא בא לראות לך לנוכח לאדם כמ"ש בא לראותך בלשון נוכח לאדם והשתא דברי רש"י הכא מפורשים הכל אראייה אחת ראייה של הקב"ה ויהיה יראה בחיריק שהוא המסורת שהוא רואה אותנו בב' עיניו ויראה בלירי שהוא המקרא שאנו נראין לו בים לנו ב' עינים וז"ש יראה כל זכורך בחיריק שפני השכינה יראה את ישראל ויראה בלירי שיראו ישראל לפניו כשהוא בא לראותן הקיש כו' אך מה שכתב מקים ראייתך כו' גם בסוף דבריו שכתב אף אתה רואה אותו בב' עיניך כו' אינו מוכן לכאורה דמי הזכיר ראיית האדם ויש ליישב לפי שזה הוא המכוון ממה שאמר שיתראה האדם בב' עיניו שלו להקב"ה דהיינו שיהיה האדם שלם בב' עיניו לראות בו את הקב"ה והשתא שפיר קשיא להו לפי' רש"י דהכא דיראה בחיריק שהוא המסורת קאי אהקב"ה ויראה בלירי שהוא המקרא קאי אאדם ...

דף ה בד"ה ...

דיוק לאו דינא וכר' אכהו או נימא דדייקיא דינא וכשמואל ועסיק מעובדא

חכמת שלמה סנהדרין פרק ראשון

כו' אבל בחלב מותר לבשל בקמ"ץ כצ"ל: תום' בד"ה כולהו סבירא לדו כו' דהיינו ב' חתיכות כו' ג"ב פירוש שאכל חתיכה אחת מן שני החתיכות ולא ידע אי של חלב אי של שומן אבל: בא"ד ואמאי לא דריש תרווייהו כר"ש כמו נבי לחם כו' כצ"ל: בד"ה אקרא כו' דכ' בגרדתה צ"ל כנגדתה: בד"ה מניין לרביעית דם כו' אבל דם נבלה וכו' ג"ב זרו מדברי התוס' וע"ז מביא ראיה מירושלמי ודו"ק: בא"ד דאמר דם נבלה אינו מכשיר הא לטמאות טמא וכן תנינן דם השרץ כצ"ל ונ"ב פי' לעניין צרוף אבל לעניין טומאה מטמא כבשר נ"ל וכן בירושלמי להדיא מדייק רק אטומאה ע"ש: ע"ב גמ' ורבנן סברי ירשיעון דהיאך והאי ורבי יהודה כו' שנאמר יראה קרינן יראה כדרך כו' הראשון חרי"ש כשב"א והשני הרי"ש בקמ"ץ כצ"ל: רש"י בד"ה ונאמרו כו' בחטאת ברמה הס"ד: בד"ה שנתנו במתנה כתיב קרנות כו' ג"ב ס"א קירות: בד"ה ור"ש ורבנן כו' בשלישית ורבי שמעון הד"א: בד"ה בפרשת קדש כו' צ"ל בפרשת שמע כו' לטטפת חסר וי"ו אבל בפרשת והיה אם שמוע כו' כצ"ל: בד"ה כתפו כו' צ"ל כתפי כו' אומר טט הס"ד: בד"ה יראה כל זכורך כתיב וקרינא יראת ותרווייהו דרשי יראה כל זכורך שיראו פני השכינה נ"ב פי' וקאי יראה אהקב"ה שהוא יהא נראה לבני ישראל והיינו ר"ל שיראו פני השכינה: בא"ד יראה משמע שיתראו לפניו נ"ב וכמו שאומרים בלשון אשכנז ער זאל זיך ווייזן: בא"ד שהוא בא לראותך הקיש ראייתך לראייתו כדרך שהקב"ה בא לראותך כך בא ליראות נ"ב פי' הקב"ה לארם: תום' בד"ה לטטפת כו' תימא דבספרים מדוייקים לא כתיב וי"ו כו' כך נ"ל וכן בתוס' דהקומץ וב"ש בד' זה ולאפוקי מפירש"י. ודו"ק עוד בדבור זה ונורעין וי"ו דבריש התיבה כו' פירוש דהיינו בין שני טיתין ומוסיפין בין פ"ה לתי"ו: עוד בדבור זה ושדית ליה אחמישית סוף סוף הו"ל חמישיתו ולא נימא דלשריה בין יו"ד לתי"ו כו': בא"ד בן אנטיגנוס אומר שמראיו חשוכין כצ"ל: עוד בדבור זה לטטפת לטטפת לטוטפות כו' ג"ב ומ"מ דייק שפיר דלא דריש אם למק"א דאי דריש א"כ כולן לשון רבים בלא וי"ו למ"ד ודו"ק: בד"ה כדרך שבא לראות צ"ל כדרך שבא לראות כו' כן אתה בא צ"ל כן הוא בא כו' ולפ"ז קאי יראה אקב"ה כו' ג"ב צ"ע היטב ועיין בפירש"י בריש חגיגה והוא ממש כמו שפירש' [עיין במהרש"א]: בד"ה דרך בישול כו' בחלב אסרינן צ"ל אסרינן בחלב:

דף ה גמרא ... כצ"ל: איבו ותנא שילא צ"ל ושילא: רש"י בד"ה ושבט צ"ל שבט: בד"ה מחוקק ...

מהר"ם

...

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

ואם היה מומחה כו' ביחיד מומחה לרבים כו' ג"ב אע"פ שנאמר בסיפא אם היה מומחה לרבים כו' משמע דרישא לא איירי במומחה וכן פירשו התוס' גופייהו לקמן בעמוד זה מ"מ הוה מצי לאוקמי במומחה וסיפא איירי בסמוך דנקיט רשותא הילכך פטור. והתוס' פירשו באחד דיני ממונות שאיירי בסמוך אלא דלא רצה לאוקמי בכה"ג לפי שסתמא משמע דאיירי בלא מומחה מדכתיב בסיפא ואם היה מומחה כו' ולכן כתבו התוס' לקמן דאיירי באינו מומחה וק"ל

מהר"ם

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

וק"ל [ועי' במהרש"א] : בד"ה דהכא שבט כו' ואומר ר"ת צ"ל אומר ר"ת: בסוף ד"ה רבת בר כו' כל בר בר חנה כצ"ל. סיכסא וג"ב פירוש שיטה : בסד"ה נקיטנא רשותא כו' היה בימי רבי ג"ב פי' ויחיה הכל רשות אחד ודו"ק : ע"ב רש"י בד"ה איבעית אימא כו' אל יתיר הס"ד : בד"ה קרמיון כו' אגמים הס"ד :

דף ו גמרא דאמרו ליה דיינת לן כו' פי' יכולין לומר כן וכ"כ הרא"ש להדיא וכן מוכח להדיא מדעת טוח"מ ע"ש: רש"י בד"ה וסוגיא דעלמא הילוך דינא כו' ג"ב עיין לקמן ד' ל"ג ברש"י : בד"ה ג' תנאי לעיל כשנים ורבנן כו' הוא דבור אחד: תום' בד"ה צריכה קניין כו' דצריך קנין

מהר"ם

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

קניין אף על המחילה כו' ועוד ראיה כו' אין לדקדק נמי כלל ג"ב וטעמא כיון דמתנת קרייה רחמנא ואיהו לא בעי לה לא הוי מתנה ולא יזכה בה עוד כדמפרש רשב"ם פרק יש נוחלין ע"ש נ"ל: **ע"ב** גמ' אלא יקוב הדין את ההר וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר שנאמר כי המשפט לאלקים הוא וגו' אבל אהרן כו' רבי יהושע בן קרחה כו' משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום כו' אלא איזהו משפט שיש כו' כצ"ל: שם וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו. כל זה נמחק: ור"ש בן לקיש

מהר"ם

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

לקיש דאמר ב' כו', ואמר ר' חנין לא הכניס דבריך כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה אתאן לתנא קמא כו' החייב וראה הד"א: בד"ה פוטר מים כו' ביניהם ראשית הוא דבור אחד: בד"ה ת"ל כיהושפט עמכם בדבר המשפט עמכם לפי מה שעם לבבכם שלבבכם נוטה בדבר כלומר בטענותיהם במשפט לפי כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה אלא כנגד כו' בסופו ולא בהיתתא תרגום ירושלמי ולא יתכוששו:

דף ז **גמרא** הרי כאן י' לבסוף כתיב והבית אשר כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה מקרא זה בוצע ברך הז"ד: בד"ה לצינורא דבידקא כו' וצינורת קבוצים כו' ג"ב ס"א קטנים: בד"ה פוטר מים המתחיל ופותח בקטטה: ראשית מדון כו' מאה דיני כו' תחלת מאה דיני כצ"ל והס"ד: בד"ה וחד בריאה כו' רשעה יפול הר"א: **בד"ה** עתה אקום כו' משער ב"ד כצ"ל: **ע"ב גמ'** שיבא מכשורא צ"ל שיבא כו' הוי אומר לעץ הקיצה כו' ברעות נפשיה לקטלא כו' נכתב בצידו לקטלא ב"ל דקאי על מה שלפעמים בעל דין קשה ואיכא סכנתא ולפי זה מיושב שפיר ולואי שתהא ביאה כו' ודו"ק: שם

מהר"ם

חייב וק״ל: (לשמים שיאו כו') כמו שפיה בבריאה שהיה אדם הראשון מן הארץ עד הרקיע כדאמרינן פרק אין דורשין הדי כגללו לנלח יאבד במיתתו ודמה הספח לגללו כי אין דבר מופסד ומוסרח בנבראים כגלל של אדם שמרחיקין מלוחתו כך הפסדו ומיתתו שאין לך בנבראים שמרחיקין בטומאה כמו האדם שמטמא כמותו אבי אבות הטומאה במגע וכמשא ובאהל: (כי לא לעולם חוסן כו' ואם נזר גו') חוסן הוא מלשון קשה וחזק כמו ותסון הוא כאלונים ורלה לומר ואף שהנזר ומלוכה הוא מדור ודור דהיינו מאב לבן ובן הבן וכמו שהיה במלכי בית דוד מכל מקום לא לעולם החוסן שיהיה גוף אדם חוסן וקשה לעמוד קיים ותי לעולם כדאמרי׳ בפרק קמא דב״ב בעשרה דברים קשים הגוף קשה כו' ומיתה קשה מכולם: (לא תעלה כו') עיין פירש״י ועי״ל שלא יעלה האדם על מחשבתו כי מעלתו גדולה נעמק הדין מהר על מילוי אבל יחשוב כי הוא במדרגה שלמטה מזה ושלא ידע לפסוק עד אחר מתון ועיין טוב וז״ש ולא תעלה במעלות וק״ל: (אפיקו לי מאני דדינא כו') כ״ה בגירסת ילקוט ובפרק כילד מעברין אמרו מניין שחייב להראות לו פנים שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כו' ופרש״י שם דדרש ליה כמי מדלא כתיב אשר תלמדם ע״ש ונ״ל דמקולים הם הדרשות ולולא פירושו היה נראה לומר דהתם מלפניהם דריש שלריך לסראות פנים ובמכילתא אמרו ערכם לכניסם כשלחן ערוך וק״ל: (אזהרה לדיין שלא ישמע כו') והכי משמע קרא שמע לקבל מה שמם לע כין טענות אחיכם שאם תשמע דברי זה בלא

...

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

מהר״ם

...

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

מהר״ם

...

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

דף ט גמרא דאתרו בה מלקות ולא אתרו בה קטלא כו' כצ"ל וכן ברש"י: רש"י בד"ה לא באו כו' עדים אלא הד"א: בד"ה בד"א דעדותן בטלה הס"ד: בד"ה ואימתי כו' בטלה הס"ד: תוס' בד"ה דאתרו בה למלקות כו' בסופו למרנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן מוהיה אם בן כו' כצ"ל ונ"ב פי' מויסרו הנאמר בסורר ומורה ומה התם בן עמו פי' שנכתב לשם בן אף הכא כאילו נכתב בן עמו ואח"כ ילפינן בן מוהיה אם בן הכות כו': בד"ה לא בא כו' בסופו זה אחר זה נמי יקישם הכי כו' כצ"ל ונ"ב פי' מאחר שאמר לא בא הכתוב להקל גרידא אלא אף להחמיר דא"כ משמע דהקל אינו חולק על ר"ש ואינו דורש להקל אלא כשבאו בבת אחת ולא בזה אחר זה ולמה אינו דורש נבי קולא בזה א' זה כמו שדורש גבי להחמיר מאחר ששניהם בהיקש וק"ל: בזמן שהתרו כו' היכי צ"ל הכי: ע"ב גמ' נהרגין ומשלמים ממון ממון לוה כו' ואר"י כצ"ל: רש"י בד"ה דא"כ כו' כשר עמהם הס"ד: בד"ה פלוני רבעו לאנסו במשכב כצ"ל: תוס' בד"ה ר' יוסי אומר כו' השונא נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה כו' כצ"ל ונ"ב פי' אפי' בלא התראה ולא יכול לומר שוגג הייתי: בד"ה בפלוגתא לא היה שם עד א' וטעמא דרבנן בכ"ג מפרש ר"ת כו' כצ"ל הד"א. עוד בדבור זה כגון דלא הכחשה כו' נ"ב פי' שהזמה יהיה על זה שבשקר הכחישו לעדי הבעל ודו"ק: עוד בדבור זה המכחישים זו את זו בבדיקות כו' ג"ב ותימא במאי איירי אי שהכחישו עדי האב איתם הכחשה גמורה א"כ כל העדים שיבאו כולם יהיו מוכחשים בהכחשה גמורה מן הראשונים דלא אזלינן בתר הרוב גבי הכחשה ותרי כמאה ואין לומר שמא יבואו עדים ויאמרו בזמן אח"כ שהוכחשו אותם עדים זינתה חדא דלא חיישנן להכי ועוד א"כ לא יהיו מוכחשים בבדיקות מן הראשון ודו"ק. וא"א לפרש דלא הוכחשו ולא פסלם האב א"כ למה לי למיחש לסהדי אחריני הלא קטלו לה לרבנן דאמרי הכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא. וא"א לי ליישב אלא שאיתן שני כתי הראשונים לא התרו בה כלל ולא היו אלא עדי ראייה בעלמא ודו"ק. [עיין במהרש"א]: בא"ד כ"ש לאחר גמר דין כו' כצ"ל: בד"ה לרצוני רשע הוא כו' לא דנו ולא מעידו הא דפריך בפ"ק צ"ל והא דפריך כו': בא"ד אין לפרש שהוא פסול מחמת ששונא הרובע כו' נ"ב ותימא דהא שונא כשר להעיד ולדון פסול גיליון [עי' במהרש"א]: בסוף הדבור ערות אביך ממש נ"ב ותימא הא לשם ליכא מיתה אלא כרת גיליון [עי' במהרש"א]: בד"ה ואין אדם כו' מדקאמר בפ"ב דכתובות כצ"ל: בא"ד ותדע דאם היה כהן כו' נ"ב האי תדע דקאמרי התוס' אין

מהר"ם

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

זה הוכחה כלל אלא מסברא בעלמא הוא דקאמרי ויש מפרשים אמאי לא קאמרי התוס' בלא אחותו אלא פלוני בא על אשתו כו' דאיירי אפי' בכהן ומש"ה האי תלמיד טועה בל בלין שהגיה הספרים מחק את הו וטעות בידו דוודאי גבי אשתו לא מהימן להורגה אבל לאוסרה מהימן דשוי אנפשיה חתיכה דאיסורא ודו"ק: עוד בדבור זה ועוד י"ל כו' נ"ב חוזר לקושיא דלעיל: בא"ד וכתב בו עצמך ונכסין כו' כצ"ל:

דף י גמרא מי אמרינן אדם קרוב כו' כל זה נמחק עד ואין אדם קרוב אצל ממונו ונ"ב ס"א מי אמרינן אדם קרוב אצל ממונו או דלמא לא אמרינן כו'. בתר דבעיא הדר פשטה לא אמרי' אדם קרוב אצל ממונו. שם בגמרא שוינהו לחנך רשעים צ"ל ושוינהו. שם בגמרא אמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות כו' כצ"ל: רש"י בד"ה פלוני בא על אשתי הס"ד: בד"ה פלוני רבע שורו כצ"ל: בד"ה משום דב"ד כו' וראי עדים רמיזי כו' כצ"ל: רש"י בד"ה חישוב לא קתני כו' ואתי כו' כצ"ל: ע"ב גמ' כי מחית אגברא צ"ל אגבה. קדשוהו שמים צ"ל בשמים זמן נשא צריך גדי סי' כצ"ל: רש"י בד"ה חדש לבנה יותר מכ"ט יום כו' כצ"ל: סיהרא ג' יומי כצ"ל: בא"ד ג' ימים או שנים נ"ב עיין לקמן בדף י"ג בפירש"י: בד"ה בזמנו ביום כו' דאין חדש לבנה יותר מכ"ט יום כו' כצ"ל: בד"ה שכבר קדשוהו בשמים כו' כצ"ל: בד"ה חשוב דעיבור כו' ולא חסר וכו' אלעזר כו' מקבע תנא נמי כו' הד"א: בד"ה בטל יחיד כו' לעיין בדבר חס"ד: בד"ה ב' אומר כו' אם לאו למשא ומתן הד"א: תוס' בד"ה שכבר קדש בשמים כו' כדפי' בקונט' בפ"ב דר"ה דביום ל' כו' שלו יקדשו היום כו' כצ"ל [עי' במהרש"א]:

דף יא גמרא מהיכן גמיר לה מיהושע כו' נ"ב תימא הלא הכא לא שייך הטעם משום שלא לביישו כהני עובדי קמאי שהרי אח"כ יתגלה קלונו ע"י גורל אלא ... לא משום ביוש אינו דומה לעובדי קמאי שיבייש האדם את עצמו כדי שלא

שלצערת את אבא כמה שאלת מבסמ"ד ויצאו כולם אחריך וגרמת אבא על ביטול תורה לפי אותה שעה שלא היה לך לצאת רק האיכלו היה לו לצאת לבדו וא"ל לא תהא כזאת בישראל דודאי ביטול תורה הוא עון ותעא אבל לביים אחד מישראל לא תהא כזאת עבירה גדולה בישראל וטוב לבטל תורה מלביים בן ישראל וק"ל: (פרק נגמר הדין וע"ש): (גמר לה מיהושע כו') כתב מהרש"ל ז"ל תימה שלא הלא לא שייך טעם משום שלא לביישו כו' גם מקשה העולם אמאי לא קאמר מתחלה למדו מיהושע כו' ומה צריך לתלות זה בזה ונראה כו' עכ"ל ע"ש באורך. ואני מוסיף בקושיא דמי הכריחם למר כלל דכל חד גמיר לה מאידך עובדא דלקמיה הא איכא למימר דכל חד מסברא דנפשיה קעביד הכי כדי דלא ליכסף כי הסוא. דאכל שום בעובדא דר' חייא והסוא דקידש כיאה בעובדא דר"מ וכן בכל אינך וע"כ נראה לומר משום דאיכא למימר מסברא דאדרבה ניזיל לאידך גיסא שלא יחזיק אדם עצמו כנגד אחרים כחוטא וכאילו הוא עשה שלא כהוגן משום כיסופא דחבריה וכ"ש שאדם א' לא יחזיק את חבירו כחוטא ויכלול אותו עם אחרים שלא עשו כהוגן משום כיסופא דהנהו דחטאו אבל מדברי הש"י ליהושע חטא ישראל א"כ ממשה למד שכנה בן יחיאל כיון דלא חש הש"י מלהחזיק את אחרים כחוטאים אף כשאינם חוטאים משום דילטורא גמר מיניה שכניה שיחזיק אדם עצמו כחוטא משום כיסופא דחבריה ומש"ה תלה דכל אחד גמיר ממעשה דורו שלפניו ולא מעובדא שלפני פניו כגון שמואל הקטן גמר לה משכניה דאילו הוה אזיל שכניה לאידך גיסא שלא החזיק עצמו כחוטא משום כיסופיה דחבריה וגם היה למד מדברי הש"י שמחזיק אחרים כחוטאים דהיינו משום דילטוריא ה"נ ודאי שמואל הקטן היה עביד כשכניה וגם ר"מ אילו הוה עביד שמואל הקטן כשכניה והוה אזיל לאידך גיסא מסברא הוה עביד נמי ר"מ כשמואל הקטן שהיה דור שלפניו ולא כשכניה שהיה לפני פניו וכן רבי חייא אילו הוה אזיל ר"מ לאידך גיסא מסברא ודאי דרבי חייא נמי הוה עביד כותיה ולא כשמואל הקטן שהיה המעשה שלפני פניו ודו"ק: (פרק החובל וע"ש): (כמרע"ה) כי מצינו בהלל הזקן שהיה ק"כ שנה ופרנס את ישראל מ' שנה כמו משה גם שהיה הלל עניו כדאמרי' בפ' ב"מ שהיא מדתו של משה שנאמר בו עניו מאד אבל כשמואל הקטן לא קאמר אלא שתשרה עליו שכינה ולא קאמר כמשה שלא מצינו שפרנס ישראל מ' שנה כמשה אף שהיה עניו כמוהו. ונראה נמי מה שתלה תלמודו של הלל בעזרא לפי שהוא ע"ה מבבל בתלמודו שהיה בידו ונעשה נשיא כמו עזרא שעלה מבבל בתלמודו ומ"ש בהלל ובשמואל הקטן שאמרו עליהם הי חסיד הי עניו כו' ע"ש שרוית שכינה שראוי להיות עליהם דאלו ב' מדות מביאין לידי רוה"ק כדאמרי' בפ"ק דע"ז דאיכא למ"ד דחסידות גדולה מכולן ומביאה לידי רוה"ק ואיכא למ"ד דענוה גדולה מכולן ומביאה לידי רוה"ק: (ותכרוכי לקטלא וכו') שיהא הלפון כהם שהכניס וכ"ג יהיה מיתתן כדרך כבוד אף לנגד נימוסי הכותים שהוא מיתת הסייף והוא המיתה דאיכא למ"ד בדין ישראל נמי קלה מכולן אבל תכרוכי בעשרה הרוגי מלכות לקטלא בשאר מיתות חמורות ומשונות כמו רבי חנינא בן תרדיון בשריפה ור"ע במסרקות של ברזל ור"י בן בבא בג' מאות לונכיאות של ברזל וק"ל: **ע"ב** (בזמן ביעורא מטא לאפרושי כו') לכאורה קשה מה היה צריך (הגלילי גם) להודיען שהוא שנת ג' ושנת ו' מהשמיטה וכי לא ידעו זה בני הגליל גם מה דאם שלא כן להודיען בשעה שהודיע את בני הגולה על העיבור ומה שייך זה בזה ונראה דכ"ע ידעו שנת ג' ושנת ו' מהשמיטה אלא שהיה מודיע להם זמן שיש שהות לבער המעשרות קודם הפסח שזה תלוי ג"כ בעיבור שיש להם עוד ל' יום שהות יותר לבער דכאותה שעה שנתודע להם אם נתעבר השנה הודיע להם כן שיהיה להם שהות לזמן הביעור עוד ל' יום ולא יטרחו למהר ביאתם ודו"ק:

דף יב בד"ה ומפני מה כו' וי"ל דאם איתא דעיברה א"א שלא היו מואלין כו' עכ"ל ובהכי נמי יתיישב דלא נימא דלא עיברה מפני שכבר נתעברה שנה שעברה ואין מעברין ב' שנים רצופות זה אחר זה כדלקמן דאי הוה נתעברה השנה שעברה ודאי נמי ה"א שלא היו מואלין בה גם בשנה זו כמה מינין אחר העומר מיהו ק"ק דאימא דלא עיברה משום דשביעית היה או מואלי שביעית ואין מעברין בהן ויש ליישב ודו"ק: **בד"ה** ולא שלם כו' ולפי' זה לא יתכן מה שפי' משנה לחברתה כו' עכ"ל ר"ל לפי מה שהסכימו התוס' לעיל לפרש דאין מעברין משנה לחברתה היינו דאין מחשבין לסמוך על אותו חשבון אע"ג דאין מגלין ומשמע דמודה ביה ר"ש וה"ק דאפי' בג' שנים מעוברות כ"א בזמנה קובעין וסומכין על אותו השבון וק"ק דפירוש ראשון של רש"י נמי לא יתכן לפירושם שהסכימו בההיא דאין מעברין משנה לחברתה היינו לסמוך על אותו חשבון דהכי השיבו רבנן לר"ש לפי' ראשון של רש"י יב"ד ישבו וקבעו כ"א בזמנה כו' דהא אמרינן חשובי מחשבי גלויי לא מגלינן כו' משמע מזה דאפילו בג' שנים מעוברות כ"א בזמנה קובעין וסומכין על אותו חשבון ויש ליישב בדוחק ודו"ק: **ע"ב** גמרא א"ה ר"ש אומר אם כו' היינו ת"ק אמר רבא לכתחילה א"ב כו' למאי דבעי למימר דר"ש נמי אין מעברין לכתחילה קאמר אין להקשות דמדאמר ליה ר"י לר"ש הנח לי"ה שטומאה הותרה בצבור א"כ ר"ש סבר דטומאה דחויה בצבור וא"כ אית לן למימר דמעברין אף לכתחילה דכל כמה דאפשר לאהדורי לעשות בטהרה מהדרינן די"ל דר"ש נמי ס"ל טומאה הותרה בצבור אלא דמ"מ צריך ציץ לרצות וכהך סברא פליג אדרבי יהודה וק"ל: **שם** עיברוה מאי אמר עולא כולי קידשו מאי כו' רב נחמן אמר מעובר כו' נראה מפירש"י הא דאמר עולא אין מקדשין אבל מעובר הוה בדיעבד אלא דשתקו וכי מטי ריש כו' כפירש"י וקבעי קדשו לשם אדר מאי דגרע טפי משתיקה וקאמר רבא בטל העיבור ור"נ אמר דהוה נמי מעובר כו' וקשה לרב נחמן דבכל גוונא הוה מעובר בדיעבד א"כ לר"ש מפני מה בקש חזקיהו רחמים דמשמע שאכלו הפסח שלא כדין ואי הוה מעובר בדיעבד א"כ כדין אכלו אותו כדמוכח מדברי ר"י דמייתי ראייה לדבריו דאינה מעובר אפי' בדיעבד מחזקיהו דבקש רחמים ואפשר לומר שמזה דקדק רש"י לפרש לעיל לר"ש דהך דחזקיהו דעיבר ניסן בניסן היינו אחר שקידשו לשם ניסן דאז אפי' בדיעבד אינה מעוברת לכ"ע ודו"ק: **תום' בד"ה** ונשים משלימות כו' והו"מ לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה כו' עכ"ל וע"ש בתוס' שכתבו ליישב זה ואין להקשות אמאי לא קאמר שהיו באמת ישראל מחלה על מחלה בימי חזקיהו ומעיקרא הוה סבר כלישנא קמא דרב כהנא דטהורים עושים את הראשון וטמאים עושים את השני ולבסוף סבר כרב דהללו עושין לעצמן כו' או כלישנא בתרא דרב כהנא דטהורין עושין כו' דיש לומר דלא ניחא ליה לתלמודא לאוקמא הכי דנראה דוחק לומר שהיו ישראל מלומלמין מחלה על מחלה והתוס' שהקשו ואי כלישנא קמא דרב ל"ל עדיפות כו' היינו דלא היה לו להזכיר עדיפות כיון דבמשלימות שני בין שהיו עדיפות ובין שלא היו עדיפות ועי"ל דאע"ג דאיכא תנאי הכא דפליגי אדר"ש ב"י מפני מה שהיה בקש רחמים מ"מ רב כהנא דאמרה היה וס"ל כלישנא קמא דקושטא הכי הוא דטמאים עושים את השני היאך מתוקמא מילתיה דר"ש בן יהודה ודו"ק:

ח"א דף יב ע"א (זוג בא מרקת ותפסו נשר וכו') סקושיות מה ענין שכתבו ושלחו כל זה ברמז ומה ענין שזכרו שהיה בידם תכלת שבא מלוז ומה לשון בזכות הרחמים ומה ענין שלא כינוו מלכות וכו' ולמה זכרו שהיה כאב ואם לומר שמעברין קודם ר"ה לא הו"ל לומר רק שקבעו לו גליב אחד קודם ר"ה הוא מבואר כי נשיאי ישמעאל היו י"ב כמו שנזכר בסוף פרשת חיי שרה אבל למעלה עליהם נשיאי ישראל כי נשיאי ישמעאל אין להם יחוס אב מאברהם רק יחוס שפחה מאמם הגר וז"ש בהם י"ב נשיאים לאמותם דר"ל מצד אם אבל נשיאי ישראל יש להם יחוס אב למשפחותם לבית אבותם וע"כ ע"פ היחוס אב שממנו נמשך הבכורה נעשה מהם י"ג נשיאים ע"י הבכורה שיש ליוסף שנחלק לשני שבטים ונשיאים וזהו סוד עיבור שישראל מחשבים י"ב חדשי הלבנה נגד י"ב שבטים ועוד חדש עיבור נגד שבטו של יוסף שנחלק לב' שבטים והם ב' אדרים שמזלו דגים כברכתו של יוסף וידגו לרוב וגו' ולזה אף שישמעאל שיש לו י"ב נשיאים לאמותם ובמלחמותם לפעמים מנצחים אותו אבל לא יעשו לו כלום עד לעתיד שיגדל זרעו של יוסף ומשיחו ועל ידו יגלתו אותו שישראל יהיו במעלה ביותר מישמעאל:

דף יג גמ' אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי לא כו' קלת קשה ומאי קושיא דאימא די"ו יום וכ"א יום דקאמרי היינו שנפלה בי"ו לר"י ונפלה בכ"א לר"י ואינה חסירה רק ט"ו לר"י או

חכמת **סנהדרין פרק ראשון** שלמה

יתבייש חבירו וזה לא מצינו הכי כי אם בשכניה בן יחיאל ואף הא דשכניה כו' אינו דומה כל כך דהתם כלל עצמו עמהם שלא לביישם אבל לא מצינו שיבייש עצמו כדי להציל חבירו מבויש: גם מקשים העולם אמאי לא קאמר מתחילה למדו מיהושע או ממשה כו' ומה צריך לתלות זה בזה ונראה בעיני כך סדר הצעה מעשה של רבי חייא היה קשה מאד כמו ששאל אותו ר"ש למה ציערת לאבא והוא השיב לא תהא כזאת בישראל ואינו דומה כלל למעשה דשמואל הקטן שהרי יש לו תשובה קצת הלכה למעשה הוצרכתי ומשו"ה קאמר דגמיר מר"מ שהוא קצת ביוש דעדיין לא נתקנה דמלקין מאן דקדיש בביאה אבל ר"מ שפיר יליף משמואל הקטן ממי גמיר שלא לגלות אותו דבר שראוי לגלותו שהחציף פניו ועלה בלא קריאה יליף משכניה שלא רצה לגלות אחרים אף שהיה ראוי לגלות ואח"כ מסיק ממי גמיר שלא לגלות אותו שראוי להענישו להפרישו מן האיסור שלא יעשה עוד או לבער הרע גמיר מיהושע שלא רצה הקב"ה כלל לגלותו ודו"ק: שם שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו נמחק כמשה רבינו ונ"ב בס"א אינו: רש"י בד"ה מפני הדרכים כו' בימות החורף הס"ד: בד"ה ומפני גליות כו' לא יגיעו לבא בפסח כצ"ל: בד"ה חודש צ"ל חדש: **ע"ב גמ'** שלמכון יסגא לעלם כו' וכן אח"כ ושלמכון יסגא לעלם כו'. על שלש ארצות כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה בזמן ביעורא כו' ומעשר ראשון ללוי ומעש' עני לעני ומעשר שני כו' כצ"ל: בד"ה על האביב כו' על שתים מהן מעברין ואם כו': בד"ה ועל התקופה כו' עיבור החג מעברין הד"א: בד"ה על שתים כו'. ועוד אם ביכר כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מן עומרי כו' עד שלא יגיע שעת ביעור כו' כצ"ל: בד"ה אין מעברין כו' כו' אלא אדרבי עקיבא כו' כצ"ל: **דף יב גמרא** תניא ר"מ היה אומר וכו' לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו ואין כו' כצ"ל: שם בזכות הרחמים כו' נ"ב ה"ג בערוך ערך זוג ובזכותם יצא שלום לעולם: שם של בית רשב"ג היו מעברין כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה אבל מפני כו' ומודיעין לגולה כו' מיד שיעברוה כצ"ל: בד"ה עמוסי כו' שמר עליהן הס"ד: בד"ה ב"ד ישבו כו' ולא עיברו ג' רצופות כו' בזמנו משם ראייה כו' כצ"ל והד"א: בד"ה אי חוששין כו' נמחק אי: **ע"ב גמ'** כי התפלל חזקיהו עליהם כו' א"ת ר"ש אומר כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ציץ מרצה כו' מצחו מ-צח הס"ד: בד"ה מחצה לאו כו' ופלוגתא בפרק האשה דאיכא כו' רשות וחזקיה כו' לא מצטרפי והוי כו' והד"א: בד"ה אין מקדשין כו' אלא שתקי וכי מטי כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה כ"ג כו' משאר קרבנות לא מצי למירק כו' נ"ב פי' משאר קרבנות שמקריב הכהן הדיוט ואירע בו טומאה מי מרצה על טומאה שנעשה בו אלא בודאי דציץ של כ"ג אפי' מונח בקופסא מרצה ומשני שהציץ היה לעולם על מצחו של כ"ג אפילו שלא בשעת עבודה שלו א"כ אין לחוש בשאר קרבנות כו':

דף יג רש"י בד"ה תני האסיף כו' משנה שעברה ר"י כו' ביומא דחזי אי מעברת לאלול כו' ניקלע באד"ו ואי ניצטריך לעבורי מיקלקלא כו' בין על ידי עבור אלול בין ע"י כו' כצ"ל וחד"א עד ברבור זה שנה ש לפניה מעוברת כו' נ"ב פי' ועשאו חכמים לחודש העבור חסר ע"ש ופירש"י

לשם

או כ' לרבי יוסי ולכך מעברין דיום תקופה גומר דכה"ג מוקמינן לקמן מלתא דתנא קמא ודר"ש ולא מסיימי ומלתיה דת"ק שהם בעלמם מלתיה דר"י אליבא דשמואל מאי אמר בנפלה ביום י"ו וי"ל דודאי התם בברייתא מלתיה דת"ק מתוקמא הכי מכח קושיא דהיינו ר"ש אבל הכא לא משמע ליה דקאי י"ו לר"י וכ"א לר' יוסי רק אחסירה ואי הוה קאי אנפילה הוה ליה לשמואל לפרש דאמורא צריך לפרש דבריו ובהכי ניחא נמי מה שמקשים לפי' ר"ת דלא חייש לאד"ו ולכולהו תנאים פריך לקמן וליעבריה לאדר מאי קא פריך הכא אי קסבר יום תקופה גומר בלאו הכי נמי כו' דאימא דוודאי אם נפלה ביום י"ו וכ"א אע"ג דס"ל יום תקופה גומר לא הוה צריכין לעבר שתא אלא בעיבור חדש שני אבל בחסרה י"ו וכ"א צריכין לעבר שתא כיון דיום תקופה גומר לא סגי לן בעיבור חודש יום א' דהא כיון דשמואל אמורא הוא הו"ל לפרש דבריו דע"י עיבור חודש קאמר דלא מעברין שתא אלא בחסירה י"ו וכ"א ודו"ק: **תום' בד"ה** ור' יוסי כו' דלא יתכן לפרש כן מלתא דר"י דקתני י"ו לפני כו' עכ"ל נ"ל דר"ל דסיפא דקתני י"ו לפני החג אין מעברין לא יתכן לפרושי דמלמעלה למטה קחשיב וחסרה י"ו אינו בכלל דכיון דבלמעלה מי"ו אין מעברין מכ"ש דבי"ו אין מעברין דאפילו מקצת החג ליכא אבל הרישא דקאמר י"ו לפני הפסח מעברין וודאי דאיכא לפרושי דמלמעלה למטה קחשיב וחסרה י"ו אינו מכלל משום דסגי לן בעיבור חודש ודו"ק: **בא"ד** דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי כו' עכ"ל לא הבנתי מי הכריח אותן לפרש כן למלאות חד מירחי קייטא ולדחייה ב' ימים כיון דאיכא לתקוני כפי' רש"י גבי וליעבריה לאדר דמלינא בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן ויחזור תשרי ביום הגון לדוכתיה וה' חסרים עבדינן במעוברת כדאיתא בערכין וק"ל: **בד"ה** י"ו לפני הפסח כו' י"ו ונופלת בי"ו משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב כו' עכ"ל הכי משמע וודאי מתלמודא די"ו לפני הפסח משום תקופת תשרי קאמר אך יש לדקדק מנליה לתלמודא לומר כן אימא דר"י נמי משום תקופת ניסן קאמר כאחרים ולכך נקט בדבריו נמי לפני הפסח אלא דבהא פליג אאחרים דאינהו ס"ל דיום תקופה גומר ואפי' נופלת בי"ו גופיה קאמרי דמעברין לאדר וכמ"ש התוס' ורבי יוסי סבר יום תקופה מתחיל ודוקא בחסרה י"ו מעברין אבל בנופלת י"ו אין מעברין שתא אלא דמעברין לאדר והוי יום התקופה בחידוש ניסן וי"ל דתלמודא סמוך אדשמואל דמשמע מיניה דר' יוסי אתקופת תשרי קיים דקא"ר יוסי כ"א יום וא"כ ליכא נ"מ בהך דרשא קבעי אביב של תקופה בחידוש לבנה כיון דרבי יוסי אית ליה יום תקופה מתחיל דבחסרה תקופת טבת י"ו נופלת תקופת תשרי בכ"ב תשרי ולא הוי מקצת חג ועי"ל דקושטא דאיכא לפרושי מלתיה דר' יוסי הכי לרב שמואל בר יצחק דדריש אליבא דאחרים דבעי אביב של תקופה בחודש ניסן אלא דלרבינא דקאמר דאחרים נמי אתשרי קיימי וליכא מאן דדריש שיהא אביב של תקופה בחדש ניסן ע"כ דר' יוסי נמי אתקופת תשרי קאי וכה"ג איכא לתרוצי מה שיש לדקדק במעתין ל"ל למימר דת"ק ור"ש איכא בינייהו יום תקופה מתחיל יום תקופה גומר לימא דתרווייהו ס"ל יום תקופה מתחיל אלא דחד מנייהו ס"ל דנפילה בי"ו נמי מעברין משום דס"ל כאחרים די"ט ראשון נמי חג האסיף הוא וכולה חג בעינן אלא דבהא פליג אאחרים דלדידהו נפלה בט"ו נמי מעברים משום דיום תקופה גומר ולחד מינייהו בנפלה בט"ו אין מעברין דיום תקופה מתחיל די"ל דוודאי לרבינא איכא למימר הכי אלא לאוקימתא דרב שמואל בר רב יצחק דאחרים אתקופת ניסן קיימי וליכא מאן דס"ל די"ט ראשון חג האסיף מקרי ע"כ דת"ק ור"ש יום תקופה גומר או מתחיל א"ב ודו"ק: **ע"ב** בד"ה שמור את חודש כו' והא דאמר בשילהי פ"ק דר"ה כו' נ"ל אפילו בנופלת ביום י"ו גופיה כו' עכ"ל ודלא כמו שפירשו התוס' שם דמשכה עד שיתסר היינו דנפלה בי"ז או בי"ו וע"י עיבור אדר וס"ל יום תקופה מתחיל ע"ש דלפי אותה סברא ע"כ היינו דלא כאחרים דהכא והא דקאמר לא תיחוש לה ניחא בפשיטות דר"ל לא תיחוש .עבר שתא בנפלה נמי ממש בי"ו כאחרים דלית הלכתא כוותיה אבל הכא הכריעו לפרש דהתם נמי בנפלה בי"ו גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גו' והיינו ממש כאחרים ודקאמר לא תיחוש היינו לומר דהלכתא לאו הכי הוא משום דאחרים יחידאי הוא אלא דהלכתא כאחרים וק"ל: **בא"ד** יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו כצ"ל: **בא"ד** ומיהו לפי' הקונטרס נמי י"ל כו' אע"ג דתקופת תשרי נופלת בכ"א כו' עכ"ל ר"ל לפי' הקונטרס בהא דקיים לאד"ו אבל לא בהא דפי' הקונטרס לאחרים יום תקופה מתחיל כמו שהוכיחו התוס' לעיל דע"כ ליכא לפרש הכי לאחרים ומש"ה בנופלת בט"ו בתחילת יום או בו' שעות איכא לתקוני תקופת ניסן דניעבריה לאדר אבל תקופת תשרי לא תוכל לתקוני בכך דאכתי נופלת בכ"א דע"כ בקייטא תחסר חד ירחא דניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון אלא דלא תיחוש לה משום דלא דרשי חג האסיף כלל ודו"ק:

דף יד גמ' ואי כתיב זקניך הו"א סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטין ממיוחדין כו' מתוך סוגיא דשמעתין מוכח דלכ"ע ליכא למילף סנהדרי גדולה מזקניך אלא משופטיך אבל רש"י בחומש פי' ויצאו זקניך מיוחדין שבזקניך סנהדרי גדולה עכ"ל ויש ליישב דסמיך אשופטיך דהשתא דכתיב ושופטיך ע"כ זקניך סנהדרי גדולה וע"כ משופטיך לחוד נמי ליכא למילף מידי דאימא שופטיך סנהדרי קטנה אבל השתא דכתיב זקניך ע"כ ושופטיך אתא לסנהדרי גדולה ודו"ק: **תום'** בד"ה לא שרק כו' דלא כמו שפי' הקונטרס בפ"ק דכתובות שפי' כו' דהתם מוכח דפוקסת כו' עכ"ל כצ"ל: **בד"ה** ור"ם כו' ושופטיך כו' דהא דקאמר לא דריש ליה ולא משמע ליה לאו כולי עכ"ל כצ"ל ר"ל לישנא דלא דריש ליה דקאמר הכא ולישנא דלא משמע ליה דקאמר בסוטה ובשאר דוכתין דקאמר כה"ג לאו משום דלא כו' וק"ל: **ע"ב** גמרא ושופטיך זה מלך וכ"ג כו' יש לדקדק כיון דאיצטריך ושופטיך למלך וכ"ג מנליה סנהדרי גדולה דהיינו מיוחדין שבשופטיך וי"ל דדרשות שקולים הם ולמאי דמסיק נמי דכל סנהדרי בעי כל הסנהדרין ומלך וכ"ג שקולים הם למילף משופטיך וק"ל:
תום' בד"ה מלמד כו' אע"ג דדינו כירושלים כדאמר כו' ובפ' התודה כו' ולאו דווקא אבית פגי אלא אפי' בירושלים כו' עד כאן לשונם שיעור דבריהם אע"ג דדינו כירושלים כדאמר כו' ובפרק התודה כו' דלהמה חוץ מבית פגי לא קידש הלחם אבל לפנים מבית פגי קידש כמו בירושלים ה"נ הכא לאו דווקא אבית פגי אלא אפילו בירושלים אין שם מקומן של סנהדרין וכדאמר כו' דהשתא נמי לענין סנהדרין הוי דין בית פגי שוה כירושלים וק"ל: **בד"ה** אל יחסר המזג כו' במזיגה דעל חד תרין כו' עכ"ל והיינו כ"ג דע"א לא יבא לכלל חלוקה לג' חלקים רק עד ס"ע דהיינו על חד תרין והשנים הנותרים לא יבואו לכלל חלוקה שלים ומהרש"ל בזה אינו ברור לי ואין להאריך וק"ל: **בד"ה** בג' לקוחות כו' דאיש ושתי נשיו ה"ד ודוחק לומר דנתנו לה ע"מ כו' עכ"ל ומהא דמבעיא ליה לר' ירמיה ג' ומטילין לכיס א' כו' ל"ק להו דאיכא למימר בהו שפיר שכ"א יש לו מעות מיוחדין וכ"א רוצה לקנותו לעצמו אלא דקמיבעיא ליה כיון דמתעסקין בשותפות ומטילין לכיס א' הו"ל כדעת אחד ופשיט ליה מאיש וב' נשיו כו' דמסתמא מטילין לכיס א' כאשה הנותנת ונושאת בתוך הבית ומשני דילמא כגון רב פפא כו' שאשתו לא היה נושאת ונותנת בתוך הבית אלא עשאה לעצמה כפרש"י והאא קשיא להו דמ"מ באיש וב' נשיו לפי סברת המקשה דבעי למפשט מיניה לא שייך לומר שכ"א יקח לעצמו דדוחק לומר דנתנו לה על מנת כו' ודו"ק:

ח"א דף יד ע"א (ובין ב' תחומי שבת כו') נראה לפרש שהיה מדרכם לסמוך בשבת בקבוץ ישראל שכל העם שבסעודות באים לעיר בשבת שידעו כל פעם מי הם הנסמכים ולא גזרו על העיר שסומכין בה שתחרב ואם יהיו חסים על העיר להצילה וילכו מהעיר בקבוץ תוך תחומה לסמוך אותו התחום יעקר ולזה נתכוון ר"י ב"ב בין ב' הרים גדולים שמעקירה קשה בהם ובין ב' עיירות גדולות ובאמצע ב' תחומין שביניהם במכוון דהשתא כ"א מהעיר תוכל להציל עצמה ותחומה

שליערת

חכמת **סנהדרין פרק ראשון** שלמה

לשם ה"ה אם זאת השנה מעוברת שעבדינן ח' מלאים ע"ש: בד"ה י"ו לפני כו' בי"ו מעברין כו' הר"א: **תוס'** בד"ה ור"י כו' בסופו וכן למ"ד ל' יום נ"ב פירוש אם יהיה תשרי ביום ב': **ע"ב רש"י** בד"ה איכא בינייהו כו' עד סוף הדבור נ"ב שייך מעבר לדף: בד"ה על בסמיך כו' וסמכו ולר"י כו' הד"א: **תוס'** בד"ה שמור את חודש כו' והא דאמר בשילהי פ"ק דר"ה כו' נ"ב נראה בעיני שכך הצעה של דברי התוס' דלפרש"י דאיירי שמושכת תקופת טבת עד י"ו ולא י"ו בכלל כי התקופה נופלת בי"ו ויום תקופה מתחיל ומש"ה אפי' עברוהו לאדר תפול התקופה בט"ו ולא הוי בחידושה של לבנה שהרי בט"ו היא ישנה אבל לפי מה שפי' שבט"ו עדיין חדשה א"כ משמע לכאורה דעד י"ו וי"ו בכלל קאמר ונופלת בי"ז קאמר דהא בט"ו עדיין חדשה היא א"כ כי נופלת בי"ו ותעבר לאדר נופלת בט"ו הוי תקופה חדשה דיום תקופה מתחיל וכן פירשו התוס' בר"ה לפי האמת מש"ה קסתם התוספות לפי מה דאמרינן הכא דאחרים סבירא להו יום תקופה גומר איירי אפי' בנופלת בי"ו ומסיק והא דקאמר לא תיחוש כו' ה"פ בשלמא אי איירי שנופלת בי"ז מש"ה קאמר לא תיחוש לאפוקי אי נפלה בי"ו איכא למיחש שמשום דאיכא למימר נעבריה לאדר דהא יום תקופה מתחיל אבל השתא דאיירי בנופלת בי"ו לא בא לאפוקי שאם נופלת בט"ו דאיכא למיחש פשיטא בין למ"ד תקופה מתחיל או גומר איכא למימר דליעבר לאדר ומשני דה"ק כו' וכמו שפרש"י לשם כלומר שהוא נמי מפרש דאיירי בנופלת בי"ו ומוכרח הוא לפרש כה"ג דלא תאמר אחרים יחידאה היא ודו"ק: עוד בדבור זה הלכה כמותן כו' כצ"ל ונ"ב פי' אלא נעבד כמותן דמסייע להו קרא וק"ל: בא"ד ותפול תקופת תשרי בכ' כצ"ל:

דף יד רש"י בד"ה פשיטא כו' לדין קנסות הס"ד: **ע"ב רש"י** בד"ה עשרה עשרה נמחק עשרה פעם אחת: בא"ד וארבעה בקרקעית הס"ד בד"ה תסגי בארבע אלמא כו' ולבהן תחית אחוותו ויוצא בהן והס"ד והד"א: **תוס'** בד"ה אל יחסר המזג כו' דעל חד תרי כו' נ"ב פי' זולתו ועמו

תוס

דף טו בד"ה

דף טז ע"ב בד"ה

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

הוה ב"ר שקול ומוסיפין עליו עוד אחד ודו"ק. (עיין במהרש"א): בד"ה צינורא של הקדש כו' שבלע את הצנור כו' נ"ב פירוש שהברזל שבתוך העץ כנון הצינור בתוך הפלך, והברזל שנקרא דרבן בתוך עץ הנקרא מלמד וק"ל:

דף טו רש"י בד"ה ואדם כיוצא כו' לשומן הס"ד:

דף טז גמרא עד שעלה עמוד השחר כצ"ל: תוס' בד"ה אין הבור כו' ולמליה מדידיה כו' נ"ב פירוש אותן ב' כוכבים שנטל: ע"ב תוספות בד"ה ואחרי אחיתופל דבדברי הימים דבתחילת צ"ל בתחילת: בד"ה אחר ממונה כו בתר שופטים ישראל קתני כו' בצ"ל: בד"ה א' או ב' כו' צ"ל אחת או ב' כו' אפילו טובא איירי במקום אחד כו' בצ"ל:

דף יז בפירש"י

חכמת סנהדרין פרק ראשון שלמה

דף יז גמרא על שפמים כתב זקן ושנים חניה כו' כצ"ל: שם אני מה אעשה לך כו' נ"ב וכך מסיים בספרי ולכך לאמר והמת בכתובים שהיו בין הכתובים זקן מתוך הקלפי ועלה בידן נייר חלק כי לא אמר והמת כתובים אלא בכתובים ר"ש אומר במתנת נשתיירו כו' עד אמר הקב"ה אל תצטרו ומיעטתם כו' ולת"ז לת"ק לא מיעטו את עצמם וכן פירש רא"ם בפי' החומש ויותר נכון בעיני מפני הפנים שפרש"י כאן נ"ל: רש"י בד"ה אל תצטרו ומיעטתם אלא שנים מצ"ל: תוס' בד"ה שיודע לטהר כו' ומרבה טומאה וטהור כו' כצ"ל: ע"ב גמרא רופא ואומן ולבלר וטבח כו' ומלמד תינוקות כצ"ל

נגבית בשנים ומתחלק' בשלשה כו' ורופא ואומן ולבלר ומלמד כו' כצ"ל לפרש"י יהיו שנים גובין ושלשה אחרים מחלקין הרי ה' והני ד' רופא ואומן ולבלר ומלמד חד גברא הוא הרי ו' אבל מדברי הרמב"ם והרע"ב נראה לפרש בע"א דשנים הגובין הן המחלקין עם שלישי הרי שלשה ורופא אומן כלא וי"ו חד הוא ולבלר ומלמד תרתי הרי ששה דבלרי להו וק"ל:

דף יח תוספות בד"ה נמצאו דייני ישראל כו' וי"מ דבכל הני שרים כו' וי"מ דחשבון השררות קחשיב כו' עכ"ל עיין בכל זה פירוש הרא"ש לדבריהם וק"ל: סליק פרק דיני ממונות

פרק כהן גדול

תוס' בד"ה כ"ג דן וכו' דס"ד דמתוך גדולתו כו' ודן קתני אגב דנין כו' עכ"ל מפרש מהרש"ל כלומר דה"ק כשם שכ"ג דן לאחרים

לרבנן מלוה שאני והסם בפרק אלו נאמרין משני לכ"ע מלוה שאני דיש לומר דהתם מלוה דכבוד תורה שאני אבל שאר מלות לא ועי"ל דס"ל הסיא מתני' דס"פ אלו נאמרין דשבחוהו חכמים ומשום דמלוה שאני כר' יהודה דהכא איתא ולהכי קשיא להו שפיר התם כיון דסתמא דמתני' כר"י אזלא דמלוה שאני והלכתא כוותיה הו"ל לשנויי כמי התם הכי ודו"ק:

ח"א דף יט ע"ב (סנך ג' רועי בקר כו' ת"א אם בכיר כו') מייתי מג' רועי בקר שכל ג' הנפשות שהם טבעית תונית נפשית הם מרגישים

בעת אדר שהלכה והתום שולטין בו וגם סבית דתד רועה אמר אם בכיר ולקיש כתדא יינך כו' הוא כח טבעי הלומח ות"א אם תור כלפד בתלג כו' הוא כח הבהמה ות"א אם קידוש כו' יפת בלועך כו' כח האדם הנפשי אשר בו נשמת רוח חיים וק"ל: (יבוא בעל הסור כו') הא דלא שדריה להו ושתריהם אפשר שהיה חביב העבד בעיניו והיה קשה בעיניו להמיתו ובתחלה שדריה לקמייהו שסמך עלמו שלא ידונו אותו מאימת המלך כיון שהוא עבד המלך כדאמרינן בעלמא וכן נראה מדברי יוסיפון שזה העבד הרולח היה הורדוס והמלך היה תפץ להצילו וק"ל: (בעלי מחשבות כו') ר"ל שאתם עושין עלמיכם כאילו בעלי מחשבות אחרת אתם שדרך בעלי מחשבות אחרת לשום פניו בקרקע יכה בעל מחשבות ...

[...]

שאני והתוס' בס"פ אלו נאמרין יותר נכונים בזה דמשני התם מלוה שאני אליבא דכ"ע והא קשיא להו שפיר אמאי משני התם פרשת דרכים הוי ולא משני כמי מלוה שאני לכ"ע והא דלא תקשי להו אהך דהכא דלית להו

וק"ל (פרק תלק וע"ש): (וילך אתם איסם וכו') הא דלא פריך סכי בפשיטות לעיל לכ"ע בין לר"י בין לריב"ק דקידושי מיכל הוו קידושין וסכתיב וילך אתם איסם די"ל דפלטי הוה ס"ל כשאול דמלוה ופרוטה דעתה אמלוה ומש"ה נשאה לאסם מסם אבל לר"י שפלטו אל מן העבירס ופלטי נמו הוה תם לסא דדוד דמלוה ופרוטה דעתה אפרוטה

וכן מוכח ברש"י שלא גרים וכן בס"א איתא: רש"י בד"ה והא שלחו כו' מוציא אני מכלל רבינו בפ' אחר דיני ממונית אלמא כו' כצ"ל: בד"ה עשרה דברים ב"ד מכין והגבאין מחלקין להן כו' נמחק והגבאין מתלקין להן ומוגה במקומו: ונגבת בשנים ומחלקין בשלשה כצ"ל נ"ל:

דף יח תום' בד"ה נמצאו כו' ובי הדר מפקת הני כו' כצ"ל:

הדרן עלך פרק דיני ממונות

כהן גדול פרק שני

תוספות בד"ה כ"ג כו' ודן קתני אגב דנין נ"ב נ"ל דה"פ כלומר ה"ק כשם שכ"ג דן לאחרים כך אחרים דנין נמי אותו ולאו משום איירי ודו"ק. מש"ה הכא גבי מלך אין שייך לומר דתני לא דן אגב אין דנין דאינו מתיישב לפי מ"ש ודו"ק: (עיין במהרש"א): ע"ב רש"י בד"ה הרי שהיה כו' לא היה מחזירה הס"ד: בד"ה אם קירום כו' דין אדר ואם לאו הד"א: תום' בד"ה מעיר כ' דמיירי אפילו בממונא כו' אי נמי בממונא איירי מתני' מדקתני דמלך לא מעיד כו' דאי באיסורא כנ' כצ"ל ונ"ב נ"ל [עי' במהרש"א]:

דף יט גמרא ואמר רמי בר אבא כו' שאילית את ר' יאשית רבה בבית עלמין דהוצל כצ"ל. ונ"ב י"מ שהוא מקום וכן בפ' חלק גבי כי אתו לעלמין אמרי בעלמין דף צ"ד ולפי' גרסי' בי עלמין אבל לישנא דהוצל לא מתיישב. ואני שמעתי בית שמאחרים בו המתים סמוך לקבורת שנקרא בית

אפרוטה ולא נשאה פלטי משום פריך שפיר אמאי קרי ליה איסה ומשני שנעשה לה כאישה ר"ל לפי דעת שאול דדעתה אמלוה ורש"י פירש בע"א: (ענותנותו של בועז כו') יש לדקדק במאמר הזה דר' יוחנן עשה ג' תלוקות ומעלות זו מזו ביוסף ובועז ופלטי ובקרא רבות בנות עשו גו' דמייתי ר"י גופיה הבוא יוסף ובועז גם למה דימה אותן במעלותן לנקבות ומה ענין שינוי לשון הג' תלוקות שקר התן וגו' וכן לפי דרש ד"א שקר התן זה דורו של משה כו' מה ענין זה לזה גם קשה אם היה מעשה בועז

[...]

אומר כדי לאיים וכתר הכי קתני רבי נהוראי ולא קתני התם כלל ר' נחמיה וק"ל:

ח"א דף כ ע"א (שסים לו למחות בשאול כו') פרש"י בהריגת נוב עיר הכהנים עכ"ל אבל קשה לפירושו דאמרי' סוף פרק נ"ה בור וסירס

גרמו לו לאבנר שיסרג ולפי פירושו אתיא הך דרשה דהתם דלא כמאן מסני אמוראי דהכא ועל כן נראה לפרש דהיינו הך דהכא דקאמר דלא מיחה היינו מכור ומסירס

[...]

לאיים כו' וע"כ לל"נ הכא כלל ר' נחמיה מדקתני ר' נהוראי אומר כו' ור' נהוראי היינו ר' נחמיה והביא לו ראייה מהתוספתא דאיתא התם ר' יהודה

על הדבר ונתן לי לחם לאכול ובגד וגו' אבל שלמה כשנטרד ממלכותו ע"י אשמדאי ודאי בבגדיו נטרד ושפיר קאמר או על טליתו שנשאר עליו וזה היה חלקו וגו' וק"ל:

תום'

בית עולמים ושם שואלים ומדברים בענין ניחומים של אבל כו' וק"ל: רש"י בד"ה וש"מ כו' ועובר מדקתני כו' הד"א: תום' בד"ה היינו סגן כו' ובבדייתא קאמר כצ"ל: בד"ה וש"מ כו' ובברייתא קתני כצ"ל: ע"ב גמרא אזל יהבה לעדריאל המחולתי דכתיב כו' בת שאול לדוד וגו' כו' מיכל בת שאול אמר לך ר' יהושע ובי מיכל ילדה והלא מירב ילדה אלא מירב ילדה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה תוקפו של יוסף כו' שבבועז תוקף הד"א:

דף כ רש"י בד"ה ר' יהודה כו' אבנר ואי ס"ד הד"א: בד"ה ערסא דצלא כו' וארוכותיו למעלה וא"ל ר"ש כו' כצ"ל והד"א: תום' בד"ה נשים לצאת כו' לאחר המטה והאנשים לפני המטה לפי שנגאי כו' בהן האנשים כצ"ל: ע"ב גמרא ואי מטה מסורגת היא נמחק היא: ר' נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו כו' נ"ב גירסא אחרת ול"נ ר' נחמיה אומר לא נאמרה פ' זו אלא לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. שם תניא ר"א אומר זקנים שבדור כו' נמחק תניא וצ"ל ר"א בר' יוסי אומר זקנים כו' כצ"ל: שם תניא ר' יוסי אומר נמחק ונ"ב ס"א תניא אידך ר' יורא אומר כו': שם כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם גו' כצ"ל בפרשת ראה: שם וח"א לא הדר כו' נ"ב תימא איך יתכן שלא שב למלכותו הא מוכחי קרא טובא שהיה מלך בסוף ימיו ומת במלכותו ונראה בעיני לפרש דהכי קמבעיא הדר למל כוחו כבראשונה שמלך על עליונים והתחתונים או לא הדר פליגי בה כו' ח"א מלך והדיוט פירוש אף במלכותו לא היה מלך וחשוב כבראשונה אלא מלך והדיוט ושוב לא היה מושל אפילו בכיפא וכ"ש בעליונים וח"א לא מציגו שהיה מלך והדיוט כאחת אלא היה מלך גמור בתחילתו והיה הדיוט באמצעיתו ומלך גמור בסופו כמו בראשונה כו': שם תנו רבנן אוצרות מלכים למלך כו' נ"ב לשון הרמב"ם כל הממלכות שכובש הרי אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין ונותני לפניו

דוד זקן והאביגג השונמית משרת וגו' אין לו מקום כאן לפי פרון שמקרא ולכך דרש
שסוא מתימת עפס דלכך ותהא אליו כת שבע אל המלך סחדרס לאשמים משום דסמלך
זקן מאד ואביגג השונמית משרת וגו' וסיתה תולה שלא כשאה משום זקנה ותשות כח
כדקאמר חסריס לגנכא וק"ל: (סתירו לו ליחד ט') אע"פ שנאסר יחוד של פנויס

ריש דקרא דרשת ס"ת שמונחת בבית ומדקאמר ב' תורות ע"כ דדריש
נמי סיפא דקרא כי מימיני גו' על ס"ת שיוצאת כו' ומש"ה כי פריך
ואידך כו' לא פריך אלא ארישא דקרא שויתי גו' מאי עביד ביה מאן

סליק פרק כהן גדול

חכמת שלמה — סנהדרין פרק שני

דף כא תוס'

בד"ה דאי ס"ד כו' דתמר לא היתה בת דוד שאמה
כבר כו' עכ"ל ולפי הדמיון שחשבו שהיא בת דוד קראה
בכתוב אחותו ואמנון נקרא אחיה וק"ל:

המרכבה ממצרים דאף מרכבה שלו היתה באיסור ממצרים וק"ל: (בתחלה ניתנה
תורה לישראל כו') קאי אמשנה תורה ומפרש לה כתב העשוי להשתנות כדלקמן לרבי
יוסי וכן היא בילקוט את משנה התורה אמר מר זוטרא כו' כבר האריכו בזה הריטב"א
ובעל העיקרים כמפורש באורך בע"י והנכון בזה דלא שייך לאקשויי הכא כדפריך

דף כב גמרא

חכמת שלמה — סנהדרין פרק שני

פרק זה בורר

דף כג גמרא כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו ה"נ כו' ואין להקשות למאי דמוקי פלוגתייהו ברישא בערכאות שבסוריא פלוגתייהו דסיפא נ"ל די"ל דאשמעינן בסיפא לר"מ דאפילו בדיין אחד שבירר הכירו מערכאות שבסוריא יכול לפסול הכירו השני ולא יכול לומר לו ברר לך ג"כ דיין שלך כפי רצונך דלשון זה פוסל דיינו כו' משמע דיין אחד כדלקמן וק"ל: **שם** אלא ה"ק זה בורר לו דיין אחד כו' כנ"ל מספר ישן כתוב בקלף וק"ל: **תוס'** בד"ה מאי זה בורר כו' ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני כו' ומשני כשזה בורר כו' עכ"ל ודפריך טוב ועוד מאי זה בורר כו' לאו אלישנא דמתני' פריך אלא דמ"מ לא הו"ל למתני בכה"ג דאירע כך שזה בורר לו ב"ד אחד וזה כו' דלא הוי דינא הכי אלא דינא דשניהן בוררין הו"ל למתני וק"ל: **ע"ב** גמרא משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כו' אימא דמודו ליה לר"מ כו' לכאורה קשה דהא תנא נמי ג' רועי בקר בהך מתני' דלא חזו לעלמא וי"ל דלפום סברא דהשתא סד"א דלא פליגי רבנן אר"מ בג' רועי בקר דלא חזו לעלמא אלא בנאמן עלי אבא כו' פליגי דחזו לעלמא וק"ל:

בפרש"י בד"ה נמלאת כו' דר"מ סבר אין צריך לברר וזה שאמר להביא ב' כיתי עדים והביאם והאחת נפסלת כו' עכ"ל רצה לומר שהביא גם כת השנייה הכשרים קודם שבא חבירו לפסול הראשונים דהשתא אינו נוגע בעדות דדיו בכת אחת הכשרים משא"כ לפי' קמא לרבנן דמיירי שפסל הראשונים קודם שהביא כת השנייה דהשתא וודאי נוגע בעדות הוא דהיה יכול לומר אין לי עוד כת אחרת גם מה שהקשה רש"י לר"מ לפי' קמא דנוגע בעדות הוא דאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא פסולה כו' היינו דיש לחוש כן כיון שעדיין לא הביאן קודם שפסל הראשונים שמא לא ימצא לו כלל כת כשירה אלא כת פסולה אבל הכא כיון שכבר הביא כת הכשרים קודם שבא לפסול הראשונים ודאי דאין לחוש שיפסלו כת השנייה כיון דכשרים לפנינו כל זה נראה לדקדק מלשון רש"י ומהרש"ל כתב בזה דרך אחרת ואין צורך להאריך ולפי דברינו הא דקאמר אבל בכת אחת ד"ה אינו יכול לפוסלן היינו שהיה כת אחת כשרה לפסלן אף אם באו אח"כ כת אחרת ודו"ק: **תוס'** בד"ה ואמר רב דימי כו' הו"א דמיירי דקביל עליה כתרי דהוי תרי לריעותא והתם קאמר ר"מ כו' עכ"ל ק"ק דהא קתני נמי ג' רועי בקר בהך מתני' דליכא אלא חדא לריעותא ואפ"ה קאמר ר"מ דיכול לחזור וכן מוכח דלא הוי בשלשה רועי בקר רק חדא לריעותא כפי מה שפי' התוספות לקמן דרבנן דפליגי אדר"מ מודו ליה בתרתי לריעותא דיכול לחזור ויש ליישב דמ"מ ניחא ליה לאתויי דרב דימי לאקשויי כמי מריבא דנאמן עלי אבא כו' וק"ל: **בד"ה** ורבנן סברי כו' דמסתמא יעשה מה שבית דין יצוה עליו כו' עכ"ל ר"ל דאע"ג דאם אינו יכול לברר לא יפסיד חבירו בכך מ"מ אין הוא נוגע בעדות דמסתמא יעשה חבירו מה שיצוה ב"ד ויביא כת אחרת ובהכי יתיישב נמי מה שהקשה רש"י לפי' קמא דאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא כת פסולה כו' דכיון דאנו אומרין ע"כ לפי' ר"ת דמסתמא יביא כת אחרת לברר דבריו נאמן נ"כ דמסתמא יברר דבריו להביא כת כשירה דכת פסולה אין זה בירור ודו"ק:

ח"א דף כג ע"א (נקיי הדעת שבירושלים לא היו חותמים כו') אע"ג דבכל מילי מדינא כל ישראל בחזקת כשרות הם כאלו סוכרים קאמר דנקיי הדעת נהגו סלסול בעצמן דבכיתי פסולים וע"ס וק"ל:

דף כד גמרא לא צריכא דאיכא כת אחרת כו' היינו דרב דימי כו' איכא בינייהו מיגו כו' נראה דהשתא דאיכא כת אחרת וע"כ דלעדות אחרת הוא פוסל אותן איירי בהוא ואחר עמו אומרין שהן פסולין אבל איהו להודיה משום האי מיגו ודאי דלא נהמניה לפוסלן לעדות אחרת דאל"כ לאו היינו דרב דימי דהא לרב דימי ודאי לא מצי לפוסלן לעדות אחרת אלא בהוא ואחר עמו ומיהו ק"ק דהשתא נמי דמוקי ליה בכה"ג מאי קא קשיא היינו דרב דימי וקאמר דאיכא בינייהו מיגו בעלמא הא איכא לאשכוחי דאיכא בינייהו במלתא דהכא גופיה דלרב דימי אף שלא נמלאו הדיינים פסולים מצי הוא ואחר לפוסלן משום טעמא דקאמר לעיל דסבר ר"מ דצריך לברר ולרבנן לא מצי לפוסלן הל' משום מיגו שכבר פסל גם הדיינים ודו"ק: **ע"ב** תוספות בד"ה רבא דאמר כו' ועוד דהכא פליג ר"י ורשב"ל כו' עכ"ל ק"ק להאי תירוצא דמצינן למימר דרבא פסק כר"מ הא לא פשיט מידי דאימא דלרבי יוחנן בין בזו ובין בזו פליגי ופסק רבא בלפני גמר דין כר"מ דיכול לחזור בו ובלאחר גמר דין פסק כרבנן ודו"ק: **בד"ה** שלא ליה כו' דכיון דבכר נשבע הוי לאחר גמר דין כו' עכ"ל וכן צריך לומר וודאי בהך דדור לי בחיי ראשך דאיירי שכבר נשבע אלא דר"ת סמך דבריו אהך דפ' י"נ נשבע בלא וי"ו לא משמע כן והוצרך להגיה שם ונשבע בוי"ו וק"ל: **בד"ה** כל כה"ג כו' ע"כ נראה לר"ת כו' אבל הכא לא הוי אסמכתא כו' מיגו דאי מרווח בעי איהו למקני כו' עכ"ל ק"ק לפירושו כיון דמטעם זה לא הוי אסמכתא אבל כאין יכול להרויח הוה אסמכתא לכ"ע אם כן מאי מייתי מההיא דר"י משום דרבי טרפון לעולם כו' דהא התם לא שייך מיגו דמרווח בעי איהו למקני ולכ"ע הוי אסמכתא בכה"ג ויש ליישב ודו"ק:

ח"א דף כד ע"א (פרואה ר"ל בב"ס כאילו עוקר הרים כו' ור"מ בב"ס כאילו עוקר הרי הרים) מה שדימם המתודדים לעוקר הרים והרי הרים מבואר בחידושינו ס"פ הוריות עיין שם: (מ"ד ואקח לי שתי מקלות לאחד כו' עד במחשכים הושיבני כו') מה שיש לדקדק בזה מה ענין המקלות לת"ח וע"ק למה קרא לת"ח שבא"י נועם בל' יחיד ולת"ח שבבבל חובלים בלשון רבים וע"ק מה ענין ב' מידות הללו שבבם גסות הרוח ותנופה שבכאן האיפה בין השמים ובין הארץ וע"ק מה קאמר מאי בבל הרי מפורש בתורה כי שם בלל וגו' גם קשה לפר"ת בבלולה במקרא וכו' ואנו פוטרים עצמינו כו' מה עניינו לכאן דמשמע הכא דקתני חסרון ופחיתות תלמוד בבלי ועוד דתלמוד א"י נמי כל"ל כה"ג. מבואר דאמרינן פ' המדיר אמר אביי וחד מינייהו עדיף כתרי מינן אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו דהא רבי ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן כי סליק התם קרי לן בבלאי טפשאי טפשאי סקושית דהיכא מוכחי מסא דקרי לן בבלאי טפשאי דעדיף חד מינן כתרי מינייהו ומה טעם דכי סליק דהוה כב' מינייהו ונראה לומר אביי דקאמר התם וחד מינייהו כו' יליף ליה מקרא דמייתי לעיל מיניה ולציון יאמר איש ואיש יולד בה דדרים יתירא דאיש התם דאיש אחד שיולד שם עדיף כב' איש מינן ובא רבא לומר דלאו משום דהם עצמם מלד טבעם מוכנים יותר לחכמה מינן אלא משום דאוירא דא"י מחכים טפי דהא רבי ירמיה כי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן וחד מינן הוה אז עדיף כתרי דידיה וכי סליק להתם אמר בבלאי טפשאי דאוירא דא"י מחכים ליה דהוה כחד מבני א"י דהוי כתרי מינן כדכתיב איש ואיש וגו' וזה גרם לו אוירא דא"י כמלא אמן דהוינן כתרי דידיה כי הוה הכא כי סלקינן להתם יגרום לנו אוירא דא"י דהוינן כתרי מינייהו ולזה אמר ואקח לי ב' מקלות כי דימה שם בכתוב ישראל לצאן והקב"ה לרועה וכמו שהרועה מנהיג הצאן במקל והוא נקרא מלמד ודרכו כן ע"י הת"ח יתנהגו ישראל שהם מלמדים אותם דעת ובינה ואמר כי קרא הרועה שהוא הקב"ה המקל שהיא המנהג ותלמידי חכמים של א"י נועם ע"ש שמנעימים כו' ושל בבל חובלים ע"ש שמחבלים כו' וקרא לת"ח שבא"י נועם בל' יחיד ולת"ח שבבבל חובלים בלשון רבים כמ"ש כי חד מינייהו שבא"י עדיף כתרי מינן שבבבל והוא בעצמו כוונת הכתוב חבלים נפלו לי בנעימים וגו' לפי מ"ש בפרק כ"ג ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו לישראל אלמלא לא קדמו משה שנאמר ומשה עלה וגו' וכתיב עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה וכו' אע"פ שלא ניתנה על ידו כו' והיה לבעל דין לחלוק ולומר שהרי עזרא היה מת"ח שבבבל שנקראו מחבלים זה את זה ועל כן אמר הכתוב שאל תתמה על מעלתו כי חבלים שהוא עזרא וסייעתו שעלו מבבל שנקראו מחבלים נפלו לי בנעימים כיון שעלו לא"י נקראו נעימים שע"י כן נחלת ס' שפרה עלי ר"ל יותר מת"ח שבא"י כהסית דרבי ירמיה כדסליק לא"י דהוה עדיף כתרי מינן והיינו דדרש בג"ם מעלה עלה שמעלתו היה כשעלה לא"י ור"י דדרש ילסר וכ' זיתים נמי ע"ש גאותן שמריבין זה לזה וסמיך לזה ענין החנופה וגסות הרוח שירדו לבבל על ידי שאין תורתם עולה יפה ולפי שאלו ב' מדות הם הספיים למטה כארץ לפי שנראה כי החונף לחברו במעלות אינו מתגאה והיא הכיב בעיני הבריות מתוך שחונף להם ומספר במעלותם אבל משתגאה לא יספר לעולם במעלות אחרים רק בפחיתות. וע"כ הוא

חכמת סנהדרין פרק שלישי שלמה

זה בורר פרק שלישי

דף כג גמרא במתניתין א מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן כו' בזמן שמביא עליהן ראיה כו' עד שיקבל עליו בפני ב"ד כו' כצ"ל: **רש"י** קודם דבור ה"ק נרשם גמרא בד"ה ורבנן אית להו בסופו נ"ב בס"א שאילו היה בעלי דינין בוררין שמא לא יהא הגון ולא יהיו השנים יכולין לומר אין אנו יושבין עם זה לפי שמביישין אותו אבל כשבורר לו זה אחד וזה אחר אם אחד מהן אמר איני יושב עם זה אין לחוש על כך דליכא כיסופא דאכתי לא איתקבע דינא: בד"ה ה"ק כו' נעשו כמומחין הס"ד: **תוס'** בד"ה מ"י זה כו' זה בורר ב"ד וחבירו ג"כ כו' כצ"ל: **ע"ב** גמרא כת אחת והאמרינן אבל כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה אר"א כו' ומה מני ודיינין כו' בית דין מעליא הס"ד והד"א: בד"ה נמצאת כת כו' כשירה או דלמא כו' דאם לא ימצא כת אחרת כשירה כו' כצ"ל והד"א: בא"ד דאינו נוגע בעדות כו' ותו ליכא לאקשויי הא נוגע בעדות הוא דשמא ימצאו כת שנייה פסולה מאחר דלא תלוי הני סהדי בסהדי קמאי א"כ מילתא אחריתי הוא ואינו נוגע בעדות קמא וא"כ מאחר שעדיין לא פסלו אותם מוקמינן בחזקת כשרות אם נפסלו אח"כ מזלא דידיה גרם ודו"ק [עיין במהרש"א]: בד"ה כבר העידו הראשונים כשנמצאת כת שנייה פסולה כו' כצ"ל: בד"ה אפי' תימא אפי' תימא תרוייהו אליבא כו' נ"ב מה שפרש"י זה ללא צורך וכי לא ידעינן דלגירסתו מהפכין ר"מ לרבנן או הול"ל ולישנא בתרא גרסי' רבנן במקום ר"מ ונראה בעיני דלצורך גדול פי' כן דללישנא קמא שפיר גרסינן אפי' תימא רבנן כלומר דמתחילין בעי לומר דר"מ כרבי וזהו דוחק דהלכה כרבנן לגבי ר"מ משום הכי שפיר אפי' תימא רבנן כו' אבל ללישנא דקאמר אפילו תימא ר"מ כרבי מאי רבותא א"כ צ"ל דה"ק אפי' תרוייהו כרבי ודו"ק:

דף כד גמרא אסור לחמטין את הצונן כו' נ"ב פי' בשבת וכן איתא להדיא פ' כמה מוסמנין: שם ואמר רב פפא בא וראה כו' כצ"ל: שם אחות לנו קטנה ושדים אין לה א"ר יוחנן כו' נ"ב פי' אדגיאל קמתנבא דאתא ממלכות בית דוד והיינו דכתיב אחות לנו וק"ל: **רש"י** בד"א [illegible]

הוא שנאוי בעיני הבריות כדאמרינן פרק המוכר פירות כל המתגאה אפילו על אנשי ביתו לא מתקבל שנא' גבר יהיר לא ינוה וגו' ויכסיף למעלה בשמים מדת הגאוה נאמר בו ית' ה' מלך גאות וגו' כי גאה גאה וגו' והחנופה שנאויה שם כמ"ש נגד' כתות שאין מקבלין פני שכינה שנאמר כי לא לפניו חנף יבא ולזה אמר שהלא אלו ב' נשים שהם הגסות והחנופה ונשאו האיפה שהיא מדה נגס שיתחברו בה אלו ב' מדות הרעים ואמר שראה אותם בין השמים ובין הארץ כי מדת החניפה לא תבא בשמים שאין לה מקום שם ומדת הגאוה לא תבא בארץ שאין לה מקום בארץ ועל כן יאמר אנה מוליכות את האיפה שאפשר שיתחברו במקום א' ואמר לבנות לה בית במקום א' בארץ שנער שיתחברו שם ב' מדות בת"ח שבבבל דבהלכה מחבלין זה"ז ובמילי דעלמא וכתיבתם לע"ס היו מחניפין היפך ת"ח שבא"י דבהלכה מנעימים זה לזה אבל במילי דעלמא אין מחניפין ואמר מאי בבל דלפי דקדוק הל' הו"ל לקרותה בלל כמ"ש כי שם בלל גו' ואף אם נאמר דבכפולים כופל למ"ד הפעל כדכתיב ובבלה שם שפתם מ"מ ב' שבתחלת התיבה בבל אין לה מקום ולזה דרש מיניה שהב' רמז על ב' תורות שהן תורה שבכתב ותורה שבעל פה כדדרשינן ב' של בראשית והוא שמתוך גאותן לומדין בלול ומעורבב לפי הזמן דבן ה' למקרא לומדין משנה ובן י' למשנה לומדין תלמוד שבקטנותן לומדין מעורבב משנה ותלמוד מתוך גאותן וקאמר רבי ירמיה על זה במחשכים הושיבני וגו' ירמיה הנביא אמר האי קרא על גלות בבל ואמרו רבי ירמיה נ"כ לסימן על עצמו שהיה מבבל ולמד שם תלמודו מבולבל ומעורב ואמר כמתי עולם אל תקרי עולם אלא עילם וכמתי לשון תרגום כמו כבואו דהיינו כאותן שאתו וכאו לעילם שלא זכו ללמוד כדלעיל:

דף כה בא"ד [ומ"מ] פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקינן כר"י כו' עכ"ל מילתא באנפיה נפשיה הוא ור"ל אף על גב דרמי בר חמא פליג עליה דרב ששת וס"ל דרבנן דמתני' פליגי עליה דר"י וס"ל דכה"ג אסמכתא היא מ"מ פסק ר"י בעל התוספות דמשחק כשר דפסקינן כו' האפי' לרמי ב"ח לא ס"ל דהוי אסמכתא אלא אליבא דרבנן אבל אליבא דר"י מודה דלא הוי אסמכתא ולקמן פסק ר' אבא הלכה כר"י וכן הם דבריהם בתוספות ס"פ חלון ומהרש"ל הגיה ומש"ה במקום ומ"מ ולא ידעתי לפרשו ואין להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש ועיין גם במרדכי ודו"ק: **בא"ד** והא דפסקינן דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדף כו' עכ"ל אף על גב דלא הוי אסמכתא בכה"ג כיון דדברים בעלמא הם ואין להם תביעה זה על זה אלא שעתה מחייב את עצמו לא מקני ליה באמנה ועיין בדברי הרא"ש בפרק איזהו נשך וק"ל: **ע"ב** גמרא הנ"מ כו' ג' רועי בקר מאי לאו לעדות כו' למאי דס"ד השתא ע"כ הך מתני' דג' רועי בקר מתנייה לבתר דהוסיפו עליהן הנך דקתני בברייתא הרועים כו' ולא קאי הוסיפו עליהן רק אהנך דקתני ואלו הן הפסולין כו' ודו"ק: **תוס'** בד"ה מעיקרא כו' ומשמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים כו' עכ"ל אין רצונם דמה"ט ליפסלו מדאורייתא דהא בהדיא קאמר התם דמה"ט דלאינשי בלא דמי משמע להו אינו פוסל לשבועה וה"נ נימא הכא לענין עדות אלא דר"ל כפי מה שפירשו תוס' לעיל דהנך פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו דמשחק בקוביא אע"ג דאסמכתא לא קניא מ"מ אינו דאורייתא כיון שהוא אינו סבור לעשות איסור כו' וכן מלוה בריבית כו' ואם כן קשיא להו אמאי לא גזרו נמי אחמסן מעיקרא בהנך פסולי דמתני' כיון שהוא סובר שאינו עובר דהא בכה"ג גזרו נמי בהנך פסולי דמתני' וק"ל: **בא"ד** וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת עכ"ל אבל התוס' בפרק המניח ובפרק א"נ לא כתבו כן והיינו לפי תירוצם בתרא שכתבו הכא אקושייתם וק"ל:

בד"ה מגדלי כו' וא"ת והא מתניתין היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' אבל גסה מגדלין כו' עכ"ל ארישא דמלתא דרבא דאמר רועה בהמה דקה בא"י פסול לא קשיא להו בפשיטות הא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' די"ל דאף על גב דאין מגדלין הוה אפשר לומר דאינו פסול אבל מדיוקא דבהמה גסה מגדלין קשיא להו שפיר כיון דמותר לגדל וודאי דכשרין מיהו אכתי ארישא דמלתא דקאמר רועה בהמה דקה כו' בח"ל כשרין הו"מ לאקשויי הא מתניתין היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה בא"י הא בח"ל מגדלין ועיין בתוספות בפרק מרובה וק"ל:

דף כו פרש"י בד"ה אניסטון כו' א"נ משום ארנונא שכרו ב"ה להרוס עכ"ל שגירת לישנא דפי' קמא נקט דאיירי בשכירות דלפי' זה משום ארנונא הו"מ לפרש שפיר בב"ה גופיה ההורס וק"ל:

תוס' בד"ה לעקל בית הבד כו' ה"נ לחייב משום עבודת קוצר כו' דליכא לחייבו משום קוצר כו' עכ"ל בדפוסים חדשים הגיהו בב' המקומות נוטע במקום קוצר כפי הגהת מהרש"ל ע"ש אבל קשה דמי הכריח אותם לחלק דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת כו' דהא סגיא בלאו הכי דהכא איירי דעביד ליה באותו ענין דודאי קשי ליה ולכך אינו אסור משום נוטע ובשבת איירי דעביד ליה באותו ענין דמתקן בכך ומשביח וכ"ה בתוספות בפרק כלל גדול ומהרש"ל שכתב בזה דלעיין שבת נמי אף על גב דקשי ליה כו' אין אלו אלא דברי נביאות ודברים דחוקים מלד עצמן ואינן צריכים כיון דאיכא לאוקמי בפשיטות שפיר דעביד ליה באותו עניין דמתוקן בכך כמו זומר בגפנים גם קשה לטעות כזה שנפל בספרים ישנים ב' פעמים קוצר במקום נוטע גם יש לדקדק בדבריהם מה הוצרכו ראיה מפרק הספינה דהיכא דקשי ליה שרי דודאי היכא דקשי ליה לית ביה משום נוטע גם קשה אמאי לא קשיא להו נמי ליחייב משום קוצר בשביעית כמו בשבת דהא קצירה בשביעית נמי אסור מן המשומר וכל קצירה לעצים אינו מן המופקר דאל"כ כ"א יפסיד כרם חבירו לקוצרו לעצים בשביעית וע"כ הנראה לקיים כל נוסחאות הישנות שבתוס' שלפנינו בתירוצם דליכא לחייבו משום קוצר כו' ולעיל בקושייתם ודאי דנפל טעות בתוס' קוצר במקום נוטע וכצ"ל משום עבודת נוטע וי"ל כו' ולפי שראה הטועה למטה בתירוצם דליכא לחיוביה משום קוצר כו' חשב להגיה ג"כ לעיל משום עבודת קוצר וסיעור דבריהם דמעיקרא קשיא להו בפשיטות כיון דמשביח הכרם כו' ה"נ ניחייב משום עבודת נוטע ותירצו וי"ל דאיירי הכא דעביד ליה באותו עניין דקשי ליה משא"כ בשבת דאיירי בדעביד ליה באותו עניין דמתוקן בכך וכמ"ש התוספות בפרק כלל גדול ושוב הוסיפו הכא לומר וליכא לחייבו נמי הכא משום קוצר כדאמרינן גבי שבת דוודאי לא מקרי בעצים קוצר אלא דשאני גבי שבת אע"ג דלא מקרי בעצים קוצר חייב משום קוצר דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא איתעבידא מחשבתו בצריך להם כמ"ש התוספות שם וכריש מ"ק דלאו הוה מקרי בעצים קוצר דאע"ג דאין צריך לעצים היה חייב לר"י כו' ע"ש וזה שכתבו אבל שביעית אין לאסור דמשום קצירה אין לחייבו דלאו במחשבתו תליא מלתא אלא בקצירה ובעצים לא מקרי קצירה אלא היכא דמשביח הקרקע יש לאסור משום נוטע אבל הכא קשי ליה והא מייתי ראייה מפרק הספינה דהיכא דקשי ליה שרו התם וא"כ ע"כ אין לאסור בשביעית בעצים משום קצירה ודוק היטב כי הדברים ברורים הם למבין בלי גמגום ופקפוק:

ח"א דף כו ע"א (אר"י דא עקא וכו') מה שלא חשו הם על שקרא לגן רשעים ולא חשו רק שקרא להן רועי בקר אפשר שלא הגידו הטעמים להן שקרא אותן רשעים וי"ל דודאי הקפידו על ר"ל גם בזה אלא שעל ר"י הקפידו ג"כ למה מתחלה שקרא אתן רועי בקר לא א"ל ולא מידי עד לבסוף שקרא אותן רשעים שא"ל ר"י דא עקא וע"ז השיב להן ר"י ואי קרו לכו רועי צאן כו' ר"ל דע"ז אין לכם להקפיד דמלינו דת"ח מקפחין ומהגדין זה את זה כהאי לישנא כדאמרי' פ"ק דיבמות דא"ל יונתן בן הרכינס לר"ע אתה עקיבא שמך הולך מסוף עולם עד סופו ועדיין לא הגעת לרועי בקר וא"ל אפילו לרועי צאן ודו"ק: (שבנא הוה דרש בי"ג כו') ביאור המאמר כי סנחריב חרף מערכות אלקים חיים כמ"ש ביד מלאכיך חרפת וע"כ שבנא וסיעתו שבאו להשלים עמו היו מחשבותם לרעה על ס' וכאילו חשבו לעבוד עכו"ם דאמרינן מחשבה רעה בעכו"ם הקב"ה מצרפה למעשה וע"כ אף שהוא וסיעתו היו רובן של ישראל אין הולכין לרעה אחר הרוב א"ל שבנא טעה בכל זה וכתב לסנחריב כי סיעתו שהוא רוב השלימו ומייתי מהאי קרא טוננו חלם על יתר וגו' מלת יתר במקום הזה הוא מל' יותר כלומר שכתב לו כתב ופתקא כחן שהוא וסיעתו יתר על חזקיה וסיעתו ואמר שעל כן היה ירא חזקיה כו' שהיה הוא וסיעתו יתר כו' הנביא ואמר לו לא תאמרון קשר גו' כי הקשר הוא שהיה להם עם סנחריב אין הקב"ה מן המנין הרוב שלהן וכינוי דאינו מן המנין כו' קאי על הקב"ה שהיה אינו מן המנין שלהם כי ביד מלאכיו חרף אלהים אבל הוא יתברך ב"ה במנין שלך ואין לך לחוש על קשר מניינם שהוא הרוב כיון שאין הקב"ה בקשר מניינם וא"ל הנביא מה לך פה כו' לפי שיש לפעמים לאדם שיתוף ויחוס מה לאדם אחר מלד השתוף שהוא ואחר הם במעלה אחת וגם מלד יחוס אבות וע"כ א"ל אם באת לחצוב לך קבר כאן מלד שיתוף המעלה מה לך פה שאין אתה במעלה זו שלא באת למעלת המלכות ואין כאן רק קברי מלכים ואם מלד יחוס אבות מי לך פה שקבור שם שגם אתה רולה לקבור אללו שהרי אין אתה בן מלך. ועוין שאמרו (טלטולא דגברא קשה כו') לכאורה נראה לפרש על טלטול דרך של איש קשה מדאתתא כדאמרינן בעלמא אשה כלי זיינה עליה ותמלא מרחמים יותר מן האיש אבל כפי האשה שנתארמלה מוכח דאפילו בעיר אחד אמרו

חכמת סנהדרין פרק שלישי שלמה

רבין סבר כו' ר"ת לרב דימי הוא ד"א: **תוס'** בד"ה אמר רבא נ"ב שייך לע"ב: **ע"ב** רש"י בד"ה כל כי כו' במיטבא דפ' המקבל וכגון כו' ש"ם דמספיקא כו' כצ"ל: **תום** בד"ה ואלו הן כו' לעשות איסור לבא כו' לא חשיב ליה הא איסור דממציאין כו' כצ"ל: בד"ה כל כי כו' חשיב אסמכתא שהיה כו' כצ"ל:

דף כה גמרא רבי אחא בר אושעיא אמר אדא כו' נ"ב וז"ל נ"י אדא כלומר דאדיי אדווי שמפריחים באומנות ע"י שמרגיז אותם שילכו מהרה ומלמדם להביא יונה מן השוכך שעומדים לבית אחר על כרחם: **תוס'** בד"ה כל כי ה"נ כו' בסוף הדבור אם לא הקנו בב"ד חשוב נ"ב פי' ג' דידעי בדינא דאסמכתא כך פי' מהר"ם [עיין במהרש"א]: **ע"ב** גמרא לא נצרכה אלא למציאות כו' כצ"ל: שם כיון דחזי דקא שקלי יתירא ומשוי עניי כעתירא פסלינהו כו' נ"ב בס"א: **רש"י** בד"ה מגדלין אתמר כו' פסולין מגדלי כו' של אחרים הס"ד והד"א:

דף כו תוס' בד"ה לעקל בית הבד כו' והא אתעבידא מחשבתו כו' נ"ב פי' אע"ג דקשי ליה שיתקלקל יותר מ"מ מעט צומח והוה כנוטע אבל גבי שביעית צריך שישביח הקרקע וניחא בזה יותר ודו"ק [עיין במהרש"א]: **ע"ב** גמרא יהרסון כמשמעו שנאמר וכו' אמר רב נחמן החשוד על העריות כו' כצ"ל:

לפי תירוצם שכתבו דכולהו איצטריכו אי משום איכהו גופייהו אי משום בניהן ותתניהן אכתוב לך לפרש הכ"ן פסולין שכשנו כאן ודאתא מכלל ושהן ששה דאתיין הדא מכלל הכרתה לא פחות ולא יותר והוא ששנינו :

אחות אביו ואני לו בן אחי אמו הא תני ליה בן אחי אמו בן בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אמו הא תני ליה בן בעל אחות אמו בן בעל אמו ואני לו אחיו הא תני ליה אחיו כדפרכינן בגמרא בן חמיו ואני לו בעל אחותו הא תני ליה בעל אחותו בן גיסו ואני לו בעל אחות אמו הא תני ליה בעל אחות

וכעל אחותו נמי אף על גב דאיכהו גופייהו אתיא מכללא גם בניהן מכל מקום אצטריכו משום חדא מילתא דהיינו התניהן והשתא קאמרי כיון דאיצטריך

אחד ראו המעכה אלא דעסליה לאותו שלא הוזם בגזלנותא דהשתא לית ליה מסייע לאותו שהוזם וליכא הידום דמהימני תרי המזמין טפי מהוהא

גופיה אתי מכללא דבן אחיו וכן בהיפך באחיו שהוצרך גוף הדין בנו לא איצטריך דאתי מכללא דאחי אביו וכן בכולם ולפי שיבררו לך הדברים גם לפי

חכמת סנהדרין פרק שלישי שלמה

שראו ליורשו הס"ד: תוס' בד"ה ואלו הן כו' אינם פסולים להנך כו' נ"ב פי' לאחי אביו ואחי אמו וכן בעל אחות אביו כו' ומה שאמר אי לאו הוה בכלל הנך קרובים פירוש כגון בעל אחותו דבנו נמי הו"ל בעל אחות אביו וה"ה על חמיו למאן דפסל בן הבן לאפוקי למר בר רב אשי דמכשר לא קאי עליו. ואין להקשות למאן דפסל מגא לן דהא בניהם ותתניהם לא קאי אלא אהנך דמפרש בהדיא י"ל משום דחשוב כחד ורא והא ראיה שרש"י פסק ביש נוהלין דאפילו בן בן הבן פסול עד לעולם ודו"ק. עוד בזה הדבור דאכתי איכא שש קרובים כו' נמחק שש ומונה שלש ונ"ב נ"ל להגי' שלש כי שש לא יתכן ודילג הסופר הלמ"ד וכתב שש ואלו הן השלש שמיותרים לגמרי אחי אביו אפילו לא נאמר הייתי לומדו מכלל אחיו ובנו ואח

חכמת סנהדרין פרק שלישי שלמה

דף כז תוס' בד"ה דאסהידו ביה כו' וגרסינן נמי ופסליה בגזלנותא כצ"ל וכ"ב נ"ל ופסליה בגזלנותא פירוש ול"ג א"ג כלל דע"כ חרא שינויא הוא דאי לא הוזם אלא חד ותו לא הדרא קושיא לדוכתיה הא תרי כמאה דהא אפילו איתים נמי השני הוה ליה תרי כמאה ק"ו היכא דלא איתזם דמסייע ליה חד כשר לכך צ"ל והשני נפסל בגזלנותא והיינו מה שכותבין התוס' אחר כך והשני הוזם ודו"ק וא"ל דמיירי שראה אחד מחלון זה וחד מחלון זה דלא מסייע ליה השני מידי בע"כ ר"ת לא ס"ל האי שינויא דא"כ מאי קשה ליה אפילו אתזמי תרווייהו נמי לישני הכא דלא הוה תרי כמאה מאחר דלא מסייע ליה כמו שפירשו התוס' במרובה אלא ר"ת לא ס"ל הכי ודו"ק. ועוד תדע שכך הוא דאי לא תימא כן אלא איירי דאיתזם חד לבד

דאיצטריך למתני בעל אחותו אם כן חמיו אף על גב דבנו אתי מכללא דבעל אחותו וחתן חמיו נמי וודאי דלא אצטריך דאתי מכללא דגיסו כמה שכתבתי מכל מקום איהו חמיו גופיה לאו מכללא אתי ואתא לאשמעינן דבעל כאשתו ולאו דווקא חמיו דהוא הדין לכל הני דפסולין שלא מחמת קורבה משום דבעל כאשתו הוא וכתבו עוד וכן כולם איצטריכו כו' לפי שזכרו כאן ד' השנויים במתני' אתי אביו אצטריך משום בנו וחתנו ואחי אמו ובעל אחותו לא אצטריכו רק משום חתיהן וחמיו לא אצטריך רק משום איהו גופיה כתבו דכן כולן אצטריכו בכה"ג אי משום איהו כו' כמ"ש לעיל ודו"ק כי הדברים ברורים הם באין גמגום ופקפוק בכל הדברים:

ח"א דף כז ע"ב (כשאותיין כו') בזה יתיישב בשאי קרא שאמר בתחלת המקרא בלשון נוכח והנשארים בכם וגו' בארץ אויביכם וגו' שהוא לשון

דאע"ג דפסל הרי"ף בחתן גיסו כו' דהוי ראשון בשני ואמרי' תרי בעל כאשתו אבל לא לשני בשני וכן דעת הרמב"ם כו' עכ"ל דהא כיון דהרי"ף לא פסק כר' יוסי אלא בבנו שיש לגיסו מאשה אחרת אבל בבנו וחתנו מאחות אשתו פוסל כתנא דמתני' מסתמא אית לן למימר דפוסל נמי שני בשני בתרי בעל כאשתו כיון דזה פסול כמו זה בקרובים כנראה מדברי התוס' דלית לן להכשיר נשואים ב' בנות אחיות אלא לר"י דוקא ואף שהרמב"ם חילק בזה בין ראשון בשני לשני בשני מ"מ כיון שהרי"ף סתם דבריו לית לן לפלוגי בינייהו וכמ"ש התוס' ודו"ק:

דף כט ע"ב בד"ה

הודה בפני ב' כו' והא דאמר בפ' אע"פ כו' כתבו והתמו והכו כו' לאו דוקא כתבו

ד"ה כו' עכ"ל ובהך דפרק הספינה דנקט זכו בשדה כו' וכתבו את השטר כו' לא קשיא להו דנקט כתבו דלרבותא נקט לה דאעפ"כ חוזר בשטר וק"ל: בד"ה מר בר רב אשי כו' והביא ראייה מדאמר התם כו'

סנהדרין פרק שלישי

חכמת שלמה

לכשילא כו' ומש"ה כתבו דמשום לא תלך רכיל אין כאן ודוחק הוא דודאי יש כאן לא תלך רכיל אלא דר"ל לא הם הכא משום טעמא דמחזי כשיקרא וע"כ נראה דחסר מדבריהם פיסקא של גמ' בדברי ר"א הלכך כתבו כו' משום דמחזי כשיקרא ומשום לא כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל הלכך כתבו הכי כו' לר"א דהשתא בין משום דמחזי כשיקרא ובין משום לא כו' אין כאן וקרוב לזה לשון ר"י ע"ש וק"ל: ע"ב גמ' לאו היינו הודאה אחר הלוואה כו' כ' מהרש"ל ויש לתמוה איך תלוי קושיא זו בשינויא דרב הונא וי"ל שבלא כו' שכוונתו של רב לפרש כל ענייני גרופים כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דהשתא לרב הונא נמי י"ל כן שבא רב לפרש כל ענייני כו' וי"ל דאי לאו דרב הונא איכא למימר דבהודאה אחר הודאה דמצטרפי היינו משום דאיכא למימר דבפני כ"א הודה על הלוואה גופה שהיתה כבר בפני ב' משא"כ בהודאה אחר הלוואה שהרי זה שהעיד על הלוואה אומר שלא היה שם אלא הוא אבל לרב הונא כיון דכ"א ידע בסהדיה דחבריה בין בזה ובין בזה הו"ל כאילו היתה הלוואה בפני שנים ודו"ק: בפרש"י כד"ה גברא אגברא

סמפון מיירי ביוצא מתחת ידי המלוה ויתקיים בחותמיו היינו דשיילינן לסהדי אי פרע כו' ע"ש אלא שהוצרכו לפי' ר"ת דמש"ה משמע ליה לתלמודא התם דאיירי ביד המלוה משום דביד הלוה קרוי שובר וע"ש עוד בתוספות וק"ל: בד"ה אין עליו עדים ויוצא השטר והסמפונות מתחת כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלא נראה להם כפירש"י להאמין השליש בכל דבר הואיל ושניהם מודים כו' דאפי' לרבא לא נאמין לשליש אלא משום מגו דאי בעי קלתיה וא"כ הכא באין עליו עדים בסמפון מאי מגו איכא לשליש ולכך הוצרכו לפרש שיוצא השטר והסמפונות מתחת יד שליש דאית ליה מיגו דאי בעי קלתיה לשטר ואפילו בלא סמפון השליש נאמן דאיכו אלא לזכרון דברים בעלמא כו' כמו שכתב בהגהת אשר"י ע"ש וכתבו עוד א"כ יש לפרש כו' אלא יש עליו עדים ולא ידעי אי פרעיה כו' דאית ליה מגו דאי בעי הוה יהיב ליה כבר השוכר ליד הלוה וק"ל: בד"ה אי

פרק אחד דיני ממונות

דף לב בפרש"י

סנהדרין פרק שלישי

חכמת שלמה

אחד דיני ממונות פרק רביעי

דף לב במתניתין

מהר"ם

טובה קמ"ל שלא יביאוהו לידי הזמה כו' עכ"ל לאו דוקא לידי הזמה דהא תלינן בשמא אחרוהו אלא לידי חשש הזמה קאמר ודו"ק:

בד"ה והמאוחרין שבאו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה כו' עכ"ל וה"ה דהו"מ לפרש והמאוחרין כשרין כגון שע"י הזמה אינהו גופייהו אמרי שאחרוהו וכתבוהו כסך דלעיל הייטינן שמא אחרוהו כו' ואפשר דליסנא דמאוחרין כשרין הכי משמע דיודעין אנו שהלוואה ודאי אמת היא אלא שהיא מאוחרת דהיינו בכה"ג שבאו עדים אחרים ואומרים שמלוה זו קדמה כו' ודו"ק: **תוספות** בד"ה חיישי' שמא כו' וא"ת מאי אירייא משום דאחרוהו כי לא אחרוהו נמי יש כו' עכ"ל דליכא למימר דקושטא הכי הוא דאחרוהו וכתבוהו דקאמר היינו שאיחרו הכתיבה ולא הזמן דא"כ מאי רבותא דשמיעה דקאמר לקמן דלא מרע לשטריה דהא כיון דלא איחר הזמן רק הכתיבה לא מרע לשטריה כלל ודו"ק: **ע"ב** בד"ה אור הנר כו' מכאן נהגו להדליק נר במילה כו' עכ"ל המנהג שלנו להדליק הנר במילה גופה ולא במשתה כדקאמר תלמוד דידן אלא ע"פ הירושלמי דגרים בהיפך קול מגרוס כו' משתה שם אור

הנר שבוע הבן ישוע הבן כמנהגנו וע"ש הכתוב ליהודים היתה אורה ששון גו' והמילה נקראת כן שם אנכי על אמרתך וק"ל: **בד"ה** היכי אמר כו' לימא אחר כדי דיבור אמרי' להו אע"ג דאין פתיחה זו מועלת כו' עכ"ל הכי משמע להו מכל הני אוקימתות דלקמן דפותחין בפתיחה שאינה מועלה וק"ל: **באה"ד** וי"ל דהו"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני כו' עכ"ל משמע דבלאו הכי משני שפיר ולא תקשי לשינויא דקאמר עולא דהיכי אמרי' יש לך עדים להזימם הא חסמינן להו בתוך כדי דיבור דשתיק עד דגמיר דינא ומייתי עדים ומזים להו כדמסיק די"ל לעולא אפשר לפתוח לו כן כזכות שלא בפני העדים דלא ליחסמו ועי"ל שהעדים יודעים שהאמת אתם ואין כאן מי שיזים להו ולא יחסמו וק"ל:

ח"א דף **לב ע"ב** (כ"ד יפה כו') דלשון תרדוף משמע ליה דבבעלי דינין מיירי ובדיינין ככר נאמר בצדק תשפוט עמיתך מדכתיב לשון כפול צדק צדק בבעלים דריש לדקדק לפס שילכו וירדפו אחר, כ"ד סיפס שבאותו סדור כדמסיק וק"ל:

דף לג גמרא ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה כו' חוזר כו' לפי מה שפירש הרא"ש דר"ע ושאר חכמים היו גדולים

מרבי טרפון נראה דהו"מ למיפרך הכי לרב יוסף ולרב נחמן דאם איתא דמחזירין בגדול הימנו לימא ליה ר' עקיבא הכי דהוזר וכדמסיק כיון דאילו הואי פרה דיך לאו דינא כו' השתא נמי לאו כלום עבדת ויש ליישב ודו"ק: **ע"ב** תוספות בד"ה אתיא רשע רשע כו' וסוגיא דההוא פירקא גבי כדי רשעתו אליבא דרבא כו' עכ"ל דהך ג"ש דמכה מכה לאו מחייבי מיתות ילפינן אלא מדאתקש לבהמה כדמסיק התם ודו"ק:

בד"ה טעה בכותף כו' ועתה מפרש הש"ס ה"ד דבר שאין הצדוקים כו' עכ"ל ר"ל דלפי' רש"י הא דקאמר אלא ה"ד אין חוזרין כו' קושיא הוא למאי דקאמר טעה בכותף חוזר כמו שפירש"י אבל לפירוש התוספות האי ה"ד אינו אלא פי' למאי דקאמר ליה אדמוקדך כו' ולאו קושיא היא כפי' רש"י דלדברי התוס' כבר ידע בכותף דכמה מילי הן לטעות לזכות דהוזר בו ומיהו הא דקאמר אתמר נמי כו' לא שייך הכא בתר הא בעיא לפירוש התוספות אלא דקאי אדלעיל דקאמר ר"י טעה בדבר שהצדוקים מודים בו זיל קרי בי רב הוא וק"ל:

דף לד ע"ב גמרא שהעו וזרק איכא בינייהו לדברי ר' ישמעאל אינו חייב כו' וה"ה דהו"מ למימר בהיפך העלה וזרק איכא בינייהו לר' ישמעאל חייב ב' לר"ע חייב א' וק"ל:

שם מה"מ אמר רב אחא בר פפא כו' כצ"ל והסימן משפט מענה מטה אחלתא א"ר אחא בר פפא דבסוגיין ע"ש וק"ל: **תוס'** בד"ה סתמא אחריני כו' תימא דילמא טעמא כו' אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים עכ"ל הכי משמע להו דה"ק סתמא אחריני אשכח דכי היכי דלא מקשי' לרבנן ריבים לנגעים לענין לילה ה"נ לא מקשינן ריבים לנגעים לענין סומא וכן פי' הרז"ה ורמב"ן וזה שהקשו תוספות דילמא לרבנן נמי דווקא לעניין לילה מפיק לה קרא דוספטו את העם כו' מהיקשא אבל לענין סומא קיימא היקשא דה"נ קאמרי' לר"מ דלענין יום המעונן מפיק ליה ושפטו גו' מהאי היקשא ולעניין לילה וסומא קיימא היקשא

מיהו רש"י פי' דה"ק סתמא אחריני כו' דלילה דומיא דסומא וכן פי' הרי"ף ותו לא מידי ועיין בספר מלחמות כזה מיהו ק"ה לפירש"י כיון דלילה וסומא שוין אכתי אמאי הכשיר ר' יוחנן אפי' לרבנן בסומא דמשמע אפילו תחילת דין כיון דבלילה אין דנין תחילת דין ועיין ברי"ף קצת ייסוב לזה ולדברי התוס' ניחא שפיר טפי כיון דלית להו לרבנן היקשא א"כ בסומא אפילו תחילת דין שרי וק"ל:

דף **לד ע"א** (מקרא אחד יוצא לכמה כו') ונתן טעם בזה בקרא כי עוז וכח חכמה הוא לאלקים לשמוע שתים מדבורו האחת מאח"כ עוז וכח חכמה בדבורו של אדם לשמוע שתים בדבורו האחד ומזה נמי מדוייק שאין טעם אחד יוצא מכמה מקראות שאין זה חכמת אלקית לדבר כפול שאף באדם הדיבור המיותר וכפול אינו חכמה ועיין בפירוש רש"י וק"ל: (מה פטיש כו') עיין בתוס' ובפרק החליל הקשו על פירושו מהסיא דתענית עיין שם ועוד קשה דהכא מדמה התורה לברזל של הפטיש מה ברזל הפטיש מתחלק לכמה ניצוצות כו' וכן בפרק רבי עקיבא ובפרק קמא דקידושין מדמה הפטיש ליצר הרע דאמרינן שם אם פגע בך מנוול זה כו' אם ברזל הוא מתפוצץ שנא' הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע ויש לפרש זה דלפום סוגיא דרשות סלע הוא מלשון חכמים סלע שהוא מטבע שהיה ג"כ ממתכת וברזל ודימה כפ"ק דקידושין את האדם בצורתו אם טוב ואם רע לצורת סלע כי כמו שהסלע שיצא ממלך ראשון שנפסלה לא נפסל רק צורתה שישנה והאש מתיך אותה והפטיש מפוצץ אותה לתת לה צורה חדשה וטובה שיוצאת כן צורת האדם שהיה לו צורה נפסלת רעה ממלך הראשון זקן שהוא יצר הרע שזה על ידי האש התורה שהיא כתובה לפניו כאש כו' מתיך ומבטל ממנו צורה הראשונה ועל דרך זה דימה אותו גם כן לפטיש שהוא מפוצץ הסלע ונותן לו צורה חדשה כן ד"ת נותנין לאדם שנפסל בצורתו צורה טובה וריח חדש שהוא סילר טוב ועל זה מביא שם כל האי קרא כי הנה כה דברי כאש וכפטיש וגו' שדימה התורה לאש ולפטיש להחזיר לאדם צורה וריח חדש כמו האש והפטיש לסלע וקושי הכרזל שאמרו שם שהוא מתפוצץ הוא על הכרזל ומתכת של הסלע שאף שהוא ברזל הוא מתפוצץ ע"י הכרזל אחר שהוא פטיש ובתענית על קושי הכרזל שבפטיש האמור כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל דהיינו על ידי התורה הוא קשה כברזל שפטיש שהוא מפוצץ מתכת אחר דהיינו הסלע ותו לא מידי ודו"ק:

דף לה בד"ה ליגמריה לדיניה כו' משום שבות לא דכין היינו דוקא ד"מ גזירה שמא יכתוב כו' עכ"ל דליכא לאוקמא כד"כ ובתחילת

חכמת סנהדרין פרק רביעי שלמה

דף **לד רש"י** בד"ה דנין אלו כו' ע"פ אחד דנין בראיותיהן אלו כו' כצ"ל הר"א: **תוס'** בד"ה מה פטיש כו' והול"ל נמי מה סלע מתחלקת כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה עולה בההוא קרא נמי כתיב הס"ד:

דף **לה גמרא** וכתיב ויאמר ה' צ"ל כתיב. שם מנא ה"מ אמר ר' חמא בר חנינא כו' ורבא אמר מהכא כו'. נהי דפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי כו' כצ"ל

מהר"ם

אמאי מה שעשה עשוי ר"ל כיון שאנו יודעים שהוא טמא איך שייך לומר שמניח לעשות איסור להחזיקה בטהור ועוד אי מה שעשה עשוי והוא נשאל טהור מה צריך לשלם הא מרוית הבעל בית בהוראתו ולשון זה של תוס' מיותר הוא דהא אפי' לא היה מה שעשה עשוי אלא היה טמא לא שייך לומר שישלם מכיתו

וק"ל ג"ל: **ע"ב בגמ'** בעי מיניה ר' חייא וכו' מרבי יוחנן טעה בכותף ונוספת מהו וכו' לפי שיטת רש"י אין הסוגיא מתיישבת דמאי סוה בעי רבי חייא הא משמע ממתני' אפי' בעריות אין מחזירין כדפריך לקמן אלא ה"ד אין חוזרין ועוד אי הוה ס"ל לר' חייא דבותף ונוספת כזה דבר שהצדוקים מודין בו מאי הוה בעי הא בהדיא

חכמת סנהדרין פרק רביעי שלמה

דף **לג רש"י** בד"ה יש גדול כו' גדול מחזיק דבריו כו' כצ"ל: בד"ה ותתירוה כו' הרופא הס"ד: בד"ה אלא זיכא כו' לשלם ואמר הר"א: בד"ה זכות גרידתא כו' ג"ב שייך לעמוד שני: **ע"ב** רש"י בד"ה ואין מחזירין כו' שזה ניצול הס"ד:

מהר"ם

עלמן כין שנודע ע"י עדים אחרים דא"כ דאיירי דווקא שנודע ע"פ עדים החתומים בעצמן פסיקא דמאוחרים כשרים ומה שסוברת לסמבסים דאיירי בנודע ע"פ שדים החתומים בעצמם הוא מטעם שהגמרא פריך שם פרק איזהו נשך אמאי פסולים נסי דלא נכו מזמן ראשון נגבו מזמן שני אמר ר' יוחנן גזירה שמא יגבו מזמן ראשון והוקשה להם להמפרשים דאי ס"ל להגמרא דאיירי דוקא שנודע ע"פ עדים אחרים

הכרייתא דקתני חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו אבל אין זה קושיא דא"כ מאי מסיק המקשה וקאמר דהא לא קשיא דעדיפא מיניה קאמרי וכו' דלא מרע לשטרא וכו' ואי ס"ד דס"ל לגמרא בהא דקתני חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו הוי פירושו שכתבוהו אח"כ במקום הנכתב בשטר וכתבו זמן הקנין שהיה באמת באחד בניסן במקום

ובתחילת דין בשבת דאיכא כתיבה בתחילת דין דא"כ לאו היינו משום שבות ומשום גזירה שמא יכתוב אלא משום דבעי בתחילת דין דב' סופרי הדיינין כותבין כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה אין רציחה דוחה אותה וא"ת ונימא דין כו' אף עבודה לא תדחה בקום עשה כו' עכ"ל נ"ל דהכא ה"נ יש לתרץ כמ"ש לעיל גבי מת מצוה דהא ה"נ כיון דגוף הרציחה נידחית מפני שבת אין לנו לומר שתהא המורה הימנה בשום מקום וכיון דשבת אינו דוחה את העבודה אפילו בשב ואל תעשה יש לנו לומר מק"ו דרציחה נמי אינה דוחה עבודה אפילו בשב ואל תעשה והתוספות קצרו הכא מלתרץ כן ואפשר שסמכו עלמם אמה שכתבו לעיל וק"ל:

דף לו בפרש"י בד"ה לא תענה כו' ומתחילין מן הצד שלא ישמע א' כו' עכ"ל כן הוא בנוסחת פרש"י שלפנינו וכתב מהרש"ל נ"ל דהכי קא קשיא ליה אמאי אנו מתחילין מן הצד נתחיל מן השני למופלא כו' דלא מזהיר קרא לא תענה אלא על מופלא כו' ומשני שמא ישמעו לו לזכות כו' מאחר שגדול הוא כו' בשלמא גבי מופלא כו' עכ"ל ע"ש הדברים תמוהים מלד עלמם לומר דלחובה יחלוק על הגדול שאינו מופלא ולא לזכות והוא דבר שלא הוזכר בתלמוד ואין אלו אלא דברי נביאות ועוד דלא לכתוב לא תענה במופלא ואנא ידענא דאין מתחילין מן המופלא מה"ט דפשיט לו דאין מתחילין מן הגדול גם קשה שלא הוזכר אהא דמתחילין מן הצד אלא מה"ט משום לא תענה על רב דהיינו על המופלא ואם יהיה פירוש מתחילין מן הצד דהיינו מן הקטן שבקטנים מטעם שכתב מהרש"ל יהיה עיקר חסר מן הספר מה"ט וע"כ הנראה כמו שמצאתי מוגה בספרים מדוייקים בפירש"י דכל"ל ומתחילין מן הצד שישמע א' דברי א' מן המזכים כו' ופירוש לדבריו דמשמע מפירושו כמ"ש הג"ה בשם המפרשים דלאו למימרא דאסור לענות על רב אלא דאדרבה דאסור לו לשתוק כו' אלא דהכי קאמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יצטרך לענות על רב שידברו הם תחילה כו' שיש לחוש שמא לא ירצה התלמיד לחלוק אח"כ על הרב כי יתבייש ממנו ויכנים דבריו כו' עכ"ל וזה שתלה רש"י ז"ל בפירושו הדבר דילמא חזי ליה חובה ולא פליגינן כו' ואנן והצילו העדה בעינן אבל מטעמא שלא תגמור הדין ע"פ המופלא לבד בין לזכות בין לחובה אין לחוש כיון שמותר לענות על רב אלא משום חששא דחזי ליה המופלא חובה ויתביישו ממנו לחלוק עליו ואנן והצילו העדה בעינן ומש"ה מתחילין מן הצד דהיינו מאחד מהם חוץ מן המופלא אף שאינו קטן שבקטנים ושוב כשישמע א' דברי א' מן המזכין שהתחילו בו לא יתבייש שוב מלחלוק על המופלא להסכים עם המזכה כבר קודם דחזי ליה המופלא חובה ודו"ק כי הדברים ברורים הם: **תוס'** בד"ה ומה י"ט כו' דאיכא למימר ק"ו לקולא ולחומרא אמרי' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דהא לעיל דאכתי לא אסיק אדעתיה דרשא דמושבותיכם בעי למילף ק"ו לקולא דרציחה דוחה שבת ולא אמרינן כיון דאיכא ק"ו לקולא

חכמת **סנהדרין פרק רביעי** שלמה

לקולא דרציחה דוחה שבת ואיכא ק"ו לחומרא דרציחה אינה דוחה עבודה לחומרא אמרינן וא"כ ה"נ הכי לגבי י"ט דלא כתיב מושבותיכם אית לן למימר ק"ו לקולא דרציחה דוחה י"ט ולא לחומרא שלא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד ויש ליישב דלעיל כיון דדייק ליה שפיר קרא דעם מזבחי אפילו לקרבן ציבור וא"כ ליכא למילף ק"ו לחומרא אלא לקולא דרציחה דוחה שבת אבל הכא פריך רבא לסברת אביי דקאמר דהק"ו מפיק ליה קרבן ציבור מקרא דעם מזבחי א"כ בקרבן יחיד נמי מפיק הק"ו ואע"ג דאיכא ק"ו נמי לקולא שתהא דוחה י"ט אית לן למיזל בתר הק"ו להומרא שלא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד אע"ג דמפיק ליה מקרא דעם מזבחי ודו"ק: **בד"ה** והא הוי חזקיה כו' דחזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת כו' עכ"ל בימי רבי נמי ודאי כבר גלו כל ישראל מיהו אפשר שהיה נשיא על כל הגולה אבל חזקיה לא היה מלך על הי' שבטים שגלו ע"י מלכי אשור שעשו מלחמה עם חזקיה וכן נ"ל ברב אשי שהיה גדול בדורו על כל הגולה וק"ל: **באיד** ותדע דכי פריך הוה דוד לא משני הוה אחיתופל כו' עכ"ל דשפי הוה ליה לשנוייה הוה אחיתופל דמתני'

אבל בדיני ממונות לא חיישינן להכי אף אם לא תענה על רב דחובה לזה הוא זכות לזה כמ"ש התוספות לעיל ומשום דאמרינן דאפילו תלמיד שיושב לפני רבו ורואה שהוא טועה בדין אסור לו לשתוק שנאמר מדבר שקר תרחק וא"כ היאך קאמר מתחילין מן הגדול בד"מ ואיך יוכל לענות עליו והא קאמרו דמ"מ דרך שאלה ומשא ומתן יכול לענות עליו דבכהאי גוונא קאמרינן דאסור לו לשתוק ולא שיהיה חולק עליו ודו"ק:

ע"ב בפרש"י בד"ה ונשאו אתך כו' משום שכינה עכ"ל כתב מהרש"ל הקשו בישיבה שרש"י פי' כאן דלא כרבנן ולא כר"י דפ"ק כו' ונראה בעיני דלק"מ כו' אם לא נאמר קאמר כו' עכ"ל והוא דחוק לומר בדברי רש"י דאם לא נאמר קאמר ונראה לומר לפי מה שמדקדק רש"י הכא ובפרק עשרה יוחסין לפרש משום שכינה לא כעין שפירשו בפ"ק בב' הפירושים ע"ש גם אתם לשון התלמוד הכא ודילמא התם משום שכינה משמע ליה לפ' כן שהניח סברת המקשה דאתא עמך בדומין לך אלא דאין ללמוד מהתם לדורות דאימא התם משום שכינה וכמ"ש מהרש"ל דהלשון משמע כן מ"מ קשה מי הכריח התלמוד לשנות תירוצו הכא ממה שתירץ

חכמת **סנהדרין פרק רביעי** שלמה

מהר"ם

מעשה ומשום דאיכא לפרש כדרב נחמן ב"י אמר קרא ונשאו אתך דהיינו קרא דפרשת בהעלותך ואליבא דרבי יהודה דמוקמינן ליה בספ"ק אחך בדומין לך וכמו שנראה מדברי רש"י ותוס' בפ' עשרה יוחסין דאיכא

כהם הם טפל לגבי סיין כן הדבר הוז דכ"ד של כ"ג הן העיקר שהיו דנין דיני נפשות ככ"מ אלא שהני חלקים דהיינו עד שבעים שהוסיפו הם טפלים לגבי הכ"ג ולא הוסיפו אותן הם אלא שלא יצטרכו להוסיף אם יחלקו הכ"ג ולהכי לא אקפיד קרא שלא יחסרו אלא על הכ"ג שהם עיקר הכ"ד ואמר כטנך ערימת חיטים כו' דימה

שעושה בו חבורה וכאן דבר שעושה בו פליעות כמפורש בכ"ר ודו"ק: (לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך כו') כתב בעל י"נ ואע"ג שכל המינים נבראו יחידים כו' אדם שאני שהוא מדיני בטבע והיו צריכים רבים מתחלה לעזור כו' ועוד שלא יצטרכו להיתר עריות שהרי קין נשא אחותו עכ"ל ודברים דחוקים הם ונראה לפרש

יתפרש שפיר נע ונד מלשון גלות כדברי המתרגם ורש"י כתומש ותו לא מידי ודו"ק: (גלות מכפרת ג' דברים כו') והיינו מדתלה העונש מיתה בשלשה דברים ביושב בעיר והגלתו ביוצא מעיר דהיינו גלות וכדעת רבי יודא אין הגלות מכפר רק על גוירה המיתה משלשה דברים שזוכר כמו שכתב והיתה לו נפשו וגו' דהיינו חיות נפש לכד אבל לא שיחזרו שם לגדולה ורבי יוחנן הוסיף לומר דגלות מכפר על הכל דהיינו

[...]

ממנו תלי הגזירה בהאמר וישב בארץ נוד נע ונד לא כתיב כאן אלא נוד ולפ"ז ... עלמא לא הוי כ"כ וע"כ הולך לדרוש דוגשתם ועיין בחידושינו פרק המגרש ודו"ק: בהותמו

חכמת שלמה — סנהדרין פרק רביעי

דף לז גמ' שארם טובע מאה מט בעות בחותם אחד כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אל יחסר כו' למזג עשרים ושלשה כו' הר"א: בד"ה לפיכך כו' אומר להם לפיכך הר"א: בד"ה ולהגיד גדולתו כו' חותם א' חותם הר"א: ע"ב גמ' נידון בחמורה מאומד בדיני נפשות הוא דלא אמרי' כו' הא

מהר"ם

לדון דיני ממונות מדקתני דגומרין בלילה כדלעיל א"כ משום הכי ליכא למימר דמתני' דהכא דקתני שכל כשרין לדון וכי אתיא לאתויי סומא דא"כ הא תו למה לי ויש

בא"ד ורגיל ר"ת לומר וכו' ונתגיור הוא וכנו וא"כ בלא ישראל נמי מפסל וכו' וי"ל דאצטריך בישראל וכו' ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה כן כ"ל לגרוס וי"ל וא"כ שהיה כדברי ר"ת קשה ל"ל למילף מישראל דפסול לחליצה בלא ישראל

[...]

חכמת שלמה — סנהדרין פרק רביעי

הא בדיני ממונות אמרי' כו' כצ"ל: וג"ב בס"א כן דומיא דליטעמיך כי' דגרסינן להריא אמרי' וכן יראה מפירש"י ודו"ק: שם וישב בארץ נוד כו' אמר רב יהודה אמר רב גלות מכפרת כו' כצ"ל: רש"י בד"ה והלא כבר כו' מה שראיתם הס"ד: בד"ה וליטעמיך כו' ממון ה"נ הד"א:

דף לח גמ' על אלתו של זרובבל כו' כצ"ל נ"ב פי' היא בנו של שאלתיאל דכתיב בקרא זרובבל בן שאלתיאל ושם העצם שלו הוא נחמיה ממילא שם העצם של שאלתיאל הוא חכליה וק"ל: רש"י בד"ה ולאבן נגף מהר הגלות שמנגפת את הרגלים כצ"ל: בד"ה פותחין בתורה הס"ד. צ"ל

מהר"ם

וחשובים ככתמים של דם נדות ומה שמהדרים התוס' למצא רמז בפסוקים נראה לי

תולה וכו' א"כ פ"ת וכנו לאו דוקא אלא בנו תחלה וכו' ר"ל ולא זקפו אלא לאב שהיה דינו בחנק ולא לכהן שהיה דינו בסקילה: ד"ה כמאן כרב אחא כו' בעלות המתקיימת

[...]

(כוונתמו של אדם הראשון וכו') ר"ל לפי הלגין שאמרנו שאדם זכר יחיד נברא כוונת נקבה שאף היא כוונתמו של אדם הראשון נבראה שלולא זאת שהיה בינוי בבריאה זכר ונקבה היה לבעל דין לחלוק בהולדות מתחגין לפי בינוי הבריאה זכר ונקבה. ואמר דהין אחד דומה לחברו בנאמר תתהפך כחומר וגו' עיין פרש"י שהוא דחוק ונראה לפי הדרש אמר שמתהפך ומשתנה היצירה של אדם הראשון לתולדותיו כחומר חותם ר"ל כחותם העשוי מחומר הכך שהיוצר יכול לבנות צורת ותותם אותו החומר כפי רצונו [illegible]

פנים וירדו ד' ופי' שנים אדם ותוה ירדו ד' שהיו לח... ריש אתיים לגבוייה עפ"ל נראה מדבריו שהוא מפרש וירדו ר' זקין הכל ונעלם ממנו דברי התוס' דהכא דלפי סוגיא דשמעתין גמי תוה וקין ותיומתו אכל הכל לא נולד באותו פעם ובהדיא המדרש... סבע"י ויוסף ללדת את אחיו את הכל הכל ואחותו וקין ואחותו וקלת קשה לדברי התוספות דהכא שסביאו הב"ר דדרש את אחיו את הכל דשתי תיומות נולדו עם הכל [illegible]

[illegible]

וגם כתב וידע אדם כמ"ש רש"י בחומש ועיין בזה ברא"ס ועוד דרשו זה ספר תולדות אדם ביום ברוא וגו' בביום שנברא הוליד וכתבו התוספות וירדי ד' אדם וחוה וקין ותיומתו אבל הכל לא נולד באותו פעם כדכתיב ותוסף ללדת וכו' תיומת נולדו עמו דדרש בב"ר מדכתיב את אחיו את הכל עכ"ל והרא"ס כתב על אגדה זו דעלו למטה

אל מט"ט שנקרא בשמו ס' והטעם עלה כו' אשר שם ככוד ס' ולא אל השם המיוחד כי לא ירלאני גו' עכ"ל ע"ש באורך ומ"ש ששמו כשם רבו פירש רש"י בחומש מטטרון ג"י שדי עכ"ל ועיין ענין מטטרון בתוספות פרק קמא דיבמות ופ' א"ט ומדברי הערוך בערך ממטר שהוא מלבון אמירה: (נפלתו לו כו') סלדוקי הזה נתכוון מעיקרא להאמין

חכמת סנהדרין פרק רביעי שלמה

צ"ל הדבור כחרשים: בד"ה עולא אמר כו' דגושנתם דהיינו הר"א: ע"ב גמ' ולמקצה השמים עד קצה השמים ג"ב כאן הגיה המשובש בלובלין בדפוס חדש מקצה הארץ עד קצה הארץ ואין זה פסוק בתורה שקאי על בריאת אדם כי אם על ענין עבודת כוכבים בפרשת ראה וכן בירמיה קאי אחרב אכלה וגו' אלא הכא קדייק מקצה השמים עד קצה השמים ולקמן דייק מעל הארץ ולמקצה השמים וכמו שפירש"י ול"ג עד קצה השמים לקמן ודו"ק: שם שנאמר למן היום אשר ברא כו' כצ"ל. שם ואמר ולי מה יקרו כו' כצ"ל וג"ב תרגום של כבד יקיר. ערוך: שם רעיך אל כו' ג"ב רישא דקרא

להאמין בשניות כמ"ש עלה אלי מיבעי ליה ועל זה השיב לו רב אידית דאין כאן שניות ח"ו א"א דזה הוא הרב וזה עבדו ובמו כשם רבו ותזר הצדוקי לומר דאי הכי איכא לאקבויי דכתב הכי דכתיב ועבדתם את ה' גו' אימא מיהת לעובדו בשניות מלוה היא דגם עליו נתכוון הכתוב לומר לעובדו דהא שמו ג"כ ה' והשיב דעל זה הכתיב בענין דאפי' בשניות שלא לעובדו כדכתיב אל תמר בו אל תעבהו [illegible]

כמי הכא כמו שאמר לו כמשל הזה שנתן לו שפחה אי תחת ללע א' ויראה שזה כי רבים אומרים שטוב הוא לאדם לסיות לאדם לבדו ולחוכת האדם נבראת לו וזו היתה דעת אדס"ר כמ"ש האשה אשר נתת עמדי גו' כמ"ש חז"ל פ"ק דעבודת כוכבים וזו הרעת מדעות הנפסדות כמ"ש שם שאדם כפוי טובה היה בזה. אמנם הקיסר היה טועה לדעת זו הנפסדה שהאשה נבראת לחוכת האדם וטוב לו היות האדם לבדו כי מולא אני מר [illegible]

[illegible]

...אף הכי קאמינא דליסקלי' בהדיא הוא מתרץ ומפרש דבריו הראשונים דלכך הוא גנב דהל"כ הו"ל לסקול הגלע בהדיא ולא בהיות ישן כדרך הגנבים. אמנם קשה דהא משל בהכיאה סותר גם זה דהא גם לשם אף אם נוטל בלילה ובסתר הקיתון של כסף כיון בהוא נותן תחתיו של זהב לא מקרי גנב דהלואי ביכא בכל יום וא"כ הכי

בחטאתו שמיטין ויוכלות ע' שנים כמו שפרש"י כל זה ביתוקאל ועד"ז אמר כמשל אם אכזרי הוא הורג את כולם והיה ראוי להיות כליה וגלות שלמה בכולם בין בבית ישראל ובין בבית יהודה אם רחמן הוא הורג חלים והיה ראוי לסיות כליה וגלות שלמה בהועלים

חכמת סנהדרין פרק רביעי שלמה

דקרא ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו וגו' ופירש"י שקאי אספר תולדות של אדם הראשון ע"ש וכתיב התם ואמרו על אשר עזבו כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ואיבריו וידיו ורגליו דס"ד: בד"ה וזה מטטרון כו' אל ה' הס"ד:

דף לט גמ' אלהיכו מאי קא עבוד היכן יתיב נמחק היכן יתיב. שם ניחא אכ"ע כו': כצ"ל: רש"י בד"ה אבות אכלו בוסר כו' א"ל הנה אבות יאכלו כו' לאכול ולשבוע והראת לו כו' כצ"ל: בד"ה ה"ג כו' א"ל הן וכי בשעת כו' הד"א: בד"ה דהורמיז כו' בב"ב הס"ד: הדרן עלך אחד דיני ממונות

רש"י

בחוטאים הראשונים שחטאו ע"ך שנים שהם בית ישראל ואם רחמן מלא רחמים הוא ברחמיו המרובים גם הראשונים בית ישראל לא נתנם לכלים והיה מייסר יחזקאל דמפורש בקרא למקק עונותיכן של ישראל שהם החוטאים הראשונים ודו"ק: (כי קבריה למשם כמאי טביל וכו') הצדוקי הוא המאמין בגשמות כי דבר הרוחני לא יקבל טומאה ולפי טעותו השיב לו רבי אבהו כדרך דחייה כפי' רש"י שהטעהו לפרש לו הכתוב כן דלפי פשוטו ודאי דלטומאת מת לא מהני אש ובעי מים לטהרתו וקרא לענין בליעת איסור איירי דכל אשר לא יבא בכבר בתשמישו ע"י אש סגי בהעברת מים. וכתבו התוספות כמאי טביל הא לא קשה ליה היאך נטמא דישראל נקראו בנים למקום עכ"ל וי"ל דהוה סבר דאיכא למימר דקבורת משה היה בעין מת מצוה כיון דלא ידע איש את קבורתו ומת מצוה מותר לכהן וק"ל: (כל הגוים כאין גומר) לאו לענין כליון דלעתיד קאמר דהא מפורש בקרא כי אעשה כלה בכל הגוים ואותך לא אעשה כלה אלא דמאי דכתייהו ותשיבות יש בהם שאתם גוי אחד בארץ שהרי לענין חשיבות אתון ערכיתון בהכן בכל הגוים כאין נגדו ואינם חשובים לפניו ולא הוא אתכם מן הכלל והשיב שבכתם כותים נמי ישראל לא יתחשב דהייני בחשבון בשבעים אומות ודו"ק: ע"ב (טוב ה' לכל וכתיב וכו') כפי פירוש רש"י לא ידעתי לכוון מה שייכא הך דרשה דהכא גם בגירסת ע"י איתא הגרסא כדרבי אליעזר דר"א רמי כתיב וכו' דמשמע דקאי אדלעיל וגראה דקרא וכגוים לא יתחשב מפרש להו כלפי מ"ש בתנחומא הביא במדרש ילקוט מבל לכנו בל מלך וכו' כך בעוה"ז כדי שלא יהא נפסק של ישראל עגומה לכן נתן להם הקב"ה שיהו אוכלים עם כל מלכות ומלכות כשתבא גאולה לעתיד אמרו במה מה שאכלנו מן הכותיים לשעבר מתחשב לנו אמר ליה וכגוים לא יתחשב ואהא מייתי כדרבי אליעזר דר"א רמי כתיב...

משתין בקיר גומר וק"ל: (גדול שנאמר בעובדיה כו') יראה לפרש דודאי שאין לו עוכד לאלהים שעבד מאהבה כאברהם שנא' אברהם אוהבי כמו ששנינו במסכת סוטה שהיא המדה הגדולה שבמדות אלא דס"ק גדול הנאמר בקרא מפורש בעובדיה ירא מאוד וכאברהם לא כתב מאד מיהו טעמא אית ביה דלאברהם לנוכח קאמר ליה הקב"ה ומ"לת שבחו בפניו וכולן שלא בפניו וכה"ג כתבנו בפ"ק דב"ב גדול הנאמר באיוב כו' ע"ש: (מפני מה זכה עובדיה לנביאות כו') עיין בפרש"י לכאורה קשה דהא לא פסיקא ליה לקמן לרבי מאיר דעובדיה גר היה אלא משום דמ"ש עובדיה לאדם כו' ור' יצחק גופיה קאמר ביה טעמא אחרינא יבא עובדיה הדר בין ב' רשעים כו' ואח"כ מי הכריחו לומר הכא דגר היה ואולי קבלה היה בידם דגר אדומי היה וק"ל: (מיעקב למד כו') יש לשאול כיה מי דחקו לומר מיעקב למד עובדיה לעשות כן ואימא מסברא דנפשיה עבד הכי כדי שיהיו הנשארים לפליטה כמו יעקב שעשה כן מסברא בלי לימוד מאחר שהיה לפניו ויש לומר דאלו עשה עובדיה כן מסברא דנפשיה לא היה ליה לקרא לשתיק מלהזכיר גביה טעם הענין ויתביאם חמשים חמשים איש כי אמר כי תבא איזבל להכות החמשים יהיו הנשארים לפליטה כמו שכל זה מפורש גבי יעקב אבל השתא שעובדיה לא עשה כן מסברא דנפשיה אלא שלמד לעשות כן מיעקב לא חש הכתוב להזכיר טעם הענין בסמך הכתוב עצמו על מה שהזכיר גבי יעקב שהוא המלמד אשר ממנו למד עובדיה לעשות כן ודו"ק: (עובדים גר אדומי היה כו'). רבים לומר יותר יתאמת זאת הנבואה בהיות עובדיה מדידהו להפסיד עליהם כמ"ש לעיל גבי בלעם וכן גבי ויחדם בחבל וגו' שלא מלינו כשום אומה שבכבש דוד לעשות עמהם כזאת אלא משום שהיה ממוא"ב ומדידהו עשה להם כך...

סליק פרק אחד דיני ממונות

פרק היו בודקין

דף מ בפרש"י בד"ה באיזו יוס כו' אע"פ שאמרו בכך וכך בחדש אעפ"כ שואלין להן באיזו יוס כו' עכ"ל כתב מהרש"ל וא"א אפי' כו' אם יאמרו העדים בשלשה בחדש היה המעשה ויבאו המזימין הלא בשלשה בחדש עמנו הייתם יכולין לומר טעינו בעיבורא כו' ומש"ה צריכין לומר באיזה יוס עכ"ל דבריו התמוהים הם דאם כן אמאי חשיב בכמה בחדש מן ז' החקירות כיון דלא אתו עליה לידי הזמה שיאמרו טעינו בעיבורא דירחא כדאמרי' לקמן בכמה בשעה דלא הוה מן החקירות מה"ט כיון דלא אתו לידי הזמה עליה אלא ע"כ דמיירי הכא כאתו לידי הזמה על כמה בחדש וכגון דיהבינן להו כולהו טעותא כגון שאומרים שכל אותו יוס וטעותא עמנו הייתם ...

... וזה נ"ל ברור ומוכח מדברי התוס' שכתבו בפ"ק דפסחים על קושיית רש"י דהכא דלכך שיילינהו באיזה יוס דכ"מ לא' אומר בב' וא' אומר בג' דה"ל

חכמת שלמה

סנהדרין פרק חמישי

היו בודקין פרק חמישי

דף מ ע"א רש"י בד"ה באיזו יום כו' ואין מעלין על לבן כו' נ"ב ואני אומר אפי' אם יעלו על לבן להזמין לא יוכלו להזמין אם יאמרו העדים בג' בחודש היה המעשה ויבאו המזימין הלא בג' בחדש עמנו הייתם יכולים לומר טעינו בעיבורא דירחא ביום א' או לפניו היה המעשה או לאחריו ובודאי הם פטורים באותה הטענה דרובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא כדלקמן ומש"ה צריכין לומר באיזה יום וק"ל. והתוס' פ"ק דפסחים תירצו עוד ע"ש

היו בודקין פרק חמישי

דף מ ע"ב בגמ' אלא אמר רב יהודה וכגס אמת נכון וכו' סא חד סרי וכו' על תלתא לגזירה שוה וכו' מקשין סתלמידים ממ"נ אי לא ס"ל

מהר"ם

לרב יהודה סנך שינויא דלעיל תקשי לך סנך תרי אמת ונכון בעבודת כוכבים ובעיר הנדחת כתובים ואומר דליכא כאן שום ג"ש אלא כל חד כדכתיב דגבי עבודת כוכבים כתיב ודרשת היטב הא תרתי ואמת נכון תרתי הא ד' וכעינן ד' חקירות וגבי עיר הנדחת דכתיב ודרשת וחקרת ושאלת היטב הא תלתא וכתיב נמי אמת ונכון דהוו נמי תרתי

והו"ל עדות מוכחשת אי לאו דקמכוונו ליום א' דאז תלינן דא' מהן טעה בעיבורא דירחא משמע מדבריהם דבכה"ג א' שהעידו שהיה בב' ליכא כ"מ בלאו דמכווני ליום א' אינן יכולין לומר טעינו בעיבורא דירחא ודו"ק: תוס' בד"ה שבחמשה חמה במזרח כו' אדם טועה חצי שעה ותלינן טעות כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב גמ' אלא לאביי אליבא דר"י דאמר אדם טועה הני שעה ולרבא כו' יש לדקדק ומאי קושיא דהא השתא נמי בחקירות דאיזו שעה נמי איכא למפרך הכי כדפרכינן בפרק קמא דפסחים ואי אמרת שעי איכסי כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה הוא אלא דע"כ דאית לן למימר כדמשני התם דיהבינן להו כולה טעותייהו לר"מ כו' ע"ש בפירש"י וה"נ איכא למימר דבחקירות בכמה בשעה יהבינן להו כולה טעותייהו דהאי שעה לאביי דהיינו דשיילינן להו בכמה בשעה שליסית ואמרי בהליה איכא למימר דטעו חצי שעה מתחילתה עד הליה או מסופה להליה ולא מתזמו בין אי אמרי להו המזימין עמנו הייתם מתחלתה ועד הליה וכין עמנו הייתם מהליה לסופה אבל אי אמרי להו עמנו הייתם כל אותה שעה שליסית מתזמו שפיר דהיינו דיהבינן להו כל טעותייהו אבל אי לא שיילינן להו אכמה בשעה רק אאיזו שעה ...

ויש ליישב קצת דהכא פריך לפי הסוגיא דהתם לאביי דטועה אדם הני שעה ולרבא דטעו איכסי טובא דנותנין להם כולה טעותייהו מאיזו שעה ולא כמה בשעה ומיהו הוא דחוק דא"כ בפשיטות טפי הו"ל לאקשויי ממתני' דלא חשיב כמה בשעה בחקירות ודו"ק:

תוספות בד"ה מדהו"ל למיכתב דרוש תדרוש וחקור כו' אפי' הוה כתיב דרוש תדרוש או חקור כו' עכ"ל ופי' מהרש"ל דרוש תדרוש וחקרת או חקור תחקור ודרשת ומה שכתב מהרש"ל על דברי התוס' דאין לומר דתלמודא קאמר דרוש תדרוש דווקא בלהוד בלא וחקרת דהוי ג' וכו' עכ"ל אין מקום לקושייתו זאת דא"כ קאמר תלמודא מאי קאמר ושני קרא בדיבוריה בהיטב ש"מ לאפנויי דהכתי תקשי ליה לא לכתיב וחקרת ולכתוב דרוש דרוש אלא ע"כ דאוחקרת לא קשיא ליה מידי דדרך הכתוב לכתוב לשון דרישה ולשון חקירה וק"ל:

דף מא גמרא כשזינתה וחזרה וזינתה כו' הא דלא מוקמי דמשכחת לה כשמת בעלה בשעת עדות העדים דלא יוכלו לומר לאוסרה על בעלה באנו דהכתי איכא למימר להפסידה כתובתה באנו ודו"ק: ע"ב תוס' בד"ה כזה יודע כו' לדברי ר"י אדם טועה חצי שעה וי"ל כו' כמאי דקאמרי אח"כ כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה א' אומר כו' ועדותן בטלה כדאמר לקמן דהא תחילת כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה א' אומר כו' דילמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר ה' תחילת ה' כו' עכ"ל בחדא מינייהו סגי דהיינו ההוא חד דקאמר ג' סוף ג' והשני אפי' אומר ...

מקשה ליברך הטוב כו כמו על היין לתכון ... ע"ש באורך לכאורה דבריו נכונים הם אבל ליסנא דתלמודא לא משמע הכי דהו"ל למימר ליברך נמי הטוב והמטיב גם נראה לחלק דלא דמי להטוב ומטיב דגבי יין דאתי על ריבוי יינות משא"כ הכא דאור הירח א'

חכמת שלמה

סנהדרין פרק חמישי

שלמה

תירוצים דף י"ב ע"ש [עיין במהרש"א]: ע"ב גמ' טרח וכתב לה קרא כו' נ"ב קצת יש לתמוה איך שייך לומר כאן טרח וכתב לה קרא כלומר שיהיו כאילו כתוב בתורה להדיא ולא נצריך שיבא למדת ק"ו וא"כ מה תועלת במה שכתבו באם אינו עניין שהרי לא כתיב והנה אמת נכון בנשרפין אלא למד"ן מאם אינו עניין שהוא ג"כ מן המדות של תורה ולמה לא הניחנו התורה לבא במדת ק"ו ממה שיביא במדת אם אינו ענין ודו"ק וכה"ג יש להקשות לקמן בסיניא: רש"י בד"ה מדהוה ליה כו' והקרו ושנו כו' לדרשא דמניינא הס"ד והד"א: תוס' בד"ה מרדוה ליה כו' אפי' הוה כתוב דרוש תדרוש כו' נ"ב פירוש דרוש תדרוש או וחקרת או חקור תחקיר ודרשת ואין לומר דילמא ה"נ דתלמודא קאמר דרוש תדרוש דוקא בלהוד בלא וחקרת דהוי ג' ואם כן וחקרת והיטב למאי אתא אי לאו משום דהוי היטב מופנה ונראה דל"ק מידי דודאי ניחא ליה למכתב ודרשת וחקרת מכח שיכתוב דרישה ב' פעמים וראייה לזה מדמסיק תלמודא לעיל מדהוה ליה למיכתב ודרשו וחקרו ולא קאמר מדהוה ליה למיכתב ודרשו תרי זימני ולא קאמר תלמודא לכתוב דרוש תדרוש אלא במקום היטב ולא במקום וחקרת ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף מא רש"י בד"ה בסודר שהנקו כו' בד"ה שעקץ דקין והתכה מעוקצה כצ"ל: בד"ה שפודו צ"ל ששפדו: בד"ה ארבעים שנה כו' בפרקמטיא אמציעיים הד"א: ע"ב גמ' אמרו ליה ומאי אמרי' כו' כצ"ל ו שם ומאי קשיא א"ל מהא דקתני כצ"ל בס"א: שם א"ר יוחנן עד כמה מברכין על החדש כצ"ל: רש"י בד"ה כי אמרי כו' אמר הא' אינו יודע כו' כצ"ל: בד"ה ומאי אמרינן כו' להתקשות בה ומאי קשיא לך הס"ד. והד"א ונמחק וי"ו ומאי: בד"ה עד כמה כו' יברך למחר הס"ד: בד"ה על החודש על הלבנה בהתחדשה כצ"ל והס"ד: תוס' בד"ה שזה יודע כו' במאי דקאמרי אח"כ כצ"ל:

דף מב ע"א גמ' מרימר ומר זוטרא מכתפי אהדדי כו' נמחק אהדדי. ונ"ב בס"א אינו: רש"י בד"ה ותרווייהו כר' יוחנן כו' יתירא דהואי כמו יתר כצ"ל: בד"ה וליברך הטוב כו' אדרב יהודה פריך כו' נ"ב כבורו במקומו מונח כי אין אנו צריכין לזה דלכ"ע מקצה יברך הטוב והמטיב ומה שיש לו

מהר"ם

ה' הוא גם אינו דומה להטוב ומטיב גבי מיתת אביו משום דשני דברים הם דדיין אמת בא על מיתת אביו והטוב ומטיב בא על טובת הירושה משא"כ בברכת מחדש חדשים אתי נמי על טובת האור וק"ל:

סליק פרק היו בודקין

ח"א דף מב ע"א (כאילו מקבל פני שכינה כו'). עיין בזה בפירוש ריב"ס בסוף פרק תפלת השחר וי"ל לפי שישראל בגלותן אינן זוכין לראות פני שכינה ורתוקה מקבלתה אבל חידוש הלבנה הוא סימן לישראל שהם עתידין להתחדש כמותה לפאר ליוצרם בקיבול פני שכינה כמו שיורה על זה נוסח ברכת הלבנה ולזה כשאנו מברכין על החדש בזמנו שהוא סימן שאנו עתידין להתחדש כמותה והרי אנו כאילו מקבלין פני השכינה וק"ל: (גשי דידן נמי מברכין כו') ר"ל תפלה קצרה כזו נשי נמי תיכלו לברך בע"פ בלילה, אי נמי דהכי קאמר נשי נמי תוכלו לברך כדקאמרת ברוך מחדש ברכה זו בלא הזכרת השם בטומאת לידתן ונדתן אבל בודאי צריכה ברכה זו הזכרת השם כדמסיק ב"א ה' מחדש חדשים וק"ל. ופי' נוסח ברכה זו: (ברוך אשר במאמרו ברא שחקים כו'). דבי' מאמרות נברא העולם ובראשית נמי מאמר הוא כדאמרינן במסכת ר"ה פרק יו"ט וסמך לו וברוח פיו כל צבאם עש"ה בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ואשמועינן דברוח פיו כמאמר בעלמא ברא אותם כדאמרינן בס"א נברא העולם דהוא אות קילא. ואמר (חק וזמן כו'. חק הוא דבר קבוע לשמש ביום ולירח בלילה וזמן נתן להם דהיינו זמן סיבוב גלגל הלבנה בכ"ט י"ב תשל"ג וסיבוב גלגל החמה בשס"ה יום ורביע: (ושלא ישנו את תפקידם). פי' שלא ישנו מינוי שלהם מלשון ויפקדהו על ביתו ורש"י פירש מלשון לווי. (ואמר ששים ושמחים לעשות כו')· אף על פי שמיעט הלבנה גם היא ששה ושמחה לעשות רצון קונה להתמעט עצמה ועל זה אמר פועל אמת לפי שכדין מיעטה כדאמרינן במסכת חולין וכמו שכתבנו התוספות. ואמר שאתה רואה שהוא (פועל אמת). כדאתך שפעולתן אמת בלי שינוי כמ"ש החוקרים דמהותו יתברך אי אפשר לאדם לידע אבל מציאותו על ידי פעולותיו ניכר. ואמר (וללבנה אמר כו'). גם שנתן להם חוק וזמן שלא ישנו אל תתמה על שינוי הלבנה בכל יום ויום מימי החדש בחסרונה ומלואה כי אין זה שינוי דהיינו אורחים כדקאמר לעיל אבל כן אמר הש"י ללבנה בתחלת יצירתה שתחדש בכל חדש והוא סימן (לעטרת תפארת כו'). רלה לומר ע ר ו היא עטרת מלוכה שתחזיר לבית דוד אחר שחסרה שעל כן אומרים בחידושה דוד מלך ישראל חי וקים כמפורש לעיל בחידושינו פאד"מ ותפארת הוא סימן לתפארת ישראל שתחזיר אחר שנחסרה. והיינו (לעמוסי בטן). פ"ה בישעיה העמוסים מני בטן נאמר על ישראל שיתחדשו לעתיד כולד הנולד מני בטן ועל כן יתחדש מלכותן ותפארתן משום כבודו יתברך כדי לפאר ליוצרם ע"ש כבוד מלכותו כמ"ש והיה ה' למלך וגו' וק"ל: (כי בתחבולות תעשה לך מלחמה כו) במי אתה מוצא כו': (שיש בידו חבילות כו'.) לפי שבכבר אמר שלמה בתחבולות עשה מלחמה וע"ז דרשו האי קרא דהכא דאינו מלשון תחבולה ממש אלא מלשון חבילה ומלינו תי"ו נוספת בכזה כמו דור תהפוכות וגו' ודו"ק: (ולרוזנים אי שכר סעוסקים ברזו של עולם כו'). והיינו ד"כ כמ"ש התוס' דנפשו של אדם היא רזו של עולם כי הוא עולם קטן כמ"ש החוקרים וק"ל: סליק פרק היו בודקין

פרק נגמר הדין

ע"ב תוס' בד"ה ונאמר בפרים הנשרפים כו' תימא בפר העדה מגלי כיון דפר כהן משוח לא גמר אלא מהיקשא דדשן כו' עכ"ל פי' בכהן משוח איכא תלתא מחנות חדא דידיה והשני דפר העדה מדכתיב לגביה ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון והשלישי דדשן מדכתיב לגביה על שפך הדשן כו' אבל בפר העדה לא הוו אלא תרתי דהיינו חדא דידיה ואידך דכהן משוח מהיקשא דושרף אותו כאשר שרף גו' אבל ההוא דדשן ליכא למגמר בהיקשא דכהן משוח דדבר הנלמד בהיקשא אינו חוזר ומלמד בהיקש ומיהו בדשן לא תקשי להו מגלן ג' מחנות דהא ההוא דפר העדה לא אתי בדשן בהיקשא מכהן המשוח דבכהן המשוח דבר הנלמד בהיקש הוא די"ל כיון דנאמר בכהן משוח על שפך הדשן ישרף ע"כ בההוא דוכתא דשרף פר כהן המשוח עביד ליה הדשן דהיינו חוץ לג' מחנות ודו"ק: בד"ה משה היכא יתיב וא"ת כל הני דפריס ל"ל כו' עכ"ל במהרש"ל י"מ מה הקשו התוס' הלא במסקנא אמרי' אי לא נאמר קאמר כו' השתא דאיכא קרא ג"ש לא צריך ואם נאמר כו' ונראה דלא ק"מ כו' כך נראה ליישב דעת התוס' אבל אי נחית לעימקא כו' עכ"ל והאריך ע"ש ודברים דחוקים הבין בדברי תוס' וכפי כוונתו היה להם להאריך במקום שקצרו בדבריהם אבל הנראה לי דעיקר קושיא הכא לאו מכח ג"ש נגעו בה אלא כיון דהוציא את המקלל גו' תרתי מחנות משמע מטעמא דקאמר דעם משה ידבר והוא במחנה לויה הוה יתיב ה"נ איכא למימר בהכהו והוציא דפרים דעם העוסק ידבר דהיינו הכהנים דהוה יתבי נמי במחנה לויה וא"כ כל הנהו והוציא דפרים נ"ל דחדא מינייהו כמי תרתי משמע והוא דדשן הרי ג' ואהא תירצו דאע"ג דהוציא תרתי משמע מ"מ אי לאו יתורא דוהוציא בפרים לא הוי גמרי' מחד והוציא תרתי משום דהוה ילפי' קדשים מקדשים דשחוטי חוץ לאפוקי ממשמעותיה דלא משמע שם רק חדא ודו"ק כי הדברים ברורים הם למבין: מכאן עד סוף הפרק לא רציתי להעלות על הספר מחידושי הלכות רק מחידושי אגדות מפני שלא למדתי אז בישיבה בהיותי בעיר לובלין: סליק פרק נגמר הדין

כל

חכמת סנהדרין פרק חמישי שלמה

לו ברכה אחרת דהיינו מחדש חדשים מה בכך הלא אותה ברכה קאי על בריאת השם ומעשהו וברכה דהטוב והמטיב קאי על הנאת האדם כמו על היין דמברכין ב"פ הגפן וגם הטוב והמטיב ומכ"ש כה"ג דברכת מחדש חדשים מברך אתחילת חדושה וברכת הטוב והמטיב יברך במילואה לכל הפחות אחר שבעה אז הוא ואחרים נהנין בשלימותה ועוד לא גרע ממת אביו דמברך דיין האמת על המיתה ועל בשורת הירושה הטוב והמטיב ודו"ק [עיין במהרש"א]: בד"ה כדי שלא יצאו מב"ד כו' כצ"ל: הדרן עלך היו בודקין

נגמר הדין פרק ששי

רש"י בד"ה וילף ממקלל כו' דשחוטי חוץ דהוי חוץ למחנה כצ"ל, בד"ה שכן הוציא כו' לשחוטי חוץ הוצא כו' הכשירן אלא עבירה היא כו' ישחט מחוץ למח ה ומחוץ למחנה האמור כצ"ל והד"א: תוס' בד"ה משה היכא כו' כל הני דפרים למה לי כו' נ"ב יש מקשים מה הקשו התוס' הלא במסקנא אמרינן אי לא נאמר קאמר כו' השתא דאיכא קרא ג"ש לא צריך. ואם נאמר סוף סוף לא ליכתוב הני מחנות דגבי פרים וליתי מג"ש א"כ האי קרא גופיה דכתיב במקלל לאתויי ג' מחנות ליתי בג"ש ולא לאתויי בג"ש ה"נ איכא למימר גבי פרים ונראה דל"ק מידי כי מה דקאמר ג"ש לא צריך ר"ל דניחא ליה לכתוב הני מחנות במקומו ולא לאתויי מג"ש אבל גבי פרים דבלאו הכי לא כתיבי ג' מחנות במקום אחר אלא בכמה מקומות ומכח אם אינו ענין א"כ ניתי ליה בגזירה שוה כך יש ליישב דעת התוס' אבל אי נחית לעומקה של דבר נראה דלא קשה מידי דתלמודא ה"ק אם לא נאמר קרא הייתי מוכרח לומר דילפו חכמים מגזירה שוה דהכי קים להו מרבייהו אבל השתא דנאמר קרא ל"ש תו לא צריך וממילא לא היה להם לחכמים שום ג"ש ולא קבלה מרבותיהם לדון דין גזירה שוה כלל בהאי עניינא ואם כן נסתלקה גם כן קושיא של התוס' ודו"ק: [עיין במהרש"א]:

דף

מהר"ם

דמהלך אדם בינוני י' פרסאות ביום שהוא מ' מילין והיום הוא י"ב שעות ובמיגית של מ' מילין הוא ס' מילין ובמיגית של י"ב שעות הוא שעה ומחצה וא"כ תחלת שעה שניה עדיין קודם הנץ החמה הוא וק"ל: באד וסבורים ששעה מתחלת אחר הנץ החמה ר"ל וטועים מעידים. שנעשה אחר הנץ החמה וק"ל: ד"ה אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה וכו' אמאי עדותן בטלים בשיליה דלמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וכו' נראה דהתוס' או קאמרי וה"ה דלמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר חמש סוף חמש או האי דקאמר ג' תחלת ג' והאי דקאמר חמש תחלת חמש דלא הוי הטעות שתי שעות דהאי רצונם לומר כפשוטו דהאי קאמר סוף ג' והאי קאמר תחלת ה' אין כאן טעות כ"א שעה אחת ודו"ק: באד ואת מ"מ נימא עובדא כי הוה ברביעית הוה פירוש אפילו את"ל דהאי דקאמר בשלש בתחלת שלש והאי דקאמר חמש סוף חמש דהתחילו ביניהם ג' שעות אפ"ה יהא עדותן קיימת אפילו לר"מ דנימא עובדא כי הוה בארבע הוי וטעו כל אחד בפחות משתי שעות ורבה ס"ל דלר"מ אדם טועה שתי שעות פחות משהו ולכך יהא עדותן קיימת אפילו לרבי מאיר וק"ל: סליק פרק היו בודקין

נגמר הדין פרק ששי

דף מב ע"ב בגמרא וכא דקתני הכי נפקא מינה וכו' כי היכי דלא מתחז

בית דין רואים וכו' הא דאצטריך השתא להמתרץ למיהב טעמא למי'תא והא על כרחך המקשה נמי היה צריך לי' טעמא למאי הצריך קרא להוציא חוץ לג' מחנות היינו מש"ה דבשלמא לסברת המקשה דבעינן חוץ לג' מחנות ובירושלים חוץ לירושלים הוי הטעם משום קדושת המקום דומיא דמצורע דמשתלח חוץ לג' מחנות אבל השתא משום דמשני דנפקא מינה דאי נפק כי דינא ויתיב חוץ לג' מחנות א"כ קשה טעמא מאי לכך אצטריך לשנויי כי היכא דלא מתחזי וכו':

בתוס' ד"ה משה היכא יתיב וא"ת כל הני דפרים למה לי פי' למה אצטריך למכתב האי אל מחוץ למחנה דכתיב בפר העדה וגם האי אל מחוץ למחנה דכתיב גבי דשן ללמוד מהן ג' מחנות הא כיון דלר"ש כתיבי ג' מחנות במקלל עלמא יליף פר כהן משוח בג"ש ממחנה מחנה ממקלל מה מקלל ג' מחנות אף פר כהן משוח ג' מחנות וממילא ידעינן דגם פר העדה צריך ג' מחנות מדכתיב ביה ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון דהיינו פר כהן משוח וגם בדשן ידעינן ממילא ג' מחנות מדכתיב על שפך הדשן ישרף ותירצו התוס' וי"ל דלא תימא נילף משחוטי חוץ וכו' דאי לאו הני קראי לא הוה ילפינן פר כהן משיח ממקלל דליכא ג' מחנות אלא הוה ילפינן משחוטי חוץ דלא בעי כ"א מחנה אחת משום דשחוטי חוץ דמי טפי לפר כהן משוח משום דהוה ילפינן קדשים מקדשים וק"ל:

ח"א דף מג ע"ב (כל הזובח את יצרו כו'). ר"ל הכובש את יצרו שמו שיסד ר' אפרים גבורות הזובחים אשר ילדם טובחים ומודים ומשבחים שמם הגבורים ור"ל שכובש את יצרו לסבא ומתודה לשעבר וע"פ דרך זה יתיישב מ"ש פרק מפנין מעלי יומא דעצרת נפיק ביה זיקא ושמיה עבות דאי לא קבילו ישראל התורה היה עבת להו לבברייהו כו' דלכאורה קשה דלא ה"ל לקרותו עבות אלא טובח שבא לטבות אחרים אבל לפי מה שאמרו הכא שהכובש את יצרו ומגלתו הוא זובח יצרו במתן תורה נמי דודאי הסוף זיקא שהוא השטן הוא יצר הרע הוא רוח מ"ש שבא לטבות את ישראל אילו לא קבלו התורה אבל כיון שקבלו התורה וכבשו את יצרם הרי אדרבה זכו ישראל את היצר הרע ושפיר מקרי טבות וקאמר (כאלו כבדו להקב"ה כו'). דב' העניין של יכבדנני דקאי על הקב"ה ב' פעמים דהיינו כמה שכובש את יצרו להבא מכבדו בעוה"ז וכמה שמתודה על לשעבר מכבדו בעולם הבא כדלקמן שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא ומייתי לה מדכתיב ביה גם כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה וכן אמרו בויקרא רבה זובח תודה יכבדנני זה עכן שזבח את יצרו כו' ודו"ק: (בכל עולה בידו כו'). ר"ל דאין לו אלא שכר עולה ואם עשה עבירה שחייב עליה חטאת ואשם אין מתכפר לו אבל רוח נשברה דהיינו ששב בכל לבו ורוח מקרי זבחי אלהים דעולה לו גם בשביל חטאת ואשם ואמר ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת כו' ע"פ המדרש ב"ו מואס בכלים שבורים ומדת הקב"ה אינו כן שהוא אינו מואס בכלים שבירים שנאמר לב נשבר וגו' לא תבזה וק"ל: (א"ל התודה שכן דרך המומתין מתודין כו'). לשון מומתין משמע דאיירי בחייבי מיתה וקשה דא"כ מאי קאמר בסיפא והם אינו יודע להתודות כו' וליכא למימר דאיירי נמי בחייבי מיתות אלא שאינו יודע להתודות דהיינו שהוא יודע שהוא מזומם דא"כ היינו רבי יהודה ודוחק לומר דבהא פליגי דת"ק ס"ל במזומם יאמר כתם תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ולא יאמר חוץ מעון זה ור"י ס"ל שיכול לומר חוץ מעון זה ויש לומר דהכי קאמר שאינו יודע להתודות היינו בארוכה כדרך המתודים לפרט העונות מ"מ א"ל אמור וידוי בקצרה תהא מיתתי כפרה כו' והשתא א"ש דגולה מגלא בחייבי מיתות איירי מיהו בפרק כ"מ מוכח דכל הגיטה למית חייב להתודות עיין שם ודו"ק: (ואי אתה עכור לעולם הבא.) ויש לדקדק מנין שכפר לו וידויו דאימא מיתתו של עכן היה כפרתו ולא הידוי וגמ"ד לקמן בהרוגי ב"ד כיון דבדין מקטלי ליה לא היה מיתתן כפרה גיתא דבוידויו קאמר הכא דיש לו כפרה ומשמע ליה הכי מהאי קרא דיעכרך היום הזה ולא בעולם הבא אודוי קאי ולא אמיתה דעדיין לא הוזכרה ועיין בזה ביפה מראה וק"ל: (מי חטא א"ל כו'.) ילא להם זה ממה שא"ל הקב"ה ליהושע חטא ישראל וגו' גם לקחו מן החרם וגו' ולזה לו על הגורלות קום קדש וגו' ונקרבתם בבקר לשבטיכם והיה השבט אשר ילכדנו וגו' ולא גילה לו להדיא מי הוא שלקח מן החרם ואמר דהיינו משום וכי דילעזר אני וכו' ומ"ש אתה ואלעזר הכהן כו' אם אני מפיל עליכם גורל כו' אין זה דומה לכאורה שהרי לא נפל בהם הספק לכד מש"כ כאן שהפיל גורל על ספק כולו דהיינו על כל ישראל אלא שאמר עכן בכמו בזה הגורל באתה ואלעזר ע"כ אינו אמת כן זה הגורל ג"כ אפשר שאינו אמת רק מקרה בעלמא ואינו מלווס בזה מפי המקום עד שהביא לו יהושע ראיה מתורת משה דגורל בזה בהוא על ספק כולו כגון חלוקת א"י לכל השבטים הוא אמת ואין להשיא לעז עליו. ומ"ש (א"ל בבקשה כו' תן תודה כו') הכא משמע דאמר ליה תן תודה משום לעז הגורלות ובמתני' משמע דא"ל תן תודה משום כפרה בכל המתודה יש לו חלק לעה"ב ויש ליישב דתלק לעה"ב יליף ליה משום דכתיב שים נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה דכבוד לאלהי ישראל היינו לעה"ב כמ"ש לעיל ומדכתיב נא לשון בקשה יליף נמי דמשום לעז הגורל בקש ממנו שיודה וכן מצאתי ברד"ק ב' טעמים לתן תודה וק"ל.: (אלא תן הודאה לו והעבר כו.) עיין פירש"י ויותר נ"ל לפרש שהיה יהושע ירא שלא יודה משום תמוד ממון הגנבה והחרם לכך לא אמר ליה התוודה כתם אלא תן תודה דר"ל לא נבקש ממך ליתן רק הודאה אבל ממונן החרם הפטר ואל תתן וק"ל: (מלמד שמעל עכן בג' חרמים ב' בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר כזאת וכזאת כ"י אומר משום ראב"ש ה' ד' בימי משה כו') יראה למ"ד ב' בימי משה כזאת היינו כזאת של יהושע דהיינו אחד וכזאת היינו עוד אחד כבל יהושע הרי בגים בימי משה וכה"ג דרשו בפ' כ"ג גבי כהנה וכהנה כהנה בית שהיו לו ו' נשים ככר וכהנה עוד בית כוס להו י"ת. אבל מ"ד הכא ד' בימי משה וה' בימי יהושע מאי משמע ויותר נכון גירסת הרד"ק כזה וכן הוא בירושלמי דגרים וי"א ד' ג' בימי משה ואחד בימי יהושע דהשתא ניחא דכזאת משמע א' כזאת

על יהושע דהשתא הוו כ' וכזאת משמע עוד כ' דהיינו כאותן ב' שמכרו ככר האי' בימי משה וא' בימי יהושע וכה"ג איכא למ"ד דדרש שם כהנה י"ב וכהנה כ"ד והתוס' שכתבו כזאת וכזאת הא דלא מרבינן תרמים הרבה כדדרים גבי כהנה כו' יתיישב לפ"ז דר"ל דלא מרבה מוי"ו דוכזאת עוד תרמים הרבה דכה"ג איכא התם למאן דדריש וי"ו ה"ל מ"ת נשים ודו"ק· ופירש"י בשמעתין ב' בימי משה אותו של כנעני מלך ערד כו' וביזאה כזו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרסמו עכ"ל אבל בירושלמי מפורש כד' תרמים מעל בחרם כנעני מלך ערד ובחרם סיחון ובחרם מדין ובחרם יריחו וכ"ש הרד"ק והיינו כמ"ד ג' בימי משה וא' בימי יהושע ולמ"ד ב' בימי משה לא חשיב הך דמדין דהא כתיב ויקחו את כל השלל וגו': (שלא ענש על הנסתרות כו') עיין בתוספות באורך על פירוש רש"י והרא"ם קיים פירושו עיין שם ויש לעיין לדברי רבי יהודה דנענשים גם על הנסתרות אפילו מאשתו ובניו למה לו למימר בפ' במה אשה דלדיקים נענשו בשביל הרשעים משום דבידם למחות ולא מיחו הא על הנסתרות דאין בידם למחות נענשים בשביל ערבות לרבי יהודה ודוחק הוא לומר דההוא סוגיא אתיא כרבי נחמיה ולא כרבי יהודה ויש ליישב דודאי אין סברא שיענשו בעלמא על הנסתרות מפני ערבות אלא בכהאי גוונא דהכא כיון שחרם זה היה בלא רשות הקב"ה כדלקמן שאמר ליה הקב"ה אתה גרמת כו' היה לך להעמיד שומרים שיפקחו בדברים שלא יעברו על החרם וזה שאמר הכתוב וימעלו בני ישראל מעל בחרם ויקח עכן גו' דבזה מעלו בני ישראל על שלקח עכן שהיה להם לעשות שמירה טובה שלא יבא עכן לידי כך וזה שכתוב ויחר אף ה' בבני ישראל ודו"ק:

דף מד ע"א (חטא ישראל כו') אע"פ שחטא ועבר על כל התורה כדלקמן לא הוי כעכו"ם וכמ"ש אף כמומר לכל התורה דישראל הוא לכל דיניו וק"ל: (על חמשה חומשי תורה שנא' חמשה גם) מלת גם הוא ריבוי בכ"מ מורה על רוב מצות התורה כמו שכתיב אכתוב לך רובי תורתי גו' וה' גם משמע בענין רובו של חמשה חומשי תורה ולא כולם דהשתא ניחא דאיצטריך קרא למושך ערלה ולנערה המאורסה כדלקמן ודו"ק: (אלא כדין סקילה כנערה מאורסה) ואיתא במדרש שמדין חרם הוה לו דין שריפה שנא' והיה הנלכד בחרם ישרף אותו ואת כל אשר לו גו' אלא שעל כן היה נדון בסקילה לפי שהיה מחלל שבת שבשבת נלכדה יריחו והוא הוציא הגנבה מבית לבית אבל לא ידעתי למה תלה סקילתו בנערה מאורסה גם קשה (על) בהמותיו שהיו לשקילה כדלקמן הראוי לסקילה סקילה מה טעם מיתת סקילה בהם ודו"ק: (לרדותן כו'). בגירסת ילקוט אלא להראותן הכא נמי להראותן כו' והיה היא שהמכוון להראות להם בדידיו ויוסרו הם כפירש רש"י בספר יהושע

[illegible]

דבר אתו משפט על שהקשה לדבר לומר למה הרעות וגו' אלא דה"ק דלא הקשה יהושע לדבר בזה יותר ממשה שאמר כה"ג ולמה קרי לזה ידבר בתחנונים ולזה יענה עזות ולמאי דמסיק אלא מהכא ולא הואלנו וגו' היינו בהקשה לדבר יותר ממה שהלה סדבר בהם כפירש"י וק"ל: (ואתם רחקתם ס' מיל כו') לפ"ו הקמת הארנים היה קודם

חכמת סנהדרין פרק ששי שלמה

דף מג גמ' מבעיא ליה לסמיכה ולדחייה כצ"ל והס"ד: רש"י בד"ה והא האי תנא דלעיל כצ"ל והס"ד: בד"ה אמר נשתתק צ"ל ונשתתק נאלם והס"ד. בד"ה זוכה צ"ל שזוכה: ע"ב גמרא תן לו תודה והיפטר מיד ויען עכן וכו' אלהי ישראל וגו' כזאת וכזאת עשיתי א"ר אשי כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אמר לו עכן הס"ד: בד"ה והרי כבר כו' ינהוג לעולם דלמה יפסוק כצ"ל והס"ד: תוס' בד"ה מלמד שלא ענש כו' את השם אמר ליה ר' נחמיה הר"א:

דף מד רש"י בד"ה לרדותו צ"ל לרדותן: בד"ה איצטלא כו' נקי בן יומו שמכבנין בו למילת כצ"ל. ונ"ב נקי בן יומי פי' ביום הולדו שמכבנים הרחלים והוא בית נפש שקורין נושקא שמחברין בה פתיחת פי החלוק כך כשנולד הכבש והאם לוחכתו ואין צמרו נקי והרוצה להצניע למלת עושה לכבש מעט עור ומכבנו עליו שלא יתפרד ונמצא צמר מכוסה כל הימים רש"י בשבועות: בד"ה סרבלא דצריפא כו' כצ"ל: ע"ב

מהר"ם

דף מג ע"א בתוס' ד"ה לא נייתי אחריני והא דכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה וכו' פי' מסיפא דקרא מקשים התוס' הא דכתיב סיפא דקרא ויד כל העם באחרונה ועל כרחך פירושא דקרא הוא שאם לא מת מזריקת האבן שזרקו בו העדים אזי יזרקו בו שאר העם אבן אחר. וא"כ היאך הוה בלקא אדעתיה לומר שלא נייתי אבן אחריתי ותירץ דס"ד דס"מ היכי דאיתו אבן קיימת ר"ל והכי הוה פירושו דקרא דאם לא מת מזריקת העדים אזי יחזרו ויקחו העם אותו אבן שזרקו בו העדים ויחזרו ויזרקו אותו עליו אבל אם נאבד אותו אבן שזרקו בו העדים ה"א דלא נייתי העם אחריתא: ד"ה פשיטא אחד אבן וכו' משום דאכריית' דלקמן קאי וכו' ר"ל דלקמן תנא בברייתא שהעץ שנתלה בו והסייף שנהרג בו והסודר שנחנק בו נקברים עמו ושם לא הוה שייך למתני הפתילה שהיא נזרקת לתוך פיו ולא שייך לומר נקברת עמו ולכך לא תני בברייתא פתילה ורב הונא דקאמר פשיטא קאי אברייתא כלומר פשיטא לי דהעץ והסייף והסודר דקתני בברייתא כולן היו מבל לגבור ולכך לא נקיט נמי רב הונא בדבריו פתילה משום דלא נקיט אלא מאי דקתני בברייתא וק"ל: ע"ב בתוס' ד"ה כזאת וכזאת הא דלא מרבי חרמים הרבה וכו' ר"ל דלמדרש הכי כזאת הוי שנים דמשמע כאשר עשיתי עתה עשיתי

ג"כ ככר שרי שנים וכזאת הוי ד' וק"ל: ד"ה מלמד שלא ענש על הנסתרות וכו' וקשה דבלאו נקודה דע' לא הייתי יכול לומר כן כן נ"ל להגיה הנה שיש ליישב התוס' מ"מ עדיף טפי להגיה כי לא כך הוא לשון הרגיל: באד דא"כ לא נכתוב אלא הנסתרות והנגלות וכו' ואני אומר שאין לחשוד את רש"י גדול המפרשים שיפול בזה ולא ירגיש בקושיא כזו ועוד הלא רש"י בעצמו כתב ומיהו אי הוה כתב הכי הוה משמע דאף קודם שעברו נמי לסכי פליגיהו ונקוד וכו' הרי שמוזה שלא נכתב לנו ולבנינו ולמפלא נלמד שקודם שעברו הירדן לא הוי הנסתרות לנו ולבנינו אלא לה' לבדו ואיך פירוש רש"י אחר זה מיד דנקידה דע' לחלק כאתם דלא תימא מעתה ועד עולם וכו' אלא האמת דרש"י ס"ל דגם עתה לאחר שעברו הירדן שנענשים גם על הנסתרות מ"מ יש חילוק בין נגלות לנסתרות דנגלות הן לנו ולבנינו לכד והנסתרות הם לה' אלהינו וגם לנו ולבנינו וכן דייק ליבנא דרש"י שכתב שאף אנו נענשים עליהם ר"ל שאף הן לה' אלהינו מ"מ אף אנו נענשים עליהן וכן בסמיך כתב אבל מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו (אינו כתוב) וס"ל לרבי דסניקוד מרמז דלנו ולבנינו אינו כתיב במקומו ממש אלא שייך ג"כ למעלה והוה כאלו כתיב תרתי זימני וה"פ הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו והנגלות לנו ולבנינו לבד ואי הוה כתב ג"כ לנו ולבנינו למעלה בפירוש

חכמת סנהדרין פרק ששי שלמה

ע"ב גמרא אתה אומר להם ומכלים אותם כו' נ"ב תיקון סופרים הוא לשון זה ודו"ק: שם היע־וך שועך לא בצר וכל מאמצי כח כצ"ל: שם מאי כולם חמשה אמר ר' יוחנן כולם חמשה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה א"ל אמש ביטלתם כו' עתה באתי כו' הר"א: בד"ה היערוך שועך כו' שועך לא בצר הד"א: בד"ה רב ושמואל כו' ומרי חד אמר הד"א: בד"ה וינקי כו' כל אדם אומר כן כו' בצ"ל: בד"ה דבעי' מכסא כו' אמרו לו ומה כשפים בידך כו' בצ"ל:

דף מה ע"א גמ' מפשיטון אותו את בגדיו כו' הכא הא קא מיקטלא כו' הכא אין לך ייסור גדול כו' ת"ל כי סקול יסקל כו' ומנין שאף לדורות כו' כצ"ל: רש"י בד"ה מנין שבסקילה כו' צ"ל ומנין כו': בד"ה מנין שבסקילה כו' ת"ל כי סקל יסקל או ירה יירה רבויא כו' כי יסקל או יירה כו' כצ"ל: תוס' בד"ה מניין שאף כו' הקומץ רבה מדורות שעה כצ"ל: ע"ב גמ' והתניא כו' מות יומת המכה מ"מ כו' חסדא לרב אשי כו' נ"ב א"ל דפריך מסתמא דגמ' דקא מקשה ליה לשמואל דלא בעי קרא כדכתיב וכי לא בעינן כו' שאין זו מן הסוגיא ועוד דמאי משני את"ש דלקמן תנאי היא כו' א"כ מכ"ש דל"ה להו לאקשויי מידי משמואל דהא תנאי פליגי ואיכא נ"כ סתמא דברייתא דמסייע ליה. גם א"ל דפריך אגידמין דקא מכשר שמואל ולא בעי קרא ממש כדכתיב דהא הכא נמי איירי בגידמין דמעיקרא דהא טעמא דשמואל דמכשר גידמין משום דכתיב יד העדים ולא כתיב יד עדים אלמא דלא קפיד קרא אלא איד עדים שהיתה כבר ולמעוטי נקטעה ולא גידמה אלא מר קשישא היה נושא ונותן עם רב אשי לפי שבאותו הזמן היו בני הישיבה מסופקים בזה הדין אי כשמואל או לא והוא בא להכריע להדיא כשמואל ורחי ליה ואח"כ פריך סתמא דתלמודא לסיועיה להדיא מתאי ברייתא ודחי דתנאי פליגי בזה הדין וד""ק: שם דכ"ע כו' דתנן אין לו כו' כצ"ל. שם אמר להן ר"א והלא שמעון בן שטח כו' נ"ב פי' כמו שפריך ר"א לרבנן אהא דאין אשה נתלית כמו כן פריך נמי לרבנן אהא דאין נתלה אלא מגדף ועובד עכו"ם: רש"י בד"ה ומשום דהוי רוצח צ"ל משום: בד"ה מה מקלל כו' ותלית אף כל הד"א: תוס' בד"ה אין לו בוהן יד וכגון שנקטעה כו' נ"ב לא אוכל להבין דעתם מה חילוק הכא בין נקטעה אח"כ כו' בשלמא גבי עדים כתיב יד העדים שהיתה כבר משא"כ הכא גבי בן סורר ומורה לא שייך להלוקי בכה"ג גם לישנא דאין לו בוהן לא משמע הכי מדלא אמר נקטעה בוהן ידו על כן נראה דאין חלוק כלל בין נקטעה בוהן ידו או לא היה לו בוהן ומש"ה פסק נמי הרמב"ם סתמא לא היה לו בוהן יד אין לו תקנה אע"פ שפסק בהלכות סנהדרין גבי עדים שאם היו גידמין מעיקרא דכשרים ודו"ק:

דף מו גמרא בפיסקא האיש תולה צ"ל האיש נתלה כו': שם ור"א אותו כו' נ"ב ס"א אלא מעתה גבי סקילה נמי אותו ולא אותה אלא מאי אית לך למימר כו': שם בבועלה או בבת כהן כו' כצ"ל: רש"י בד"ה תרגמה רב חסדא להא דרב אחא כצ"ל והס"ד: בד"ה בבת כהן ארוסה או נשואה הס"ד. ונ"ב פי' לר"ש דסבר שריפה חמורה אבל לרבנן דסקילה חמורה ארוסה בת כהן נמי בסקילה ובועלה וזוממיה נמי דומין לה בסקילה ואינם

מהר"ם

חכמת סנהדרין פרק ששי שלמה

ואינם מחולקים ממנה אלא בנשואה ותימא שפירש אליבא דר"ש דלא כהלכתא א"ל ט"ס הוא נ"ל: בד"ה ובועלה כו' אבל בועלה נידון כשאר בועל בת ישראל הבועל ארוסה בסקילה ובועל נשואה בחנק כו' ולא זוממיה כצ"ל והס"ד ואח"כ מ"ה או בבת כה וזוממיה כו' וחד"א: ע"ב גמ' שמחוסר תלישה וקבורה כו' קבורה מן התורה מנא לכו אישתיק כו' קברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר דלא לישתני כו' האי דהואי צדיק תהוי ליה כפרה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה משקין אותו כו' שמא יתרשלו בקבורתו כו' נ"ב גם נראה לפרש שלא ישהה ויתלה ודו"ק: בד"ה ד"י כו' שמחוסר תלישה וקבורה כצ"ל: תוס' בד"ה קלילי עלמא י"ג קלי כו' כצ"ל וג"ב התוס' גורס קלילי ולא קיל לי אלא עושים חד תיבה והוא קלילא שבתלמודא וע"ז כותבין התוס' יש גורסים קלי כלומר בחד למ"ד ודו"ק: בד"ה לא תקברהו כו' בסוף פ"ט דכתובות כו' כצ"ל:

דף מז רש"י בד"ה על מטה כו' מעשה עמך נבזת כו' הד"א: בד"ה אבל חתם דיש בידו לחזור הס"ד: בד"ה חיו בת כו' תועבה ואם קדשי כו' הד"א: בד"ה יכול פירשו אביו ואמו של כהן הס"ד: בד"ה יטמא כו' וגו' בעושה מעשה עמיו כו' כצ"ל וחד"א: ע"ב רש"י בד"ה א"ל לשמואל צ"ל אמרי ליה כו': תוס' בד"ה משיטתום כו' גולל ורופק ואפי' הוא כו' כצ"ל:

דף מח גמ' דא לא תני הכי דתנן כו' כצ"ל: רש"י בד"ה טהור מן כו' ראוי לה ומדקתני כו' כצ"ל: בד"ה ה"ג כו' הוא דהוה הס"ד: בד"ה דימום נדבך של אבנים הס"ד: בד"ה הוא הדין כו' והאי דקאמר הטיל משום דבעי לאשמעי' כו' נ"ב פי' ואיירי בחומנו לכך דאי לא חזמינו

מהר"ם

בקברי אבותיו) ואמר שוכה לזה יותר משאר הרוגי ב"ד מפני שהיה ביתו מופקר כמדבר כו' ואמרו אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות לפי שדרך בעלי מלחמות שמצוי בהם גזל ועריות אמר שלא כן ביתו ובעלי מלחמות שבחיל שר לבא יואב שהם היו מנוקים מגזל ועריות כמו שדרשו בפסוק שיניך כעדר הקצובות וגו' על י"ב אלפים שהלכו על מדין שהיו מתרחקין מן הגזל מן העריות שלא כדרך שאר בעלי מלחמות וק"ל: (אפי' מוניני כו') עיין פירוש רש"י בערוך פירש מוניני ליר של דגים כו'. כלומר כל שהיה אוכל אפילו דבר מועט היה מחלק עכ"ל עיין שם ונראה דדריש ליה ממלת שאר דאפילו דבר טפל שעשוי שירים היה מחיה ופרים לעניי העיר וק"ל:

סליק פרק נגמר הדין

א־בע מיתות פרק שביעי

דף מט ע"ב פרש"י בד"ה ואידך רב פפא דאיירי כמי כחומרי כו' עכ"ל משמע ליה דלאינך אמוראי דא"כ דוקא קתני זהו סדר תמיד אינו אלא משום חומרא בעלמא ולא משום חשיבות עבודות כמו בעבודות יוה"כ והכי משמע קצת מדקאמר לאפוקי ממצות הלילה ולא קאמר לאפוקי ממצות סדר תמיד למאי דקאמר ואידך ההוא למצוה בעלמא אלא דע"כ דלרב סחורא ולרב פפא סבא א"כ דהוי דוקא מ"מ לא איירי ביה משום דהוי חומרא בעלמא ואגן במידי דחשיבותיה גרס ליה קאמרינן וק"ל: תוס' בד"ה מעבירין על הכתם כו' אע"ג דמטמא לה ויבש כיון דאינו עובר כו' עכ"ל לא בא למימר כיון דאינו עובר כו' אבל אם עבר אינו בטל וטמא דהא ודאי אם הוא עובר מכ"ש דבטל וטהור אפילו בדם נדה ודאי וכן פירש"י שם בהדיא אלא דר"ל אע"ג דמטמא לה ויבש קודם שהעביר עליו ז' סמנין מ"מ אחר שהעביר עליו ז' סמנין כיון דאינו עובר ע"י כו' שוב אינו מקפיד עליו ובטל וטהור וק"ל: בד"ה כל מעשה יוה"כ למ"ד כו' הנעשים בבגדי לבן כו' לא איירי בדברים שנעשים בבגדי זהב בחוץ עכ"ל היינו ר' יהודה דס"ל בפרק הוציאו לו דלא נאמר חוקה אלא בבגדי לבן הנעשים בפנים ולדידיה ה"ל למימר רבותא טפי דאפי' בבגדי לבן מבחוץ לא איירי אלא דנקטו בדבריהם דלא איירי בבגדי זהב מבחוץ שהוא מילתא דפסיקא אף לר' נחמיה דס"ל דנאמר חוקה אף בבגדי לבן מבחוץ ויותר נ"ל להגיה בדבריהם דכל"ל ולא איירי בדברים שנעשים בבגדי לבן וזהב מבחוץ והיינו ממש כרבי יהודה דס"ל תרתי מיעוטי כתיבי זאת ואחת הד למעוטי בגדי לבן מבחוץ וחד למעוטי בגדי זהב מבחוץ ולר' נחמיה לא הוה צריכי למימר דניחא טפי דאיירי אף בבגדי לבן מבחוץ וצ"ל דהתוספות דהכא ס"ל דאימתי דר' יהודה אפילו בברייתא הוא לפרש כמ"ש התוספות פ"ק דגיטין אבל לפי מ"ש התוספות בפרק חלון ובפרק [כיסוי הדם] דאימתי דר"י לפרש דוקא במתניתי אבל בברייתא בא לחלוק לא הוה צריכי להכי אלא דכל מעשה יוה"כ כו' כמשמעו אף בבגדי לבן וזהב מבחוץ ור"י פליג ודו"ק:

דף

חכמת סנהדרין פרק ששי שלמה

חוי כצר ביה ולא הזמינו כמו שפירש"י לעיל רק שרישא דקבר חדש לא איירי בהזמנ: ודו"ק: בא"ד שפינהו לאפוקי כו' הר"א: בד"ה זלף יין צ"ל זלוף יין: בד"ה ומתריץ צ"ל מתרץ: תוס' בד"ה נתנו לספר כו' ומההיא דהיו אביו ואמו מורקין בו כלים משמע דבזריקה כו' כצ"ל וג"ב פי' ומזה נמי קשה: ע"ב רש"י בד"ה טלה עליהם כו' ה' בפיך הס"ד: בד"ה כה דבר כו' ותו לא אלא הכי כו' הר"א: תוס' בד"ה בשלמא למ"ד של שילה הוא קולט אבל של בית עולמים כו' כצ"ל וג"ב כך הוא לדברי רב ור"י ס"ל לשם לא של שילה ולא של בית עולמים לא גגו ולא קרנותיו כולן אינן קולטין אלא שש ערי מקלט ע"ש בפי' אלו הן דגולין:

דף מט רש"י בד"ה אכין ורקין דרש אשכחן כו' מורד במלכות דכתיב כו' הר"א: בד"ה ומגדלי בלורית כו' יפת תואר היו גשים כו' בשביה וגו' הס"ד: בד"ה שהם דרשו כו' דברי תורה עמשא הד"א: בד"ה פרים להו כו' עיר פרים הד"א: הדרן עלך נגמר הדין

ארבע מיתות בית דין פרק שביעי

ע"ב גמרא דקתני עלה זהו סדר תמיד נ"ב בסוף מסכת תמיד למצוה בעלמא ולאפוקי כו' נעלו מעל רגלו וירקה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה זו מצות כו' ומשום דבעי למיתני כו' כצ"ל: בד"ה כ"מ כו' אחר דבר הס"ד: בד"ה אין מוקדם כו' כסדר לבישתן ויש מקום כצ"ל והר"א: בד"ה מעבירין על כו' טהורות אם עבר כו' הד"א וכצ"ל: בד"ה ולאפוקי כו' ואזיל היא הר"א: בד"ה קוראה בו' ורוקקת וקוראה הד"א: בד"ה ב"ג בגמרא דרב יהודה כו' לה הכא הס"ד:

דף נ גמ' קסברי רבנן נשואה כו' עיין בזה פירוש רש"י וקרוב לפירושו בדברי בעל המאור ובספר מלחמות הוא מקיים הגרסא ע"ש באורך: שם שריפה חמורה מסייף כו' אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח כו' ולא בעי למילף שריפה חמורה מסייף מג"ש דאביה אביה מסקילה כדיליף לעיל לרבנן דהא ר"ש נמי אית ליה הג"ש משום דסקילה גופה דחמורה מסייף נמי לא ילפינן אלא מהאי דינא גופה ק"ו מחנק דסקילה חמורה הימנו כדלקמן ודו"ק: בפירש"י בד"ה ומדאפקיה כו' והכתוב החמיר עליה דהא נשואה בת ישראל בחנק שהיא

דשריפה חמורה מסייף מג"ש תימה אע"ג דמסברא סייף חמור אתיא ג"ש ומפיק ליה וא"כ לעיל דמסברא סקילה חמורה כו' דהא לא דמיא דודאי לגבי שריפה לבתר דיליף דשריפה חמורה מסייף בג"ש איכא למימר אדרבה שניתן סייף לפושע יד בעיקר משום דאיכא בהדיה ממונו אבל ושקולים שניהם כסקילה או כשריפה אבל סייף להוד אינו חמור אבל סקילה דליכא דבר אחר בהדיה כיון דניתן לפושע יד בעיקר ע"כ מסברא חמורה משריפה ולא נימא דהג"ש מפקא ליה מהסברא ויש ליישב בדוחק ודו"ק: בד"ה אדרבה הנך כו' אמרינן ק"ו לשכינה י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור כו' עכ"ל וק"ו לשכינה י"ד יום הא קאמר

מכלל ארוסה בת ישראל ש"מ דשריפה חמורה וע"כ נראה דלרוותא דמלתא תלה הכא בברייתא ר"ש הארוסה מנשואה דלהחמיר דא"כ ליכא סברא להחמיר בבת כהן קאמר דע"כ להחמיר הוא מכוין אב דמה כשהוציא הכ' נשואה כו' וכמ"ש התוס' וק"ל: תוס' בד"ה ת"ל ובת כהן כו' דדריש וי"ו ומיהו ע"כ לר"ע גופיה כו' וצ"ל דס"ל כר"א עכ"ל כצ"ל ר"ל אף דהאי

חמורה תקשי לך בתו בת כהן בשריפה מאי אריא בת כהן בת ישראל נמי בשריפה החמורה ואי למ"ד דסקילה חמורה תקשי לך כלתו בת כהן בסקילה מאי אריא בת כהן בת ישראל נמי בסקילה וק"ל: תוס' בד"ה הלכתא למשיחא כו' ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפרק ב"ש והר"ר חיים כו' עכ"ל בפ"ק דיומא מפורשים דבריהם וי"ל וי"ל דאין התלמוד

דס"ד דבת כהן כלתו נמי בשריפה להומרא אבל לעיל דתרווייהו ממש את אביה מחללת ואת המיה מחמיה פריך שפיר ממ"נ אי למאן דאמר שריפה

ביה ר"ע מג"ש ולא קבל מרבו וג"ש כלל א"כ בת ובת ל"ל לאפוקי מג"ש דהא אין אדם דן ג"ש מעצמו ותירצו ויש לומר דהוי סבר רבי ישמעאל דהא

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

בוראי קרא לא קפיד לדיוקא מיניה ודו"ק: תוס' בד"ה מה כשהוציא נשואה נ"ב יש מקשים איך עלה על הדעת להק"ל בבת כהן מבבת ישראל וצריך לומר דסד"א בת ישראל יותר מחללת אביה מבת כהן שהוא כהן ובקדושתו קיים שעובד עבודה והילול אינו פוגם אותו כל כך שמעלתו מכרעת ודו"ק [עיין במהרש"א]: בד"ה ת"ל כו' מ"מ נעשית זונה בכמה ביאות וג"ב פירוש שר"א סבר זונה היא המופקרת בפ' הבע"י:

דף נא גמ' לאו בת כהן היא ותו מידי כהנת לכהן כו' בב"א: רש"י בד"ה בת איש כו' אשת כהן הס"ך: בד"ה ר"א צ"ל כדר"א: בד"ה אתיא הנה כו' ובתה וגו' את כאן כו' כצ"ל: בד"ה פסלה עולמית כו' אע"ג דלא פסיל לה הוא כו' כצ"ל וג"ב פירוש דמותר לישא כהנת אבל מ"מ פסלה אח"כ: עוד בדבור זה יליף לה בקדושין כו' נ"כ וכן בס"א אבל לא דק ונאמר בפרק אלמנה לכ"ג: כדבור זה מקיש זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו פוסל כצ"ל: עוד בדבור זה שני חילולין במשמע כו' נ"ב תומא גדולה הלא ברייתא בהדיא בפרק י' יוחסין וזה לשונה אין לי אלא זרעו היא מנין ת"ל לא יחלל מי שהיה כשר ונתחלל וכן פירש"י לשם לפי שבזרע אין שייך חילול לפי שמעיקרא נפסל וכן מביא רש"י בפרק אלמנה לכ"ג כה"ג וכן כל המחברים לא הזכירו אלא הך ברייתא ויותר התימה שלשם גופא בדף ע"ה כתב רש"י על הברייתא שהחלל ונתין כו' בן ט' שנים ויום א' פוסל הכהנת כו' דמסיק יליף מכ"ג באלמנה ופרש"י וילפי' לקמן מלא יחלל שני חילולין במשמע א' לה וא' לזרעו מדלא כתיב לא יחל ע"כ וזה לא היה ולא נברא אלא אח"ב בדף ע"ז יליף מלשון הילול כעין שכתבתי לעיל [עיין במהרש"א]: בד"ה כך הצעה כו' אביה כו' כאילו הר"א. בד"ה כל שהיא כו' אביה

דהא לא אתא בת ובת לרבי עקיבא לאפוקי מג"ש אלא דלא תימא כו' כצ"ל ור"ל דודאי כקושייתם דלא אתי בת ובת לאפיקי מג"ש דלא איצטריך דהא כיון דלית ליה ג"ש כלל ולא קבלה אלא דאיצטריך בת ובת לאפוקי מדיכא דבכין אב דלעיל ומה שהקשה מהרש"ל דה"ל לר' עקיבא לאתחולי

שאין משה ואהרן מהלכין בדרך כו' דקדק לומר בדרך דאפילו בדרך שאין מכבדין עצמן בדרכים כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו היו נדב ואביהוא מקנאין במשה ואהרן שהלכו לפניהם ואמרו אימתי ימותו כו' ואתה נכהיג את הדור לילך בראשונה וע"כ נענשו שנשרפו אף גופן ע"ש רקב עצמות קנאה ומזה יש לפרש ענין שני הוטין כו' כנגד משה ואהרן

שמים וקאמר וכבר היו משה כו' שזה החטא של קנאת הכבוד היה נ"כ בהם שכבר קודם שחטאו כחטא המפורסם כמ"ש לעיל חטאו בחטא זה

כרבי יאשיה דחנק קלה מכולן מה"ט שלא פירש למי נתן חנק ע"כ קלה היא מכולן כו' וק"ל: בד"ה איסור מלוה כו' מרבינן התם מיכמתו כו'

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

בכה"ג גבי בת כהן דרוקא עליה לחוד החמיר הכתוב לחיותה בשריפה רק שיכולין א"ו לקיים במיתת העדים כאשר זמם אם כן היכא שאינם מעידים על הבעל אם אתה בא לדונן בחנק אם כן אין אתה מקיים כאשר זמם וצריכין אנו לקיים כאשר זמם ממש בשוה כבראיתא בריש מכות גבי מעידין בבן גרושה כו' ואם כן הוה אטינא בעל כרחינו צריכין אנו לדונן בשריפה משום כאשר זמם דהיינו שזממו בה קמ"ל היא למעוטי בכל ענין שהוזמם בחנק וק"ל: בר"ה ור' ישמעאל סבר כו' וי"ל דהא לא אתא בת ובת כו' נ"ב יש מוחקים בכאן וי"ל ומגיהין אותו אח"כ וי"ל דלא תימא כו' אם קבלה בידם נקבל ואם נודין מלבם אומר אני טעות בידם הוא דא"כ הוה ליה לר"ע לאתחולי ברישא בת ובת אני דורש לאפוקי דינא דר' ישמעאל ומי דחק אותו אחר כך לכך אלא נראה כמ"ש בפנים דלא אתא אלא לאפוקי מג"ש פי' אף דלא דרש ר"ע ג"ש והדר מינה מ"מ אי לאו ובת הוה אטינא דדרשינן להאי מילתא לחוציא הנשואה מאחר דבלאו הכי איכא נמי דינא דר' ישמעאל דמסייע לן ודו"ק [ועיין במהרש"א]:

דף נב גמרא ארור שזו ילד א"ור שזו גידל ארור שיצאה זו מחלציו כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ר' יהודה כו' כלוטר הם יתניקוהו ואף הוא כו' כצ"ל: בד"ה שריפת מטש כו' התחילה שריפתן כו' כצ"ל: בד"ה והא כתיב כו' מיעום אותם כו' ממעט ומש"י כו' הר"א: בד"ה שכן אדם כו' שאין בו פינול הס"ד: בד"ה לאו שריפה כו' שריפה ואי בעי כו' הר"א: תוס' בד"ה הנך נפישי כו' וזה אדרבה נוסף בכך ג"ב פי' חוץ לטחנה דשחוטי חוץ דו"ק ותמצא: ע"ב גמ' טעה כדרב מתנה כו' נ"ב ויש לי לישבו דלא טעה וצורך שעה היה ומשום הכי שרפה שלא כדיני ישראל בפתילות אבר חוץ דו"ק ותמצא: ע"ב גמ' טעה כדרב מתנה כו' נ"ב ויש לי לישבו דלא טעה וצורך שעה היה ומשום הכי שרפה שלא כדיני ישראל בפתילות אבר שרא ... לאותו הדור היה ודו"ק. ואינני כחולק על התלמוד שהרי אין בו נפקותא לא

עין משפט נר מצוה

אמרת יש אם למקרא אלא דכולי עלמא יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה *דתניא וכיפר וכיפר וכיפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר *אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דנין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכיפר וכיפר וכיפר מפני הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אע"פ שלא נתן אלא שתים כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ורבי עקיבא ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר נפשות תרתי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכ"ע יש אם למקרא *והתניא לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא באחד *מעיניו פטור מן הראיה *שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא לא תבשל גדי *דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה ואם

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

זה ומחייב באשת אב כו' ג"ב פי' ונמעט לעולם אמו שהיא אשת אביו וקשה לרבי יהודה ודו"ק: בד"ה ותו אי כו' אתא לכדרב שישא כו' והד"א:
תוס' בד"ה השתא י"ל כו' אמו שהיא אשת אביו הויא שפיר כו' כצ"ל ונמחק שפיר:
דף נד רש"י בד"ה תניא כותיה כו' כדמפרש בסיפה הס"ד: בד"ה מה להלן כו' שאינו אמו הס"ד: בד"ה ורבנן עונש כו' ולמי בשלמא כו' הד"א: בד"ה אשר ישכב כו' ולאו בר עונשין כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה בין לר' אבהו כו' נפקי ולאביי בא כו' כצ"ל: בד"ה זכה לא כו' וה"ק לחייב שוכבו דאמר כו' קטן אשמעינן הכא כו' כצ"ל: בד"ה תניא נמי בו' ולחייב את הנשכב גדול קאמר מאי שנא כו' כצ"ל והס"ד:
נמ'

قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب fragment/insert found with book

ורבנן ירשיען כתיב · **כולהו** סבירא להו יש אם למקרא · הא דלא חשיב הכא ר' יוחנן בן ברוקא דמס' סוכה פרק לולב וערבה (דף מה) דאמר חריות של דקל ·

ויפכבן כתיב דפ' במה בהמה (דף נה) אפי' ר' מודה משום דקרא מוכח דפנחס לא הפא שייהבו

ורבנן ירשיען כתיב *א"ר יצחק בר (*יוסי) א"ר יוחנן רבי ור' יהודה בן רועץ וב"ש ור"ש ור"ע כולהו סבירא להו *יש אם למקרא רבי הא דאמרן ור' יהודה בן רועץ דתניא שאלו תלמידים את ר' יהודה בן רועץ אקרא אני °שבעים יכול תהא יולדת נקיבה טמאה שבעים אמר להן טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה מה כשטיהר בזכר בנקבה כפלים אף כשטימא בזכר בנקבה כפלים לאחר שיצאו יצא ומחזיר אחריהם אמר להן אי אתם זקוקים לכך שבועיים קרינן ויש אם למקרא ב"ש דתנן *ב"ש אומרים ° כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר (שנאמ' °ודם זבחיך ישפך) ובחטאת שתי מתנות וב"ה אומרים אף בחטאת שנתנן במתנה אחת כיפר *וא"ר הונא מ"ט דב"ש °קרנות קרנות קרנות הרי כאן שש ארבע למצוה ושתים לעכב וב"ה אומר קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע שלש למצוה ואחת לעכב ואימא כולהו למצוה כפרה בכדי לא אשכחן ר"ש דתניא * שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור' שמעון סבר יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ד' דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת אתאי הילכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח ור"ש סבר בסוכות בסוכות בסוכות הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ד' אתאי הילכתא גרעתא לרביעית ואוקמה אטפח ר"ע דתניא *ר' עקיבא אומר מניין לרביעית דם שיצאה מן המת שמטמא באהל שנאמר °על כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור אחד ורבנן נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב מי איכא דלית ליה יש אם למקרא והתניא °בחלב אמו יכול בחלב אמרת

[ג"ל ומפרש בגמ' משום דכתיב כפות תמרים] לולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרש כפת כתיב משום דר' לוי מפרש התם טעמא אחריגא וגראה דדוקא הכא שמקרא ומסורת מכחשי אהדדי אית להו יש אם למקרא אבל היכא דלא מכחשי אהדדי דרשי תרווייהו דהא רבי ור"ע ור"ש דסברי הכא יש אם למקרא מהייבין בפרק ספק אכל (דף יז) ובפרק דם שחיטה (דף כג) בחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן אשם תלוי משום דמלית כתיב אלא הייתו משום דקרא ומסורת דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא שמקרא דמלות קרינן לחייב אשני מלוות דהיינו ב' חתיכות והמסורת בא לחייב על כל מלוה אחת ובפרק כל שעה (דף לו והם) כמו דרים ר"ע גבי לחם עוני מקרא ומסורת ובפרק לולב הגזול (דף יד) תנא כמי ר"ע אומר כשם שלולב אחד כו' ומפרש בגמרא *לולב אחד משום דכתיב כפת וכן ר"ש דרים בפ"ק דקדושין (דף יח) גבי בבגדו בה מקרא ומסורת ומיהו קשה מר"ע דלא דרים התם אלא מקרא לחוד ואמאי *לא דרים התם תרווייהו כמו גבי לחם עוני וע"ק דמסקינן בפ"ק דסוכה (דף ו) לחד ליטנא דכ"ע ר"ש ורבנן יש אם למסורת ובפרק כילד צולין (דף פו) גבי בבית אחד יאכל קסבר יש אם למקרא וע"ק דבפ"ק דסוכה (דף ט) פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא אמרינן יש אם למקרא ·

אקרא הכי בבעי' למקרא הו"מ למנויי כדמסכי בפרק ב"ש (דף לח) משום דכתיב כנדתה פי' כך יש להוסיף בנקבה על

מה כשטיהר בזכר · הו"מ למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים

כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר · בזבחים פרק ב"ש [דף לז] תניא מניין לניתנין על מזבח

(left leaf)

... תורה אור

לטטפת לטטפת לטוטפות · תימה דלא כתיב וי"ו בין פ"א לתי"ו בכולהו ...

אמרת יש אם למקרא אלא דכולי עלמא יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר °ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה *דתניא °וכיפר °וכיפר °וכיפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר *אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דנין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכיפר וכיפר מפני הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אע"פ שלא נתן אלא שתים כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ורבי עקיבא ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר נפשות תרתי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכ"ע יש אם למקרא *והתניא °לטטפת °לטטפת °לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי °יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא באחד *מעיניו פטור מן הראיה *שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא לא תבשל גדי *דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה ואם

قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب fragment/insert found with book

ורבנן ירשיען כתיב *א"ר יצחק בר (*יוסי) א"ר יוחנן רבי ור' יהודה בן רועץ וב"ש ור"ש ור"ע כולהו סבירא להו *יש אם למקרא רבי הא דאמרן ור' יהודה בן רועץ דתניא שאלו תלמידים את ר' יהודה בן רועץ אקרא אני שבעים יכול תהא יולדת נקיבה טמאה שבעים אמר להן טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה מה כשטיהר בזכר בנקבה כפלים אף כשטימא בזכר בנקבה כפלים לאחר שיצאו יצא ומחזיר אחריהם אמר להן אי אתם זקוקים לכך שבועיים קרינן ויש אם למקרא ב"ש דתנן *ב"ש אומרים כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר (שנאמ' °ודם זבחיך ישפך) ובחטאת שתי מתנות וב"ה אומרים אף בחטאת שנתנן במתנה אחת כיפר *וא"ר הונא מ"ט דב"ש °קרנות קרנות קרנות הרי כאן שש ארבע למצוה ושתים לעכב וב"ה אומר קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע שלש למצוה ואחת לעכב ואימא כולהו למצוה כפרה בכדי לא אשכחן ר"ש דתניא* שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור' שמעון סבר יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ד' דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת אתאי הילכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח ור"ש סבר בסוכות בסוכות בסוכות הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ד' אתאי הילכתא גרעתא לרביעית ואוקמה אטפח ר"ע דתניא *ר' עקיבא אומר מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמטמא באהל שנאמר °על כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור אחד ורבנן נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב מי איכא דלית ליה יש אם למקרא והתניא °בחלב אמו יכול בחלב אמרת

...אחר ור"א על בנים ... חמותי לא יעיד לי ... ותנא בעל ... הן וחתניהן א"ר אשי כי ... חמיו מהו בן אחות חמיו ... הן וחתניהן רב איקלע למובן גוילי

Sanhe

אמרת יש אם למקרא אלא דכולי עלמא יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר °ירשיען אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיען דהאיך והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה *דתניא °וכיפר °וכיפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר *אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דנין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכיפר וכיפר מפני הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אע"פ שלא נתן אלא שתים כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ורבי עקיבא ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר נפשות תרתי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכ"ע יש אם למקרא *והתניא °לטטפת °לטטפת °לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי °יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא באחד *מעיניו פטור מן הראיה *שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא לא תבשל גדי *דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה ואם

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

ורבנן ירשיען כתיב *א"ר יצחק בר (*יוסי) א"ר יוחנן רבי ור' יהודה בן רועץ וב"ש ור"ש ור"ע כולהו סבירא להו *יש אם למקרא רבי הא דאמרן ור' יהודה בן רועץ דתניא שאלו תלמידים את ר' יהודה בן רועץ אקרא אני °שבעים יכול תהא יולדת נקיבה טמאה שבעים אמר להן טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה מה כשטיהר בזכר בנקבה כפלים אף כשטימא בזכר בנקבה כפלים לאחר שיצאו יצא ומחזיר אחריהם אמר להן אי אתם זקוקים לכך שבועיים קרינן ויש אם למקרא ב"ש דתנן *ב"ש אומרים כל הניתנין על מזבח החיצון °שנתנן במתנת אחת כיפר (שנאמ' °ודם זבחיך ישפך) ובחטאת שתי מתנות וב"ה אומרים אף בחטאת שנתנן במתנה אחת כיפר *וא"ר הונא מ"ט דב"ש °קרנות קרנות קרנות הרי כאן שש ארבע למצוה ושתים לעכב וב"ה אומר קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע שלש למצוה ואחת לעכב ואימא כולהו למצוה כפרה בכדי לא אשכחן ר"ש דתניא * שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור' שמעון סבר יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ד' דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת אתאי הילכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח ור"ש סבר בסוכות בסוכות בסוכות הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ד' אתאי הילכתא גרעתא לרביעית ואוקמה אטפח ר"ע דתניא *ר' עקיבא אומר מניין לרביעית דם שיצאה מ[...] שתי מתים שמטמא באהל שנאמר °על כל נפשות מת לא יבא [...] שות ושיעור אחד ורבנן נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב איבא דלית ליה יש אם למקרא והתניא °בחלב אמו יכול בחלב אמרת

מה כשטיהר בזכר · הו"מ לנימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טומאה [...]

כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר · בזבחים ברים ב"ש [דף לו] [...]

[...]

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

דף נה גמ' תניא דלא כתרווייהו נמחק דלא כתרווייהו ונ"ב נ"ל דל"ג להריא בפנים התלמיד דהרווייהו אלא מפרש"י הונח בפנים והתוס' יוכיחו נ"ל: רש"י בד"ה כאשה שני כו' משכבי הס"ד: בד"ה משכבי אשה כתיב ביה כו' בצ"ל: בד"ה אילנות של כו' תורה כו אלמא הד"א: בדה לישראל נמי כו' וכי איצטריך למיסר כו' נ"ב יש מקשים מאי קשה לרש"י דילמא תלמודא פריך ליסתור הטעם דתקלה דאי שום תקלה לחוד אמאי לא [...]

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

בפרק הבא על יבמתו ע"ש: **באי"ד** לי נמי דקבל עליה היכא ולא רחמנן כו' עכ"ל פירוש דיודעין ממו שהרחמנן לא קדם מותה לדעתה שהם תמלא תיילונית לכל מם לא היו יודעין כן תיכף למיתם לכתי שמא הרחמנן קדמה גם כן לדעתה שהם תמלא תיילונית דמו היה לחוטרה לייכב מדכתיב אשר תלד פרע לתיילונית וק"ל: **באי"ד** וניחא לפירושו ללא קתני גבי קטנה ושוטלת כו' עכ"ל לכאורה שהם בעלמה דברי ריב"ח דיקט וחייבים משום שהת שהים כדי להשמועינן מסיפא לפולו בהמה דהשתח לא מעשיך ליה למתני בקטנה ופוסלת את הכהמה כו' ויש לפרש דבריהם משום לפירושו ריב"ח נמי מיהת קלת קשה לחמי בינה בקטנה למתני וחייבים משום שהת שהים ומינים שמעינן מסיפא בהמה הוה ליה למתני נמי גבי קטנה בהדיא ופוסלת את הבהמה כו' כדקתני גבי קטן ולא ליה למתני וחייבים משום שהת שהים והכא קתני שמיר נמי בהמה וק"ל:

דף נו גמרת ור"י נפתח תלינא דרבנן הפי כגר כו' אבל נכריס לא בעינן שם בשם כו' למעשיהמו משקילה לא מעשיך בפירש"י ומשום דכל מיתתן בסייף ומהיכא תיתי למימר הכא שקילה כיון דלא מיתרכו לרבנן אבל לעניין שם בשם כיון דתינו משורש נכרי מה היא ברכת השם ים ללמוד פתוס מן המפורש לגבי ישראל שהיה שם בשם אף על גב דלא מיתרבתי אי לאו משועלא דכגר כו' ולרבי מאיר נמי מצי למימר למעט מכגר ותזרח שם בשם נכרי אלא דתלמודא קאמר דמשקילה מעשיך למעט משומי תלינהו דכיון דתיתרבו וק"ל: **שם** חיים ליה למ"ד דברה תורה כו' לפירוש ריב"ח דלרבי מיישא נמי פריך ליכא למימר דתתא חיים ליה למימר דבשיון שם בשם כמו בעכו"ם דלא מעשיך ליה ומהיכא תיתי דלא בעינן שם בשם דוודאי הוה ילפינן סתום מבעכו"ם מן המפורש בישראל כמו שכתב לעיל ולייל למימר נמי דתתא חיים ליה לרבות סקילה בעכו"ם כמו בישראל דאם כן היו דרשות דרבי מאיר הפוכה מדרבנן דרבי מאיר מרבה בישויין בעכו"ם מתים חיים ומתעט סקילה מכגר ותזרח ולרבנן הוא בהיפוך דמהישין בישויין מכגר ותזרח ומרבין סקילה מחים חיים ועוד דבסקילה בעכו"ם וכן בשם בשם לא מצינן דפלינו כשום מקום וק"ל: **תום'** כד"ה ולייל דרבי מאיר כו' ניחא קשה מלינה דבי יתקה מדרבי מיישא דתפשר דמולה כו' עכ"ל לכאורה בפשיטות הוה ליה לתקשויי דמאי קאמר דפלינו רבי יתקה מדרבי מיישא הא ע"כ רבי מיישא נמי סבירא ליה דהך בריישא חיים חיים לרבות הכשויין מלינה דרבי מאיר מתניישא להא רבנן מכגר ותזרח ולפי זה דעכו"ם חייב על הכשויין אלא משום דרמ"י דהך בפירושו דלהכי קאמר ופלינו מדרבי מיישא משום דהך קאמר למימר דבשיון שם בשם ודו"ק: **שם** אי לא דרים ואלו הני מצות ליה כו' ולא ניחא ליה דלתלמודא למימר דהני מצות ליה ס' לא דרים לדיוין

דהך נח ע"ב (כן נח נהרג וכו' אף על פי שעובדין כו') כזה אמרתי לייב בפ' שמות שנקדקד שכתוב לאחר מיתת מלירים נמי"ל

פעבריות דוודאי פרעם לא שלל משם להכות הזכרים בילים דכן נח מוזהר על שפיכות דמים ולכך לא אמר כן למילדות המלירות שהוכתו על שפיכות דמים לפולו בעובדים אלא למילדות שעבדוהו אמר שהותר לכם להרוג עובד כוכבים ומזלות ומלירות על שפיכות דמים לפולו בעובדים שהכניים קודם שיצא לאויר העולם שם כן נח וכו' ויכין שלי לפעבד בשם לפעול משכיות דמים רק בתחילת יציאת שולד קודם שיצא לאויר העולם אבל לו כיוצא בהן לפי סיומין כמו שכתוב בפרק קמא דסוטה ובהיכם על הלכניים סימן גדול מסר לכם כו' ויכיוצא מלינגות כו' וכן פירש בפעלה כו' פירש שם וכו"ק:

דף נח בפרש"י בד"ה ומותר בחנק תהיו ופפילו מאמו ולאחר מיתה ופפילו בשהה תהיו מבחנייר כו' עכ"ל פירוש לאחר מיתה משום ח"ת וה"ה בחיין לאחר שניתה ומיהו מה שכתב ופפילו בשהה תהיו מבחנייר כו' אין זה פשוט דהיכא למ"ד בפרק נושלין לחם בשהה מבחנייר חסורה לאחיו משום אחלופי כמ"ש התום' ג"כ בסמוכין

וק"ל: **בד"ה** בשה ואכה ומכה בשהר גרים כו' ע"ש אחת קלי ומשום אחלופי כמ"ש התום' ג"כ בסמוכין

דהך בזורת כו' עכ"ל עיין בפרק נושלין שדחה פירוש שני וק"ל:

תום' כד"ה בשה אחמור כו' פ"ה דהיינו טעמא דאחמור מן החם יוליא אפור משום בשהה מן החם כבר דמו אחמור, פס דאמות אבין מחוך מעמיתין ע"ש: **באי"ד** כי פליגי מן החב ומן החם ואי משום בשהה יאמרו אחמי מן החם כו' עכ"ל לכאורה קשה אחמי לא קשיא להו אחמי מן החם כו' עכ"ל מכלל דאחמי מן החב ומן החם לא אפור משום בשהה ולא קשיא להו אחמי מן החם כו' עכ"ל לכאורה היינו משום דס"ל כהכמים בברייתא לעיל דאחמרי הרבה עריות יש שאין בי"ד כו' דהיינו דכל חייבי כריתות כן נח מוזהר עליהן כפירש"י והום' לעיל דהשתח שפיר קאמר דמן החם ולא מן החב כ"ש לא פליגי דאפור משום בשהה יאמרו אלא דקשיא להו לפיפוש דח"כ כמן החב ומן החם דשרי אחמי מה לית כיה נמי משום בשהה יאמרו אלא ע"כ דסוגיית דהתם ס"ל כר"ת וכר"ע דלעת אחיו אינה אסורה לכן נח ולהכי כמן החב ומן החם שרי לדית כיה אחמי אפור משום בשהה יאמרו מן החם ולא מן החב דלפסות לכ"ע משום אחלופי הוה וק"ל: **באי"ד** וי"ל דכן נח לא אפור לפסות אחלופי מן החם כו' עכ"ל משום דלא משמע להו לפרש דאחמות אחלופי מן החם אפור אבל רש"י נרס כאן כמו שכתוב כפנים: **רש"י** בד"ה ומותר באשת כו' שנולד דמי הס"ד דשאר כל כו' אישות מותרות לו כצ"ל והם"ד: בד"ה לאחויי אשת כו' ולאחויי אחות אשתו נמי לא דהא קתני בהדיא כו' כצ"ל: בד"ה ואיכא דאמרי כו' באחותו ובאהות אביו כו' כצ"ל: בד"ה מי שנעשה כו' אחר כו' הס"ד: **ע"ב** נח: אמר רבינא אפילו כו' נ"ב פ"א פשיטא אמר רבינא לא נצרכה אלא לשני בשבת על זה פרש"י בד"ה נרסינן פשיטא: **רש"י** בד"ה עבר בנעני של ישראל הס"ד ו בד"ה מדרגיל בו' בנות תעיר הס"ד בד"ה כותי ששבת בו' לא ישביתו אהך כו' כצ"ל: בד"ה אמר רבינא כו' חובה קאמר ר"ל כו' כצ"ל:

וכרכת הסם וכל תיוך דה"ם כדלעיל כיון דדרים סיפיה דקרא אחמי לא דריכה דקרא ושוד דסיפוס וכלפיס ע"כ כתפיפה נפשיה דרים ניחא ליה למימר הכי בהיתך וק"ל: **בפרש"י** בד"ה דיני קנסות כו' דקה ומשמע כתיב דהיינו דין ופשרה כו' עכ"ל הכי אמרינן בפרק קמא דבמקום משמש אין לקה כו' ושוד דהכא ע"כ לקה לאו ממש הוא דאחי לאפוקי דתלתיה לקמן דקום עשה נמי הוה אפור לקה והוי להו שמנה מלות בני נח מיהו לקמן משמע דלקה ממש קאמר דמשמי בניו לדין ניחא דלקה ומפקנא דקום עשה לא קחשיב ניחא ול"ל: **תום'** כד"ה אלא תאכל כו' אבל מהם מלילה שריא ואחת לאפוקי אבר כו' עכ"ל כהאי נוונא תירן ר"י לקמן אך לא כתב דמהם מלילה שריא ודעת התוספות לפי מה מלילה לא הוה שריא לא הוה אלעריך קרא לנפל מלילו לאפור ואין להקשות לדבריהם דמהם מלילה שריא מאי קא קשיא ליה לקמן אהם למלילי השרת היו נולין לו כבר לחיות מהם מלילה הויא דים לומר כיון דמהם מלילה הוה דכר שמא ועתידה התורה ליאפר לא היו מתעסקין בו מלילי השרת ול"ל:

דף נז גמרת לכתיב ותשכח בחדרן וגו' כל מקום שנאמר השכחה אינו כו' עי' בחדושי אגדות: **שם** לי משום דאחדרבו מחים חים עכו"ם נמי כו' היינו לר"ת לחיות לי' כעניין בעכו"ם מחים חים מרבה נמי במיתה מחים חים אבל לרבנן לית לן בעכו"ם מחים חים כיון דחים חים בעניין כתיב לן מרבה מיניה מיתה בעכו"ם לברכת השם ולהכי מוקמינן לעיל בישראל שהיה שם בשם ככתיב ואיכא למ"ד דלא מיתרבתי אי לאו משועלא דכגר כו' ולרבי מאיר נמי מצי למימר למעט מכגר ותזרח שם בשם נכרי אלא דתלמודא קאמר דמשקילה מעשיך למשומי תלינהו דכיון דתיתרבו וק"ל: **שם** חיים ליה למ"ד דברה תורה כו' לפירוש ריב"ח דלרבי מיישא נמי פריך ליכא למימר דתתא חיים ליה למימר דבשיון שם בשם כמו בעכו"ם דלא מעשיך ליה ומהיכא תיתי דלא בעינן שם בשם דוודאי הוה ילפינן סתום מבעכו"ם מן המפורש בישראל כמו שכתב לעיל ולייל למימר נמי דתתא חיים ליה לרבות סקילה בעכו"ם כמו בישראל דאם כן היו דרשות דרבי מאיר הפוכה מדרבנן דרבי מאיר מרבה בישויין בעכו"ם מתים חיים ומתעט סקילה מכגר ותזרח ולרבנן הוא בהיפוך דמהישין בישויין מכגר ותזרח ומרבין סקילה מחים חיים ועוד דבסקילה בעכו"ם וכן בשם בשם לא מצינן דפלינו כשום מקום וק"ל: **תום'** כד"ה ולייל דרבי מאיר כו' ניחא קשה מלינה דבי יתקה מדרבי מיישא דתפשר דמולה כו' עכ"ל לכאורה בפשיטות הוה ליה לתקשויי דמאי קאמר דפלינו רבי יתקה מדרבי מיישא הא ע"כ רבי מיישא נמי סבירא ליה דהך בריישא חיים חיים לרבות הכשויין מלינה דרבי מאיר מתניישא להא רבנן מכגר ותזרח ולפי זה דעכו"ם חייב על הכשויין אלא משום דרמ"י דהך בפירושו דלהכי קאמר ופלינו מדרבי מיישא משום דהך קאמר למימר דבשיון שם בשם ודו"ק: **שם** אי לא דרים ואלו הני מצות ליה כו' ולא ניחא ליה דלתלמודא למימר דהני מצות ליה ס' לא דרים לדיוין

דף נו ר"ש"י בד"ה בכל יום ומדבר באדם זה כו' איכא בשם בן ארבע כו' כצ"ל: **ע"ב** נמ' לא למעוטי ניפוף ונישוק כו'. ג"ב והכא נזדר בעבודת כוכבים או נשבע כו' דאף לישראל אינו אלא באאחדה כדקתמן דף ס"ה: **רש"י** ד"ה בדרכו כו' בכך חייב עליה כו' כצ"ל: בד"ה כל פלך טרינה הס"ד:

דף נז גמרא ואיהך קטלייהו בשני יודי"ן וכן ברש"י: שם אלא אמר רב אחא בריה רבא איקא לא נצרכה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה הא כל כו' חיוב מיתה הס"ד: בד"ה ויכול הנדרף כו' לקשע רגלו הס"ד: **ע"ב** ר"ש"י בד"ה שופך דם האדם באדם שבתוך כו' כצ"ל: בד"ה מיגרע גרע

גרע כו' בעד אחד וכדיין אחד כצ"ל: בד"ה הרבה עריות כו' איש לרבויי הס"ד: בד"ה בא על עריות ישראל עבריות הס"ד; בד"ה עריות ב"נ לכותית הס"ד: **תום'** בד"ה והא"א בן איש ומשמע כו' לאמור ורשי להו כצ"ל:

דף נח גמרא חיינו באשתו ולא באשת חבירו כו' נ"ב ס"א אשת אביו אבל רש"י נרס כאן כמו שכתוב כפנים: **רש"י** בד"ה ומותר באשת כו' עכו"ם בד"ה ומותר בעכו"ם כו' כצ"ל: בד"ה לאתויי אשת אביו ולאתויי אחות אשתו נמי לא דהא קתני בהדיא בד"ה כל פלך טרינה הס"ד:

דף נז גמרא ואיהך קטלייהו בשני יודי"ן וכן ברש"י: שם אלא אמר רב אחא בריה רבא איקא לא נצרכה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה הא כל כו' חיוב מיתה הס"ד: בד"ה ויכול הנדרף כו' לקשע רגלו הס"ד: **ע"ב** ר"ש"י בד"ה שופך דם האדם באדם שבתוך כו' כצ"ל: בד"ה מיגרע גרע

לא פליגא וסבירא ליה כמי דמצות פ"ו מקרא דנח ואתם פרו ורבו וה
קאמר כיון דכתיב גבי אדם וכבשה ואיש דרכו לכבוש וכו' ע"כ לשון רבי
דפרו ורבו דכתיב גבי אדם לא על שניהם נאמר אלא מאנשים דעלמ
ואם כן הכי נמי ואתם פרו ורבו דנח דלמצו' נאמר לא דייקא לאיש ולאש
אלא מאנשים דעלמא ורבי יוחנן כ"כ דאמר על שניהם ויברך גו' ויאמ
להם פרו ורבו סמך אקרא דנח ואתם פרו ורבו (ולא) [אלא] הביא קר
דאדם דמשתמע שפיר פרו ורבו על שניהם וע"כ וכבשה לא דייקא ודבר
הרמב"ן בזה קרובים לדברינו אך קשה בההיא סוגיא דבי מנשה דיל
סירוס לבני נח מדכתיב שרצו בארץ ורבו בה זפריך ואידך ומשני ההו
לברכה בעלמא ולשיטתנו למה ליה תו לברכה דכבר כתוב ביה בנח ויבר
גו' ויאמר אלהים פרו ורבו ויש לומר דלא סגי ליה למימר ההוא לברכ
אלא דקאמר ההוא לברכה בעלמא רצה לומר לברכה יתירא כדקאמר ושר
בארץ דהיינו כשרצים הללו וכה"ג כתב הרמב"ן פרשת בראשית גבי פר
ורבו ומלאו את הארץ ע"ש אך קשה בכך דיבמות דקאמר רב יוסף מהכ
אני אל שדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו וכתבו התוספות אע
דלאדם קאמר פרו ורבו ההוא לברכה ולא למצוה עכ"ל דאכתי תקשי ל
דהא לנח נאמר פרו ורבו והיא ודאי למצוה נאמר כדמוכח בשמעתין וי
ליישב ודו"ק: שם כיצחק ולא כל יצחק מספר פענח רזי הקשה הרא"

...

ברורים הן בהין גמגום ודו"ק: ע"ב גמרא והרי פריה ורביה כו' דכתיב
ואתם פרו ורבו ונשנית כו' מדפריך מהאי קרא דכתיב גבי נח ולא פריך
ולא לבני נח דאף על גב דלא נאמרו רק לבני נח ולא נשנו אלא משו
מלתייהו מכל מקום נימא דלזה ולזה נאמרו כמו ע"ז וג"ע דלא נשנו
כן

חכמת שלמה סנהדרין פרק שביעי

דף נט גמרא רק חזק לבלתי אכול הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש זה דם מן החי נ"ב בס"א ליתא: רש"י בד"ה מורשה ומאורסה כו' כצ"ל. בד"ה למה לי כו' עונש: עליהם נ"ב ס"א נענשים: בד"ה ואליבא דר"י כו' לבני נח דמיהא צ"ל דמהא: ע"ב גמ' אוהיו מיהדר ומיתני כו' מילתא בעלמא הא לא איתי כו' להביא לו סגרלפנים טובים כצ"ל וכן ברש"י: שם הכפירים שואגים לטרף כו' נ"ב נראה דסמך אסיפא דקרא ולבקש מאל אכלם ודו"ק: תוס' בד"ה והא פריה ורביה כו' תימא מ"א לן כו' נ"ב אבל אמילה לא קשה מידי מאחר שעונשה כרת ואי עונש בלא אזהרה כדאיתא במסכת מכות שאמר כל חייבי כריתות אין צריכין אזהרה שהרי פסח ומילה כו' א"כ נקרא לא תעשה ר"ל שלא לחשתוך בערלתו ודו"ק א"נ שלא למולו אלא משמנה ואילך ודו"ק [עיין במהרש"א]:

תוס' בד"ה והא פריה כו' מנלן דלא נאמרה לבני נח כו' קום עשה לא
קחשיב כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו הכי לעיל גבי והרי מילה כו'
עי' במהרש"ל ועוד נראה לומר דמשום הכי לא קשיא להו גבי מילה הכי

דף ס תוס' בד"ה חוקים שחקקתי כו' דכפרק אלו טרפות וכו' ה"א
דאסירי בני נח להרכיב שני דשאים כו' עכ"ל לא
קאמרינן

חכמת שלמה סנהדרין פרק שביעי

דף ס ע"א גמרא דכתיב ויבא אליקים כו' כצ"ל: רש"י בד"ה שם בן כו' שם המפורש כו' נ"ב נ"ל שסבירא ליה כרב האי גאון ששם המפורש הוא שם של מ"ב עיין באשר"י דיומא דף צ"ה ע"ב: בד"ה השומע אזכרה כו' חייב לקרוע הס"ר: בד"ה דאי ס"ד כו' כולם אטו הד"א: בד"ה כר' עקיבא כו' דאי מתום או מתכחש מבטלין לסהדותייהו כצ"ל: תוס' בד"ה חוקים שחקקתי כו' דמייתי הכא הקותי כו' כצ"ל: בד"ה אתיא קריעה קריעה כו' תימא דבפרק בתרא דמועד קטן יליף כו' נ"ב עיקר דקושיא אמאי לא נילף שכל הקריעות נמי לא מאחין מקריעה דהכא ואנן קימא לן שכל הקריעות של אבילות מאחין חוץ מעל אביו ואמו אבל תימא הוא בעיני איך תולין קושיא זו בהא דקורעין מעומד ולשם סוף פרק בתרא דמ"ק דקשו דתוס' קושיא זו על הא דמסיק אתיא קריעה קריעה כו' אבל בהאי דקרעינא מעומד שהוא לעיל מינה לא הקשו התוס' כלום. ונראה בעיני שדעת התוס לחזק הקושיא כלומר מאחר שמצינו שכל שאר הקריעות ילפינן שהם בעמידה מאחר דאשכחן הכי בקרא אם כן לעניין מאחין נמי נילף שאר הקריעות

מהר"ם

דף ס ע"ב במתניתין העובד ע"ז וכו' האי מתניתין קאי אמתניתין דלעיל דקתני אלו הן הנסקלין הבא על האם וכו' וקתני
ואזיל נמי הבא על הזכר והמגדף והעובד ע"ז והנותן מזרעו למולך וסדר מפרש כל

נראה כפניו לא בעי קבלה לאלוה אלא כאלי אתה סגי אבל שלא כפניו לא סגי באמרו
אלי הוא אלא צריך קבלת אלהות דהיינו אלך ואעבדנו ודו"ק עכ"ל ובתחלת הדעת
דבריו אינם מובנים מה היה כוונתו בזה אבל לי נראה שבא לתרץ ליתני שלא כפניו
ולא בעי כפניו שזה היה קשה גם כן לרש"י ומחמת זה כתב רש"י דתני סיפא לגלויי

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

הקריעות מהא דהכא דהא אשכחן הכי בקרא ודו"ק: ע"ב במשנה עבודתה הזרק אבן למרקולים זו היא עבודתה כו': רש"י בד"ה אחד המזבח כו' ובגמרא מוקים צ"ל בגמ': בד"ה והמקבלו עליו כו' אלי אתה בפניו כו' נ"ב ונראה לי כפניו לא בעי קבלה לאלהות אלא באלי אתה סגי אבל שלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך קבלת אלהות דהיינו אלך ואעבדנו ודו"ק: בד"ה אבל המגפף כו' עובר בלא תעשה דלא תעבדם יתירא כתיבי חד בדברות ראשונות ואחרונות כו' כן צריך להיות. ונכתב בצידו כאשר הנחתי כן הוא עיקר ואל תשגיח בהמדפיס המשובש בלובלין שכתב תרי תעבדם יתירה כתובי ועיין לקמן בדף ס"ג בפירוש רש"י [עיין במהרש"א]: בד"ה הפוער כו' עבודתן וחייב כו' כן צריך להיות: בד"ה אלו נאמר כו' במקום אחר ולקמן פריך הרי כבר פירש להם: בד"ה לפי שיצאה כו' מן הכלל ללמד לא ללמד כו' כן צריך להיות: בד"ה אזהרה מנין כו' וספרים דכתיב בהו

מהר"ם

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

ב"ו כי לא תשתחוה כן צריך להיות ונכתב בצידו פירוש גבי הא דלעיל מנין לרבות השתחואה ולאפוקי מגירסת ספרים ודו"ק: בד"ה יכול שאני כו' לשלא כדרכה אף כל כו' אלו חייב הס"ד והד"א בד"ה ת"ל כו' שיחייבו עליה ואף על פי כו' כן צריך להיות והס"ד: בד"ה סד"א כו' אתרו ביה לקטול וכרת כו' כן צריך להיות: בד"ה לגופיה אתא כו' לא זרק דמחשבין מעבודה כו' כן צריך להיות:

דף סא גמרא [בואו] ועבדוני ר"מ כו' כן צריך להיות וכן ברש"י: שם עד שיאמר אעבוד אלך אעבוד נלך נעבוד כו' כן צריך להיות: רש"י בד"ה ועובדיהם בסייף כו' דהא זריקה בלא שחיטה לא סגי כו' כן צריך להיות: בד"ה הא מהשתחואה כו' דרך כבוד כהשתחואה כן צריך להיות: בד"ה באומר איני מקבלו עלי באלוה כצ"ל והס"ד. מסית לעצמו במסית אחרים לעצמו שיעבדוהו כו' כן צריך להיות: תום' בד"ה ומר סבר כו' ויש

מהר"ם

למעוטי מגפף לנושקים דאי מזביחה הוה אמינא למעוטי מגפף לזובחים שזו עבודת פנים וזו אינו עבודת פנים כו' אבל מגפף לנושקים דאידי ואידי דרך כבוד הוה אמינא ליחייב קא משמע לן אימא יעבדו למעוטי כו' אבל אי השתחואה יצתה ללמד על הכלל כו' ואתרבי כל דרך כבוד אפילו מגפף לנושקים אימא יעבדו למעוטי מאי ואוקמינא כפוער למרקולים כו' עיין שם באורך: בד"ה ומר סבר כו' והא דקאמרינן לעיל היכא דפלחו ליה כולי עלמא לא פליגי רצה לומר כו' עכ"ל דבגיסת לא הוה איצטריך לן למימר היכא דפלח חייב הגיסת העובד עבודת כוכבים דתנאי לא פליגי אלא בדיבורא ופלה דעשה מעשה מאן דכר שמיה אבל במסית ודאי דאיצטריך לאשמועינן דאי פלחו ליה אע"ג דאיהו לא עבד מעשה חייב אדיבוריה וכיון דהשתא כמו שהקשו התוס' ע"כ דבכולה שמעתין בגיסת פלוני אבל במסית ודאי אי נמי דלא שמעינן ליה דחייב על כרחך דהכי קאמר דלכך המסית חייב בכל גוונא דכיון דאי פלחו ליה דחייב העובד אם כן העובד לאדם ע"ז מחייב המסית לעצמו בדיבורא כמסית לשאר עבודת כוכבים וק"ל: ע"ב גמרא מאי לאו אחד העובד מאהבה כו' ולעיל דרמי מתני אהדדי עובד אין אומר לא כו' לאו מאחד עובד פריך דהא איכא למימר בכה"ג מאהבה ויראה הוא דקאמר הכי עובד אין אומר לא אלא מעובד עבודת כוכבים דריש המשנה פריך מלשון עובד ולא אומר ועוד נראה דאין סברא לחלק דכיון דמאהבה ויראה הוי עבודת כוכבים מה לי עובד ומה לי אומר כיון דהאומר הוא כעובד עבודת כוכבים והכי יתיישב נמי הא דפריך לרבא מיכול אפילו נעבד כהמן תלמוד לומר לא תעבדם ליכא למימר דרבא מודה דלא"ת איכא בעובד מאהבה ויראה אלא דממיתה קאמר דפטור דאין סברא לחלק כיה דאי הוה כעובד עבודת כוכבים יתחייב נמי מיתה דבמגפף ומנשק בשלא כדרכה דהוה בל"ת ולא במיתה היינו משום דממעטינן להו מזביחה דילתה מן הכלל כו' דהוי עבודת פנים וק"ל:

דף סב בפירש"י בד"ה ועשה מאחת מהנה כו' אי נמי ועשה מהנה א"נ ועשה אחת כו' עכ"ל קיצר בדבריו אי נמי ועשה הנה דמ"ס מן מהנה נמי מיותרת לתולדות וק"ל: בד"ה אחת שהיא הנה כו' ומדכתיב מ' יתירא והשתא כו' עכ"ל לא קאי אאחת שהיא הנה כו' דקאמר דהך מלתא לאו ממ"ס יתירא דריש אלא דהוה מילתא באנפיה נפשיה דמדכתיב מ"ס יתירא באחת והנה דריש דרשה אחרינא והשתא מפרש לה אחת כו' וק"ל: בד"ה תיפוק ליה מאחת מהנה לרבי אבא פריך נהי כו' דהשתחואה ללאו כו' עכ"ל ונראה דהוא הדין דהוה מצי לפרש דלרב יוסף פריך דבעי למימר דלכולי עלמא השתחואה לא יצתה ללאו אלא לחלק ותיפוק ליה לחלק מאחת מהנה אלא דניחא ליה לפרש עיקר הקושיא [לרבי אבא] דע"כ ברייתא דרבי זכאי ליתא וקצת קשה כיון דלפום הך סברא דהילוק מלאכות מאחת מהנה נפקא ע"כ דהשתחואה ללאו יצתה אם כן מאי קאמר אבות זיבוח קיטור השתחואה כו' דהא השתחואה אינו רק ל"ת ולא שייך ביה חיוב חטאת וק"ל: בד"ה ותו לא מידי ליכא לשנויי מידי הלכך לא נפקא לן חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מהנא כו' עכ"ל לא ניחא ליה לפרש שהם דברי המתרץ מסקנת הסוגיא

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

ויש לומר דוקא מסית כו' מחייב על בן יש לחייב כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בר"ה מ"ש כו' אחוכי עליה הס"ד: בד"ה והוציא הכתוב כו' וסקלתם הס"ד: בד"ה אידי ואידי כו' מילתא דשבחא מהדר כו' כצ"ל: בד"ה במזיד חייב כו' במיתה ובשוגג כו' כצ"ל: בד"ה הרי לבו כו' ולא מזיד ולא שוגג הוא אלא כו' כצ"ל: תוס' בד"ה רבא אמר פטור כו' דפלוגתא דתנאי היא כו'. נ"ב אלא רבי אליבא דר"י קאמר וליה לא ס"ל ודו"ק:

דף סב גמרא ו"בא אמר לך לא כו' ובנשיא שעיר וביחיד כשבה ושעירה. ואילו בעבודת כוכבים תני ושוין כו' כצ"ל: רש"י בד"ה לחלק כו' מה זו מיוחדת כו' כצ"ל: בד"ה ועשה מאחת מהנה כו' ועשה מהנה א"נ כו' כצ"ל: בד"ה שגגת שבת כו' כולה חדא שגגה היא כצ"ל: תוס' בד"ה מ"ט דר"י הגלילי נמחק הגלילי: ע"ב רש"י בד"ה מאן דמתרגם כו' דברי ר' ישמעאל כצ"ל וכן כל ר"ש אשר בדבור זה צ"ל ר'

מהר"ם

השתחואה ללמד יצאתה לחייב בשאר עבודות אפילו שלא דרך כבוד וכו' נמי לא צריך קרא ור"ל דבשלמא אי זביחה יצאת ללמד על הכלל שלא לחייב שלא כדרכה אפילו עבודות שהן דרך כבוד כי אם עבודת פנים אבל שאינן של פנים לא לחייב כי אם כדרכה והשתחואה לגופה יצאתה הוה אמינא דעבודות שהן של בזיון אפילו כדרכה לא לחייבו כגון פוער לפעור דלא נפקא לא מזביחה ולא מהשתחואה והכלל דוילך ויעבוד הוה אמינא דלא איירי אלא בעבודה שהיא דרך כבוד לכך אצטריך איכה יעבדו לרבויי פוער לפעור אבל אי אמרת דהשתחואה יצאת ללמד דכל עבודה שהיא דרך כבוד חייב אפי' שלא כדרכה מכלל דהכלל דוילך ויעבוד דמשמע דבר שהיא עבודה לו כדפירש רש"י לעיל ע"כ לא איירי אלא במבוזין כגון פוער לפעור אם כן איכה יעבדו למה לי דלרבויי פיער לפעור לא אצטריך דהא מוילך ויעבוד נפקא ולמעוטי פוער למכובדי' נמי לא אצטריך דמהשתחואה נפקא ודו"ק: ד"ה מניין לזובח וכו' אבל בזובח למבוזים לא כ"ל לכך אילעריך לא יזבחו אבל השתא דאמרת השתחואה יצאת ללמד מהשתחואה נפקא אפי' עובד למבוזים משום שהרי גבי השתחואה כתיב ג' השתחואות ואחת למבוזים ואם איתא דהשתחואה ללמד יצאה מיניה נפקי כל עבודה שהן דרך כבוד: בא"ד ויש לומר דזובח לאלהים לעונש ולא יזבחו לאזהרה וכו' האי י"ל אינו תירוץ לפי' דלעיל הוא אלא דלפירושא אחרינא היא וס"ק ויש לפרשו בענין אחר דגמרא לא שני ליה בין מכובדים למבוזים אלא הכי קא פריך דבשלמא אי זביחה יצאת ללמד בעינן קרא דלא יזבחו דזובח אתי לעונש ולא יזבחו לאזהרה לחייב עבודת פנים אפילו בשלא כדרכה אבל אי אמרת דהשתחואה יצאתה ללמד על כל עבודות שהן דרך כבוד אם כן למה לי קרא דלא יזבחו מהשתחואה נפקא וגבי השתחואה כתיב

[illegible]

הסוגיא דתו לא מידי דהיינו דתו לא קשה מידי [לרבי אבא] דליכא למילף חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מאחת מהנה כדבעינן למימר וכן הוא סוגית התלמוד בכ"מ דמסקנת הסוגיא ותו לא מידי ותו לא קשה מידי משום דהכא ליכא לפרושי הכי דהא ודאי דאכתי קשה אתקפתא דרב יוסף וע"כ פירוש שאין זה דברי המתרץ אלא דמסקנת התלמוד הוא דתו ליכא לשנויי מידי משום דלפי דברי המקשה [לר' אבא] מהא דחילוק מלאכות מאחת מהנה יסייע ליה בהא דע"כ השתחואה ללאו אתא ודלא כרב יוסף אבל השתא דחילוק מלאכות בעבודת כוכבים ליכא למילף מאחת מהנה ע"כ דתו ליכא לשנויי מידי [לר' אבא] מכח אתקפתא דרב יוסף דהשתחואה ודאי אתי לחלק ולא ללאו ודו"ק: ע"ב גמרא דקסבר רוק כו' נתכון להגביה את התלוש כו' סוגיא זו לאביי ולא לרבא דפרק כלל גדול ע"ש וק"ל: בפירש"י בדבור המתחיל חלב וחלב שני זיתים כו' אינו חייב אלא אחת כדמפרש טעמא לקמן עכ"ל אין זה מפורש בשמעתין וק"ל: בד"ה מאן דמתרגם כו' רישא בחד טעמא וסיפא בחד כו' עכ"ל ודקאמר בפרק המפקיד ור"י הניחה במקומה משמע ה"פ הניחה במקומה משמע דאם לא כן לא איירי בטעמא דאיירי ביה רישא וק"ל: תוס' בד"ה והעלם זה כו' דשכח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים כו' עכ"ל וברים כריתות קשה דמוקי ליה בתינוק שנשבה כו' אבל לא בשכח לגמרי דידע דאסירא [עבודת כוכבים] והני עבודות לא ידע דאסירן וק"ל: בד"ה רישא בעובד כוכבים כו' וכנגדו בשבת שהיה צריך לחתוך תלוש כו' ונמצא שהוא מחובר פטור דמלאכת מחשבת כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דנמצא מחובר אחר דלא נתקיימה מחשבתו דבשבת פטור כי האי גוונא משום מילתיה דשמואל כיון דלא נתקיימה מחשבתו דבעינן מלאכת מחשבת כמו שכתבו התוספות והאי תירצו דלא מצי למימר הכי לאוקמא בלא נתקיימה מחשבתו דבכהאי גוונא בצריך למחובר כו' נמי פטור משום מלאכת מחשבת והא ודאי לא תקשי להו דקושטא דמילתא לאוקמא בכה"ג וכגון שבא לשחוט בהמה של קדשים ונמצא בהמה אחרת של קדשים דחייב וכנגדו בשבת דאפילו בצריך למחובר ונמצא מחובר אחר דפטור משום דלא נתקיימה מחשבתו דיש לומר דשוגג בלא מתכוין לא משמע הכי דזה מתכוין שפיר מקרי כנראה מדבריהם ובתוספות פרק כלל גדול כתבו עוד וליכא לאוקמא נמי דמיירי כשנעשה מחשבתו כגון שהיה צריך לחתוך מה שחתך אלא שהיה סבור שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר דבכהאי גוונא אם פטור לענין שבת מאחר מפא בה פטור נמי לענין חוץ ע"כ לשוגג ור"ל דבשחוטי חוץ נמי פטור מדרשא דבה שהרי לא נהנה אבל יש לדקדק דא"כ מעיקרא מאי קשיא להו הכא והתם לאוקמא כגון שהיה צריך לשחוט בהמה של חולין כו' ונמצאת אחרת והיא של קדשים כו' דהא בכהאי גוונא כיון דלא נתכוין ויש לפטור בחוץ מדרשא דבה שהרי לא נהנה ומשום דלא נעשית מחשבתו ודאי לא גרע מלא נתכוין לכך ונעשית מחשבתו שנמצא שהיא עצמה של קדשים דפטור מדרשא דבה כמו שכתבו התוס' שם וי"ל דעיקר קושייתם מעיקרא דלוקמא בכה"ג היינו למאן דלית ליה דרשא דבה דהיינו רבי יהושע דדריש התם בה בכריתות למילתא אחריתא ולכך חייב שפיר בחוץ בנתכוין לשחוט חולין כו' ובשבת מיהא פטור בכה"ג משום מלאכת מחשבת אסרה כו' והאי תירצו דבכה"ג בשבת אפי' במתכוין למחובר פטור ומה שכתבו התוספות בפרק כלל גדול וליכא לאוקמא נמי דמיירי כשנעשית מחשבתו כו' רצה לומר וליכא לאוקמא כרבי אליעזר דאית ליה בכריתות דרשא דבה והאי תירצו דבכה"ג כיון דנעשית מחשבתו כיון דליכא למפטריה משום מלאכת מחשבת אם יש לפטרו לענין שבת מדרשא דבה וכרבי אליעזר פטור נמי בחוץ כיון דלא נהנה וזה שדקדקו התוספות לומר אם יש לפטרו לענין שבת כו' בלשון ספק משום דלפי קושייתם ודאי אין לפטרו לענין שבת בכה"ג היכא דנתקיימה מחשבתו וכרבי יהושע דלא דריש התם בה להך מלתא והדברים ברורים הם בדברי התוספות הכא ובפרק כלל גדול ע"ש ודו"ק: בא"ד בשאר מלות כמו בנרבע לזכור ולבהמה דאמר לעיל דאינו חייב אלא אחת כו' עכ"ל נ"ע דהא לאביי בין לר' עקיבא ובין לר' ישמעאל חייב שתים ולרבי אבהו נמי לרבי עקיבא מיהת חייב שתים ועפי הוה להו להקשות מבא על הבהמה והביא הבהמה עליו דלאביי בין לר' עקיבא ובין [לרבי ישמעאל] חייב אחת ולר' אבהו לר' עקיבא מיהת חייב אחת ובתוספות פרק כלל גדול כתבו בבא על הבהמה והביא בהמה עליו דבין לאביי ובין לר' אבהו לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת כו' עיין שם וטעות נפל בדבריהם וכצ"ל דבין לאביי ובין לר' אבהו לר' עקיבא אינו חייב כו' וק"ל: בד"ה להגביה את התלוש כו' והא דקאמר התם אהא דמוקי אשר הטה כו' דמשמע דשמואל איירי בכה"ג במתעסק לא מייתי כו' עכ"ל אסוגיא דשמעתין נמי הוה מצי לדקדק כן דקאמר נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר דפטור משום שלא נתכוין והיינו מדרשא דבה ומייתי מלתיה דשמואל דפוטר אפי' בנתכוין למחובר זה וחתך מחובר

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

ר' ישמעאל: תוס' בד"ה העלם זה וזה בידו פי' נ"ב נ"ל אפי': בא"ד בהעלם אחר כו' ולא דמי כו' כצ"ל: בד"ה רישא בעבודת כוכבים כו' ונמצא מחובר אחר פטור במלאכת כו' כצ"ל: בד"ה להגביה כו' אמר שמואל המתעסק וכו' משמע דשמואל כו' כצ"ל:

דף

מהר"ם

כרת וקרבן ורבי נתן צריך לומר דאיהו לא משמע ליה למילף חילוק מלאכות ממאחת [illegible]

אחד חייב על כל אחת ואחת ואי אמרת שעלם זה וזה חייב על כל אחת ואחת שפיר וכו' עיין [illegible]

מהובר אחר משום מלאכת מחשבת אסרה כו' אלא דניחא להו לדקדק כן הסוגיא דהתם דמייתי בהדיא מעיקרא מדרשא דהכא ומסיים ביה מילתיה דשמואל וק"ל:

דף סג גמרא קמ"ל דאתקושי אתקוש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו' מיהו לא בעי למימר דאתיא מילתיה דרב נמי כרבנן ומהאי הקישא דהס כן נילף מיניה במגדף וככל דוכתא דלא בעי מעשה וק"ל: **בפירש"י** בד"ה אבל המגפף כו' עובר בל"ת לא תלכו אחרי וגו' עכ"ל ובמתני' פירש"י דמדלא תעבדם יתירה נפקא ל"ת למגפף כו' בשלא כדרכה ואפשר דהכי פירושא לר' אמי דתרתי ...

נמי לר' יוחנן אלא ע"כ ר"י כאביי ס"ל דילתא לחלק על א' ולא כר' אמי ודו"ק: **ע"ב** בד"ה שלא ידור כו' ומעיקרא לא פלגינהו בב' קראי אלא כו' עכ"ל ר"ל דודאי נפקי נמי כולהו מלא תזכירו ולא לאו שבכללות הוא דהדא מלתא הוא כמו אילו נפקי מלא ישמע ומעיקרא קודם שאמר דבר אחר נמי לא פלגינהו בב' קראי דהיינו למילף נודר ומקיים מלא ישמע איינו אלא דרך אסמכתא בעלמא אבל קושטא הוא דכולהו נפקי ליה מלא תזכירו: **ודע** שהסמ"ג לאוין ל"ב כתב גם כן למאי דמוקי לא ישמע לאזהרת מדיח נפקי ליה נודר ונשבע מלא תזכירו אבל קשה לדבריו לפי מ"ש שם שלא להתנבא בשם עבודת כוכבים שנאמר ושם אלהים ...

נתכניתם כמו שפירש"י שם ודו"ק: (שהיו נותנין עיניהם בבעלי ממון כו' יבא ויזבח עלמו לו כו') אפשר שהיה נימוס הע"ז כל מי שנזבח לה גם ממונו לע"ז או אפשר שנתן להם כופר נפש וק"ל: (עושין דמות עגלים ומעמידין כו') והוא פירש כתבונם עגלים דכשאי קרא דלעיל מיניה דר"ל שהיו עושין תמונת דיוקנם של איתן בעלי ממון כפרש"י ומלת עגל כאן מלשון נורה ודמות וק"ל: (שכות כנות) פירש"י ורד"ק כספר מלכים דמות תרנגולת עם אפרוחים וכן הוא בירושלמי וכנות היינו אפרוחים ושכות היא תרנגולת שמתרגנו! נקרא שכוי מפי' הרד"ק. ואשימא הוא תיש לפי שאין לו למר והוא כמו שומם ובירושלמי אשימא אימרא כמו באיל אשם. ואת נכנן היא כלב מפי' הרד"ק י"ם שכתוב כנו"ן ואינו כי אם כנו"ן והיא מלשון מירכבת נוכח ...

ומיהו התוספות לא ניחא להו לפרש דמתניתין איירי לענין הטאת דכולה מתניתין אאלו הן הנסקלין דרישא קאי ודו"ק: **ע"ב** גמרא ומזרעך ולא כל זרעך כתב הסמ"ג לאוין מ' ויש בזה טעם לתשובת המינים מפני שבמיתת ב"ד מתכפרין המומתין וזה עשה כ"כ עבירה גדולה שאין הקב"ה רוצה שיהא לו כפרה ומזה הטעם אני אומר כו' עכ"ל ע"ש ומזה נראה לתת טעם הא דאמרינן בכל דוכתא דאין עונשין מן הדין אע"ג דק"ו מדה היא בתורה מכ"מ אין לדון כן לענין עונש דאימא זה מעשה ...

...

דאינו מד' עבודות וק"ל: **תוס'** בד"ה שלשה כריתות כו' ואע"ג דה"ל עפי לאוקמי לגופיה למעביר כו' עכ"ל קצת משמע דלא קשיא להו הכי רק

ולמרגמיה אתי כפשטיה דלא נתכוון כלל לעובדה אלא לבזותו וחייב חטאת הואיל ועבודתה בכך וכ"כ בעל כסף משנה שם על דברי הרמב"ם

חכמת **סנהדרין פרק שביעי** שלמה

דף **סג גמרא** לא תאכלו על הדם ור' יוסי בר חנינא אמר אזהרה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה שאיוו לאלהות כו' וקבלו עליהם הס"ד: בד"ה המקיים הנשבע דמתרגמינן מקיים כצ"ל: בד"ה ועדיין הדם במזרק דקרבנות כצ"ל: **תוס'** בד"ה על כולם כו' דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה כצ"ל: **ע"ב גמ'** בת בקלגבו צ"ל בקל נבו ב' תיבות וכן אחריו בגמ' וברש"י: **רש"י** בד"ה לענלות כו' צ"ל דבדו לעגלות כו' שבבית אל הס"ד: וילך לו הוא נ"כ ס"ד: בד"ה זובחי אדם כו' לעגלים ישקון לזובח אדם מיבעי ליה להם חם הכומרים אומרים עגלים הללו כו' כצ"ל: בד"ה קרחא ברחא צ"ל ברחא קרחא: בד"ה אלא להתיר להם עריות כו' כצ"ל:

דף

מהר"ם

ולכך אצטריך למילף ליה לפטור מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה וק"ל: **דף סג ע"א בגמרא** ואפילו לרבנן והתניא וכו' ואמר ר"ל מאן תנא השתחואה ר' עקיבא וכו' הא דאצטריך לאתויי הברייתא ודאמר ...

כולי עלמא מודו דהשתחואה לחלק יצאת אבל השתא א"ש דרב שמואל בר יסודה ...

חכמת **סנהדרין פרק שביעי** שלמה

דף **סד ע"א גמרא** שלא להזכיר בשם ה' כו'. ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשכחו כו' עמדת והלכה לכל עבודות כו' ומתריזין בפניה כו' בסבטא בן אלם כו': **רש"י** בד"ה בייא בייא נמחק בעי רחמי וצ"ל והיו מבקשים רחמי כו' וחר"א: בד"ה איבעי ביעתא בת יומא ולא אשתכח כו' נמחק ולא אשתכח: בד"ה תנצמרים כו' אלא דבוקה כתמרות כו' ואינו דבוקות הס"ר: בד"ה מן אלם צ"ל בן אלם: בד"ה מקלסין משבחין הס"ד: בד"ה פיסא כו' היא זו וזהו עבודתה כצ"ל: בד"ה כל שהמליכו עליהם שקרא כו' כצ"ל: **ע"ב גמ'** כל אדם חתם מאפס כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ה"נ כו' מסירה משמע אלא הכי כו' מסירה ת"ל לא תתן כצ"ל והר"א: בד"ה פשוט מהא מתני' כצ"ל והס"ד: בד"ה ת"ל כו' אחריני הוא וג"א זה כו'

מהר"ם

האריכתי בדברים הפשוטים משום שראיתי תלמידים הרבה טועים בפירוש דבור זה: **ד"ה** כי קאמר רב וכו' מיתוקמא דרב אפילו כרבנן דר' יוחנן סבירא ליה דעקימת שפתים הוי מעשה לרבנן ...

בעלמא וק"ל: **ד"ה** אסור לאדם שיעשה שותפות וכו' מכל מקום בזמן הזה וכו' ...

רק לפירושם דכל שלשה כריתות כתיבי במולך ולא לפ"ה ואפשר משום דלפ"ה ניחא טפי דאיכא למימר דהנהו תרי דכתיבי במולך מוקמינן להו מסברא חדא לכדרכה במולך וחדא לכדרכה בע"ז והוא כרת דכתיב בע"ז גופיה אתי לשלא כדרכה בע"ז אבל לפירושו דכל שלשה כריתות במולך כתיבי קשיא להו דה"ל טפי כו' ודו"ק: **בד"ה** למעביר בנו כו' תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק כו' עכ"ל כבר הרגיש רש"י בזה קלת שפירש דלא מוקמינן כרת בשלא כדרכה אלא בהנהו ד' עבודות דמלינו בהו חיוב מיתה בשלא כדרכה אבל אין זה מספיק דהא למ"ד מולך ע"ז הוא חייב במולך נמי מיתה שלא כדרכה כדתניא לעיל בברייתא ועוד דלשיטת התוספות דכולהו ג' כריתות במולך כתיבי אמאי לא נוקמיה נמי לשלא כדרכה במולך כיון דכתיב במולך והוי נמי ע"ז וק"ל: **בד"ה** וכי שלשה כו' ואם תאמר לרבי עקיבא נמי תקשה כו' אבל מר"י קשיא כו' עכ"ל גם כל זה לשיטתם דכל שלשה הכריתות במולך כתיבי...

...דקושטא קאמר דלית ליה רק תרתי בעכו"ם דהכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם ודו"ק:

ח"א דף סד ע"א (שלא למדו אביו כו') דאלו למדו אביו לא היה אומר הם כדאמרינן פ"ק לולב הגזול תינוק היודע לדבר אביו מלמדו ק"ש והיינו שמע ישראל וגו' דהיא ק"ש של רבי יהודה הנשיא ודו"ק: (אל ה' מאי אמור כו'). יש לדקדק מאי קאמר מאי אמור הא מפורש בהדיא קרא שנאמר קומו ברכו את ה' וגו' וכל הענין ומהיכן משמע להו הך דרשה דאמר בייא בייא כו' ...

...וכעינן אליהו וז"ש בייא בייא כו' לא איהו בעינן כו' שביד הקב"ה להסיר היצר הרע מעלינו כמה שכתוב ואשר הרעותי וגו' ואמר שנפל פתקא כו' דהוא כתיב ביה אמת דהיינו כמה שאמרו שחותמו של הקב"ה כדבר ויצא להם זה הדרש מדכתיב בסוף תפלתם דאנשי

כו' מבתתו מזרעו ודרשא קמייתא ואם העלם כו' בצ"ל: בד"ה שרגא דליבני כו' ומכאן ומעבירו עליה ואינו שורפו כו' בצ"ל. וג"ב לאפוקי מפירוש הערוך: בד"ה דרך עברה עברתו של מולך כצ"ל: בר"ה ג' כריתות כו' באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו ואת כל העם הזונים אחריו וגו' והוא עבודת כוכבים והא דכתיב כו' בני אדם ואת כו' בצ"ל: בד"ה אחת שלא כו' שהוא חייב עליהם כו' כצ"ל: בד"ה ולמ"ד בבריתות כו' משורר לעבודת כוכבים כרת כו' שדרכו בכך ופלוגתא היא בבריתות דאיכא כו' בצ"ל והר"א: בד"ה והא כבר כו' כתיבא וכי

מהר"ם

ותז"ל קראו אותם קילים אבל לא הוה ידעינן דמלוה להחליף וכו' לכך הוסיפו תיבת מר בפירושו ל' חילוף ...

בפרשת קדושים ומוקי בהנהו תרי דכתיבי גבי מולך חד לע"ז שלא כדרכה וחד למולך איכא נמי לאקשויי דלמא תרוויהו אתי למולך גופיה ואתי כרת הסני לעובד עבודת מולך לשאר ע"ז דהיינו מעביר בנו שלא כדרכה וקושיא זו ענין בפני עצמה ואלעיל קא...

דאנשי כנסת הגדולה ואתם לדיק על כל סכה וגו' כי אמת עשית דהיינו שקבלו ולדקו דין שמים עלייהו ואמרו ואתה לדיק על כל עונש הבא עלינו בעבור שהלכנו אחר יצרנו ואף כי הוא אמת שאתה עשית את היצר הרע וביד להסירו ויש לנו לומר לא איהו כו' מכל מקום אנחנו הרשענו שלא נלחנו אותו כיון שבבחירה ניתן לאדם ...

...דהשתחואה גופה ניליף מהאי היקשא דוישתחוו ויזבחו גו' כמ"ש התוספות לעיל בתחילת הסוגיא וי"ל דלא קשיא להו אלא אהך דכריתות דקאמר

דלא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דאיכא כרת במקום קרבן ואי לאו הכי לא הוה מחייב ביה והכי ס"ל ר"ע בהשתחואה וכן בהלי אתה דהייב קרבן משום דאיתקוש אף על גב דלית בהו כרת במקום קרבן והאה תירלו ...

...ליתא דהא מהאי טעמא דלא מחייבי רבנן במגדף משום דישנו בקול ליכא לחיוביה נמי בהלי אתה דישנו בקול אבל לגירסתנו דגרסינן שאני עדים

וכי שלשה כו' לכשנגדו פריך דאיהו ס"ל במוקדשין כו' מעמא דנפשיה אמר כו' כצ"ל והד"א: תוס' בד"ה שלש כריתות כו' וקשה לר' צ"ל לרבי יהודה: בד"ה וכי שלשה כו' מקראי דמולך בעבודת כוכבים כו' כך צריך להיות ונכתב בצידו פי' מולך שכתוב גבי עריות ובא באינו ענין לעבודת כוכבים ודו"ק:

דף סה ע"א גמרא אמר אביי הלכך האי כאן כו כצ"ל ס"א: רש"י בד"ה ריש לקיש כו' העצם ידעוני שהעצם אינו כו' כצ"ל: בד"ה ומשני כו' הקטרה עושה המכשפות השדים לחבר לכאן כצ"ל: בד"ה התורה אמרה חבר זה בסקילה כו' כצ"ל: תוס' בד"ה הואיל ושניהם

מהר"ם

ותרי למולך לעס"ז ולעס"ב או בהפך ואי"כ הני כריתות של ע"ז שלא כדרכם דאתי חד לעולם הזה וחד לעולם הבא לא יהיו כתובים גבי הדדי אלא חד בקרא דמולך וחד בפרשת שלח לך וזה נראה לו דוחק דכל שנכרת בעולם הזה ולעולם הבא ראוי הוא ביהיו הכריתות של עולם הזה ושל עולם הבא כתובים גבי הדדי וק"ל:

אתם ולא בהשתחואה אע"ג דפשוט הוא דלענין קטלא נמי אית להו לרבנן סקילה דהא תנן לעיל במתניתין אחד המשתחוה ואחד המקבלו לאלוה וע"כ טעמו הוא משום דאיתקש לזביחה כדפירש"י לעיל ואין כזה שום חילוק ולכך הקשו התוס' שפיר דליפטר בהשתחואה מקרבן אפי' לר"ע דכיון דאיתקיש לזביחה הוי כאילו כתיב ביה ...

עדים וממין הואיל ויצנו בקול דהשתא במגדף קאי שינויא הואיל ויצנו בלב ניחא לפי שיטתם דלכך הוי מגדף בלב דמלינו ביה ממך יצא חוצב גו' משא"כ באלי אתה דלא מלינו ביה דיצנו בלב ודו"ק: בד"ה ר"ל אמר פטור אליבא דמ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי כו' עכ"ל דקשיא להו מאי מייתי ראיה מהסמה בקול דמחייב ר' יוחנן משום דהוי מעשה דאימא דהא דמיחייב ליה ר"י היינו למאן דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והא כתבו דע"כ למ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי כו' ור"י דמחייב ליה איינו אלא משום דקול הוי מעשה וק"ל: בד"ה מעלה בזכורו כו' ולא יתכן בבעל אוב דשאול כו' עכ"ל רצה לומר דאשה היתה הבעלת אוב ולא שייך על זכורתו ומקרא דכתיב באוב איש או אשה לא קשיא להו לפי' הקונטרס דאימא באשה איירי במין אוב האחר דהיינו נשאל בגולגולת אבל בבעלת אוב דשאול שהעלתה את שמואל איירי במין אוב זה דמעלה בזכורו דאינו עולה כדרכו כמו שכתוב ותזעק בקול גדול שראתהו עולה שלא כדרך העולים שהמעלה בזכורו עולים רגליהם למעלה וזה עלה בראשו למעלה כו' ע"ש וק"ל:

ח"א דף סה ע"ב (א"ל נסר שמבטיון כו') ...

וכחומש פירש"י אלהים לא תקלל ה"ז אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין עכ"ל והיינו כמסקנא דהכא אליבא דכ"ע דבין למ"ד אלהים קודש ובין למ"ד אלהים חול תרתי משמע אבל הרא"ם הביא המכילתא דאיכא למאן דאמר אלהים קודש ואיכא למ"ד אלהים חול ותמה על פירוש רש"י איך תפס דברי שניהם אחר שהם חולקים כו' עכ"ל והאריך בזה לפי שנעלם מעיניו סוגיא דשמעתין דמסיק בהדיא דאינן חולקין בדינא ולכ"ע אלהים תרתי משמע מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל עוד כתב הרא"ם שם ודע היות המין הזה מן האזהרות על שנים שלשה דברים אינו מחויב שיהיה ממין לאו שבכללות בשביל שהכתוב כבר ביאר העונש בכל ענין כו' עכ"ל ועוד האריך לפי דרכו ולא הבנתי דבריו דהיכן ביאר עונש של מקלל דיין דהא לא אתי דלוקין עליו אלא מכלל אלהים לא תקלל שהוא לאו שבכללות דאתי נמי אזהרה לברכת השם אבל הנראה בזה דכיון דאלהים מפורש ומשמע תרתי אלהים ממש ואלהים דיין כדכתיב עד האלהים יבא דבר גו' לא מקרי לאו שבכללות כמו שכתבו התוספות לעיל אכא ומבושל ואזג וחרצן ובמבשל חלב ביום טוב ומיהו יש להקשות כמי אמאי לקי אקללת דיין כיון דה"ל אלהים לא תקלל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד

וכן צריך לומר למאי דנגמר קודש מחול דאלהים איצטריך משום קודש ומדאפקיה בלשון אלהים כמ"ש התוס' אלא דנשיא לא איצטריך לגופיה וק"ל: שם אם כן לכתוב קרא לא תקל מאי לא תקלל ש"מ תרתי

והיינו מהרש ומאביו לכתר דגלי באביו כמו שכתבו התוספות הכא והתם והדברים ברורים הם ודו"ק: בד"ה עד שיהיו כו' וקשה תקשה לרבנן דמחייבי אפילו סקילה כו' ומתניתין דמייתי לעיל כו' לן אתיא כוותייהו כו'

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

ושניהם כו' כלל גדול דריש ריש לקיש כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה מתיב כו' ודברים שאינן כעובד עבודת כוכבים אף אני ארבה חייבי כו' כצ"ל: בד"ה חסמה בקול כו' לאכול היה הוסמה בקולו כצ"ל: בד"ה והנהיגה בקולו צ"ל בקול: בד"ה מבין הפרקים כו' ויושב לו באחת מבין כו' או על פרקי ברכיו כצ"ל: בד"ה המרעיב עצמו כו' נבואה שכינה הס"ד: בד"ה ברא גברא כו' שמלמדין כו'. נ"ב פי' דספר:

דף סו ע"א גמ' המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים כצ"ל. ונ"ב וכן ברי"ף וכן פירש בנמוקי יוסף להדיא: שם הניחא למאן דאמר אלהים חול אלא למאן דאמר אלהים קודש מאי איכא למימר כל זה נמחק: רש"י בד"ה בנקבו יומת כו' אלא יתבונן יוסי מחייב עליה כצ"ל

מהר"ם

...

...עכ"ל וקשה לתירוצם דאין זה מספיק דאכתי תקשה ליה להך מתני' קתני והייבים עליה משום אשת איש כו' והכתיב ומתו גם שניהם עד שיהיו שניהם שוים דאין סברא שלא ידע ר' יעקב בר אדא המתני' דפ' ...לא דופן דאמוראי היו בקיאין במשניות כמו שכתבו התוספות בכמה ...כתין ועוד דאם נימא הכי דלא ידע מתני' לא הוו צריכי למימר מתני' לא אתיא כוותייהו כו' ויש לייסב בדוחק דוודאי דהוה קשיא ליה ...י מהאי קרא אמתני' דקתני וחייבין עליה משום א"א כדקשיא ליה ...בא לרב דאמר חייב לר"מ אלא דהכא קא קשיא להו אדמקשה ליה הכא ...מלתיה דרב דאמר חייב לר"מ אמאי לא תקשי ליה בפשיטות עפי ...מלתיה דרב לעיל דקאמר לרבנן דמחייבי אפילו סקילה והאה תירצו ...לרבנן לעיל הוה ניחא ליה דדיניה כו' ודו"ק: בא"ד אלא כרבי ...נתן אתיא כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי כו' עכ"ל נקטו רבי ...נתן בדבריהם דלפי האמת כן הוא דלא מלינו שום תנא בהדיא דסבר ...כי אלא רבי יונתן מיהא המקשה ודאי לא אסיק אדעתיה הך ברייתא ...רבי יונתן והוה סבר דליכא שום תנא דסבר כהך מתני' דפרק יוצא...

שניהם יש למפטר ביה כמי לגמרי כמו בנשואה וק"ל: בד"ה והאי לבדו כו' דקתני מתניתין הראשון בסקילה והב' בחנק כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש דמתני' מיירי כשבא עליה הראשון כדרכה דה"ל בעולה מביאת הראשון וכן פירש הרמב"ם והרע"ב דהשתא לא דריש ר"א לבדו כקך ברייתא לפטור מסקילה אפילו בבא עליה האחר שלא כדרכה משום דהא תני לה רישא דמתניתין בתולה ולא בעולה וכדברי תוס' פירש"י במתני' ע"ש וק"ל:

ח"א דף סו (אלו המנחשים בחולדה ובעופות כו'). מפירוש הרמב"ן המביט בעופות וכנפיהן או כלפלוף כענין שכתוב כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד וגו' ע"ש באורך:

דף סז בפירש"י

בד"ה האומר אעבוד כו' הלשונות הללו הוי מסית וחייב עכ"ל כל הני לישני באומר ניסת

משמע ומוקמינן להך מתני' לעיל בניסת מפי אחרים ולא בניסת מפי עצמו דהכי משמע דבמסית דנקט ברישא קמשתעי כמי הכא וזה שפירש"י הלשונות הללו הוי מסית וחייב ר"ל דאיירי בניסת על ידי מסית וחייב המסית דקתני ברישא כיון דהניסת מתחייב בלשונות הללו ע"י ולא מהני...

...

כמי לגמרי או לא והשיב לו דחייב ומקשה ליה והכתיב גם שניהם דבארוסה כמי יש למפטר כיון שאין שניהן בני עונשין כמו שכתבו התוספות שם ועוד י"ל דהמקשה סמך עצמו כיון דבארוסה נמי כתיב והוצאתם את

...עגלא תלתא לאו ע"י מכשפות היה אלא מעשה הקב"ה כפירש"י ולא קרי ליה בכלל הלכות מכשפין אלא לפי הדמיון דחשבו ליה כמעשה כישוף וק"ל: (שם אלכסא אלהים סיא). גם מכאן ראיה לגירסת רש"י דגרס בלעיטים אלו מעשה שדים לא כגירסת הערוך

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

כצ"ל: בד"ה לא ראי כו' הראיה של צד חמורה כו' כצ"ל: תום' בד"ה ממחלל שבת כו' ואינו חייב על אחת מהן כו'. נ"ב פירוש אחת יש בהן שאינו חייב: ע"ב תום' בד"ה עד שיהיו כו' ומיהו כיון דרייקינן כו' כרבי יונתן אתיא דלא כו' כצ"ל:

דף סז ע"א גמ' ואמר רב יהודה אמר רב כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ואם היה המסית ערום הס"ד: בד"ה ואינו יכול כו' יראת בית דין הס"ד: בד"ה המדיח זה כו'. נ"ב זה שייך למתני' דלקמן: בד"ה הא נביא אם היה מסית זה נביא כו' כצ"ל: בד"ה מדיח עיר כו' צ"ל

מהר"ם

שור האשה פירוש שבעה פעמים כתיב שור בקרא גבי שור שהמית אדם ודרש התם לכולהו וחד מינייהו מוקי ליה להביא שור האשה ...דהתם לא כתיב שור איש וא"כ נ"ל קרא לשור אשה הא הבוש הכתוב אשה לאיש לכל עונשים בתורה: ד"ה עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו פירוש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים תימה לרבי יאשיה...

כמי קודש לא אצטריך לגופיה דנילף מנשיא וחרש אלא ע"כ צ"ל דאיכא למפרך מה לכ"ו כו' א"כ למ"ד חול כמי ליכא ק"ו דאיכא למפרך הכי אלא ע"כ הכי פריך בשלמא למ"ד חול גמר קדש מחול משום דאי לחול לחודיה אתי למה הפקים הכתוב בלשון אלהים וכ"ת א"כ נימא כוליה לקודש אתי וחול מנא ליה י"ל דמסתבר ליה...

...

ספרוך דהא הכא בלטיהם כתיב גבי כנים וקאמר עלה שאין השד יכול כו' ויש לדקדק למאי דמסיק האי מכניף והאי לא מכניף משמע משום דהשד אינו עושה מעשה אבל ע"י כישוף שעושין מעשה גמור היו יכולין לברוא כינה וכן משמע מדברי המפרשים והפוסקים דעל ידי כישוף עושין מעשה גמור ואם כן מאי קאמר ולא יכלו להוציא הכנים הא יכלו להוציאם על ידי כישוף ואמאי קאמרי נמי חרטומי מצרים במכת כנים אצבע אלהים היא ולא חשבו שעשו כן משה ואהרן על ידי כישוף כמו שחשבו במכות הראשונות ויש לומר דאע"ג דעל ידי כישוף יכול לעשות מעשה גמור מכל מקום לאו בכל הדברים היו יכולין לעשות דא"כ היו יכולין לברוא עולם חדש ומשום הכי לא הוזכר בלהטיהם ומכשפים אלא בגם המטה ושוב אח"כ לא הוזכר כישוף רק בלטיהם דהיינו מעשה שדים לגירסת רש"י לפי שלא היו יכולין לעשות כישוף כשאר הדברים אבל על ידי שד יכלו בכל הדברים דמכנפי ואיכא למידק במכת דם שעשו כן החרטומים בלטיהם היינו מעשה שדים מאי מכניף שייך בו ויש לומר שעשו כן החרטומים על ידי אחיזת עינים דהוא ג"כ אינו עושה מעשה כמו מעשה שדים והא דלא הוציאו החרטומים אחר כך את הערוב על ידי מעשה שדים כמו שהוציאו הצפרדעים דהא ערוב נמי מכניף הוא י"ל כיון דהכר ראו במכת כנים דאצבע אלהים היא האמינו אח"כ בכל המכות דמאלהים היו ולא עשו כמו כן על ידי שדים ודו"ק: (שם ותעל הצפרדע כו' צפרדע אחת היתה והשריצה כו'). מדכתיב צפרדע בלשון יחיד דריש ליה הכי ואף שמצינו כיוצא בו בלשון יחיד על שם המין כמו ותהי הכנם וכו' ויסר מעלינו את הנחש כו' היכא דאיכא למדרש כי הכי דרשינן ונראה הא דניחא ליה לראב"ע לומר הכי לצפרדע אחת היתה שרקה כו' ולא כדברי ר' עקיבא דלצפרדע אחת השריצה כו' למאי דאמרינן לעיל שעד מכת כנים היו מצריים חושבים שעל ידי מכשפות היו המכות הראשונות מה שאין כן בכנים דלא מכניף והשתא לדברי ראב"ע שאחת שרקה וכולם באות היינו דמכניף שפיר חשבו המצריים דעל ידי מעשה שדים באו ועלו שהשד הכניסן אבל לדברי רע"ק שאחת השריצה כולן דבר זה בריאה חדשה היא ומעשה גמור הוא ואמאי לא קאמר המצריים עלה אצבע אלהים היא דהא השד לא יוכל להכניף ובהכי ניחא דנייך מאמר זה במשנתין ודו"ק (חולין פ"ק וע"ש):

דף סח תוס' בד"ה היאך מניחין כו' מדקאמר התם שלישית להדליק ומוקי לה כרבי נתן כו' עכ"ל דאי ר' יהודה הנשיא אף לחלוץ קאמר מצינן למימר נמי דהך ברייתא שלישית להדליק אף להדליק קאמר והוא הדין לחלוץ והיינו כר' יהודה הנשיא ומיהו מלתיה דר' נתן שלישית להדליק היינו להדליק דוקא קאמר ולא לחלוץ מדקפליג ר' יהודה הנשיא עליה ואמר שלישית לחלוץ וק"ל: **סליק פ' ארבע מיתות**

ח"א דף סח ע"א (דעתו ודעת אמו נטרפה כו'). לפי שלא הדליקה עדיין הנר שהמלים כאשה וק"ל: (שלך קשה משלהם כו'). פירש"י מפני שלכך פתות כאילו ט' עכ"ל ועוד י"ל מפני שאתה ידעת ביותר שיש בידו ללמוד ממני מהסיא דנטיעת קשואין כדלקמן וק"ל: (אוי לכם שתי זרועותי שהן כו'). תלה הדבר בזרועותיו שמלת זרוע נאמר בכ"מ על הכח כמו ושם בשר זרועו לך זרוע עם גבורה ואמר שב' זרועותיו הן ככ' ס"ת שנגללין ר"ל שהיה בכחו ללמוד תורה לאחרים ולא יצא לפועל ללמדם כמו ספר תורה שנגלל שיש בכחה ללמוד תורה ממנה ולא למדו ממנה שהניחו אותה נגלל ודו"ק: (ככלב המלקק מן הים כו'). על עצמו אמר זה המשל אף שהוא קצת גנאי שדימה עצמו לכלב המלקק אבל על תלמידיו לא אמר זה המשל שהוא קצת גנאי ואמר עליהם משל אחר כמכחול בשפופרת גם מעט זה בעצמו הפליג דאפילו ככלב המלקק כו' לא חיסר מהם אבל בתלמידיו לא הפליג כ"כ בדבר ואמר לא חסרוני אלא כמכחול כו' דמשמע כשיעור הזה חסרוני שאין לתלמידיו גנאי כ"כ כמותו ולפירש"י נראה שגירסא בהיפך דגרסי' אלא ככלב המלקק כו' אפי' כמכחול בשפופרת והדבר בשינוי לשון צריך טעם ודו"ק: (אבי אבי רכב ישראל ופרשיו כו'). האי קרא אלישע אמרו על אליהו בענין תפלה כדברי המתרגם והמפרשים אבל הכא נראה לפרש רבי רבי שהוא רכב ישראל ופרשיו במלחמתה של תורה ואמר מעות יש לי כו' ודימה את עצמו ליש לו מעות ומטבעות ואינו יודע ומכיר אותן שאפי' כשניתנן לאחרים שאינו שולחני הוא מפסיד בהן כן הדבר הזה דרבי עקיבא ודאי יש לו תורה אבל אמר שאינו יודע ומכיר בה בכל הצורך בשאלות ובספיקות שהיו לו ואין לי שולחני להרצותן ולהשיב על ספיקיו בכל בעינך גנו"ק:

סליק פ' ד' מיתות

בן סורר פרק שמיני

ע"ב תוספות בד"ה בן סורר ומורה בן הסמוך כו' ואם תאמר דילמא שנה שלפני גדלות כו' ואם תאמר א"כ ל"ל במתני' טעמא דשלא כו' ויש לומר דה"א דמקודם הבאת כו' עכ"ל ביאור דבריהם דמעיקרא קשיא להו כיון דבן קטן משמע מאי מתרץ בן הסמוך לגבורת איש דהיינו בתחלת אישות וסמוך לגבורה היינו סמוך להיקף הזקן אימא דבסוף קטנות הוא סמוך לגבורת איש שהוא שנה שלפני שני גדלות ולא סמוך דהקפה זקן דהשתא שפיר בן כמשמעו קטן משמע ומנ"ל לפטור מטעם שלא בא לכלל

חכמת סנהדרין פרק שביעי שלמה

צ"ל מדיחי: **בד"ה** רבינא אמר וכו' דהא בתרתי מילי כו' כצ"ל: **בד"ה** ולא זו כו' בהכמנה כצ"ל והס"ר: **בד"ה** חן רואין כו' לא חואי אנא הס"ד: **בד"ה** מה להלן בסיני הס"ד: **ע"ב גמ'** ונאמר כל שוכב וכו' חזייה דרכיב וקאים איתתא כו' כצ"ל. וג"ב ג"ל חזיוהו: **רש"י** בד"ה סמכו ענין כו' ענין פרשה כצ"ל והס"ד: **בד"ה** כהלכות שבת כו' ינשכו אותו מותר לכתחילה כו' בסקילה האוחז כו' אבל אם ר כצ"ל והס"ד והד"א: **בד"ה** אלא מכלל כו' סקילה הס"ד: **בד"ה** עזוקי צ"ל עסקי כו' דמעשה הקב"ה הן על ידי שם קדושה שלו כצ"ל ונמחק הוא: **בד"ה** ושדי כריכו דשיראי מנהיריו משליך כו' כצ"ל: **בד"ה** א"ל ר' חייא לרב הס"ד ואח"כ מ"ה לבתר הכי כצ"ל: **בד"ה** קם נמלא כו' חמור גמלא גשר סקוניתא הר"א: **בד"ה** רכבה ינאי וסליק בשוקא כצ"ל והס"ד והר"א: **בד"ה** הצפרדע אחת משמע הס"ר: **תוס'** בד"ה וכי מפני כו' דיליף מלא יחיה דבסקילה כו' כצ"ל:

דף סח ע"א גמ' אמר להן לחביריו של אביו כמדומה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה והאי צ"ל והא מילתא דלקיטת קשואין הס"ד: **בד"ה** ולא חסרתי כו' מהם אלא כמו שמחסר כו' כצ"ל: **בד"ה** לא חסרתי כו' מעט מהם שפופרת כו' הד"א: **בד"ה** א"ל הכדור והאיטום וכו' כדור כו' הד"א: **בד"ה** מהו לפי כו' טורות חכמים אומרים כו' מבחוץ ומהרתן כו' כצ"ל והד"א: **בד"ה** הרבה מעות יש לי להחליף הס"ד:

סליק פרק ארבע מיתות

בן סורר פרק שמיני

ע"ב רש"י בד"ה הכי גרסינן גם בן ליכא קרא כי יהיה בן איש כו' כצ"ל:

דף

מהר"ם

סיפא המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז ואמר רבי יהודה וכו' כל"ל: **שם** כי קתני מסית זה הדיוט להכמנים דתניא ושאר כל חייבי מיתות וכו' כילד עושין לו וכו' יש לדקדק מה צריך להביא ברייתא זו הא במתני' גופא קתני בהדיא דמכמינים לו עדים ונראה משום דהא דקרי ליה מסית הדיוט היינו כלומר הדיוט ושוטה כמו שפירש רש"י והיינו שטיתו שמדליקין לו נרות בבית הפנימי ומדברים עמו ואינו מרגיש שבשביל כך עושין זה כדי שיהיו העדים שמבחוץ רואים אותו והוא אינו רואה אותם וק"ל: **ברש"י** ד"ה המדיח זה האומר וכו' פירוש זה שייך למתניתין דלקמן בסמוך: **ד"ה** מדיח עיר הנדחת שנו וכו' ואשמועינן סיפא דמדיח דרישא וכו' ר"ל דרישא היא מתניתין דריש פרק דקתני אלו הן הנסקלין וקא חשיב נמי מדיח: **בתוס'** ד"ה רבינא אמר וכו' ואין זה שיטת הגמרא ר"ל מה שפירש רש"י דרבינא ורב ספא לא פליגי אלא שזה מתרץ חדא וזה מתרץ חדא אין זה שיטת הגמרא שזה יתרץ חדא וזה יתרץ חדא:

דף סח ע"א בתוס' ד"ה היאך מניחין איסור סקילה כו' ופי"ה שתם ומדליק ברביעית כו' יש לדקדק בזה מה מקשין התוס' דילמא דבהא פליגי רבי נתן ורבי יהודה נשיאה דרבי נתן ס"ל דהדלקת הנר קודם לחליצת תפילין וס"ל שלישית להדליק את הנר ורביעית לחלוץ תפילין ורבי יהודה נשיאה ס"ל איפכא ולכך קאמר שלישית לחלוץ תפילין ורביעית להדליק את הנר ור"א ס"ל כרבי נתן וצ"ל שס"ל להתוס' דמשמע מסוגיא דשמעתין מדקאמר שלישית להדליק את הנר כמאן כרבי נתן ולא קאמר דאתיא אפילו כר"י נשיאה ור"י נשיאה נמי אף לחלוץ תפילין קאמר אבל להדליק את הנר לכ"ע בשלישית ולא פליגי אלא בלחלוץ תפילין מכלל דגמרא סבירא לה דאדרבה בלחלוץ תפילין לא פליגי דלכ"ע בשלישית ולא פליגי אלא בהדלקת הנר דלרבי נתן הוא בשלישית ולר"י נשיאה ברביעית ודייק לה לגמרא דאי בהדלקה מודו דבשלישית ולא פליגי אלא בלחלוץ תפילין ה"ל למיתני כדברי רבי נתן שלישית להדליק את הנר רביעית לחלוץ תפילין ר"י נשיאה אומר שלישית לחלוץ תפילין דהוה משמע דפלוגתייהו בלחלוץ תפילין ומדלא קתני הכי ש"מ דלא פליגי אלא בלהדליק את הנר אבל לחלוץ תפילין גם לר"נ בשלישית דמסתמא חולץ תפילין קודם שמדליקין את הנר ולכך לא הזכיר ר"נ לחלוץ תפילין כ"א שלישית להדליק את הנר שהוא אחר חליצת תפילין והאחרון נקט ולכ"ע חליצת תפילין הוא קודם הדלקת הנר וא"כ קשיא הכא דמשמע דהדלקת הנר קודם ותירצו ודאי חליצת תפילין ברישא כשעושין הכל בזמנו ואין מאחרין אבל היכא דאיחרו עד כניסת השבת מפני איזה טרדה יש להקדים הדלקת הנר שהוא איסור סקילה: **ד"ה** וטהרתן כמה שהן וכו' ותני בתוספתא וכו' אף מטבילין כמות שהן כו' שמע מיניה דהוי חבור ר"ל והיינו פלוגתא דמוס אנו שמעינן דפליגי רבנן ור' אליעזר: **סליק פרק ארבע מיתות**

בן סורר ומורה פרק שמיני

ע"ב גמרא ותו היכא אשכחן דעבשו הכתוב דהכא ליכתי קרא למיפטריה יש מקשין לפי סברת המקשה זה דלא ידע שום סברא דהכא לענין בן סורר ומורה הוה ס"ד לחייב הקטן טפי מבעלמא א"כ תקשי ליה מתני' למה היה צריך למתני הקטן פטור כו' אבל בעיני אין זה קושיא כלל דבשלמא מתני' ניחא ליה דהס"ק מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא ב' שערות עד שיקיף הזקן כו' שנאמר כי יהיה לאיש בן כו' בן ולא איש וכ"ת נמעטיה ג"כ משיביא ב' שערות שאז נקרא איש ולא יהיה הכתוב כי אם קודם שיביא ב' שערות וזה א"א שהרי קודם שערות קטן הוא ופשוט שהקטן פטור שלא בא לכלל מצות ואם כן על כרחך המיעוט אינו בא אלא למעט משיקיף זקן התחתון הכי משמע ליה פשטא דמתניתין אבל אמאי דקאמר קטן מנא לן מקשה שפיר היכא אשכחן כו': **בתוס'** ד"ה בן הסמוך לגבורתו כו' ויש לומר דהוה אמינא דמקודם הבאת שתי שערות מתחיל הזמן כו' ואפילו הוי יותר משלשה חדשים פירוש דלקמן בסמוך אמרינן דכל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים לאחר שהביא שתי שערות ואפי' לא הקיף זקן דהכי אמרי' מלו שלשה חדשים אף על גב דלא הקיף זקן הקיף זקן אע"ג דלא מלו שלשה חדשים וטעם שלשה חדשים הוי משום דראוי להוליד ולהיות אב והתורה אמרה בן ולא אב ואם כן היכי סלקא דעתך למימר דמקודם הבאת שתי שערות הזמן הסמוך לגבורתו של איש א"ב

הוי

לכלל מצות דהא כי האי גוונא מצינו לענין נדרים אע"ג שלא בא לכלל מצות ואהא תירץ ר"ת דדריש לאיש דמשמע לשון גבורה כו' דהיינו שכבר בא לכלל שני גדלות וסמוך לגבורת היינו להיקף הזקן והקשו דלפ"ז דע"כ לאיש בתר שני גדלות משמע ל"ל במתני' טעמא דשלא בא כו' והאה תירצו דאע"ג דלאיש משמע בתר שני גדלות מכל מקום מדכתיב נמי בן לא משמע שהביא שתי שערות והוה אמינא דלבתר שבא לשני גדלות ואכתי לא הביא שתי שערות לחייב כו' קמ"ל טעמא דשלא בא לכלל מצות דבכהאי גוונא בתר שני גדלות ולא הביא שתי שערות לא מצינו בשום מקום אחר דלחייב במצות ועוד מלת בן נמי כיון דסבר דעל כרחך עקרינן ליה ממשמעות דבתר שני גדלות קאמר אית לן למימר דמיירי נמי בהביא שתי שערות ובתחלת אישותו קאמר דמקודם זה לא בא לכלל מצות ומה שכתבו ואפילו הוי יותר מג' חדשים כו' כיון דאינו ראוי להוליד כו' היינו למ"ד לקמן דקטן אינו מוליד ולמ"ד דקטן מוליד אין זה מספיק אבל אליביה לא הוצרכו לזה דלפי מאי דמסיק לקמן דהיא דר' כרוספדאי דאינן אלא שלשה חדשים פירושא דתנא דבי רבי ישמעאל היא בן ולא הראוי לאב היינו דוקא למ"ד דקטן אינו מוליד אבל למ"ד דקטן מוליד לא משמע כלל מבן ולא הראוי לקרותו אב דהיינו שלשה חדשים לבתר דהביא שתי שערות דהא מקודם שיביא שתי שערות נמי ראוי לקרות אב אבל ההיא דרבי ישמעאל מתפרש אליביה כפשטיה כדבעי למימר מעיקרא בבן שנולד לו כבר בקטנותו ועוד נפרש בזה לקמן ודו"ק: **בד"ה** קטן אי כו' האמרינן בפרק מי שמת אין זכייה לקטן כו' ולא גרע משליחות וקטן כו' עכ"ל כן צריך להיות ור"ל דזכייתו ע"י אחר כמו חצר שאינו עומד בלדו הוא מטעם שליחות וקטן לאו בר שליחות הוא אבל הא דאין קונה לו חצירו שעומד בלדו משום ידו לא הוצרכו להביא ראיה כמו שכתבו בפשיטות בתחלת דבריהם האמר אין זכייה לקטן כמו שמינו מציאת חש"ו יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום וכמפורש בפרק קמא דב"מ דאין לקטנה יד אלא לענין גט ולא לענין מציאה ולמ"ד נמי [דילפינן] מציאה מגט היינו אלא מדרבנן כמה שכתבו התוספות שם ואיכא ליסנא התם דלא ילפינן נמי מדרבנן במציאה אלא בקטנה ולא בקטן וק"ל: **באר"ד** משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך למ"ד א' זה כו' מההיא דמערימין על מעשר שני כו' עכ"ל אבל מהא דמשני לעיל מיניה שאני שתופי מבואות דרבנן לא קשיא להו הכא וכמה שכתבו התוספות התם נמי דהתם הכי קאמר שתופי מבואות דרבנן ובדרבנן עשו לו זכייה מדרבנן אבל במלתיה וקנייה דאורייתא אפילו זכייה מדרבנן ליתא אבל מדברי המקשה התם מההיא דמערימין על מעשר כו' דאיירי בזכייה דאורייתא קשיא להו שפיר מדלא קשיא ליה אלא למ"ד דלא זוכה לאחרים משמע דלמ"ד דזוכה אפילו מדאורייתא וק"ל: **באר"ד** הא דאמר פרק לולב וערבה לא ליקני כו' מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין כו' דאין ממנה אחרים על פסחו א"נ כו' ודלא כרב אסי וא"ת כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דאין ממנה אחרים על פסחו ביש לו פסח שירש מאביו דאין ממנה אחרים על פסח זה לכ"ע כיון דאין כאן דעת אחרת מקנה אותו א"כ שאין זוכה לאחרים כו' ולא כרב אסי דהתם דסבר דבדעת אחרת מקנה זוכה אפי' לאחרים וק"ל: **באר"ד** דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה כו' כמו כן זוכה לאחרים מן התורה כו' עכ"ל אין דבריהם מבוררים הכא וע"ש בתוס' פרק התקבל: **באר"ד** אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן כו' עכ"ל בתלמוד שלנו נמי מפלגינן בין יש בו דעת לאין בו דעת כדאמרינן לצרור וזרקו אגוז ונוטלו כו' אלא דרצה לומר דהתם מפורש דלענין זכייה דאורייתא מפלגינן בהכי וק"ל: **באר"ד** כגון שירש את אביו קודם שנתגייר כו' עכ"ל אבל אם מת אביו אחר שנתגייר הקטן בין נתגייר גם אביו ובין לא נתגייר אין הקטן יורשו דהוה ליה כקטן שנולד דמי כאלו אינו אביו וכנולד זה הקטן אחר שנתגייר אביו אין זה הקטן נקרא גר כיון שהורתו ולידתו בקדושה הוה וליכא לאוקמא קרא בכהאי גוונא גר אם כן אין זה בידוע שאין לו גואלים דשמא נולדו לאביו הגר אחרי כן עוד בנים בקדושה והם יורשים אותו ולקמן שפירשו בנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כו' ואחרי כן יורש את אמו כו' ניחא דבידוע הוא שאין לו גואלים דאף אם נולדו לאמו עוד בנים בקדושה אין יורשים אותו דאחין מן האם אין יורשין זה את זה וק"ל:

דף סט גמרא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף כו' בגמרא ישנה אינו אלא הכי איתא הגירסא שם אלא לעולם בתר דאייתי ב' שערות ודקא קשיא לך דר' כרוספדאי כו' ויש לייסב גירסת הספרים דלרבותא נקט בכהאי גוונא דאפילו באוליד בתר דאקיף זקן אצטריך האי קרא דבן ולא אב לפטרו קודם דאקיף זקן וקודם דאוליד דהיינו בג' חדשים דהוא ראוי לאב וק"ל: **בפירש"י** בד"ה והאמר ר' כרוספדאי כו' והשתא לא דייק טעמא דר' כרוספדאי מהיכא כו' עכ"ל רלה לומר ולהכי פריך מיניה למ"ד אין קטן מוליד דלא אסיק אדעתיה דאיכא מאן דפליג עליה אבל למאי דמסיק טעמא דרבי כרוספדאי מהך ברייתא דר"י בן ולא אב ופירושו בן ולא הראוי לקרותו אב ע"כ דהיינו למאן דאמר דקטן אינו מוליד אבל למ"ד דקטן מוליד הרי מקודם שתי שערות נמי ראוי לקרותו אב וההיא דרבי ישמעאל מתפרש כפשטיה בבן שנולד לו בקטנותו וכן מוכח גם מדברי התוספות לעיל כמ"ש שם: **תוס'** בד"ה בידוע שאין כו'

חכמת סנהדרין פרק שמיני שלמה

דף סט ע"א גמ' איני והא תנא דבי רבי ישמעאל כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ש"מ כו' ג' חדשים ש"מ כו' הד"א: **בד"ה** והצילו העדה כו' רובא ולא מיפטר כו' הד"א: **בד"ה** קנאה ליורשה וליטמא לה ולצאת בגט כו' כצ"ל: **בד"ה** לטמא משכב כו' מטמא אפילו אוכליו ומשקין ואפילו נגע בו כו' כצ"ל: **בד"ה** נשאת לכהן כו' לחופה וזו אם כו' הד"א: **ע"ב גמ'** ואמר ר"י יסכה כצ"ל: **רש"י** בד"ה המסוללות לשון פריצות

מהר"ם

הוי יותר משלשה חדשים לכך קאמר כמה שבימי קטנות רלה לומר לא הוי חיישינן לאותן הימים שקודם הבאת שתי שערות ולא הוה חשבינן להו למנין ג' חדשים כיון דאינו ראוי להוליד כהן כו': **ד"ה** קטן אי אתה צריך לחזור כו' כדמוכח בפרק קמא דמציאה דאמרי' חצר משום ידה איתרבאי ולא גרע משליחות פירוש התם איירי לענין שאין חצר קונה לאדם שלא מדעתו דכר שהוא חוב לאדם כמו גט לאשה משום דחצר אף על פי שהוא זוכה לאדם לא גרע משליחות ואין אדם נעשה שליח לאדם שלא מדעתו במה שחוב הוא לו ואם כן הוא הדין נמי הכא כיון שזכייה מטעם שליחות לכך אין זכייה לקטן מדאורייתא דהא כיון דאין הקטן עושה שליחות אין לו גם כן זכייה וק"ל: **באר"ד** מיהו בפרק התקבל גבי לצרור וזרקו כו' משמע דהיינו מדאורייתא כו' רלה לומר ואם כן מסכתת שפיר דאית ליה ממונא לקטן כגון דנתנו לו במתנה כשבא לכלל דעת לצרור וזרקו וכו' והא דאמרי' בפ' מי שמת דאין זכייה לקטן היינו כשעדיין לא הגיע לכלל דעת כזה לצרור וזרקו אגוז ונוטלו: **באר"ד** מדפריך למאן דאמר אחד זה ואחד זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים כו' דמשמע דזוכה לאחרים דאורייתא ומשמע דלמאן דאמר זוכה לאחרים ניחא אם כן שמע מיניה דמאן דאמר דזוכה לאחרים היינו דאורייתא: **באר"ד** דעל ידי דעת אחרת מקנה אותן זוכה מדאורייתא לאחרים לרב חסדא דגיטין כו' נראה לי דטעות סופר הוא וצ"ל לרב יהודה אמר רב אסי וכן בתר הכי: **באר"ד** אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר כו' ודלא כרב חסדא צ"ל ג"כ ודלא כר"י: **באר"ד** ואם תאמר היאך מדקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים כו' ובחלול מעשר מי איכא דעת אחרת כו' ר"ל ואם כן גבי חלול מעשר ע"כ טעמא אחריכא אית ביה מלגבי ממון וא"כ מאי פריך מחלול לממון וי"ל דסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחלול מעשר מן התורה כו' דברי התוס' הללו אינו מובנין וכאן קלרו לבונה אבל בס בגיטין פרק האומר התקבל דף ס"ה ד"ה ופדו כהן מעשר שני כו' האריכו יותר ופירשו דבריהם וז"ל שם וי"ל דכיון דמופלא סמוך לאיש דאורייתא ותרומתו תרומה וחלולו חלול א"כ אם לגבי ממון זוכה לאחרים מן התורה כשדעת אחרת מקנה אותו א"כ לענין חלול מעשר יש לו להועיל אפילו בלא דעת אחרת אבל לרב חסדא דאינו זוכה לאחרים אף על פי שלעלמו זוכה גם בחלול מעשר לא יזכה לאחרים בחלול אע"פ שלעלמו מחלל עכ"ל וכלל הענין דהכי פריך דבשלמא למ"ד דבמקום דזוכה לעלמו מן התורה זוכה גם לאחרים א"ש דכיון דמלינו דבתרומה ומעשר שני לענין חלול מופלא סמוך לאיש תורה ומחלל לעלמו אפילו בלא דעת אחרת אע"ג דבממון אינו זוכה לעלמו כי אם בדעת אחרת מקנה כמו כן נמי מחלל לאחרים בלא דעת אחרת מקנה דבמקום שבענין ממון זוכה לעלמו ולאחרים בדעת אחרת מקנה אותן יש להועיל בתרומה ובחלול מעשר שני אף בלא דעת אחרת אבל לרב חסדא דאינו זוכה לאחרים כו' קשה:

דף סט ע"א בתוס' ד"ה בידוע שאין לו גואלים וכו' וי"ל דאע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת ב' שערות בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא ב' שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה ר"ל דבדורות האחרונים דאין מולידין כ"א אחר י"ג שנים והבאת השערות אינם כ"א כ"א לי"ג שנים אין נקרא איש כ"א בי"ג שנים אבל בדורות הראשונים שהיו מולידין לח' שנים היו ג"כ ממהרים להביא ב' שערות לח' שנים היה זמן גדלותן והיו נקראים איש ג"כ לח' שנים וא"כ הא דקאמרת איש אתה צריך לחקור עליו אם יש לו גואלים וכו' קטן אי אתה צריך לחקור וכו' משום דקטן אינו מוליד היינו כל אחד לפי זמן הדור ובדורות הראשונים קודם ח' שנים אי אתה צריך לחקור משום דהיה קטן אבל לאחר ח' צריך לחקור דאינו נקרא קטן ובדורות האחרונים קודם י"ג שנה אי אתה צריך לחקור: **באר"ד** והא דקאמר לקמן וכי עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה דכתיב איש איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפי' כי אזלת בתר דורות דהשתא וכו' מקשין העולם מכל מקום קשה מנא ליה להוכיח לקמן מפסוק זה דדורות הראשונים היו מולידין לח' שנים דכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוה בר תליסר דכתיב איש איש ממלאכתו אשר המה עושים ותניא שנה ראשונה עשה משכן שניה הקימו ושלח מרגלים וכתיב בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' כמה הוה ארבעים דל ארבע סרי דהוה בצלאל פשו לה כ"ו דל תרתי שני דתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמניא אוליד פירוש דהיינו חור ואורי ובצלאל והשתא כיון דבדורות הראשונים היה זמן גדלות מקודם אימא לך דלעולם לא אולידו בתמניא וכי כתיב איש איש ממלאכתו לא היה

כב

כו' התם רוצין להוכיח על דורות ראשונים דאפילו כי אזלת כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים דמכל מקום מאי אולמיה ליה טפי לאתויי מהך דבצלאל ממאי דאייתי מבת שבע דאימא דה"נ גבי בצלאל בט' אולידו ולא היה לו לבצלאל י"ג שנים לפי דורות הראשונים שהיה להם או זמן גדלות מקודם הרבה כמה שכתבו התוספות לעיל מכח קושיא ויש לומר דלא כ"כ דלפי דורות הראשונים היה להם זמן גדלות לח' שנים אלא למ"ד דאין קטן מוליד אבל לרב חסדא דאית ליה דקטן מוליד ודאי דאית לן למימר דבדורות הראשונים נמי היה זמן גדלות כדהשתא והך סוגיא דלקמן אליבא דרב חסדא אזלא דהוא מרא דשמעתין לקמן והשתא ניחא שכתבו דהתם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפי' כי אזלת בתר דורות דהשתא דהיינו כסברת רב חסדא ולא תרצה להוכיח כמו שהוכחנו הכא לרבה דאין קטן מוליד שנחשבים כדורות הראשונים גדולים בשחות א"כ בע"כ בר י"ג שנין הוה בצלאל ואשתכח דכל חד וחד בח' אוליד וק"ל: ע"ב גמרא אילימא מדכתיב הלא זאת בת שבע בת אליעם כו' כולה שמעתין מה שיש לדקדק בה עיין בחדושי אגדות:

סתחיל נמ לסוליד ולא נולד יפת אלא אחר שלש שנים משסתחיל לסוליד שסיס נמ או בן תק"כ שנס ושס נולד אחר שתי שנים משסתחיל לסוליד שסיס נמ או בן תק"א שנים שנמלא כוס שסס סיס בן ק' שנס שנתים אחר סמבול ויפת בן ק' שנס שלש שנים אחר סמבול ויש לומר כו' עכ"ל ורלס לומר על כרחך דכשנת ת"ק נולד חס דאו סתחיל לסוליד דא"כ קושייתו לאו קושיא דמכל מקום שפיר מוכח דקא חשיב בקרא דרך חכמס שסרי חס גדול משס וקחשיב שס וחס וגו': (יפת גדול שבאחיו כו'). וכ"ס בכ"ר ובחומש פירש"י איני יודע אם יפת סוא סגדול כו' אם שם כשסוא אומר שם בן מאת שנס שנתים כו' עכ"ל.

...רע ברישא עיבור החודש כדאמרי' לעיל דאע"ג דאין עולין לה אלא בפת וקטנית ואיהו אסיק בשר ויין כו' וק"ל:

ח"א דף ע ע"א (אלא לנחס כו') משום דאמרינן בכמה כתובים קלקולים שבאים מן היין כגון מעשה נח והשותים במזרקי יין ואומר הרואה כוטה בקלקולה יפריש עלמו מן היין וכמו שעשו בני יונדב בן רכב ועל כן היה ראוי שלא לכרתו כלל אי לאו לנחס אבלים כו' וק"ל: (שמאדים פניהם של רשעים בעה"ז ומלבין פניהם לעה"ב כו') דכתיב בתר הכי אחריתו כנחש ישך וגו' דהיינו אחריתו של אדם שהוא עוה"ב ...

נדרתי ואמרתי יהא לי בן מורז וממולא לתורה ולנביאות שיהא ברור ורך בשכלו גם בנביאות נקרא כר כמ"ש מה לתבן את הבר: (מה לך אלל מלכים כו'). מלת למואל דרים למה אל שאר מלכים המשתכרין אומרין בן אבל למואל קמא דברישא דעניגא דברי למואל על שלוס נאמר וכפירש"י ולמואל כמו לאל כמו למופי שהוא לפי ועוד נראה כי ע"ש שהיה שלמה מתנהג בתחלה להשתכר כל הלילה כשאר מלכים בזמנו והיה ישן עד ד' שעות כדאמרי' במדרשות בעשה בן ע"י בת פרעה ...

דף עא ע"ב גמרא ...

פרצת הס"ד: בד"ה אי גימא כו' בגת ויקרא את כו' ויהי לשנתים ימים אחר כו' כדאמרי' בתמורת ויהי אבשלום כו' עצתו ויצו אל ביתו כו' כצ"ל: בד"ה ותמת עזובה כו' שלישי לו וכי עבד כו' הד"א:

דף ע ע"א גמ' אימשוכי הוא ובכל שהוא כו' למי חכלילות עינים למאחרים כו' מ"ש ד' דלטייה בהדיא כו' כצ"ל וג"ב ס"א בהדיה: רש"י בד"ה בחבורת מצוה כו' עושין סעודות הס"ד: בד"ה יין בזול כו' ולא ממשיך הס"ד: בד"ה ויין חי צ"ל יין חד: בד"ה בשר כיבא כו' וניכבב וניכול כו' כצ"ל: בד"ה למרי נפש לאבלים לפכותי צערייהו כצ"ל: בד"ה שיחי כו' בשיחי למי כו' הד"א: בד"ה שלשה עשר ווין לשון וי וי ויאמר ארור כו' כצ"ל והד"א: ע"ב רש"י בד"ה יום עבירו כו' היוצא מעובר אור עבורו כו' כצ"ל והד"א: בד"ה אבל ב שר עוף טהור הס"ד

מהר"ם

כר י"ג אלא כר ט' שנים לדורות הראשונים היה זמן גדלות לט' שנים ובשעת גילות מרגלים היה בצלאל בן י' שנים וכלב בן מ' דל י' מארבעים פשו להו שלשים שנה דל תרתי שני לתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בט' ושלים שנה אוליד אבל בח' שנה אפילו בדורות הראשונים לא היה מוליד וא"כ מנא להו לב"ש למילף מדורות הראשונים דבן שמנה שנה ביאתו ביאה ...

איבות גמור שהוא בכל הדורות דהיינו בן י"ג שנה דאז נוכל למילף מיניה שפיר דבדורות הראשונים היו מולידין לח' שנים כמו שדייק מיניה לקמן אבל אי אמרת דאיירי בזמן האיבות של דורות הראשונים לא גלי לן קרא מידי איזה זמן הוא אם היה בצלאל באותו זמן בן ט' או בן י' או בן ח' או פחות דהא לא ידעינן זמן קדימת הגדלות דדורות הראשונים אלא בתר דידעינן זמן ההולדה וכיון דעדיין לא ידעינן ...

הס"ד: בד"ה סתם שקצים כו' שקץ הם רמשים כו' הד"א: בד"ה הא טהורים חייב הס"ד ואחר כך מתחיל הדבור כי תנן: בד"ה וטעמא מאי מפטר אדבר עבירה הס"ד ואחר כך מ"ה איננו שומע כו' כצ"ל:

דף עא ע"א רש"י בר"ה עד שיגנוב כו' ויאכל ברשות אחרים כו' כצ"ל: בד"ה אי גימא כו' בת קדושין הס"ד: בד"ה בשוה לאביו כו' מפרש לקמן הס"ד: בד"ה בקולנו חד קול כו' כצ"ל: בד"ה אפי' מזוזה כו' שאזכרת השם כתובה שם ולא קרינא כו' כצ"ל והד"א: ע"ב גמ' ויסרו מבן ובן מבן כו' ונשתנה דינו ונשתנה מיתתו כו' כצ"ל: רש"י בד"ה למדנו ויסרו כו' מבן דכתיב גבי בן ללמדנו כו' מבן וחיה כו' כצ"ל. נ"ב פי' למדנו ויסרו דסורר ומורה מבן שעמו כי היכא דנגמר נמי אויסרו דמוציא שם רע דליהוי בן עמו ואח"כ יליף בן דאייתי הכא בג"ש בן אם בן הכות כו': בד"ה

מהר"ם

דהיינו הסעודה והמשא ומתן ביום כ"א בלילה כמוצאי שלשים ויש לסתייטב מה היה אותו המשא ומתן שהרי במוצאי שלשים היו יושבין שכבר נתעבר החודש ודוחק לומר שהיו נושאין ונותנין אם כדין עשו כי מה יועיל על מה שכבר עשאוהו: בתוס' ד"ה ...

זה אשתני קטלא ולקמן גבי סרחה ואחר כך בגרה דקאמר בסקילה מאי טעמא לא דכיון דאשתני אשתני רלה לומר דקרי ליה אשתני קטלא מחמת שמתחלה היה דינה בסקילה ועכשיו שנתבגרה דינה בחנק ולא אמרינן נמי קלה בחמורה מיכך שייכא ...

חכמת שלמה סנהדרין פרק שמיני

מהר"ם

התותר כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש אבל ממה שפירש רש"י לקמן דמים לו לשון רבים הוא להכי אתא לומר דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו כו' אין לו דמים לשון רבים דכתיב גבי איניש דעלמא להכי כו' עכ"ל הרי מוכח בהדיא מפירושו דהך ברייתא דאין לו דמים מיירי בבן על אב והך ברייתא דיש לו דמים איירי באב על בן והוא ממש כפירושו בחומש ולכך נראה דרש"י מפרש לה דלמאי דמשנינן בשמעתין כאן באב על הבן וכאן בבן על האב דהברייתא כמי לאו בבירור ממש קמיירי אלא בבירור של סברא ומסתמא קאיירי בהך בירור של פירש"י שבחומש כמ"ש גם הרא"ם דהשתא ברייתא קמייתא מיירי בבן על האב והכי קאמר אם זרחה השמש שברור לך מסברא שאין לו שלום עמך כגון בן על אב וכ"ש איניש דעלמא אין לו דמים והרגהו ואם לאו שילא מכלל שתם זה אל תהרגהו וברייתא בתרייתא איירי באב על בן והכי קאמר אם זרחה השמש שברור לך בסברא שיש לו שלום כגון האב על הבן אל תהרגהו ואם לאו שילא מכלל שתם זה תהרגהו והשתא הך ברייתא מפורשת בעצמה כההיא דמכילתא וכפירש"י בחומש וכן משמע מפירש"י בשמעתין במתניתין יש לו דמים חייב אם אינו רוצי ליהרג כגון אב על הבן דתניא לקמן כו' גם ממה שפירש האב הבא על הבן כו' הלכך דמים לו כו' מכל זה מוכח שהוא מפרש הך ברייתא דדמים לו באב על הבן והיינו בבירור של סברא וסתמא ולא כמו שהבין

בתוספות ובחדושינו שם: **בד"ה** כמפותה כו' הא קתני סיפא אשת אחיו כו' הא קתני סיפא הבא על בתו פטור כו' עכ"ל ובפשיטות לא קשיא להו מהך דבא על בתו דפטור דאי איירי נמי במפותה למה לי טעמא דמתחייב בנפשו דתיפוק ליה במפותה דמחלה ליה דיש לומר דהך דבתו דאיירי בפטור קנס אפשר לומר דלא איירי במפותה דומיא דרישא דאחותו אבל אשת אחיו דאיירי נמי בחיוב קנס כמו אחותו על כרחך דאיירי נמי במפותה כמו אחותו משום הך קושיא דשמעתין דאי לאו במפותה אמאי משלם הא ניתן להצילה בנפשו ומיהו הא לא ניחא להו למימר דהך דאשת אחיו דאיירי בחיוב קנס אתיא כרבי עקיבא דבריייתא דקנסה לאביה וסיפא דבתו דאיירי בפטור קנס אתיא כרבי עקיבא דמתניתין דקנסה לעצמה דזה הוא דוחק לומר דרישא וסיפא דמתניתין אתיא כתרי תנאי ודו"ק: **בא"ד** ונתארסה ונתגרשה איירי ואי כו' עכ"ל דאי נתארסה ולא נתגרשה למה לי דמתחייב בנפשו משום בתו הא בלאו הכי מתחייב בנפשו משום ארוסה ואחר נמי מתחייב בנפשו הוא ואי איירי בלא נתארסה כלל תיקשי לך הך גופא דתיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה וק"ל: **בא"ד** ואין לומר כו' עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו כו' ומשני כגון שלא כו' עד שמת האב כו' עכ"ל נראה לפרש דבריהם דהכא גבי מת האב לא קשיא להו כל כך מה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו דעיקר קושייתם גבי בגרה שהוא שלו ותיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר נמי קנסה לאביה מה שאין כן הכא גבי מת ניחא דלא קשיא תיפוק ליה דאפי' בא עליה אחר דאילו אחר שבא עליה ומת האב קודם העמדה בדין קנסה לעצמה דאין יורשין יורשין הקנס ואפילו הכי בבא עליה האב עצמו יורשין פטורין משום דמתחייב בנפשו מיהו בתוספות ריש פרק אלו נערות כתבו דלפי הירושלמי [illegible]

למתרץ) הך קושיא דפרהסיא הוה הנאת עצמן שאני דודאי לא איתרמא הך קושיא דעריות דודאי במתכוין להנאת עצמן לא שייך חילול השם כפירש"י אבל אי הוה איסור עריות וחייב למסור עצמו אפילו בצנעא לא מהני הנאת עצמם וכן לפי מה שכתבו בתירוצם הא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני קרקע עולם לענין דלא מחייבם למסור עצמה משום עריות כו' אבל לענין חילול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהניא טעמא דקרקע עולם כו' לרבא אענין עריות קאי תירוצא משום דקרקע עולם הוה אלא דלענין חילול השם לא מהני טעמא דקרקע עולם וכסברת המקשה ומשני לה הנאת עצמן שאני וק"ל: **בא"ד** ועוד דנראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורח כו' עכ"ל וליכא למימר דמשום הך מלתא דשלא היתה אנוסה פריך ליה התם והא קמתהניא מעבירה טפי מהכא דאם כן לא הוה ליה לתלות הדבר במתהניא מעבירה כיון דלא קשיא ליה הכא באנוסה משום דקרקע עולם הוה וק"ל: **בא"ד** וא"ת כשנהרגית אסתר כו' כדי שתהא מותרת לחזור לו כו' עכ"ל וה"ה דהוה מצי להקשות למה לא גירשה מרדכי כדי שלא תעבור על איסור אשת איש וכ"ה הקושיא במרדכי ישן וק"ל:

בד"ה בן נח כו' וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב כו' עכ"ל יש לדקדק מנ"ל הא דוחי בהם בישראל דוקא כתיב הא אמרינן בפרק ד' מיתות דרישא דקרא אשר יעשה אותם האדם וחי גו' בעובד כוכבים נמי כתיב דהכי אמרינן התם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם מלמד שאפילו עובד כוכבים כו' ע"ש וי"ל דמשמע להו דתלמודא ס"ל דלענין הך דרשא וחי בהם ולא שימות בהם לא הוי עובד כוכבים בכלל האי קרא דאל"כ מאי קמבעיא ליה אי מצווה בן נח על קידוש ה' הא ודאי דלא נצטווה מדכתיב וחי בהם דלא חילק הכתוב בין [illegible]

[illegible]

חכמת סנהדרין פרק שמיני שלמה

[illegible]

מהר"ם

[illegible]

הדרן עלך פרק בן סורר ומורה וסליקא לה מסכת סנהדרין

הנשרפין פרק תשיעי

דף עה בפירש"י בד"ה הכא כו' מכדי מדקתני סיפא יש בכלל וכו' מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבן מיירי ולאו באשתו כו' אלא בחמותו דשריפה כו' עכ"ל לכאורה דזו היא ההוכחה דלא איירי באשה ובתה ממש משום דמשמע דיש בכלל כו' דההיא כתיבא בהדיא טפי והיינו דשריפה כתיב בה בחמותו אבל באשה ובתה לא כתיבא בה שריפה בהדיא ולא אתיא אלא מג"ש אבל לפי זה דברי התוס' שכתבו למאי דמוקים לה בחמותו ואם חמותו דה"ה דהמ"ל בתה ובת בתה אלא כו' אין מקום לדבריהם דהא מעיקרא נמי דלא מוקמינן לה באשה ובתה ממש היינו משום דלא כתיב בה שריפה וכמה שכתב בזה גם מהרש"ל וע"כ נראה דודאי הא דקתני יש בכלל אשה ובתה כו' אע"ג דשריפה לא כתיבא בה בהדיא אלא בחמותו איכא לפרושי דיש בכלל אשה ובתה כו' דקתני קאי אאזהרה דכתיב' בה באשה ובתה ממש בהדיא אבל בחמותו אזהרה לא אתיא לה לחמותו אלא מג"ש אלא דליכא לפרושי הכי אהאי דמאי דס"ד השתא דאשה ובתה ממש ולא איירי בתרוייהו לאיסורא אי הוה מפרשינן יש בכלל אשה ובתה כו' אשה ובתה ממש דא"כ תקשי לך ליתנא דחשיב דיש בכלל נמי אשה ובתה בת בתה לענין אזהרה דמאי אולמיה דבתה מבת בתה וכדפרכינן לקמן בהדי הדדי קאתיין ואזהרה מפורשת בבת בתה כמו בבתה ווה שכתב רש"י הכלל דקאמר יש בכלל דהנך אשה ובתה דכתיבן ומפורשת טפי איירי וכל הנך דחשיב אתיא מכללא וע"כ דלאו היינו אשתו ובת אשתו ממש קאמר דא"כ תקשי לך על בת בתה דחשיב דלאו ישנו בכלל בתה דמפורש בה אזהרה כמו בבתה אלא דהאי אשה ובתה דקתני בחמותו מיירי דכולהו הוויין בכלל חמותו לענין שריפה שאינו מפורש אלא בחמותו והשתא ניחא שכתבו [illegible]

למאי דאפכה והכי קאמר מניין לעשות שלשה דורות למעלה דהיינו חמותו ואם חמותו כשלשה דורות למטה דהיינו בתו ובת בתו ועלה קאי שפיר נאמר למטה זמה כשלשה דורות דלמטה ונאמר למעלה זמה בשלשה דורות דלמעלה כ' אבל לרב אשי דלא מפיך לה ומפרש לה מניין לעשות למטה באיסור דהיינו אם חמותו כלמעלה באיסור דהיינו הא דקאמר נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה כו' ע"כ דלא קאי אחמותו ואאם חמותו דנאמר כאן באם חמותו ונאמר להלן באם חמותו דא"כ הדרן קושיין לדוכתין השתא איהו לא כתיבא זמה דידהו כתיבא אלא דלאו עלייהו קאי אדלעיל אלא הכי נקט למלתיה כו' דהיינו נאמר בחמותו ונאמר להלן בבת אשתו ומשום דזה קלת דחוק לרב אשי לומר דנאמר כאן זמה כו' לא קאי אלמעלה ולמטה דקאמר לעיל מיניה דקדק אביי לפרש לתירוצו מנין לעשות ג' דורות למעלה כו' וכמ"ש ולא ניחא ליה לפרש כפשטיה מנין לעשות למעלה דהיינו אם חמותו כלמטה דהיינו חמותו דהכי מפרש לה בתר הכי אף כאן למעלה דהיינו אם המותו כלמטה כחמותו דאם כן נאמר כאן זמה כו' דקאמר לא קאי אלמעלה ולמטה דלעיל ודו"ק: **בא"ד** וסיפא דהדר תני מה כאן למטה כו' רב אשי כאביי כו' עכ"ל וכצ"ל הגירסא לעיל בברייתא בסיפא ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה ולא כמו בספרים הישנים דגרס בסיפא ומה כאן למטה כלמטה אף כאן למעלה כו' דאין להולמו בין לאביי ובין לרב אשי ומיהו מה שכתוב בספרים ישנים לעיל בפירש"י דגרסינן בסיפא ומה כאן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה יש ליישב לרב אשי בפשיטות איסור למטה ולמעלה באיסור אלא שמדברי רש"י שכתב הכא דרב אשי כאביי מפרש לה ליתא להך גירסא ויש להגיה בפירש"י לעיל וכ"ה בדפוסים חדשים ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה [illegible]

[illegible]

חכמת סנהדרין פרק תשיעי שלמה

הנשרפין פרק תשיעי

[illegible]

דף עו גמרא אזהרה לבתו מאנוסתו מנין כו' לאביי ורבא מהיכא דנפקא להו עונש כו' אלא לדתני אבוה כו' וליכא למימר דלדתני אבוה דרבי אבין נמי מהיכא דנפקא ליה עונש דהיינו מבת כהן נפקא ליה נמי אזהרה דאזהרה דבת כהן מלא תנאף נפקא אבל אזהרת בתו ליכא למילף מהתם כיון דלא הוה דרך אישות וק"ל: **שם** האי אל תחלל וגו' להכי הוא דאתא כו' במוסר את בתו שלא לשם אישות כו' הא וודאי דאזהרת אב בבתו לא גרע דהוי נמי שלא לשום אישות אלא דהכי פריך מנלן במוסר שלא לשום אישות לאיש אחר דאימא דלא אתי אלא לאזהרת אב לחוד וק"ל: **בפירש"י** בד"ה ועוד מה היא לא הלקת כו' והא לא אפשר כיון דסבירא ליה שריפה חמורה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לרווחא דמלתא כתב רש"י זאת כו' עכ"ל ולי נראה אף דקושטא הוא דבלאו הך פירכא אית לן למימר כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לא תילף מיניה מידי מכל מקום בכל הני [דברים] ודיני דקאמר רבא איכא למימר הכי וליכא למילף מידי ואפ"ה כל פירכות שיכול למצוא בהן פריך בהו חוץ מבהאי דינא דהכא דבהאי צד איכא הך פירכא דאמו בסקילה ואם אמו בשריפה ואף דאיכא עוד פירכא בהאי צד מה להיא שכן אמה בשריפה סמך עצמו הכא שכבר הוזכרה הך פירכא באידך צדי אבל הך פירכא לא הוזכרה כלל לכן כתב רש"י דאיכא נמי הך פירכא דהאי לא אפשר כיון כו' ודו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה ולרבי עקיבא כו' כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה עכ"ל מפירושו דהכא נראה דפירוש אשה ואמה דקרא איירי באשתו ואמה ממש ואתהן לא קאי עלייהו אלא אאמה ואאם אמה אבל רש"י בחומש לא פירש כן אלא דלפי דרש זה יהיה אשה ואמה דקרא תרווייהו באיסור דהיינו אמה ואם אמה ואתהן עלייהו שפיר קאי וק"ל: **בד"ה** לא נאמר יד כו' דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב כו' עכ"ל אבל בחומש פירש רש"י דמפיק הך דרשה מאשר ימות ע"ש והוא ע"פ [הספרי] ועיין ברא"ם: **תוס'** בד"ה רוצח כו' אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא כו' עכ"ל לכאורה קשה מה הביאו ראייה דלענין חיוב נזקין ליכא ראייה מהתם ולענין רציחה מה צריך ראייה דודאי אונס פטור ממיתה ברוצח ויש לומר דלענין פטור מגלות מייתי ראייה מהתם ואונס כרצון נמי דקאמר הכא דלא עשה כן ברוצח היינו נמי לענין גלות דלענין מיתה ככר אמר דלא עשו בו שוגג כמזיד וק"ל:

ח"א **דף עו ע"א** (זה המשיא בתו בוגרת וכו'). בתו בוגרת אינה ברשותו להשיאה אבל הוא מבהה אותה בטרמה לומר להפריין לה נדוניא לסגון לה כבהשיג ידו ואינו עושה כן אלא להנאתו מבהה אותה שתעסק לו מלאכתו וגורם להזנות: **ע"ב** (המשיא בתו לזקן כו' למען ספות גו'). עיין פירש"י באורך ולי נראה לפרש ע"פ מ"ש אבל יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע דהיינו שהוא מוסיף ומעורר לו תאוה יתירה על ידי טעם ביאה וכן בתו הגדולה טרם שיודעת טעם ביאה אינה מתאוה כל כך וכשמשיאה לזקן או לקטן והיא טועמת טעם ביאה מוסיף ומעורר לה תאוה יתירה ולפי שאינה מקבלתו לזקן ולקטן מזנה עליו והרי זה ממש למען ספות הרוה שהיתה שבעה והיא מתשמים את הצמאה שמוסיף לה תאוה וצמאה לתשמיש ע"י שהשיאה לזקן ולקטן: **שם** (האוהב את אשתו כו' והאוהב את בניניו כו') מבואר ביבמות פרק הבא על יבמתו וע"ש:

דף עז בא"ד ומדמחייבינן נושא שכר ופטרינן שומר חנם ש"מ כו' עכ"ל ר"ל לענין לשלם השור לבעלים אבל לענין נזק השור וכופר כולן פטורין במועד לר' יהודה דסגי ליה בשמירה פחותה וק"ל: **בד"ה** בנזקין כו' משמע דמחייבי טפי ברוצח מבנזקין וא"כ כו' עכ"ל ר"ל דכיון דגלי לן הכי במצמצם דמחייבי טפי ברוצח מבנזקין אית לן למילף מיניה כל שאר מילי לחייב טפי ברוצח מבנזקין אע"ג דבאונס ושוגג מחייבין טפי בנזקין מברוצח מיהו למאן דמחייב במצמצם אף בנזקין במכ"ש וכן פסק הרא"ש ליכא לאוכחי אליביה למפטר תרים בנזקין ויש לומר למאן דמחייב נמי במצמצם בנזקין נמי אינו אלא מקל וחומר ברוצח דמחייב במצמצם וא"כ בתרים דלקמן דליכא ביה ק"ו לחיובי בנזקין דהא ברוצח נמי פטור אית לן למימר דפטור נמי בנזקין וק"ל: **בד"ה** סוף חמה כו' לפי מה שפירש כו' שפשט ידו לתוך פי נחש כו' עכ"ל לכאורה דר"ל דבלאו ההוא פירושא אלא דאי הוה מפרשינן לה דאיירי במקרב הנחש אצל היד לא קשיא להו מידי דכיון דהנחש מעצמו מקיא הוה ליה כסוף חמה וליכא צבא דאין ההורג מזומן אבל לפי הפירוש שפשט ידו לתוך פי נחש דהוה ליה מקרב הדבר אצל האש ויש לחייב אפילו בסוף חמה וליכא צבא כמה שכתבו התוספות לעיל קשה מיהו קצת קשה כיון דאין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר ובין מקרב הדבר אצל האש אם כן כמו דחייב במקרב הדבר אצל האש אפילו בסוף חמה וליכא צבא הכי נמי יש לחייב במקרב האש אצל הדבר אפילו בסוף חמה וליכא צבא ואכתי תקשי להו נמי לההוא פירושא דאיירי בשם הנחש אצל היד ויש ליישב דלא דמיא לההוא פירושא דאיירי כשמשים הנחש אצל היד אין זה מקרב האש אצל הדבר כיון דהנחש מקיא ובשעה שקירב הנחש לא היה כאן אש כלל וכמו שלא עשה ולא כלום משא"כ בקירב היד אצל הנחש הוה ליה לחיובי אע"ג דאין כאן עדיין אש שהרי הנחש מקיא כי הכא בסוף חמה וליכא צבא דחייב בקירוב הדבר לשם דכל מה שהיה לו לעשות הרי עשה וחייב ודו"ק: **בא"ד** ואם נמי שלא המיתה אלא ברוח מצויה פטור ממיתה אלא כו' עכ"ל במהרש"ל הגיה אלא ברוח שאינו מצויה פטור כו' עכ"ל וא"א לומר כן דברוח שאינו מצויה לענין נזקי ממון נמי פטור כמ"ש התוס' לעיל בההיא דפ"ק דב"ק וכן מוכח בכמה דוכתין ועוד קשה כיון דכל הני דמו לרוח מצויה כמ"ש לעיל אם כן מה תירצו בזה דברוח שאינו מצויה פטור ממיתה ואם רצונם לפי תירוצם דלא דמי לרוח מצויה אלא לרוח שאינו מצויה עיקר חסר מן הספר גם אין כאן סברא לדמותם לרוח שאינו מצויה כיון דסוף חמה וליכא צבא ויפול לתחת כמ"ש לעיל בפשיטות מ"ד אאבנו וסכינו כו' ואפשר שהוא נדחק לזה מלשון אלא שבתוספות ונראה דאין כאן מקום דחוק בלשון התוס' כפי נוסחת התוס' שבידנו ור"ל דאף אם נראה כל הני לרוח מצויה הוא פטור ממיתה דלא מחייבינן ברוח מצויה אלא לענין נזק ור"ל ואם נמי שלא המית אלא כו' דוודאי למ"ד אשו משום ממונו אינו חייב במיתה אלא בהצית בגופו של עבד כדאמרינן פרק כיצד הרגל אבל למאן דאמר אשו משום חציו יש לחייבו אפילו באינו מצית בגופו וכגון שהצית במקום אחר אם יכול האש לבוא לעבד בלא רוח מצויה כלל חייב כמו שאמר שם כי תצא אש מעצמה כו' אבל באש אינו יכול האש לבא אלא ברוח מצויה ובלא רוח כלל לא היה יכול לבא לשם פטור ממיתה ואינו חייב אלא נזק משום דלענין חיוב מיתה דלא מחייביה אלא משום חציו ה"ל ככח כחו כיון דלא יכול להגיע שם רק ע"י רוח מצויה משא"כ לענין נזקי ממון דיש לחייב בו דאשו נמי משום ממונו כמ"ש התוספות לבסוף והדברים ברורים הם באין גמגום לקיים כל נוסחת תוס' שבידנו ודו"ק: **בא"ד** ולא דמי לחצי נזק צרורות אע"ג דכח כחו הוא עכ"ל אין דברים אלו נמשכים ומחוברים דצרורות אינן כח כחו אלא כח אחד הוא וככח כחו בצרורות מבעיא ליה לרב אשי התם בפרק כיצד הרגל אליביה דסומכוס ועוד דבנזקי אדם כי הכא לא שייך ביה צרורות כדאיתא בהדיא בפרק כיצד הרגל אבל שיעור דבריהם כך הוא דהכא אפילו בכח כחו חייב נזק שלם ולא דמי לצרורות היינו נמי מהאי טעמא שאמרנו דאין שייך צרורות גבי נזקי אדם ושוב כתבו מלתא באנפי נפשיה אדלעיל אע"ג דכח כחו הוא ופטור לענין מיתה מכל מקום לענין נזק ממון חייב משום דלענין נזקי ממון יש לחייבו נמי משום ממונו אע"ג דלענין חציו לא הויא אלא כח כחו וק"ל: **ע"ב** גמרא מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרא כו' קצת קשה אמאי לא קאמר בפשיטות דאיצטריך למתני במזיד נהרגין דכהאי גוונא כחו הוא ולא כדבעי למימר דכהאי גוונא לאו כחו הוא לקמן ויש לומר דהכי קאמר הא דנקט ליה בכהאי גוונא במשחקין בכדור ולא נקט

חכמת שלמה — סנהדרין פרק תשיעי

דף **עו ע"א** גמ' אבל הכא בשריפה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ועוד מאי היא כו' אוקמא באתרה כו' וכן בכ"מ באתרה בה"א כצ"ל: **בא"ד** והא לא אפשר כו'. נ"ב לרווחא דמילתא כתב רש"י זאת דאי לא תימא כן אם כן מאי פריך לקמן למאן דאמר סקילה חמורה מהאי קושיא כו' אלא העיקר כדפירש רש"י לקמן גבי כלתו מאחר דאיכא למימר הכי ואיכא למימר איפכא לא תילף מינה מידי נראה לי (עיין במהרש"א): **בד"ה** אף היא בכלתה כו' ד' מיתות ב"ד הס"ד: **תוס'** בד"ה תני אבוה כו' ותימה אם כן בת בתו כו' כצ"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה רוה את כו' לדבר זקן כו' שבע וכן גדולה לקטן והמחזיר כו' עליהם רוח כו' הד"א: **בד"ה** תקרא וה' כו' פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו כצ"ל והד"א והס"ד: **בד"ה** לרבי ישמעאל כו' מדרשא דומה אתיא כו' כצ"ל: **בד"ה** השיך שאחז כו' של חבירו הס"ד: **תוס'** בד"ה והמלוה סלע כו' צרות רעות זה הממציא כו' כצ"ל: **בד"ה** רוצח כו' וכגון אפילה וקרן זוית כו' כצ"ל:

דף **עז ע"א רש"י** בד"ה רב אחא פוטר כו' דשמשא קטליה כצ"ל: **בד"ה** כפתו לפני כו' להציל עצמו מן הארי בכולהו גרסינן אמר רבא כצ"ל: **בד"ה** ביתא רשישא כו' ואין הכל לאור הנר יכול כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה בניזקין כו' והכי פריך בדיני אדם כו' כצ"ל: **בד"ה** סוף חמה כו' לפי מה שפרשתי כו' אלא ברוח שאינה מצויה פטור כו' כצ"ל (עיין במהרש"א): **ע"ב גמ'** כמה דעיילי טפי מינח ניחא ליה כצ"ל. ונ"ב ס"א כמה דאזלת טפי מניה ניחא ליה ורש"י לא פירש הכי: **רש"י** בד"ה ואפילו הוא הדוחף עצמו הס"ד: **בד"ה** נזדמנו כו' ריפא עצמו הס"ד: **בד"ה** כגון אלו משחקין בכדור רגילין כו' כצ"ל ולאחר שזורקו הוא רץ כו' כצ"ל ומ"ה כגון אלו כו' שהרגו תוך ד' אמות הד"א: **בד"ה** אי דניחא ליה כו' שלא תחזור יותר הס"ד ונמחק שלא. ונ"ב בס"א מצאתי מחוק ואין נראה ודו"ק (עיין במהרש"א): **בד"ה** אפילו פורתא כו' בשוגג וטעמא כו' כצ"ל: **בד"ה** ואי לא ניחא כו' כל כך הס"ד: **בד"ה** אח"כ כו' כגון שנפל על ידו בבת כו'.

נ"ב

נקט לה בזרק צרור על חבירו ובזריקה גופה ולא הרגו רק על ידי חזרתו מהכותל דחייב משום דבכהאי גוונא כחו הוא כנראה מפירש"י דבהכי איירי מילתיה דרבא זרק צרור כו' והאי קאמר דלכך נקט לה בכהאי גוונא דמתכוין מעיקרא להרגו על ידי חזרת הכדור בהכותל דמ"ד התראת ספק כו' וק"ל: **בפירש"י** בד"ה אי דניחא ליה שלא תחזור יותר כו' עכ"ל [ר"ל] מאותו מקום שחזר ונפל הכדור והרגו ולכך חייב בתוך לד' אמות שהרי ניחא ליה שחזר למקום שנפל והרגו אפי' פורתא נמי בתוך ד' אמות נמי בכה"ג כיון דניחא ליה שחזר למקום שנפל והרגו ואי לא ניחא ליה שחזר כ"כ לאותו מקום שנפל והרגו אפילו טובא נמי בכהאי גוונא ליפטר דלא נתקיימה מחשבתו ומהרש"ל הגיה אי דניחא ליה שתחזור יותר כו' עיין שם ואפשר משום דקשיא ליה ללשון רש"י שלפנינו שלא תחזור יותר כו' למה לי למתלי הדבר בלא תחזור יותר רק לאותו מקום שנפל והרגו דהא אי נמי דניחא ליה שתחזור באיזה מקום שיהיה נמי חייב כיון דלמקום שחזר ונפל והרגו נמי ניחא ליה גם אין זה הפכו שאמר ואי לא ניחא שתחזור כל כך כו' ולכך הגיה דניחא ליה שתחזור כו' דהיינו שתחזור יותר לאיזה מקום שיהיה ולכך חייב בתוך לד' אמות בכה"ג כיון דניחא ליה שתחזור לאיזה מקום שיהיה פורתא נמי ליחייב ואי לא ניחא ליה שתחזור לאיזה מקום שיהיה אלא שלא תחזור כל כך דהיינו למקום שנפל בכהאי גוונא אפילו טובא כו' ודו"ק: **תוס'** בד"ה שתים משחקין כו' דאי קאי גברא תוך ד' כו' הא ודאי מתכוין הוא כו' עכ"ל ולהאי פירושא שכתבו לקמן מפירוש רש"י דכיצד הרגל דפי' פרט לנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' דלא הוי בכלל כי יזיד גו' לא קשיא להו דאי אתרו ביה וקיבל עליו התראה אמאי לא הוי בכלל כי יזיד גו' דיש לומר דה"ק דנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' והרג שם ודאי לא קיבל התראה דהא לא נתכוון אלא לזרוק ב' ולא הוי בכלל כי יזיד גו' אלא דחייב גלות ועיקר קרא לא אתי לפטור בכה"ג המזיד דהא לאו מזיד הוא כיון דלא נתכוון רק לזרוק ב' ולא איצטריך קרא אלא לחייב גלות אבל הכא דקתני בתוך ארבע דפטור ממיתה אי לאו דקיבל התראה ולא נתכוון לזרוק תוך ארבע פשיטא דפטור וכה"ג בתוך לד' נמי פטור אלא דאתרו ביה וקיבל כו' וק"ל:

דף עח בד"ה כגוסס כו' אמאי פטור הא רוב גוססין כו' עכ"ל ר"ל דלרבנן קשיא להו דאחרון לא מחייב דסברי עד דאיכא כל נפש א"כ הראשון שעשאו גוסס דרוב גוססין למיתה וה"ל כל נפש אמאי פטור אבל לר"י ב"ב הא גלי קרא כל דהו נפש והאחרון חייב אע"ג דרוב גוססין למיתה ומזה שהביאו תדע לתירוצא מגוסס בידי שמים דאפילו לרבנן ההורגו חייב ודו"ק: **בד"ה** ההורג את כו' ועוד דסברתיה הפוכה בפרק קמא דבכורות עכ"ל ר"ל ועוד דאין כאן תדע ורא"ה מההיא דפרק קמא דתמורה כיון דסברתיה הפוכה כו' וע"כ דחדא מינייהו ליתא וק"ל: **ע"ב** בפירש"י בד"ה מקושש כו' ורבנן סבירא להו כמ"ד לא בעינן שיודעו בהתראתו כו' עכ"ל דלר"י דסבר לקמן דבעינן להתרות באיזה מיתה נהרג לא ידע משה במקושש כלל אי בר קטלא הוא ועיין בתוספות בפרק יש נוחלין ובחידושינו שם ולר"י מה שהטילו עליו ספק מיתה להונחו במקושש נמי משום דהוראת שעה היתה ולפי זה המ"ל תלמודא רבנן דהכא דלא ילפי ממקושש היינו נמי דהוראת שעה היתה כמו במגדף וכן ר' נחמיה דיליף ממגדף אע"ג דהוראת שעה היתה ה"ה דהמ"ל דס"ל כר"י במקושש דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא ויליף הכישה ממקושש אלא דניחא לתלמודא לאוקמא כולהו תנאי דהכא כרבנן דר"י וק"ל: **תוס'** בד"ה בשלמא כו' ולאו לפוטרו ממיתה כו' ויש לומר דקשיא כו' אאם יקום כתיב דאיירי באמדוהו למיתה וחיה עכ"ל דאמדוהו למיתה וחיה משתמע שפיר אם יקום אבל אמדוהו לחיים ומת לא משתמע כלל מאם יקום ולהכי הוצרך רש"י לפרש איפכא דרש להו לרבנן דאמדוהו למיתה וחיה דרש ליה ר"נ מולא ימות ולרבנן דרש ליה מאם יקום דאמדוהו לחיים ומת לא משתמע מאם יקום לרבנן מיהו מפירוש רש"י נראה דאמדוהו למיתה וחיה נמי איצטריך לפטור ממיתה דלא תימא הואיל ויצא מבית דין חייב נקטליה כו' לא יתיישב קושיית התוספות דכי היכי דמוקי ליה לר"נ ונקה המכה אאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה הכי נמי איכא לאוקמא לרבנן ונקה המכה אאמדוהו למיתה וחיה וצ"ע מיהו יש לדקדק לפי דברי התוספות בשמעתין מאי פריך ור"נ אמדוהו לחיים ומת הא כיון דר"נ יליף הכישה ממגדף ונקה המכה אתא לפטור ממיתה וא"כ על כרחך לא אתיא אלא לזה שאמדוהו למיתה והקל דלאמדוהו למיתה וחיה לא צריך קרא כדקאמר וכי סלקא דעתך כו' ואמדוהו לחיים ומת לא משתמע מיניה כיון דקאי אאם יקום וי"ל דהכי פירושא ור"נ אמדוהו לחיים ומת מנליה לפטור ממיתה ולא ניחא ליה למימר דפליגי בהא ולר"נ קושטא דחייב מיתה באמדוהו לחיים ומת דאם כן הויא סברת ר"נ הפוכה מסברת רבנן דמר מיקל באמדוהו למיתה והקל טפי ומר מיקל באמדוהו לחיים ומת טפי ועוד דלא מצינו דפליגי בהכי אלא באמדוהו למיתה והקל ולכך פריך מנליה לפטור ממיתה כיון דלא הוזכר בקרא כלל אבל לרבנן דהוזכר אמדוהו לחיים ומת בולא ימות לענין חיוב ממון אף על גב דלא הוזכר פטור מיתה דהא ונקה המכה קאי אאם יקום ומשמע הכישה לרבנן מכל מקום מדחייביה קרא ממון שמעינן דפטור ממיתה וקאמר דלר"נ לענין פטור מיתה לא צריך שהרי יצא כו' ואין להקשות נמי דבלאו הכי לא צריך לפטור מיתה באמדוהו לחיים ומת דנילף ליה מאמדוהו למיתה והקל דפטור לר"נ די"ל דבאמדוהו מיתה והקל יש לפוטרו טפי ממיתה כיון דראינו שהקל עליו החולי גם אם ימות אחר כך אנו תולין בו דלאו מאותה הכאה מת מה שאין כן באמדוהו לחיים ומת שלא היקל מעולם בחליו ומיתתו מוכחת למפרע דאמידתו לחיים בטעות הוה ומזה הטעם כתבו התוספות לקמן באמדוהו לחיים ומת הא דפטור מן המיתה לאו מן הדין הוא כו' אבל באמדוהו למיתה והקל כו' מן הדין הוא פטור ממיתה כיון שהקל עליו החולי מיתתו שאחר כך אין אנו תולין אותה בהכאה זו אלא בדבר אחר וקרוב לזה כתב לקמן מהרש"ל מיהו קצת קשה דהאכתי לר' נחמיה באמדוהו לחיים ומת אע"ג דפטור ממיתה מנליה לחייבו ממון דהא באמדוהו למיתה וחי אף על גב דודאי פטור ממיתה כדקאמר וכי סלקא דעתך כו' מכל מקום איצטריך לחייבו ממון כמו שכתבו התוספות וי"ל באמדוהו לחיים ומת לר"נ קושטא הוא דפטור נמי מממון ומשום הך קושיא שהקשו התוספות לרבנן בפירוש הקונטרס דבשניהם משלמין ממון דליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין כו' דלר"נ ודאי פטור מממון מהאי טעמא דהוי כחייבי מיתות שוגגין דהא מסברא שהרי יצא מבית דין וזכאי פוטרו ממיתה וקצת דחוק לומר דפליגי נמי באמדוהו לחיים ומת דלר"נ פטור מממון ולרבנן חייב ויש לומר דשמעינן ליה מפלוגתייהו דלר"נ כיון דמסברא שמעינן פטור מיתה שהרי יצא כו' הוה ליה כחייבי מיתות שוגגין מה שאין כן לרבנן דמקרא דמחייב ממון שמעינן ליה פטור מיתה והא קשיא להו דאכתי דהא דפטרו נמי ממיתה לרבנן היינו משום שיצא זכאי מבית דין וקרא לא אתא אלא לחיוביה ממון ואמאי חייביה ממון כיון דהוה ליה כחייבי מיתות שוגגין כו' ואין להקשות לפי מה שכתבו למדחייביה ממון שמעינן דפטור ממיתה אם כן לר"נ לא לכתוב ונקה המכה לפטור ממיתה באמדוהו למיתה והקל ואנן שמעינן ליה מדחייביה ממון דיש לומר דאי לאו ונקה המכה לא הוה מוקמינן אידך קרא לאמדוהו למיתה

חכמת שלמה — סנהדרין פרק תשיעי

נ"ב פירוש שנפל האפר וגזירת המקום שהנתינת אפר לתוך המים תהא בידו ממש עיין בפרק ו' דפרה ובמיימוני: **בד"ה** ומיצה עליה כו' ונתזה עליה וקתני כו' כצ"ל: **בד"ה** דכפתיה כו' שפת חים הס"ד: **בד"ה** גירי דידיה כו' שחמים באים בכח כו' והשפה מרזון כצ"ל ותס"ד: **בד"ה** ובכח ראשון כו' דהוי כחו הס"ד:

דף **עח ע"א גמ'** בפני ב"ד חייב כצ"ל: **שם** מאי טעמא חייב. נ"ב בס"א אינו ונראה שזה טעמו דלא צריכנא לטעמיה דחיובא מקמיה דידעינן טעמ: לפטורא שלא בפני ב"ד אלא תלמודא הוא דמפרש בפני ב"ד חייב ובערת וגו' ודו"ק. אכן נ"ל שלא למחקו דה"פ מ"ט דחייב הא גברא קטילא קטיל ודו"ק: **רש"י** בד"ה הכל מודים כו' קרום המות הס"ד: **בד"ה** שהוא פטור כו' כיון דניכר חתיכת כו' כצ"ל: **בד"ה** עדי טריפה שהן עצמן טריפה הס"ד: **בד"ה** לפי שאינן כו' להזימה מקטלי הס"ד: **תוס'** בסוף ד"ה בפני ב"ד כו' בעינן עדות שאתה יכול להזימה כצ"ל: **ע"ב גמ'** הלך אחר אומר האמצעי כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה מה יעשה כו' יודעין מהו והס"ד ואח"כ מ"ה לפרש כו': **בד"ה** חד אמדוהו כו' אותו כשהיו הס"ד: **בד"ה** ואומר אמצעי צ"ל אומר האמצעי: **בד"ה** מאימתי משלם כלומר מאיזה שעה כו' כצ"ל: **בד"ה** וסתמא כו' דאפטר ליה ממיתה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מגדף כו' הוראת שעה היתה הס"ד ואחר כך מ"ה לא היה יודע כו' מרמה לעובד עבודת כוכבים דבסקילה כו' כצ"ל. ונ"ב בספרי מצאתי טעמא אחרינא לפי ששבת הוקש לעבודת כוכבים וכן בפרק י"ג בתוספות דף קי"ט: **בד"ה** כשלמא לרבי נחמיה כו' אומדנא דידהו לאמדוהו כו' כצ"ל: **בד"ה** וחד אמדוהו כו' משלמין ממון כו'. נ"ב יש מקשים מאי דייקו התוספות מפירש"י ולא הקשו אברייתא דקתני להדיא משלם נזק וצער ליורשים אע"ג דאמדוהו מתחילה למיתה אלא שהקל בינתים ויצא מבית דין זכאי אמאי לא נחשביה כחייבי מיתות ב"ד שוגגין. ונ"ל ליישב דלא דייק אלא מהא שאמדוהו מתחלה לחיים ומת שיש בו חיוב מיתה ומה שאמדוהו מתחלה לחיים אין זה חדוש שכן דרכו של החולי להכביד עליו מדי יום ביום אלא שמכל מקום פטרינן אותו משום שיצא מבית דין זכאי מש"ה חשיב כחייבי מיתות ב"ד שוגגין אבל מי שאמדוהו למיתה והוקל שאין זה מדרכי החולה א"כ בדין נפטר ומה שמת אחר כך הוא מסיבה אחרת כמה שאמר רבי נחמיה במשנת שהרי רגלים לדבר א"כ לא נקרא חייבי מיתות בית דין שוגגין ודו"ק:

דף

למיתה והקשה אלא חד לאמדוהו למיתה וחיה וחד לאמדוהו לחיים ומת כרבנן אבל השתא דכתיב ונקה המכה לפטור ממיתה על כרחך דלאמדוהו למיתה והכל אתי דלאמדוהו למיתה וחיה לא איצטריך לר"י לפטור מיתה וכי ס"ד כו' ולאמדוהו לחיים ומת נמי לא אתי דלא משתמע מאם יקום והדברים ברורים למבין ודו"ק:

דף עט בפירש"י בד"ה הא נתכוין כו' והאי דשביק ר"ש לסיפא בהדיא ומהדר אדוקיא דרישא כו' ואפילו נתכוין על מתניו כו' עכ"ל קצת קשה דהכתי אמאי שביק ר"ש לסיפא בהדיא דהוה ליה למהדר פירושא בנתכוין להרוג את זה כו' אסיפא ולא נימא אפילו דהשתא לא נימא דקאי נמי אנתכוין על מתניו כו' דאם כן סוה ליה למתני ר"ש אומר פטור ותו לא ולולא פירש"י בזה היה נראה לומר דלהכי שביק הסיפא דסד"א דוקא בכה"ג פוטר ר"ש בנתכוין להרוג את הגדול שהוא בר מזלא והרג הקטן שאינו עדיין בר מזלא אבל אם השני שהרג גם כן גדול ובר מזלא אימא דמודה ביה רבי שמעון דחייב וכה"ג אמרי' בר"פ הנחנקין אי כתב רחמנא איש הו"א איש דבר מזלא אין קטן לא כו' ולהכי קאמר אפילו נתכוין כו' דהשתא על כרחך קאי ר"ש אדוקיא דרישא דאיירי בשניהם גדולים ואפ"ה פוטר ר"ש וק"ל: **תום'** בד"ה וכל קבוע כו' ואייתר ליה וארב לו לכל קבוע כו' עכ"ל כתב מהרש"ל י"מ מה שמעינן מנפש כו' א"כ שפיר איירי במצות דעלמא כו' שהרי אין לדקדק השתא דאי לא נתכוין להרוג איך מקטיל כדדייק רש"י הלא לר' איירי קרא בממון כו' עכ"ל ע"ש בתירוצו ואין כאן להאריך לפי שעיקר קושייתו אין לה מקום דהא לרבי נמי דמיירי בממון איכא למידק דאי לא נתכוון להרוג היינו שוגג וכפירש"י בהדיא לעיל בס"פ בן סורר הא דמצות שבמיתה ע"ש והכי אמרינן נמי לקמן אילימא שאין מתכוין כלל היינו שוגג וכיון ששוגג גולה ודאי שאין לחייבו ממון כדאיתא בכמה דוכתין והוא פשוט שנלמד מהיקשא דבי חזקיה דלא חלקת בין שוגג למזיד דבמזיד דחייב מיתה פטור מדמי הנהרג מדכתיב עליו ולא על האדם כדאיתא בפרק כילד הרגל נילף שוגג מיניה דפטור מדמי הנהרג כיון שהוא גולה דלהך מלתא נמי מקיש שוגג למזיד דכ"ע אית להו היקשא דבי חזקיה ולא פליגי עליה אלא באין מתכוין משום דגלי ביה רחמנא ונתת נפש גו' ממון כמ"ש בהדיא התוס' לקמן וכן מוכח לקמן בתוס' ע"ש ואם כן ע"כ לרבי נמי איירי במתכוין להרוג זה והרג את זה ויליף ביה נתינה לפוטרו ממיתה ולחייבו בממון ואייתר ליה וארב לו כו' ודו"ק: **באו"ד** דאכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר"ש קשה כו' עכ"ל פי' דאי לאו וארב לו לפטור במתכוין להרוג זה והרג זה לא הוה מוקמינן האי היקשא דאין מתכוין למתכוין לפוטרו ממון אלא לחייבו מיתה ועוד דהא איכא לאוקמא היקשא למילתא אחריתא דנקיט דבי חזקיה אבל השתא דגלי קרא וארב לו לפוטרו ממיתה נימא נמי האי היקשא לפטור שאין מתכוין ממון כמו מתכוין וק"ל: **בד"ה** ומפקא כו' הא איכא הכא תנאי כו' משום דגלי רחמנא ונתת נפש וגו' ממון כו' עכ"ל פתחו בתרי תנאי דהיינו רבנן דהכא דס"ל במתכוין להרוג זה כו' דחייב מיתה ורבי מחייב ממון דלית להו דבי חזקיה דפוטר ממיתה וממון וסיימו דבריהם בהדא דגלי רחמנא ונתת נפש גו' ממון דהיינו לרבי משום דלרבנן ניחא טפי ונתת נפש גו' נפש ממש דגלי רחמנא דמשמע להו דקרא איירי במתכוין לזה והרג את זה דבי חזקיה דחיק עלמו בהאי קרא דאיירי בנתכוין לאותו עלמו שהרג כמו שכתבו התוס' לקמן וק"ל: **באו"ד** אבל חזקיה ע"כ כו' כלומר דין אסון כו' והשתא סיפיה דקרא דין אסון ורישיה אסון ממש כו' עכ"ל אבל לרבי שפיר הוה סיפיה דקרא נמי אסון ממון ולא דין אסון דהא אינו חייב מיתה רק ממון מיהו לרבנן נמי הוה ע"כ סיפיה דין אסון דהא חייב מיתה לדידהו במתכוין לזה והרג את זה אלא דאי לאו היקשא דבי חזקיה דפוטר ממון אחר בהדי מיתה בשוגג הוה מצינן לרבנן למימר נמי ולא יהיה אסון דרישיה דין אסון דהיינו בהרג בשוגג אע"ג דיש אסון ממש יענש בממון דהיינו דמי וולדות דלא כדבי חזקיה ודו"ק: **ע"ב** בד"ה מכה אדם כו' ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו עכ"ל ולא ידענא מאי קושיא דהא למאן דלית ליה הא דבי חזקיה קאמרינן הכי דמוקי להתיר להקיז דם לאביו אבל לתנא דבי חזקיה לא מוקמינן ליה במסקנא אלא ברוצח והיתר הקזת דם לתנא דבי חזקיה הא איכא למילף ליה מואהבת לרעך כמוך כדאמרינן שם ויש ליישב ודו"ק: **בד"ה** בין שוגג כו' לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמשוגג נפקא וק"ו כו' עכ"ל אבל לפטור מדמי הנהרג באין מתכוין איצטריך להיקשא דליכא למילף מק"ו דשוגג דאימא דשוגג כיון דגולה על הנהרג פטור מדמים ושוגג גופיה דפטור מדמי הנהרג כבר כתבנו דילפינן ליה נמי מהיקשא דמזיד דכתיב ביה עליו ולא על האדם שלא יתחייב רק מיתה כדאיתא בפרק כילד הרגל אבל מתכוין כיון דאין חייב מיתה לתנא דבי חזקיה דסבר כר' שמעון מדכתיב וארב לו וגם אינו גולה דלאו שוגג הוא סלקא דעתך אמינא מיהת דנותן דמי הנהרג אי לאו האי היקשא דאין מתכוין למתכוין וק"ל: **באו"ד** אע"ג דתנה שגגתן לכפרה ולפטור מזיד נמי איצטריך כו' עכ"ל מלת נמי הוא מגומגם ובתוספות בפרק המניח ובאלו נערות אינו אלא דלפטור מזיד מממון ר"ל דלא ליפטור המזיד עלמו ממיתה בממון אפילו בדרך ירידה דסלקא דעתך אמינא הא דכתיב ולא תקחו כופר לנפש רוצח דלא ליפטור עלמו בממון היינו בדרך עלייה שהוא חמור שלא נתנה שגגתו לכפרה אבל דרך ירידה שהוא קל שניתן שגגתו לכפרה על ידי שהוא גולה אימא דבמזיד נמי מקילינן ביה דשקלינן מיניה ממונא וניפטריה ממיתה ולהכי איצטריך היקשא דלא נפטריה המזיד בממון בדרך ירידה כמו בדרך עלייה והכי איתא בהדיא בפרק אלו נערות דף ל"ז כמו שכתבו התוספות וק"ל: **בד"ה** בשור שלא כו' בשוורים אחרים ול"ג שנגמר דינן אלא איירי בשוורים מעלייא עסקינן והשיב לו ר"ת כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות דפרק התערובות ע"ש:

דף פ בא"ד והיכא דנתערב ברובא דהייבין דפטורין אפי' ניידי ולא אמרינן כל דפריש כו' דכמיתת בעלים כך מיתת השור ועוד דלא ליתי לאחלופי באדם כו' עכ"ל משמע מדבריהם דאפילו ניידי מאליהם לא אמרינן כל דפריש כו' וקלת קשה דבכה"ג באדם נמי אם ניידי מאליהם אמאי לא אמרינן כל דפריש מרובא קא פריש ולחייבי מיתה דהא אזלינן בתר רובא אפי' בדיני נפשות להחמיר כמו שכתבו התוספות לקמן ויש ליישב דאפי' בכה"ג דפריש מאליהם גזרינן שמא יקח מן הקבוע כמו שכתבו התוס' לקמן בד"ה הנסקלין בנשרפין כו' וק"ל: **באו"ד** לפי שהן מוקדשין כגון רכב כו' וחלב מוקדשין ע"ג מכתו דהרי בשור הנסקל כו' עכ"ל יש לדקדק כמה שבאו לומר דיש לחוש לתקלה דמחיים במוקדשים ולכך ימותו והא חלב מוקדשין על גבי מכתו לא שייכא מחיים דאינו דומה דאיירי בתלש חלב מבהמה חיה דהוה ליה לפרש הכי כדמפרש להו בפרק בהמה המקשה גבי הושיט ידו למעי בהמה כו' ועוד דהכא לתקלה כזו דלא שכיחא להושיט ידו למעי בהמה ולתלוש חלב מבהמה חיה לא היה להם לחוש לתקלה זו ויש ליישב שלא כתבו חלב מוקדשין אלא לראייה דאפילו לסברתם דהשתא דשור הנסקל אסור בהנאה מחיים מכל מקום יש לחוש טפי מתקלת מוקדשין דהא חלב מוקדשין אסור אפילו ע"ג מכתו ובשור הנסקל אמרינן בפרק כל שעה דמותר ע"ג מכתו משום דלא הוי כדרך הנאה משא"כ במוקדשין דאסור אפילו שלא כדרך הנאה ומיניה נמי מחיים יש תקלה טפי במוקדשין כגון רכב על גבי השור כו' דהוי שלא כדרך הנאה ושרי בשור הנסקל וק"ל: **באו"ד** ואל תתמה כיון דאיסורי הנאה נינהו כו' אמאי לא תקינו בהו רבנן מיתה כו' עכ"ל לפי אותו תירוץ שכתבו דאפי' ניידי לא אמרינן כל דפריש כו' דלא ליתו לאחלופי באדם אין מקום לתמיה זו וק"ל: **באו"ד** ופריך רבא כו' אבל בשוורים אותן שיש לתלות בהן שהרגו חייבין כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לפי דעת ר"ת בוודאי ל"ג הא דקאמר שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים מעלייא

דף עט ע"א רש"י בד"ה אמר לחד כו' לתי מנייהו הס"ד: **תום'** בד"ה וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי כו' ואייתר ליה וארב לו כו'. נ"ב יש מקשין מה שמעינן מנפש תחת נפש מאחר שהוא מדבר בממון א"כ שפיר איירי קרא במצות דעלמא ולא במצות שבמיתה שהרי השתא אין לדקדק דאי לא נתכוין להרוג איך מקטיל כדדייק רש"י הרי לר' איירי קרא בממון ואף שר' מוקי באין מתכוין היינו לאחר דקי"ל מוארב לו דממעטינן שאינו מתכוין ואם כן לא מיותר וארב לו כלל ונראה דהכי דייקינן מדאיצטריך גזירה שוה אם כן נפש תחת נפש הוה מוקמינן בנפשות ולא בממון וא"כ היאך מקטיל אי לאו דאיירי במצות שבמיתה ואפילו הכי בעי קרא דלשלם ממון ולא מיתה והיינו משום דאינו מתכוין ואם כן שפיר אייתר וארב לו ודו"ק (עיין במהרש"א): **תום'** בר"ה ומפקא כדרבנן כו' דאשה אלא לענין דמי כו' והא דלא מותיב ממתני' גופיה כו' כצ"ל. וג"ב עיין בכתובות דף ל"ה: **ע"ב רש"י** בר"ה מכה אדם כו' לא חלקת הס"ד: **בד"ה** לפוטרו ממון כו' גזק הוא הס"ד: **בד"ה** כונסין כו' מאכילין אותו שעורים עד שתבקע כריסן כו' כצ"ל: **בד"ה** אלא בפניו וכיון דאין כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה בשור שלא כו' בנגמר דינו היה מודה ד"ל דאמרי' נכבשינהו דניניידו כו' כצ"ל:

דף פ ע"א רש"י בד"ה אלא אמר כו' סוקלין אותן דהא כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה בשור שלא כו' כגון רכב על גבי השור כו'. נ"ב במסכת מעילה ומביאה בפרק שני דקידושין דף נ"ה שכולן מועלין זה אחר זה אפילו הן מאה: **בא"ד** וחלב מוקדשין על גבי מכתו כו' כצ"ל וג"ב

מעלייא כו' שהרי מותרין כולהו על ידי דנכבשינהו וניניידי אלא דס"ל כו' אבל בב' שוורים אזלינן בתר אומדנא כו' ול"ג והתניא אלא תניא כו' או נימא האי ברייתא [illegible] ליה דנאסרו כולהו ולא אמרינן דנכבשינהו כו' ולא אתיא אליבא דהלכתא לדעת ר"ת עכ"ל דברים תמוהים כתב בדברי התוספות להגיה ולמחוק כל הספרים הישנים וכפי פירוש רש"י ולא הוה ליה לתוספות להשמיט ולומר דלפי פירוש ר"ת ל"ג בשינויא ורבא כפי גירסת רש"י כמו שהזכירו איך שיהיה הגירסא בדברי ר"ל כפי דעת ריב"ם גם קשה לדבריו דאם נאמר לפי' ר"ת שהברייתא פליגא ולא ס"ל דנכבשינהו דניידי אם כן מי הכריחו להגיה בדברי רבא לומר דס"ל דנכבשינהו דניידי ועוד וכי פליגי ר"ל ורבא על ברייתא זו על כן הנראה דודאי הא דאמר ר"ל דנכבשינהו דניידי ליכא מאן דפליג עליה ולפי גירסא שלנו נמי דגרסינן בדברי רבא שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים מעלייא כו' וכן בברייתא איירי בכה"ג דאיירי בנגמר דינו קודם שנתערב ואחר שנתערב באותם שיש לתלות בהן שהרגו תולין וסוקלין אותן כמו שכתבו התוספות ואי ליכא למתלי באחד יותר מחבירו ולאי דשרינן כולהו ע"י דנכבשינהו דניידי וה"ה דהוי מצי למנקט ליה בכה"ג דנקט ליה גבי אדם בשלא הוכר השור הרולא מעולם ונתערב קודם שנגמר דינו בשוורים אחרים אע"ג דבאדם אין תולין באותן שיש לתלות בשוורים תולין אלא דניחא ליה למנקט בכהאי גוונא גבי שור דבשלא הוכר נמי ע"כ באותו שתולין בו גומרין דינו אחר כך אלא דבאדם כדאיכא הבא הלפתא ביניהם ליכא למנקט בכהאי גוונא שנגמר דין הרולא כשהוכר ואח"כ נתערב דאם כן הוה ידוע לבית דין דלאו אבא חלפתא הוא ולכך נקט ליה בגוונא אחרינא שילא חן מביניהם ולא הוכר מעולם מי הוא הרולא וזה ברור בדברי התוס' לפירוש ר"ת ותו לא מידי: **בא"ד** שמא יקח מן הקבוע אפילו היכא דפריש מאליו רק בדבר שלא נאסר בתערובת כגון תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה התם שרינן אי פריש אחד ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע שהרי האיסור ניכר וידוע היכן הוא ולכך שרינן היכא דפריש או כגון כו' כצ"ל העתקתי מתוספות דפ' התערובת ע"ש: **ע"ב** בד"ה אלא למ"ד זה כו' ומיהו התם מבעיא כו' או ספוקי מספקא ליה כו' עכ"ל נ"ע מה תקנו בזה דהא אי נמי דספיקי מספקא ליה לר"י אי חוששין לזרע אב או לא מ"מ מספקא דשמא אין חוששין לזרע אב והוי חד גורם ואסור ויש ליישב בדוחק דמשמע ליה דוולדה אסור דקתני היינו אסור בוודאי כמו הפרה עלמה מדלא קתני בה וולדה אסור מספק וק"ל: **בד"ה** עובר ירך אמו משמע שכן הלכה מדלא פריך הניחא כו' כדפריך מזה וזה גורם כו' עכ"ל ר"ל מדמסיק ומוקים טעמא דברייתא משום דעובר ירך אמו ולא קשיא ליה הניחא כו' כדהוה קשיא ליה מעיקרא בזה וזה גורם אע"ג דהוה נמי ניחא למ"ד זה וזה גורם אסור והא כתבו דלא בא אלא לתרלה אליבא דרבא דאית ליה עובר ירך אמו ולכך מוקי לה בהך טעמא ולא בזה וזה גורם וק"ל: **בד"ה** הנסקלין בנשרפין כו' ותירץ דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא ודאי בקלה ומהאי טעמא לא תקשי לך הא דאמר רולח שלא נגמר דינו שנתערב עם אחרים שנגמר דינן כולן פטורים דמשום רובא לא נחייב אותן כו' כצ"ל העתקתי מתוספות דפרק התערובת ע"ש: **בא"ד** והא דפריך בגמרא ת"ל דרובא כו' לכל הפחות לא גרע כו' עכ"ל ר"ל דודאי לתירולא קמא שכתבו דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא וודאי בקלה כו' לא קשיא להו מידי דשפיר פריך מאי אריא דשריפה חמורה דאי נמי הוי שריפה וסקילה שוין ניזל בתר רובא דנסקלין דבכה"ג ודאי אפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רובא דהא לא אתינן לחייב אותו שהוא ודאי בקלה אלא לתירולם בתרא שכתבו דלהכי לא ניזיל בתר רובא משום דהוה ליה קבוע מחלה מאי פריך מאי אריא דשריפה חמורה תיפוק ליה דרובא נסקלין כו' הא לא הוי רובא נסקלין דכל קבוע כמחלה על מחלה דמי והאי תירלו דהכי פריך דאף על גב דהוי כמחלה על מחלה והמיתות גם כן שוין מכל מקום לא גרע משום דרובא נסקלין לפי האמת וא"כ דלא הוי שריפה חמורה ידונו בסקילה כיון דלפי האמת רובא נסקלין הוא ודו"ק:

דף פא גמרא דילמא תורה קמהדר כו' למאי דבעי למימר דתורה קמהדר לא קשיא ליה בפשיטות דהוליד בן פריץ זה שפיכות דמים ואת אשת רעהו זו אשת איש כו' דאם כן הוה מהדר בהו מיתתן דשפיכות דמים בסייף ודאשת איש בחנק ודעביד לכולהו ולא נגמר דינו קודם לכן דחייב סקילה לא איצטריך קרא דפשוט הוא מסברא וק"ל: **בפירש"י** בד"ה אל ההרים כו' לדיק גמור וע"כ משום דלא עבד הני לאו לדיק כו' אלא לאו כמשמעותיה מדרים עכ"ל דלפי הדרש ניחא דבההוא חדא שלא אכל בזכות אבותיו לדיק גמור הוא וק"ל: **בד"ה** דאמר רבי אבהו כו' לאסור בה דבר חדש לאוסרה על מי שלא כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה ונגמר כו' בפרק קמא דמכות גבי באו שנים כו' וי"ל כיון דאי מתזמי קמאי כו' מהני סהדותייהו דבתראי עדות כו' עכ"ל ר"ל דמהאי טעמא מקרי עדות בתראי עדות שאתה יכול להזימה אע"ג דהשתא לא מתזמי ומתכחשי קמאי מ"מ כיון דאי הוה מתזמי ומתכחשי קמאי הוה מהני סהדותייהו דבתראי מיהו בהך דפרק קמא דמכות אע"ג דהתם נמי דאי הוה מתזמי ומתכחשי בתראי הוה מהני סהדותייהו דקמאי מ"מ אין נהרגין כיון דהשתא מיהת לא מתזמי בתראי לא מהני סהדותייהו דבלאו איניהו גברא בר קטלא הוא ודו"ק: **בד"ה** אפילו תימא כו' וקלת תימה אמאי אין מתרין אותו לכיפה כו' אמלקות ואכיפה הא לא עבדינן ביה תרתי עכ"ל זאת הסברא דלא עבדינן ביה תרתי כתב רש"י לקמן למאי דבעי למימר רבינא מלקות מחזיקות וכתבו התוספות שם לקמן דבהכי דחק לפרש כו' כמו שכתבו התוספות אבל הכא למ"ד עבירות מחזיקות קשיא להו למ"ד כיפה לריכה התראה למה מתרין בשנים לרבי וכג' לרבן שמעון בן גמליאל למלקות כלל הוה ליה להתרות בב' לרבי ובג' לרשב"ג לכיפה והאי תירלו דאין מחויב כיפה עד שיהא מוחזק לעבור בהתראת מלקות כו' וק"ל: **ע"ב** גמרא אמר רבינא בכיפה לריכה התראה קמפלגי כו' וה"ה דהוה מלי למימר דכולי עלמא ס"ל כיפה לריכה התראה ומאן דאמר בשלישית כונסין ס"ל כרבי והכי מוקי לה רב יוסף מתני' דהכא בפרק הבא על יבמתו כמ"ש התוס' לעיל לחד תירולא אלא דרבינא מסדר לאוקמא בכולי שמעתין מתני' דהכא אפילו כרבנן שמעון בן גמליאל ואי לא הוה מאן דסבירא ליה דכיפה אינה לריכה התראה לא הוה מלי לאוקמא מתני' כר' שמעון בן גמליאל ודו"ק: **בפירש"י** בד"ה ומר סבר כו' אע"ג דאיחזק השתא רשע לא מעיילינן ליה לכיפה דבתרי דיני כו' עכ"ל וה"ה לדברי המקשה דכולי עלמא מלקיות מחזיקות ובפלוגתא דרבי ורשב"ג קמפלגי נ"ל הא דקתני לרבי דבשלישית כונסין אותו לכיפה אע"ג דאתחזק לרבי בתרי לא מעיילינן ליה בתרי לכיפה משום האי טעמא דבתרי דיני לא דיינינן ליה וק"ל:

ח"א דף פא ע"א (אל ההרים לא אכל כו'). עיין פרש"י שיפא דקרא חיה יחיה לומר זה לדיק גמור כו' אם עבר עבירות אחרות אלא לאו כמשמעותיה מדרים אלא כו' ויש לדקדק דלפי הדרש נמי דבכי שלא אכל בזכות אבותיו ניחא שפיר חסיד הוא אבל כאינך שלא הלך בקומה זקופה ושלא ירד לאומנות חבירו ושלא נהנה מקופה של לדקה תקשי לך נמי משום דלא עביד הכי ואפילו באחד מכל אלה כדמסיק לדיק גמור הוא אף אם עבר עבירות אחרות ויש לומר דסיפיה דקרא חיה יחיה מלשון כפול משמע חיה בעולם הזה ויחיה לעולם הבא ולפי שאלו עבירות שוכר לפי פשטיה דסיינו ע"ז ועריות שוכר בהם עונש ושכר בעולם הזה דהיינו מיתת בית דין וכרת וע"כ אמר כמה יזכו גם לעולם הבא שאמר חיה יחיה ואמר דבכלל אלו שוכר נתכוון הכתוב בדרשה זו שמשם יזכה לעוה"ב דהיינו שלא אכל בזכות אבותיו

ונ"ב בפרק כל שעה דף כ"ד: **בא"ד** ועוד אמר ר"ת דשור הנסקל כו'. נ"ב פירוש לפי דעת ר"ת בודאי לא גרס הא דקאמר שור שנתערב בשוורים מעלייא כו' שהרי מותרין כולהו על ידי דנכבשינהו וניניידו אלא ס"ל דמתניתין הכי מפרשי שנים שהרגו כו' בבני אדם לא אזלינן בתר אומדנא אבל בשני שוורים אזלינן בתר אומדנא וסוקלין לאחד ופוטרין לשני רבי יהודה אומר מכניסין אותו לכיפה ול"ג והתניא אלא תניא ומביא ברייתא זו להשמיע לנו דין הולד וכמו שדייק מיניה מהא דרבא דאמר היא וולדה נגחו כו' ונתערב באחרים דקאמר בברייתא אפשר דאיירי ברוצחין ולא במעליא ולא קאי אנגמר דינו וכמו שפירש ר"ת לעיל או נימא דאי ברייתא ס"ל דנאסרו כולהו ולא אמרינן דנכבשינהו כו' ולא אתיא אליבא דהלכתא לדעת ר"ת: **עוד** בדבור זה לא נגמר דינו מכרו מכר לשחיטה כו' כצ"ל: **שם** לאחר שנגמר דינו אסור באכילה כו' נ"ב לאו דוקא דה"ה אף בהנאה אלא כלפי שחיטה דקודם נגמר דין דשרי באכילה קאמר הכא דאסור באכילה ודו"ק: **שם** כגון שנמצא ביד עובד כוכבים כו'. נ"ב פירוש כגון ט' חנויות של ישראל המוכרות בשר שחיטה ואחת מוכרת טרפה ונמצאת בשר ביד עובד כוכבים ואינו יודע ממי לקחו דאזלינן בתר רובא דלא שייך לגזור שמא יקח מן הקבוע ודו"ק: (עיין במהרש"א): **ע"ב רש"י** בד"ה אלא היכי כו' אלמדנו א"ל כו' רובא מתדני ור"ש כו' שהשריפה חמורה כצ"ל וחס"ד והד"א: **בד"ה** התם הא דקא כו' רובא ודקאמרת כו' חמורה ואין אנו כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה אלא למ"ד כו' בסופו מה להוש לזרעו כו'. נ"ב אעובר שהוציא ידו קאי דף ס"ט ודו"ק: **בד"ה** עובר ירך אמו כו' דהיינו רביתיה כו'. נ"ב פירוש ואין זה חציצה: **בד"ה** הנסקלין בנשרפין כו' לאותן שהרגו ודאי כו' כצ"ל:

דף פא ע"א גמ' מקרא כתוב בתורה כך כצ"ל ונמחק הוא: **רש"י** בד"ה פשיטא כו' לירון בקלה וכי כו' הד"א: **בד"ה** חמותו כו' ונעשית חמותו הואיל וכשנשא בתה כבר היתה אסורה כו' כצ"ל: **בד"ה** מורה ר' יוסי כו' דבר חדש ולאסרה על כל כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה וכתיב כו' ומת ברעב עליו ישובו כו'. נ"ב זהו פי' על בו יחיה: **בד"ה** דאמר רבי אבהו כו' משמע דלא קיימא לבסוף כו'. נ"ב פירוש

אבותיו כעה"ז הרי שהניח לו אותו זכות לעה"ב גם שלא היה רולה להנות מעה"ז שהיה עניו ושלא ירד לאומנות חברו ושלא היה נהנה מקופה של לדקה כל אלו המדות הם על דעת זה שלא היה רולה ליהנות מעה"ז והיה נדחק עלמו לקבל עליו עניות ויסורין בעולם הזה כדי שיהיה לו שכרו משלם בעה"ב ודרש ועיניו לא נשא וגו' שלא הלך בקומה זקופה דדימה שגאוה לעובד ע"ז כדאמרינן בפ"ק קמא דסוטה כל שיש בו גסות הרוח כאלו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא תועבת ה' גו' גם הסולך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי שכינה ודרש ואת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חברו כי דימה ככל מקום מחייתו של אדם לאשה כמ"ש ראה חיים עם אשה כי הם תלה מחייתו כמ"ש פרק הבא על יבמתו עזר כנגדו כמה עוזרתו אדם מביא חיטין חיטין כוסס כו' ודרש ואל אשה נדה וגו' שלא נהנה מקופה כו' דימה הלדקה לאשתו נדה שכבר היה לו בה שעת היתר אבל יתרחק ממנה בעבור דמי הנדה שבא עתה כן ממון הלדקה היה לו שעת היתר בידי בעלים אבל יתרחק עתה ממנו בעבור נפשות ודמי עניים התלוים בזה הממון הלריכים ללדקה יותר ממנו ויש לעיין בזה דהאי קרא חיה יחיה בסיפא דעניינא כתיב דבתר ההוא קרא דאל ההרים לא אכל ואיש אל יונה חבילתו חוב ישיב גזילה לא יגזול כו' ואח"כ כתיב חיה יחיה ולמה לא דרש כהו כדדריש בקרא אל ההרים וי"ל משום דכתיב לעיל ואיש כי יהיה לדיק ועשה משפט ולדקה והשתא האי קרא ואיש אל יונה כולה מלתא במשפט ולדקה איירי אם עשאן בשלימות וז"ש אל יונה דבתורה כתיב ולא תונו איש את עמיתו דהיינו עמיתו במלות שהוא ישראל וקאמר דיקים עלמו כמותר לו ואיש אל יונה כשהם אפילו עובד כוכבים כמו שמלינו בכמה חכמים בתלמוד שהזהירו בטעות עובד כוכבים משום ק"ה ואמר חבילתו חוב ישיב מלת חוב הוא מיותר לומר שאם חבל ועבר על השבת העבוט יקדם עלמו שישיב המשכון ויהיה לו המלוה לחוב בעלמא ואמר גזילה לא יגזול מלת גזילה הוא מיותר לומר לך בגדר הגזילה גם אם לפי דעתו חברו גזל אותו לא יורם לו היתר לגזול שוב את חבירו ואמר לחמו לרעב יתן דהיינו מלחמו שהוא אוכל ולא מלחם אחר הפחות ממנו וערום יכסה בגד לפי שישעיה אמר וכי תראה ערום וכסיתו כמה שהוא הוסיף הוא לומר שיכסהו בבגד שהוא דבר חשוב בכ"מ שלם על שלם על כל פנים ואמר בענין רבית בנשך לא יתן ותרבית לא יקח וגו' לא אמר בשניהן (אלא) לשון נתינה שהוסיף לומר ברבית כדאמרינן ריש פרק איזהו נשך דאוזפיה ק' בק"ך מעיקרא קיימא ק' בדנקא ולבסוף ק"ך בדנקא דלא הוה רק [illegible] בנשך ואם אוזפיה ק' בק' מעיקרא ק' בדנקא ולבסוף קיימי ק"ך בדנקא דלא הוה רק שלקיחה ברבית שבניהם יחסרו לו ואמר מעול ישיב ידו דהיינו שישיב ידו מליקת שחד לעשות עול במשפט או דאיירי במשקל שקר דכתיב ביה כל עושה עול שיש אנשים שיש להם משקל יפה אבל מותח חבל מאזנים לעשות עול ואמר משפט אמת יעשה בין איש לאיש דהיינו שיקיים הדיין שני עמודי עולם אמת ומשפט וסיים בכפל ומשפטי שמר לעשות אמת דהיינו שבעל דין ישפוט בדעתו את עלמו אם יש לו דין ודברים עם חברו שלא לבא בתחבולות ועקיפין עמו וסיים איש כזה שיש בו כל מדות הללו לקדש עלמו במותר לו לדיק גמור הוא חיה בעולם הזה ויחיה בעה"ב הבא ולא הולרך אלו לפרש לפי שבכלל משפט ולדקה הן בודאי אבל אל ההרים כו' דהנסו לפי פשוטו לאו בכלל משפט ולדקה הן על כן הולרך לסוליא מפשטן כדקאמר תלמודא ודו"ק: **ע"ב** (וסיכה רמיזה אמר ר"ל תמותת רשע רעה). עיין פרש"י ולפי ענינו יותר נראה לפרש תמותת רשע רעה שעושין לו דהיינו לכונסו לכיפה ולהאכילו שעורים כו' שימות שם מאליו דהשתא הוה מילת רעה דומיא דאידך דר"ל מלודה רעה וק"ל: (מאי מלודה רעה אמר ר"ל חכה). ממלת רעה שהוא מיותר דריש דהיינו חכה שהיא רעה בגופו של דג ומכאיב לו בבשרו משא"כ שאר מיני מלודות שנילוד בו שהוא נילוד מתוך לגופו וק"ל:

דף פב תוספות בד"ה ואידך נשייהו כו' ולא מחייב משום זונה כו' עכ"ל קלת קשה לדבריהם מי הכריח אותם לפרש כן דאימא דלא קאמר ואידך נשייהו כו' אלא לתת טעם למאן דחשיב אשת איש היינו משום דנשייהו לא מפקרי אבל משום זונה אע"ג דנשייהו לא מפקרי מ"מ יש בה משום זונה קודם שבאה לאישות שסתם כותית פנויה נמי מופקרת היא ומ"ד משום נשג"א סבירא ליה דמדאורייתא חייב משום זונה ולכך לא חשיב ליה זונה בגזירת בית דין חשמונאי ושוב מלאתי בתוספות פרק כל האיסורין שכתבו שם דרבא דהתם ס"ל כמ"ד משום נשג"א גזרו אבל משום זונה מדאורייתא הוא וע"כ שהביאו סוגיא דשמעתין כמו שכתבנו ומיהו הך קושית הרא"ם מפונטייז"א מההיא דפרק הבא על יבמתו דאין זונה כו' ודאי קשה למ"ד משום נשג"ז גזרו וכן לאביי דפ"ק דתמורה דלא לקי מדאורייתא משום זונה ודו"ק: **בא"ד** וע"ק דבפ' י' יוחסין פליגי ר"י כו' אבל כותית לא כו' מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו פרק אין מעמידין בד"ה משום נשג"ז כו': **בא"ד** וההיא דקידושין אע"ג דמדאורייתא כו' עכ"ל הולרכו לכל זה לאביי דס"ל דאפי' ודאי בעולה אינו לוקה וכ"ה בתוס' פרק אין מעמידין ולפי מה שהביא מירושלמי דליכא מלקות לא תקשי לרבא דהוי מוקי לה במשומרת או באינה ודאי בעולה אבל ודאי בעולה לוקה מדאורייתא וק"ל: **בא"ד** ומלא שנתגיירה זקנתה כו' והכשירה רבי לכהונה כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל ולפי הירושלמי מוכרח לפרש שהזקנה נשאת לכהן עכ"ל ור"ל דאם נשאת הזקנה לישראל מאי לאו הבא מכלל עשה איכא כאן ולכ"ע בתה וכ"ש בת בתה דמותרות לכהונה מיהו קשה דאכתי תקשי בנשאת הזקנה לכהן נמי נ"ל טעמא דלאו הבא מכלל עשה דא"נ דה"ל נשאת הזקנה לכהן בלאו דזונה והבת פסולה לכהונה דה"ל חללה מ"מ בת הבת למה תיפסל דבת חללה מישראל כשרה לכהונה ואינו דומה דגם הבת נשאת לכהן דלא ה"ל להשמיט מלאוקמא בכה"ג וי"ל דלא איירי בבת הבת אלא בבת הבן של הזקנה דהשתא אם היתה הזקנה בלאו דזונה לכהן ה"ל בנה חלל ובתו פסולה לכהונה ולהכי איצטריך ליה למימר דה"ל לאו הבא מכלל עשה ואינו אלא עשה וק"ל: **בא"ד** רב הושעיא אמר כרבי שמעון הכשירה כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה הכשירוה ולא רבי הכשירה אלא הכשירו חכמים כר"ש כו' עכ"ל ולא משמע כן אלא דפליגי דר' הושעיא קאמר דר' הכשירה על ידי שלוחו רבי רומנוס משום דסבר כרבי שמעון ור' זעירא אמר לד"ה הכשירה רבי ואפשר שהכריחו לדחוק להגהה זו ממ"ש שם בירושלמי לא כן אולפן רבי הלכה כר"י כו' והכין הוא אולפן רבי כו' דקאמר היינו סתם רבי הוא ר' יהודה הנשיא ואינו כן דרב ביבי קאמר הכי לרבו רבי אבהו לא כן אולפן רבי הלכה כר"י אבל ר"י הנשיא מלי ודאי סבר הלכה כר' שמעון וק"ל: **ע"ב** בד"ה היולק כו' ומיהו קשה ליתני נותן שמן ופתילה כו' עכ"ל לא דק דנותן פתילה קודם לנותן שמן כדאמרינן התם נותן פתילה ליחייב איכא נתינת שמן גם ה"ל להזכיר גם כן סידור את המנורה כדקאמר התם וק"ל: **בד"ה** המולח כו' וכי ס"ד שור קרב אלל מזבח גבי לא מלח כו' עכ"ל התם קשיא ליה לתלמודא הכי משום דלא איירי באיסור זרות אלא בלא מלח אבל הכא לא קשיא ליה וכי ס"ד שור קרב כו' דבאיסור זרות קאיירי וק"ל:

ח"א דף פב ע"א (בגדה יהודה זו עבודת כוכבים כו'). ר"ל בגדה יהודה בשם עלמו הנקרא כולו על שמו של הקב"ה כדאמרי' פ' א"נ יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו וכה"א בגדו כי דהיינו כשמי ע"ש יהודה בגדו בית ישראל ועבדו עבודת כוכבים נאם ה' ע"ש אותיות שם יהודה ואמר כי חלל יהודה קדש וגו' זה זונה ר"ל שחלל יהודה על שמו שהם קדושי כסף שטר וביאה שהם קודשי ה' ע"פ תורתו הקדושה ובא על זונה בלא קדושין וכה"א לא יהיה קדש מזומן לזנות בלא קדש ה' ואמר ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית כו' ר"ל שלא תפרש בת אל נכר על עובד עבודת כוכבים ישראל הבא על בת ישראל שהיה עובד עכו"ם אלא בת אל נכר ממש כדמפורש לקמן וכי בת יש לאל נכר אלא זה הבא על הכותית שהיא ממש בת עובד כוכבים אבל בת ישראל העובד עבודת כוכבים בתו אינה בת עובד כוכבים ממש אלא ישראלית היא לכל דינים ובניה ישראלים הם משא"כ בבת כותי דבניה כותים דישראל הבא על הכותית בניה כותים ומוליד בן לעבודת כוכבים: ואמר (אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים כו') פרש"י ער חריף להבין ולהורות כו' ועוד נ"ל ע"פ מ"ש פרק בן סורר כל שאין בבהמ"ד תורתו נעשית לו קרעים שנא' וקרעים תלבישׁ נומה וז"ש שלא יהיה זוכה שיהיה לו ער בחכמים בבית המדרש אלא שיהיה ישן ותורתו נעשית לו קרעים ואמר ועונה בתלמידים ר"ל מי שיכול לענות ולהשיב לשואלו מתלמידים עוד יש לפרש דה"ק שלא יהיה לו בן ת"ח המקיים שהם עונה שהיא עונת ת"ח משבת לשבת אלא שיהיה לו בן זרע מאומות הספנים והחמרים וגמלים שיש להם עונה אחרת וק"ל: (סחוב) פרש"י מושלך ברחובות עכ"ל וכן ת"י כמה דמשגרין ית נבלת חמרא כו' ע"ש אבל מלשון קבורת חמור יקבר משמע דמיתת קבורה קלת יש לו לחמור והיינו משום טומאת נבלות או משום סרחון אין משליכין אותו ברחובות אלא שאין מקפידין להעמיק קבורתן והכלבים מסחבין אותן מקבורתן ודקאמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויה ובכך נתקיים בו קבורת חמור שבלבלה מקבורתו וק"ל: (אלל זמרי כו'.) עיין ברא"ם מהיכן למדו לומר כן ועי"ל שדקדקו לומר כן מדכתיב והנה איש מבני ישראל בא וגו' למה לא הזכירו בשמו ומהיכן בא אלא מכלל בני ישראל שהם בני שבטו הוא בא להקריב את המדינית לעיני משה וגו' ומדלא הוזכרה כאן בשמה אלא מדינית סתם דרשו מדינית יולאת לשתים שהקריב דין מדינית לעיני משה אם זו מדינית אסורה גם אשתך בת יתרו מדינית היא ואסורה ואמר על שנתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה מדכתיב והמה בוכים פתח אהל מועד תלה הבכיה באהל מועד מקום שהשכינה יולאת משם ועתה על שנתעלמה משה בכו: (הבועל ארמית קנאין פוגעין בו כו') כמ"ש בקנאו את קנאתי וגו' וענין הקנאה כזה כתבנו בח"א בפ' ר' ישמעאל במס' ע"ז ע"ש

(והניחה באונקלי כו') מדכתיב ויקח רומח בידו דרשו לומר כן דרומח נאמר על הברזל שנקחו בידו מתוך העץ שהיה קבוע בו והניחו באונקלי שלא ירגישו בני שבטו בדבר: (לעשות לרכיו כו') דכתיב ויבא אחר איש ישראל וגו' לפי מחשבתם שהניחו אותו ליכנס שהוא בא אחר איש וגו' לעשות לרכיו אחריו וק"ל: **ע"ב** ששה נסים נעשו לו כו' ובמדרש מונה עוד ו' נסים אחרים ופרש"י כאן ששה שבא מלאך המשחית ועקד בני שבטו ולא הרגו לפינחס עכ"ל אבל בת"י לא חשיב זה הנס אלא שזהו הנס דבא המלאך והשחית וע"י שבא פינחס ותבען בקרקע ואמר על אלו יפלו כו' מיד עלר המגפה ע"ש והיינו שעשה פלילות וריב עם קונו ועל שהקשה לדבר כן בקשו מלאכי השרת לדוחפו וק"ל: (קנאי בן קנאי כו') פירש"י בן קנאי משבט לוי כו' וזכר זה כאן שפנחס עשה כמעשה אבותיו לפרוש מן הזנות מה שלא עשה כן זמרי שהיה בן קנאי משבט שמעון שהיה ג"כ מקנא כמעשה דינה כו' והוא לא הלך בדרכי אבותיו לפרוש מן הזנות וכן אמר משיב חמה בן משיב חמה שהוא אהרן אבל זמרי שהביא חמה וחרון אף בזנותו ויצא להם זה הדרש מתוך הכתוב שאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי בסתם הכתיב מי היה המשיב חמה שיש לפרשו אאהרן דסמיך ויש לפרשו כפשוטו אריבא דקרא אפינחס וע"כ אמרו שנתכוין הכתוב לשניהם משיב חמה בן משיב חמה כו' ואמר שהתחילו שבטים מבזים כו' בא הכתוב ויחסו כו' לפי שכבר יחסו כן בפרשה דלעיל קודם מעשה זמרי אלא שלא בא שוב כאן ליחסו אחר מעשה זמרי אלא מפני שהיו מבזין אותו כו' א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום כו' לפי שהיו מריבים עמו ומבזין אותו הקדם לו שלום ושיהיה לו שלום מהם: ואמר (ראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת כו') עיין פרש"י ועוד נ"ל מדלא כתיב וכפר על בני ישראל וגו' בלשון עבר וכתיב ויכפר בלשון עתיד דרשו כן ואפשר שגם רש"י נתכוין לזה וק"ל: (זרזיר מתנים וגו') נ"ל בסך דרשה שלקחו זה המקרא לסי' לקבלתם במעשה זמרי שהיה שטוף בזימה וכן מלינו בזרזיר שהוא שטוף בזימה כדאמרינן פרק התכלת לא לחנם הלך זרזיר אלל עורב כו' והעורב ידוע שהוא א' מאותן ששמשו בתיבה כדאמרינן פרק חלק וכן התיים הוא שטוף בזימה כבהמה דקה: (כזבי שכזבה באביה ד"א כו'). דודאי אביה ראש אומות במדין היה ולא הפקיר בתו אלא לגדול שבישראל והיא כזבה לאביה בזה ואמר ד"א שאמרה לאביה כו' שאביה ודאי לא הפקיר בתו אבל היא בקשה על הדבר: (והיינו דאמרי אינשי בין קני כו' גייפתה לאמה) ר"ל דודאי כה"ג אינו מפקיר בתו אבל על ידי שהיא יולאנית במקום הפקר באתה לידי זנות ובזה היא גייפתה לאמה שמוליאה שם רע על אמה שעשתה כך והיא כתם למדה ממנה לעשות כן כדאמרינן בעלמא רחילא בתר רחילא אזלא: (ה' שמות יש לו זמרי כו') דלא מסתברא לומר שנשיא שמעון כנענית שהרחיקו אבותיו ודבר שעתידה תורה ליאסר ודרשו נמי שלומיאל וגו' שהוא היה נשיא שבט שמעון ובמעשה זמרי נמי כתיב נשיא בית אב לשמעוני ואע"ג דה' בתי אבות היו לשמעון וכל אחד מהם היה נשיא למדו לומר שהוא היה ג"כ נשיא השבט כדאמרינן לעיל שהלכו שבט שמעון אלל זמרי בן סלוא נשיאם מהם דן דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה כו' ואף על גב שיש לבעל דין לחלוק בזה ולומר שאחר שמת שלומיאל בן לורי שדי נתמנה זמרי להיות נשיא השבט דהא בין מעשה דנשיאים ובין מעשה זמרי היה כמו ל"ח שנים שזה היה בשנה שניה ליליאת מלרים ומעשה זמרי היה בשנת מ' מ"מ כיון שלא נזכר בתורה שנתמנו נשיאים אחרים עד לסוף בפרשת מסעי בחלוקת ארץ לא נאמר כן בלי ראייה שנתמנו גם כן אחרים קודם זה אלא שכ"ז שהיו ישראל במדבר עד חלוקת הארץ לא נתמנו אחרים וא"כ ע"כ שלומיאל הוא זמרי ומ"ש ומה שמו שלומיאל בן לורי שדי לא ידעתי מה ידרשו בלורי שדי דהא בין בני שמעון חשיב ליה לשאול בכל המקרא וה"ל לכתוב שלומיאל בן שמעון ודע דלפי הדרש נ"ל דלכל הפחות היה זמרי במעשה הזה בן ר"ל שנה דהא חשיב ליה לשאול בן הכנענית מיורדי מלרים ורד"ו שנה היו במלרים ובשנת ארבעים ליליאתם נהרג זמרי הרי ר"ן שנה ואין זה תימה שהיה חיה כ"כ כמו שפירש"י במנחות גבי פתחים על הקינין שהוא מרדכי ועיין בתוספות שם ודו"ק:

סליק פרק הנשרפין

דף פג בד"ה ולא משום כו' ומיהו קשה הא דקתני ולא משום רחוץ כו' ת"ל דנפקא לן כו' עכ"ל ויש ליישב בזה דסידור שלחן והטבת נרות משום זרות וטומאה ומחוסר בגדים נקט לה כמ"ש לעיל גבי טומאה וק"ל: **בד"ה** חילול דרבים כו' דולא יחללו דכתיב גבי טבל ונותר כו' ולא יחללו את קדשי וגו' בב' חילולין כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה דכתיב גבי טומאה בנותר כו' ולא יחללו את שם קדשי וגו' בב' כו' עכ"ל וכן נראה לכאורה דמההוא קרא דכתיב גבי טומאה יליף נותר התם מדקאמר אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה וכן פירש"י התם דהיינו קרא דוינזרו וגו' דכתיב גבי טומאה אבל דברי התוספות דהכא שכתבו דלגבי טבל הויא נותר היקשא ולגבי טומאה הויא ג"ש א"א להולמן דאדרבה אם נותר יליף מקרא דטומאה הוה נותר וטומאה היקשא ונותר וטבל הויא ג"ש גם בכל נוסחות גמרות שלפנינו שלהי פרק בית שמאי מייתי האי קרא ולא יחללו את קדשי בני ישראל דהיינו האי קרא דמרבינן מיניה הכא טבל וכך היה גירסת התוספות כאן שכתבו דולא יחללו דכתיב גבי טבל ונותר כו' ודמסיק התם אהאי קרא אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה היינו משום דעיקר קרא בפסול טומאה קמיירי דכולה פרשה לפי פשטיה בטומאה איירי ודמוקמינן ליה הכא בטבל היינו מדרשה דאשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר והשתא דברי התוספות דהכא מתיישבין כהוגן בלי הגה"ה דלגבי טבל הוי נותר היקשא ולגבי טומאה הוי נותר גזירה שוה ור"ל דאינו ג"ש אלא היקש וגזירה שוה בטבל חילול חילול מתרומה דבמיתה מפקא מהיקשא מנותר דבכרת אבל לגבי טמא שטימא הוה נמי מנותר גזירה שוה ואכתי תקשי ואימא חילול חילול מנותר דבכרת דהוה נמי חילול דרבים והדברים ברורים למבין באין גמגום: **ע"ב גמרא** ופרועי ראש דכתיב וראשם לא וגו' אתקש פרועי ראש לשתויי יין כו' וכתב הכסף משנה בפ"א דהלכות ביאת מקדש ואם תאמר מה לורך להיקש זה הא מקרא משמע ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו הא אם תפרעו תמותו וי"ל דקרא אפשר לפרשו לרשות דה"ק אף על פי שאתם אבלים שלא פרעו במיתתו איכנס בכלל חיוב זה עכ"ל אבל הרמב"ן כתב הא דאמרינן הא אחר דהיינו אבל שלא פרע ולא פירם חייב מיתה אינו אלא אסמכתא בעלמא שאין פריעה ופרימה באבילות אלא מד"ס כו' עכ"ל וכה"ג כתבו התוספות שם בפרק ואלו מגלחין וראייתם מדלא מייתי בשמעתין דאבל שלא פרע ופירם גבי אלו שבמיתה וכן פירש"י בחומש דעיקר קרא בכהנים שפרעו ופרמו איירי שאם עשו ימותו ועיין בזה באורך ברא"ם ובדוחק יש ליישב דמ"מ אי לאו קרא דיחזקאל ה"א דחייבי מיתה הכהנים בפריעה ובפרימה היינו דוקא כשהם אבלים שלא יהיו מראים אבילות אבל שאר כהנים מותרים בפריעה ופרימה אי לאו היקשא מקרא דיחזקאל וק"ל: **תום'** בד"ה פרע לזו כו' דר' יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו א"נ ס"ד דמשכחת לה כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה בתוספות פרק ג"ה ע"ש וק"ל: **בא"ד** אי נמי כגון שנטמא הגוף ואח"כ כו' וקרא דפטר במחוללת בשנטמאה תחלה כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים להאי תירולא כיון דר' יוסי הגלילי נמי מודה בנטמא הגוף תחלה ואח"כ נטמאה התרומה דחייב ולא פליג ר' יוסי ופוטר אלא בשנטמאה התרומה תחלה א"כ הדרא קושיין לדוכתין מאי קאמרי ליה אף טמא שאכל את הטהור כו' דהא קושטא הוא דבכה"ג רבי יוסי הגלילי נמי מחייב כיון דנטמא הגוף תחלה ודברי התוספות בפרק ג"ה נכונים בזה שכתבו שם ועוד לפי האמת אפי' הוכשרו משכחת לה כגון שנטמא הגוף כו' עכ"ל ר"ל דודאי למאי דקא"ל רבנן כיון שנגע בו טימאהו היו סבורין דר' יוסי פוטר משום דמחוללת ועומדת כו' ואפי' בטומאת הגוף נמי פוטר ר"י הגלילי מה"ט והא דלא תקשי להו בתרומה היינו כאחד מהני התירולים שכתבו אי דאיירי בתרומה בתחב לו חבירו ורבנן הוו ידעי דרבי יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו ואי דאיירי בתרומה שלא הוכשרה אבל לפי האמת דר"י הגלילי מודה בנטמא הגוף תחלה אין אנו לריכין לדחוק נמי בתרומה דאיירי בתחב לו חבירו או בשלא הוכשרה אלא בנטמא הגוף תחלה ותו לא מידי וק"ל: **בד"ה** וטבול יום כו' ואע"ג דבפרק הערל דרשינן וטהרה לטבול יום כו' עכ"ל כצ"ל: **בא"ד** ומיהו קשה דגבי נגיעה כתיב וטמא עד הערב וטהר כו' עכ"ל בתוס' דזבחים פ"ב הקשו דמדכתיב במים יובא וטמא עד הערב הרי מפורש בהדיא דטבול יום אקרי טמא ע"ש: **בא"ד** וא"ת בפ' שלשה מינין ובפ' ב' דמכות כו' ת"ל מוטהרה מכלל שהיא טמאה וי"ל כו' עכ"ל כצ"ל בתוספות דפ' הערל ובפ"ב דזבחים מפורש בפשיטות בין לקרא דטבול יום ובין לקרא דמחוסר כפורים דתרוייהו לא לריכי גבי נכנס למקדש כיון דאקרי טמא לגבי עבודה אבל ממה שכתבו כאן ת"ל מוטהרה מכלל כו' נראה דלא קשיא להו אלא אקרא דמחוסר כפורים אבל קרא דטבול יום קרא דלריכא הוא ויש לפרש דבריהם דהכא דהא פשיטא להו דליכא למילף טבול יום בנכנס למקדש מעבודה דגלי ביה קרא אלא דקשיא להו וטהרה דסתמא כתיב וכיון דע"כ דרשינן ליה לענין עבודה מכלל שהיא טמאה אית לן למימר ביה נמי גבי ביאת מקדש

חכמת סנהדרין פרק תשיעי שלמה

פירוש דלא איצטריך להאי תירוצא דאמר רבי אבהו מודה ר"י באיסור מוסיף ודו"ק: **ע"ב רש"י** בד"ה בעדות מיוחדת כו' ועדותן אחת כו' כצ"ל: **בד"ה** בעוקצי כו' מקטלא מיהו עדות כו' כצ"ל: **בד"ה** גוזרין פקעין כו'. נ"ב נ"ל כי האי דבפרק ב' דיומא הממונה על הפקיע מאי פקיע גנדי ופירש"י רצועות העשויות להכות בו סוסים והיינו בייטשין בלשון אשכנז: **בד"ה** יכה קוסם כו' יכה הקוסם זה את קוסמו היינו כלפי מעלה הנותן קסמים האלו בלבו וקחשיב ליה האי קוסם בעיניו שהוא ראוי כצ"ל. ונ"ב ס"א יראה: **בד"ה** יכהו צ"ל יכה קוסם כו' הוזה לו הס"ד: **דף פב ע"א גמ'** ער ועונה מאלהי יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות אם תלמיד חכם הוא כו' אמר מלכא דישראל הוא ולאו אורח כו' שבטי ישראל וגו' כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה זונה מופקרת ואפילו ישראלית קדש מפקיר כו' כצ"ל והד"א: **בד"ה** א"א כו' רגיל באשת איש הס"ד: **בד"ה** שמעון שני לבטן לוי כו' הד"א: **תום'** בד"ה ואידך נשייהו כו' ומצא שנתגיירה זקינתה כו'. נ"ב בתלמוד שלנו לא נאמר ולפי הירושלמי מוכרח לפרש שהזקנה נשאת לכהן. (עיין במהרש"א): **עוד** בדבור זה רב אושעיא אמר כר"ש הכשירוה כו' כצ"ל. וג"ב פירוש שרב אושעיא פליג ואמר שלא רבי הכשירה אלא הכשירו החכמים אותה כר"ש דלעיל מיניה סבר כל שנזרעו בתולית בישראל. (עיין במהרש"א): **עוד** בסוף זה הדבור להיות זונה החתיו כו'. נ"ב פי' בתמיה: **ע"ב גמרא** בתחלת העמוד נשען והולך על מקלו כו': **שם** בין קני לאורבני שוילנאי כו'. נ"ב פירוש על שם שוילנאי הנזכרת שזינתה נקראו שאר זונות בשמה וה"ק בין קני דאורבני שוילנאי מאי בעי כלומר במקום ייחוד לא אתיא אלא משום זנות כך היא לא באה בין ישראל אלא משום זנות ערוך: **שם** מאי בעיא גפתה כו'. נ"ב בס"א לא גרס וכן פירש הערוך בהדיא קלפי דקני גפתה לאמה ואין נחשב בעיניה אלא כקליפת הקנה הלכך אינה חוששת אלא מזנת אף בפני אמה אבל רש"י גרים כבפנים: **שם** זמרי בן סלוא כו' ובן סלוא על כו' ושאול על שהשאיל כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה שכיון בזכרותו כו' ולא אמרו שגאה כו' כצ"ל: **בד"ה** אבי אמו יתרו כו' דכתיב פוטיאל ולא פוטאל. נ"ב פי' ש"מ תרתי פטם ופטפט: **בד"ה** או תיש לשון התשת כח שהמתין במספר זרזיר עד שתשש כחו כצ"ל: **בד"ה** ופינחס לא חיה כו' שהתיבה הזאת נמשכה ללשון ערבי שכל פתיחת תיבותיהן אל: ששים ואין לדבר רמז במקרא כצ"ל: **בד"ה** והמניפה והמגישה נמחק וכצ"ל והמגיש מנחה בקרן כו' והמסדר השולחן לחם הפנים כצ"ל והס"ד:

דף פג ע"א רש"י בד"ה לא משום כו' ודרשינן עבודת מתנה ולא עבודת סילוק ועבדתם עבודה תמה כו' אחר כולן כצ"ל הס"ד: **בד"ה** ושתויי יין נמחק ושתוי יין: **תום'** בד"ה ולא משום כו' תיפוק לי צ"ל ליה: **בד"ה** חילול דרבים כו' דכתיב גבי טומאה בנותר כו' ולא יחללו את שם קדשי בשני חלולים כו' כצ"ל והד"א. וג"ב פירוש מדלא כתיב ולא יחלו (עיין במהרש"א): **ע"ב גמ'** ויגזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי ויליף כו' מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה שכן קודש טמא ששימש ועסק בקדשי מזבח ובנותר כו'

מקדש מכלל שהיא טמאה דקרא בכל מילי איירי כמ"ש התוספות בפ"ב דזבחים ולהכי לא קשיא להו נמי אקרא דטבול יום גבי ביאת מקדש דלא לכתוב ונילף ליה מוטהר מכלל שהוא טמא דסתמא כתיב דאיכא למימר וטהר דטבול יום לא דרשינן ליה כלל וטהר מכלל שהוא טמא ותו לא מידי ודו"ק: **באו"ד** ואין לתרץ נמי דהאי לאו אלא חד ריבויא לא הוה מוקמינן ליה אלא במחוסר כפורים כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם מה תקנו בזה דהא כמו דגלי בטבול יום דלא נילף מיניה מחוסר כפורים משום דטבול יום חמור דפוסל בתרומה כדאמרינן בגריכותא בפ"ב דזבחים ואפי' הכי כיון דגלי בטבול יום דטמא אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן מוטהרה מכלל שהיא טמאה א"כ ה"נ כהי דמוקמינן חד ריבויא למחוסר כפורים ולא נילף מיניה טבול יום משום דמחוסר כפורים מחוסר מעשה הוא מ"מ כיון דגלי במחוסר כפורים דטמא אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן וטהר מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום וי"ל בדוחק דמקלישת טומאתיה דטבול יום דאינו מחוסר מעשה נילף שפיר מיניה למדרש מוטהרה מחוסר כפורים דמחוסר מעשה אבל מקלישת טומאתיה דמחוסר כפורים אע"ג דאינו פוסל בתרומה מ"מ כיון דמחוסר מעשה הוא לית לן למדרש מוטהר לרבות טבול יום שאינו מחוסר מעשה מיהו קשה לפי זה דאם נימא בחד יתורא לאוקמא למחוסר כפורים משום דמחוסר מעשה ולא נוקמא בטבול יום דהשתא לא דרשינן מוטהרה מידי א"כ בשמעתין נמי מנלן לרבות טבול יום ששימש מלא יחללו באם אינו ענין לטמא ששימש אימא דאתא קרא דלא יחללו באם אינו ענין לטמא ששימש תנהו למחוסר כפורים אבל אי לאו הסברא שכתבנו לעיל לא הוה קשה מידי בשמעתין דא"נ דתנהו למחוסר כפורים מ"מ כיון דאשכחן קרא למחוסר כפורים אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן מוטהר מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום וצ"ע: **באו"ד** ולכך צריך נמי טפי קרא כו' אי לאו דאשכחן טבול יום כו' עכ"ל בתוספות פ"ב דזבחים ופרק הערל כתבו אלו דברים בלשון ועי"ל ולתרץ מה שהקשו שם מעיקרא דלא לכתוב כלל בביאת מקדש טבול יום ומחוסר כפורים ונילף ליה מטמא ששימש אבל הכא כפי מה שהוכחנו מתוך דבריהם שלא הקשו קושיא זו מעיקרא אלא שכתבו הכא דהשתא א"ש נמי דצריך טפי קרא לרבות טבול יום כו' ולא נילף ליה מטמא ששימש כמו שהקשו שם ודו"ק:

דף פד גמרא ונילף חילול חילול מתרומה כו' טפי הוי ליה למילף חילול חילול מנותר חילול דיחיד מחילול דיחיד ולא מתרומה דהוה חילול דרבים אלא דלא נחית תלמודא להכי כיון דלא קאי הכי מכח קושיא דמי כתיב ביה בגופיה כו' וק"ל: **תום'** בד"ה אלא מטמא כו' לאפוקי תרומה דכתיב כי יחללוהו כו' עכ"ל שגירת לישנא דתלמודא דכולהו אתיין מתרומה נקטו בדבריהם מיהו הכא דמטמא ששימש בעי למילף בעל מום ה"ל לאפוקי טמא ששימש דכתיב ולא יחללו וגו' וק"ל:

סליק פרק הנשרפין

הנחנקין פרק עשירי

ע"ב בפירש"י בד"ה מקלקל הוא כו' ואין מחייב במקלקל אלא ר"ש כו' ר"ש נמי לא כו' עכ"ל ר"ל למ"ד מקלקל חייב מאי איכא למימר לא בעי למימר דהכא נמי ליחייב סקילה דהא ר"ש נמי לא מחייב אלא במתכוין אלא דפריך לר"ש כיון דמתכוין חייב בלא מתכוין הוי שגגת סקילה ודו"ק: **תום'** בד"ה מאן שמעת כו' ומבעיר כו' ועוד אי חשיב תיקון גמור כו' אמאי נקט חובל ומבעיר כו' עכ"ל ר"ל כיון דר' יהודה אית ליה מקלקל בחבורה פטור ע"כ הא דמחייב ליה כצריך לכלבו ולאפרו היינו משום דהוי תיקון גמור וא"כ אמאי נקט חוץ מחובל ומבעיר דחייב דבכהאי גוונא בכל שאר המקלקלין היכא דהוי תיקון גמור לר"א חייב וק"ל: **באו"ד** ועוד דר"ש אפי' בחובל ומבעיר בעי שתהא צריכה לגופה כדמסיק כו' עכ"ל הך קושיא לפירש"י דודאי לפירושם שכתבו דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי כו' מתרצא שפיר לר' יוחנן דר' שמעון בעי תיקון קצת דהיינו צריך לכלבו ולאפרו וצ"ל נמי לפירושם דמקרי תיקון זה מלאכה שצריכה לגופה וע"ש בתוספות בפרק האורג אמאי מקרי צריך לגופה ולא כפירש"י התם דיתקרי תיקון זה דצריך לכלבו ולאפרו אינו צריך לגופה אבל לר' אבהו לא מתרצא בזה אף לפירושם עד לקמן שהקשו וכ"ת לר' אבהו כו' דהיינו הך הקושיא שהקשו הכא לפירש"י לר"ש אליבא דכ"ע אכתי קשיא להו לפירושם לר' אבהו כיון דלא בעי צריך לכלבו ולאפרו וליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה כו' וע"ש בתום' פרק האורג ודו"ק:

דף פה בד"ה ור"ש האמר כו' ועוד דאפי' לרבי יהודה כל אין מתכוין דלא הוה פסיק רישיה פטור כו' עכ"ל אין לפרש דר"ל דאפי' לר' יהודה לא הוי שגגת סקילה דא"כ ר' יהודה אמאי אוסר גרירה ועוד א"כ דאין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור מדאורייתא מ"מ כיון דבמתכוין אפילו בלא פסיק רישיה חייב מדאורייתא ה"ל שפיר גרירה באין מתכוין שגגת סקילה אלא דר"ל דאפילו לר"י לא הוי אלא שגגת סקילה דאין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור מדאורייתא וק"ל: **באו"ד** וכן מוכח בההיא דהמכבד והמרבץ דהא רבנן דס"ל כר"י כו' עכ"ל וכ' מחלוקות בדבר בפ' המצניע לר"א חייב חטאת ולר' שמעון שרי לכתחלה ולרבנן דס"ל כר"י באין מתכוין אסרי לכתחלה ופטרי מחטאת משום דלא הוי פסיק רישיה ומזה שהוצרכו לקמן לפרש דטעמא דר"א דמחייב חטאת לאו משום פסיק רישיה אלא דחשיב כעין בנין אבל בתוס' שם כתבו דלר"א הוי פסיק רישיה ע"ש: **באו"ד** ור"ש דפוטר משום דאינה צריכה לגופה ולא בעי מלאכת כו' עכ"ל ר"ל דליכא למימר דטעמא דר"ש דפוטר אע"ג דפסיק רישיה הוא משום דלא חשיב מלאכת מחשבת כיון דאין מתכוין דהא רבי שמעון לא בעי מלאכת מחשבת דהא רבי שמעון מחייב כו' וק"ל: **באו"ד** והא דשרינן לבעול כו' הוא בפרק קמא דכתובות ור"ל דשרינן לבעול ולא הוי שגגת סקילה וכן מ"ש ובסוף כירה דהוי שרי לטלטל הנר כו' ר"ל ולא הוי שגגת סקילה משום דאינה צריכה לגופה וק"ל: **באו"ד** דהא אסרינן הכא כוותא וסילון משום כו' עכ"ל כצ"ל: **בד"ה** והאמר רב ששת כו' ור"ת גרים והאמר רב ששת בייש חייב ואיוצא ליהרג קאי כו' עכ"ל וקשה לפי גרסא זו למאי דמסיק בעמך במקיים שבעמך ואינו חייב על קללת והכאת יוצא ליהרג דאינו ראוי להתקיים למה יחייב על בושתו דהא בכלל קללה והכאה איכא נמי בושת ויש ליישב בדוחק דלא מיעט הכתוב מדכתיב במקיים שבעמך אלא ממלקות אבל דמי בושתו חייב לבניו דמתביישים נ"כ וק"ל: **ע"ב גמרא** אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב

חכמת סנהדרין פרק תשיעי שלמה

כו' כצ"ל: **בד"ה** וחגרת כו' הויא כהונת הס"ד: **תום'** בד"ה פרט לזו כו' אמרו לו אף טמא כו' ובפרק גיד הנשה גבי קודש כו' כצ"ל. ונ"ב פי' גבי טמא שאכל קדש טמא דכ"ע מודו אפי' ר"י היכא דנטמא הוא תחלה דחייב אלא בנטמא הקודש תחלה פליגי רבי יוסי הגלילי יליף מתרומה דאין איסור חל על איסור ורבנן סברי איסור חל על איסור גבי טמא כו' ובתרומה דוקא הוא דגלי קרא: **בד"ה** וטבול יום כו' דגברת דבטומאת מקדש כו' כצ"ל: **בד"ה** ויליף חילול כו' בתרומה הוי במיתה כצ"ל והד"א:

דף פד ע"א גמ' שכן קודש פנים פיגול ונותר אלא בעל מום ששימש מטמא ששמש כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה אמר קרא בו בתרומה דכולהו נמי מיניה גמרו ומתו בו למעוטי ולא בעל מום ומסתברא כו' פסול טומאה במיתה כצ"ל: **תום'** בד"ה וכל דבר כו' ובת רם מן דרעה על היפה כו' נ"ב בפרק קמא דתמורה דף ה': **בד"ה** אלא מטמא כו' בעל מום כתיב ואל כו' כצ"ל: **הדרן עלך פרק אלו הן הנשרפין**

הנחנקין פרק עשירי

ע"ב רש"י בד"ה לכדתניא כו' התשלומין מה מכה כו' בו וכו' הס"ד והד"א: **בד"ה** הניחא כו' ור"ש בן לקיש בכתובות כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה ה"ג כו' דההורגו חייב ומפיק ליה התם מדכתיב כו' כצ"ל ונ"ב דבור זה תימה הא דרשינן לעיל בפרק הנשרפין גבי הכהו בעשר מקלות כו' אליבא דרבנן ואיש כי יכה כל נפש דבעינן נפש כולו ורבי יהודה דריש אפילו נפש כל דהוא והלכה כרבנן ועוד לר' יהודה דדריש נפש כל דהוא מנלן הא דאפילו אקטן בן יומו חייב ובהא ליכא מחלוקת ונ"ל כל זו והדומה לו היה ביד חכמים לדרוש פעמים בסיגנון זה ופעמים להיפך וכמ"ש התום' לקמן דלפעמים דרשינן דבר ואפילו חצי דבר ושה אפילו מקצת שה וזימני אחריני דרשינן גבי והנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי כולו דבר ולא חצי דבר וכן כפר ולא חצי כפר וכה"ג טובא וחלילה שהיה בלא כיון אלא שדעתינו קצרה מדעתם וכל אחד צריך להעמיק בלבו אולי ימצא תוכן דעתם הכי נמי הכא לענין הכאה דרשינן שהכאה יהיה בכל נפש ולא בנפש כל דהוא אבל בענין נפש הנהרג ומהותו כולי עלמא מודו דדרשינן אפילו נפש כל דהוא ודו"ק: **בד"ה** מאן שמעת כו' אמאי נקיט חובל ומבעיר כו'. נ"ב פירוש הא דמסיק התם ואם תמצא לומר משנה חובל בצריך לכלבו כו' ואם כן אמאי נקט חוץ מחובל ומבעיר הלא חובל ומבעיר אינם מקלקלים כלל כשצריכים לכלבם ולאפרם ודו"ק: **עוד** בדבור זה ששחטן לשום פסח כו'. נ"ב פירוש בשבת: **עוד** בדבור זה לעיל מיניה דאיירי בטועה כו' כצ"ל:

דף פה ע"א רש"י בד"ה מכלל כו' מוקמת לה הס"ד: **בד"ה** אלא ע"כ כו' ומיתה הס"ד ואחר כך מ"ה ה"ג: **בד"ה** דרב פינחס משמיה דרב כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה והאמר ר' שמעון בייש כו' ביישו ישן ומת כו' ביישו ישן חייב כו' ושלוחי דידן מצי עבדי

הגנב כו' ורש"י בחומש כתב אין לי אלא גונב איש כו' לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה גילה זה עכ"ד קיצר בדבר דאכתי משניהם אשה שגנבה אשה מניין דגמרינן לה הכא בשמעתין מריבויא דומת הגנב ההוא וק"ל: **בפירש"י** בד"ה וגונב איש כו' דלא קפיד אגנב למהוי איש כו' עכ"ל כצ"ל: **תום'** בד"ה ומה מכה כו' נילף ליה שלא נעשה בו שלא בעמך כבעמך ממקלל כו' עכ"ל כצ"ל ורצה לומר דנילף במכה שלא נעשה שלא בעמך כבעמך ממקלל מק"ו דחייב לאחר מיתה ומכה פטור לאחר מיתה ויש רוצים לקיים לשון התוס' שלפנינו שנעשה בו בעמך כו' ומגיהין במקלל ורצה לומר דנילף במקלל שנעשה בו שלא בעמך כבעמך ממכה מק"ו דפטור לאחר מיתה ומקלל חייב לאחר מיתה ונוקי קרא דבעמך בעושה מעשה עמך היינו דוקא באחר אבל באביו איכא קל וחומר במקלל שנעשה בו שלא בעמך כבעמך ממכה אביו ולא יתכן לומר כן חדא דקרא דבעמך ודאי באביו נמי קמשתעי ועוד דמ"מ איכא למפרך אהאי ק"ו דאחר יוכיח דבמכה נעשה בו שלא בעמך כבעמך ובמקלל לא נעשה בו שלא בעמך כבעמך גם לשון התוס' הוא דחוק אבל לפי הגה"ה שכתבנו שלא נעשה שלא בעמך כו' לא קשה מידי:

דף פו בפירש"י בד"ה עדי גניבה כו' וכיון דאינהו לא מקטלי אינהו נמי כו' עכ"ל במהרש"ל ותימה אמאי לא נאמר דאיהו גופי' מפטר כו' משום דהוי חצי דבר וכ"ש כו' אלא שלפי האמת דמסיק דבעדים אחרונים ל"פ דנהרגים כו' תו לא ק"מ עכ"ל ואין זה מספיק אלא על התלמוד דלפי המסקנא דעדים אחרונים נהרגים לכ"ע ואיהו נמי נהרג ניחא דנקט התלמוד פלוגתייהו בעדים ולא בגנב עצמו אבל לפום סברא דהשתא דאיהו לא מקטל אכתי קשה לפירש"י ל"ל לפרושי טעמא דאיהו לא מקטל משום דאינהו לא מקטלי והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דהא מטעמא דחצי דבר נמי איכא למפטריה ואפשר דהא ודאי לא קשיא ליה למהרש"ל דאדרבה ניחא ליה למנקט כפירושו האי טעמא גופיה דהוי האי דבר גבי עדים איהו נמי פטור וק"ל: **ע"ב** גמרא בעדי מכירה דכ"ע ל"פ כו' במהרש"ל ותימה לאוקימתא דרב פפא מנלן דחזקיה ס"ל כר"ע דלמא אף הוא ס"ל כרבנן דאמרי דבר ואפילו חצי דבר והא דעדי גניבה אין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו כו' עכ"ל והאריך בזה ליישב ובעיקר תמיהתו לא ידענא דמי הגיד לו דלאוקימת' דרב פפא נמי ס"ל לחזקיה דוקא כר"ע דאימא דקושטא הוא למאי דקאמר אלא אמר רב פפא כו' לא קאי הא דבעי למימר דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר"ע ורבנן בחצי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מצי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו ודקאמר האי לישנא עדי גניבה להודאה קיימא ומכירה כו' משום דודאי דסבר נמי כר' עקיבא ועוד דאליבא דרבנן נמי אצטריך למימר עדי גניבה להודאה קיימא כו' דמשום האי טעמא אינן נהרגין דלא באו אלא להלקותו ואביי נמי דקאמר הכל מודים כו' לאוקימתא דרב פפא קאי מלתיה שפיר אפלוגתא דרבי עקיבא וחזקיה אלא משום דאביי מקמי דרב פפא הוה וכדסלקא דעתך מעיקרא דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר' עקיבא ורבנן נקט רש"י נמי בפירושו במלתיה דאביי דחזקיה כר' עקיבא ור"י כרבנן וכן מוכח מדברי התוס' דחזקיה מצי סבר כרבנן ממה שכתבו דאי אמרינן שהתרו בו למיתה אלמא למקטליה קאתו א"כ לחזקיה נמי ליקטלו כו' היינו לרבנן דלר"ע היאך ליקטלו הא הוי חצי דבר ואין להאריך בשאר אריכות דבריו כי אינן מכוונין לי ואולי טעות נפל בהם ודו"ק:

בפירש"י בד"ה דלא לקי אגניבה להודה כו' שניתן לאזהרת מיתת בית דין שאם ימכרנו יהרג עכ"ל יש לדקדק דהא לפום סברא דהשתא דקיימינן בה דעדי מכירה נמי לא מקטלי איהו נמי לא מקטל ולא הוה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואם נאמר כיון דאם עדי גניבה גופייהו יעידו גם על המכירה מקרי אזהרת מיתת בית דין ואין לוקין אותו אף אם לא יעידו על המכירה א"כ מה כתב שוב מדקאמר חזקיה אין נהרגין כו' מש"ה לוקין שהרי אין סופן למות על עדות זו ולא הוה לגבייהו לאו שניתן כו' עכ"ל דנהי דלא הוי לגבייהו לאו שניתן כו' אם יבואו עדים אחרים על המכירה מ"מ הוה ליה לאו שניתן כו' לגבי עצמם אם יעידו על המכירה ואמאי לוקין ויש ליישב כיון דחד מנייהו אמר בעדי נפש דלוקין ע"כ אית לן למימר טפי לחזקיה דלוקין ולא מקרי לאו שניתן כו' מטעמא דאם יעידו הם על המכירה דנתחייב מיתה כיון שאם הם לא יעידו אף אם יעידו אחרים על המכירה לא ימותו אבל לר"י כיון דאף אם יבואו עדים אחרים ימותו מקרי לאו שניתן כו' מיהו ק"ק לפי זה לא הל"ל לחזקיה איהו לא לקי אינהו היכי לקי אלא כיון דעל כרחך לחזקיה מטעם שאם יבואו הם ויעידו על המכירה לא מקרי לאו שניתן כו' איהו ודאי נמי דלקי דלא מקרי אזהרת מיתת בית דין כיון שלא יהרג אלא אם הם יעידו על המכירה וק"ל: **תום'** בד"ה גניבה אתחלתא כו' ואם תאמר אמאי מקטלי הא מצו למימר לפוסלו לעדות באנו כו' עכ"ל קצת קשה אמאי לא הקשו כן לעיל למאי דקאמר תלמודא וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי דנהי דחזקיה סבירא ליה דלא לקי מ"מ יוכלו לומר לפוסלו לעדות באנו ועדי מכירה יקטלו ויש ליישב וק"ל:

בד"ה עבדי מכרתי כו' א"כ למאי קא אתו כו' א"כ למקטליה קאתי כו' עכ"ל קושייתם למסקנא דאתיא מלתא דרב אסי אפי' כרבנן דדבר ואפי' חצי דבר וק"ל:

דף פז ע"ב בד"ה מקביא כו' ואע"ג דעקביא מחמיר זימנין דהויא קולא כו' עכ"ל נראה אע"ג דה"מ לפרושי הכי נמי הכא בככר של תרומה ניחא להו לפרש הכי בפשיטות לענין דם ירוק גופיה אך יש לדקדק בדבריהם מאי קשיא להו אהך דעקביא

חכמת סנהדרין פרק עשירי שלמה

עבדי כו' כצ"ל: **ע"ב גמ'** מניין תלמוד לומר אביו ואמו קלל אביו קלל כו' מאחיו אין לי כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה שהמקלל כו' כדילף בגמרא הס"ד: **בד"ה** המקלל אביו דואלה המשפטים הס"ד: **בד"ה** א"ה כו' עריות הן הס"ד: **בד"ה** אוקמה צריך להיות דאוקמה: **תום'** בד"ה איש צריך להיות איש איש מה תלמוד לומר כו':

דף פו ע"א גמ' סתם ספרי ר"ש כו'. נ"ב ושאר ספרי מבואר בפרק יש נוחלין דף קכ"ה ע"א: **רש"י** בד"ה במה הכתוב כו' מעלה מזו הס"ד: **בד"ה** עדי גניבה כו' וכיון דאינהו לא מקטלי כו' כצ"ל. ונ"ב תימה אמאי לא נאמר דאיהו גופא מיפטר ולא מקטיל בהאי עדות משום דהוי חצי דבר וכל שכן שהעדים פטורים שהרי אין מזמין את העדים עד שנגמר דינו אלא שלפי האמת דמסיק דבעדים אחרונים לא פליגי דנהרגים ולא שייך לומר חצי דבר אלא גבי עדי גניבה כו' תו לא ק"מ וק"ל (עיין במהרש"א): **באו"ד** ועל המכירה הס"ד: **תום'** בד"ה ונמצא בידו כו' מריבוייא דקרא נ"ב פירוש מריבויא דקרא ולא מבידו נפקא הכי נמי אפשר לומר לשם מרבוי דקרא גופא קא נפקי ודו"ק: **ע"ב גמרא** אלא אמר רב פפא בעדי מכירה כולי עלמא לא פליגי כו'. נ"ב ותימה לאוקימתא דרב פפא מנלן דחזקיה סבירא ליה כר' עקיבא דלמא אף הוא ס"ל כרבנן דאמרי דבר ואפילו חצי דבר והא דעדי גניבה אין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו דס"ל עדי גניבה לוקין משא"כ לר"י דס"ל אינן לוקין ואין לומר בהא תליא דאי הוה ס"ל לחזקיה אפילו חצי דבר א"כ לפעמים הן נהרגין בענין שאין יכולין לומר להלקותו באנו כגון שהתרו בו עדים אף למיתה וכמו שפירשו התוס' ואם כן הוה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין שהרי לפעמים נהרגין אלא ודאי משום דלעולם אין נהרגין משום חצי דבר וזה אינו דמאן לימא לן דלקי מלא תענה דלמא לקי משום כאשר זמם לחוד וקושיא זו ליכא לאקשויי על סתמא דתלמודא דקאמר לעיל תסתיים דחזקיה הוא דאמר לוקין דאי ר"י כיון דאמר דנהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כו' ומאי פריך שמא לוקים מכאשר זמם והוא נמי לקי היכא דלא בעי עדי מכירה ואי לא הוזמו או אפילו נהרגים זו אינו קושיא דאי סבירא ליה לר"י דלוקין לא היו נהרגים מתוך שיכולים לומר להלקותו באנו אלא דסבירא ליה דאין לוקין משום דניתן לאזהרת מיתת בית דין וא"כ לא לקי מהאי טעמא ואף דריהטא דתלמודא לא משמע הכי שהרי דייק איפכא דאי סבירא ליה דנהרגין לא הוי לקי משום דהוי לאו הניתן כו' אין חשש בזה דלא קפיד כולי האי ומאחר דעיקר הטעם לפי המסקנא דאין לוקין משום דניתן לאזהרת מיתת בית דין מש"ה פריך נמי כיון דאמר נהרגין אמאי לוקין כו' אבל סוף סוף קשה מנלן אליבא דחזקיה דלא ס"ל אפילו חצי דבר ואפילו הכי לוקין ואין נהרגין משום שיכולין לומר להלקותו באנו וי"ל משום דס"ל מאחר דאמר חזקיה סתמא אין נהרגין משמע בכל ענין בין התרו בו בין לא התרו בו והיכא דלא התרו בו כלל פשיטא שאין יכולין לומר להלקותו באנו ואפ"ה אין נהרגין ואמאי אי לאו משום דס"ל כר' עקיבא ומשום חצי דבר ולדעת התוס' שפירשו בחד שינויא דאף רבי יוחנן לא איירי אלא בהתרו בו למיתה א"כ נ"ל דטעמא דחזקיה משום חצי דבר ואז לא קשה כלל ואין לומר מאחר דחזקיה איירי בכל ענין אם כן עדי מכירה למה נהרגין לפי שעדי גניבה יכולים לומר להלקותו באנו הלא כשלא התרו בו אין יכולים לומר להלקותו באנו כדפריש' לק"מ דחזקיה לא קאמר להדיא דעדי מכירה נהרגין אלא דתלמודא קאמר דמודה בעדי מכירה שנהרגים כו' דהיינו בכהאי גוונא כשיכולים לומר להלקותו באנו אבל דבריו שאמר להדיא מסתמא איירי בכל ענין ודו"ק היטב (עיין במהרש"א): **ע"ב רש"י** בד"ה אתחלתא כו' לאזהרת מיתת ב"ד כו' כצ"ל: **בד"ה** ר' יוחנן כו' סורר ומורה שהוזמו דאין נהרגין כו' כצ"ל: **בד"ה** שנים אומרים כו' אחר שלקה הס"ד:

דף פז ע"א רש"י בד"ה דברי ריבות ה"ל למיכתב דבר ריב כו' כצ"ל: **בד"ה** זה צ"ל זו השקאת סוטה כצ"ל: **בד"ה** זה צ"ל זו לקט כו': **בד"ה** אשר העלה וגו' מכל כצ"ל: **בד"ה** הילכתא כו' לנידה דקי"ל כו' האחרון ר' יוחנן כו' כצ"ל והד"א: **ע"ב רש"י** בד"ה הירוק כו' צ"ל דם הירוק כו' דם הירוק כתחילת גרותה כו' כצ"ל: **בד"ה** התורה טמאתו כל שבועיים כו' הס"ד: **בד"ה** ולוי אמר כו' ויצא דם לאחר שבועיים כו' כצ"ל: **בד"ה** לילה ויום כו' חשופי לא הויא כו' כצ"ל: **בד"ה** בעשרים ושלשה כו' חובל בחבירו ואם קדש בו את האשה

חכמת סנהדרין פרק עשירי שלמה

קודשת ולרבנן בדין כו' כצ"ל: בד"ה עד שיראה כו' דרומית מזרחית הס"ד: בד"ה מ"ט דבעי קרן זווית הס"ד: תוס' בד"ה בפלוגתא כו' בפרק כהן משוח מביאין עולה ויורד על טומאת כו' כצ"ל: בד"ה ר' יהושע כו' כלומר עמדו למניין כו' כצ"ל:

דף פח ע"א גמ' זו השקאת סוטה כו' זו לקט כו' כצ"ל: רש"י בד"ה לפריחה בבגדים אם פרוח כו' כצ"ל: בד"ה ארם שפרחה כו' הצרעת וגו' והנה כסתה הצרעת את כל עור בשרו וטיהר את הנגע ופליגי רבנן כו' כצ"ל: בד"ה ר"מ כו' לשם דמים ולרבנן פטור כו' כצ"ל והד"א: בד"ה ומשקה על פי כו' ואם מכרח לאחר כתובתה קנה כצ"ל והס"ד: בד"ה ר"ע כו' בטיבוריה הס"ד: בד"ה מרחו כבר נתחייב כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה קשר עליון כו' אלא הלכה למשה מסיני כו'. נ"ב בס"א אינו וכן נראה דוק במ:חות: בד"ה האי לחודית כו' למצוה יהא המצות כו' כצ"ל: תוס' בד"ה אי סבירא לן כו' ור"ח לא גרים התם הואיל כו'. נ"ב ולפ"ז אם אגד ד' מינים ומנח ליה מין אחר חוץ לאגוד אפילו לר' יהודה שרי מדרבנן ודו"ק: עוד בדבור זה ג' מינין בפני עצמן כו'. נ"ב פי' עם הלולב להיותן ד' מינים:

דף פט ע"א גמרא איש פלוני בר פלוני מתחייב כו' כצ"ל במתני' וכן בגמ': שם ונביא שעבר על דברי עצמו כו' דכתיב והאיש אשר לא ישמע אל דברי וקרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע אל דברי כו': אמר רב יהודה מאי צא צא ממחיצתי שאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני מאי רוח כו' כלהו כהדדי ש"מ כו' כצ"ל: ע"ב גמ' אל רעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו וכתיב כו' יסרת רבים ידים רפות תחזק כושל כו' כצ"ל: שם אמר לו ואני בתמי אלך כו'. נ"ב זה הפסוק אינו סמוך לפסוקים דלעיל אלא פסוק הוא בתהלים סימן כ"ו: שם חלא

יראתך

חכמת סנהדרין פרק עשירי שלמה

יראתך כסלתך. נ"ב פירוש לשון בטחון כמו שמתי זהב כסלי וכמו אשר יקוט כסלו וגו' כלומר היה לך לירא מהקב"ה וזה היה בטחונך ותום דרכיך היא תקותך זכור נא מי הוא נקי ואבד אם היית נקי לא היית אובד סוף פרק הנחנקין יש לפרש כמו כן לשון בטחון לא לשון סכלות דאמר ליה לאברהם ה"ל יראתך כסלתך כלומר מה שאתה ירא מהקב"ה היה לך להיות בטחונך והרי אתה מפסיד בדבר שאתה שוחט בנך עכ"ל התוספות בפרק הזהב: רש"י בד"ה חבריה דמיכה כו' וכתיב וימאן האיש להכותו כצ"ל: בד"ה כי כן צוה אותי בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם לא השתה מים כצ"ל. נגמחק במקום הזה. ונ"ב בי"ס אינו וכן נראה כי אינה מדברי ה' לנביא: בד"ה כנא ידע כו' אכת שהקב"ה עשו כו' שזה היה נביא שקר לפיכך כו' כצ"ל: בד"ה היכא דהוחזק שהוא צדיק ונביא אמת הס"ד: בד"ה הנסה כו' בדבר שהיא תלאה אותך כו' כצ"ל: בד"ה הנה יסרת רבים רציתה. נ"ב ס"א רעיתה: בד"ה נביא שהדיח כו' לעבור עבודת כוכבים הס"ד: תוס' בד"ה אליהו וכו' ומיהו בקראי משמע כו' כצ"ל:

דף צ ע"א גמרא אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה רבא סבר לה כרב המטנא ומתרץ לה אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה המתנבא כו' רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה המת בא כו' ר"ש פוטר וה"ה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה מחלוקת דרבנן כו' הדחת אך הנביא כו' הד"א. ונ"ב שייך לעמוד ראשון עד מאי עשה איכא: בד"ה ללכת בה וגו' אשר צוך ה' אלהיך ללכת זו כו' כי אזהרת בה זו לא תעשה כו' כצ"ל והד"א: בא"ד נ"ב ס"א נ"ל דבלא תעשה מיירי בה אני מצוה שתלך ולא בדרך אלהים אחרים והיינו לא תעשה אלמא שאר מצות נמי כו': בד"ה בין בשאר כו' צ"ל וכין בשאר כו': בד"ה ר"ש כו' ולרב חסדא הא סתמא חייב אפילו לרבנן בחנק דר"ש הוא דקא מחייב חנק ולא סקילה כו' דנקט כו' כצ"ל: בד"ה מר כראית כו' בחנק הס"ד: בד"ה וה"ה כו' כלום אפילו מחנק דר"ש פוטר וב"ש מסקילה דמחייבי ליה רבנן בעוקר את כל הגוף כצ"ל והס"ד ואהר כך מ"ה בכל אם יאמר לך נביא המיחוק כצ"ל והוא נ"כ ס"ד: בד"ה תחילתו נביא כו' להרשיע יאמר לעבוד כו' כצ"ל:

הדרן עלך הנחנקין פרק עשירי וסליקא לה מסכת סנהדרין בסייעתא דשמיא.

דהשתא דקתני ר' שמעון פוטר דהיינו ע"כ בחנק יש לנו ללמוד דחיובא דרישא נמי לכ"ע בכה"ג קמיירי דהיינו בחנק אבל אי הוה מתני בסיפא סתם פטור ה"א דחיוב דרישא למר כדאית ליה בסקילה ולמר כדאית ליה בחנק ולא ליתא להו לתרץ הכא דמשום רבותא נקט ר' שמעון פוטר דאפילו מחנק ר' שמעון פוטר וכ"ש סקילה כו' כמ"ש לקמן לרב המנונא דהכא לפי סברת רב הסדא ליכא רבותא טפי בדר' שמעון דהא רבנן נמי לא מחייבי בשאר עבירות אפילו בכולה רק חנק ודו"ק:

סליק פרק הנחנקין

כל ישראל פרק אחד עשר

ח"א דף צ ע"א (ועמך כולם כו'). לפי שבפרקים הקודמין זכר כל החוטאין בגדולות שהם חייבים בד' מיתות ואמר עליהם כל ישראל שאע"פ שחטא ישראל הוא ויש להם חלק לעוה"ב כדאמרינן פרק נ"ס גבי עכן ודקדק לומר חלק שאין החלקים שוין כדאמרי' כל צדיק וצדיק נכוה מחופתו של חבירו ועיין בזה במפרשים. ומייתי ראיה לזה מקרא (שנאמר ועמך כולם וגו'). ר"ל ועמך כולם אף החוטאים אחר שקבלו דינם בד' מיתות כולם לצדיקים הן כדאמרינן נמי

וגם שאת מפוקדים מאחר אהרן וקם ואפשר דר"ג השיב להם כיון דאין לו הכרע פוא סובל שני הפירושים ומשמע נמי דקאי אדלעיל עם אבותיך וקם והכופרים השיבו לו דיש לו הכרע ודלמא וקם העם וגו' והוא מבואר לפי תשובת ר"ג שהמקרא הזה אין לו הכרע שבא הרמז בזה שמיתת לדיקים אינו העדר והפסד להם אלא שהם העדר והפסד לדורות וזהו שאמר שוכב עם אבותיך וקם שאין אתה העדר לך במיתתך לפי שאתה קם לזמן התחייה אבל אתה העדר גדול לדורך וקם העם הזה וזנה וגו' דלא יהיה להם מוכיח ועומד בפרץ כמו שעשית אתה להחזירן למוטב ולהדריכן בדרך ישרה כמה פעמים אחר שחטאו גם להתפלל עליהן וק"ל: (יחיו מתיך נבלתי יקומון וגו'). עי' פרש"י ואיכא למ"ד התם נבלתי יקימון מתים שבחו"ל ולפי ב' הדרשות יהיה כינוי דמתיך לא"י אבל כינוי דנבלתי לא יתפרש לפי הדרש וי"ל כינוי דמתיך להקב"ה דהיינו המתים שמתו בידי שמים יחיו ע"י ית' ב"ה אף אותן שלא מתו בידי שמים ונהרגו יחיו ויקומו ע"י ית' ב"ה וזה שכלל ישעיה את עצמו עמהן שגם הוא נהרג ע"י מנשה וכינוי דנבלתי על עצמו שאמר שיקים נבלתי שיהרג ע"י מנשה עם שאר הנהרגים ואמר הקיצו ורננו גו' כי טל אורות טלך כלפי שאמרו שם בכתובות שמתים שבחו"ל יחיו בגלגול ע"י מחילות על זה אמר שהתחייה תהיה ע"י אורות של טל התחייה וילכו הצדיקים במחילות תחת הקרקע עד לא"י וז"ש וארץ רפאים הפיל ארץ ...

מהקב"ה נתן לישראל ארץ שבעה עממים וזהו שלא יהיו מהם כל נשמה וכמאמר ר"י הם פתח בכראשית שאם יאמרו אומות העולם ליסטים אתם כו' אמרו להם הקב"ה בראה ונתנה להם וברצונו נטלה ונתנה לנו והיא תשובה נלחת לגמי שיאמין בתורה ועוד אף אם באמת תשובה זו דכתיב ארור כנען עבד וגו' היא תשובה נגד בני אפריקא שהם מזרע כנען הנה תשובה זו מוסיף שאלה נגד פני המלך אלכסנדרוס ...

הודיע לנו בזה מקום תפלה כדאמרינן בפרק לא יחפור ודו"ק: (א"ל משעת יצירה א"ל כו' ג' ימים בלא מלח ואינה מסרחת וכו'). ומשעת יצירה הוא ארבעים יום אחר הפקידה והיאך תתקיים הטפה כ"כ בלא הסריח וכיון שהיא מסרחת בוב איכה מולדת כפרש"י הכי אמרינן בפרק ר"ע ודאמרינן בעלמא האדם נולד מטפה סרוחה היינו דקרובה להיות סרוחה ...

ויהי בהיות הנער בן שבע שנים ויבא אל בית הספר ויתן לו אביו מלמד ויהי כאשר ילמדהו את הא' ב' ויבקש ממנו לקרוא בספר ויאמר הנער אבי לא אדע לקרוא ויאמר המלמד אל אביו ויאמר לו אדוני אביו לא ידע הנער לקרוא ויאמר אביו אל המלמד ויאמר לו אדוני המלמד אם לא ידע הנער לקרוא בספר מה אתה עושה אתו בבית הספר ויאמר המלמד אל אביו ויאמר לו אדוני אביו הנה אתה שלחת את הנער אלי ללמדו ספר ולא אמרת לי כי הנער לא ידע לקרוא ויאמר אביו אל המלמד ויאמר לו אדוני המלמד הנה הנער הזה הוא בן יחיד לי ואני אוהב אותו מאד מאד ולכן שלחתיו אליך ללמדו ספר ולא חשבתי כי הנער לא ידע לקרוא

עשה כהוגן שכל מעשי האדם לטובה אינן כדי לזכותו אם לא ברחמים שלו ית' ב"ה: (ואף על דניאל כו') שהרי דניאל גם כן היה פחת ושלטון קודם לנחמיה כדמוכחי קראי. ואמר (ומנלן דגדול ממנו כו' דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא כו') לכאורה דר"ל דדניאל לאו נביא הוה והמראות דראה הן ברוה"ק ע"כ לא נמנה ספר דניאל מכלל הנביאים אלא בכלל כתובים שהוא ברוה"ק אבל קשה דא"כ כיון דדניאל נמי גדול היה מהן דהוא חזי והן לא חזו א"ב דאינהו נביאי הוו והוא לא הוה נביא אימא דנחמיה א"ב דלא הוה נביא נמי היה גדול מהם והיה גדול כמו מדניאל וי"ל דאין לנו לומר כן דנחמיה היה גדול מהן כיון דלא מצינו ביה במה שהיה גדול מהן כמו שמצינו בדניאל דהוא חזי והן לא חזו ועוד דאיתי בפרש"י בפ"ק דמגילה שהרגים קלת בזה דאינהו נביאי שנתנבאו לישראל בגלותו של מקים והוא לא נתגלה לישראל בשום נבואה עכ"ל דר"ל דודאי דניאל נמי נביא הוה שהרי ראה כמה נבואות אלא שלא נתגלה בשום נבואה אבל א"כ בפשיטות ה"ל להוכיח דדניאל גדול מנחמיה שהוא היה נביא ונחמיה לא היה נביא וק"ל: ומ"ש (ומאן נינהו אנשים כו') דהכי

מסייע למי שאומר כי הנפש עם הגוף נשרפו והפסוק שאמר וישימו בנקר ואנס כולם פגרים מתים מסייע למי שאמר נשמה נשרפה וגוף קיים כו' ונוכל לתרץ ב' הפסוקים כי נשרף מקצת גופם עכ"ל ע"ש והנה הוא לא תירץ רק הפסוקים שאינם סותרים אבל לא תירץ הפסוקים לפי פלוגתייהו דע"כ חד מינייהו סבר דנשרף מקצת הגוף ואידך סבר נשרף כולו או דלא נשרף לגמרי ונראה ליישב דלמ"ד דהגוף לא נשרף לא תקשי ליה קרא מנפש ועד בשר וגו' דעד ולא עד בכלל ומ"ד דגם הגוף נשרף מ"מ שלדן קיימת ושפיר קאמר כולם פגרים מתים גו' וק"ל: (פרעה שחירף בעצמו כו'). נראה מכאן לדחות פי' הרמב"ן בפרשת בא שמפרש אהסיא דמכילתא ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך כו' שדרשו כן בעבור שהנה דבר משה עם ישראל והיה ראוי שיאמר ועבר ה' והכה ה' ולכך דרשו ועברתי אני בעצמי כו' עכ"ל דהכא א"א לפרש כן דהא לא כתיב הכא לשון מדבר בעדו אלא וינער ה' וגו' דרכת וגו' ואפ"ה אמרו שהקב"ה עשה בעצמו ולא ע"י שליח גם מה שפי' הרא"ם לפרש"י דודאי כל המעשים שבעולם אל השם הם מתייחסים אע"פ שנעשים על ידי שלוחיו

דכוותי קרא לעתיד ור"י השמיענו גודל עונש עבודת כוכבים וכ"ש בכ"ר דן גם עבודת
כוכבים מכה מלפניה ומלאחריה מלפניה וירדוף עד דן ומתאל"ס מדן כבוע גו'
וק"ל: (הזהרו בזקן כו'.) נקט זקן בדרך אונס לבא לזקנים ולתשובי כח ואף שאמרו
שנתוסף בהם חכמה בזקנותם היינו כשהם עדיין בבריאותם אבל מחמת חולי ותשות
כח הסכלתה מצוי בהם ועי"ל דנקט זקן על פי מ"ש אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן
וק"ל: (והזהרו בבני ע"ה כו'). ר"ל אף שאמרו בפ"ק אלו עוברין שלא ישא בת עם

גו' רלס לומר דכל סעפרים נפתחו יחד בכשיל אחד וכילפות ר"ל היינו קופא לחוד
שלא כתידו כמו בקרדומות דנקט לעיל מיניה וקרוב לזה פירש"י בתהלים ועתה אף
על פי שהיה רואה שלפני הקב"ה קשה לא היה נמנע מלהשיא כל פתחיה כו' ע"ש
ואמר (עד ...עת היכלא אדליק ביה כו'). היינו מדכתיב בתר הכי שלחו באש
מקדשך לארץ חללו משכן שמך היינו דקאמר דרכו ביה מן שמיא לחללו ולהפילו לארץ
ומייתי נמי מקרא דקינות גת דרך ה' גו' לפי שירושלים של מטה היה מתדבק
בירושלים של מעלה כמ"ש ירושלים הבנויה כעיר שחברה גו'. שע"ז אמרו: (שבלעתינהו

אמר שנעשית עדרים עדרים במדבר ואיך שיהיה נראה דר"ל כי אנשי אמת יהיו
הולכים ונחבאים במדברות מפני הדור הרע ההוא וכן פי' הרד"ק גם כמ"ש הכתוב
כי כשלה ברחוב אמת כי נסתר היו בהם אנשי אמת וכן אמר ירמיה בקשו ברחובותיה
אם יש איש מבקש אמונה גו' עכ"ל ע"ש וכן מה שאמר מאי וסר מרע משתולל דלפי
פשוטו כמו שפירש הרד"ק בסור מלשון שלל כלא הוא שללו וכזו איתו מן העולם
עכ"ל לא יתכן דודאי יהיו גם צדיקים באותו דור אלא שיהיה הצדיק מוחזק כשוטה
ומשתולל בעיני הבריות: (ליכא קושטא בעלמא כו') ר"ל ליכא קושטא בעיה"ז כמ"ש

שלא יהיה בן כוזיבא מלך המשיח כמו שהבין ר"ע ואמר שהיה ר"ע דורש עוד
אחת מעט היא גו' כל הפרשה על הגאולה שעתידה וז"ש עוד אחת מעט היא גו'
שהיה תני שהנביא עומד בגלות בבל ונבא עוד גלות אחת בתחיה אחר חורבן בית שני
ומעט הוא שלא יהיה מאריך איתו הגלות אלא כפולמים של אספסיינוס וטיטוס על
מלכות בן כוזיבא שהוא יהיה משיח ואז והרעשתי כל הגוים גו' וגדול יהיה כבוד
הבית הזה האחרון מן גו' הייט בגאולה שעתידה ואמר שאינו כן דקרא לא מתפרש
כך אלא שהנביא עמד בגלות וחורבן בית ראשון ואמר עוד גדולה וכבוד יהיה

שכר אדם לא נהיה וגו'). יש לפרש לפי שזה הענין הוא סוף כל התוכחות כפרשת כי תבא והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה וז"ש כי לפני הימים ההלם אחרי כל הצרות יהיה לבסוף ששכר אדם לא נהיה וגו'. גם אם ירצה האדם להשכיר עצמו לעבד אין קונה ושיכר אותו וזהו קץ מגולה שאין עוד תוכחה אחריה שהיא סוף כל הצרות לפני ימים האלה של הגאולה, ואמר (מאי ליוצא ולבא אין שלום וכו'). לפי שדבר זה הוא מקללות הנאמרים בתחלת תוכחות שבמשנה תורה שנאמר ארור אתה בבואך וארור אתה בצאתך וכיון שזכר כאן ענין סוף כל התוכחות ששכר אדם לא נהיה וגו' הקץ מגולה מאי ליוצא ולבא אין שלום שזכר כתר הכי דלפי פשוטו אינו מקץ הגאולה ואמר דגם זה מקץ מגולה דליוצא ולבא וכו' היינו תלמיד חכם שיוצא ובא כמנחמתה של תורה ודרכם להיות שלום להם כנופה כדכתיב שלום רב וגו' כדדרשינן את זה כנופה שאינם זין; מסם עד בנפשים הוכפים אמר שבקן מגולה לא יהיה כן שלא יהיה ביניהם שלום כדאמרינן בסוף מסכת כתובות דור שבן דוד בא קטיגוריא

דתוק לומר על עלמו כן שראה את עלמו ושמע קולו ויש לפרש על פי מה שאמרו שהכהנים רואה ואינם נראית וע"פ מה שאמרו במדרשות דאליהו מעמיד את האבות להתפלל עמו על חורבן בהמ"ק וגלות ישראל וז"ש על אליהו שהיה כחיים כגוף ונפש שראה אותו שהיה מתפלל על חורבן בהמ"ק וגלות ישראל וקול ג' שמעתי דהיינו ג' האבות שלא היו נשמותיהם נראים אבל קולם שמע שהתפללו על חורבן בהמ"ק וגלות ישראל וכן יש לפרש כאידך עובדא דהוה קאי אפתחא דמערתא דרשב"י דקיל שלשה שמע במערתא דרשב"י שהיו ג"כ מתפללים על גלות ישראל ואפשר שהם רשב"י וכנו ר"א ברבי שמעון וכן כנו ר' יוסי בן ר"א כדאמרינן בפרק הפועלים: (אפתחא דרומי וכו'). עיין פירש"י וע"פ מ"ש במ"כ כי משיח נולד בעת חורבן הבית ונלקח מכני אדם לג"ע מיהו שאר ענין סובלי חלאים שהוא יתיב ביניהם לא ידענא למה הם כאים לשם ומה שפירש"י דרומי אותו פתח שכנגד רומי הוא דחוק דכל העולם כולו אחד מס' כגן עדן וקשה לכוין פתחה כנגד רומי ויותר נ"ל דרומי מלשון

כו'). מלת אקים הוא עתיד לנוכח והל"ל קמתי לא נאמר שהוא לשון עבר לנוכח אבל אמר הקים שהוא לשון עבר לנסתר והיינו משום דרישא דקרא ועבדו את ה' אלהיהם וגו' הוא עתיד לנסתר ודו"ק: (למה זה לכם יום כו'). יום כב"מ נאמר על הגאולה ולילה על הגלות וגם אמר לרשעים הוי המתאוים את יום ה' וגו' שהיא הגאולה דלמה זה כו' וק"ל:

דף צט ע"א (א"ל מילט כו'). רבי אבהו א"ל כן למינא כלשון נסתר שהי' ירא ממנו לקללו להדיא כדאמרינן פרק כל כתבי שהיו יראים מהמינים

וא"ל המין מ"מ קלייעת לי דכוונתך עלי הוא וא"ל ר"א דקרא כתיב כי הנה החושך וגו' ואכי קרא הסכתיך על שאלתך אימתי אתי משיח ולא כוונתי לקללך: (ארבעים שנה אקוט כו'). ופירש"י ומסתמא היינו משיח שהיים גדולים כו' פשטיה דקרא במתי מדבר כו' עכ"ל ע"ש ול"נ דקרא איירי במשיח דכתיב לעיל מיניה היום אם בקולו תשמעו וגו' דהיינו היום אתי משיח אם בקולו תשמעו כדאמרי' לעיל: ואמר

ומלויה לו כביתו כאשתו אבל שלומד לפרקים אינה מלויה לו כאשה זו המנאפת והיא ואמר שזה חסר לב לפי שיתבוש האדם כי איננו לריך לחזור בה תמיד כיון שיש לו לב טוב להבין וע"כ אמר שאינו כן אבל זה שאינו חוזר תמיד על למודו הוא חסר לב: (שהיה יושב ודורש כו'). פירוש שהיה מגלה פנים בתורה בפרהסיא והיינו אשר תעשה ביד רמה אבל בגרסת ילקוט איתא את ה' הוא מגדף זה מנשה בן חזקיה כו' ואמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן וכו' ונראה דאקרא דאקמיה דכתיב ותמנע היתה פילגש לאליפז וגו' לא היה אומר דבר שהוא לריך דהם בן בכל ספורי בני עשו וכניו ויחוס משפחותיהם אמאי לא היה אומר נמי שהוא דבר שה"ל אלא על שאמר הכתוב ואחות לוטן תמנע שבא להודיענו שתמנע שהיתה פילגש לאליפז היא היתה אחות לוטן ואשר מזה הוכרח ליזקק לכתוב כל משפחות החורי שלא היו מזרע אברהם ויצחק היה מלגלג דדבר שאין לריך היה בעיניו ניחם כו' משפחות החורי בכבל תמנע שלא היתה רק פילגש לאליפז והכי פירש"י וכי לא היה

[illegible]

ארץ כן שמתי בפיך לקיים פמליא של מעלה שהוא לנטוע שמים ואח"כ שלמטה ליסוד ארץ. ושאמר. (אף מגין כו' שנאמר ובצל ידי כסיתיך וגו') כי צל ידו ורשותו סוף עולם ומלואו ואמר כי בכלל צל ידו ומגינו שמגין על כל העולם כסיתיך ר"ל בשבילך ושאמר ג"י אף מקרב הגאולה שנאמר ולאמר לציון עמי וגו' כי לפי הענין ה"ל למכתב ולאמר לישראל או ליהודה עמי אתה אבל אמר לציון לפי שבבר אמר הנביא הושע ואמרתי ללא עמי ישראל בגלותם שתהיו עמי אתה בגאולה לעתיד אמר הנביא ישעיה ולציון כי ע"י שתהיו מצויים בהלכה לעסוק בתורה לשמה תהיו נקראים עמי אתה בגאולה: (כל המלמד את בן חבירו תורה כו' כאלו עשאו שנאמר ואת הנפש וגו'). מפורש בב"ר אם מתכנסין כל אומות העולם אין יכולין לזרוק נשמה ביתוש ואת אמרת אשר עשו כו' ע"ש. והוא מבואר הנפש שזכר הוא נפש אדם אשר עשו כי טרם היותו יודע דרכי התורה מותר אדם מן הבהמה אין ובידיעתו דרכי התורה תבדל יצירתו מכל שאר ב"ח ונעשה אדם שזאת היתה תכלית בריאתו. ושאמר (כאלו עשאו לד"ת כו') ע"פ מ"ש הרבה למדתי מרבותי ויותר מתלמידי שע"י משא ומתן בלימוד עם בן חברו נתחדשו לו דברי' והרי הם כאילו עשאם וחדשם בעולם וז"ש ושמרתם את דברי הברית שיהיה שמור בפיך ד"ת לבן חברך וע"י כך ועשיתם אותם. ושאמר (כאלו עשה לעצמו כו'). הוא מוסיף בזה שאף הוא עצמו אפשר בתחלת למודו עם בן חבירו לא היה נקרא אדם ובלמודו עמו תוסיף לו החכמה עד אשר נפשו נעשית נפש אדם ודו"ק: (כל המעשה את חבירו לדבר מצוה כו'. שנאמר ומטך וגו') הירה דבר זה במקים הזה כלפי מ"ש לפי שהיו מרננים על המטה שהוא מוכן לפורענות בו לקו מצרים כמה מכות לכך אמר ומטך אשר הכית בו וגו' שהוא מוכן גם לטובה והוא מבואר שמעשה הש"י אינן בטבע אבל בדבר אשר הוא מוחץ הוא רופא ובמטה אשר הכית בו היאור לפורענות הכה בו הצור לטובה ולפי שיש בזה לבעל דין לחלוק כי מעשיו משתנים לפי השלוחים כי שם הכה אהרן לפורענות וכאן הכה משה לטובה וע"כ רמז לך הכתוב כאן כי הכאת אהרן ביאור היא עצמה כאלו היתה הכאת משה כי שמעשה את חברו כו' בזה אינו אלא דבר מצוה מפי הש"ת וכן הם מעשיו בו שמוחץ בו הוא מרפא לפי עונש ושכר המקבל: (אפיקורוס) מלשון אפיקורסות ותליפית וי"מ מין א' היה נקרא שמו כן ונראה לדעת ר' יוסף שאמר אפיקורוס כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן כו' היינו כמ"ד דאפיקורים זה המבזה ת"ח גופיה וזה שאומר מאי אהנו לן רבנן כו' הרי המבזה אותן אבל המגלה פנים בתורה היינו כגון מנשה בן חזקיה שמבזה התורה גופה כדאמר לעיל וע"ז השיב לו אביי מכלל זה שאימר מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לסו כו' הוה מגלה פנים בתורה ומבזה דברים פשוטין שבתורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' שהוא מפרש לה בפנים אחר שלא כהלכה. ושאמר (ואמר הכי אמרי' התם כו'). ר"ל אף שהדבר אמת הוא שילא מתוך משא ומתן של הרב עם התלמיד מ"מ אפקירותא הוא לתלות הדבר גם בו אלא שיתלה הדבר ברב לחוד דהכי אמר מר:

דף ק ע"א ושאמר (מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה כו') דבכמה דוכתין תלה הטומאה בעורב כמו לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב לפי שהוא טמא מפורסם ושטוף בזמה שהוא אחד מהמשמשים בתיבה ולהיפך ביונה בתלה בכ"מ הטהורים בו כמו יונתי בחגוי הסלע וגו' לפי שהוא אינו מזדווג רק לבת זוגו ומפורסם לטהור וז"ש מאי אהנו לן רבנן דמעולם לא שרו לן דבר הנראה טמא כעורב וכן לא אסרו לן דבר הנגלה ונראה לטהור כיונה וע"ז רבא כי הוו מייתי טרפה קמיה ותוא ביה איהו טעמא להתירא שאינו גלוי להתירא אלא לפי הנראה היה הדבר אסור א"ל חזי דקא שרינא לכו עורבא וכן להיפך כחזי ליה טעמא לאיסורא וק"ל: (אמרי הא מגלת אסתר לא בעי מטפחת כו'). אפשר דהכרי כמ"ד בפ"ק דמגילה מגילת אסתר אינו מטמא ידים ולא ברוה"ק נאמרה ליכתב ולכך לא בעי בה מטפחת כדבעינן בשאר ספרי הקדש כדאמרינן ר"פ בני העיר והיינו אפקירותא כיון דאיכא כמה תנאי דפליגי התם לא ה"ל למיפסק הלכה כנגד דבן רב יהודה ועוד י"ל דהיינו אפקירותא שזלזלו במגלת אסתר דאע"ג דלא נאמרה ליכתב ברוח הקודש מ"מ לקרות אותה נאמרה ברוח הקודש כדאמרינן התם ואין לזלזל בה ודו"ק: (מפני מה נענש נחזי מפני דקרא לרבו כו'). נראה דלאו על הצרעת אמור שהרי הוא מפורש בקרא בנענש בצרעת על שלקח הכסף ובגדים מנעמן אלא על מה ששנינו לקמן שגיחזי אין לו חלק לעוה"ב לא היה ראוי לעונש זה אלא מפני שקרא לרבו בשמו וק"ל: (גזל מבית קדשי הקדשים כו'). כולה מילתא מפורש בקרא בכל הענין שם. אלא דקאמר שיש להאמין בזה שהדברים כפשטן שלא תאמר

לומר ותכרי דאכוך ומה ענין דין זה מהיכא בעית למיברא סמוכה ונראה ע"פ מ"ש

ויקברוהו כי בן יהושפט הוא אשר דרש ה' וגו' שאין זה נתינת טעם על שהמיתהו דאדרבה מטעם שהיה בן יהושפט לא היה לו להורגו שלא אמר הנביא ליהוא רק והכית את בית אחאב וגו' ולזה דרשו שהוא נמשך אדלעיל דמשום שהיה מתחבא בשומרון והיה קודר האזכרות הכיהוהו ליהוא ודנו דין מיתת בית דין כמודה בע"ז וכי כ"ז יהושפט וגו' דקאמר אינו אלא טעם על שניתן לקבורה...

בזה כמ"ש כל אחי רש שנאוהו וכן היה בדוד שהיה נרדף מאחיו מישראל וכן נחמיה ובאיסור היו שונאים אותו כמ"ש לא תבזה את אחיך וגו' וכתבה העי"ן מפני כבודן...

דף קד ע"א (בשכר קרבן לו כו'). תימה דהכא קאמר דבשכר קרבן לו וגו' זכה יתרו שבני בניו ישבו בלשכת הגזית ולקמן בפרקין ובפ"ק דסוטה אמרינן ג' היו בעצה עלה כו' יתרו שברח זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית כו' ואינו דומה דפליגי דאם כן ה"ל תלמודא לאתויי הני תרי מימרות כהדא ולמימר בהו דפליגי...

מרוב צער ואבלה: (כל המיצר לישראל כו'). דהיינו בשביל חטאה כדמסיים בהאי קרא כי ה' הוגה על רוב פשעיה וגו' שהקב"ה מעמיד אותו להיות הוא שבט אפו כדי הוא נעשה ראש כי הקב"ה הוא המתנשא לכל לראש והוא למעלת ישראל שלא יהיו נכנעים ביד בזוי ושפל ומייתי מדכתיב כי לא מועף לאשר מוצק לה שזהו הטעם כי המיצק לה הוא ע"פ הקב"ה ולכך לא נעשה עיף כי הקב"ה נותן לו כח בשביל חטא ישראל: (מכאן לקובלנא מן התורה כו'). כפירש"י בשים לו לרה יודעה לרבים כו' והטעם מבואר בזה כדי שיבקשו עליו רחמים כדאמרינן בס"פ במה אשה ולא אליכם אפשר שהוא מדרך ארץ אבל הקובלנא גופה שאמר ראו והביטו אם יש מכאוב כמכאובי וגו' הוא מן התורה כדילפינן נמי בה מטמא טמא יקרא וק"ל: (עוברי דרך וגו' עשאוני כעוברי כו'). דלפי פשוטו לכתוב הולכי דרך כמו הולכי על דרך שיחו ולכך דרשוהו לפי משמעו עובר על דרך ואינו הולך בה וכינה הדת האמיתית בלשון דרך כי הוא דרך סתם דרך הישר דרך ה': (עשאוני כעוברי על דת דאלי בסדום כו'). ר"ל כעוברי על דת הנימוסית דבר שהשכל נותן שהו עוברים בסדום כדלקמן שלא היה להם משפט וצדקה שהשכל נותן לפי הנהגת המדינה וז"ש ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום כו' לפי שסדום לא נחשב להם רק כחטאת שלא נלטוו על כך אבל ישראל שנלטוו על כך נחשב להם לעון שהוא מזיד וז"ש וכי משוא פנים יש בדבר שלא נהפכו כסדום ואף על פי שלהם נחשב כשוגג ולישראל כמזיד מ"מ מדה יתירה כו' ר"ל מדה טובה אחרת היה בישראל שהיו רחמנים וכל המרחם מרחמין עליו ולכך לא נהפכו ובמדרש נאמר בזה עון בית ישראל גדול במאד מאד ובסדום נאמר וחטאתם כי כבדה מאד ועי"ל לפי המדרש מאד מלשון ממון ומאד ומדת סדום שאמרו שלי שלי ושלך שלך לא חטאו רק בממונם אבל ישראל שנאמר בהם גזלת העני בבתיכם חטאו גם בממון האחרים וק"ל: (סלה כל אבירי וגו'. כאדם שאומר לחברו נפסלה). ר"ל אבירי מל' אברי ע"י שנרמסו האברים ולא ניכר צורתן וה"ל כמטבע שנפסלה צורתה ואמר כן שהן נהרגים וגופותיהן אסורין להכנס לשוק ודו"ק: (פצו עליך פיהם כו' בשביל מה הקדים פ"א כו'). כן הוא בכל א"ב שבספר קינות חוץ מא"ב ראשון ואפשר דאי הוה שינה גם בראשון היה אפשר לומר שכן היה סדר של ירמיה בא"ב אבל השתא בראשון הראה לנו שכן היה סדרו וכן סדרן דוד בתהלים אלא שינה בא"ב אחרונים לדרשה זו וק"ל: (אוכלי עמי אכלו לחם כו' כל האוכל מלחמן כו'). כי כמו שאין האדם ניזון ואין דעתו נוחה בכל אכילות עד שיאכל עמהן לחם כך אין העובדי כוכבים נוחין באכילתן אלא מישראל כמ"ש והיה לאכול וגו' דהיינו סתם אכילה שהיא הלחם. ואמר (ה' לא קראו אלו הדיינין כו'). מפרש לה שהדיינין ומלמדי תנוקות אם הם אוכלי עמי שפי' אוכלי לחם שאין להם קורדם אחר לאכול רק דבר זה אינן ראוין לקרות ה' דהיינו הדיין הזה כשקורא שבועה לבעל הדין והמלמד להנוקות כשקורא עמו אינו ראוי להוציא השם מפיו: (מי מנאם כו') דמי יודע בזה אם לא בנבואה ואמר דאנשי כנסת הגדולה שהיו בהן נביאים חגי זכרי' ומלאכי מנאו אותן ע"פ הנבואה: (בקשו למנות עוד אחד כו'). דהיינו שלמה שמצינו בו נשיו הטו את לבו ללכת אחרי אלהים אחרים כו': (באתה דמות דיוקנו של אביו כו'). ר"ל שהיה במעשיו דמות דיוקנו של אביו שנאמר ויאהב שלמה את ה' ללכת בחקות דוד אביו וגו' ומיהו דמותו ממש לא היה כמ"ש ס"פ במה בהמה כלבב דוד לא הוה הא מחטא לא חטא ואת יבנה שלמה לכמוש וגו' שבקש לבנות ולא בנה וע"כ לא השגיחו בדבר זה באתה אש מן השמים כו' היינו שעל ידו של שלמה ותפלתו ירדה אש מן השמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' וגו' כמ"ש בד"ה והוא אש ליחכה בשפתיהם ולא השגיחו גם בזה יצתה בת קול וא"ל חזית איש מהיר במלאכתו וגו' כינוי של מלאכתו קאי אהקב"ה ואמר לפני מלכים וגו' דהיינו לפני כל המלכים הזוכים לעולם הבא יתיצב ולא לפני המלכים החשוכים בגיהנם יתיצב ולפני בזמן נאמר שהוא היה קודם לכל המלכים בזמן חוץ מדוד. ואמר (יצתה בת קול כו'. כי אתה תבחר ולא אני וגו'). פירוש רש"י בלשון תמיה ויותר נראה לפרש כפשטיה כלפי מה שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כו' דהיינו שהבחירה נתן ביד האדם וז"ש כי ודאי אתה תבחר לטוב או לרע ולא אני שאינו בידי אבל השכר ועונש תשלומי מעשה אדם לטוב ולרע המעמך היא דודאי בידו יתב' ב"ה היא וק"ל: (לי גלעד לי מנשה זה אחאב שנפל כו'). ר"ל שנפילתו ומיתתו שנהרג שם היא כפרתו שיזכה לעה"ב ואמר מנשה כמשמעו שכל האחרים כינה אותם בשם אחר כי בשם ממש הוא שם הרשעות כל ימי חייהם מה שאין כן מנשה שעשה תשובה בחייו ושמו ממש עדיין עליו בתשובה להביאו לעה"ב. ואמר (מעוז ראשי זה ירבעם כו'). ר"ל שהוא היה מעוז ראשי של כל מלכי ישראל שהוא היה הראשון ונמלך ע"פ דברי הנביא ואינו ראוי להיות מיורדי גיהנם. ואמר (יהודה מחוקקי זה אחיתופל כו'). דוד קאמר לה שהוא היה רבו של דוד והיינו מחוקקי ועל ידי דוד תלמידו זכה אחיתופל לעוה"ב כדאמרינן בפ' אין דורשין גבי אחר שר"מ תלמידו הביאו לעוה"ב. ואמר (מואב סיר רחצי) פירש"י דוד דקאתי ממואב עכ"ל. ולכאורה אין לו מקום כאן ויש ליישב דקאי מלת מואב אדלעיל שאמר יהודה מחוקקי זה אחיתופל מי אמר כן מואב דהיינו דוד דקאתי ממואב:

דף קה ע"א ואמר (סיר רחצי זה גיחזי שלקה כו'). ר"ל שמה שלקה על עסקי רחיצה של נעמן וצרעתו דבקה בו היא כפרתו לזכותו לעוה"ב. ואמר (על אדום אשליך נעלי זה דואג כו'). ע"פ מ"ש לקמן שא' ממלאכי חבלה פיזר את אפרו בבתי כנסיות כו' ודוד קאמר לה שעליו דהיינו על אפרו אשליך נעלי לדרוך בנעלי עליו והיא כפרתו להביאו לעוה"ב. ואמר (אמרו מה"ש כו' שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת כו'). עיקר התרעומות לגבי דואג וע"כ נסמך לכאן על אדום וגו' זה דואג אף שהיה לפני אחיתופל וז"ש שהרג את הפלשתי ובא גאולה שלמה ע"י והוריש ע"י זה גת לבניך ודואג קטרג עליו אז כמ"ש בן מי זה העלם שא"ל דואג שאול עד שאתה שואל אם הוא הגון למלכות שאל אם הוא ראוי לבא בקהל גם הלשין על דוד נגד שאול בחרב הפלשתי שלקח מכהני נוב והיאך יבא לעה"ב. ואמר (שא"ל עלי לעשות רעים כו'). ר"ל כיון דאין עליו רק עבירות שבין אדם לחבירו אינו נמחל עד שירצה חבירו כמו ששנינו פרק יוה"כ הרי עלי לעשות רעים שיתרצה דוד לו וימחול לי ויבא לעוה"ב וק"ל: (מדוע שובבה העם הזה וגו' תשובה נצחת כו'). ואע"פ שהודו אחר כך מקרי תשובה נצחת לפי דעתם ויש לדקדק דלמה הודו כיון שהיה להם תשובה נצחת ויש לפרש לפי שינוי הלשון באבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו שאין זה לשון כ"י אלא לשון תשובת זכריה הנביא אלא דמתוך תשובתו זאת נראה כשאמר להם איה אבותיכם שחטאו השיבו לו והנביאים שלא חטאו היכן הם ואמר לכן דאינו דומה דהנביאים שמתו כדרך כל הארץ ונתנו לקבורה יודעין אנו היכן הם וכי לעולם יחיו אבל אבותיכם שמתו במיתות משונות שלא על מטתן כנאמר בתוכחה ואף במותן לא ידעתן היכן הם וז"ש אח"כ אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים שלא השיגו אבותיכם דהיינו כל פורעניות שנאמרו בתוכחה מפי משה ושאר נביאים מזה תראו שבחטאם מתו לא כמו הנביאים שמתו כדרך כל הארץ וע"ז הודו וישובו ויאמרו כאשר זמם ה' צבאות לעשות לנו וגו' כן עשה אתנו דהיינו כל הפורעניות שנאמרו ע"י הנביאים. ואמר עשה אתנו במקום לנו שאמר בתחלה י"ל ע"ד שאמרו אבל כשגלו לבבל שכינה עמהם והיינו שהוא לא עשה לנו לבד כאשר זמם אבל מרחמיו שהוא עשה אתנו והוא עמנו בצרה. (ושמואל אמר באו עשרה זקנים כו' איזה ספר כריתות כו') וכן בפסוק שאחרי זה דרשו בפ"ק דברכות כשהקב"ה בא לבהכ"נ ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש וגו' דכל בי' י' שכינתא שריא ועפ"כ באו עשרה בני אדם לפרוק עול שכינה מעליהם וזה שא"ל עבד שמכרו כו' לפי שישראל נקראו בנים ועבדים לה' בכמה מקראות ועפ"כ אמרו אם כעבדים הרי מכרם לנבוכדנצר ואם כבנים הרי כבר גירש אמם ואלו הבנים שנולדו לה אחר הגירושין ואינן שלו יתברך ב"ה. (וא"ל איזה ספר כו'). ר"ל היא כאשה שמרדה בבעלה והלכה ממנו בלא גט דהיינו מרדה ועדיין הוא בעלה והבנים שלו ואם כעבדים אמר או מי מנושי וגו' דודאי אין הקב"ה צריך למכור כלום כי עולם כולו שלו אבל אפשר שהוא חייב שכר לאומה אחת ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ועפ"כ הוא מוכר עבדו לו לעבד בו בשכר שהוא שחייב לו וז"ש מי מנושי וגו' כי לנבוכדנצר אין אני חייב שכר כלום אבל בעונותיכם נמכרתם כי כן דרך העבד שפושע ברבו נותן אותו רבו ביד אחר גם ביד עבדו שני שהוא מוסרו בשעבודו כמ"ש נבוכדנצר עבדי כו': (תוספת מלכות בלא תגא כו'). ר"ל שהמלך שיש לו תגא מלכותו בלא כח וקושי אבל המולך מעצמו אינו אלא בכח ותוספת ומייתי מבני לרויה קשים ממני קשי פנים תרגום תקיפי אפין וק"ל: (חיגר ברגלו אחת שנאמר וילך שפי כו'). מלשון גוממו עם שסופי דפרק נ"ם והשוק והשופי דפרק אין מעמידין ע"ש ואשמועינן לבי הרעה על ישראל שהיה חיגר ברגל ואפשר שבא לו זה כעונש שהלך לקללן כמ"ש ותלחץ רגל בלעם וגו' ואעפ"כ לא נמנע מלומר ואלכה אולי יקרה ה' אף שהלך שפי וכן בסומא באחת מעיניו בעונש שרצה לקלל לישראל כדאיתא במדרש וכן בשמשון אשמועינן אע"פ שהיה נכה בב' רגלים עשה גבורתו בפלשתים: (כורע נפל וגו'). פירש"י מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה כו' אף כריעה דהכא דכתיב נופל כו' עכ"ל ק"ק דבפשיטות מנפילה גופיה הוי מצי למילף הכי מה נפילה דהתם בעילה היא כדאמרי' דז' בעילות כו' אף נפילה דהכא כו' ודו"ק: ע"ב (ויודע דעת עליון כו'). כל הסוגיא מבואר פ"ק דברכות ופ"ק דע"ז ע"ש: (תנא משום רשב"א אהבה מבטלת שורה של גדולה כו'). פירש"י שחבש אברהם בעצמו וכן בלעם והכי מפרש בב"ר אבל לפי זה עיקר חסר מן הספר מלשון הברייתא דמייתי הכא ויותר נראה לפרש לפי לשון הברייתא דשמעתין דה"ק לפי שמדרך הגדולים והשרים שאין משכימין בזריזות לקום בבקר לילך מביתם לדרכם והאהבה של אברהם והשנאה של בלעם שהיו גדולים מבטלת שורה זו שעמד כל אחד בזריזות בבקר לילך מביתו לדרכו וק"ל: (שמתוך שלא לשמה כו' שבשכר מ"ב קרבנות כו'). מבואר בהוריות: (כתיב ייטב אלהים את שם שלמה כו' דאלת"ה תבורך מנשים כו'). הך אגדה לא שייכא הכא באגדה זו דבלעם ובלק וי"ל שקבעו הכא באגדה דמייתי לעיל שבשכר מ"ב קרבנות כו' דבנזיר ובהוריות מייתי עלה הא דיעל דקאמר גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה ומייתי מיעל דכתיב בה תבורך מנשים באהל והאי שפיר מייתי הא דרבה בר מרי למפרש לה תבורך מנשים מעין קאמר פליגא אהך דהתם ודו"ק: (כנו משלמה וכן הוא ליה את שם שלמה משמך) כמ"ש שמלך שלמה על כל העולם ויגדל כסאו וגו' כדאמרינן שישב שלמה על כסא ה' וק"ל: (תלמידו אב"א ויהי נא פי שנים וכו'). אף שא"ל אליהו כי הקשית לשאול לאו משום קנאה א"ל כן אלא שאמר ליה שדבר גדול שאלת מה' ותלה הדבר באם יזכה לראות כשלוקח ממנו ע"י המרכבה רכבי אש וסוסי אש יזכה גם לדבר הזה וק"ל, ושאמר (ואי בעית אימא ויסמוך את ידיו וגו'). כמ"ש בפ' החובל מנא הא מלתא דאמרי' אינשי חמרי למריה וטיבותיה לשקיה דכתיב וסמכת את ידך עליו וגו' וכתיב ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו וגו' ועי' בתוספות שם והוא מבואר כי מצינו במשה לשון יד אחד למלחמה שנאמר במשה אשר בידי והיה כאשר ירים משה ידו וגו' ומצינו ב' ידיו לתורה ולחכמה דכתיב שני לוחות הברית על ב' ידי והנה בקש משה יפקוד אלהי הרוחות וגו' שהם ב' רוחות דכתיב רוח חכמה וגבורה וגו' ונענה לו הקב"ה על אחד וא"ל קח וגו' וסמכת את ידך וגו' איש אשר רוח בו שהוא יד אחד למלחמה ורוח גבורה אבל לחכמה אמר שלא יצא ממשפחתו של משה כמ"ש והעמדת אותו לפני אלעזר וגו' ושאל לו במשפט וגו' ומשה הוסיף לו דבר התלוים בב' ידיו דהיינו גם רוח חכמה ולכך הביא בענין זה בפרק החובל קרא זה דזאת הברכה דהיה מפרש רוח חכמה שאילו לא סמך ב' ידיו לא היה זוכה גם לחכמה רק לגבורה וק"ל: (ר"א אומר מלאך). דהיינו דבר שהמלאך נברא בדבורו של הקב"ה ואותו מלאך הפך דבריו של קללה בפיו לברכה. ושאמר ר"י (חכה). ר"ל ששם הקב"ה בפיו דבר שדרכו לתת בפה דהיינו חכה וכמו שהחכה מצערת הדג להוליכו בע"כ הפך רצונו כך היה מצער בלעם שהוליכו בע"כ הפך רצונו מקללה לברכה. וזה שאמר (מברכתו של אותו רשע אתה למד כו'). דודאי לא היו ראוים ברכות אלו לחול על ישראל מפי רשע זה אלא מפי צדיק שבידיהם נתן הקב"ה הברכות כמ"ש באברהם אבל אתה למד שבכל אלו הדברים היה בא לקללם אלא שהקב"ה הפכם לברכה. ואמר (בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך כו'). דמלת אהל נאמר במי שמרחיק עצמו מן עסקי העולם ועוסק בדרכי שמים כמו ויעקב איש תם יושב אהלים. ואמר משכנותיך ישראל. שהם ממש משכנו שעליהם הוא שוכן שהאבות הם המרכבה ולינוי משכנותיך להקב"ה. ואמר (מלכותן נמשכת כנחלים נטיו). כמ"ש לא היו מושחין שום מלך רק על הנהר מטעם זה כמ"ש בשלמה ואמר זיתים וכרמים כגנות כו' נקט אלו שהם עיקר הברכה של הגנות שקובעין ברכה לעצמם. ואמר (כיתן נודף כאהלים כו'). רש"י פי' ממלות ויותר נראה לפרש לענין שם שיהיה שמם ושמעם נודע למרחוק כמו שמצינו ביהושע ודוד ושלמה: (כארזים כו'). שכן נאמר על הקומה בחור כארזים וכגובה ארזים גבהו: (יזל מים מדליו כו'). ר"ל מאותו שדלה כבר המים. ואמר (וירם מאגג כו'). לפי שיש מלכות שולטת בחבירו במסים אבל אין שולטת בהן לכלותן ולהורגן ע"כ אמר וירם מאגג שהיה שולטת גם להורגן. ואמר (אימת מלכותן ותנשא מלכותו.) כענין שאמרו נהוג נשיאותך ברמה: (קללה ולא קללות כו'). והיינו הראשונה שבקש לקללן על בתי כנסיות ובתי מדרשות שאז היתה קללה אחת אבל כל השאר כשבקש לקללן היו קללות וק"ל:

דף קו ע"א (כיון שנשבה בו רוח דרומית כו'). הוא מבואר הרוחות רמית הם ארבע רוחות עולם רמז לארבע מלכיות בבל מצפון ארץ ישראל מדי ממזרח יון ממערב אדום מדרום של א"י וז"ש אין מזיזות הקנה שהוא ישראל ממקומו לעקרו עקירה גמורה ח"ו אבל הוא הולך ובא עמהן כפי המלכות המושלת אז וכיון שדוממו אלו ד' רוחות לעתיד שילו עמד קנה במקומו דהיינו במקומו המיוחד לו דהיינו בא"י: (אבל בלעם כו' אפילו כל הרוחות כו'). דהיינו בג' מלכיות הראשונים יהיה להם תקומה אבל כיון שנשבה רוח דרומית כו' בא לקללן בשמלכות רביעית שהוא מלכות אדום שהיא בדרומה של א"י תבא ועקרתו והופכתו על פניו: (שזכה קנה כו'). ר"ל

ר"ל אף אם לפעמים גם הקנה נעקר ממקומו הוא זוכה במקום אחר אף בתלוש ליטול ממנו קולמוס כו' כך ישראל אף בגלותן שנעקרו ממקומם זוכין ללמוד תורה בגלות משא"כ הארז שברכן בו בלעם כשנעקר אינו עומד לדבר המתקיים רק לשריפה ולבנין: (וירא את הקיני וגו' לא היית כו'). משמע להו דהדרך תימה אמר כן וגם לדרך אמת בשביל שברח זכה לכך דאם כן ה"ל להזכיר זכותו שברח כמו שהזכיר זכותן של ישראל בענין כי לא נחש ביעקב וגו' וק"ל: (בשם אל כו'). עפירש"י ועי"ל ר"ל בשם אל ממש כשתבא עליהן רעה לכלותן בשביל עונש הם מחיין ומצילין עצמן בשם אל ממש ופועלים בשמות וכ"ה במדרשות שעשו כן בשעת החורבן ואמר אוי לאותן שעושין כן שאינן ראוין לשלל בפעולת השמות וק"ל: (פדיון לבניו כו'). ור"ל בשומו אל כשיחזור הקב"ה להשים שם אל המשותף בשמם ישראל דהיינו שמזקקין זה לזה בשם אל המשותף ומלת לביא ולביאה לרמז ב"י א"ל ב"י הא"ל וק"ל: (כאדם שתולה כו'). עיין פירש"י ועוד נ"ל בפשיטות טפי לפי שזה היה להן למואב לדבר מגונה וזילותא להפקיר בנותיהן לזנות ע"כ תלה קללתו וזילותו באחרים כאלו ישראל הפקירו בנותיהן ולשון קללה במקום הזה בלשון גנאי וזילותא וק"ל: (לכלי פשתן כו') לפי שבכבר במצרים הפשתן מצוי כמ"ש עובדי פשתן וגו' והורגלו ישראל בהם וכתיב מ' שנה במדבר נחסר להן וכן מתאוים לקנות מאשר ימצאו. ואמר (הוציאה יראתה מתוך חיקה כו'). ממקום הבזוי ואמרו כלום מבקשים ממך אלא פיע"ר לא מבקשים ממך לעובדה בכך אלא לבזותה בכך: (בתורת משה רבך כו'). שאסר את מואב לבא בקהל: (כדברי בעית כו'). לרבי יהושע ודאי נמי דשם המקום היה כן כפשטה דקרא אלא דקאמר דלכך נקרא שם המקום ההוא כן על שנתעסקו בדברי בעות וקלקול וכת"י ע"ש וכן יש לפרש ברפידים ע"ש רפו ידים וק"ל: (ערומות פגעו כו'). כפירש"י ותקראן בגיסן כו' עכ"ל ר"ל ותקראן מלשון פגיעה וכמו שהוא לבוש הוא פוגע בתחלה בבגדיו קודם שפוגע בגופו אבל אלו הלכו ערומות ופגעו בתחלה בגוף: (רפידים ר"י אמר שרפו עצמן כו') והיינו שחללו שבת שהיא שקולה ככל התורה כדמוכח פרק כל כתבי ע"ש ומייתי מקרא דלא הפנו אבות אל בנים פירש"י דהתם נמי מרפיון ידים של תורה הוא ודחוק הוא דהא אמפית פלשתים נאמר האי קרא ומאי תורה שייך בהו וק"ל: (כל מקום שנאמר וישב כו'). עפירש"י בחומש פרשת וישב באורך ע"ש: (ואת בלעם בן בעור הרגו וגו' מאי בעי התם). ר"ל דמארם נהרים היה וקאמר ר"י שהלך שם ליטול שכר כו' מה שהלך למדין ולא למואב שהבטיחו על השכר כבר האריכו המפרשים בזה ועי"ל לפי שבלק מלך מואב א"ל לבלעם אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך ה' מכבוד ולא הלך אחר עצתו אבל זקני מדין הלכו אחר עצתו שהרי צור שהיה המלך ונשיא על כולם הפקיר בתו לזנות שעי"ז נפלו כ"ד אלף מישראל כדאמרי' ויפלל פינחס שעשה פלילות עם קונו שבא ותבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל וע"כ בא לקבל שכר ממדין ומזה הטעם י"ל נקום נקמת בני ישראל ממדין ולא ממואב: (קוסם נביא הוא כו'). שהרי השכינה דברה עמו כמה נבואות העתידות שנכתבו בתורה ע"י: ע"ב (ד' מיתות סקילה כו'). פירש"י הוא דחוק שהסקילה והשריפה היו בו לאחר מיתתו שכבר נחתך ראשו גם אין זה דין שריפה שבתורה דהיינו פתילה של אבר לתוך פיו וכ"ל דבתחלה סקלוהו באבנים קצת ולא עד למיתה וכן בפתילה של אבר נתנו מעט לתוך פיו שלא מת עדיין וכן בחנק שחנקוהו מעט ולא למיתה ואח"כ חתכו ראשו בסייף דהיינו הרג ומקרי שפיר ד' מיתות כדאמרי' בעלמא מה לי קטלא כולא מה לי קטלא פלגא ויהיה לפי דרש זה כינוי חלליהם על בני ישראל ר"ל שהרגוהו על חלליהם ומיתות שלהם כדין תורה ואפשר דהוו ידעי דבכל הד' מיתות היה חייב דכולהו איתנהו ביה דמס"ע קאמר לגר מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה: (או בר ל"ד שנין כו'). דהיינו קרוב לחצי שנותיו שהיה ניכר שע"כ הוא מת שלא יגיע לחצי שנותיו והטעם דכיון שאינו חוזר ממעשיו הרעים עד חצי שנותיו שוב אינו חוזר ואינו ראוי להיות עוד חי וכן בהפך במדת הצדיקים כדאמרינן ביומא כיון שהגיע לרוב שנותיו ואינו חוטא שוב אינו חוטא. ושאמר דואג (שמא ילא כו' דואג לאחר שילא אמר ווי כו'). שהשכינה מצטערת על אבדן של רשעים כדאמרינן פרק נ"ה שהשכינה אומרת קלני מראשי כו': (לא גבור כו' מה תתהלל כו'). ר"ל שאתה גבור בתורה ואין זה תהלתך שאתה עוסק בלשון הרע לא חסד אל שהיא מדתו הטובה נטויה עליך כל היום לקבל תשובתך. ושאמר (מה לך לספר חוקי כו'). כדלקמן שהיה סופר שהיה סוני מגין שמלית שהם תרי"ג וע"ז אמר מה לך לספירתם ולמניינם שהרי בידך חסרו כמה וממניניהם דהיינו פרשת מרצחים רוצח ופרשת מכפרי לשה"ר שאתה עובר עליהם לפי פשוטיהם ומה אתה דורש בהם להוציאם מפשט הכתוב. ושאמר (ותשא בריתי עלי פיך כו'). פירש"י בלא לב ועוד נראה לפרש למאי דמפרש לה מן השפה ולחוץ דר"ל אף שאר כלים הפנימים כוחי הדבור כגון החיך והגרון לא היה מתשמש בהם בדברי תורה רק משפה ולחוץ ולא היה משמיע קולו בדבורו בד"ת כענין שנאמר בחנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע דכן הדין בתפלה מה שאין כן בדברי תורה דצריך האדם להשמיע קולו בגירסתו. ואמר (בתחלה יראו כו'). ר"ל בתחלה יראו ממנו כשעבר לשה"ר שהיה עושה בצדיקים כמו שעשה בנוב עיר הכהנים ובדוד ולבסוף כשמת קודם זמנו ישחקו כמ"ש באבוד רשעים רנה דהיינו אבוד קודם זמנו. (חיל בלע ויקיאנו כו'). האי קרא באיוב אמרו צופר הנעמתי על הרשעים החנפים ובעלי לשון הרע ודרשוהו על דואג שאמר ליה הקב"ה לדוד שחיל בלע ר"ל שהתורה שיש בו דרך בליעה בעלמא ולא דרך אכילה יקיאנו מאליו דהיינו שישכח אותה קודם מותו וקאמר ליה מבטנו יורישנו דהיינו שירישנו מגופו ע"י אחר כדלקמן שנזדמן לו מלאך אחד ששיכח תלמודו וקאמר אמר לפניו גם אל יתצך וגו' שאמרו דוד על דואג וכתיב ביה כהאי לישנא אהבת כל דברי בלע וגו' ויש לפרש אהבת כל דברי בלע דהיינו דבריו של בלעם שנקרא בלע בן בעור שהוא היה ג"כ בעל לשון הרע ועין רעה ואמר דניתי דואג לעלמא דאתי ויבקול למטרפסיה בהאי עלמא ואמר גם לעולם הבא לא יזכה דהיינו יתצך לנצח שהיא לעולם הנצחי וקאמר לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה כו' משום דנענה בתפלתו דדוד מלפניו שיאבד דואג משני עולמות רצה הקב"ה ברחמיו לזכותו במקצת משני עולמות דהיינו דלימרו שמעתא בי מדרשא משמיה דאמרינן פרק השמש רבה אגורה באהלך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמות אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם י"ר שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה כו' ע"ש גם ע"ז התפלל דוד שלא יזכה דואג גם לזה ואמר יחתך ויסחך וגו' בלשון כפל דהיינו שלא יהיה דר בשני עולמות: (בנין רכבן כו'). אפשר שהיה דואג אוהב בפ"ת ואמרי' פרק ב"מ דרתים רכבן ה"ל בנין רכבן גם על זה התפלל דוד שלא יזכה לכך ואמר ושרשך מארץ חיים שהתורה שהיא עץ חיים תשרש אחריו מן הארץ: (... איית כו'). כדאמרינן פרק קמא דקידושין למה נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים וי"ו דגחון חציין ... פירש"י יודע לדרוש בק"ו עכ"ל ומלשון שואל נראה דבר נוסף שהיו יודעי' לשאול בק"ו שהם מתספקים לאיזה צד נוטה לפי הסברות והפרכות. ואמר (שהיה סופר ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר כו'). עיין פירושו בפירש"י ועוד נ"ל לפרש על פי מה שכתוב בפרק איזהו מקומן שהיו יושבין ברמה ועוסקין במיו של עולם כו' לא ידעי דוכתא היכא אמרי נתתי בית קליל דכתיב ובין כתפיו שכן כו' ועד"ז נתקנא דואג האדומי דכתיב כי קנאת ביתך אכלתני וגו' וכתיב זכור ה' לדוד את כל ענותו וגו' ע"ש שפירשו זה על דואג דכתיב לעיל מיניה מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי דהיינו שבעיני דואג היה דוד נחשב לנכרי כדאמרינן פרק הערל שאמר דואג על דוד שאל את אם ראוי לבא בקהל ולפי שהמקדש קרוי מגדל כמ"ש כמגדל דויד צוארך וגו' ע"כ אמר שדואג היה סופר ולמד ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר שעל שם שלא ידעו מקומו של בית המקדש קראו כמגדל הפורח באויר והוא למד שלש מאות הלכות היכן הוא מקומו ולא ידע שפיר עד כי בא דוד כמ"ש שם ואמר מגדלים בלשון רבים ע"ש הלשכות רבים שהיו שם א"נ ע"ש מקומותיו רבים שהיו מסופקין בו דואג ואחיתופל וארבע מאה בעיי דבעו דואג ואחיתופל במגדל כו' היינו נמי שהיו מסופקים במקומו. וזה שאמר (רבותא למבעי בעיי כו'). שהיו מסופקים בדבר ולא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא ומסיק אלא הקב"ה לבא בעי דכתיב וה' יראה ללבב דהיינו קרא דכתיב גבי דוד שהוא היה מתכוין בדבר ההוא דסלקא ליה אליבא דהלכתא כדמסיק. וענין (כי מטא רב יהודה אשה כו' ואנן מתנינן בעוקצין כו') מבואר בסוף הוריות ע"ש: (הוא ימות באין וגו'). ברשע איירי דכתיב לעיל מיניה עונותיו ילכדנו הרשע וגו'. ואמר אף שבחייו היה לו מוסר ותורה הוא ימות באין מוסר שבשעת מיתתו לא יהיה לו מוסר ואמר וברוב אולתו בד"ת שאמר על דוד לפוסלו מן הקהל ישגה ולא נתכוון אל האמת כדאמרינן פרק הערל: (שנצטרע כו'). כדאמרי' פ' יש בערכין כל המספר לשון הרע נגעים באין עליו שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית וכתיב התם לצמיתות ומתרגמינן כו' ומיהו ק"ק דהכי נמי טפי ה"ל לאתויי האי קרא דמלשני בסתר רעהו אותו אצמית וגו' דמפורש בו לשון הרע וק"ל: (ג' מלאכי חבלה נזדמנו לו כו'). יש לפרש דהיינו הג' כיתות של מלאכי חבלה שיוצאים לקראת הרשע כשנאבד מן העולם כדאמרינן פרק הנשא אחת אומרת אין שלום אמר ה' לרשעים והיינו האחד שע"י שכח דואג תלמודו שהתורה נותנת שלום והא' שאומרת לו למעצבה ישכבון היינו ששרף נשמתו שאף הנשמה נשכבה למעצבים והאחת שאומרת לו רדה והשכבה את ערלים היינו שפיזר עפרו כו' שבערלים נאמר ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם וגו' וק"ל: (לא ראו זה את זה כו'). דכיון דדואג במלכות שאול היה ואחיתופל במלכות דוד ע"כ שלא ראו זה את זה שהרי דואג היה במלכות שאול כשנהרג ודוד היה אז עדיין נער והיה דוד ע' שנים ואחיתופל היה במלכות דוד קרוב לסוף מלכותו שנמשך מ' שנים והם לא חצו ימיהם כדלקמן והשמעינן שאלו היה בזמן אחד אפשר לא היה יכול דוד לקום מפני עצתם הרעה עליו. ואמר שלא חצו ימיהם שנאמר אנשי דמים שהוא דואג שהרג אנשי נוב עיר הכהנים ומרמה הוא עצת אחיתופל וק"ל: (תלמידו גם איש שלומי כו'). הני קראי אינן כתובין כסדר הזה בספר תהלים דקרא דגם איש שלומי וגו' כתיב מקמיה דהני קראי אחרינא אלא דמכתמא אחיתופל שהוא רשע תורתו היתה משתכחת ממנו ודוד בזקנותו היה מוסיף בתורה כדמוכח בכמה דוכתין ולפי המדרש שאמרו כי דוד מלך ישראל למד מאחיתופל ב' דברים היינו מהאי קרא דאשר יחדיו גו' דכתיב בתר האי קרא דקראו אלופי ומיודעי לפי שמצא אחיתופל את דוד שהיה לומד תורה ביחידי א"ל אשר יחדיו נמתיק סוד ושוב ראה אותו שהלך בנחת לבה"כ א"ל בבית אלהים נהלך ברגש וקשה היאך יליף הכא תלמודא מהאי קרא שקראו דוד חברו דאדרבה אחיתופל קאמר הכי לדוד וע"י כך קראו רבו ויש מדרשים חלוקות מה שלמד דוד ממנו ובפרק אלו הן הנגזלין אמרינן בהאי דכרה דוד שיתין קפא תהומא כו' ולמדו אחיתופל בק"ו לכתוב שם אחספא כו' ועד"ז יש לפרש האי קרא ואתה אנוש וגו' שאחר שראית בתהום שיציף העולם כדור אנוש שהציף התהום את שליש העולם נעשית אלופי ומיודעי וגו' להודיעני דבר זה לכתוב שם אחספא כו' שיהיה העולם קיים ודרש איש שלומי וגו' על אחיתופל שהוא ודאי היה איש שלומי שהיה דוד נשוי לבת בנו של אחיתופל שהיא בת שבע בת אליעם בן אחיתופל ועליו היה בטח דוד שלא יהיה עוזר ליתן עצה לשונאו ואוכל לחמי שהיה ג"כ תלמידו ואעפ"כ הגדיל עלי עקב ר"ל שהגדיל אחיתופל בעצתו על דוד את בנו אבשלום שהוא עקבו וסופו של דוד וק"ל:

דף קז ע"א (ואין אומרים אלהי דוד כו'). הא פשיטא דאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם אלא שידע דוד שאף אחרי מותו לא יהיו אומרים אלהי דוד כמו שאומרים אלהי אברהם כו' אחרי מיתתן וז"ש איכהו מינכו כי כבר בחייהן ולכך אחרי מיתתן הייתי מייחד שמי עליהם מיהו בחייהן לא כמ"ש הן בקדושיו לא יאמין אבל אתה בחייך לא מינסת לי ולכך אף במיתתך לא אתייחד שמי עליך. ואמר (בחנני ה' ונסני וגו'). כמ"ש ה' צדיק יבחן זה אברהם שנאמר והאלהים נסה את אברהם וגו' משל ליוצר שאינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מספיק להקיש עליהם עד שישברם והוא בודק קנקנים יפים כו' וז"ש בחנני ה' וגו' צרפה כליותי וגו' ר"ל שהוא יכול לעמוד בבחינה ונסיון כמו הקנקנים שנצרפין בכבשן יפה דהיינו צרפה כליותי ולבי. ואמר (דמנסינא לך בדבר ערוה כו'). אין זה מפורש במקרא אבל ממה דכתיב ויהי לעת ערב ויקם דוד מעל משכבו למדו לומר כן כי לא זו הדרך לקום לעת ערב ממשכב אלא בבקר אלא שאחרי שהודיע אותו ונסו בדבר ערוה: (הפך משכבו של לילה כו'). כדי להשביע עצמו בתשמיש ונתעלמה ממנו הלכה כו' שהמשביעו רעב. (ואמר קא חייפא רישה כו'). אפשר שאמרו כן ממה שאמר וירא אשה רוחצת מעל הגג וגו' דהיינו שראייתו היה מעל הגג כשום דהיינו רחיצת הראש אבל רחיצת הגוף לא ראה כשום מעל הגג רק מן הצד. ואמר (תותי חלתא) דודאי בת שבע בצנעה היתה רוחצת תחת החלתא אלא ע"י שנדמה השטן לדוד כצפור ועמד על החלתא השליך גירא עליה ושבר החלתא ונתגלתה בת שבע. ואמר (מיד וישלח דוד וגו'). ר"ל ביצה"ר לא עזב ממנו. ואמר (והיינו דכתיב בחנת לבי) על שאמרתי בחנני פקדת לילה בנסיון של דבר עבירה על שאמרתי ונסני צרפתני וגו' על שאמרתי צרפה כליותי וגו' אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסניא לי כו' דוד ודאי על עצמו אמר זמותי וגו' אבל התלמיד תולה קללתו בחברו: (הצפור נדדתו כו'). עפירש"י ועי"ל ע"פ מ"ש במסכת סוכה שהיצה"ר נדמה לצדיקים להר ולרשעים לשער וז"ש שאמרו דוד אינו צדיק כי הר שבכם שנדמה לצדיקים להר נדמה לדוד לדבר קטן כצפור ואעפ"כ לא כפה אותו אלא שהצפור כפה אותו ונדדתו ממקומו והיינו שעל ידי מעשה זה נגזר עליו מעשה אבשלום שהוצרך לנדד ממקומו וק"ל: (מ"ד לך לבדך וגו'). ר"ל ע"פ מ"ש כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו וא"כ נגד ישראל לא חטא באיסור א"א אבל לך לבדך חטאתי שאמרת לנסני בדבר ערוה לא בערוה גופה אלא בדבר הקרוב לערוה כגון זה ולא עמדתי בנסיון בדבר זה חטאתי לך לבדך וקמן הרי ג"כ גלוי דאי בעי למכסיה כו' אלא אמינא שתצדק בדבריך שלא אוכל לעמוד בנסיון

לזה וכתר האי קרא דאל תשב פני משיחך זכרה גו' כתיב וככלות שלמה להתפלל והאש וגו' כי מלא כבוד ה' את בית ה' דמשמע דלא נענה להיות הארון בא במקומו שהשכינה ירדה עליו עד שכילה להתפלל דהיינו ה' אלהים אל תשב וגו' וקודם שכילה תפלה זו בכל כ"ד רננות דכתיב מקמיה לא היה נענה ואמר שאו שערים ראשיכם וגו' בתהלים כ"ד ומתחיל לדוד מזמור אלא שדרשו לפי ענינו ששלמה אמרו וכמה מזמורים שאמר בהם לדוד והמה מיוחסים לאחד מעשרה שנאמר תהלים על ידן וכה"ג בענין כמלות שוכות שאו שערים וגו' והנשאו פתחי גו' ע"פ מ"ש שיש מקדש למעלה נגד מקדש למטה ולזה שיתנשאו ויתכבדו ראשי שערים דמקדש דלמטה וע"י זה יתנשאו ויתעלו גם פתחי עולם עליון של המקדש שלמעלה והיינו שיתנשאו ויתעלו ע"י שיבא בהם מלך הכבוד על הארון שבכבודו יתברך שם: (וילך אלישע כו'). אין זה מקרא גם קשה מאי קשיא להיכא אזל הא כתיב לדמשק אבל קרא כתיב במלכים ויבא אלישע דמשק וגו' והשתא כיון דכתיב ויבא אלישע דמשק וגו' ולא זכר הליכתו כדרך שכתובים וילך יעקב משמע דלא הלך לשם בעבור בשורת חזאל המפורש באותה פרשה אלא שאמר הכתוב אחר שבא לשם בשכה אחרת בא חזאל אליו ובישר לו אלישע והשתא פריך שפיר להיכן אזל דלאו סכה הלך לשם שלא נזכר בקרא וקאר"י שהליכתו לשם להחזיר גיחזי כו' ולכך לא נזכר ההליכה לשם דסכת ההליכה ג"כ חסר מן המקרא: (התוטא ומחטיא את הרבים כו'). ר"ל כמ"ש כל חטא עושה ובורא מלאך ורוח רע לפי פעולתו וע"כ המחטיא הרבים כל הרוחות רעות שנבראו מחטאן תלוים בו וכה בעולם מונעין ממנו התשובה הפך המלאך טוב המסייע את האדם לדבר מלוה ורש"י כפי' המשנה כתב הטעם בזה שאין בדין שיהיו התלמידים בגיהנם והמחטיא אותן יהיה בג"ע כו' ואמר שבזה היה מחטיא כלל הרבים שאבן שואבת תלה כו': (וא"ד שם תקק כו'). שזה היה מטעה את ההמון להחזיק בטעותן ולומר שיש בה ממש ת"ו ושאומרת אנכי ולא יהיה כו' היה מטען שזה העגל כמו העגל שעשו במדבר שאמרו עליו ההמון אלה אלהיך וגו': (וא"ד רבנן דחה כו'. יושבים שם לפניך לך ממנו

כו'). עיין ברא"ם ז"ל דפ"כ לא תלין כמשמעו היה דהא לא שמשו המזלות בשנת המבול והא דכתיב ויפתח את החלון לא היה עשוי אלא לצאת היונה ול"א לאורה ואלשון זוהר משמע שנעשה לאור כלסרים ובירושלמי דפ"ק דפסחים קא"ת ראיה לפירוש זה: (תשובה נלחת כו'). הרא"ם פי' שדרשו כן שפירש יצוא ושוב גו' שהיה יוצא ומשיב תשובה נלחת וכו' עכ"ל אבל הכא לא הזכירו שדרשו כן מושוב. ועוד דביונה נמי כתיב ותשב וגו' מיהו לפי משמעו נמי דמשמעו שיצא יצא ושוב ולא הלך כלל בשליחותו שמיד הלך סביבות התיבה ולשוב שם ובזה ראה נח תשובתו הנלחת. ועוד נראה בזה לפי עניינו למה שלא מתחלה העורב ושלח אחר כך היונה למה לא שלח שוב העורב כמו שלח היונה לראות הקלו המים גם שלא מתחלה הפרוץ יותר בעריות שהוא אחד מן המשמשים בתיבה כדאמרינן לקמן ועל כן כינו בכל מקום הטמאים על שמו כמ"ש לא אתם הלך זרזיר אלא העורב והיונה הוא היותר גדול בעריות כמ"ש ועריות מיונה ותיבה נזקקת אלא לבן זוגה ועפ"ז כינו הספורים בכל מקום על שמה יונתי תמתי ובענין הזה היו מתמהין בלשונם שאמרו מפולס לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה ומזה דרשו שראה נח תשובתו הנלחת שלא רצה ללכת לפי שהיה חושדו שמא לאשתי אתה צריך שלא היה לו לשלח אותו מטעם שלא יחסר מין אחד כשיפגע בו שר חמה או שר צנה לפי שהיה זה בתשרי לרבי אליעזר ובניסן לרבי יהושע דלפעמים יש בזמנים הללו חמה או צנה ואמר ליה נח רשע וכו' קראו רשע על שעבר על מצות קינו לשמש

דף קיב

דף קיג גמרא

דף קיא ע"ב

ח"א דף קיא ע"א

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

חידושי הלכות חלק פרק אחד עשר סנהדרין ואגדות מהרש"א

قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب fragment/insert found with book

כו בוין כתים מן הכלל ללמד כו' דהא איכא למימר דלא בא רק ללמד על עלמו שהוא כלהו דלא תבנה אבל גנות ופרדסים לא הוה רק בעשה דוהיתה תל עולם והפשר שהן ב' פירושים וחסר מפירושו לשון אחר ודו"ק: **בד"ה** אית כו' ולא תבנה עוד לא משמע ליה בכל בנינים דקסבר עוד כו' כנ"ל:

סליק פרק חלק

ח"א דף **קיג ע"א** (ולא עיר אחרת ע"ש יריחו דכתיב בנה חיאל בית האלי את יריחו כו'). עיין פירש"י ולא אתפרש כו' ונ"ל דלא עיר אחרת ע"ש יריחו הוא בכלל השבועה דיליף מקרא וישבע יהושע וגו' ובנה את העיר הזאת את יריחו וגו' דלא ה"ל למכתב רק ובנה את יריחו וע"כ דרשו דתלתי קאמר קרא דעיר הזאת אסור אפילו ע"ש אחרת ואת יריחו אסור אפילו אינו עיר הזאת והשתא ניחא הא דכתיב בנה חיאל בית האלי את יריחו מיירי נמי בהכי עיר אחרת ע"ש יריחו וק"ל: (מאי עביד ס"ק באבירם בכורו היה לו ללמוד כו'). עיין פירש"י וק"ק לפירושו דהא גבי שגוב לא קאמר רשע ונ"ל דמשמע ליה באבירם בכורו שהיה רשע לא היה לו ללמוד שמת מקללת יהושע אלא מתלה מיתתו ברשעו אבל בשגוב לעירו שלא היה רשע היה לו ללמוד שמת מקללת יהושע ופריך אבירם ושגוב מאי עביד מסיקא פסיקא ליה במעשיהם דאבירם היה רשע ומעשיו רעים ושגוב לא היה רשע וקאמר דרשע לא קאי על אבירם אלא על אביהם חיאל שהיה רשע דאל"כ מאבירם בכורו שמת היה לו ללמוד שיתקיים קללות יהושע גם בבנו הצעיר ולא למד אלא בנית עוד ולהביא לידי הלכת דלתות והשתא ניחא הא דקאמר איני יודע לאו מיתת בתגפי נפשים כפירש"י אלא שהפליג ברשעו שבמה בנים מתו לו שהיה מקבל והולך את הבנית בדבר ולא חזר עד שמת שגוב לעירו ודו"ק: (אחאב שושבינו הוה אתי ... (אליהו כו'). כל דברי שמאמר יצא להם מסמיכות הכתובים ושאמר ויעש אחאב את האשרה ויוסף וגו' בימיו בנה חיאל וגו' כדבר ה' ביד יהושע בן נון ויאמר אליהו וגו' אל אחאב חי ה' וגו' אם יהיה השנים האלה מטר וגו' שהפסיק בענין חיאל דודאי על גודל חטא של אחאב שהזכיר לעיל מיניה קאמר אליהו אל אחאב אם יהיה השנים האלה וגו' אבל הפסיק בענין חיאל דע"י שהלכו לבית האבל לאחאב ולנחמו נתגלגל שנשבע אליהו וא"ל לאחאב אם יהיה השנים וגו' כדמסיק א"ל השתא לוטתא דמשה כו' ועלר את השמים וגו' והוא לא יאמין כי הכל נמשך מאחבתם ... ומסרה דמרים עלמא כמנין ונעשתם כדאמרי' פ"ב דתענית ... לזמן אחאב רק ע"י תפלת אליהו כמ"ש חי ה' וגו' אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים וגו' כ"א לפי דברי וכמ"ש רצון יראיו יעשה ... לקיים שבועתו: (והעורבים מביאים לו וגו'). הפסיק בענין שאין ... לזה מקום ... ועיקר ... כפ"ק דחולין גבי שחיטת מומר אלא הכא מייתי לקרא אגב דאייתי קרא ... עגלה והפשר לפרש שזכר זה כאן משום שא"ל לך ונסתרת בנחל כרית וגו' אשר משם יהיה לו לבית לאליהו מימיו עד שיבש הנחל והיה רואה צער בעלמא ואמר דגם מאין היה לו מזונותיו והעורבים מביאים לו לחם וגו' דהיינו מבי טבחי דאחאב ואמר שיבש הנחל שהיה צער בעלמא גם הלחם ובשר אסר לו שלא מצאו לו העורבים לחם בבית אחאב כמפורש בקרא שהיה כבד הרעב גם כדי שילא בלעד העולם ונפ"ז י"ל כיון דתני דאיכא צער בעלמא הייתו אליהו שע"י שיבש הנחל ולא הביאו עוד לחם ובשר ראה דאיכא רעב בעלמא דאפי' משלת מלכים כגון אחאב היה חסר ובכל זאת לא השגיח אליהו מלעבור על שבועתו ע"ש ויהי דבר ה' וגו' לך לרפתה וגו' בעא רחמי ליתן ליה אקלידא דתחיים כו' ואמר ג' מפתחות לא נמסרו כו' כרפ"ק דתענית יליף להו מקרא והא ודאי דנמסרו לפעמים כי הכא באליהו אלא לא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם כ"כ התוס' כרפ"ק דתענית ע"ש: (דטרקים לגליה ואבד כו'). לכאורה אין המשל דומה לנמשל דהכא לא אבד אליהו מפתח של גשמים אלא שהחזיר אותו להקב"ה ושמא כיון שאמר מתחלה כי אם לפי דברי דמשמע שעל ידו יפתח שער המטר ושוב הולרך להחזיר המפתח ולא נפתח על ידו כמ"ש והתנה מטר ה"ל כאלו אבד המפתח ממנו: **ע"ב** (ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שהרשעים כו'). לפי שנתן טעם שלא ידבק וגו' בכל זמן שהרשעים כו' דהיינו איתן רשעים שעוברין על החרם וקאמר מאן איגו רשעים שבכל דור שעוברין כל שעה החרם ואר"י גנבי הן הגנבים שנותנים בכ"ז חרם על הגניבות והם עוברין גם על החרם ובזה מביאין חרון אף בעולם כדמסיים בהאי קרא ולא ידבק וגו' למען ישוב וגו' ומחרון אפו וגו'. ומייתי (ת"ר רשע בא כו' לדיק בא לעולם כו'). יש לדקדק שהיה מיתת רשע ממיתת לדיק שאמר אבד רשע לדיק נפש וכקרא דמייתי כתיב לדיק אבד ובסופיה דקרא נאסף לדיק ואנשי חסד נאספו לבו רבים והוא לפי שהרשע והוא הגנב מתוך שהולך אחר תאות המותרות אם אין לו הוא גונב אמר בקרא דלעיל גבי רשע שהולך אחר תאוות המותרות שאמר אתיו ונקחה יין לשון יחיד ונסבאה שכר לשון רבים והוא כי דרך המתאוים לשתות בחבורה אם אין לו חבר אומר אני אקח לכם משלי בואו אלי ונסבאה יחד שכר הוא דרך שכרות ואמר והיה כזה יום מחר שהוא אמר מתאוה לשתות הרבה יותר מלאכול הרבה ע"פ מ"ש פ' מי שאחזו א"ל אשמדאי אמאי לא קבעי לי מלכא א"ל אנסיה משתיה שקל לבינתא אותבא אחברתה א"ל שלמה הכי אמר לכו אשקוהו ולמחר כו' א"ל אנסיה מיכליה א"ל שקל לבינתא אותבה אארעא א"ל הכי א"ל נגודו מיניה מיכלא וע"כ זה המבקש במותר התאות מבקש יותר בשתייה עם חבריו בשכרות כדי שיוכל לעשות כזה גם יום מחר מש"כ באכילה וז"ש גדול יותר מאד שהוא ודאי מגדיל בשתייה מאד יתר התאוה מה שלא יהיה לו כן באכילה ואמר שאלו המתאוים אין איש שם על לב מיתת הלדיק כי אומרים כי הלדיק אבד כמו הרשע שאבד ממש במיתתו ואמר שגם אנשי חסד שהם המתעסקים בקבורת הלדיק נאספו בביתו ואין מספידין אותו כראוי ואין מבין מיתת הלדיק כי מפני הרעה נאסף הלדיק דהיינו שנסתלק מן העולם ואינו אבד כמו הרשע. ואמר (לדיק בא לעולם טובה כו'). כמ"ש זה ינחמנו ממעשינו ומעלבון ידינו גו' מעלבון ידינו כמשמעו מקללת אדם בעלבון וגו' ממעשינו הוא מעונש מעשה דור המבול שע"י נשבע שלא יוסיף עוד ומסיים כזה לפי שכל פ' חלק מדבר בימות המשיח וגמול ועונש דלעתיד וזאת השבועה שהיא לנח היא לנו סורהא על ברית השבועה אשר עמנו שנאמר כי מי נח זאת לי אשר וגו' כן נשבעתי מקלוף עליך ומגער בך ואז טובה באה לעולם כמ"ש לדיק ושבע וגו' וכן בכ"י א"ם:

סליק פרק חלק וסליקא לה מסכת סנהדרין